Gyula vára

Scherer Ferenc dr – Veress Endre dr:

Gyula város története. I–III K.

Bp. 1938.

Ism. Gyalókay Jenő:

Hadtört. Közl.

1938. 263–266. l.

<Gyulai műcintérei>

Genthon István = < >

Bp. 1944.

Gyulai vár

képe repr.

l.

Gladtört. Közl.

1937. 187. l.

189. l.

190. l.

adatok a vár

építéséről stb.

A gyulai vár ostroma 1566-ban

Zrínyi Miklós

emlékezete.

Repr. u.o 1950.

Gyulai török
épiséneti emlékek

C

Genthtörök műcml
319. 1.

Tompa Mihály levelei - VII 154.

Gyulai vár

Makó Árpád. A
gyulai végvár
kapitulációjának
eredeti okmánya.
Hadtört. Közl.
1929. 213. l.

~~Véső bronzból VII. 137~~

GYULA

Vár

A békéscsabai regéleti és művelődéstörténeti társulat évkönyve... VI 1883, 95 l.

Gyulai vár

GYULA

Vár

Gyulai vár

Szendrei János: Várainak rendezése és felszerelése a XVI. és XVII. században. Hadtörténelmi közlemények, 1–1888, 96 és 428 l.

GYULA

Vár

Acády Ignácz: Végvári vitézi költészete a XVI. és XVII. században. Hadtörténelmi Közlemények, I–1888, 73. és 75. l.

GYULA

Vár

Szendrei János: Hadtörténelmi emlékek a külföldi
múzeumokban. Hadtörténelmi Közlemények,
XVIII – 1917, 335 l.

D.R. ◇ SUPERT

GYULA

Vár

Iványi Béla: A tüzérség története Magyarországon kezdetétől 1711-ig. Hadtörténelmi Közlemények, XXIX-1928, 160, 169, 172, 173, 326 és 332 l.

GYULA

Vár

Iványi Béla: A tüzérség története Magyarországon kezdetétől 1711-ig. Hadtörténelmi Közlemények, XXVIII – 1927, 131 l. 355 l. 367 l. 529 l.

GYULA

Vár

Sz: Könyvismertetés. Hadtörténelmi Közlemények, XXX–1929, 381 l.

GYULA

Vár

Markó Árpád: A gyulai végvár kapitulációjának eredeti okmánya. Hadtörténelmi közlemények, XXX–1929, 213–214l

GYULA

Vár

Fekete Lajos: A hódoltság-kori török világ Magyarországra vonatkozó földrajzi ismeretei: Hadtörténelmi Közlemények, XXXI-1930, 16 l

GYULA

Vár

Patay Vidor: A XVI. századi várépítés Magyarországon.
A Béri magyar Történeti Intézet évkönyve, 1-1931.
120 és 130 l.

GYULA

Vár

Borbély Andor: Adatok a magyar várak és városok ábrázolásához a XVI–XVII. században. Hadtörténelmi Közlemények XXXIII–1932, 172 l.

Gyulai Ötvösök

l.

Scherer

I. 51–52, 92
170/171, 428. l.
II. 108. l.

fd.

nénytár

A mű neme	A mappa jelzése	Megjegyzések
...ázlat – ...papírlap, ...usrajz.		Gót stil. 29¾/23 cm.

Stephaneum nyomda r. t. Budapest.

Gyula város térképe

Gyula város térképe 1800-ból

VIII. 131. Mureš Kvt Szt

Gyulai vár

l.

Haan Lajos:
Békés vármegye
hajdana. I. k.
Pest, 1870. 194. l.
és kv. ll.

A vár eredeti alat-
jában igen régi, a
fenmaradt negyszögű
épitmény a XV. századból
való (Mátyás
idejében)

					Összesen	
	K	f	K	f	K	f

Gyula vára

Magyarássy János

Gyula hajdan és
most történeti
és statistikai
vázlatokban.

Gyula 1858.
Nejerrel

MOB kvt. 2625:74

NYOMTATVÁNY.

Nagyméltóságú
Méltóságos
Nagyságos

MEGHÍVÓ

A

MŰEMLÉKEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGÁNAK

19 ..... évi ..... hó ..... n ..... napján

.....

délelőtt / délután ..... órakor megtartandó végrehajtó-bizottsági / rendes / albizottsági ülésére.

Tárgy: .....

Elnök megbízásából:

.....

Hornyánszky V. R.-T. Budapest.

Gyula vára

Cserna Károly vázl.

repr.

Szechy Károly

Gróf Zrinyi Miklós.
1620-1664. II. kötet
M. Tört. Élet.
Bp. 1898. 84. l.

Gyula
bevétele a török
által 1566.
Zrínyi Miklós
emlékezete
Repr
Szécsy Károly
gróf Zrínyi élete
1620 - 1664. II. Kötet
M. Tört. Élet-
Bp. 1898. 83. l.

Gyula vára

Baranski E. L.
vajza
repr.
Bärtfly

76.1.

Gyulai puska-
müvesek

Scherer

I. 66, 198, 203. l
1 egyzer

428.

II. 108, l.

fd.

ranyozott broncszőbor csip
részlete.

Találtatott még sok br
vas, ólom, csont, cserép és
tárgyak továbbá fibulák,
tűk, fegyverek, edény minta
1 arany ékszertárgy fogant
ja, 11 ezüst - 52 réz - s igy
összesen 63 római érem, 7 m
dern réz- és 1 középkori (ag
patr. XIV) érem és egy ólom
bárcza czimerrel, és pedig
ligha nem Bercsényi czim
rével - stbi, stbi.

Ez röviden a f. évi ró
mai régészeti ásatások tö
ténete! Előadó nézete sz
rint mindenek előtt a lel
tárgyak elhelyezése, továb
bá a kiásott objectumok

Gyulai pálos Kolostor

(Baranya m.)

fordít.

Gyula v. Baranya

Kisbán: 22 l. 1295-ben létesült a Pécsről Mohács felé vezető országuton Glaszfalu közelében a Szt. Lászlóról nevezett monostor. Óvári István és fia Konrád mester u. i. ekkor hasított ki három szomszédos falujából (Glasz, Hasság és Hedre) földeket s ezeket Szt. Aga, másképp Dörgicse néven ennek a kolostornak adta. (1295. OLDO 1430. — Josephus Koller: Historia episcopatus Quinquecclesiarum. Posonii 1782-1804. Tom III. pag. 228-232.)

Gyulai Wenkheim –

kastély

kepe repr –

Nagy Magyarép

I. r. 184. l.

Gyulai könnüvesek

Scherer

I. 359, 428–30.
II. 2, 108, 422. l.

fd.

Gyula vára

Scherer

I – III. kötet.

A III-ik kötetet
Veress Endre
szerkesztette.
A harmadik kötet
a gyulai várra
vonatkozó legfontosabb
forrásmű.

Gyulai vár

Karács Békésvm

I. 500. l.
501. l.
tárgymutató.

Gyula vára

1722-ben

képe repr. –

Karács Békésvm

I 326. l. után

2 db tábla

Mellékelve 1 db. utalvány

Gyula vára

kéje repr.

Bal XV–XVI. mír

II. 533 1.

Gyula nincinlékei

lásd
2

Szépmüvészet

1944. és kr. U.
képekkel.

Különnyomatban
is megjelent
fd

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

Gyulai vár

Baranski E. L.
rajzai
repr.

Márki Sándor

Dósa György
Magy. Tört. Életr.
Bp. 1913. 208. l
224. l. után után

Gyula vára a XVI.
Házadban. Repr. n. o. 211. l

LÁ/RNÉ, Riesenhuber Österre
elfogyott

43 XI.24.

GYULA

Vár

Iványi Béla: München levéltárai magyar szem-
nontból. Levéltári Közlemények, XII-1934,
78 l.

Gyula város irodalma

Veress Endre:

Gyula város oklevéltára (1313–1800)

Bp. 1938. 4r.

XII, 500 l.

Föv. Könyt.

X 7057

T. 5671.

atonaság ágyúkkal tüzelnek egymás-
ház közelében egy kétfogatos sze-
jobbra a vizi puskát kezelik több-

inie am 30ten October 1848

nz Werner in Wien.

21.7 : 32.6 cm.

Gyula város irodalma

Scherer Ferenc

Gyula város története.

1–2 k. Bp. 1938

4 r

Főv. Könyvt.

X 7056.

T. 5668.

tonaság rohamot intéz a kötorla-
polgarság emelt. Az uton több el-
a:

kaden in der Leopoldstadt, Neue-
ber 1848.

Werner in Wien.

2:33.5 cm.

Gyula város irodalma

Veress Endre.

Gyula város oklevél-
tára (1313–1800)
Bp. 1938 4-r. XII,
500 l.

Főv. Könyt.

X. 7153

Győr.

A középtért elfoglaló vá
élénkitik, a hegyes háttérben
három bárka közlekedik, az el
felé ketten haladnak. Felirat

RAB ouero GIAVARI

magyarázó szövegének kezdete:
fejezése: 7. Fortezza dett

Rm., mér. a vk. 19.2: 2

140-9

Szulai Ferences

templom és kolostor

Dömm 6. l.

Kecskemét, Ferences

78

Gyulavára

Kéje repr.

Schönherr Gyula =

Hunyadi Corvin János. Bp. 1894 –
(Magy. Tört. Életrajzok.) 235. l –

Nagyságos

S z e n t i v

Hivatalból
díjátlányozva

Gyulai vegvár

Makó Árpád

A gyulai vegvár kapitulációjának eredeti okmánya (1694. dec-ri)

Hadtört. Közl. 1929. 213. l.

Országgyűlési Emlékek újabb kötete), *dr. Rodé Jánosné* (irodalom). — Egy hónapnál *rövidebb* ideig voltak az Intézet vendégei: *dr. Bánrévi Györgyné Vass Klára* (Buda német utcanevei), *Balázs László* ref. lelkész (egyháztörténet), *dr. Csóka Lajos* bencés főiskolai tanár (Kollár Ádám), *Demeter Konrád* miskolci polgári iskolai tanár (múzeumi tanulmányok), *Domján János* ref. lelkész (vallástörténet), *dr. Dsida Elemér* győri ügyvéd (szuverénitástan), *dr. Eöttevényi Olivér* udvari tanácsos (Ferenc Ferdinánd életrajza), *dr. Fettich Nándor* egyetemi magántanár (garcsinovói skytha-leletről tartott előadást), *dr. Galla Ferenc* pápai kamarás (jezsuiták története), *dr. Gábor Gyula* kormányfőtanácsos (dunai gőzhajózás története), *vitéz dr. Házy Jenő* főlevéltárnok (Sopron története), *dr. Hermann Egyed* prémontrei kanonok (egyháztörténet), *dr. Illés József* egyetemi ny. r. tanár (jogtörténet), *marjalaki Kiss Lajos* miskolci múzeumi tisztviselő (népvándorláskori emlékek), *Kemény György* múzeumi könyvtáros (levéltári kutatás), *Korek Valéria* (bibliográfiai kutatások), *dr. Láng Margit* tanár (műtörténet), *dr. Lósy-Schmidt Ede* műszaki tanácsos (művelődéstörténet), *dr. Lénárt Edit* (pszichotechnika), *dr. Lutter János* egyetemi tanár (diplomáciai történelem), *dr. Molnár Antal* zeneművészeti főiskolai tanár (múzeumi tanulmányok), *dr. Moravcsik Gyula* (bizánci történelem), *dr. Németh Gyula* egyetemi ny. r. tanár (Budapesten nem található orientalista szakirodalom tanulmányozása), *Nyírő István* debreceni könyvtárigazgató (könyvtári tanulmányok, *dr. Pánity Vukoszava* múzeumi könyvtáros (háborús gyüjtemények), *dr. Podhradszky György* (Trencsén megye a XVII. században), *Sellye Ibolya* bölcsészhallgató (archaeológia), *Simig Gyula* jogszigorló (kereskedelmi jog története), *dr. Surányi Unger Tivadar* egyetemi ny. r. tanár (gazdaságtörténet), *dr. Schmidt Henrik* egyetemi ny. r. tanár (német nyelvjárások), *dr. Thegze Gyula* egyetemi ny. r. tanár (nemzetközi jog), *dr. Veress Endre* ny. min. osztálytanácsos (Gyula várának visszafoglalása 1695-ben), *dr. Vikár Béla* (a Kalevaláról tartott előadást), *dr. Viszota Gyula* kir. főigazgató (Széchenyi Naplói V. kötete), *dr. Wallisch Oszkár* debreceni egyetemi lektor (modern német dráma története), *dr. Zolnai Béla* egyetemi ny. r. tanár (a költő Zrinyi).

Külföldi vendégtagok a tanév folyamán a következők voltak: Egy hónapnál hosszabb ideig: *Ahmet Zeki Validi* v. konstantinápolyi egyetemi tanár (islamtörténet), *dr. Hutter Ferenc* levéltárnok (középkori történet), *dr. Rensing Elfriede* (Sigismund von Herberstein élete), végül mint a Notgemeinschaft der deutschen Wissenschaft kiküldötte: *dr. Backmann Reinhold* tanügyi tanácsos (Grillparzer-tanulmányok). — Rövidebb ideig: *Diggve Eynar* koppenhágai egyetemi tanár (ókeresztény bazilikák), *Lebègne Raymond* rennesi egyetemi tanár (múzeumi tanulmányok), *dr. Nowogorodzki Stanislaw* krakkói tud. akadémiai tisztviselő (Szilézia története), *Pieradzka Krisztina* (lengyel történelem), *Radhe Shij* upsalai szigorló bölcsész (történeti statisztika), *dr. Wilburg Walter* gráci egyetemi tanár (összehasonlító jogtudomány).

Országos 1934/35

A Római Magyar Történeti Intézet a Palazzo Falconieriben elhelyezve, ebben az esztendőben is a római kollégiummal (Regia Accademia d'Ungheria) szervezeti kapcsolatban fejtette ki működését. Az Intézetben a Magyar Tudományos Akadémia javaslata alapján a következők nyertek elhelyezést:

Dr. Csabai István (1912, Budapest, ref.), bölcsészettudor, a budapesti tudományegyetem bölcsészeti karáról (Gerevich professzor), ösztöndíjas az első félévben. Tanulmányai két kérdés körül csoportosultak: tanulmány tárgyává tette Michelangelo utolsó s eddig kevésbbé méltatott művét, a Pietà Rondaninit s az idevonatkozó, főleg a művész és Vittoria Colonna viszonyára s e viszony lelki hatására vonatkozó irodalom és a szellemtörténeti háttér tüzetes vizsgálata eredményeként sikerült az eddigi ismereteinket több vonással kibővítenie, amelyek lehetővé teszik Michelangelo esztétikai irányváltozásának a megértését. Foglalkozott továbbá a modern olasz művészettel, főleg abból a szempontból vizsgálva azt, hogy a fasizmus, mint szellemi áramlat, milyen befolyást gyakorolt a mai olasz művészet stílusára és iparkodott meghatározni a fasiszta művészetpolitika eredményeit. E két problémával foglalkozó értekezései készülőben vannak.

Dr. hidasnémeti Ferdinándy Mihály (1912, Budapest, róm. kat.), bölcsészettudor, a budapesti tudományegyetem bölcsészeti karáról (Gerevich professzor), ösztöndíjas az első félévben. Archeológiai kutatásai folyamán foglalkozott a Magyar Nemzeti Múzeumban lévő úgynevezett „Szent István-szarkofág" provenienciájának a kérdésével, majd a római Museo Nazionaleban lévő népvándorláskori leletsorozattal, különös tekintettel az ebben feltűnő lovas-nomádok emlékeire is, valamint arra a kulturális viszonyra, amelyben azok Itália lakosaihoz állottak. Ezirányú kutatásai eredményét nagyobb terjedelmű cikkben foglalta össze. Foglalkozott továbbá a sziciliai normannkirályság művészetével is. Szétágazó kutatásai eredményéről egy hosszabb tanulmányban számolt be. Tanulmányutat tett Palermóba, Monrealebe és Cefalùba.

Dr. Gombosi Ottó (1902, Budapest, ref.), bölcsészettudor, ösztöndíjas a második félévben. Liturgia-történeti kutatásai során főleg „Az orgona és a többszólamú műzene a liturgiában 1500 körül" című tárgykör érdekelte. Beható kutatásokat végzett a római könyvtárakban (Vaticana, Casanatense, Angelica, Vallicelliana, Nazionale és S. Cecilia), továbbá a firenzei és a nápolyi könyvtárakban, ahol bőséges anyagot talált. Befejezte továbbá a renaissance hangszeres zenéjéről szóló tanulmánya első részét, amely a táncról és a tánczenéről szól. A mű egy része az „Acta Musicologica" 1935. II. füzetében jelent meg „Der Hoftanz" címmel.

Dr. Vanyó Tihamér Aladár (1905, Szomolnok, róm. kat.), bölcsészettudor, a budapesti egyetem bölcsészeti karáról (Szekfű professzor), benedekrendi főiskolai tanár, ösztöndíjas az első félévben. A Vatikáni Levéltárban letétben lévő Congregatio Consistorialis levéltárából forráskiadvány céljaira kimerítően kijegyezte a magyar

Gyulai harangok

Scherer

I. 273, 291, 294,
296 388. II. 40,
160, 285, 332, 412. l
388

ja

Gyulai írások

Scherer

I. 428. f. II. 108. f.

fd.

Gyulai orgonák

Scherer

I. 96, 173, 296.
388
II. 160, 204, 264-
265, 279, 393,
394, 412.

fa

Gyulai paszkasok

Scherer

I. 72, 92, 359,
428 II. 108, 2341.

fol.

Gyulai asztalosok

Scherer

I. 316. 359, 427-28.
435. II 108, 234. l.

fd.

Gyulai könyvkötők

Scherer

I. 317, 359, 428. l.

fol.

született Gyulán, ott tanulta az ötvösmesterséget és 1455-ben elköltözött családjával Nürnbergbe. Fivérének, László fia Miklós, szintén Gyulán tanult, később nagybátyja után ment Németországba, ott „Niclas der Unger" néven ötvösmester lett először Nürnbergben, később Kölnben.[2]

Egy másik nevessé lett gyulai ötvös a Münchenben jelesen működött Zeggin (Seggin, Seggein) György,[3] akinek magyar voltáról és gyulai tanulásáról a „Wappenbuch der Münchner Goldschmiede" következő feljegyzése tanuskodik:

„anno 1558 ist Georg Zeggin von Segedein aus Hungern an der Teissen gelegen und zu Jula in Hungern gelernt (aufgenommen worden), gestorben Ao 1581."[4]

A török uralom az egykori ötvösség minden emlékét és nyomát elsodorta.

geboren 1427 in Gyula, erlernte das gleiche Handwerk und führte 1455 sein Geschlecht nach Nürnberg. Der Sohn seines Bruders Ladislaus, namens Nicolaus, lernte auch in Gyula, ging später zum Onkel, nannte sich Niclas der Unger, wurde Goldschmied erst in Nürnberg, dann in Köln.[2]

Ein anderer, von hier stammender Künstler ist der Münchner Goldschmied Georg Zeggin (Seggin, Seggein),[3] über dessen Herkunft die folgende Aufzeichnung in dem „Wappenbuch der Münchner Goldschmiede" berichtet:

Die Türkenherrschaft hat alle Spuren der einstigen Goldschmiede verwischt.

[1] Arch. Értesítő 1879, 73 (Henszlmann J.) — Szendrei János: Dürer Albert származása és művészete, Bp. 1886. — [2] Wilhelm Waetzoldt: Dürer und seine Zeit, Leipzig, 1935, 12. — [3] Zeggin = Szegény, l. Arch. Ért. 1884, 212 (Ballagi A.). Erre a Zegginre Mihalik Sándor dr., aki eredményesen kutatja a külföldre került magyar ötvösök nyomait, volt szíves figyelmeztetni. — Der Name Zeggin ist die altertümliche Schreibweise des Namens Szegény = Arm. Auf diesen Meister hat mich Dr. A. v. Mihalik, der mit Erfolg Forschungen über ungarische Goldschmiede im Ausland betreibt, aufmerksam gemacht. — [4] Max Frankenburger: Die Alt-Münchner Goldschmiede und ihre Kunst, München, 1912, 297.

Gyulai ötvös céh

Gyulai rajziskolák

Scherer

I. 450

II. 117–118. 165. l.

fd

magyar régiségek gyanánt
tok, vizsgálja meg, tegyen k
szükségesnek tartja minde
helyeken kutzásokat és el
rásának eredményéről an
nak idején jelentést adjon.

Ezen bizottmányi hat
rozat folytán tehát az ide
nemcsak a római műemlé
kek föltárása kedvéért t
tettek nagyobb mérvű ás
tások folyamatba, hanem a
hazai középkori régiségek
kutatása iránt is megtörté
tek az előzetes intézkedések.
Az elsőnek eredményéről a
annak tudományos vezetése
vel megbízva volt dr. Torma

Gyulai vár

Haan Lajos:

Huzain bég, gyulai várparancsnok magyar levele és magyar körirátu pecsétje 1604. évből.

A Békésvármegyei Régészeti és Művelődéstörténelmi Társulat Évkönyve 1878/79 Békésgyula 1879.

33. l.

Lepold—Homor 97. l. — Gerevich PA, 246—247. l. — Lepold—Lippay 56. l.

FÁBER, LEOPOLD (osztrák festő, 1760—1820 körül)

Mária Antónia

Miniatűr, üveg, tempera, 11×6·6 cm.
A San Marco-gyüjteményből.
A salzburgi művész egyetlen ismert munkája.
Gerevich PA, 262. l.

FAISTENBERGER, ANTON (osztrák festő, 1663—1708)

Tájkép

Vászon, olaj, 74×100 cm.
Jelezve lent balra: Anton Fäustenberg.
Maszlaghy II., 305. szám. — Gerevich PA, 248. l.

FH MONOGRAMMISTA (osztrák festő, XVI. század)

Szárnykép, kétoldalt festve: Előoldal: *Szent Miklós és Szent Ulrik*. Hátoldal: *Az araráthegyi vértanúk*

Fa, tempera, 136·5×62 cm.

FLATZ, GEBHARD (német festő, 1800—1881)

Szent József a kis Jézussal

Tondo, vászon, olaj, átm. 80 cm.
Jelezve balra az angyal mellett: Gebhard Flatz, Romae, 1841.
Simor prímás vásárolta a művésztől.
Beszédes Kálmán: Az esztergomi érseki képtár. Esztergom, II., 1875. 45. szám. — Rényi

Gyulai vár

Fraknói Vilmos

Gyulavár multjából

A Békésvármegyei

Régészeti és Művelődés

történelmi Társulat

Évkönyvé 1878/79.

Békés Gyula 1879.

23. l.

festő, 1751—1818) KÖVETŐJE

Eleanora császárné

Miniatűr, pergamen, 18×12 cm.

FÜHRICH, JOSEPH VON (osztrák festő, 1800—1876)

Krisztus átadja Szent Péternek a kulcsokat

Vászon, olaj, 95×78 cm.

Jelezve lent jobbra: Jos. Führich pinx. AD. 1848., 2. 1891.

Beszédes Kálmán: Az esztergomi érseki képtár. Esztergom, II., 1875., 45. szám. — Esztergom, III., 1876., 13. szám. — Rényi 24. l. — Körösy László: Esztergom. Esztergom, 1887., 239. l. — Z.: Az esztergomi érseki képtár leírása. Új Magyar Sion, XVI., 1885., 773. l. — Maszlaghy II., 211. szám. — Esztergom vármegye... é. n. 176. l. — Gerevich: Az Újság, 1916. júl. 20, 4. l. — Gerevich PA, 249. l. — Décsi: Könyvismertetés. MM, V., 1929., 173. l. — Rónay, Maria: Die Schätze des Christlichen Museums in Esztergom. A Műgyüjtő, V., 1931., 8. l.

Madonna Jézussal

Fa, olaj, 40×30 cm.

Beszédes Kálmán: Az esztergomi érseki képtár. Esztergom, II., 1875., 45. szám. — Z.: Az esztergomi érseki képtár leírása. Új Magyar Sion, XVI., 1885., 773. l. — Maszlaghy II., 262. szám. — Esztergom vármegye... Bp. é. n. 176. l. — Gerevich: Az Újság, 1916. júl. 20, 4. l. — Gerevich PA, 249. l. — Décsei: Könyvismertetés. MM.

Gyulai vár

Karácsonyi János:
Gyulánk, a gyulai irodalomnak és a gyulai várnak keletkezése.

A Békésvármegyei Régészeti és Művelődéstörténelmi Társulat Évkönyve. 1881/82.
Békésgyula 1882.

104. l

V., 1929., 173. l. — Rónay, Maria: Die

Gyulai vár

Szabó Károly:
Gyulavára bukása
1566.
A Békésvármegyei
Régészeti és Művelő-
déstörténelmi Társulat
Évkönyve 1880/81.
Békésgyula 1881.
5. l.

VERNET, HORACE (francia festő, 1789—1863)

Hajóvontatás

Vászon, olaj, 34×46 cm.

Lepold—Homor 97. l.

Gyulai vár

Thaly Kálmán:
A szentandrási csata
és Gyula ostroma.
A Békésvármegyei
Régészeti és Művelő-
déstörténelmi Tár-
sulat Evkönyvei.
1879/80.
Békés-Gyula 1880
5 l.

Szentandrási csata 1705-ben.

Az Újság, 1916. júl. 20, 4. l.

Gyulai művesítelep

Scherer

II, 401–402. l.

fd.

Dr. Banner János (1888, Székudvar, Arad m., róm. kath.), a szegedi egyetem c. ny. rk. tanára, adjunktus a Hariseion-alapból nyert 2000 P ösztöndíjjal 1933-ban, majd ismét 1934-ben folytatott régészeti tanulmányokat Görögországban, elsőízben április, másodszor március közepétől, mindkét alkalommal május közepéig. Mind a két tanulmányutat dr. Buday Árpád ny. r. professzorral együtt tette meg. Egyrészt Görögország hatalmas archaeológiai emlékeinek, múzeumainak, az ott folyó ásatásoknak minél szélesebb körben és minél alaposabban való általános megismerésére törekedett, másrészt tudományos munkásságának főiránya: a magyar és görögföldi őskori művelődési kapcsolatok kutatása céljából a praehistorikus emlékek és lelőhelyek érdekelték. Ezek a szempontok vezették a két tanulmányúton, melyen csaknem egész Görögországot bejárta. Nevezetesen a következő helyek praehistorikus, klasszikus görög, illetve ó-keresztény és byzánci emlékeit kereste fel: Saloniki, Athén, Eleusis, Kandia, Phaistos, Hagia Triada, Gortyna, Knossos, Epidauros, Tiryns, Mykenai, Argos, Korynthos, Olympia, Patras, Dimini, Sesklos, majd Kerkyra, Preveza, Joannina, Nikopolis, Dodona, Leukas, Patras, Sunion, Aigina, Spárta,

Gyulai emlékünnep

Scherer

II. 378–379. l.

tartani, nevezetesen Birminghamban a biochemiai egyesület ülésén, majd Manchesterben. Az előadás szövegét teljes egészében közölte a Journal of the Institute of Brewing (Vol. XL. No. 7. P. 269—273.). A hazai élelmiszeripar kísérleti és szakoktatási intézeteit a Food Industry című szaklap részére ismertette. Gondot fordított egyébként az ilyen irányú angol intézmények tanulmányozására is. A húsvéti szünidőben résztvett a párizsi III. nemzetközi mezőgazdasági ipari kongresszus ülésein. Oda- és visszautazásakor pedig igyekezett Franciaország, Németország, Belgium és Dánia szakszempontból figyelembejövő intézeteit is megismerni. Angliai tartózkodása alatt számos szakemberrel sikerült szoros tudományos kapcsolatokat kiépítenie. Velük továbbra is állandó levelezésben áll. Egyesekben oly érdeklődést sikerült felkeltenie a magyar viszonyok iránt, hogy máris eljöttek hazánkat meglátogatni. Résztvett a külföldi tankönyvek magyar szempontból való átnézésének munkálataiban is.

A Rockefeller-alap orvostudományi osztályának ösztöndíjasa:

Dr. Bedőthy Konrád (1898, Gyapoly, Bihar m., róm. kath.), pécsi egyetemi magántanár a Rockefeller-alap orvostudományi osztályának ösztöndíjával a skót egyetemi

Gyula város

képe 1722. ből

repr.

Karais Békésvm

II. k. 144. l.

után

s gazdag hangszerelésű piktúrájában a színeknek és *csak* a színeknek van expresszív hatásuk. Képeinek érzéstartalmát kizárólag a színek sugallják, a meleg pirosak és sárgák, a hideg kékek és zöldek. Formái azonban szinte naturalisztikusak, vagy — ahogy fentebb már jeleztük — alaposabban „átdolgozottak", mint impresszionisztikus táj- és atmoszféra-ábrázolásai. A színeket az expresszió kedvéért „meghamisítja" *Halápy*, arra is van bátorsága, hogy önkényesen összekeveri — ugyancsak az expresszió kedvéért — a tárgyak valóságos rendjét, de a formákat nem torzítja el. Itt nem szakad el az objektív valóságtól, festői vérmérséklete itt nem vizionárius. A festő érzelmi hevének helyébe itt valami sajátságos epikus kedvtelés lép ; a művész nemcsak a látványt, de még emlékképeit is szinte novellisztikusan beszéli el. Csak el kell olvasni képeinek címeit. (*Nagymamák*, *Szegények ebédje*, *Processzió*, *Parkban*, *Füredi zenepavillon*, *Szüretelők tánca*, stb.), mindjárt nyilvánvalóvá válik, hogy itt mindenütt „cselekményről" van szó, amit a festő szemünk elé akar vetíteni. Még az olyan képe is, mint az *Anya és leánya* (mely két békésen legelésző lovat ábrázol), túl a címen valami olyasféle „hangulatot" szugerál, mint Walter Scott, vagy Jósika Miklós regényei. Valahogy ott érezzük távolban a nyeregből szállott lovasokat is, ahogy a *Nagymamák* ajkáról szinte halljuk a boldog elragadtatást, amint unokájukat becézgetik.

szerzők estjén mutatott be. Komponált két kórusművet: egy nagyobb
vegyeskart Illés Gyula szövegére (Angyali köszöntés) és egy férfi-

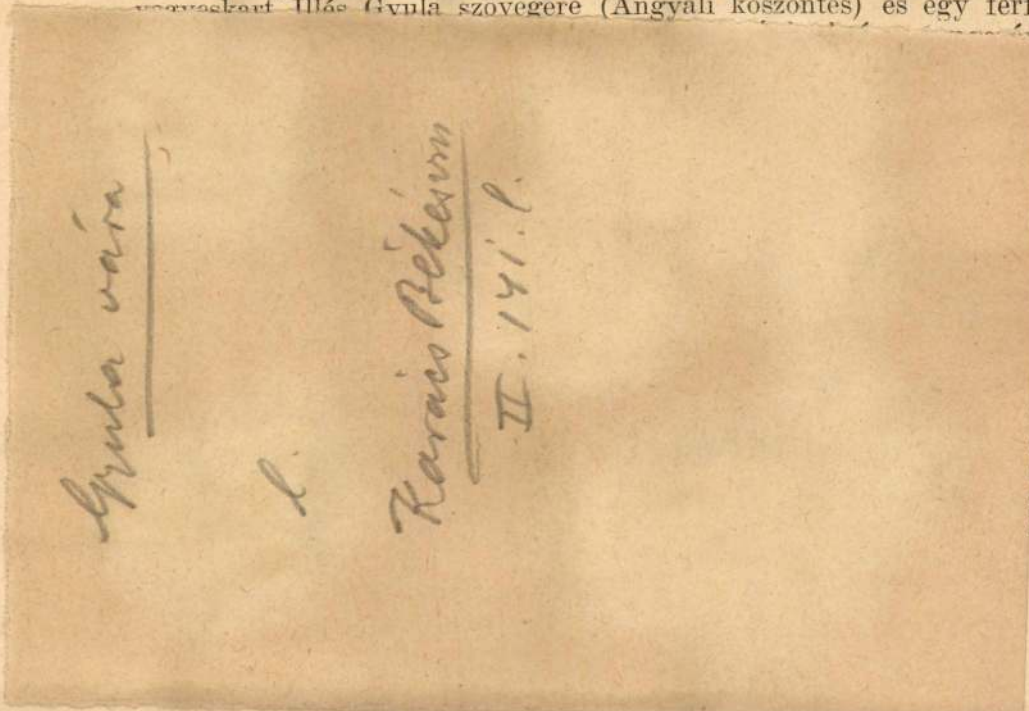

vizsgálatához csatlakozik a kísérlet: a mezőgazdasági lakosság keresleti viszonyaiba belevilágítani, hogy ez úton a magyar mezőgazdaság árszituációjáról képet kaphassunk.

Szűts Györgyi (1914, Pozsony, ref.), tanszéki gyakornok, gyakorló gazdasági szaktanár Budapestről (gróf Teleki professzor), 400 pengő ösztöndíjban részesült gazdasági földrajzi tanulmányok folytatására. A Duna és Tisza közötti kertgazdaságaival foglalkozó városokat tanulmányozta. „Kecskemét mezőgazdasági fejlődése" című dolgozatát sajtó alá rendezte (Magyar Gazdák Szemléje, áprilisi száma, Kecskeméti Hirlap májusi és júniusi számai). Nagykőrös gazdasági leírását is befejezte. Helyszíni kutatások kapcsán végzett vizsgálatai kiterjedtek a tájban történt változásokra, talajviszonyokra, a táj kihasználásának alakulására és a jelen gazdasági életre. Térképet készített Nagykőrös talajviszonyairól és Thünen-köreiről. Az év folyamán gazdasági szaktanári oklevelet szerzett.

A Zeneművészeti Főiskoláról:

Dr. Major Ervin (1901, Budapest, ref.), a Nemzeti Zenede tanára és könyvtárosa 400 P belföldi ösztöndíjban részesült zenetör-

Gyulafehérvári ág. ev. templom

Kleinharth J.: Die ev. Kirche Augsb. Konfession in Karlsburg. 28 l. Brassó 1844.

Gent (1235)

	Bevétel		Kiadás		
	korona	fill.	korona	fill.	

Rigler r.-t. III. 1909/02793.

< Gyulafehérvári
székesegyház >

Kabdebo Gyula: A <)
4-r. 15 l. Bpo 1911
Gent (1121)

Gyulafehérvári

székesegyház.

Lestyán József: Ciceronul catedralei catolice din Alba-Iulia... Rövid ismertető a gyulafehérvári székesegyház megtekintésére. 8-r 28 l. Alba-Iulia, é. n.

Lyon (1349)

·84

317 junius 16-án

Nagrandlikály

[illegible]

225431
123253

348684

(Gyulafehérvár
székesegyház sír-
leletei)

Posta Béla: A ( )
8. r., 101 kép, 203 l.
Kolozsvár, 1918.

Gyut (1821)

(Gyulafehérvári
székesegyház)

Ujfalussy J.:
(A L) alapitásának
900. évfordulója.
43 l. Gyulafehér-
vár, 1903.

Gens (2250)

Másolat.

	Bevétel		Kiadás	
	korona	fill.	korona	fill.
ulán a folyó				
éjében, valamint				
kisebb kia-				
tan 1500 Korona				
ohása.				
mám alatt	1500			
rácsa adóbar-				
ben /A%:/			873	32
ési adó				
B%:/			213	92
ergedési adó				
C%:/			427	84

Rigler r.-t. III. 1909/02793.

(Gyulafehérvári Batthyány-könyvtár)

Varjú Elemér:

F Kny. A (). F Magyar Könyvszemle. 8-r, 22 kép 271 l. Bp. 1899.

Gent (2287)

	7148.—	6072 85
Bevétel	7148.—	252·23
		6325·08
Kiadás	-6325 08	
	~~6072 85~~	
Maradvány	822 92	
	~~1075 15~~	

Lizetendő

Ek 260 koron

212·20

600·00

1072·20

822·92

249·28.

Sztehlo Ottó

a müeml. orsz. bizottságunk

másodépítésre.

Gyula Békés m.

ID. WEINWURM ANTAL
BUDAPEST,
IV. Kammermayer Károly-u. 5.

Gyula vára

Varjú: Magyar várak

Gyula
(Békés vm.)
Gör. kel. templom

Fábor – Rados
217. l –
Wenckheim – Kastély
u. o. 226. l –

los nyugtatvány.

.....

a Budapest ..... kerület .....

..... tulaj-

leten végzendő átalakitási munkálatok

1933.évi 148.728/VII.a.számu rendelete,

ságának 193.. évi ..... szám alatt

mlékek Országos Bizottságát illető 1/2

..... urtól átvettem.

..... hó ..... napján.

ministeri számv.főtanácsos,
A Műemlékek Orsz.Bizottságának
vagyonkezelője.

OMLADOZIK A GYULAI VÁR

Irta: FIALA FERENC

Lehoczky György rajzaival

Amíg az ország északi és nyugati felében épült várakat a monda és a legenda babérkoszorúja övezi, addig az egyetlen sík földön épült várról — a gyulai várról — igen keveset olvashatunk a régi falánsokban. Pedig ez a vár is megérdemelné, hogy egyszer valaki hőskölteményt írjon róla, mert hosszú évszázadokon keresztül teljesen magára hagyatva egyedül védte a magyar Alföldet a kelet felől jövő ozmán pusztítás ellen.

Gyula legrégibb történetéről keveset tudunk. A krónikások feljegyezték, hogy valamikor a gyulai vár környékén és egész Békés megyében beláthatatlan mocsarak, nádiverébtől, gólyáktól, gémektől és egyéb vízimadaraktól lakott roppant nádasok voltak, melyek egészen az Alduáig húzódtak. De ennek ellenére is a Körösök között elterülő és szántóvetésre, legeltetésre alkalmas dombhátakon évezredes kultúrélet folyt. Már a Krisztus utáni I—IV. évszázadban lakták a vidéket, amint azt a Gyula határában talált jellegzetes római edények egész tömege bizonyítja. A mai város valószínűleg az Árpádkor végén keletkezett, melyet akkor még Jula Monusturának, vagyis Gyulamonostornak neveztek. Az első település területe mindössze a mai gyulai belváros helyére szorítkozott. Az ősi községet egy Mária-szobor tette híressé, melyhez messze földről zarándokoltak a hívek. A krónika feljegyzi, hogy a gyulai Mária-kép oly híres volt, hogy még Károly Róbert király is Gyulára zarándokolt a kép kedvéért. A búcsújáróhelyen lassan iparosok és kereskedők telepedtek meg és a falu hírneve lassan a környék többi falvai fölé emelkedett. Gyors fejlődését annak köszönhette, hogy a városon átvezető úton lehetett Budáról Erdély kapujához — Lippához jutni. 1390 körül Gyula már mintegy negyvenhárom községből álló uradalom középpontja szerepelt. Ebben az időben Losonczy László uralta Békést, mely a Losonczy-család kihalta után, 1403-ban Maróthy János macsovi bán birtokába került. Maróthy János alatt csak emelkedett a város jelentősége, számos iparos és kereskedő telepedett le Gyulán és a városka lassan a délvidék legfontosabb kereskedelmi és hadászati középpontja lett. Valószínűleg eben az időben illesztették a város címerébe a Maróthy-család farkasfogakkal díszített címerét, amely mind a mai napig ott látható a város címerpajzsában.

A tizenötödik század elején már ország-világ tudta, hogy a keleti végek felől török hadak veszélyeztetik Európát és ezért az előrelátó Maróthy elhatározta, hogy a Körös egyik kanyarulatába, a minden oldalról víz által körülvett száraz, látas térségen erős várat épít. Olasz várépítő mestereket hozatott, akik szigorú itáliai várépítés szabályai szerint elkészítették a gyulai vár tervét és hozzáfogtak annak építéséhez. Tekintve, hogy a környéken sehol sem találtak kőbányát és a járhatatlan utak miatt kőszállításra gondolni sem lehetett, ezért tizenöt-húsz hatalmas téglaégető kemencét építettek a vár mellett. Fáradságos évek alatt sikerült csak megvalósítani a négyszögalaprajzú, hatalmas védőtoronnyal ellátott gyulai várat. A vár jótékony védelme alatt a városka rohamos fejlődésnek indult és ebben az időben, a városi feljegyzések szerint körülbelül tizezer lakosa volt. Hosszú ideig Nagy-Gyulának hívták a várost és nemcsak keleten, de a messze nyugaton is ismerték a gyulai iparosokat. Dürer Albert édesapja, Ajtóssi Albert is Gyulán született, ottani mesterektől tanulta az ötvösművészetet és valamelyik piciny gyulai vár alatt meghúzódó, késő középkori házacskából indult el Nürnberg városába...

A Maróthy-család kihaltával, 1476-ban a vár és az uradalom visszaszállott a királyra, — Mátyás királyra, — aki 1476 július 20-án kiváltságos levéllel ruházta fel a várost és 1482-ben fiának, Korvin János hercegnek adományozta, kinek leánya, Korvin Erzsébet, a városban halt meg és az ottani ferencrendi templomban temették el. 1530-ban Szapolyai János zászlója lengett a büszke várfalakon, aki 1532-ben hosszabb időt töltött a majd százéves falak között. 1543-ban az Izabella királynéhoz hű főurak részleges országgyűlést tartottak a várban. 1552-ben Ferdinánd király birtokába ment át, de a bécsi haavezetőség elhanyagolta a várat és mitsem törődött a várkapitányok panaszaival, akiket ebben az időben már erősen szorongatott a portyázó török. Gyula vára lassanként a keresztény Magyarország utolsó végvára lett, de a Habsburgok ennek ellenére sem támogatták a várkapitányokat, akik utolsója, kányaföldi Kerecsényi László báró kétségbeesett levelet intézett a királyhoz — hiába. Az idegen zsoldosok az elmaradt zsold miatt olyan dúlást vittek véghez a városban, hogy a lakosság a környékbeli nádasokba menekült. A király és az urak nemtörődömsége hamarosan megbosszulta magát. II. Szolimán török szultán 1566-ban elrendelte a vár ostromát és veje, Pertáf basa harmincezer emberrel tá-

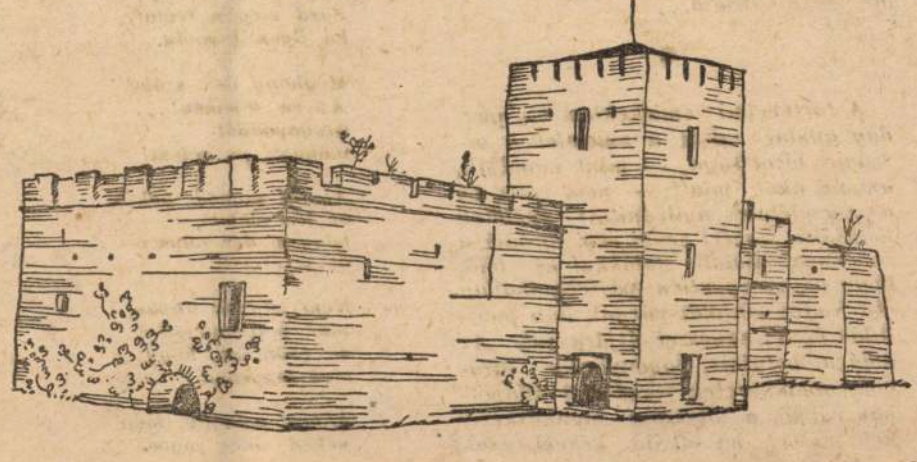

Gyulai vár

madt a várra, melyet mindössze kétezer főnyi védősereg védelmezett. A várbeliek eleinte hősiesen védekeztek, de élelmiszerük és hadianyaguk napról-napra fogyott, úgyhogy Kerecsényi kitűzte a fehér zászlót, mire a török szabad elvonulást igért a várbelieknek. Szeptember 2-án kezdődött meg az őrség kivonulása, de a török — mint annyi sokszor, — ezúttal is megszegte esküjét. A kivonulók nagyrészét levágta, Kerecsényit pedig a konstantinápolyi héttoronyba záratta. Gyula török kézre került.

1690 január 12-ig lengett a lófarkos zászló a vár falain. A felszabadítás azonban nem sokat javított a városlakók szomorú sorsán, mert amit meghagyott a török, azt elvitték a felszabadító seregek martalócai. Mikor elvonultak, úgyszólván semmit sem hagytak a városban és a falak között mindössze tizenhárom rác család maradt. Később, majd egy évszázad mulva, 1720-ban a király Harruckern János pékmester, gazdag hadiszállítónak adományozta Gyula várát, sőt azzal együtt egész Békés megyét. Hogy milyen viszonyok uralkodtak ebben az időben a valamikor virágzó Békésben, azt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy Harrackern bárót egyeenesen kigúnyolták, hogy elfogadta azt a területet, amelyen az akkori feljegyzések szerint mindösze pár száz garázda rác és oláh utonálló lakott...

A Harruckernek később a Wenckheimekkel kerültek rokonságba, akik viszont házasság révén az Almásy grófokkal jutottak rokoni kapcsolatba. A gyulai vár ura ma Almásy Dénes gróf, aki a vár területén épült barokk stílusú kastélyban lakik. Kevesen tudják, hogy a tizennyolcadik század végén épült barokk kastély előtt tették le a kardot a magyar szabadságharc legvitézebb katonái. A bevonuló oroszok a közeli Sarkadról magukkal hozták a fogságba jutott főbb honvédtiszteket: névszerint Aulich Lajost, Damjanichot, Kiss Ernőt, Knezich Károlyt, Leiningen grófot, Pöltenberg Ernőt, Török Ignácot, Nagy Sándort és Lázár Vilmost A tábornokokat a gyulai vár udvaráról vitték Aradra. Az aradi vértanukkal megszakadt a gyulai vár története...

*

A történelmi emlékekben oly gazdag gyulai várat a műemlékek országos bizottsága, — mint mondják, anyagi okok miatt, — nem vette be a műemléknek nyilvánított épületek listájába, s ezért senki sem törődik a romlásnak indult falakkal és félő, hogy ez az egyetlen, vártechnikailag oly fontos síkföldi várunk is a pusztulás és az enyészet útjára jut. Az indával befutott, gyönyörűen faragott ablakkeretek töredezett állapotban várják a jótékony munkáskezeket, melyek, ha sokáig késnek, csak mint irott emlékek beszélnek az ősi vár hajdani nagyságáról. Legsürgősebb feladat volna a kurucháborúk idején keletkezett óriási falrepedést eltüntetni, mert a tenyérnyi nagyságú hasadás már-már bedőléssel fenyegeti a várfalat. Igaz, hogy viharos multjához képest elég jó állapotban maradtak meg a boltives helyiségek, hogy sem a török, sem a német nem tudta elpusztítani a majd négy méter vastagságú, csodálatos mesterkézre való falakat, katakombákat és pártázatokat, de az idő foga nem máról holnapra, de lassú évtizedek alatt végzi el romboló munkáját. A pártázatok töredeznek, minden évben lehull egy-egy tégladarab a magas toronyról, a gótívű lőréseket gyilkos pusztító öleléssel lazítja, tágítja a vadszőlő és nincs kéz, amely megakadályozná ezt a pusztulást. Húsz-harminc esztendő mulva talán majd a gyulai vár sokat hányatott ügye is napirendre kerül, de ha nem segítenek hamarosan Dél-Magyarország egyetlen történelmi emlékén, úgy majd húsz-harminc esztendő mulva már csak rajzokból, régi metszetekből tudják rekonstruálni a ma még csekély költséggel megjavítható viharverte öreg ormokat.

PÁKOZDY FERENC

KÉT VERSE

Istenem, szemed zugában

Istenem, szemed zugában
de virít a szarkaláb!
Óh, hogyne virítna,
mikor annyit issza
szemed harmatát.

Látom azt a csúf virágot,
látom én a könnyedet.
Akárhogy titkolod,
el nem titkolhatod,
bánt az engemet.

Mintha nem is tavasz volna,
hanem tél, goromba tél,
mintha az ifjúság,
a szépség búcsúját
suttogná a szél.

A kús szél, mely sóhajommal
megpihen most szemeden
s már repül is tova,
— jaj, ki tudja, hova? —
mint a szerelem.

Mint a szív minden szerelme,
mint a sok-sok tarka láng,
amelyből nem marad,
csak gond és gondolat,
könny és szarkaláb.

Mit mondasz...

Mit mondasz, anyu?
Ugyan ne bomolj!
Süsd meg a tréfát,
ha ilyen komoly.

Méghogy ősz szálak!...
Az én fejemen!...
Öregapáddal
mókázz, ne velem!

Annak mondd, hékás,
az tán elhiszi,
hogy a dér egyszer
őt is elviszi.

Nem vagyok ugyan
már mai gyerek,
de csikó se, hogy
tóvá tegyenek.

Ahhoz, asszony, még
néked sincs jogod.
Te viseled, vagy
én a kalapot?

Jól van no, tudom,
hogy te viseled.
Akar az ördög
osztozni veled.

De mégse járja,
hogy a párodat
olybá veszed, mint
egy vén szamarat.

Én őszülnék, én?
Őszül a szamár,
kivált, ha folyton
a párjával jár.

Nem vagyok én még
se vén, se csacsi,
hogy kerítést ne
tudnék ugrani.

Ugrok én, anyjuk,
akár öleset,
attól se félek,
hogy nagyot esek.

Mi bajom lehet,
amikor a fű,
mint a jércebegy,
oly lágy, oly sürü?

Ki gondol őszre,
ha jön a tavasz?...
Ugye, csak tréfálsz,
Ugye, nem igaz?...

Vagy talán mégis
komoly a dolog?
Anyu mindig, de
mindig mosolyog.

Akkor is nevet,
ha fáj a szive...
Ide a tükröt,
ide izibe.

Igaz-e, vagy se,
tudni akarom.
Igen, ott csillog
halántékomon.

Mindössze egy-két
leheletnyi szál.
Csillog, mint a dér.
Szép, mint a halál.

Vas. Ujs. 1856.

hanem az Úr Istennek rettentö lehellette rajtad. Tegyétek, a mit akartok.

A lelkész félrevonult. A megátkozott férfi sápadt volt, és arcza elváltozott. Háromszor emelé fel fegyverét és keze ugy reszketett, hogy nem birt czélozni vele. Az irtózatos átok, a felfedett büntudat ellen nem birta védeni magát; a felháboritott Isten letörte lelkének daczoló erejét; harmadszor kiejté kezéből a pisztolyt s odarohant János lábaihoz és megragadta annak kezét, töredelmesen rebegve : „bocsáss meg, bocsáss meg!“

— Én bocsássak meg neked ? kérdé az elcsodálkozva. Minek kellene akkor történni ?

— Ezentúl hü férje leszek testvérednek, a millyen nem voltam. Szeretni fogom öt és védelmezni mindenki ellen. Visszaadom Endreffynek mind azt, a mit ez átkozott alkuban adott, s élek veletek szegényül, és elfeledve. Hiszen látod, hogy a világba ugy sem térhetnék többé vissza illyen vallomás után. Ezen urak elfogják beszélni, hogyan viseltem itt magamat, hogy kértem bocsánatot töled, s ez engem örökre számüz a régi világból.

A segédek valóban gúnyosan mosolyogtak.

János ingadozott keserüségében, mig Bertalan közbejárult s a két ellenfél kezeit egymásba szoritá; Korbás a Mindenhatóra esküdött, hogy nejét ezentul mindennél többre fogja becsülni s iparkodik, hogy megérdemelje szeretetét.

János lassankint odalágyult, hogy megölelte öt : kérte, hogy vegye el mindenét, csak becsületét hagyja meg, azt örizze meg, és ezen a szón ugy el tudott sírni mind a két férfi.

Bertalan pedig felemelt kezekkel adott hálát az égnek e végzetért : a holott nagyobb az öröm egy megtért bünösön, mint kilenczven igaz felett, a kik sohasem vétkezének.

Korbás és János odautasiták a két segédet, hogy mindent elmondhatnak Endreffy urnak, a mit láttak : a kölcsönadott tizezer forintot vissza fogják neki adni, és azután majd elmennek együtt valamerre, a hol nem fogja hirüket hallani többé.

Bertalanra még egy magasztos feladat várt ezután : kibékiteni a megkeserített nöt megtérö férjével. Szivet rázó szavai véghez vitték ezt a munkát is. Julia kibékült férjével, engesztelödve nyujtá neki kezét.

És a lelkész ollyan boldogan tért vissza kisded hajlokába; a hol pedig nem várt reá sem uri kényelem, sem hatalom, sem a boldog házi élet mosolygó édes arcza. Az ö kincsei, az ö boldogsága egy boldogabb élet számára voltak gyüjtögetve.

(Vége köv.)

Rab vagyok én . . .

(Népdal.)

Rab vagyok én mostanában
Mint madár a kalitkában . . .
Kirepülnék de nem lehet
Szép szabadság Isten veled!

Lelkem érez forró vágyat,
És vergödve küzd utánnad . . .
De megjárom keservesen,
Nem lelek rést, s visszaesem! —

Aranyidö, gyermekségem,
Elillantál tölem régen . . .
Akkor szálltam én szabadon
Mint madár a zöld ágakon!

E víg kornak vége, vége . . .
Röpke szárnyam ki van tépve;
Vagy legalább kötve vagyon,
S megszoritva szörnyü nagyon!

Szabadúlást e kötelek
Alól vajjon mikor lelek? . . .
Kötelek : a tengerbajok
Mellyek alatt éltem sajog!

Losonczy.

Pusztaszer.

Vándor! megállj; — tedd le kissé botod.
Nem érzed-e szived miként dobog? . . .
A lélek itt sír nevet és örül,
Öseinknek szelleme leng körül.
Melly elterül előttünk a határ, —
Hol a szellö nyögve és sirva jár,
Szent emlékek imádandó helye
Pusztaszer a neve.

Itt jártak ök, honszerző öseink; —
Kicsordulnak nevökre könyeink.
Nagy munka volt, mellyet itt végeze
Árpád erös honalkotó keze.
— Futott Zalán, s vértöl pirosla még
A harczmezön Alpár felett az ég :
Midön a hös s diadalmas hada,
Ide gyültek vala.

A hét törzsök, a nemzet hét feje,
Törvényt szabni gyülekeztek ide.
Melly a rónán magaslik hét halom,
A hét törzsök foglalt helyet azon;
S mig Árpádból a törvény lelke szólt :
Eskü gyanánt a hat hös vére folyt —
Hogy mit hoztak szabadon és önként,
Tisztelik a törvényt.

— „Melly fajotok vérén szereztetett
Szent örökül hagyom e hont nektek.“ —
Szólott Árpád — s merre csillag látszik,
Karpatoktól Bolgár-Fehérvárig, —
Zengett a kürt, Lehelnek kürt szava,
Hirdetni hogy kiküzdve a haza. —
S mig Árpádnak egy unokája lesz :
Árpád hazája ez.

„Hazátok van, szép gazdag és dicsö,
Ámde jöhet, s fog jöni kor s idö :
Midön a nép, melly e földön marad,
Visszavonó pártérdekre szakad, —
S felzúduland majd akkor ellene,
Ellenségi végetlen serege, —
Midön ez ajk, már akkor nem leszen :
Ki lesz akkor jelen?“ . . .

Ekként beszélt népéhez az atya,
Jósszemekkel a ki látott vala.
S szemeikben könyekkel hallgaták
Hös atyjukat a hös fiak s apák;
Figyelt reá s szavára föld s az ég
S népén végig tekintve szóla még; —
— „Ki lesz jelen?! . . . én látok egy kezet
Ott a felhök felett.“ —

„Ki irányt ad a nyilnak röptiben,
Hatalmas úr szárazon és vizen,
A ki útat mutatott és határt, —
Ki bújdosó népével vele járt,
És elhozá sok küzdés közt ide,
Abban legyen bizalma és hite,
Árpád vagy a magyarok Istene,
Te léssz akkor vele!“ —

Végzé a szót és megérték szavát,
Tengermoraj éltette a hazát, —
S az Isten ki magyarrá kenetett
Mai nap is, viseli e nevet.
És él a nép melly ezredéven át
Kiválasztott saját Istent imád;
Láthatlan, de feletted függ a kar,
Imádkozzál magyar!

V.

Kender, len, gyapju-fonás-szövés-festés.

(Vége.)

V. Czikk : A szövetek szinnyomatairól.

(Persoz szerint.)

Annak, ki a len-, kender-, gyapju- és gyapot-kelméken különféle szinalakokat akar előállitani, nem csak az azokhoz rokonos szinek vegyitését s készitését kell tudnia, hanem azon sajátszerü müvészetben, melly a mintalapok vagy hengerek kimetszéséhez szükséges, nem utósó ügyességgel s izlettel kell birnia.

Csak nem régen is, mi különbség sem volt azon eljárás közt, mellyet müvészeink a papiron teendő fa- és réznyomatok előállitása végett tettek, és ama működés közt, melly által a szövetek virágai szineztettek.

Épen csak ugy kellett ezeknek és kell most is sok esetben a dombor és vésett metszés tudományát érteniök s gyakorlaniok. De természetesen nem győzvén napi fogyasztásunk czikkeit egyenkint mázolgatni, vagy a nehezen kimetszett réz- és falapokat, réz- és fa-hengereket és pedig dombor és vésett rajzaik szerint külön-külön bekenegetni s a szövetekhez nyomogatni, kényszerülve lön az ember, hogy egy tökélyesb müködési modort találjon fel, s mert a mit ösztönszerüleg keres, nem kell hiába keresnie, feltalálta a hengerek általi szinnyomás mesterségét.

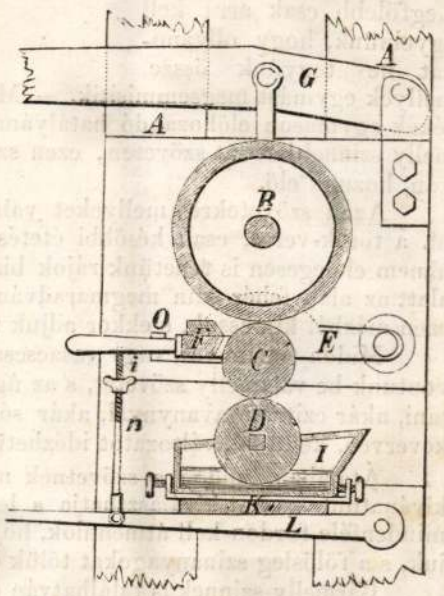

A *A* a földhez erösitett fa-gerendák. *B* öntött vasból készült „nyomó“ henger. *G* emeltyü, melly által e hengert szorosbbá tehetjük. *C* metszett henger a kellő rajzalakokkal. *D* festék-keverő henger, melly egyik oldalával az *I* teknőben forogván a festéket fölszedi s igy *C*-nek folytonosan nyujtja. *L* emeltyü, mellynél fogva a teknőt elvehetjük vagy visszaereszthetjük. *i* és *n* facsavarok, mellyeknél fogva e teknőt fölebb s alább emelhetjük. *E-F* törlő készület, melly a henger két oldalával érintkezésbe tehető, hogy a *C* hengerről mindazon festéket letörölje, melly annak véseteibe be nem nyomult.

Ezen egyszerü gép helyett, melly e találmánynak első mintája, most már sokféleképen összealkalmazgatnak 4, 5, 6, mintázó-hengert, mellyekhez külön-külön festékes edények alkalmaztatván, más-más alaku s szinezetü nyomatokat tesznek a köztök átcsavargó szövetre, de az alapelv, melly szerint működnek, mindig ugyanaz.

Természetesen, valódi müvészetet illetőleg, metsző-müvészetet csak a mintázó hengerek rajzának fogalmazása, s kivitele igényel, mert a működést gépek által is megtehetjük, kiváltképen a szinezet megadását azon sajátszerü találmánynál fogva, miszerint a festék-tartó teknőbe több szineket tehetünk egy-egy vékony kártyával elválasztva, mellyek valódi szivárványszerüleg olvad-

*

nak a festő hengeren egymásba végleteiken, olly tökélyre vitték már gépeink, millyenre szabad kézzel vinni nem lehet.

Ezen szinnyomó-gép által nyervén meg a szövetek azon divatszerüséget, mellyet népeink olly drágán fizetnek, illő, hogy a legjobban sikerült végeket válogassuk e czélra, sőt, hogy müvészetünk azon mindenféle pelyhek, csombókok stb. által, mellyek a szövés után még rajta maradtak hátrálva ne légyen, szükséges, mint mindenik vásárra bocsátott szövetnél Courlier kefélő s nyiró eszközeivel azoknak minden csomósabb szálait föltépnünk s egyenlőre nyirnunk, sőt hol ezen eléidézett szőr alkalmatlan, azt pörkölés és lángolás által, melly bizonyos hév fokig melegitett rézhengereni átcsuztatásból vagy gáz-láng feletti átreppentésből áll, szinnyomati műtétünkre alkalmasbakká tennünk.

Ezen szinnyomó-gép hengeréhez sokkal sürűbb festanyagot kell készitenünk, mint az előbbeni czikkben elősorolvák. És pedig figyelemmel kell lennünk a hőmérsékre, mellyet a süritő anyag igényel, a szinanyag befogadó képességére; a süritő anyag szinére; s azon változatra, melly összetételük által származik, mellyet csak hosszas s figyelmes gyakorlat által vihetünk tökélyre.

Átalában I. litre szin-süritéshez 150—170 grann. keményitőt vagy finom lisztet, 500—800 grann. pörkölt keményitőt, 280—350 gr. senegali gummit, 25—35 tragant gummit (baktövés mézgát), 70. gr. arabiai gummit kell számitanunk.

Némelly esetben czélszerü a pipa agyag, kocsonya, s nádczukor ülepet.

I. Lekötő szerek általi szinnyomatok.

Mint föntebb emlitők, mindig figyelemmel kell lennünk a szövetek és festékek közti rokonság- vagy rokontalanságra.

Midőn tehát a festéket czélszerüen kiválogatva süritettük meg az emlitett anyagokkal, azok a szövet szálaival bensőleg egyesülnek; ezek pedig, mert összefüggésök csupán külső tapadás, kellő hőségü szappan, és savanyos fördők által elvétetnek, melly műtételt szinemelésnek nevezzük.

De nem csupán a sürítők szennyezik el a szöveteknek adandó szineket. A timany és vas-éleg, vizenyek, mellyek által a repülékenyebb szineket lekötöttük, s némelly más szennyes szerek is tapadtak a szövetekhez műtétünk alatt.

Nincs könnyebb, mint a jól kifehéritett szövetre külön szineket tennünk. Legfölebb csak arra kell figyelnünk, hogy ollyanokat ne tegyünk össze, mellyek egymást megsemmisitik. — Már alaposabb ismeretét igénylik a festékek egymáson előhozandó hatályának azon virágok, mellyeket egy valamelly szinnel bevont szöveten, ezen szint megsemmisitvén, vagy elváltoztatván, hozunk elő.

Azon szövetekre, mellyeket valamelly fölvett alapszinnel bevontunk, pl. a török-veres, csak későbbi ételés által lehet mintarajzokat kihoznunk, hanem előlegesen is tehetünk rájok bizonyos tapaszokat, (rezerve), mellyek alatt az alap fehér szin megmaradván, miután a kellő festekkel bevontuk, ezen mázból kimossuk, s ekkor adjuk meg a még hiányzó vonalokat.

Midőn timannyal, vagy vasacscsal, vagy ezen két lekötő szerrel együtt vontunk be valamelly szövetet, s az úgy nevezett bolhaszint akarjuk eléállitani, akár czitromsavanynyal, akár sóska savanynyal, vagy mindezeket össze kevervén, kellő szinváltozatot idézhetünk az alapon elő.

Átalában, midőn a szövetnek mindazon festéket megadtuk, mellyből kivánatunk szerint kiválaszthatja s leköthetni a mintához kellőket, még sok mindenféle fördőn kell átmenniök, hogy ezeknek a kellő árnyéklatot megadjuk, s a fölösleg szinanyagokat tőlük elvegyük.

Bármelly szinnek is találhatván ellenkezőjét, melly azt megsemmisitse, s a szövetnek eredeti fehér szinét mintaalakokban kitüntesse, jogszerü változatokat állithatunk elő a már befestett szöveteken is, például fekete szöveten fehér virágokat.

1) 8 litre timany, 6—8 litre vasacs fényle l. kil. lekötő szerbe áztatjuk a szövetet azután megszárittatik s czitrom-savanynyal nyomatnak reá a kellő minták.

A paprika- (török) veres szöveten pedig sárga, kék és fehér minta alakokat idézhetünk elő ha a borkősavhoz ónsavat, (vagy berlini kéket) vegyitünk. Ezek lerontják az alapszint és maguk ülnek helyébe.

MM. Gaulthier, de Claubry és Persoz 1826-ban az u. n. „Garancine“ festéket találták fel, mellyet a buzérból (garance) készitenek kénsavanyos vizben a vizgőz hozzájárultával. Ehhez legkevesb pepecselés kell, mert szine egy korpafördő által is kellő ellevenségü.

A festeny (chrom) bár nem szerves anyag, az eddigiekhez hasonos modorban kezeltetik. Ugyanis : a festeny sárga és narancs szineit ónsavany által kötjük le s gyenge égvényes fürdő által emeljük a kellő szinre. . . . . .

II. Lekötő szerek nélküli szinnyomatok.

Némelly szinek, mint tudjuk, könnyen tapadnak a szövetekhez, de könnyen is elhagyják, hacsak le nem köttetnek.

A velök bánás tehát az előbbiektől csak annyiban különböző a mennyiben azoknál előbb a kötő szert, s aztán adtuk a szint, itt pedig forditva működünk. Az indigó, mint föntebb emlitettük, ha lugsóval, hamuzsirral, mészszel stb., melly mohón igényli az élenyt vegyittetik, elveszti kék szinét. Ezen szinetlen anyaggal festvén be a szövetet, ha a szabad légre kiteszszük, szinét állandólag s teljesen vissza nyerendi.

Az indigóval egészen bevont alapu szöveten sóska savanynyal mintavirágokat hozhatunk elő.

A sárga és kék szinek vegyitése által zöld szin áll elő, a szövet előbb egészen kékre festetvén egy lekötő fürdőbe eresztetik. Azután megszárittatván olvasztó nyomatot adunk. Midőn az olvasztó szer hatását megtette, forró fürdőbe krétát adunk, ezután kimossuk s annak rende szerint gubacssavba fürösztvén, előáll a kivánt zöldszin.

Ha indigó ónsóval, vagy valamelly timanyos ételő szerrel jő össze s gubacssavba mártatik, sötét zöldszint adand.

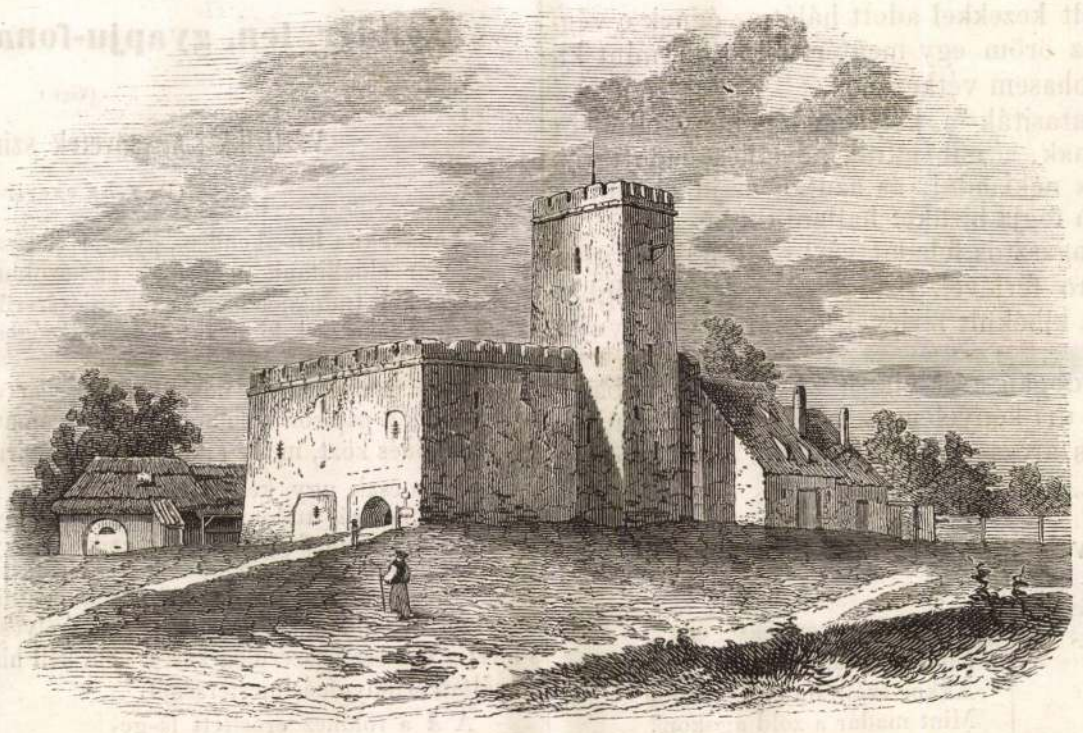

Gyulai vár.

III. A szinnyomatoknak göz általi lekötése.

Persoz egyik munkájában azon meggyőződést nyilvánitá, miszerint „nem volna lehetlen némelly szines mázakat készitени, mellyeket feloldván eczetsavany, sóskasavany, vagy gubacssavban, előbb a szövetre alkalmaztatnának s aztán gőz által köttetnének le.“ — És alig nyilvánitá e szavakat, már megjelent a találmány.

A szövetet, mellyet igy akarunk kezelni, ónolvadékba mártjuk, hogy annak szálai annál inkább szomjazzák a festő szineket. Ekkor szinnyomatokat teszünk reá, cochenille, berzseny santal, sárga eperfa, sárga cser, perzsa szömörcs, cachon ákác, s. t. effélékből. A szövet-anyagokhoz képest égvényes vagy zinolvadékot adunk lekötőszerül kellő sürítő anyagokkal. Szokás szerint teszszük meg a szinnyomatokat, ekkor következik a gőz általi lekötés.

Felakasztjuk végszámra szobákban vagy nagyobb edényekben a szöveteket, vagy előbb csak gőzfürdőbe mártogatjuk, vagy azokhoz készitett hengereken forgatva a gőz hatályának folyvást kiteszszük, vagy egy lyukacsos hengerre csavargathatjuk, mellyből a gőz átjárja, a gőz magas hévmérséke elősegiti az összeköttetést, elháritja annak akadályát, nedvessége által kiüzvén az eczetsavanyos és vizenyes halvany részeket. Teljes erejében adhatjuk ez által a franczia kék szint az indigó s carmin által.

Egyik előnye ezen modornak, hogy a szineket tisztán tehetjük egymás mellé, mindenféle szövetekre mindenféle festekekből.

VI. Czikk.

Előmutattuk az iparüzlet előnyeit, szükséges voltát szellemi és anyagi jobblétünkre. Hatalmasan kiáltoz napi szükségletünk a len- és kender s gyapjugyártás iparáért. Előmutattuk, milly kevés értékü anyagból milly nagy értéket lehet alakitanunk.

Előmutattuk a kezelési módot, mellynek alapján iparüzletünket végetlenül fejthetjük, s tehetségünket arányosan kamatoztathatjuk. Előmutattuk, milly eszközök, milly kevés értékü anyagok kellenek arra, hogy divatszerüvé alakittassanak a hitvány pamutbogyók gyenge fonalszálai is.

Itt tehát az ideje, hogy megkiméljük ama müvelt hatalmas népeket ezen bár önszemünk előtt nagy becsü műtételektől, mellyeknek világszertei hatályukat köszönhetik, de eddigi nézeteink szerint lealázó szennyes életmódtúl, melly nem mindenkinek „illik“.

Itt az ideje hogy napi fogyasztásainkat már ugy sem győzvén nyájaink örzetése, fejetése, nyiretése, s földeink fölösleg termése urias jövedelmeiből

födözni, hogy önmagunk lássunk az iparüzlethez, melly megadóztat minden családot, családtagot, tetszvágyaival, hiuságával s fényüzésével aránylagosan.

Itt az ideje, hogy a tény terére lépjünk, s önmagunknak adjuk meg az anyagi jóllétet, mellyet más kezektől szoktunk várni. S hogy összerakván filléreiket azok, kiknek az ipar czikkek napi fogyasztásaik, és a vállalat élire állván azok, kiknek a fényüzés ranguk szerinti, ne küldözgessük 100 meg 100 mérfölnyi távol gyárak táplálására pénzünket, mellyet kiadnunk létszükségünk igényli, hanem itt helyben elégitsék ki bővebben, jobban s olcsóbban igényeiket és övék legyen a haszon és dicsőség, mellyet eddig a nyugati tartományok élveztek. Itt az idő, hogy tanuljon, dolgozzék, foglalkozzék kiki saját tehetsége szerint, s igy termeljünk, fonjunk, szőjünk, és müveinknek festés által forgalmi becsét is megadjuk mert hazánkban ezen iparágnál szükségesb nincs, ennek ismerésénél és gyakorlásánál sürgősb és nagyobb teendőnk nincs.

Előre tehát a kender-, len- és gyapju termeléssel, s azoknak fonása, szövése és festegetésével!!!

Gyulai vár és kastély.

Ha az ugynevezett sarkadi borzasztó töltésen baj nélkül Gyula alá vergődhetik az ember fia, távolról szemébe tünik a régi hires Gyulai vár egyik agg bástyája — kalap nélkül állva jó időben, bősz viharban mint egy vén koldus — s közel hozzá a vár hajdani területének egyik részén a jelen század elejekori izlésben épült várkastély büszkén ragyogó rézkúpja. — A régi vár maradványa, s az ujabb kastély egy kertté alakitott nagy udvar két szélső pontján alig 400 lépésnyire szemközt állnak egymással, de egymást nem üdvözölhetik rokon pillantással, — közéjük rakott az irigy épitész egy nagy grófi istállót; kár! — hadd bámultak volna egymásra; — az enyészetnek átadott öreg — visszagondolva az alatta vitt s falai sebei közt gyakran visszatorolt harcz — tusákra, — hadban edzett vitéz lakóira, aligha büszkébben nem emelhetné föl kopasz fejét — mint inkább a lakályosság s a fényüzéssel határos kényelem végett oda rakott unokája. — E kastély a várudvar nyugati részén áll, jól rendezett s elég tisztán tartott angol kert környezi, benne a fehér Körös egy ága szigetet alkot, hol egy regényes helyen levő kút a legjobb ivó vizet adja Gyulának; a tágas üvegházba a derék öreg kertész több üveg alá valót is rakhatna; — e kert mellett van a vadas kert, mellynek gyönyörü vadgesztenye s száz éves körösfái árnyában pár év előtt számos dámvad tanyázott, — most már a csorda nagyobb része lelövetett, — e vadas kert mellett van az igen szép és derék lovagló iskola. — Az ös várnak meglevő maradványa kis részét teheti az eredetinek, s ugy látszik, hogy a belső vár maradt meg az enyészettől; — nehány év előtt a békesmegyei fegyenczek egy része itt őriztetett s ez lehetett oka, hogy a nagy istálló a vár s kastély közé emeltetett; — most sörházzá alakult Kerecsényi László hajdani büszke laka, külfalain meglátszanak a török ágyúk pusztitó nyomai, sok kisebb-nagyobb golyó a falba vakolva rozsdádzik, de tömör — egy öl szélességü falai még sokáig daczolhatnak a legkitartóbb ellenséggel — az idővel. — Az alacsonynyá vált kapun bemenve, hosszukás udvarra lép az ember, övezve emeletes lakokkal, sok szobái épségben vannak; mindjárt ott van jobbra a régi várnagyok szobája, csakhogy hol hajdan Kerecsényi Judith — a szép Báthory Erzsébetnek szebb leánya — a lenyugvó nap sugarain merengett, vagy téli estvén rokkája pergő kereke mellett nemzeti dalait hangoztatá — ott most pozsgás karu szolgáló trivial danái fülhasitó lármája közben surolgatja a seres kancsókat; — a nagy terem, hol 300 év előtt Keledi István, Zichy György, Serényi Miklós, a kora ifjuságban hős halállal kimult Ösi Gáspár stb. Pertaf basa 40,000-nyi vivó hada ellen a 2600-ra alig menő várőrséggel eszközlendő éjji kirohanásokon tanakodtak, most apró szobácskákra szakgatva paródiája a régi nagyságnak, büszkeségnek — Nagyot sohajt illyenkor a multban élő magyar ember, s kárhoztatja magában Kerecsényit, — miért nem tudott e várnak hős Zrinyije lenni, dúlatta volna e várat egészen rommá, temette volna magát, s társait a romok alá inkább, mint e hősien harczolt várőrséget a szavát tartani nem szokott török által felkonczoltatni engedje, s magát a hegyes szegekkel bevert hordó-, vagy selyemzsineg általi dicstelen halálnak adja. — A képen látszó magas bástya meglehetősen ép, jelenleg magtárul használtatik; — a vár sánczai s a körül folyó mély árok, mellyben a fehér Körös beszakitható volt, még megvannak, s mutatják az ösi vár eredeti kiterjedését.

Bihari.

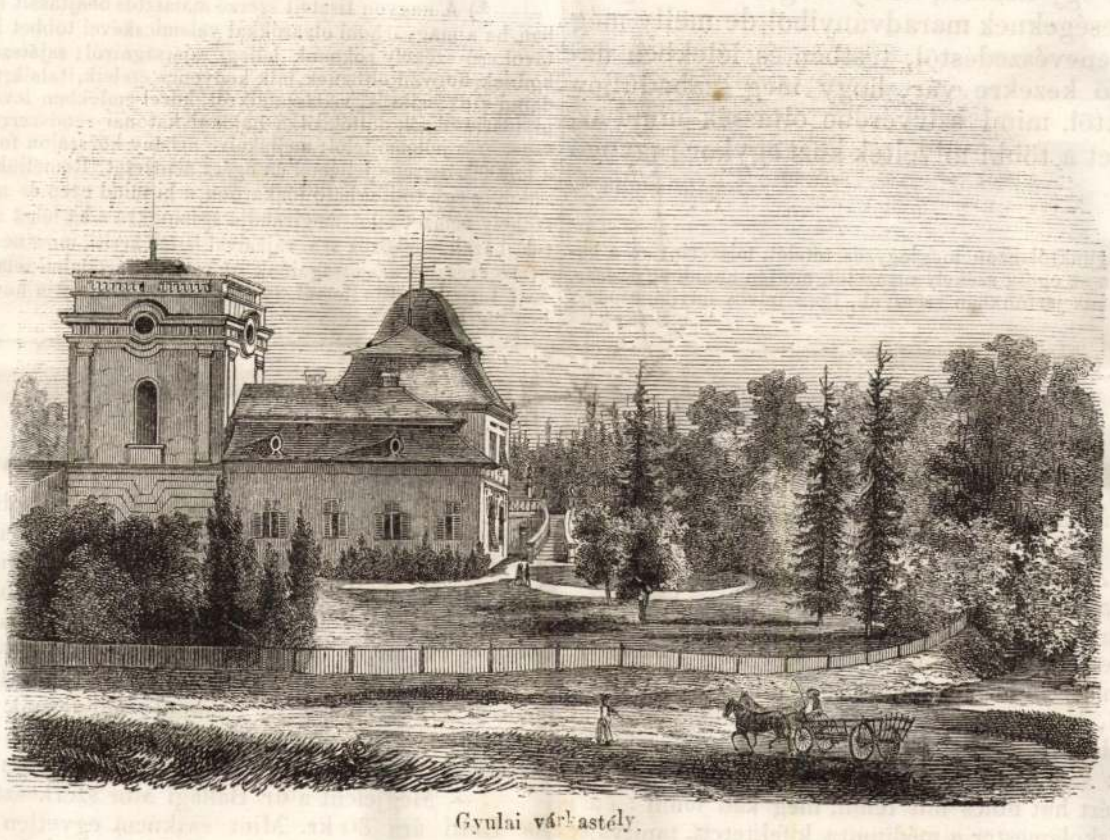

Gyulai várkastély.

A vitéz székely nemzet ismertetése.

Irta NAGY IMRE, tanár.

(Vége.)

A kereskedéstől kinek módja is lenne benne idegen, mert balitélettel van elfogulva az iránt, finum lopásnál többre nembecsüli s megveti. Müiparos és kereskedőnek azért nem neveli a székely gyermekét; mert szerinte a müiparosságnál: henyélést, korhelységet, dologkerülést, a kereskedésnél pedig: csalás mesterségét tanulja. Szerintük csak a földmivelés dolog, meg a kebelbeli kifejletlen állapotban lévő iparágak, mellyek ma is ugy üzetnek, mint a megkezdéskor. Annyira elszaporodtak, hogy többfelé már nem oszthatják szalagnyi földeiket, s még sem látnak más életmód után, mint, hogy napszámban a szegény a vagyonosabbnak dolgozzék és abból fedezze maga s családja szükségeit.

Különbféle iparágak azon kifejletlen állapotban, mellyben megkezdödtek ma is üzetnek. Némely vidéken meszet égetnek, másban cserép edényeket készitenek, harmadikban deszkát, zsindelyt vágnak, tutajokat, s különbféle fakészleteket állitanak elő; azonban mind ezen üzleteket ugy folytatják mint más állatok természet ösztönéből a hogy készitik mestermüveiket. A madár ma is ugy rakja fészkét, a méh a sejteket, a pók ugy szövi hálóját, mint századok előtt: a székely ember is amint eltanulta apáitól ipar czikkeinek kidolgozását, s kereskedésbe bocsátását, beéri azzal, és az innen remélhető csekély haszonnal.

Vallásosságát magasztalólag emlitettem föl a székelyeknek, azonban értelmi, s erkölcsi kifejletlenség miatt sok még a pogány korból fenn maradt előitéletek, babonák s a t. homálya boritja őket. Megvannak még köztük a régi „táltosok“ utódai, kik ábrándos elragadtatásban tulvilági dolgokról beszélnek, és a tudatlan sokaság nagyobb hittel ragaszkodik mámoros csábitásaikhoz, mint papjaik vallásos oktatásaihoz. A lüdérczek, boszorkányok nemcsak Kálmán királyunk előtti időkben, ma is léteznek szerintük, és a meghaltak lelkei, hogy eljönek az éji sötétség leple alatt, s megjelennek az élőknek, él a nép ajkán az ezt bizonyitó hagyomány.

Hogy mind ezek a régi korból maradtak fenn, midön csak nem általános volt az emberi nemzet felett elterjedett tudatlanság, lelki

sötétség, bizonyitja ezt a történetirás. Igy usztatták meg Udvarhely-székben Zetelakán a szegény vén asszonyt törvényes itéletnél fogva; miért is e privilegizált falu elvesztette volt kiváltságát élet és halál felett itéletet mondhatni. Igy hiszi ma is a székely ember minden a régi korból fenn maradott elöitéleteit: Ha atyáink hittek az elöitéletekben, jóslatokban, lüdérczek, boszorkányok, kisirtetek, kártya-vetések, ón-öntések s több effélékben, ezen vak hit ivadékról ivadékra száll egymásnak ajkain, a magános, és közéletnek sajátságos szint kölcsönöz; minthogy az ember ugy cselekszik, mint érez és gondolkozik. *)

A vitéz székely nevezet valamint a történetek lapjain, és a törvény-könyvben magasztalás végett áll e nemzetről följegyezve; ugy én is ez értelemben fényes jellemvonásai közé számitottam.

Azonban béke idején nem történhetik közöttük csak egy népesebb mulatság is, hol több rosz között olly véres összeütközések ne történnének, mellyekben némellyek megsebesülve, mások örök álomba szenderülve ne maradnának a csatatéren. Történt eset, hogy két szomszéd falu ráunván mindig aprólékos czivakodás, perpatvarkodásban élni osztatlan határok miatt: egykor kiszállott mindkettö, és egymást megharczolták. Máskor két népes falu legényei csiki kerti karókkal s kövekkel több órákig tartó verekedésben kicsinyben láthatóvá tették a valódi harczmezöt.

Mind ezen sötét vonások árnyoldalát tüntetik föl egy nemzetnek, mellynek kebelében felismerhetök, hatalmas szózattal harsogva füleinkbe az intést, mikép: egy nemzet, melly még sokat megtartott az Ásiából hozott nyerseségeknek maradványiból, de melly még ép, erőteljes, ment az elcsenevészedéstől, testben és lélekben fiatal, csak óvó, ápoló, vezető kezekre vár, hogy meg szabaduljon mind az antik nyerseségektől, mind szivvérébe oltassék mind az, mi egy illy hirneves nemzetet a többi miveltek közt egykor ragyogó szinben mutathat föl.

*) Nem tagadhatjuk meg magunktól azon megjegyzés tételét, miszerint ez a babonásságróli vád nem illetheti átalán az egész székely nemzetet, miután annak egy része, saját tapasztalásunk után, mit közöttük jártunkban szerzénk, igen üdvös felvilágosodással bir. Szerk.

Ismerjük el, hogy a keleti heves vér, és phantasiával saturált nyers természetnek megszeliditésére annyi századokon keresztül minden elhanyagoltatott, mi a bajnak gyökerére vágott volna. Ismerjük el, hogy koronként a javitott népnevelésnek lett volna föladata a székely nemzetet az igéret földe felé közelebb vezetni. . . Ha van még jövönk, hogy ha a magyar-székely név be vagyon irva az élö s hosszas életre méltó nemzetek könyvébe; élö hittel hiszem, és vallom, mikép: a megjavitott népnevelés áldásos malasztjai által maradhatunk csak fenn, és léphetünk be tömegestől egy nagy nemzeti öszvegben egy szebb jövönek boldog korába.

Most a tudatlan sokaság gondolkozik, érez és cselekszik szellemi, anyagi teendöi körében ugy, mint atyáitól a leszármazás utján hagyományilag eltanulta, s ez még most igy fog menni; mert nincs ki a kisdedeket megóvja, nincs ki a népiskolákba járókat mesterileg oktassa. . . De majd lesznek kisdedovodáink, mesterképző intézet, s itten kiképezett iskolamestereink; lesz reáliskola, gazdasági intézet, s minden minden mi fájdalom még nincs! . . Akkor mi örülni fogunk; mert szivünk legforóbb ohajtásai teljesülve lesznek, és a nemzet százados mulasztások után szük ismeretei, s elöitéletei homályából szabadulva: a földmivelés, müipar s kereskedés által gazdagodni, értelmi s erkölcsi látköre megtisztulva: szeliden fejlödni, az anyagi és szellemi elöhaladás fokozatain mindig magasbra fog emelkedni egész az idök végletéig, vagy mig egy életrevaló nemzetnek napjai terjedhetnek. *)

*) A nagyon tisztelt szerző malasztos ohajtásait mi is aláirjuk, szerettük volna azonban, ha a magyarhoni olvasókkal valamicskével többet ismertetett volna meg a tölünk olly távol eső székely rokonok jellegi sajátságairól; sajátszerü népünnepeikről, hogyan ruházkodnak, hogyan öltöznek, mik kedvencz ételeik, italaik; mint épitik házaikat? továbbá lakodalmi szokásaikról, vadászataikról, közel emlékben levö népösztályzataikról, a lúfökről — pixidáriusokról, dullókról, a hajdani katonai rendszerről, a székely nök szépsége, háziassága, erös jelleme felöl; mellékelve nehány közszájon forgó mondát, adomát stb. efféle mint a miknek összege jellemzi az egész nemzetet. Reméljük, hogy támad székely hazánkfiai közül még egy tollfogható jóakarónk, a ki mind ezen és még több efféle érdekes dolgokat a székely nemzet felöl megirandja számunkra s ha lehet a szükséges képekkel, mint a viseletek, házak, eszközök stb. rajzaival is felékesiti, mire nézve még egyszer kitüzzük a székely nemzet részletes sajátságainak ismertetését irodalmi feladatul, e leirásnak fél nyomtatott ivre kell terjedni, dija leend 30 pft. Szerző aláirhatja nevét, s müve a jövö év első negyedében fog közöltetni. Szerk.

TÁRHÁZ.

Kakas Márton a szinházban.

XXVIII. Levél. „Szalma özvegy," irta Nemes József, jutalomjátékul választá Tóth József.

Érdemes szerkesztöség. A tekintetes kritika ollyan tisztára kicsépelé már ezt a szalmát, mire én hozzá juthaték vala a kegyelmetek hetenkint egyet lépő ujságában, hogy mire rám kerülne a sor, szinte illetlennek találom egy ollyan sok oldalról megdöngetett személynek neki állni s uj sort verni rajta, s csaknem hajlandó vagyok nagylelkü temperamentumomnál fogva arra a merész gondolatra vetemedni, hogy mint egy középkori sisakos lovag kinyujtsam dárdámat a sok oldalrul megsebesitett, halálra kergetett szalmaözvegy védelmére. Attul tartok azonban, hogy ha elkezdem védelmezni, még rám fogják, hogy én irtam, azért hát nincs mit tenni, meg kell lenni: én is azt mondom, mit az egyszeri iskolamester a médiumra kifektetett tanitványhoz: „a te feneked pufog szerelmes fiam, de az én szivem vérzik" édes fiam, szalmaözvegy, ezt a hat botot ki kell álnod: tehát csak dülj meg. Ma neked, holnap nekem. 1-öt azért az illetlen hazugságért, miszerint a nagyságos gróf ur két felvonáson át nem ismerne a tulajdon feleségére, mivel az parasztruhába van öltözve, holott mi mindnyájan rá ismertünk arra, ámbátor nem vagyunk megesküdt hitestársai. A hazugság nagy vétek édes fiam, illyet ne hazudjál többet. 2-at Azokért az apró eltulajdonitásokért, a mikre e darabban a Moori vásár, az arkadiai menyasszony, pontos Mercurius és több kárvallott felek, mint sajátjaikra rá ismertek. Tanuld meg, hogy egy gombostűt sem szabad ellopni. 3-at Az elmondott álmokért. Tanuld meg, hogy „álom = esős idő" Márton professor szavaiként: „bolond a ki az álmát elbeszéli, bolondabb, a ki meghallgatja. 4-et Azon bizonyos parasztlegény illetlen magaviseleteért, in specie azért a „játszunk házasságot" tréfáért, nem különben a bubával történt mindenféle discursusokért; tudod pedig már, hogy a ki illyen dolgokat mer a szinpadon beszélni, a miken egy pár szolgáló és kocsis odafenn a karzaton jót röhög, az irgalom nélkül megcsapatik. 5-et A külön-különféle parasztleányok fellengős magánybeszédeiért, mint mellyek azoknak nem válnak egészségükre. Tudod pedig már, hogy az éretlen gyümölcs-evés hideglelést okoz. 6-at Nemes Szeged városán ejtett ama gyalázatért, miszerint a szögedi emberek ezen darabban olly rettenetes szavakat mondanak, mint: „tötszik, — völöm, — mőrgöt" (tetszik, velem, mérget). És végtére ráadásul még egyet azokért a gyilkos kegyetlen nótákért, a mellyek a darabon keresztül-kasul szurkálva vannak. Tanuld meg édes fiam, hogy kinozni bár egy fia-verebet is nagy kegyetlenség, hát még egy egész tiszteletreméltó közönséget! Igy. Már most felkelhetsz: kivánom, hogy javulásodra szolgáljon ezen atyai megintés, és többet ezen bünökben ne találtassál. *Kakas Márton.*

Irodalom és müvészet.

— Korunkat némelly bölcsek, kik pedig a bölcseségkövét soha nem találták fel; s nehány kritikus, ki a kákán át is csomót keres, szereti naptárak korának nevezni. Ám zajongjanak, mi szivünkből üdvözlünk minden mozgalmat, melly irodalmunk terén mutatkozik; szivünkből üdvözöljük a naptárak legióját is, azért mert a mai naptárak nem a régi lőcsei és komáromi formára öntetnek, s nem paprika-jancsik, senki és semmi lakodalma, holdbeli utazás, s mit én tudom miféle csudás történetek teszik tartalmát: hanem elképzelve a 12 hónapot, mindegyik naptár egy-egy tudományos s ismeretterjesztő könyvecske, s az már aztán mindegy, ha naptár is a neve azon könyvnek, mellyből a nagy közönség okul.

— Megjelent a dr. Ballagi Mór szerkesztette „Protestáns képes naptár" is. Bolti ára 30 kr. Mint csaknem egyetlen protestáns irodalmat terjesztő könyvet méltán ajánljuk a lelkész urak figyelmébe, igyekezzenek hallgatóikkal megismertetni, mert bizton állithatjuk, hogy oktató a mulattatóval érdekesen van benne egyesitve. A protestáns egyházi mozgalmak külföldön, igen érdekesen vannak megirva Fabó András által. A protestáns térités története pedig Székács József ismert tollából folyik. Leginkább érdekesiti e naptárt a honi protestánsok képcsarnoka s életleirása, mint Fáy András, Pap István, Schwartz János Mihály, Szontág Gusztáv, Zay Károly, Somossy Jánosé. Gönczy Pál ismert nevü nevelő egy gazdasági beszélyt közöl benne, Boros Mihálytól pedig két mulattató novellát, és egy érdekes czikket „A nő hivatása" foglal magában. Versekben is szépeket nyujt, Tompa, Székács, Bonyhay Benő tollából. Az elszámláltam nevek mind ismeretesek az olvasóvilág előtt, ugy hiszem, a „Protestáns naptár" ajánlatára elég lett volna csak azokat emlitenem.

— Az „István bácsi naptára" is előttünk fekszik, melyet Majer István szerkesztett. Majer Istvánnak nemcsak az a kitünő tulajdona, hogy népies nyelven tud irni, hanem inkább az, hogy tárgyait igen czélszerüen tudja megválasztani, és mintegy belebeszélni az olvasóba. A mit megválasztott, azt meg is kedvelteti. Az ő naptára 224 lapra terjed, és ára mégis csak 30 kr. Érdekes részeit alkotják e naptárnak a család naptára, a helység naptára, a népnevelők naptára, gazdák naptára, gazdasszonyok naptára, s mind ezekben sok hasznos ismeret azon osztály számára, mellynek szentelvék. Igen kedves olvasmányt nyujtanak István bácsi kirándulásai a nagy világban, a hazában, az erkölcsi világban, a természet országában. Nem hiányoznak belőle a versek, népdalok, adomák s több mulattató czikkek.

— Hogy olvasóközönségünk nemcsak mulatni, hanem okulni is szeret, mutatja azon körülmény, hogy olly vállalatok is léteznek, mint a Fényes Elek

Gyulai vár

Jankó János rajza

repr.

Orsz II. 431. l.

Gyulai vár

Vas. Ujs. 1883. 95. l.

A békésmegyei régészeti és művelődéstörténeti társulat évkönyve az 1881—82-ik évről tartalmas folytatása a hét előbbi kötetnek. A társulat főtitkára Zsilinszky Mihály szerkesztette ezt is. A tartalom két részre oszlik. Első része történetirodalmi dolgozatok, a megye multjára vonatkozók; a második rész az egylet mozgalmas tevékenységét tünteti föl.

Az *irodalmi rész* értekezései ezek: «Néhai gróf Wenckheim József Antal emlékezete» *Göndöcs* Benedektől, «A békésmegyei hódoltság történetéből» *Szilágyi* Sándortól, «Regesták a bécsi cs. k. állami levéltárból» közli *Károlyi* Árpád, «Hevesi Bornemisza Benedek gyulai kapitánysága» dr. *Csánky* Dezsőtől, «Gyulának, a gyulai uradalomnak és a gyulai várnak keletkezése» *Karácsonyi* Jánostól, «Naplótöredék az 1683. évi hadjáratból» közli *Zsilinszky* Mihály, «Békésmegye földrajzához, magyarázó szövegül Békésmegye térképéhez» *Mihályfi* Józseftől. — A második részben, *a hivatalos közleményekben* az egylet évi tevékenységének adatait találjuk, a közgyülési elnöki megnyitó beszédekkel, jegyzőkönyvekkel, főtitkári, pénztárnoki, muzeumőri jelentéssel, az egylet alapszabályaival és a tagok névsorával. Mellékletül a könyvhez van füzve néhai gr. Wenckheim József Antal arczképe, és Békésmegye pontosan rajzolt térképe Mihálfy József, szarvasi tanártól. A mű 13 nagy 8-adrét ivre terjed és Gyulán Dobay János nyomdájában jelent meg.

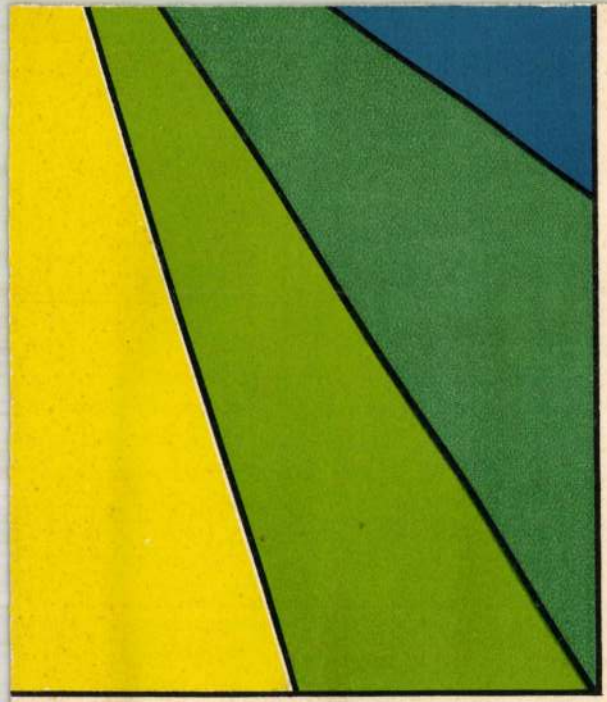

MBH·LÜNEBURG

10 3540 5640 3880 12960

EREN OFFSETFARBEN

II, Baross tér 14. Telefon: J. 332-74

hanem az Úr Istennek rettentő lehellette rajtad. Tegyétek, a mit akartok.

A lelkész félrevonult. A megátkozott férfi sápadt volt, és arcza elváltozott. Háromszor emelé fel fegyverét és keze ugy reszketett, hogy nem birt czélozni vele. Az irtózatos átok, a felfedett büntudat ellen nem birta védeni magát; a felháboritott Isten letörte lelkének daczoló erejét; harmadszor kiejté kezéből a pisztolyt s odarohant János lábaihoz és megragadta annak kezét, töredelmesen rebegve: „bocsáss meg, bocsáss meg!“

— Én bocsássak meg neked? kérdé az elcsodálkozva. Minek kellene akkor történni?

— Ezentúl hü férje leszek testvérednek, a millyen nem voltam. Szeretni fogom öt és védelmezni mindenki ellen. Visszaadom Endreffynek mind azt, a mit ez átkozott alkuban adott, s élek veletek szegényül, és elfeledve. Hiszen látod, hogy a világba ugy sem térhetnék többé vissza illyen vallomás után. Ezen urak elfogják beszélni, hogyan viseltem itt magamat, hogy kértem bocsánatot töled, s ez engem örökre számüz a régi világból.

A segédek valóban gúnyosan mosolyogtak.

János ingadozott keserüségében, mig Bertalan közbejárult s a két ellenfél kezeit egymásba szoritá; Korbás a Mindenhatóra esküdött, hogy nejét ezentul mindennél többre fogja becsülni s iparkodik, hogy megérdemelje szeretetét.

János lassankint odalágyult, hogy megölelte öt: kérte, hogy vegye el mindenét, csak becsületét hagyja meg, azt örizze meg, és ezen a szón ugy el tudott sírni mind a két férfi.

Bertalan pedig felemelt kezekkel adott hálát az égnek e végzetért: a holott nagyobb az öröm egy megtért bünösön, mint kilenczven igaz felett, a kik sohasem vétkezének.

Korbás és János odautasiták a két segédet, hogy mindent elmondhatnak Endreffy urnak, a mit láttak: a kölcsönadott tizezer forintot vissza fogják neki adni, és azután majd elmennek együtt valamerre, a hol nem fogja hirüket hallani többé.

Bertalanra még egy magasztos feladat várt ezután: kibékiteni a megkeserített nöt megtérö férjével. Szivet rázó szavai véghez vitték ezt a munkát is. Julia kibékült férjével, engesztelödve nyujtá neki kezét.

És a lelkész ollyan boldogan tért vissza kisded hajlokába; a hol pedig nem várt reá sem uri kényelem, sem hatalom, sem a boldog házi élet mosolygó édes arcza. Az ö kincsei, az ö boldogsága egy boldogabb élet számára voltak gyüjtögetve.

(Vége köv.)

Rab vagyok én . . .

(Népdal.)

Rab vagyok én mostanában
Mint madár a kalitkában . . .
Kirepülnék de nem lehet
Szép szabadság Isten veled!

Lelkem érez forró vágyat,
És vergődve küzd utánnad . . .
De megjárom keservesen,
Nem lelek rést, s visszaesem! —

Aranyidő, gyermekségem,
Elillantál tölem régen . . .
Akkor szálltam én szabadon
Mint madár a zöld ágakon!

E víg kornak vége, vége . . .
Röpke szárnyam ki van tépve;
Vagy legalább kötve vagyon,
S megszoritva szörnyü nagyon!

Szabadúlást e kötelek
Alól vajjon mikor lelek? . . .
Kötelek: a tengerbajok
Mellyek alatt éltem sajog!

Losonczy.

Pusztaszer.

Vándor! megállj; — tedd lekissé botod.
Nem érzed-e szived miként dobog? . . .
A lélek itt sír nevet és örül,
Öseinknek szelleme leng körül.
Melly elterül előttünk a határ, —
Hol a szellő nyögve és sirva jár,
Szent emlékek imádandó helye
Pusztaszer a neve.

Itt jártak ők, honszerző öseink; —
Kicsordulnak nevökre könyeink.
Nagy munka volt, mellyet itt végeze
Árpád erős honalkotó keze.
— Futott Zalán, s vértől pirosla még
A harczmezőn Alpár felett az ég:
Midőn a hős s diadalmas hada,
Ide gyültek vala.

A hét törzsök, a nemzet hét feje,
Törvényt szabni gyülekeztek ide.
Melly a rónán magaslik hét halom,
A hét törzsök foglalt helyet azon;
S mig Árpádból a törvény lelke szólt:
Eskü gyanánt a hat hős vére folyt —
Hogy mit hoztak szabadon és önként,
Tisztelik a törvényt.

— ‚Melly fajotok vérén szereztetett
Szent örökül hagyom e hont nektek.‘ —
Szólott Árpád — s merre csillag látszik,
Karpatoktól Bolgár-Fehérvárig, —
Zengett a kürt, Lehelnek kürt szava,
Hirdetni hogy kiküzdve a haza. —
S mig Árpádnak egy unokája lesz:
Árpád hazája ez.

‚Hazátok van, szép gazdag és dicső,
Ámde jöhet, s fog jóni kor s idő:
Midőn a nép, melly e földön marad,
Visszavonó pártérdekre szakad, —
S felzúduland majd akkor ellene,
Ellenségi végetlen serege, —
Midőn ez ajk, már akkor nem leszen:
Ki lesz akkor jelen?‘ . . .

Ekként beszélt népéhez az atya,
Jósszemekkel a ki látott vala.
S szemeikben könyekkel hallgaták
Hős atyjukat a hős fiak s apák;
Figyelt reá s szavára föld s az ég
S népén végig tekintve szóla még; —
— ‚Ki lesz jelen?! . . . én látok egy kezet
Ott a felhők felett.‘ —

‚Ki irányt ad a nyilnak röptiben,
Hatalmas úr szárazon és vizen,
A ki útat mutatott és határt, —
Ki bújdosó népével vele járt,
És elhozá sok küzdés közt ide,
Abban legyen bizalma és hite,
Árpád vagy a magyarok Istene,
Te léssz akkor vele!‘ —

Végzé a szót és megérték szavát,
Tengermoraj éltette a hazát, —
S az Isten ki magyarrá kenetett
Mai nap is, viseli e nevet.
És él a nép melly ezredéven át
Kiválasztott saját Istent imád;
Láthatlan, de feletted függ a kar,
Imádkozzál magyar!

V.

Kender, len, gyapju-fonás-szövés-festés.

(Vége.)

V. Czikk: A szövetek szinnyomatairól.

(Persoz szerint.)

Annak, ki a len-, kender-, gyapju- és gyapot-kelméken különféle szinalakokat akar előállitani, nem csak az azokhoz rokonos szinek vegyitését s készitését kell tudnia, hanem azon sajátszerü művészetben, melly a mintalapok vagy hengerek kimetszéséhez szükséges, nem utósó ügyességgel s izlettel kell birnia.

Csak nem régen is, mi különbség sem volt azon eljárás közt, mellyet művészeink a papiron teendő fa- és réznyomatok előállitása végett tettek, és ama működés közt, melly által a szövetek virágai szineztettek.

Épen csak ugy kellett ezeknek és kell most is sok esetben a dombor és vésett metszés tudományát érteniök s gyakorlaniok. De természetesen nem győzvén napi fogyasztásunk czikkeit egyenkint mázolgatni, vagy a nehezen kimetszett réz- és falapokat, réz- és fa-hengereket és pedig dombor és vésett rajzaik szerint külön-külön bekenegetni s a szövetekhez nyomogatni, kényszerülve lőn az ember, hogy egy tökélyesb müködési modort találjon fel, s mert a mit ösztönszerüleg keres, nem kell hiába keresnie, feltalálta a hengerek általi szinnyomás mesterségét.

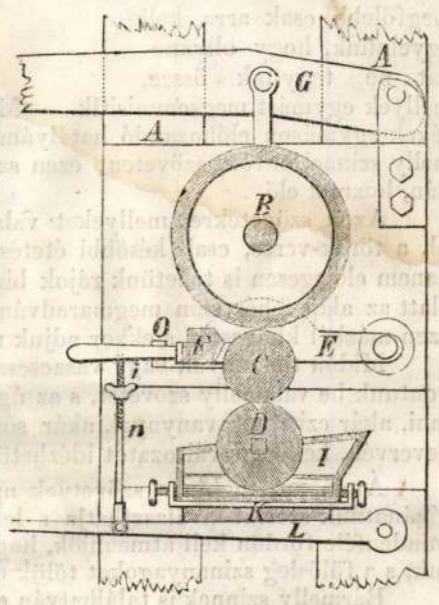

A *A* a földhez erősitett fa-gerendák. *B* öntött vasból készült „nyomó“ henger. *G* emeltyü, melly által e hengert szorosbbá tehetjük. *C* metszett henger a kellő rajzalakokkal. *D* festék-keverő henger, melly egyik oldalával az *I* teknőben forogván a festéket fölszedi s igy *C*-nek folytonosan nyujtja. *L* emeltyü, mellynél fogva a teknőt elvehetjük vagy visszaereszthetjük. *i* és *n* facsavarok, mellyeknél fogva e teknőt fölebb s alább emelhetjük. *E*–*F* törlő készület, melly a henger két oldalával érintkezésbe tehető, hogy a *C* hengerről mindazon festéket letörölje, melly annak véseteibe be nem nyomult.

Ezen egyszerü gép helyett, melly e találmánynak első mintája, most már sokféleképen összealkalmazgatnak 4, 5, 6, mintázó-hengert, mellyekhez külön-külön festékes edények alkalmaztatván, más-más alaku s szinezetü nyomatokat tesznek a köztök átcsavargó szövetre, de az alapelv, melly szerint működnek, mindig ugyanaz.

Természetesen, valódi müvészetet illetőleg, metsző-müvészetet csak a mintázó hengerek rajzának fogalmazása, s kivitele igényel, mert a működést gépek által is megtehetjük, kiváltképen a szinezet megadását azon sajátszerü találmánynál fogva, miszerint a festék-tartó teknőbe több szineket tehetünk egy-egy vékony kártyával elválasztva, mellyek valódi szivárványszerüleg olvad-

*

nak a festő hengeren egymásba végleteiken, olly tökélyre vitték már gépeink, millyenre szabad kézzel vinni nem lehet.

Ezen szinnyomó-gép által nyervén meg a szövetek azon divatszerüséget, mellyet népeink olly drágán fizetnek, illő, hogy a legjobban sikerült végeket válogassuk e czélra, sőt, hogy müvészetünk azon mindenféle pelyhek, csombókok stb. által, mellyek a szövés után még rajta maradtak hátrálva ne légyen, szükséges, mint mindenik vásárra bocsátott szövetnél Courlier kefélő s nyiró eszközeivel azoknak minden csomósabb szálait föltépnünk s egyenlőre nyirnunk, sőt hol ezen eléidézett szőr alkalmatlan, azt pörkölés és lángolás által, melly bizonyos hév fokig melegitett rézhengereni átcsuztatásból vagy gáz-láng feletti átreppentésből áll, szinnyomati műtétünkre alkalmasbakká tennünk.

Ezen szinnyomó-gép hengeréhez sokkal sürűbb festanyagot kell készitenünk, mint az előbbeni czikkben elősorolvák. És pedig figyelemmel kell lennünk a hőmérsékre, mellyet a süritő anyag igényel, a szinanyag befogadó képességére; a süritő anyag szinére; s azon változatra, melly összetételük által származik, mellyet csak hosszas s figyelmes gyakorlat által vihetünk tökélyre.

Átalában I. litre szin-süritéshez 150—170 grann. keményitőt vagy finom lisztet, 500—800 grann. pörkölt keményitőt, 280—350 gr. senegali gummit, 25—35 tragant gummit (baktövés mézgát), 70. gr. arabiai gummit kell számitanunk.

Némelly esetben czélszerü a pipa agyag, kocsonya, s nádczukor ülepet.

I. Lekötő szerek általi szinnyomatok.

Mint föntebb emlitők, mindig figyelemmel kell lennünk a szövetek és festékek közti rokonság- vagy rokontalanságra.

Midőn tehát a festéket czélszerüen kiválogatva süritettük meg az emlitett anyagokkal, azok a szövet szálaival bensőleg egyesülnek; ezek pedig, mert összefüggésök csupán külső tapadás, kellő hőségü szappan, és savanyos fördők által elvétetnek, melly műtételt szinemelésnek nevezzük.

De nem csupán a süritők szennyezik el a szöveteknek adandó szineket. A timany és vas-éleg, vizenyek, mellyek által a repülékenyebb szineket lekötöttük, s némelly más szennyes szerek is tapadtak a szövetekhez műtétünk alatt.

Nincs könnyebb, mint a jól kifehéritett szövetre külön szineket tennünk. Legfölebb csak arra kell figyelnünk, hogy ollyanokat ne tegyünk össze, mellyek egymást megsemmisitik. — Már alaposabb ismeretét igénylik a festékek egymáson előhozandó hatályának azon virágok, mellyeket egy valamelly szinnel bevont szöveten, ezen szint megsemmisitvén, vagy elváltoztatván, hozunk elő.

Azon szövetekre, mellyeket valamelly fölvett alapszinnel bevontunk, pl. a török-veres, csak későbbi étetés által lehet mintarajzokat kihoznunk, hanem előlegesen is tehetünk rájok bizonyos tapaszokat, (rezerve), mellyek alatt az alap fehér szin megmaradván, miután a kellő festekkel bevontuk, ezen mázból kimossuk, s ekkor adjuk meg a még hiányzó vonalokat.

Midőn timannyal, vagy vasacscsal, vagy ezen két lekötő szerrel együtt vontunk be valamelly szövetet, s az úgy nevezett bolhaszint akarjuk eléállitani, akár czitromsavanynyal, akár sóska savanynyal, vagy mindezeket össze keverven, kellő szinváltozatot idézhetünk az alapon elő.

Átalában, midőn a szövetnek mindazon festéket megadtuk, mellyből kivánatunk szerint kiválaszthatja s lekötheti a mintához kellőket, még sok mindenféle fördőn kell átmenniök, hogy ezeknek a kellő árnyéklatot megadjuk, s a fölösleg szinanyagokat tőlük elvegyük.

Bármelly szinnek is találhatván ellenkezőjét, melly azt megsemmisitse, s a szövetnek eredeti fehér szinét mintaalakokban kitüntesse, jogszerü változatokat állithatunk elő a már befestett szöveteken is, például fekete szöveten fehér virágokat.

1) 8 litre timany, 6—8 litre vasacs fényle l. kil. lekötő szerbe áztatjuk a szövetet azután megszárittatik s czitrom-savanynyal nyomatnak reá a kellő minták.

A paprika- (török) veres szöveten pedig sárga, kék és fehér minta alakokat idézhetünk elő ha a borkősavhoz ónsavat, (vagy berlini kéket) vegyitünk. Ezek lerontják az alapszint és maguk ülnek helyébe.

MM. Gaulthier, de Claubry és Persoz 1826-ban az u. n. „Garancine“ festéket találták fel, mellyet a buzérból (garance) készitenek kénsavanyos vizben a vizgőz hozzájárultával. Ehhez legkevesb pepecselés kell, mert szine egy korpafördő által is kellő ellevenségü.

A festeny (chrom) bár nem szerves anyag, az eddigiekhez hasonos modorban kezeltetik. Ugyanis : a festeny sárga és narancs szineit ónsavany által kötjük le s gyenge égvényes fürdő által emeljük a kellő szinre. . . . . .

II. Lekötő szerek nélküli szinnyomatok.

Némelly szinek, mint tudjuk, könnyen tapadnak a szövetekhez, de könnyen is elhagyják, hacsak le nem köttetnek.

A velök bánás tehát az előbbiektől csak annyiban különböző a mennyiben azoknál előbb a kötő szert, s aztán adtuk a szint, itt pedig forditva működünk. Az indigó, mint föntebb emlitettük, ha lugsóval, hamuzsirral, mészszel stb., melly mohón igényli az élenyt vegyittetik, elveszti kék szinét. Ezen szinetlen anyaggal festvén be a szövetet, ha a szabad légre kiteszszük, szinét állandólag s teljesen vissza nyerendi.

Az indigóval egészen bevont alapu szöveten sóska savanynyal mintavirágokat hozhatunk elő.

A sárga és kék szinek vegyitése által zöld szin áll elő, a szövet előbb egészen kékre festetvén egy lekötő fürdőbe eresztetik. Azután megszárittatván olvasztó nyomatot adunk. Midőn az olvasztó szer hatását megtette, forró fürdőbe krétát adunk, ezután kimossuk s annak rende szerint gubacssavba fürösztvén, előáll a kivánt zöldszin.

Ha indigó ónsóval, vagy valamelly timanyos étető szerrel jő össze s gubacssavba mártatik, sötét zöldszint adand.

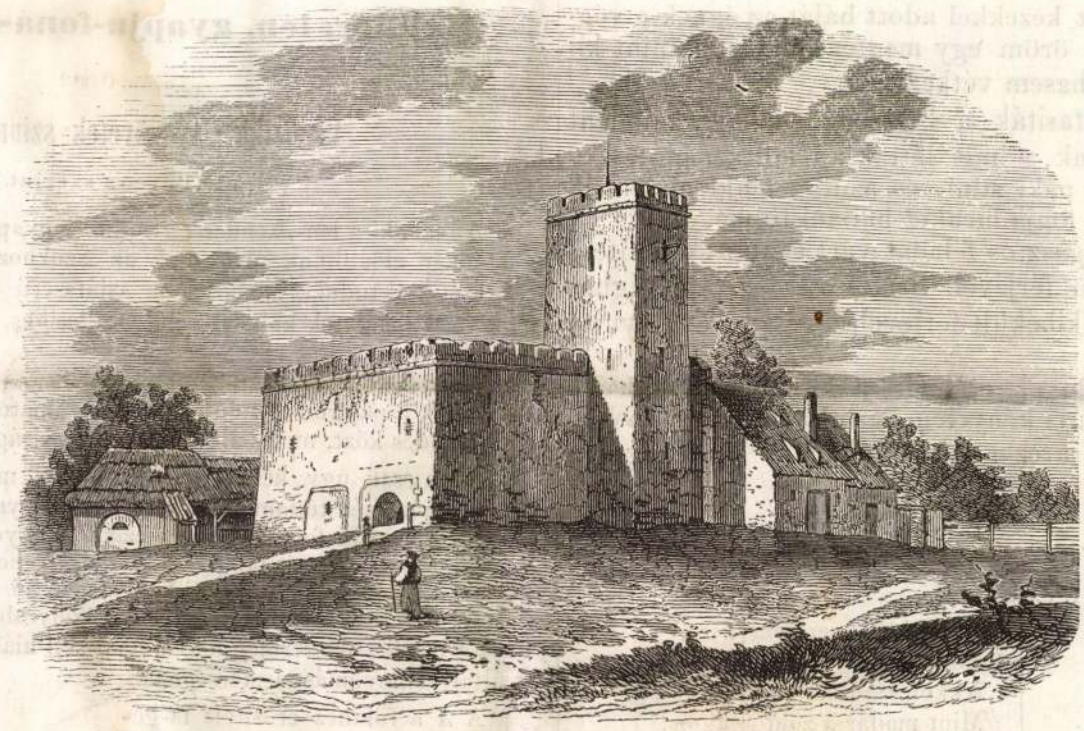

Gyulai vár.

III. A szinnyomatoknak göz általi lekötése.

Persoz egyik munkájában azon meggyőződést nyilvánitá, miszerint „nem volna lehetlen némelly szines mázakat készitени, mellyeket feloldván eczetsavany, sóskasavany, vagy gubacssavban, előbb a szövetre alkalmaztatnának s aztán gőz által köttetnének le.“ — És alig nyilvánitá e szavakat, már megjelent a találmány.

A szövetet, mellyet igy akarunk kezelni, ónolvadékba mártjuk, hogy annak szálai annál inkább szomjazzák a festő szineket. Ekkor szinnyomatokat teszünk reá, cochenille, berzseny santal, sárga eperfa, sárga cser, perzsa szömörcs, cachon ákác, s. t. effélékből. A szövet-anyagokhoz képest égvényes vagy zinolvadékot adunk lekötőszerül kellő süritő anyagokkal. Szokás szerint teszszük meg a szinnyomatokat, ekkor következik a gőz általi lekötés.

Felakasztjuk végszámra szobákban vagy nagyobb edényekben a szöveteket, vagy előbb csak gőzfürdőbe mártogatjuk, vagy azokhoz készitett hengereken forgatva a gőz hatályának folyvást kiteszszük, vagy egy lyukacsos hengerre csavargathatjuk, mellyből a gőz átjárja, a gőz magas hévmérséke elősegíti az összeköttetést, elháritja annak akadályát, nedvessége által kiüzvén az eczetsavanyos és vizenyes halvany részeket. Teljes erejében adhatjuk ez által a franczia kék szint az indigó s carmin által.

Egyik előnye ezen modornak, hogy a szineket tisztán tehetjük egymás mellé, mindenféle szövetekre mindenféle festekekből.

VI. Czikk.

Előmutattuk az iparüzlet előnyeit, szükséges voltát szellemi és anyagi jobblétünkre. Hatalmasan kiáltoz napi szükségletünk a len- és kender s gyapjugyártás iparáért. Előmutattuk, milly kevés értékü anyagból milly nagy értéket lehet alakitanunk.

Előmutattuk a kezelési módot, mellynek alapján iparüzletünket végetlenül fejthetjük, s tehetségünket arányosan kamatoztathatjuk. Előmutattuk, milly eszközök, milly kevés értékü anyagok kellenek arra, hogy divatszerüvé alakittassanak a hitvány pamutbogyók gyenge fonalszálai is.

Itt tehát az ideje, hogy megkiméljük ama müvelt hatalmas népeket ezen bár önszemünk előtt nagy becsü műtételektől, mellyeknek világszertei hatályukat köszönhetik, de eddigi nézeteink szerint lealázó szennyes életmódtúl, melly nem mindenkinek „illik“.

Itt az ideje hogy napi fogyasztásainkat már ugy sem győzvén nyájaink örzetése, fejetése, nyiretése, s földeink fölösleg termése urias jövedelmeiből

Gyulai Wanckheim
kastély

Vas. Ujs. 1862
14. szám

megjelenési kép-
pában!

ttsága által az "Uránia" szinház-
k előadásaként február 2.-án dél-
és a felsőmagyarországi bányavá-
yar felvidéknek lagjelantősebb vá-
is a Lengyalországból Keletmagyar
tvonalaknak csomópontja volt, s
gazdagságra tett szert. Ennek a
Erzsébetről elnevezett főtemplo-
etnek legszebbjei közé tartozik.
t szépen kiegészitik a Szt. Mi-
bán-torony. Kassa egyébként gaz-

födözni, hogy önmagunk lássunk az iparüzlethez, melly megadóztat minden családot, családtagot, tetszvágyaival, hiuságával s fényüzésével aránylagosan.

Itt az ideje, hogy a tény terére lépjünk, s önmagunknak adjuk meg az anyagi jóllétet, mellyet más kezektől szoktunk várni. S hogy összerakván filléreiket azok, kiknek az ipar czikkek napi fogyasztásaik, és a vállalat élire állván azok, kiknek a fényüzés ranguk szerinti, ne küldözgessük 100 meg 100 mérfölnyi távol gyárak táplálására pénzünket, mellyet kiadnunk létszükségünk igényli, hanem itt helyben elégitsék ki bővebben, jobban s olcsóbban igényeiket és övék legyen a haszon és dicsőség, mellyet eddig a nyugati tartományok élveztek. Itt az idő, hogy tanuljon, dolgozzék, foglalkozzék kiki saját tehetsége szerint, s igy termeljünk, fonjunk, szőjünk, és müveinknek festés által forgalmi becsét is megadjuk mert hazánkban ezen iparágnál szükségesb nincs, ennek ismerésénél és gyakorlásánál sürgősb és nagyobb teendőnk nincs.

Előre tehát a kender-, len- és gyapju termeléssel, s azoknak fonása, szövése és festegetésével!!!

Gyulai vár és kastély.

Ha az ugynevezett sarkadi borzasztó töltésen baj nélkül Gyula alá vergődhetik az ember fia, távolról szemébe tünik a régi hires Gyulai vár egyik agg bástyája — kalap nélkül állva jó időben, bösz viharban mint egy vén koldus — s közel hozzá a vár hajdani területének egyik részén a jelen század elejekori izlésben épült várkastély büszkén ragyogó rézkúpja. — A régi vár maradványa, s az ujabb kastély egy kertté alakitott nagy udvar két szélső pontján alig 400 lépésnyire szemközt állnak egymással, de egymást nem üdvözölhetik rokon pillantással, — közéjük rakott az irigy épitész egy nagy grófi istállót; kár! — hadd bámultak volna egymásra; — az enyészetnek átadott öreg — visszagondolva az alatta vitt s falai sebei közt gyakran visszatorolt harcz — tusákra, — hadban edzett vitéz lakóira, aligha büszkébben nem emelhetné föl kopasz fejét — mint inkább a lakályosság s a fényüzéssel határos kényelem végett oda rakott unokája. — E kastély a várudvar nyugati részén áll, jól rendezett s elég tisztán tartott angol kert környezi, benne a fehér Körös egy ága szigetet alkot, hol egy regényes helyen levő kút a legjobb ivó vizet adja Gyulának; a tágas üvegházba a derék öreg kertész több üveg alá valót is rakhatna; — e kert mellett van a vadas kert, mellynek gyönyörü vadgesztenye s száz éves körösfái árnyában pár év előtt számos dámvad tanyázott, — most már a csorda nagyobb része lelövetett, — e vadas kert mellett van az igen szép és derék lovagló iskola. — Az ős várnak meglevő maradványa kis részét teheti az eredetinek, s ugy látszik, hogy a belső vár maradt meg az enyészettől; — nehány év előtt a békesmegyei fegyenczek egy része itt őriztetett s ez lehetett oka, hogy a nagy istálló a vár s kastély közé emeltetett; — most sörházzá alakult Kerecsényi László hajdani büszke laka, külfalain meglátszanak a török ágyúk pusztitó nyomai, sok kisebb-nagyobb golyó a falba vakolva rozsdádzik, de tömör — egy öl szélességü falai még sokáig daczolhatnak a legkitartóbb ellenséggel — az idővel. — Az alacsonynyá vált kapun bemenve, hosszukás udvarra lép az ember, övezve emeletes lakokkal, sok szobái épségben vannak; mindjárt ott van jobbra a régi várnagyok szobája, csakhogy hol hajdan Kerecsényi Judith — a szép Báthory Erzsébetnek szebb leánya — a lenyugvó nap sugarain merengett, vagy téli estvén rokkája pergő kereke mellett nemzeti dalait hangoztatá — ott most pozsgás karu szolgáló trivial danái fülhasitó lármája közben surolgatja a seres kancsókat; — a nagy terem, hol 300 év előtt Keledi István, Zichy György, Serényi Miklós, a kora ifjuságban hős halállal kimult Ősi Gáspár stb. Pertaf basa 40,000-nyi vivó hada ellen a 2600-ra alig menő várörséggel eszközlendő éjji kirohanásokon tanakodtak, most apró szobácskákra szakgatva paródiája a régi nagyságnak, büszkeségnek — Nagyot sohajt illyenkor a multban élő magyar ember, s kárhoztatja magában Kerecsényit, — miért nem tudott e várnak hős Zrinyije lenni, dúlatta volna e várat egészen rommá, temette volna magát, s társait a romok alá inkább, mint e hősien harczolt várörséget a szavát tartani nem szokott török által felkonczoltatni engedje, s magát a hegyes szegekkel bevert hordó-, vagy selyemzsineg általi dicstelen halálnak adja. — A képen látszó magas bástya meglehetősen ép, jelenleg magtárul használtatik; — a vár sánczai s a körül folyó mély árok, mellyben a fehér Körös beszakitható volt, még megvannak, s mutatják az ősi vár eredeti kiterjedését.

Bihari.

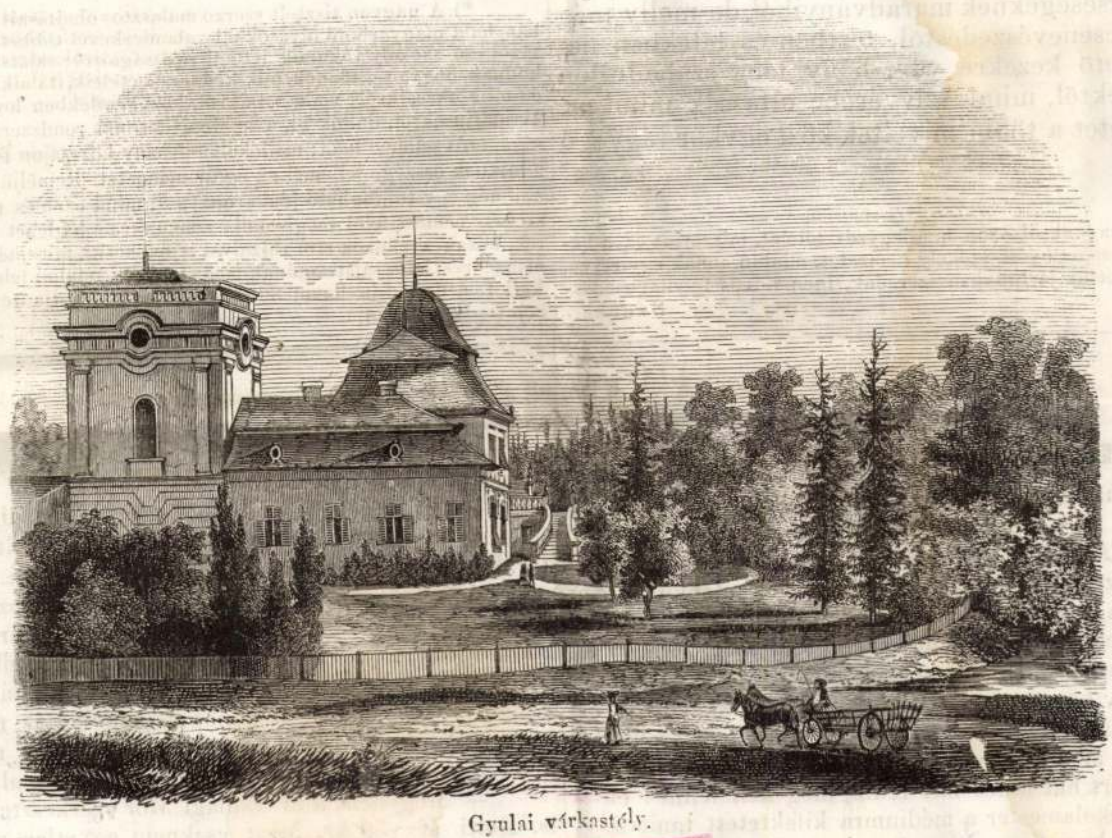

Gyulai várkastély.

A vitéz székely nemzet ismertetése.

Irta NAGY IMRE, tanár.

(Vége.)

A kereskedéstől kinek módja is lenne benne idegen, mert balitélettel van elfogulva az iránt, finum lopásnál többre nembecsüli s megveti. Müiparos és kereskedőnek azért nem neveli a székely gyermekét; mert szerinte a müiparosságnál: henyélést, korhelységet, dologkerülést, a kereskedésnél pedig: csalás mesterségét tanulja. Szerintük csak a földmivelés dolog, meg a kebelbeli kifejletlen állapotban lévő iparágak, mellyek ma is ugy üzetnek, mint a megkezdéskor. Annyira elszaporodtak, hogy többfelé már nem oszthatják szalagnyi földeiket, s még sem látnak más életmód után, mint, hogy napszámban a szegény a vagyonosabbnak dolgozzék és abból fedezze maga s családja szükségeit.

Különbféle iparágak azon kifejletlen állapotban, mellyben megkezdődtek ma is üzetnek. Némely vidéken meszet égetnek, másban cserép edényeket készitenek, harmadikban deszkát, zsindelyt vágnak, tutajokat, s különbféle fakészleteket állitanak elő; azonban mind ezen üzleteket ugy folytatják mint más állatok természet ösztönéből a hogy készitik mestermüveiket. A madár ma is ugy rakja fészkét, a méh a sejteket, a pók ugy szövi hálóját, mint századok előtt: a székely ember is amint eltanulta apáitól ipar czikkeinek kidolgozását, s kereskedésbe bocsátását, beéri azzal, és az innen remélhető csekély haszonnal.

Vallásosságát magasztalólag emlitettem föl a székelyeknek, azonban értelmi, s erkölcsi kifejletlenség miatt sok még a pogány korból fenn maradt előitéletek, babonák s a t. homálya boritja őket. Megvannak még köztük a régi „táltosok“ utódai, kik ábrándos elragadtatásban tulvilági dolgokról beszélnek, és a tudatlan sokaság nagyobb hittel ragaszkodik mámoros csábitásaikhoz, mint papjaik vallásos oktatásaihoz. A lüdérczek, boszorkányok nemcsak Kálmán királyunk előtti időkben, ma is léteznek szerintük, és a meghaltak lelkei, hogy eljőnek az éji sötétség leple alatt, s megjelennek az élőknek, él a nép ajkán az ezt bizonyitó hagyomány.

Hogy mind ezek a régi korból maradtak fenn, midőn csak nem általános volt az emberi nemzet felett elterjedett tudatlanság, lelki

Vas. Ujs. 1856.

sötétség, bizonyitja ezt a történetirás. Igy usztatták meg Udvarhely-székben Zetelakán a szegény vén asszonyt törvényes itéletnél fogva; miért is e privilegizált falu elvesztette volt kiváltságát élet és halál felett itéletet mondhatni. Igy hiszi ma is a székely ember minden a régi korból fenn maradott elöitéleteit: Ha atyáink hittek az elöitéletekben, jóslatokban, lüdérczek, boszorkányok, kisirtetek, kártya-vetések, ón-öntések s több effélékben, ezen vak hit ivadékról ivadékra száll egymásnak ajkain, a magános, és közéletnek sajátságos szint kölcsönöz; minthogy az ember ugy cselekszik, mint érez és gondolkozik. *)

A vitéz székely nevezet valamint a történetek lapjain, és a törvény-könyvben magasztalás végett áll e nemzetről följegyezve; ugy én is ez értelemben fényes jellemvonásai közé számitottam.

Azonban béke idején nem történhetik közöttük csak egy népesebb mulatság is, hol több rosz között olly véres összeütközések ne történnének, mellyekben némellyek megsebesülve, mások örök álomba szenderülve ne maradnának a csatatéren. Történt eset, hogy két szomszéd falu ráunván mindig aprólékos czivakodás, perpatvarkodásban élni osztatlan határok miatt: egykor kiszállott mindkettö, és egymást megharczolták. Máskor két népes falu legényei csiki kerti karókkal s kövekkel több órákig tartó verekedésben kicsinyben láthatóvá tették a valódi harczmezöt.

Mind ezen sötét vonások árnyoldalát tüntetik föl egy nemzetnek, mellynek kebelében felismerhetök, hatalmas szózattal harsogva füleinkbe az intést, mikép: egy nemzet, melly még sokat megtartott az Ásiából hozott nyerseségeknek maradványiból, de melly még ép, eröteljes, ment az elcsenevészedéstöl, testben és lélekben fiatal, csak óvó, ápoló, vezetö kezekre vár, hogy meg szabaduljon mind az antik nyerseségektöl, mind szivvérébe oltassék mind az, mi egy illy hirneves nemzetet a többi miveltek közt egykor ragyogó szinben mutathat föl.

*) Nem tagadhatjuk meg magunktól azon megjegyzés tételét, miszerint ez a bonásságról vád nem illetheti átalán az egész székely nemzetet, miután annak egy része, saját tapasztalásunk után, mit közöttük jártunkban szerzénk, igen üdvös felvilágosodással bir.
Szerk.

Ismerjük el, hogy a keleti heves vér, és phantasiával saturált nyers természetnek megszeliditésére annyi századokon keresztül minden elhanyagoltatott, mi a bajnak gyökerére vágott volna. Ismerjük el, hogy koronként a javitott népnevelésnek lett volna föladata a székely nemzetet az igéret földe felé közelebb vezetni. . . Ha van még jövönk, hogy ha a magyar székely név be vagyon irva az élö s hosszas életre méltó nemzetek könyvébe; élö hittel hiszem, és vallom, mikép: a megjavitott népnevelés áldásos malasztjai által maradhatunk csak fenn, és léphetünk be tömegestöl egy nagy nemzeti öszvegben egy szebb jövönek boldog korába.

Most a tudatlan sokaság gondolkozik, érez és cselekszik szellemi, anyagi teendöi körében ugy, mint atyáitól a leszármazás utján hagyományilag eltanulta, s ez még most igy fog menni; mert nincs ki a kisdedeket megóvja, nincs ki a népiskolákba járókat mesterileg oktassa. . . De majd lesznek kisdedovodáink, mesterképzö intézet, s itten kiképezett iskolamestereink; lesz reáliskola, gazdasági intézet, s minden minden mi fájdalom még nincs! . . Akkor mi örülni fogunk; mert szivünk legforóbb ohajtásai teljesülve lesznek, és a nemzet százados mulasztások után szük ismeretei, s elöitéletei homályából szabadulva: a földmivelés, müipar s kereskedés által gazdagodni, értelmi s erkölcsi látköre megtisztulva: szeliden fejlödni, az anyagi és szellemi elöhaladás fokozatain mindig magasbra fog emelkedni egész az idök végletéig, vagy mig egy életrevaló nemzetnek napjai terjedhetnek. *)

*) A nagyon tisztelt szerzö malasztos ohajtásait mi is aláirjuk, szerettük volna azonban, ha a magyarhoni olvasókkal valamicskével többet ismertetett volna meg a tölünk olly távol esö székely rokonok jellegi sajátságairól; sajátszerü népünnepeikről, hogyan ruházkodnak, hogyan öltöznek, mik kedvencz ételeik, italaik; mint épitik házaikat? továbbá lakodalmi s okásaikról, vadászataikról, közel emlékben levö néposztályzataikról, a lúfökről — pixidáriusokról, dullókról, a hajdani katonai rendszerről, a székely nök szépsége, házassága, erös jelleme felöl; mellékelve nehány közszájon forgó mondát, adomát stb. efféle mint a miknek összege jellemzi az egész nemzetet. Reméljük, hogy támad székely hazánkfiai közül még egy tollfogható jóakarónk, a ki mind ezen és még több efféle érdekes dolgokat a székely nemzet felöl megirandja számunkra s ha lehet a szükséges képekkel, mint a viseletek, házak, eszközök stb. rajzaival is felékesiti, mire nézve még egyszer kitüzzük a székely nemzet részletes sajátságainak ismertetését irodalmi feladatul, e leirásnak fél nyomtatott ivre kell terjedni, dija leend 30 pft. Szerzö aláirhatja nevét, s müve a jövö év első negyedében fog közöltetni.
Szerk.

TÁRHÁZ.

Kakas Márton a szinházban.

XXVIII. Levél. „Szalma özvegy," irta Nemes József, jutalomjátékul választá Tóth József.

Érdemes szerkesztöség. A tekintetes kritika ollyan tisztára kicsépelé már ezt a szalmát, mire én hozzá juthaték vala a kegyelmetek hetenkint egyet lépö ujságában, hogy mire rám kerülne a sor, szinte illetlennek találom egy ollyan sok oldalról megdöngetett személynek neki állni s uj sort verni rajta, s csaknem hajlandó vagyok nagylelkü temperamentumomnál fogva arra a merész gondolatra vetemedni, hogy mint egy középkori sisakos lovag kinyujtsam dárdámat a sok oldalrul megsebesített, halálra kergetett szalmaözvegy védelmére. Attul tartok azonban, hogy ha elkezdem védelmezni, még rám fogják, hogy én irtam, azért hát nincs mit tenni, meg kell lenni: én is azt mondom, mit az egyszeri iskolamester a médiumra kifektetett tanitványhoz: „a te feneked pufog szerelmes fiam, de az én szivem vérzik" édes fiam, szalmaözvegy, ezt a hat botot ki kell álnod: tehát csak dülj meg. Ma neked, holnap nekem. 1-öt azért az illetlen hazugságért, miszerint a nagyságos gróf ur két felvonáson át nem ismerne a tulajdon feleségére, mivel az parasztruhába van öltözve, holott mi mindnyájan rá ismertünk arra, ámbátor nem vagyunk megesküdt hitestársai. A hazugság nagy vétek édes fiam, illyet ne hazudjál többet. 2-at Azokért az apró eltulajdonitásokért, a mikre e darabban a Moori vásár, az arkadiai menyasszony, pontos Mercurius és több kárvallott felek, mint sajátjaikra rá ismertek. Tanuld meg, hogy egy gombostüt sem szabad ellopni. 3-at Az elmondott álmokért. Tanuld meg, hogy „álom = esös idö" Márton professor szavaiként: „bolond a ki az álmát elbeszéli, bolondabb, a ki meghallgatja. 4-et Azon bizonyos parasztlegény illetlen magaviseleteért, in specie azért a „játszunk házasságot" tréfáért, nem különben a bubával történt mindenféle discursusokért; tudod pedig már, hogy a ki illyen dolgokat mer a szinpadon beszélni, a miken egy pár szolgáló és kocsis odafenn a karzaton jót röhög, az irgalom nélkül megcsapatik. 5-et A külön-különféle parasztleányok fellengös magánybeszédeiért, mint mellyek azoknak nem válnak egészségükre. Tudod pedig már, hogy az éretlen gyümölcs-evés hideglelést okoz. 6-at Nemes Szeged városán ejtett ama gyalázatért, miszerint a szögedi emberek ezen darabban olly rettenetes szavakat mondanak, mint: „tötszik, — völöm, — mörgöt" (tetszik, velem, mérget). És végtére ráadásul még egyet azokért a gyilkos kegyetlen nótákért, a mellyek a darabon keresztül-kasul szurkálva vannak. Tanuld meg édes fiam, hogy kinozni bár egy fia-verebet is nagy kegyetlenség, hát még egy egész tiszteletreméltó közönséget! Igy. Már most felkelhetsz: kivánom, hogy javulásodra szolgáljon ezen atyai megintés, és többet ezen bünökben ne találtassál. *Kakas Márton.*

Irodalom és müvészet.

— Korunkat némelly bölcsek, kik pedig a bölcseségkövét soha nem találták fel; s nehány kritikus, ki a kákán át is csomót keres, szereti naptárak korának nevezni. Am zajongjanak, mi szivünkből üdvözlünk minden mozgalmat, melly irodalmunk terén mutatkozik; szivünkből üdvözöljük a naptárak legióját is, azért mert a mai naptárak nem a régi lőcsei és komáromi formára öntetnek, s nem paprika-jancsik, senki és semmi lakodalma, holdbeli utazás, s mit én tudom miféle csudás történetek teszik tartalmát: hanem elképzelve a 12 hónapot, mindegyik naptár egy-egy tudományos s ismeretterjesztö könyvecske, s az már aztán mindegy, ha naptár is a neve azon könyvnek, mellyből a nagy közönség okul.

— Megjelent a dr. Ballagi Mór szerkesztette „Protestáns képes naptár" is. Bolti ára 30 kr. Mint csaknem egyetlen protestáns irodalmat terjesztö könyvet méltán ajánljuk a lelkész urak figyelmébe, igyekezzenek hallgatóikkal megismertetni, mert bizton állithatjuk, hogy oktató a mulattatóval érdekesen van benne egyesitve. A protestáns egyházi mozgalmak külföldön, igen érdekesen vannak megirva Fabó András által. A protestáns téritös története pedig Székács József ismert tollából folyik. Leginkább érdekesiti e naptárt a honi protestánsok képcsarnoka s életleirása, mint Fáy András, Pap István, Schwartz János Mihály, Szontág Gusztáv, Zay Károly, Somossy Jánosé. Gönczy Pál ismert nevü nevelö egy gazdasági beszélyt közöl benne, Boros Mihálytól pedig két mulattató novellát, és egy érdekes czikket „A nö hivatása" foglal magában. Versekben is szépeket nyujt, Tompa, Székács, Bonyhay Benö tollából. Az elszámláltam nevek mind ismeretesek az olvasóvilág előtt, ugy hiszem, a „Protestáns naptár" ajánlatára elég lett volna csak azokat emlitenem.

— Az „István bácsi naptára" is előttünk fekszik, melyet Majer István szerkesztett. Majer Istvánnak nemcsak az a kitünö tulajdona, hogy népies nyelven tud irni, hanem inkább az, hogy tárgyait igen czélszerüen tudja megválasztani, és mintegy belebeszélni az olvasóba. A mit megválasztott, azt meg is kedvelteti. Az ő naptára 224 lapra terjed, és ára mégis csak 30 kr. Érdekes részeit alkotják e naptárnak a család naptára, a helység naptára, a népnevelök naptára, gazdák naptára, gazdasszonyok naptára, s mind ezekben sok hasznos ismeret azon osztály számára, mellynek szentelvék. Igen kedves olvasmányt nyujtanak István bácsi kirándulásai a nagy világban, a hazában, az erkölcsi világban, a természet országában. Nem hiányoznak belöle a versek, népdalok, adomák s több mulattató czikkek.

— Hogy olvasóközönségünk nemcsak mulatni, hanem okulni is szeret, mutatja azon körülmény, hogy olly vállalatok is léteznek, mint a Fényes Elek

Békés vármegye, Magyarország tiszabalparti részén fekvő vm. Területe 3670 km². Felszíne teljesen sík, átlag 85—95 m magasan van a tenger színtje felett, csak Orosháza közelében éri el a 101 m-t. E területnek csak középső részétől É-ra vannak folyóvizek. Főfolyója a Hármas Körös a Sebes és Fehér Körös egyesüléséből keletkezik. A Sebes Körösnek itt jelentékenyebb mellékvize a Berettyó, míg a Fehér Körös a vm. K-i határán egyesül a Fekete Körössel az ú. n. Kettős Körössé. A Fehér Körösbe Békés felett a Nádor csatorna torkollik. Valamennyi említett folyó a szabályozás előtt árvízeivel hatalmas területeket öntött el, a XIX. század elején megkezdték szabályozásukat, de csak a mult század közepétől kezdve folytattak nagyobb munkálatokat, 17.000 hanyi területet mentesítettek.

Békés vármegye címere

Éghajlata meglehetősen szélsőséges. A vármegye az ország legcsapadékszegényebb vidékei közé tartozik, az évi csapadékmennyiség 500—590 mm között ingadozik. Többnyire agyagos, helyenkint homokos és szikes talaján a *szántóföldek* 286.976 ha-nyi területet foglalnak el, 1352 ha-nyi a szőlőterület, erdőterületei mindössze 5455 ha.

Állatállománya a legelőterületek lényeges csökkenése miatt a multhoz képest nagyon megapadt. Különösen nagy a csökkenés a juhállományban. 1927-ben a vm. területén 51.257 szarvasmarhát, 49.219 lovat, 123.118 sertést, 55.287 juhot vettek számba.

Népessége a változott mezőgazdasági viszonyoknak megfelelően emelkedőben van. 1890: 258.386; 1900: 278.731; 1910: 298.710; 1920-ban 311.109: 1930: 330.242. Lakosságából 247·332 (79·5%) magyar, 4924 (1·6%) német, 52.386 (16·9%) szlovák, 6029 (1.9%) román. *Vallás* szerint: 84.137 róm. kat., 904 gör. kat., 101.714 ref., 107.015 ág. ev., 8168 izr. A lakosság 67·0%-a őstermelő, 14·6%-a iparos, 3% a közlekedésnél, 21·2% iparral és kereskedelemmel foglalkozik, 3·5% a közszolgálati és szabadfoglalkozások pályáján van, 0·3% a véderőnél teljesít szolgálatot, 2·3% napszámos, 1·7% tőkés, 2% cseléd.

Az *ipart és kereskedelmet* 37 nagyobb vállalat szolgálja, ebből 35 ipari vállalkozás. Nevezetesebb iparvállalatai: a malmok, téglagyárak, a békéscsabai és gyulai kötőszövőgyár, a gyulai gyufagyár stb. *Közlekedési* hálózata a multhoz képest nagy haladásról tesz bizonyságot. Közútjainak hossza 1183 km, ebből azonban csak 476 km van kiépítve és pedig 201 km állami és 275 km törvényhatósági út. Vasútvonalainak hossza összesen 363·9 km. A Hármas Körös viziútját csak kisebb dereglyék használhatják.

Közművelődés tekintetében Békés vm. nagyon megközelíti az országos átlagot, amennyiben a 6 évnél idősebb lakosság 85·9%-a írástudó. A vm. területén van 44 kisdedóvó, 299 mindennapi elemi iskola, 134 általános és 25 gazdasági továbbképzőiskola, 5 önálló gazdasági iskola, 22 iparos és 1 kereskedelmi inasiskola, 16 polgári iskola, 1 tanítónőképző, 1 gimnázium, 4 reálgimnázium, 1 leányközépiskola, 1 kereskedelmi iskola, 3 gazdasági és 1 ipari irányú szakiskola.

Közigazgatás tekintetében a vm. 6 szolgabírói járásra van felosztva, 2 megyei (Békéscsaba, Gyula) város, 28 nagyközség és 286 puszta stb. Jellemző, hogy községei mind nagy lakosságúak. A képviselőházba 8 képviselőt küld. Székhelye: *Gyula.* KÉZ A.

Története. A honfoglalást megelőző időben a terület K-i részét pannonszlávok lakták. A magyarok a Körösök összefolyása vidékén védelmül földvárat emeltek, mely a körülötte elterülő vidék központjává lett. Ez a földvár Békés vára volt. A tatárjárás alatt a megye csaknem teljesen elpusztult: még 50 év mulva is voltak lakatlan területei. A gyulai uradalmat Zsigmond 1403-ban Maróthy János macsói bánnak adományozta, aki Gyulán kővárat emeltetett, mely Temesvár eleste (1552) óta a török ellen véghellyé lett. Gyula 1566 aug. 30-án került török kézre s 1694 dec. 24-én szabadult föl. Sokat szenvedett a vármegye az 1658—62. években a Köprüli Mohammed nagyvezér alatt megismétlődő török-tatár becsapásoktól. A felszabadító háborúban a török őrség az erős gyulai várba zárkózott. Hogy onnan kiéheztessék, a keresztény vezérek 1687-ben elrendelték a környező vidék kiürítését. Igy a vármegye 1695-ig csaknem teljesen lakatlanná vált. A kincstár 1718-ban Békéscsabára szlovákokat telepített. 1720-ban a megye nagyobb részét a kincstár 70.000 forintért báró Harruckern János hadiszállítónak adta el, aki Szarvasra, Mezőberénybe, Tótkomlósra szlovákokat, Orosházára Dunántúlról magyarokat, Gyulára és Mezőberénybe németeket telepített. Az 1735-i Pero-lázadás megint sok bajt hozott a vármegyére. Az 1848—49-i szabadságharc a vm. területét érintetlenül hagyta. A Bach-korszakban Békés vármegyét

Gutenberg Lex. T. K.

Csanáddal egyesítették, de a kiegyezés után a megye régi önállóságát ismét visszanyerte.

Irodalom. *Karácsonyi János:* Békés vármegye története (I—III., 1896—97); *Haan Lajos:* Békés vármegye hajdana (I—II., 1870); *Haan Lajos* és *Zsilinszky Mihály:* Békés vm.-i oklevéltár (1877); *Palatinus József:* Békés vm.-i nemes családok (I. Harruckernek és örököseik, 1909). TAKÁTS GY.

Békeszerződések, általában lásd: *Békekötés.* Amennyiben ma békeszerződésekről közelebbi megjelölés nélkül beszélünk, az 1914-től 1918-ig tartó világháborút befejező békeszerződéseket értjük. A békeszerződések a háborúban részt vett államok két csoportja között jöttek létre, nevezetesen egyrészt a háborúban győztes 27 állam, az ú. n. entente és másrészt a vesztes 5 állam (Németország, Ausztria, Magyarország, Bulgária, Törökország), az ú. n. központi hatalmak között. A központi hatalmak előbb Oroszországgal, majd Romániával igyekeztek különbékét kötni, az 1918 márc. 3-i bresztlitovszki és május 7-i bukaresti békeszerződések azonban nem léptek hatályba. A békeszerződések szövegét a győztes hatalmak az 1919. év első hónapjaiban Párisban tartott békekonferencián önhatalmúlag állapították meg és a legyőzötteknek csak írásbeli észrevételekre adtak módot, amire a végleges föltételeket az egyes központi hatalmakkal ultimátumszerűen közölték. A békeszerződéseket a legyőzött hatalmakkal külön-külön iratták alá egyes páriskörnyéki kastélyokban; ezért a szerződéseket páriskörnyéki békeszerződéseknek is szokás nevezni. Németország Versaillesben 1919 június 28-án, Ausztria St. Germain en Layeben szeptember 10-én, Bulgária Neuillyben november 27-én, Magyarország Trianonban 1920 június 4-én és Törökország Sèvresben augusztus 10-én írta alá a békeszerződést; az utolsó helyen említett békeszerződés nem lett ratifikálva és helyébe Törökországgal az 1923 július 24-én Lausanneban megkötött békeszerződés lépett. E békeszerződéseket újabb konferenciákon megalkotott egyezményeknek hosszú sora egészíti ki. Az Északamerikai Egyesült Államok a békeszerződéseket nem ratifikálták, hanem bizonyos rendelkezések elhagyásával külön békeszerződést kötöttek a központi hatalmakkal. Oroszországgal a háború békekötés nélkül fejeződött be.

A békeszerződések nem közvetlen szóbeli tárgyaláson létrejött és a szerződő felek egyező akaratát kifejező valódi szerződések, hanem a győztes hatalmak diktátumai; ennek következtében a valódi békeállapot nem állt helyre és a szerződések érvényesülését a győztesek hatalmi helyzete biztosítja. A békeszerződések egyoldalúan megállapítják a központi hatalmak bűnösségét a világháború előidézésében és e bűnösség következményeit valóságos büntetésként rójják reájuk. A békeszerződések ezen az alapon elsősorban megváltoztatták Európa térképét. Megsemmisült Oroszország hatalmi állása és Ausztria-Magyarország. Új államok keletkeztek: Lengyelország, Finnország, Észtország, Lettország, Litvánia, Csehszlovákia, Albánia, Hedzsasz. Nagy területeket vesztettek a központi hatalmak, viszont új területeket nyertek Franciaország, Belgium, Dánia, Olaszország, Románia, Szerbia, Ausztria, Görögország. A német gyarmatokat és a török hűbérállamokat a győztes hatalmak maguk közt felosztották. A központi hatalmak területi veszteségeihez járultak a pénzügyi, katonai, gazdasági kötelezettségek; a háborús károk megtérítésére (ú. n. jóvátételre), teljes katonai leszerelésre, rengeteg vasúti és egyéb anyag kiszolgáltatására, a háborus bűnökkel vádoltak kiadására stb. kötelezettek; a központi hatalmakat e kötelezettségek biztosítására pénzügyi és katonai ellenőrzés alá is helyezték és német területeket megszálltak.

A békeszerződések egyes előkészítői és különösen Wilson kétségtelenül nemes célokat is kívántak szolgálni, e törekvések azonban vagy egyáltalán nem, vagy csak egyoldalúan nyertek megvalósulást. A békeműnek alapgondolata volt a nemzetek önrendelkezése és a kis nemzetek felszabadítása. Ahol a lakosság akarata bizonytalan, ott népszavazást tartottak szükségesnek. Vegyes nemzeti területeken a kisebbségek védelmét intézményesen kívánták biztosítani. A jövendő háborúk elkerülésére általános leszerelést és kötelező nemzetközi bíráskodást hirdettek. Végre a nemzeteket az egyenjogúság alapján egy nagy szövetségbe akarták egyesíteni, amely az államok jövő nemzetközi rendjét fölépíteni hivatott. A szép elgondolások azonban torzzá lettek a valóságban. A területváltozásokat általában népszavazás nélkül, önkényesen hajtották végre; a kisebbségi védelem hatálytalannak bizonyult; a leszerelés csak a legyőzöttekre vonatkozott; a nemzetközi bíráskodás igénybevételét nem tették minden esetben kötelezővé; a nemzetek szövetségének alkotmánya a győztesek túlsúlyát van hivatva biztosítani. A békeszerződéseknek és az azok alapján azóta folytatott nemzetközi politikának ezeket a hibáit az elfogulatlan nemzetközi közvélemény ma általában elismeri; ezért mind jobban utat tör magának a békerevízióra való

Gyula vára

Repr.

Gerevich – Genthon

A magy. kőt. képeskönyve.

Bpest, 1935, 116. l.

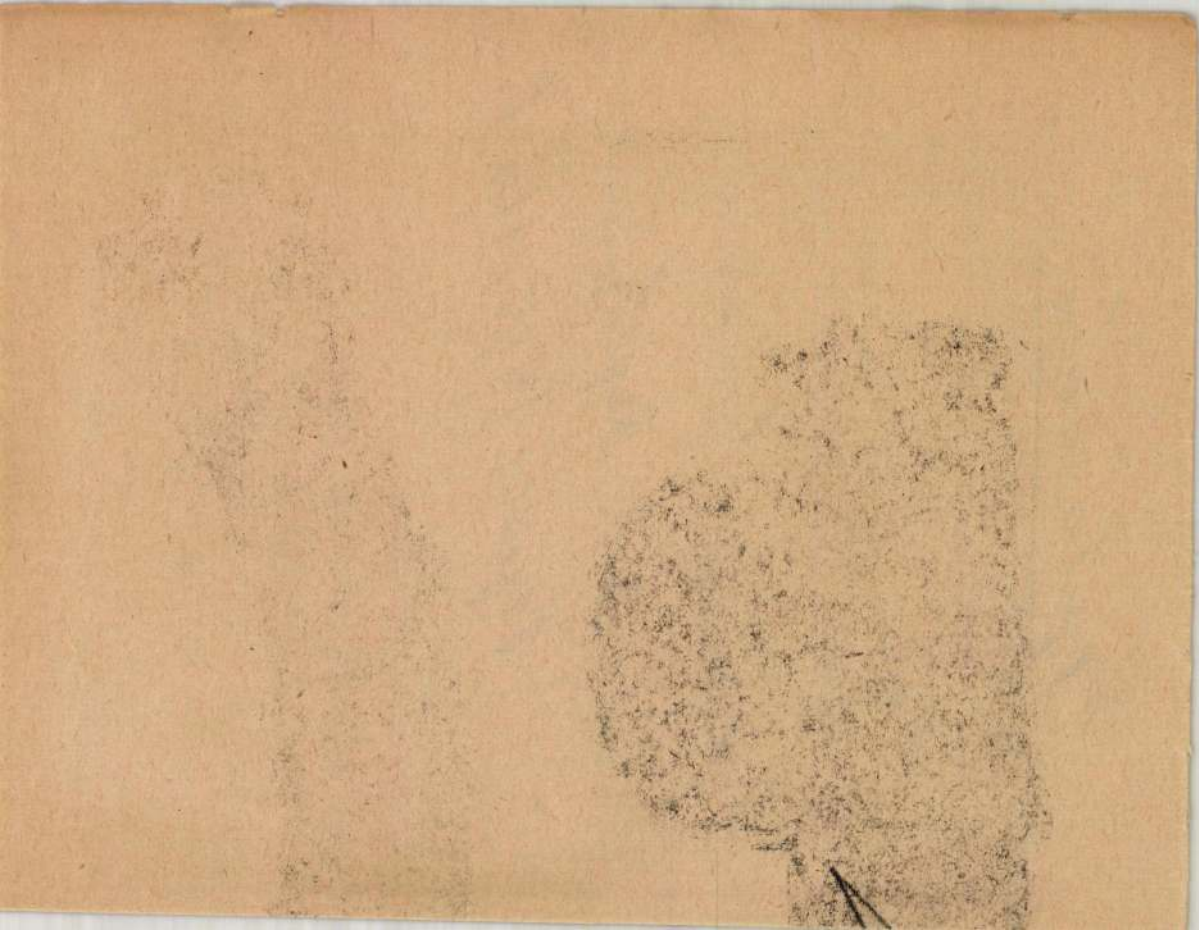

GYULA

A kiállítás létrejöttét támogatták:

GYULA VÁROS ÖNKORMÁNYZATA
ÁB-AEGON Általános Biztosító Rt.

KOHÁN
KÉPTÁR
GYULA

MEGHÍVÓ

GYULA VÁROS
ÖNKORMÁNYZATA
és
A GYULAI KOHÁN KÉPTÁR

meghívja Önt és kedves ismerőseit

A GYULAI NYÁRI MŰVÉSZTELEP 30 ÉVE

KIÁLLÍTÁSÁRA

MEGNYITJA:
KRASZNAHORKAI GÉZA

a gyulai Mogyoróssy Könyvtár
igazgatója

1998. JÚLIUS 24-ÉN, PÉNTEKEN
DÉLUTÁN 4 ÓRAKOR
A KOHÁN KÉPTÁRBAN
(Gyula, Béke sgt.)

NYITVA: 1998. AUGUSZTUS 30-IG
HÉTFŐ KIVÉTELÉVEL
10-18 ÓRÁIG

GYULA

Vár

MÓGA Sándor: Az időre bizni a megoldást? = Békés Megyei Hirlap, 1994. január 22-23. 6. ill.

gekelly zsidó ellenfélszemben védőbástyának tekintő cívis polgárok elkeseredetten, a törvénnyel is dacolva egészen az emancipáció beköszöntéig védték a céhes privilégiumaikat, a város érdekének vélvén azokat. Mégis, a jogi akadályok fokozatos elhárulása után, 1869-ben már 1919 zsidót találunk Debrecenben. „Az első zsidók Debrecenben az ország igen különböző területeiről verődtek össze" – állapítja meg Zoltai Lajos múzeumigazgató már idézett munkájában.[2] Talán ezzel is magyarázható, hogy oly hosszan tartó folyamat eredményeként formálódott ki a debreceni zsidóság szellemi arculata, a zsidó közösség hitéletének jellege. A közösséggé szerveződés nehézségeiben azonban mindenképpen közrejátszott a betelepülés lendülete. A kálvinista Róma földrajzi elhelyezkedése, s regionális kereskedelmi központ jellege miatt vonzóvá vált a túlnépesedett orosz, lengyel eredetű északkelet-magyarországi tradicionális zsidóság számára, amely a betelepülők tömegeit adta, de a jövevények között ott találhatjuk származási helyük alapján a nyugati ortodoxiához tartozó, valamint a felvilágosultabb elveket valló, reformer nyugat-magyarországi és dél-alföldi zsidókat is. A zsidó közösség első intézménye itt is a temető és a Hevra Kadisa. A hitközség pecsétjén alapítási évként az 1852-es esztendő szerepel, és 1856-ban megkezdte működését az első felekezeti, négyosztályos fiú- és egy külön négyosztályos leányelemi, amikor a hitközség lélekszáma még a félezret sem érte el. Az egész környékről ebbe az intézménybe jártak a gyerekek, ám az egyes osztályok létszáma velük együtt sem lépte túl a 45 főt.[3] A

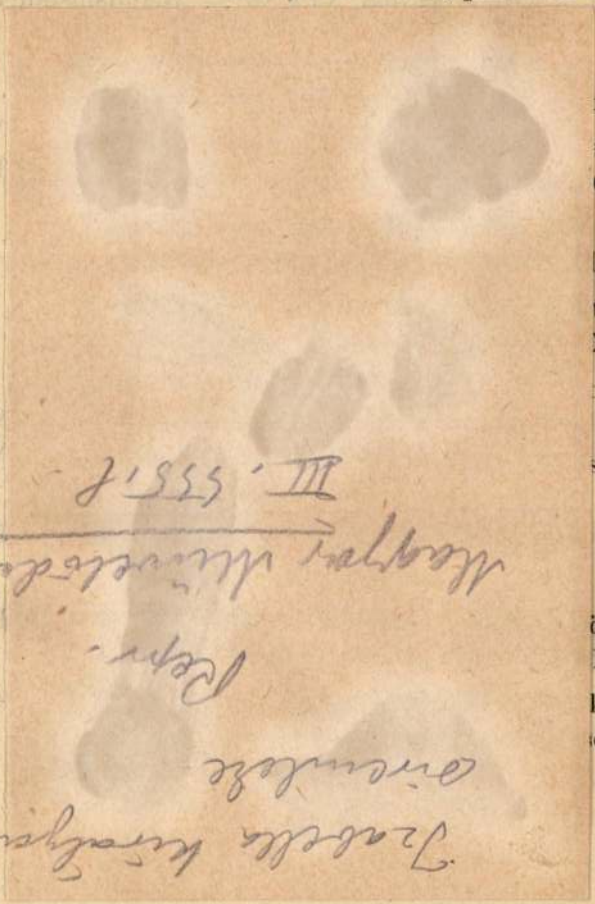

ükrében palmettás disz. XIX. sz. — Beludshistan-Tep-

< alapon médaillonos és virágos diszitéssel. XIX. sz.
aillone und Blumenmuster. XIX. Jh. 105×610 cm.

rel, kampós rajzu kerettel. XVIII. sz. — Yordes-Tep-

árom és fél médaillon fürészes levelü kerettel. XIX. sz.
20 cm.

n perzsa médaillonos rajzzal. XIX. sz. — Smyrnatep-
Jh. 325—400 cm.

nér alapon arabeszkes disz és vörös alapu nagy médail-
— Kirman-Teppich, mit Arabesken und Medaillon. XIX.

n fürészes szegélyü rozetták. XIX. sz. — Kasakteppich,
m.

alapon stilizált virágokkal. XIX. sz. — Mossulteppich,
15—210 cm.

en fürészes rozetták, háromsávos kerettel. XIX. sz. —
en. XIX. Jh. 110×180 cm.

Gyulafehérvár. Steindl felmérése Alsófeh

1) alsó alapmajz 1:100. 1895. Schöntheil R.
2) közép sö alapmajz 1:100. " "
3) felsö alapmajz 1:100 " Nagy Károly
4) nyugati homlokrat 1:100 1895. Schöntheil R.
5) keleti homlokrat 1:100 1895 Nagy Károly
6, 7) déli és északi homlokrat " Herzig Ferenc
8. kiskerenstmetnet K és ny. felé Schöntheil Prochard
9) Hosszmetnet Schöntheil R.
10) Északi és déli mellékapsis 1:50. Csányi K.
11) Nyugati kapsa 1:50 Vásárhelyi D.
12) déli kapsa (fejedelmi) 1:20. Lukács Pál.
13) északi elöcsarnok 3·36 cm 1 m Vásárhelyi D.
14) Részletek 1:5 Csányi K.
15) fejedelmi kapsa részletei 1:5. Lukács P.

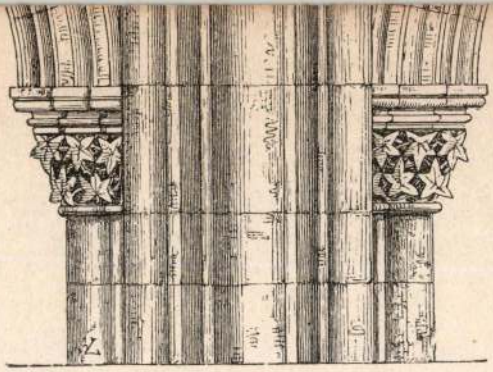

5.

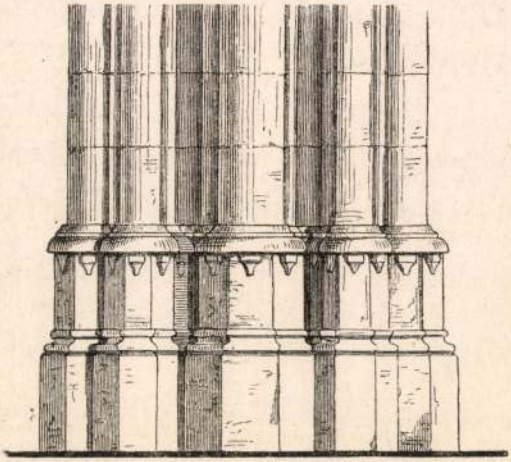

Gyulafehérvári

Székesegyház

1278–1291 között
szereplő ácsok, a Gyu-
lafehérvár mellettiek
Krakóból, Szászorbó-
ból, Kelnekről és
Gyulafehérvárról való
szász mesterembesek.
A köfaragó külföldi
de már rég hazánk-
ban lakhatott

79. l.

T. C.

Hivatkozással édesapám ötven éves műkereskedői multjára, **Dob-utca 17. szám alatt** ugyanolyan szellemben **műkereskedést** nyitottam.

Kiváló magyar és külföldi mesterek képeit, valamint a műgyűjtő közönség minden igényét kielégitő tárgyakkal óhajtok foglalkozni.

Kérem nagybecsű támogatását és vagyok

kiváló tisztelettel

SCHATZ KÁROLY

Gyulafehérvári vár

1.

Balogh Erdélyi ven

nevin

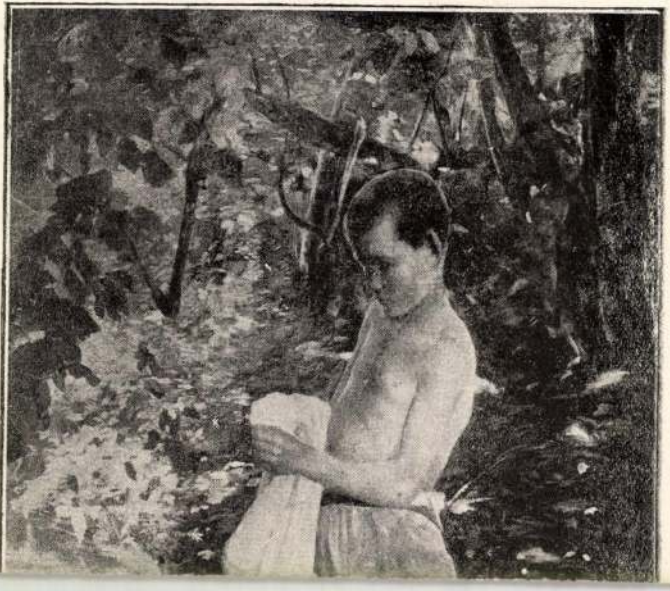

Gyulafehérvári vöker-
egyház
és Lázár kápolnája
l.
Balogh Erdélyiren
nevm
sírkövei, falképei
u.o.
püspöki palota
1 általában gyula-
fehérvári műemlékek
u.o.

LIGETI MÓR. Női képmás.

Gyulafehérvári
székesegyház

Gyulafehérvári székesegyház
birtokában lévő muzeális
becsű tárgyak VII. 141.

Muz és Kit Ért

Gyulafehérvár

Vekeseghár

a szentély felöt

Dörre T.-nak a

helyszínen készült

rajza

Rep

Szád Békés G.

34. l. után

rajz-
amatá-
ienia,
an fej-

ük la-
iből
k meg-
lapraj-
lek
ra kell
a ház-
gy ab-
alkal-

Gyulafehérvár

vézeregyház

l.

Hekler M M Tört

39,40 k

képpel

Pitykér, bronzkori VII. 24.

(Gyulafehérvári
Székesegyház)

Csányi Károly:
A [ ]. Építés-
történeti tanulmány.
(Különlenyomat
az Építési Iparból??)
Bp. 1899
képekkel.

24
.....szám.

1

Műemlékek Ors

Tárgy:

A bead

Schulek J.1944.évi elszámolása.

Mellékl

Egyútta

Előirat

Utóirat

Másolta

Gyulafehérvári Nékes-
egyház

Hunyadi János
Kormányzó egyszori
Kőkoporsójának
eldalvesszei

Repr.

Bal XV–XVI. mint
II. 548. l

Gyulafehérvári zéki-
csyhár

Hunyadi János
sírmlékei. Régebben
Hunyadi László-ünk
vélték és a nevét is
rávésték a XVI–XVII.
században.

Repr.

Magyarművelődtörl
II. 39, 648. l.

Scolari pártfogása minden olasz művésznek, a ki Magyarországba ott.

orai renaissance művészetünkre való ez első hatásának minden nyomát zország művészeti kapcsolata még bensőbbé vált, Mátyás király kor- em mondhatunk ítéletet magának a kornak alkotásai alapján, a melyek lentéktelen maradvány kivételével elpusztultak, hanem csak írott for- ítségül vételével, a melyek azonban, sajnos, szintén nagyon gyérek vosak. Tudjuk, hogy Mátyás király nemcsak Olaszország különböző ől szerez meg műveket, mint például Attavante degli Attavanti-tól, a l, a kinek kezéből a híres Corvin-codexek egész sora származik, ippitől, a kit még udvarába is meghívott, Verrocchiotól, a kinek néhány ívét Medici Lorenzo ajándékul küldte Mátyás királynak, hanem még egész művészt is tartott udvarában és a maga közvetlen szolgálatára. Ilyenek iedetto da Majano, Chimenti Camicia, Baccio és Francesco Cellini) Cellini két nagybátyja), Aristotele Fioravanti, Traui János, más vanni Dalmata és Statilics néven Traui Jakab. Mint a látható, Firenze adta azon ás fejedelmi udvarának pél- in Mátyás művészeit is, mert két dalmata: Traui Jakab és firenzei iskolához tartozott.

332. ábra. A gyulafeiérvári székesegyház északi előcsarnokának belső kapuja

TI MŰEMLÉKEINK A HUNYADIAK KORA ÓTA.

korábban érvényesültek Olaszország renaissance-művészetének kiha-
eseken innen eső országok bármelyikében, következése volt ez ama
tásnak, a mely a két ország között kereskedelmi és politikai tekin-
mindenek fölött azonban Mátyás királynak házassága által Olasz-
oros viszonyának és az olasz művészet iránti személyes érdeklődé-
. Ismeretes, hogy már Masolino hosszabb időn át festett Magyar-
Pipo (Filippo Scolari) számára. Hogy kívüle azidőtájt még sok
sz is fölkereste hazánkat, bizonyítja nemcsak Scolari életrajzíró-
se, hogy ez utóbbi magyar földön száznyolczvan kápolnát építtetett

Gyulafehérvár

Laszky János kápolnájának homlokzata, renaissance (1512) XVI. sz.

Repr.

Divald Magyarország.

183. l.

U. annak belső ajtaja

Repr. XVI. sz.

u. o. 184. l.

Polárczy ...
POPOVICS BÉLA
SZÉCSÉNY
Kirlap Büszményes

„EUROPA"
film-, könyv-, lapterjesztő és
könyvkiadó rt.
Bp. V., Rothermere-u. 12.
Telefon: 127-837.

Gyulafehérvári

Fejedelmi palota

renszánsz rész-
lesekkel.

Dörre Tivadar rajza
után

Repr.

Erdélyi Pál

Balassa Bálint
1551 — 1594.

M. Tört. Élet.
Bp. 1899. 75. l

<Gyulafehérvári
székesegyház sír-
leletei>

Pósta Béla dr:

A <>

Dolgozatok az
Erdélyi Nemzeti Mú-
zeum érem- és
régiségtárából
VIII. Kolozsvár
1918.

FELVETTE	LEMEZSZÁM

Pestvidéki Nyom

Gyulafehérvár

Szendrei Jánosdr

A sárospataki és gyulafehérvári ágyúöntő-házak a XVII. században I. Rákoczy György idejé-ben

Hadtört. Közl.

1891. 116. l.

Neolithkori csonteszközök IX. 74.

Gyulafehérvár
vár

Szalóky Jenő

Erdély várai
1736-ban.

Hadtört. Közl.
1935. 242. és
köv. ll.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Gyulafehérvári

székesegyház

Dr Lyfalusi József:

A gyulafehérvári

székesegyház.

Az Alsófehérmegyei Tör-

ténelmi, Régészeti és

Természettudományi

Egylet 12. Évkönyve

Gyulafehérvár 1903.

Kelyhek a beszterce bányai múzeumban

III. 216.

Gyulafehérvári

Székesegyház

Képe repr.

Kiss Szikl Kath. Magy

870 l.

Gyulafehérvár

Székesegyház

Forster Gyula báró:

A Hunyadiak sírem-
lékei. Magyarország
műemlékei. I. K. Bp.
1905. 60 - 67. l.
képekkel.

Laudon táborok arcképe Allemandtól

IV. 157.

Gyulafehérvári
székesegyház

Möller István: Épi-
tészeti emlékek Hu-
nyadi János idejéből.
Forster. Magyaror-
szág műemlékei.
I. k. Bp. 1905.
123, 124. 125—
129 l.

Gyulafehérvári
székesegyház

Veress Endre dr:

A Hunyadiak sírem-
lékei és Castaldo.
Forster: Magyarország
műemlékei I. k.
Bp. 1905. 98—108. l.
képekkel

2038-909-5
I. em. szolgai öltöző

551. Japán harang.

1 darab kerek japán harang, kovácsolt rézből, flanellel bevont fejű (faütővel) és 33 cm. hosszú.
Átmérője 45 cm., mélysége pedig 5 cm.
Értéke.....90 K

Vétetett Kotányi Jánostól 1906. deczember 10-én a 710 sz. nyugtára (1728-906).-- Elszámoltatott 1907. május 27-én 1842 ex 906 sz. alatt.

Gyulafehérvári székes-
egyház

Möller István: A
Hunyadi-sírcsülekek
anyaga és kivitele.
Forster: Magyarország
műemlékei. I. k.
Bp. 1905. 68-74. l.
képekkel

1904-909-5
1896-909-5

104. ~~Vas~~kályha. (Vaskályha) Az 1. számú lakásban.

1 darab vasbádoglemez kályha, öntött vasbetéttel, két mintázott vasajtóval, áttört diszitésű peremmel, ez alatt rosetta diszszel és fedőlapján három karikával.

Magassága 144, átmérője 41 cm.

Értéke.....27.20 K

2 könyök- és 1 egyenes csővel.

Szállitották a Ringeisen Testvérek az 1903: XII. 1-én kötött és 1904: I. 14-én 103150 sz. alatt jóváhagyott alkuegyezmény alapján (766-903).-- Kifizettetett 1904: IV. 2-án a 24124 sz. leirat alapján (272-904).

Gyulafehérvári
székesegyház

Varju Elemér: A
Hunyadiak tivén-
lékei a gyulafehér-
vári székesegyházban.
Forster: Magyarország
műemlékei. I. k.
Bp. 1905. 75—97.
l. Kejichkel

L darab lyukaftóval és egy csavarszöggel

1647-909-23

Metszet-tiszitó.

23. Karton-vágó gép.

Egy darab Dietz és Listing féle gömbölyű és oválkivágó gép három lábú talapzaton, tolható felülettel ~~[illegible]~~ két tolókészülékkel, egy darab 22 és 25 sz. csavarkulcsosal, egy L

Méretei: 60 cm. magas, 105 cm. hosszú.

Értéke.....360 K

Vétetett Dessauer és Márkus féle czégtől az 1905:IX.14-iki számla alapján (764-905).-- Kifizettetett 1905:IX.12-én a 359 sz. nyugtára.-- Elszámoltatott 1905:XII.27-én 1021 szám alatt.

Felszerelve a 17 sz. asztalon.

Gyulafehérvári
székesegyház falkejei
(Elpusztultak)
l. (Alsófejér vm)
Gereczefalkepek)
488. h.

	A m ü t á r g y													
	méretei		volt az		átadás előtt			átadás után			Található most			
van	magas	széles	új	régi	év	ter.	sor	év	ter.	sor	OK.	TK.	Graf.	
	cméterben		dep. is		sz. a. volt kifüggesztve						szám alatt			lapon
	2	2	10	10	2	2	2	2	2	2	10	10	10	10
	65	53	–	–	1883	VII	296	1884	VII	100	–	99	–	369
	68	52·5	–	–	–	–	–	1884	VII	102	–	100	–	369
	72	59	–	–	1883	VII	307	1884	VII	105	–	104	–	370
	52·5	40	–	–	1883	VII	319	1887	VII	107	–	105	–	370
n	31·5	25	–	–	–	–	–	1884	VII	109	–	107	–	371
n	26.–	21	–	–	1883	VII	317	1884	VII	110	–	108	–	371

GYULAFEHÉRVÁR

Székesegyház

KOVÁCS András: Beszterce, Evangélikus templom. Sepsiszentgyörgy, 1993 (Erdélyi műemlékek, 2.) 7-8. p.

1545-ben Mihály áccsal a torony sisakját olyanra kivánták épittetni mint a szebeni ill. besztercei toronyé

világi rendeltetésű ajándéktárgyra. Ugyancsak a XIII. század elejének ritka emlékei közé tartoznak azok a faládikák, amelyeket különböző fafajtákból berakott, geometrikus famozaik díszít. Ezek az iszlám ornamentika stílusát és finomságát követő munkák talán Szicíliából, a Stauf császári udvar környezetéből származnak.

A quedlinburgi apácakolostor középkori kultúrájának utolsó fénykora — a fennmaradt emlékek tanúsága szerint — a XIII. század volt. Vajon Szászország politikai jelentőségének csökkenésével s a tartományi fejedelmek sorába illeszkedésével szükségképpen szűkült az apátság lakóinak világpolitikai és -történeti látóköre is? Vajon ezzel függött össze a kolostori jámborság nagyobb szerepe, vagy a személyes vallásosság igényének megnövekedésével? Mindenesetre egy XIV. századi, az oltárkendő tartására való festett fadoboz fedelének az eleven keresztfára feszített Krisztust ábrázoló dísze, amely a kereszthalál misztikus átélére indítja a szemlélőt, a késő középkori vallásosságnak kolostorban korábban uralkodó világias, felvilágosult üveltségtől alapjaiban különböző szemléletét képvise-A gótikus rajzművészetnek ebben a kiváló emlékében g választhatja el az elemzés a vonalvezetés érzékenygét az általa ébresztett érzelmi tartalomtól. E korszak lékei között sok a sztereotip, nyakban hordható erek-

GYULAFEHÉRVÁR

erőd, 1691-1715?

FODOR Ferenc: A magyar térképirás.
Bp. 1952-1954. 1-3. kötet

84.

Gyula Béla M.D.K.

Hódmezővásárhelyi festő.

Az 1959. évi Tanácsköztársaság pályázaton szereplő alkotásait a Tornyai János Muzeumnak ajándékozta

Vásárhelyi festők ajándéka

Csongrádmegyei Hirlap 1965. jan. 24.

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307

NÓGRÁD
1964 NOV 29.

Gyula ?

D / 1021

Gyula: Női fej

A NÓGRÁD

ÜNNEP
MELLÉ

Déryné késői követői... Hétm

A kezdet: bohócok, bűvészek — „

Miller és Donizetti — Jókai sírjának megkoszorúzása — Illy

Londoni ámulat

A londoni Daily Worker a minap érdekes cikket közölt „a világ egyedülálló színházáról, amelynek nézőterén esténkint 6—8 ezer ember kíséri figyelemmel a színpadi hősök sorsát". Kevesen tudják: az „egyedülálló színház" számunkra olyannyira természetessé vált, mint akármelyik más „testvére"; a tizennegyedik évadjába lépett Állami Déryné Színház — amelyről az említett londoni cikk szólt — meghódította magának a magyar falu aprajá-nagyját.

Estéről estére az ország legkülönbözőbb részén 12 társulata lép a közönség elé: eddig körülbelül 30 ezer előadást tartottak hétmillió néző előtt! Autóbuszaik esőben és sárban, hóban és fagyban több mint 7 millió kilométert tettek meg: tehát minden egyes látogatóért ezer métert!

Játék a számokkal?

Igen, az: a meghökkentő statisztika azonban gondolatébresztő Moliéret, élményfakasztó Shakespearet, mesés kedvű Jókait, drámai ihletésű Katona Józsefet, klasszikus Sophoklést, modern Arthur Millert jelent. 1837 óta például Magyarországon a „Tartuffe"-ot 591-szer mutatták be: a Déryné Színház azonban egymaga majd 700 alkalommal játszotta. Az „Ahogy tetszik", s az „Aranyember" hasonlóképp csaknem kétszer annyiszor szerepelt műsorukon, mint másfél százada az összes többi hazai színházban együttvéve.

S amit képtelenség számokba foglalni: százezreket formáltak érzelemgazdagabb, műveltebb emberré!

nész, rendező, hanem szerző is. Az előbbi Jókai regény színpadi változata ugyancsak az ő munkája.

Mi lesz jövőre?

Két felújítás: Mikszáth „Tavaszi rügyek" és Mark Twain „Koldus és királyfi" című darabját játsszák — utóbbit ifjúsági előadásként. Valószínűleg az „Ilyen nagy szerelem" s a „Volpone" zárja az évadot.

A színház mind jelentősebb részt vállal a mai magyar dráma népszerűsítéséből. (Eddig csaknem száz ősbemutatót tartottak!) Sikerült Illyés Gyulát is megnyerni: az évad során új darabját láthatják a faluszínház nézői.

A másik meglepetés egy ismeretlen pápai pedagógus, P. Horváth László drámája lesz. A „Viaszrózsák" kalandos úton jutott el a dramaturgiára, amely tehetségesnek a bemutatandónak ítélte a vidéki pedagógus-házaspár konfliktusát kibontó színdarabot. [illegible] jövő tavaszra

Gyulafehérvári
székesegyház

Arch. Ért
1893.
376-377. l.

585. VIRÁGTARTÓ, aranyozott, bronz
586. KÉT GYERTYATARTÓ aranyoz
587. FÖDELES EDÉNY, köszörült üv
588. HAT KIS CSÉSZE ALJJAL, ezü
589. ÁLLÓ ÓRA, feketére pácolt fa, br
alabástromból. Empir.
M. 39 cm.
590. ÁLLÓ OSZLOPOS ÓRA, feketére
M. 52 cm.
591. VARRÓLÁDIKA, papirmasé, feln
sz. e. f.
H. 17 cm.
592. ÁLLÓ ÓRA, mahagoni és feketér
oszlopos baldachin, a középső fel
Empir.
M. 64 cm.
593. ZENÉLŐ FALI ÓRA, négyszöges
zolja. XIX. sz. e. f.
594. NAGY CSILLÁR, ezüstözött vörö
595. GYERMEKSZOBROCSKA, farago
596. GÉNIUSZ, szobor, hársfa, talapza
M. 106 cm.
597. KUPA, ón (fedele hiányzik).
598. ECET-OLAJ KÉSZLET, köszörült
Átm. 26 cm.

irágdiszszel. (Ragasztott).
XIX. sz.
mmel. Magyar.
z.
. XVIII. sz.
XVIII—XIX. sz.
váza és jardinière tartozik hozzá, jelezve: FISCHER S.

KOLOMES ISTVÁN felirattal. Átm. 27 cm. (Ragasz-

övbe fogott stilizált virágos diszitéssel és 1670 évszám-

y hatoldalu, egy kisebb hatoldalu és egy négyoldalu.
XVII. sz.
ges üveg, köszörült oldalakkal. Cseh, XIX. sz.
rfi és női görög fejjel.
dás üveg. Tirol, XVIII. sz.
, tojásdad testtel és négyzetes talppal. Köszörült

g, gyémántos és rózsás diszitéssel.
sz.
ier üveg, sárga ovális medaillonokkal. Cseh, XIX.

Gyulafehérvári

székesegyház

Dombormű Izabella
királyné siremlékén.
(Az irgalmas szama-
ritánus története.)

Repr.

Divald Magy. műveml.

206. l.

<Gyula fehérvári
nécsegyház>

Csanyi Károly:

A < > Bp. 1898

4.Alrovat. Karbantartás.

Létszám

1938.év
tényleges: 162

F

5

Kevesebb: 228.125.78 Pvel.

A takarékosságot előiró re
munkálatokat a legszükségesebbekre kor
szüntetésénél, mind az egyéb munkáknál
ségesebb esetben cseréltük ki, a mult
réket nem folytattuk. A hálózat tisztí
pokra leállitottuk. A vállalatba adot
burkolat-javitási költségek az előirá
vel minden javitási munkát egy vállalk

Gyulafehérvári

székesegyház

Godofred püspök

sirenteke †1355

Divald Magyarmüvenel

104. l.

108. l.

30
MAGYAR LÉGIPOSTA

Gyulafehérvári
székesegyház

Hunyadi János sír-
emléke. Fedőlapját
egy 1600 körüli alakos
tumbafedéllel cserélték
ki.

lásd az irod. miatt

Dívald Magyarország
110, 112. l.

Gyulafehérvári Ácker-
egyház

Balogh Iolán dr.:

Olasz falfestmények
Gyulafehérvárt.
Erdélyi Múzeum
1932, 328–331. l.
képpel.

XVI. sz. elejéről
valók. Az északi mellék-
hajójának apsisában
renaszánsz falkép
töredékek.

THEATERWISSENSCHAFTLICHE POBLEME IN DEN DISSERTATIONEN DER UNGARISCHEN UNIVERSITÄTEN

Von Dr. Desider BARÓTI, Literarhistoriker, Mitglied des Jugendkollegiums für Künste.

Da keine ungarische Universität einen theaterwissenschaftlichen Lehrstuhl besitzt, handelt es sich bei den theatergeschichtlichen Dissertationen in Ungarn eigentlich um literaturgeschichtliche Arbeiten. Leider entspricht der grösste Teil dieser Arbeiten selbst den bescheidensten Ansprüchen der Theaterwissenschaft nicht. Eine Ausnahme bildet die Dissertation von Katharine *Barna* (Une femme de lettres du second Empire: La Contesse Julia Apraxin. Sa vie, ses oeuvres, Szeged, 1934.), erschienen in den Veröffentlichungen des Französichen Instituts der Univer-

Drama und einige romantische Romane in französischer Sprache. Gleichzeitig betätigte sie sich als Schauspielerin und trat in Pest und in Paris auf. Die Dissertation gibt ein plastisches Bild der Verhältnisse des ungarischen Theaters am Anfang des 19. Jahrhunderts.

E. GRANDPIERRE: DAS ITALIENISCHE ERKENNTNISTHEORETISCHE DRAMA

Besprochen von Dr. Desider BARÓTI (s. oben).

Der Verfasser sieht in den italianischen erkenntnis-theoretischen Drama die literarische Begleiterscheinung einer mächtigen geistigen Strömung. Die Werke von Pirandello, Chiarelli, Bontempelli usw. werden von dem Standpunkte

Gyulafehérvári trinitarius kolostor és templom

l.

Fallenbüchl Trinit

126–128. l.

képpel

Gyulafehérvári
romániai református

l.
Arch. Ért. 1932-33.
111. l. képekkel.

Báthory Erzsébet cz. kép Csók

Fotrautól VI. 179

Gyulafehérvári székesegyház

sodronyzomancos

3 kehely a

benzereci kincsből -

l.

Arch. Ert. 1887

110. l - 125. l -

Egy negyedik sodrony-

zomancos kehely

u. o.

1887.

Arch. Ert. 125. l.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Gyulafehérvári
szekesegyház

l.

GerMRE
helynévmutató

169

...cüt fejtette Ki.)

...zve, ingujban ábrázolt és egész alakban látható
...lelé látszik közeledni. Jobb kezét csipőjére tette s
...csákány nyelének végét fogja. Sapkája piros;
..., szeme szürke, bajusza s szakálla pelyhezik.
...körött nyakkendője körül van csavarva, ingének
...csatos nadrágtartója kék, nadrágja sötétszürke
...i. Jobbra a fa ágára ~~galyára~~ szélesk karimájú női
...lyet lila pántlika díszít s melynek körője kék.
...kal. Az ég kissé borult. Jelzése alól jobbra:

...ien

...: 29 cm.
...71. II. 24.

129

Gyulafehérvári
ágostonrendi kolostor

l. (Ágoston
Fallenbüchl)

57, 57,
56 l.

BUDAPEST
934 MA.I 11 14

Gyulafehérvár

ferences templom és

kolostor

1.

P. Boros Fortunát dr

az erdélyi ferencrendiek

Cluj-Kolozsvár

1927. 124. l

képpel

Alessandro Buonvicino – ill Moretto
1498-ban, meghalt

Szent Rókus:

Egy ~~A~~ fatövében ~~a~~ lóc
~~Rókus, kinek~~ és piros kö
~~van~~ ~~az~~ angyal van, ki a
pestis-fekélyt gyógy itja ~~kez~~
~~va~~, melynek felső vége
A háttér hegyes vidék
előterében balra ~~egy~~ kutya f

Olajfestés, vász
~~Moretto~~ Ara
Ltpa 12

La fahoz támasz-
-totta.

169

4485

84/1

281.

<Gyulafehérvári
székesegyház>

Varjú Elemér:

A < > sirköveiről.
(Egy ábrával.)
Arch. Ért. 1899. 28-
3 y. l.

Gyulafehérvári

székesegyházi

falfestmények

Repr.

Erdélyi Múzeum

1932. 328. l.

mellett.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Gyulafehérvári székes-
egyház

Boncz Ödön dr:
Hunyadi János kormány-
zó állitólagos siremléke
Gyulafehérvárt. (9
ábrával.) Arch. Ért
1899. 97–110. l.

Gyulafehérvári

Vékesegyház

Kincsei 1531-ben

l.

Batthyaneum

I. 118, 119. l.

703.

703. Nicolas Poussin tanítványa.

A mester sz. Villersben 1594-ben. † Rómában 1665-ben.

A rézkigyó. (Mózes IV. k. 21. r. 8—9.)

Középütt áll Mózes és a jobb kezében lévő pálczával az Úr rendeletéből felállított rézkigyóra mutat. Körülötte az elgyötört népet látjuk, a mely a szabadulást várja. Balról két nő támogatja a földön ülőt; mögöttük egy asszszony gyermekét nyujtja előre; kissé odább egy elájultat hoz rokona a vállán és egy térdre ereszkedett férfi tördeli kezeit a földön fekvő mellett. Jobbról egy ülő zsidót kinoz a bal karjára csavarodott kigyó és a gyermekének teteménél siránkozó nőn túl, egy bekötött fejű és kezeire támaszkodó férfi tekint Mózes felé. Kissé odább leborulva, mankóra támaszkodva, térdelve és kezeiket felemelve számosan könyörögnek. A háttér sziklás vidék sátorokkal, honnan többen közelednek. Az égbolt felhős.

I

374

Vászon, méretei 92·; 150·5 cm. — Mündler: II. 9.

Gyulafehérvári

Vöröscsgyhár

upraćpitése

1287-91

l.

Batthyaneum

I. 112, 113. l.

Komárom.

E Komárom vármegyét feltün
rajzban van feltüntetve COMA
zése fölül jobbra: Tab. V.

Rm., mér. a vk. 42.3: 58.8

Gyulafehérvári

Székesegyház

és egyéb gyfehér-

l. vári műemlékek

Batthyáneum

II. 123. 124. l.

145. l.

BUDAPEST
934 JUL.-4. 10.
1
H H

BUDAPEST
934 JUL.-4. 12.
1

Gyulafehérvári
szérescsyhász

Mindenszatterottász
1570

Luk Podm

I. k. 612. l

ben nagy érdeme van magának a Fővárosnak és Képtárának, amely munkával ellátja, támogatja, megrendeléseivel irányítja, bátorítja és szeretettel gyámolítja őket.

Ha tisztában vagyunk a rendezésnek nehézségével értékeljük igazán *dr. Kopp Jenő* igazgató kiváló munkáját, aki valóban érdekesen, ízléssel, igazi „ihlettel" csoportosította az anyagot. Alapelve az időrendi sorrend, de ennek keretén belül nem riad vissza kisebb változtatásoktól, ha ezt a belső művészi egység megköveteli. A két év bámulatosan gazdag gyarapodásával, a művek felkutatásával és kiválogatásával nagy tudásáról, fáradhatatlanságáról és szervezőképességéről, a másfél századot felölelő, anyagban és technikában heterogén művek rendezésével különleges ízléséről és művészi érzékéről tett bizonyságot.

A legnagyobb elismerés illeti meg azonban a Székesfőváros vezetőségét is, amely ennek a nagyszabású gyüjtőmunkának nemcsak az anyagi lehetőségét adta meg, hanem megteremtette hozzá a megfelelő szellemi légkört is. S tudjuk, hogy mily nagy és döntő szerep jut benne a főváros művészeti és kulturális ügyosztályának, élén *Némethy Károly* tanácsnokkal.

KANIZSAI NAGY ANTAL

Gyulafehérvári Szeke-
egyház

Izabella királyné
siremléke

Repr.

Kisztikl kath. Magy

183. l.

BAGI LIPOT
könyv, papír, írószer, hírlapok
folyóiratok dohányárudája
JÁSZÁROKSZÁLLÁS.

Gyulafehérvári
nékesegyház

l.

Szabóárpép
82 – 101. l.
nainos képpel.

Gyulafehérvári püspöki palota

Dörre Tivadar rajza

Repr. -

Szilágyi. Magy. nemzet tört. VII. 564. C.

VIII.

Magyarország nagyasszonyai a XX. században.

(Fogalmazás.)

Önök példaképeink az erdélyi nagyas
Csudálkozva néznek rátok a mai vila
mekei. Csodáljuk és bámuljuk, ma

Gyulafehérvári

Bethlen-kár

Dörre Tivadar

rajza

Rep.-

Világ: Magy. Nemz.

Tört. VI. 695. l.

HERAKLIT KÖZPONT
TÜKÖR UCCA 4.

NŐ BUDAPEST, V., SZÉCHENYI U. 5.
TELEFON: 20-2-35 és 24-7-67.

ERAKATOK:

Pesterzsébet: Téglagyári-út 2, telefon 45-0-34
Pesterzsébet: Vörösmarty ucca 129, telefon 156
Pestszentimre: Nagykőrösi-út, telefon 6
Siófok: Somogyi-út 2, telefon 21
Sopron: Várkerület 74, telefon 140
Soroksár: Szent Imre ucca 21, telefon 4
Székesfehérvár: Széchenyi ucca 12, telefon 312
Szántód: Vasutállomás mellett, telefon 5
Szombathely: Erzsébet királyné u. 44, telefon 12
Szekszárd: Hunyadi ucca 4, telefon 88
Vecsés: Árpád ucca 2.

Gyulafehérvári kollégium

Cserna Károly rajza.

l.

Szilágyi: Magy. nemzet tört. VI. 598. l.

Tit

Müemlekek Orsz. Bizottsaga.
Zentralkommission der Kunstdenkmäler

B u d a p e s t, VI

VI. Arena utca ~~12~~ 41.

Gyulafehérvári
székesegyház

Kőtegelfélpillér
fejezete, XII. sz.

Repr.
Divald Magyarmuvemi.
Yi. l.

csupaszarczú és
hosszú hajú

Y balrafordultan fekvő

Régiségtár.

tbeöltözve ~~[illegible]~~ és Y oroszlánon állva ábrázolja
et ~~[illegible]~~ meg vállravetett köpenyt visel és a
~~[illegible]~~ letörs hegyű tőr lóg. Y Mellette
gal látható czimerpajzsokkal. Ezek
gyűrűt tartó holló, másikán pedig
és ~~a pajzs~~ félhold által kisért far-
alól a dus sörényű állaton: »

)

11

a.

Y Teje alatt gazdag hímzésű
kettős párna van.

1246

ren auch nur die Besten und nicht die Unbedeutenden, — die Gegenden überblickt man von den Gipfeln der Berge und nicht aus ihren Tälern — und dann werden wir uns darüber klar werden, dass die Formensprache unserer Künstler, die die Grenzen des Provinzialismus überschritten und sich zu einem europäischen Niveau erhoben haben, garnicht so einfach sei.

Die Formensprache des dem Thomas von Kolozsvár zugeschriebenen [1] Altares in der Bildergalerie von Esztergom ist nicht einfacher, als die der zeitgenössischen österreichischen Werke. Doch möchte ich Thomas von Kolozsvár nicht in unsere Betrachtungen einbeziehen, da in mir Bedenken über seine Person

Seelenheil aller Genannten vermitteln. Da von den erwähnten Heiligen nur der Heilige Egidius auf den Tafeln vorkommt, kann für bestimmt angenommen werden, die Predelle gehöre nicht zu den Tafeln ; es wäre vollkommen unerklärlich, warum sich der Canonicus Nicolaus in Worten ausser dem Heiligen Egidius an die Heilige Dreifaltigkeit, Maria und allen Heiligen [3] wenden würde, mit der Betonung, er habe den Altar zu ihren Ehren errichten lassen, hätte er nach Zeugnis der Bilder, in Wirklichkeit die Hilfe Christi, die des Hlg. Benedictus und des Hlg. Nicolaus ersehnt. Dass die in Garamszentbenedek gefundene Predelle zu einem andern Altar gehörte, wir also keine Arbeit von

Die Person des auf der Predelle erwähnten Bestellers wird durch einen Teil der Literatur [1] mit dem aus Bologna gebürtigen Abt von Garamszentbenedek Nicolaus III. (regierte 1410—1438) identifiziert. Dieser Abt Nicolaus de Bononia ist aber eine vollständig andere Persönlichkeit, als der Canonicus Nicolaus de S. Benedicto, der nie Abt war. Abgesehen aber von dieser historischen Tatsache, hätte er sich gewiss nicht Canonicus genannt, wäre er im Jahre der Stiftung Abt gewesen. Auch heisst der Vater eines Bolognesen nicht Petws — italienisch klingt das garnicht. Diese Namensform wird Petüs ausgesprochen und ist rein magyarisch.[2]

Kehren wir nun aber zur Frage der

die Arbeit eines Künstlers aus Ungarn sei. Endlich kann keine Einfachheit und auch keine auffallende Nüchternheit und Gemässigtheit in den Esztergomer Tafeln des Meisters M S gefunden werden, vergleicht man sie mit gleichaltrigen deutschen Arbeiten etc. Man könnte nach Gefallen das Aufzählen fortsetzen.

Hingegen: der Meister des Passionscyklus des Kaschauer Hochaltars ist nicht weniger roh, die Mannalesenden Juden des Abendmahlaltares von Kaschau nicht weniger hässlich, als die Figuren Multschers und noch einiger deutscher Künstler, obwohl Multscher einer der Bahnbrecher des realistischen Stiles ist, seine Übertreibungen also gerechtfertigt sind, was von diesen Kaschauer Künstlern

Gyulafehérvári
nélesegyház

Éber László dr.:
A Hunyadiak
síremlékei.
Arch. Ert. 1904.
332-340. l.

5.900.-	747.98	1.587.-
2.000.-	12.136.80	11.949.60
6.590.-	36.767.22	15.778.07
9.509.-	9.298.44	5.865.81
6.099.-	46.065.66	21.643.88
-.-	2.160.-	308.80
1.200.-	100.-	1.200.-
5.000.-	5.200.88	4.711.65
-.-	1.675.80	9.495.16
-.-	295.-	1.217.02
1.000.-	177.90	500.36
-.-	5.502.39	8.238.59
-.-	-.-	40.-
-.-	289.-	291.-
1.000.-	2.392.30	485.80
120.-	40.-	-.-
500.-	-.-	-.-
-.-	-.-	200.-
3.820.-	17.833.27	26.688.38

Gyulafehérvári
vékesegyház

Dr Boncz Ödön.
Még néhány szó a
gyulafehérvári
"Hunyadi" tirkö-
vekről. Arch. Ert.
1901. 182-183. l.

is,de emberi szemmel és megértéss
emberi életéhez,melyek együttesen
és emberi megértés objektiv világ
megkeresni azckat a kiindulási po
fejlesztett.Csak igy fogjuk megér
namis jelzőket és jelszavakat alk
homályositjuk el egyéniségét.Meg
ben egész élete és müvészete lefo
nunk kell az embert is,mert ő lén
panaszaival,pesszimizmusával,harc
akadályozta a munka menetét.Jelző
te már egyik méltatója,Benedetto
chelangelo feletti gyászbeszédében
jellemzésére nem használhatunk ki
angelo.

Állandóan foglalkoztatj
bennem gondolat anélkül,hogy abba
/Non nasce in me un pensiero,ch n
egyik szonettjében.Ez mutatja az
saiban is plasztikailag gondolkod
lom:Te tudod Istenem,hogy mennyit
jében.Ez az ő pesszimizmusa és ke
arcképekből,portrékból is.Tanitvá
szobrot készitett róla.Az egyik F
Nagy pesszimizmusa,keserü,küzködő
jeződik ki.Több portréja van,mely
is sokan megfestették Michelangel
neteit,melyekben azonban gyakran
ezért kevésbbé hitelesek.A Firenz
képről soká azt hitték,hogy önarc
Jacopo da Pontetól származik,ki j
tünően fejezi ki nemcsak fizikai
lelkiségét is.A kép egyébként man
Michelangelo egyetlen hiteles önar

Gyulafehérvár régészeti

Nagy Miklós: Magyarország képekben. I. k. 33. l.

Kirchliche Kunstdenkmäler aus Siebenbürgen. Hermannstadt, 1878.

Jahrbuch der k. k. Centralcommission. Wien III. 150. l. (Kirchliche Denkmale von Siebenbürgen).

Velics 1894. 88. l.

2128. Ed. Ender:

Kéztanulmány.

E tanulmányon egy nyugvó fejet és egy díszkardnak markolatát alól jobbra: Ed. Ender.

Papiros, ~~vászon~~ méretei 40:
Delhaes István hagyatékáb
Átvétetett 1902: I. 12-én

Gyula fejérvár

(Fejérvár, Károly-Fejérvár)
[Dák: Tharmis, római Apulum]
Gyula vezérről, a vár ujjá építőjéről kapta nevét -

Kővári Erdélyeml.
67-72. l.

~~Abonji Lajos: Magduska öröksége V. 79.~~

Gyulafehérvár

Műemlékei

1. Pénzverőház
2. Tüzérlak.
3. Püspöki palota
4. Fejedelmi kert.
5. Püspöki kömpitár és csillagda.
6. Kat. gimnázium
7. Cs. k. laktanya
8. Cs. k. ruhátár

Kővári Erdélyeml.

306. l.

~~Aczélnyelvű harangjáték VIII. 242.~~

Gyulafehérvári
Székesegyház

Románkori

l. –

Kővári Erdépenl.

275, 276,
277, 278, 279,
280, 281, 282. l.

kippel

Ismeretlen festő.
A XIX. századból.

719. Vetter Antal.

látható, kissé fond

Derékon alólig jobbra néz
val pedig a derekát szorító kardkötőt fogja.
jusza barna, szeme szürke, szakálla leberetvá
lérja látszik s prémes mentéje, ~~aranyzsinórzás~~ mely nek

Vászon, méretei 99.5: 78.
Az 1848/9-iki szabadságha
Átvétetett az 1896: IV. 8

904: v. 4.

Gyulafehérvári

székesegyház

Zerich Tivadar:

A károlyfehérvári

székesegyház történelmi és műépítészeti

vázlatos leírása.

Magyar Sion 1863

45–47, 263–264, 284–

286. l.

T. 6037.

ndökkel védett várost, jobbra
. Az előtérben a hid felé
A háttérben pedig hegyek hul-

).

13.7 cm.

5

Spiegel. Persisch, XIX. Jh. 176×1

1462. MESEDSZŐNYEG, kerek medaillo

1463. SIRASZ-SZŐNYEG, feketealapu t
165×115 cm.

1464. SIRÁSZ-SZŐNYEG, cipruszdisszel.

1465. JOMUD-SZŐNYEG, vöröses tükö

1466. SZAMARKAND-SZŐNYEG, kék t
blauen Spiegel Rosetten. XIX. Jh.

1467. SZAMARKAND-SZŐNYEG, kék t
Spiegel Strauss mit Rosetten. 346×

1468. SZENNE-SZŐNYEG, sötétkék tük
XIX. Jh. 193×147 cm.

1469. SIRÁSZ-SZŐNYEG, ciprusdisszel.

1470. MOSZUL-SZŐNYEG, sötétkék tük
Spiegel Medaillone. 123×191 cm.

1471. PERZSASZŐNYEG, világos vörös
Spiegel und blaue Zwickel. 173×1

1472. AFGÁNSZŐNYEG, kis medaillonol

köros medaillonnokkal. — Chinesischer Teppich, im gelben
cm.

medaillonnal. — Afgan Laufteppich, Medaillone in einer

körrel. — Anatolischer Teppich, mit ziegelrotem Spiegel.

el. — Afganteppich, in roter Farbe. 273×204 cm.

széles kerettel. XIX. sz. — Kasakteppich, mit rotem

ttadisszel. Kaukázus, XIX. sz. — Laufteppich, im blauen
Jh. 104×270 cm.

l, sárga tulipános kerettel. XVIII. sz. v. — Ladikteppich,
h. 190×100 cm.

G, vörös tükörrel, nagyleveles kerettel. XVIII. sz. —
er Spiegel rot. XVIII. Jh. 192×120 cm.

ös tükrében három rozetta, széles herati rajzu kerettel.
h, im schmalen roten Spiegel drei Rosetten. XVII—XVII.

tükörrel. — Smyrnateppich, mit ziegelrotem Spiegel.

Gyulafehérvári székes-
egyház

Csányi Károly

A gyulafehérvári
székesegyház.
4r 11 kép 8 l.

Budapest 1899.

A FŐVÁROSI MUZEUM ÉS KÉPTÁR

uj sz

A Székesfőváros e két nagyjelent
tevékenységéről,mint mondani szo
vásárolt anyagának válogatott gy
a Magyar Müvészet külön számot a
mok központi igazgatója, Dr. Hor
Kopp Jenő dr. a Képtár vezetője
kat az elveket,melyek vásárlásai

"Muzeumi program és gya
végcélokban fedik egymást, nem a
Henrik. Ez a megállapitás termés
anyagára vonatkozik,mert itt a f
szeszélye uralkodik. Más szempon
élő müvészek alkotásaiból válogat
tárgyilagos megitélés szerint az
lenteni. De ezen a ponton még eg
nehéz anyagi helyzetén való segi
lag ellentétben áll a helyes muz
mert egyes korok müvészi alkotás
minden kor a saját müvészi felfo

Gyulafehérvári székesegyház

Hamkiss. 184.l.

PÉTER APOSTOL

A gyulafehérvári székesegyház északi falán. XII. század

Rudolf császár prágai udvarának legnemesebb alakja, német egyetemek tisztségviselő professzora, aki végül is meggyőződéséért szenved kínhalált. A kettőé közt van Semmelweis Ignác sorsa, a gyermekágyi láz magyar leküzdőjéé, aki Bécs és Pest között hánykódva, mindvégig magyarnak vallotta magát.

Ugyanilyen heroikus és ugyanilyen jellegzetes a magyar egyetemalapítások története is. A koraközépkori veszprémi »Studium generale« után az első igazi egyetem Nagy Lajos pécsi egyeteme (1367), amelynek hallgatói a mohácsi csatában estek el s az egyetemi város csak a világháború után kapott újra univerzitást, amikor a Pozsonyból menekült magyar egyetemet telepítették le Pécsett. Zsigmond király és császár, majd Mátyás király egyetemalapításai époly fényesek, mint rövidéletűek. De Zsigmond professzorai adják meg a konstanci zsinat alapszínét — magyar ruhában kísérik el oda urukat — és Mátyás professzorai köréből hangzik el először egyetemi tanszékből

Gyulafehérvári
székesegyház

Czobor – Szalay II. K.

267. ábra. Sodronyzománczos kehely. XV. század. A gyulafejérvári székesegyházé.

A kehely a XV. század közepéről
körbe utalják, melyben a poprádi, a szepes
sodronyzománczainak fentebb jelzett pettye
a midőn a kelyhet TELEGDY JÁNOS érsek 1
s a talpra saját czimerét erősíttette.[1]

Ugyanez a rendház őrzi azt a so
esetlen formája daczára hazai emlékeink k
s a drót egyenlően finom s művészi kan
1617-ben elhunyt HETHESI PETHE LÁSZLÓ h
peremébe vésett eme felirat jelez: MAG.
TVALIS · POSONIENS · LEGATVM.

Kétséget kizárólag magyar s zomá
tozik a kassai evang. ref. templom

A harangalakú s kissé kifelé hajló
század ötvenes éveiben KÁTAY FERENCZ
család 1670 táján kihalt s a ki 1653-ban «e

[1] Egyházművészeti Lap, VI. köt.
[2] Ötvöskiáll. Kalauz, II. ter. 106.
[3] Mihalik J.: Arch. Ért. 1893., 68—72.

Gyulafehérvári

Székesegyházi

Bitay Árpád dr

Az Alba-Iulia-i
r. kat. székesegyház és
kőrnyéke. Az 1936.
jun. 7-i püspökszen-
telés emlékére.

Püspök Líceumi
könyvnyomda,
Alba-Iulia, 16 l.

M. KIR. BUDAPESTI I. HONVÉD LAKTEST
PARANCSNOKSÁG

Gyulafehérvári
nékescsyhaz

Varjú Elemér:

A gyulafehérvári
Hunyadi emlékek.
(3 képes mellékletet
és 2 ábrával.)

Arch. Ért. 1907.
12-33. l.

be a kormánnyal, hogy megállítsam azon az uton,
élyzethez és az áldatlan belpolitikai zavarokhoz
viselőház feloszlatása előtt kiléptem a kormány

aggodalom és választóim ezreivel való személyes
ízdjek a kormány politikája ellen, mely a nemzet
dasági megélhetést veszélyezteti.
na eszme szolgálatában, mely egyedül vezetheti
és

ius zászlaját a fővárosban!

rályért, Hazáért"

Gyulafehérvár

Balogh Jolán dr. Olasz falfestmények Gyulafehérvárt. A Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása. Cluj-Kolozsvár. 8° 6 l.; 1 mell. Minerva rt. (Erdélyi Tudományos Füzetek. 51. sz.)

Megjelent 1932-ben

XVIII. század.
Elefántcsont, hossza 6 cm.

OLLÓ ÉS FOGPISZKÁLÓ,
XVIII. század.
Elefántcsont tokban.
Hossza 12 cm.

KRISZTUS-TEST
XIX. század.
Elefántcsont, mag. 5 cm.

MENEKÜLÉS EGYIPTOMBA
Dombormű.
XIX. század.
Elefántcsont, mag. 10·5 cm.

MADONNA,
fején korona.
XIX. század.
Elefántcsont, mag. 13 cm.

SZŰZ MÁRIA MENNYBEMENETELE
Dombormű.
Német munka, XIX. század.
Elefántcsont, mag. 21 cm.

MADONNA
Szobrocska.
XIX. század.
Elefántcsont, mag. 11·5 cm.

MAGYAR-OLASZ TÁRSASÁG
SOCIETÀ ITALO-UNGHERESE
BUDAPEST, IX. RÁKOS-U. 10

NYOMTATVÁNY

Nagyméltóságú
Méltóságos
Nagyságos

úrnak
úrhölgynek

BUDAPEST,

ifj. Kellner E. Bpest.

LA SOCIETÀ ITALO-UNGHERESE

invita la S. V. Illma ad intervenire alle

CONFERENZE

che

il Rev.

P. VITTORINO FACCHINETTI

Professore dell'Università del Sacro Cuore di Milano

terrà

sabato, 27 aprile alle ore 18
nella Sala del Museo d'Arte Decorativa
(IX., Üllői-út 33—37.) sul tema:

DUE FULGIDE GLORIE DELLA SANTITÀ ITALIANA

(con proiezioni); e

lunedì, 29 aprile alle ore 18
nella Sala della TESz (V., Falk Miksa-utca 1) sul tema:

LA RADIO IN VOLO

LA PRESIDENZA

Gli ospiti sono graditi.

67

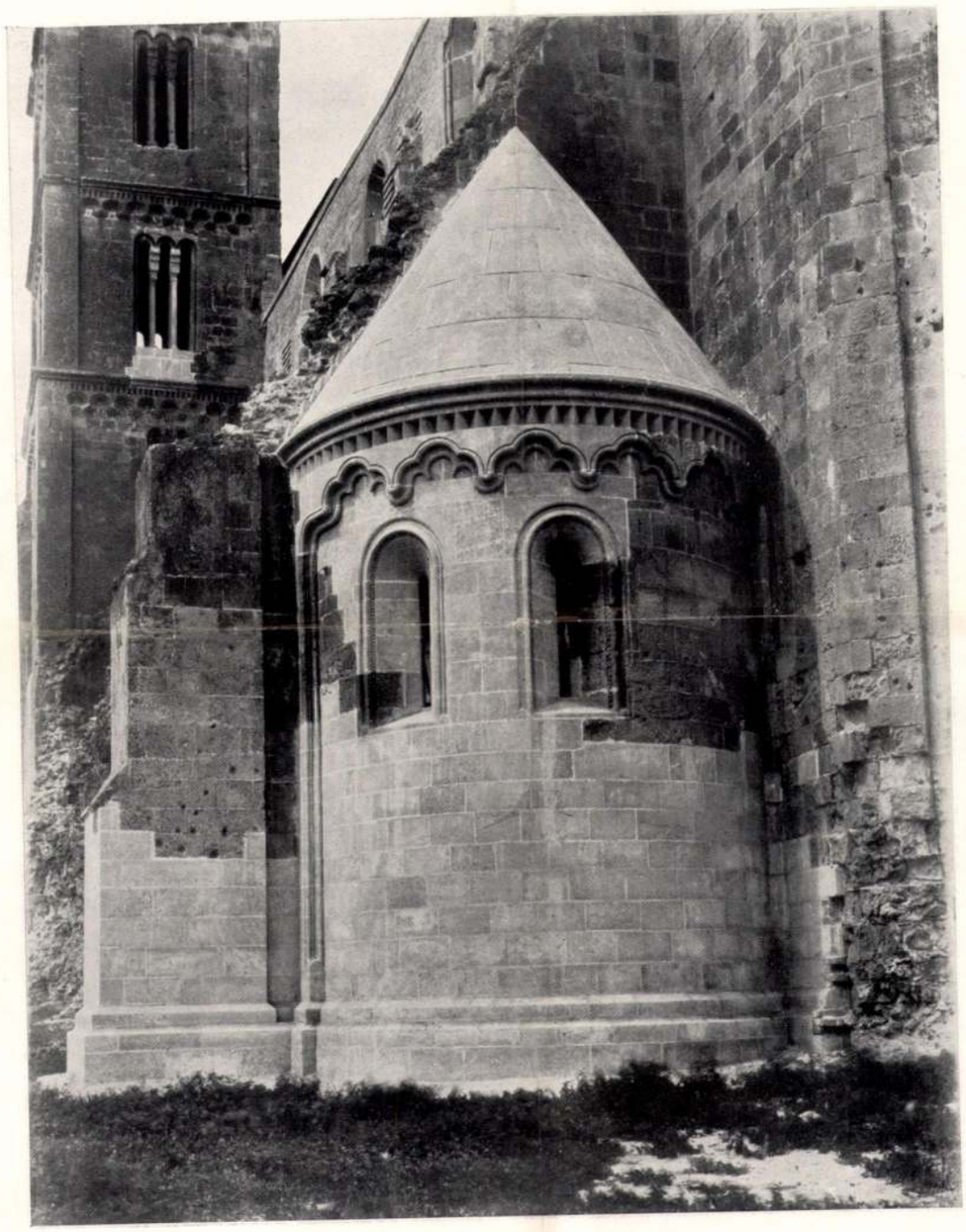

Gerevich: M. romankori emb.
Jellet

Gyulafehérvár

Gyulai Kristóf

kassai ötvös

1584.

l. Scherer

I. 170.

Arch. Köln

I. 95. l.

ménytár

A mű neme	A mappa jelzése	Megjegyzések
[illegible] ...ropa- ...pírlap,		Gót stil. 21/34 cm.

Stephaneum nyomda r. t. Budapest.

Gyulai Kristóf

Kassai ötvös

1584.

Lásd

Arch. Közl 1878.

XII. 95. l.

Gyulai Kristof

Otvori.

Kassa. 1584. cehm.

Úvod

Arch. Kőfl. 1878. XII. 95. l

magyar királyi államvasutak.

T. Műhel

Miután keresményemnek 191 .... é

tésénél .....

jelenhetek, keresményemnek átvételére .

nevü munkástársamat szóbelileg megbizt

Kelt ....., 191....

.....

tanu.

.....

tanu.

4288

Gyulai Kristóf, ötvös. A XVII. század végén Kassán élt. A kassai ötvös czéhnak 1584-ből való második pecsétlőjének felirata szerint ez évben első czéhmester volt.

Mihalik I. Kassav. ötv. könyv. 205. l.

Gyulafehérvári székesegy-
ház XI – XIII. sz

Képe repr.

Szépművészet
1940. 1. szám

A. I. KERTJÉBEN.

Gyulafehérvár

KIRÁLY PÁL, Gyulafehérvár története. Gyulafehérvár, 1892. 4r., 24.-
fvkts. RITKA!

Gymn.Rector/, Ben
i Tag wollte des Grafen
ningen-Westerburg....
schend bestecken .. Brassó,
yomtatvány,melyet SZABÓ NEM

40.--

etiae pennalium,das ist aller-
ieroclis facetiis philosophorum
täglichen Protocollo d.heutigen
).O.,1618./Sérült/ppkts 24.--

25.Fve,er.boritékban 2.5o

jog mai érvényében.Bpest,1902. 3.--

e Brandenburgicum.Tremoniae

14.--

pek.Károlyitól Bethlenig.

6.--

,Akadémia.1924.Er.vkts 3.--

ányai. Buda,1836. Ppkts.
ER GYÖRGY BARÁTJÁNAK 4.--

Gyulafehérvár.

Hunyadiak siremléke

A Hunyadiak gyula-fehérvári siremlékei. A gyulafehérvári ódon székesegyházban három Hunyadinak van siremléke: Hunyadi János kormányzóé, a szentimrei csatában elesett fivéreé, kit szintén Jánosnak neveztek és Hunyadi Lászlóé. A sirokat a háborukban feldúlták s később az egyház déli mellékhajójának falához támasztva állították fel. A műemlékek országos bizottságának kérelmére gróf Majláth gyula-fehérvári püspök megengedte, hogy a siremlékekről másolatokat készítsenek gipszből. Az emlékek közül Hunyadi fivéreé még elég ép s a rajta levő felirás nem enged kétséget az iránt, hogy kinek tetemeit takarta. Vannak azonban, kik kétségbe vonják, hogy a nándorfehérvári hősnek és szerencsétlen fiának tulajdonított emlékek csakugyan az ő siremlékök. Nemsokára fel fognak érkezni Budapestre a másolatok és azok megvizsgálása el fogja dönteni a kérdést.

Vas. Kvj. 1901. 764 l

Rákóczi-út

21

4289

Gyulai László, rézmetsző. A XVIII. század közepén, Kolozsvárt élt. Közelebbi életrajzi adatai ismeretlenek. Metszetei közül ismeretes A. M. Fredro: Monita Politico-Moralia (Claudiopoli, 1749) cz. mű czimlapja, mely allegoriát ábrázol az igazság mérlegével. Jelzése: „Ladislaus Gyulai Sc. Claudiop." Ugyancsak tőle van a „Norma Principum" czimlapja Erdély czimerével s az eques szakaszok emblémákból alakított fejléczei is.

Szilágyi István: Adalék a magyarorsz. képzőműv. névsorához. Tört. Tár. 1880. 161. l.

10.

Gyulai László, ~~magyar~~ rézmetsző. A ~~XVIII. századd~~ közepén Kolozsvárt élt, s ~~főleg~~ könyvkiadók részére dolgozott. 18. sz.) Metszetei közül ismeretes A. M. Fredro: Monita Politico-Moralia (Claudiopoli 1749) c. mű címlapja az Igazság allegóriájával, továbbá a Norma Principum címlapja Erdély címerével. (Szilágyi J., Tört. Tár 1880 161. l.) — I. László ötvös 1748. lett mestere Kolozsvárt. 1760. és 1764 első, 1774-5. második céhmester volt. (Jakab E., Kolozsvár tört. III. 266. l.)

98

Gyulafehérvár

XIII. század

Gerevich: Magyarországi

emlékek

138. tábla

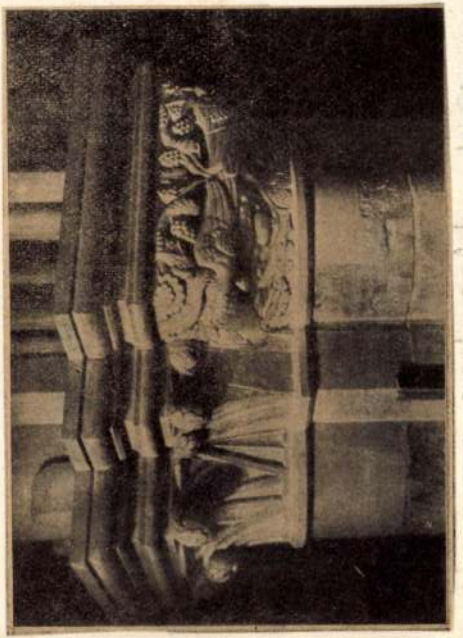

Gyulafehérvár

Lárd

Ernst-Múzeumaukció ja II.

61 l

67

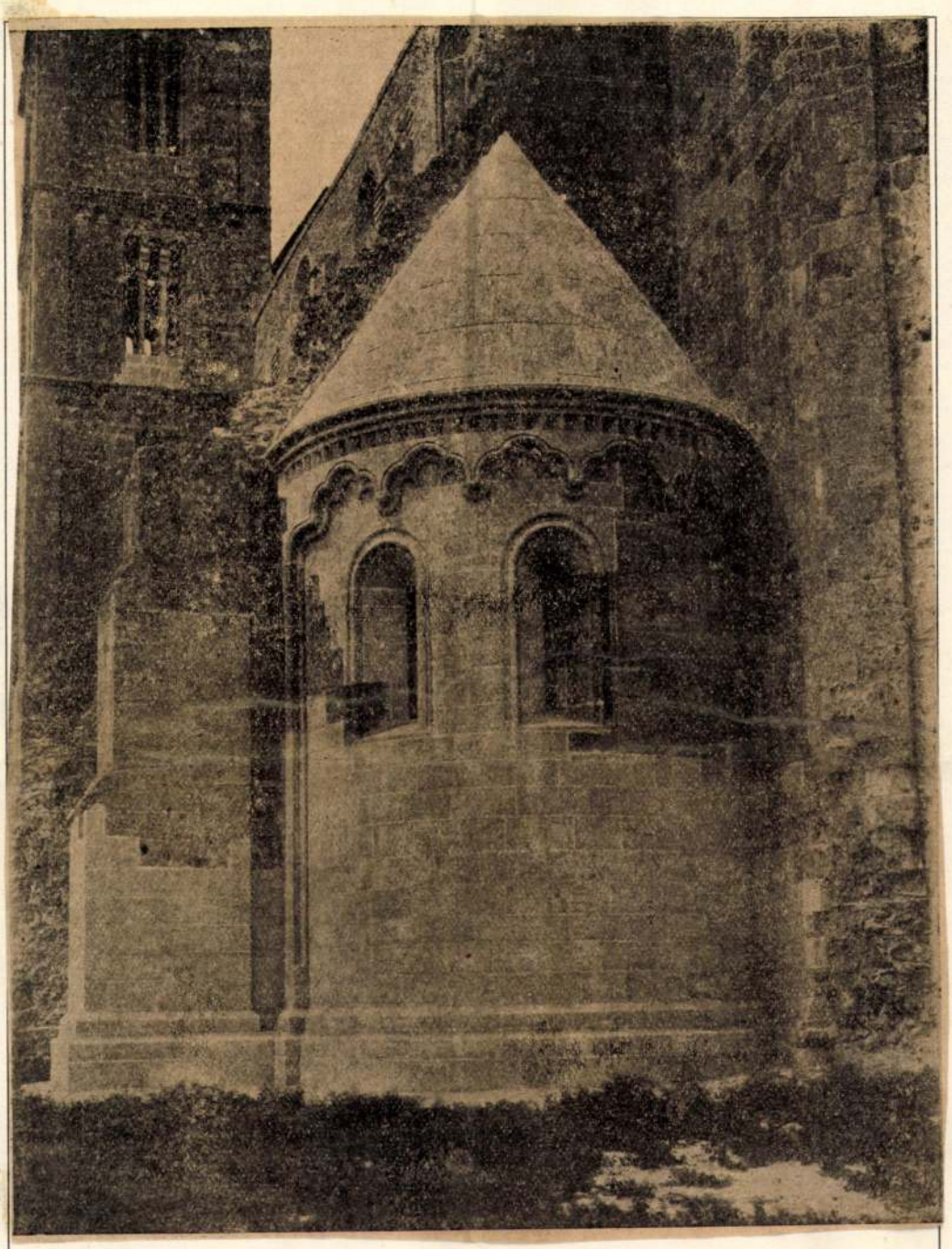

GYULA F. ÉHÉRVÁR

delete

Gyulafehérvár

191

GYULAFEHÉRVÁR

Gerevich: M. romankori
eml.

Gyulafehérvár

Japáni zarándokok.

Mióta Japán a világkereskedelem számára megnyilt, nincs müvelt nemzet a föld kerekségén, melynek lapirodalma e titokszerü birodalom intézményeivel, sajátságos szokásaival s népének a nyugotiakétól egészen elütő miveltségével s társadalmi fogalmaival ne foglalkoznék. — Az igaz, hogy mi magyarok nem igen számithatjuk magunkat a kereskedő nemzetek közé, mindazáltal a polgárosultságnak ama nagyszerü vivmánya, hogy egy eddig egészen elzártan, elszigetelten állott gazdag, önálló müveltségü országot a nyugati czivilizációval való érintkezésnek ugy szólva megmentett, megnyert vagy talán meghóditott: mondjuk, e világtörténelmi nevezetességü tény lehetetlen, hogy némi tekintetben minket is ne érdekeljen. Már több izben közöltünk olvasóinknak egyet-mást e különös országról s annak lakóiról; ez alkalommal pedig két japáni zarándokot mutatunk be.

Az egyik zarándok élteskoru férfi, a másik fiatal nő, mindketten a japániak sajátságos öltözetében. Százanként, ezerenként zarándokolnak a vallásosabb, de rendesen a társadalom szegényebb, alsóbb osztályaihoz tartozó japániak minden évben Fusiyama hegyéhez, mely előttök a legnagyobb szentség hirében áll. A zarándokokról nem sokat mondhatunk, ők is olyan emberek, mint a többi, de talán nem lesz egészen érdektelen, ha az emlitett szent hegyet körülményesebben megismertetjük.

Csodásan magasztos látványt nyujt, a yeddói kikötőből *Fusiyama,* a japániak szent hegye, főkép ha a lenyugvó nap búcsusugáraitól rózsaszinre festve, fehér felhőréteg közepéből emelkedik ki, mig az alantabb fekvő völgyek már sötétes homályba vannak burkolva. A Fusiyama valóban „olyan hegy, melyhez hasonló nincs", miként a japáni szent lelkesültségében mondani szokta, s kétségkivül a világ legszebb tüzokádó hegye. Távolsága a parttól valami ötven mérföldet tesz és fenséges magányban emelkedik a magasba. Csucsa 14,177 angol lábnyira fekszik a tenger szine felett. — Aimé Humbert ez irja róla: „A benyomás, melyet ezen örök hóval fedett pyramis a nézőre tesz, leirhatatlan. E pompás hegyóriás az egész tájnak magasztosan ünnepélyes szint kölcsönöz." Az angol követ, Alcock, egy kirándulást rendezett a szent hegyre, melyet aztán Japánról szerkesztett könyvében körülményesen leirt. Az utazókat mindenütt tisztelettel s udvariasan fogadták; a hűbérurak (daïmiók) területök határain tisztelgő őröket állitottak fel az idegenek üdvözletére és elfogadására; a néptömeg barátságosan s tiszteletteljesen viselte magát. A hol utasaink a főutat elhagyták, az ösvények terhesekké, szinte járhatatlanokká váltak s a vendégfogadók többé nem voltak alkalmasok oly előkelő vendégek ellátására, mert arrafelé már csak is zarándokok (azok is, a mint emlitettük, többnyire csak az alsóbb osztályokból) szoktak járni a Fusiyama szent helyeihez. Felette rosz benyomást tett a népre, hogy az angolok a szent helyeket nem tartották eléggé tiszteletben.

A terjedelmes töltsér (töbör, kráter), a mint beszélik, 350 lábnyi mély lehet. A japáni hagyomány szerint a hegy Kr. előtt 286 évvel egyetlen egy éjszakán emelkedett ki a földből, mialatt ugyanazon időben Nippon szigét közepe táján terjedelmes darab föld sülyedett el és az Oomi nevü nagy belföldi tavat képezte. Az évkönyvek 800 és 864 között Kr. után borzasztólag pusztitó kitöréseket emlitenek. Az utólsó 1707-ben történt s azóta a vulkánt kialudottnak tartják.

Hogy a japániak e hegyet miért tartják szentnek s miért zarándokolnak még most is hozzá oly nagy áhitattal, az utazók nem emlitik, — hihetőleg azért tisztelik oly nagyon a japániak a Fusiyamát mivel előálltában az isteni hatalom, szépségében pedig az isteni tökéletesség meglepő jelét látják. *S. L.*

Gyula-fehérvári képek: 3. A székesegyház.

A honvéd-életből.

Szegény honvéd-fiúk! Megesett az ember szive rajtok, mikor látta e szegény gyerekeket, némelyiknek becsületes ruhája sem volt, télvíz idején áznifázni, heteken keresztül kitéve a hortobágyi szél sanyaruságainak, egy ritka zordonságu tél fagyának, hajlék nélkül, fekhely nélkül, rendes ellátás nélkül, minden nélkül. Sok volt közöttük tizenöt és husz év közötti ficzkó, kinek még alig pelyhedzett az álla, alig tetszett a bajusza, a kinek még iskolában lett volna a helye, nem háboruban. — Pirospozsgás legények még az őszszel, kik egész télen át a fonóban meg a kukoricza-morzsolóban mulattatták s bolonditották volna a leányokat, most halványan, vézna, fáradtan vánszorogtak egy-egy fáradságos nap után esti fekhelyökre, hol párna is, derekalj is fris hóból volt alattok, s reggelre felázott, a mint testök melege megfekvé; mikor fölkeltek, még fáradtabbak voltak s jobban fájt minden csontjuk, mint a mikor lefeküdtek. — Aztán volt közöttük ugynevezett „jó házból való" fiu is elég, otthon bőséghez, a jóllét kényelmeihez és szeszélyeihez szokott kényes urficskák, a kiknek még a czipőt is inas huzta le a lábukról, illatos szappannal mosdottak, s ha a

A honvéd-életből. — (*Thán* Mór olajfestménye után.)

Vas. Ujs. 1868.

finom posztó-frakkon egy pehely maradt volna — fidonc! talán nem tudom hová lettek volna boszuságokban. Most ezek a szerencsétlenek is csak ugy kénytelenek voltak osztozni a többi szegény honvéd nyomoruságában! ők is puszta földön háltak, magok suvixolták a bakancsot, ha ugyan facsaróra nem volt ázva, aztán hatféle assietto, kompót, meg dessert helyett, boldogoknak vallák magokat, ha egy kis avas szalonát pirithattak a tűznél. Olyan halványak, olyan rongyosak, olyan kopottak voltak; az édes mamájuk bizony nem ismert volna reájok!

Szegény honvéd-fiuk, bizony isten megesett az ember szive rajtok.

De bezzeg ha megperdült a dob s megharsant a trombita, hogy „csatára!" — ha a tisztek elkiáltották, hogy „sorakozz!" — akkor egyik sem volt fáradt, kimerült; ugy felugrottak s oly vidám kedvvel siettek a csatarendbe, mintha már megelégelték, sőt meg is únták volna a sok heverést; s ha távolról megdörrent az ágyu vagy ellenséges sisakok reze csillant föl a téli nap sugarában, a halvány, sovány arczok egyszerre kigyúltak, a bágyadt szemekből villám lövellt, s a vezér szava: *elöre*, mint a sortüz, futott végig az egész harczélen. Előre, előre! s már farkasszemet nézett ellenségével a honvéd; már kezdődik a kis-puskatűz ropogása; itt is elesik egy, ott is elesik egy, sebbel homlokán vagy mellén, mosolylyal ajakán; társai szeretettel pillantanak utána, de nem érnek reá megsiratni; összébb kell szorulni a sornak; hogy hézag ne maradjon s — Előre! ismét. S ismét egy elesik, s ismét egy. Nem lehet igy tűrni tovább, — Szuronyt szegezz! hangzik egyszerre. S most a szegény, éhes, rongyos, bágyadt, vézna honvédfiuból, a kin a szived megesett volt, rettenetes oroszlán lett egyszerre, a kinek láttára félelem fog el. Szemébe huzza vörös sipkáját, nekiszegi fejét, hogy se lásson, se halljon, s előretartva szuronyos puskáját, mozdithatlan falat képezve, összeszoritott könyöknél fogva, társaival, ugy nyomulnak előre, lépésről lépésre sebesedő rohamban, hogy zavarba hozzák a legedzettebb ellenséget is, melyet ágyutűz meg nem zilált, lovassági roham meg nem riasztott. A honvéd rohama, az utolsó ölnél, mikor már szuronya vége az ellenség szivét keresi, bősz futássá változik, hasonlóan azon frenetikus tánczokhoz, melyekben a neki bőszült szenvedély mindent felejtve, inaszakadtáig s lélekzet-fogytáig viszi tombolását. A szuronyon, a puska csövén, agyán, a honvéd karján, keblén végig csurog a vér, sokszor az önmagáé — de ő nem tágit, nem lankad nem kegyelmez, s ha maga összerogyik is, csak azt kiáltja: „csak előre! fiuk!"

Ilyen volt az a szegény honvédgyerek, a kin megesett a szivünk, de a kinek lelkesedése, bátorsága csodákat, még pedig ugyancsak véres és rettenetes csodákat mivelt! Ez volt az a fiatal honvégsereg, melyről egy egykoru költemény méltán mondhatta:

„Táboroztak egész télen,
Elnyütték a ruhát;
De még jobban elnyütték a
Német armádiát!"

E költői szinezetü világból közlünk ma egy képet olvasóinkkal. Thán Mór eredeti festménye után van véve rajzunk, ki a forradalmi tábori életet közvetlen szemléletből s művészi tanulmányozásból ismerve, annak itt egy érdekes pillanatát leste el. Hideg, havas éjjel, tábortűz körül van gyülve az előőrsi legénység. Egyik a közeli erdőből száraz ágakat hozott a tüz táplálására, melynél ázott talpát száritgatja egy vitéz, mig a másik szalonnát pirít, s a többi édesden melegszik. A fris hóra ültek, mert nincs mit teritsenek magok alá, a mi meleg ruhácskájok van, abba magok burkolóztak; egyik egy kulacsból enyhiti belső fagyát. A jóból mindenik részt vesz, csak az a fiatal suhancz nem, a kinek őrön kell állnia; lábnyomai árnyalják a szűz havat; olyan fiatal, egészséges arcz, kerek mint az alma, s egészségtől és hidegtől piros, mint a rózsa.

Szép idők, hogy elmúltatok. Gyász és dicsőség emlékei vannak hozzátok tapadva. S a vérből, mely omolt, a mult vegytani lombikján arany szürődik le, a dicsőség aranya, bűvös fénykört vonni a hősök halántéka köré. *—á—r—*

A besnyői zárda.

A magyar királyi koronai birtokká vált gödöllői kastélytól keletre, mintegy félórányira, kies helyen, gyönyörü fasorok árnyékában fekszik a bucsujárásról is hires besenyői templom és zárda, melyet 1763-ban gr. Grassalkovich Antal épittetett a kapuczinus szerzet részére. Az egyház alatt van a Grassalkovichok rövid ideig fénylett s már kihalt nemzettségének sirboltja. E regényes fekvésü templomot és zárdát ábrázolja Keleti Gusztáv jeles festészünk által készitett tájképünk.

A besnyői zárda arról is nevezetes, hogy *Fessler* egykori történetirónk, még mint a kapuczinus szerzet tagja, 1774-és 1775-ben e magányban tanulmányozta azon történelmi források egy részét, melyekből utóbb nevezetes és irodalmi eseményt képező történelmi munkáját: A magyarok történetét megirá, élvezvén tudós társalgását és készségét a szomszédságban lakó hires báró Prónay Sándornak; mig utóbb a nevezetes szerzetes hazáját a rideg Oroszország lege éghajlatával cserélé föl.

A zárda mellett nehány zsellér ház is van. Maga a besnyői puszta a gödöllői uradalomhoz tartozik, s mintegy 500 holdnyi szőlőhegyén jó bor terem.

Gyula-Fehérvár.

I. Gyula-Fehérvár rövid története.

(Folytatás.)

1613-ban okt. 4-én a Bethlent Báthori Gábor ellenében segitő Skender és Magyar Ogli pasák a fehérvári félrom fejedelmi palótában reggeliznek, s az, ki magát e helyen már „gazdának" tekinté, t. i. Bethlen Gábor, már akkor tervezheté, miként fogja e romokat királyi fényü egyházzá s palotákká emelni. Csakugyan, már

1615. máj. 3-án tartott országgyülésen azon eszközökről gondoskodik, melyekkel a fejedelmi lakhelyet és egyházat romjaiból kiemelje.

1622-ben pedig Zetelakát csak azon feltétellel veszi ki a közterhek alól, ha Fehérvárra minden évben 100,000 zsindelyt szállit. Bethlen fehérvári épitkezéseit ekként irja le Szalárdy: „Ugyan Fehérvárott az öreg templom (a főegyház) és fejedelmi ház kapuja előtt faragott kőből épittetett, a mely igen szép és magas torony, az romlásokban megégvén, pusztában állott, azt fejedelemsége kezdetében mindjárt nagy szépen megépittetvén, abban órát harangjával helyeztetett. Azon torony másikát is azon egyház éjszakról való szarvánál, az másik mellett lévőt, mely régi időktől fogva, félig való romlásban állott, igen friss épülettel folyosósan, szép csúcsosan, pléhesen megépittetvén, oly harangokat öntetett volt bele hatot, s Váradról is vitetett hetediket, minemüek együtt, annyi számmal alig hallottathatnak: az öregebbik nyomott 100 mázsát, másik 60 mázsát, a váradi 40 mázsát, az többi is mind igen szép szavú, középszerü harangok voltak; ki nagyobb, ki kisebb, mind különb különb zengésüek, ugy hogy midőn mind egyszersmind megvonszák (vonják) vala, nem kevéssé gyönyörködtetnék elméjét (!) is embernek. Mely tornyot is nem akart vala óra nélkül hagyni, hanem az öreg harangra igen szép fertályos órát, hogy a másik toronybeli csengetyüs volna, állittatni."*) És ugyancsak pár sorral alább: „az fejedelmi házakat és udvart itt is székeshelyen, nagy friss és pompás épülettel, kivül olasz-fokosan, belül különbnél-különb szép képirásos, aranyos és mész-metszésbeli mesterséges menyezetekkel és azokat sok ezer tallér erő különbnél-különb velenczei drága kárpitokkal megékesitvén, melyekben holmi római és Julius császár historiái voltak csudálatos szép mesterséggel szőtetve.

„És hogy ezen fejedelmi székhely is ugyan derekas bástyákkal, árkokkal megerősittethetnék, nagy szorgalmatossággal vala rajta és a városnak dél felől való két szegletin, melynek napnyugat felől való szegletében a fejedelmi udvar és házak foglaltatnak vala, két igen nagy hosszu szárnyas bástyákat téglából meg is épittetett vala**) stb."
Alább:

„A napnyugot felől való nagy hegyekből pedig, a szőllőhegyeken által, csőkön föld alatt igen szép bő forrásvizet vitetett volt be, mely elsőben a konyhaudvarban a megirt tornyok ellenében öntötte ki szép bőséggel magát; onnét pedig a templom oldala mellett elővivén, az város belső piaczára deriválódott és a várnak azon piaczrúl az fejedelem istállói udvarára bemenő alsó kapuja előtt, nem messze az öreg templom faránál öntődött ki" ***).

1629. szept. 2-án Fehérvárott tevé azon nagy lelkéről tanuskodó végrendeletét *Bethlen Gábor*, mely által Erdély tudományos miveltségének alapját egy Fehérvártt (ma Enyeden) felállitandó egyetem által igyekvék biztositani.

1630. jan. 25 én volt a nagy fejedelem ünnepélyes temetése, melylyel Erdély legfényesebb korszakának utolsó napját érte el.

1642-ben *I. Rákóczi György* elhatározván magát a harmincz éves háboruban részvetelre, fiát II. Rákóczi Györgyöt febr. 16-án fejedelmi utódjául választatja.

1644. febr. 2-án dicsvágytól égő és a lelkiismereti szabadság kivivásának előérzetétől lelkesült tábor indult ki Fehérvár piaczáról, mely Tordán a megyék dandáraival egyesülve, nemsokára Magyarországon s majd Morvában lengeti dicskoszoruzott zászlóit.

1645-ben pedig szeptember végén már ujra Fehérvártt volt *Rákóczi*, a nevezetes linczi békekötés tervezetével, mely a protestánsok lelkiismeret-szabadságát biztositá.

1648-ban oktob. 11-kén meghal; ünnepélyes temetése.

1649 ben jan. 10-én a fehérvári főegyházban, mely mellé országházat épittetett (talán a mai fegyvertár egy része). Ezenkivül a fejedelmi palotát is megujittatá.

1655-ben II. Rákóczi György Heriza moldvai vajdán nyert győzelme után, a két más oláh vajdától Konstantin és Istvántól kisérve az elfoglalt 33 ágyut és 55 zászlót maga előtt vitetve, római triumpháló hadvezérként vonul be Fehérvárra. De már a következő

1656 ik évben a febr. 20-kán tartott országgyüléssel serget s pénzt szavaztat meg szerencsétlen lengyel hadjáratára. Szerencsétlenül, a valaha Erdélyből kiállott legszebb sereg vesztére ütvén ki ez:

1657. novemberében, *Rhédey Ferencz* választása után, sirva hagyja el a fehérvári palotát.

1658-ban Rákóczi György második felléptére, a török boszuálló sereget küld be, mely a néptelenül hagyott Fehérvárt feldúlja; a még otthon talált aggokat, nyomorultakat leöli, a fejedelmi sirokat feldúlja; *Bethlen Gábor* hires könyvtárát s az országos levéltárat is elégeti, vagy széthányja, még a főegyház tornyait is felgyujtja.

1661-ben a még félromban lévő Fehérvárt ujra nagy csapás érte: Ali szerdár, a miatti boszujában, hogy a fejedelem-választásra, Kemény János ellenében, az ország nem akart melléje gyülni, az egész Erdélyt s Fehérvárt is teljesen feldúlatta s kiraboltatá.

1674-ben novemb. 18 án itt történik a német párti Bánffy Dénes feletti tanácskozás. Deczember 17-kén, mint „titkosan egyezkedőt (praktikálót), az ország békéjének felzavaróját" stb. halálra itélik.

1681-ben a változott politika gyüjti össze a rendeket. I. Apaffy Mihály s hatalmas minisztere Teleki Mihály a mellett buzognak, miért nehány év előtt Bánffyt kivégezteték. Apaffy királyság, Teleki nádorsággal biztatja magát, s mielőtt tettre kelnének I. Rákóczi példájára az öt éves kis Apaffy Mihályt fejedelemségre választatják. Mint tudva van, ő volt utolsó *névszerinti*, Erdélyben lakó fejedelme Erdélynek (II. Rákóczi Ferencz csak küzdésben és számüzetésben viselte fejedelemségét), s ez idő óta megszünik Fehérvár fejedelmi székhely lenni.

A Rákóczi-féle (1603—11) jogharcz után, határozattá lőn Fehérvárnak az ujabb erőditési modor szerinti felépitése.

1713 ban az ország 54,000 forintot és 4000 palisada-gerendát ajánlott e czélra.

Az épitkezést *Steinville* ezredes vezeté, ki a dologban I. Péter czár-féle modorban járt el. Először is a régi falakat hányatja ki alapjaiból; aztán reáparancsolt a városra, hogy a vár nyugati oldaláról a keletire költözzék; s hogy egy csapással két legyet sujtson, a reformáltak kezén lévő

*) „Ujabb nemzeti könyvtár" Szalárdy munkái 33—34.
**) Ugyanott.
***) Ugyanott.

Közlekedés.

↗ (*Az állam- és déli vasut*) az észak-német szövetséges államban áru-kiállitási irodákat léptet életbe, melyek nemcsak az állam- és déli vasut forgalmát fogják közvetiteni, hanem nevezett vonalok állomásaival jegycserében is állandnak. Az egyenesen feladott podgyász egy e részben létrejött egyezmény folytán az illető pálya-igazgatóságoknál közvetlenül fog cartiroztatni.

↗ (*Mozgó omnibuszok*) felállitására alakult legközelebb a fővárosban egy részvénytársulat. Ennek kocsijai a főváros bizonyos végpontjai közt szünet nélkül járnak, állomást sehol sem tartanak, hanem ott állnak meg, a hol valaki fel

Gyulai László

Ötvös

l.

Bíró Erdmüve

106, 157, 256. l.

319.

Gyulai László

kolozsvári stvrš

úvod

GerEnd. 1691

Váchartyán, r. k.

159

Gyulai László (?)

ötvös

Szentségtartó 1758.

Kolozsvári rk.

belvárosi pléb.

templom

Jml

SOPRON

Muzeum: Holicsi rokokó kályha

A soproni muzeum. VI 1913, 808 l.

Gyulai László

Kolozsvári ötvös, unitárius, régi ötvös-családból származott. 1760-ban az ottani ötvös- és unitárius céhmester, 1774-ben szintén. Kiváló mester, első ismert műve a Bánffy Mihály templom monstrantiája, melyet 1756-59-ig Szakál Jánossal együtt készített.

Bíró Kolozsvári Mihály.

34, 35. l. (Képek.)

SCHILLER

BUDAPEST

VII., Erzsébet-körút 42.

Telefon: 45-3-51.

Női vagy **férfi kézzel** vagy **géppel varrott**

BŐRKEZTYŰK 4.90

az összes különleges divat fazonokban.

Minden pár keztyűért teljes szavatosságot vállalunk.

Gyulai László

Ötvös

1754-ben egy régi kelyhet alakítottak át az alábbi templom részére.

Bíró Kolozsvári gyűjtés

63. l.

SCHILLER

BUDAPEST

VII., Erzsébet-körút 42.

Telefon: 45-3-51.

Női vagy **férfi kézzel** vagy **géppel varrott**

BŐRKEZTYŰK 4.90

az összes különleges divat fazonokban.

Minden pár keztyűért teljes szavatosságot vállalunk.

Gyulai László

kolozsvári unitárius
ötvös, Szakál Jánossal
közösen kiszitette a
kolozsvári szent lukály
templom szentségmutató-
ját a XVIII. században.

Kampis Antal

Századok. 1936. 2/11. l.

Kammerlor Henrik
Losonczon.

1843. mūegl.
Jézus és a Szamariai
nő. Tollrajz.
Kubinji Agoston tulajd.

L.

Gyulai László

Kolozsvári ötvös XVIII. sz.

A Kolozsvári Szt Mihály templom nagy szentségmutatóján Szakál János nak a bélyege mellett Gyulai László nak G. L. betűkből font ötvösjegye is szerepel.

Kampis Antal: Századok. 1938. 232. l.

'ECHNIKA

rkesztősége és kiadóhivatala
dapest, 112. XI., Műegyetem

Műemlékek Orsz
Bp. IX. Hőgyes

95. **Szentségtartó.** 1758. Barokk ékítmények közt a talapzaton négy dombormű: Utolsó vacsora, — Mannahullás, — Szt. Mihály diadala, — Diadalmas Anyaszentegyház. A szentség körül a Szentháromság: fent az Atya, lent a Szentlélek, körül a vértanúság eszközei, térdelő főpap és térdelő angyal füstölővel. Az Atyaisten felett mennyezet, két keresztet tartó gyermekangyallal. Ékkövekkel kirakott aranyozott ezüst. Gyulai László ötvösmester műve (?). Felirata: MONSTRANTIA HAC ECCL. PARO. S. MICHAEL. CLAUD. CURATA PER YOANN : BIRÓ C. E. A C A R. CAN. ARCH. COLO PLEB. CLAUDIOP. HAC IN URBE ANNO 1758. A kolozsvár-belvárosi róm. kat. plébánia tulajdona.

Gyulai László ötvös

Erdélyi művészeti kiáll. Kolozsvár 1941

hogy elhunytával rendkívül sokat vesztett a magyar művészet. Ugyanez mondható a marosvásárhelyi Vida Árpádról. Kiállított vízfestményei és egy nagy olajképe legjava művészeti alkotásaink közül valók. Lelkiismereti kérdést csináltunk abból, hogy ez utóbb említett művészeinkre nyomatékosan hívjuk fel a figyelmet.

A nagymultú nagybányai művészcsoport és festőiskola a román megszállás idején jutott különös fontosságra Erdély szempontjából. Ez a jelentősége ma sem szűnt meg. Három nagy mestere: Hollóssy Simon, Thorma János és Ferenczy Károly azonban már, fájdalmunkra, a multé. Kötelességünknek tartottuk ezért, hogy emléküknek legalább egy-egy alkotásuk kiállításával adózzunk.

Hálás köszönettel tartozunk mindenkinek, aki kiállításunk létrehozását műtárgyak átengedésével elősegítette, elsősorban az erdélyi egyházak püspökségeinek, illetőleg a kolozsvári római katolikus püspöki helytartóságnak és a szamosujvári örmény katolikus apostoli kormányzóságnak. Meg kell külön említenünk, különösen nagyarányu hozzájárulásukért a kolozsvári Piarista Rendházat, a belvárosi római katolikus Plebániát, a szamosujvári és gyergyószentmiklósi örmény kat. Plebániát[illegible]

Gyulai László

Ötvös

l.

Szépmíves

1941. 33 j. l.

Gyulai László

Ötvös XVIII. sz.

Kolozsvár.

A kolozsvári Szent Mihály templom monstranciája 1758 tól. valószínűleg tőle való.

Felvinczi Takács Zoltán:

Erdélyi művészeti kiállítás, 1941. Pásztortúz.

1941. 521. l.

502

többé mit rabolni a szegény országban, azt felelé nekik: „nincs oly sima dinnye, melyről még vakarni ne lehetne.“ Ezek aztán hiven is követik a jó tanácsot, s még a Kecskekőre, a Fehérvár háta megett fekvő falmeredek bérczre is felmásznak, hogy az oda menekült népet leverjék, s megmaradt utolsó rongyait elrabolják.

1603. kora tavaszán betör *Székely Mózes* s az előcsapat vezérei Bethlen Gábor Fehérvár alá száll, melyet Basta egyik alvezére Spinóza védett négy század némettel. A várbeliek az ostrom másod napján kitörnek, s a velök szemben ellenséges érzelmü alvárost felgyujtják. De a szél a tüzet a várra hajtja, s a vár nagy része, a széles egyházzal együtt lángok martaléka lesz. Többszöri sikertelen roham után, alku után adja fel Spinóza. Ugyanez év juliusában Fehérvár változatos események szinhelye. Székely Mózes alabori vesztett csatája hirére Fehérvár csekély számu lakossága menekül; erre Basta szebeni német őrsége a városra tör, s a tehetetlen aggokat, gyermekeket leöldösi; Nagy Albert, Székely egyik vezére, bár menekülőben ideér s e jeles győzelmük mámorába merülteket megrohanja s utolsó emberig levágja.

1604. Fehérvár tájékán törtek ki az éhség legszörnyübb jelenetei. Az emberek gyökerekkel éltek, sőt — mondani is szörnyü, — némely krónikásunk szerint, az anyák gyermekeik felett alkudoztak.

1607. febr. 22-én Fehérvár nagyszerü gyászmenetet látott. Ekkor szálliták be Homonnai emberei Bocskai István fejedelmünk holttestét, s hazánk ezen egyik legnépszerűbb hősének hamvai a főegyházban takarittattak el. (Folytatása következik.)

P. Szathmáry Károly.

Az elefánt állatkerteinkben.

Kétségkivül nagyon érdekes és tanulságos az állatok életét figyelemmel kisérni, ott különösen, a hol ennek természet szerint folynia kell. A házi állatokét udvarokon, ólakban, ketreczekben, a házak körül; a vadakét meg az erdőkben, mocsárok közt, réteken, a szabadban; a mi állatainkét nálunk, idegen világrészek lakóiét pedig forró vagy hideg éghajlat alatt. Azonban tagadhatlanul érdekes mind a természetvizsgáló, mind a közönség előtt szemlélni az állatokat egészen más, azoktól tán merőben elütő körülmények között is, mint a melyek közé őket a természet rendelte. A forró és hideg vidékek állatainak életmódját figyelemmel kisérni nálunk, a puszták vadait látni ketreczekbe szoritva és a meleg naphoz szokott kigyót pokróczok közé takarva nézegetni. Ilyen jelenség nálunk az állatvilág óriása: az elefánt is, melynek kalandjairól ázsiai és afrikai hazájának rizs földjein, vad ellenségeivel való kétségbeesett küzdelmeiről, bátor részvételéről a khánok és szerecsen fejedelmek harczaiban a soknál is többet olvastunk, ugy hogy ezuttal tán nem lesz egészen érdektelen dolog egy pillantást vetni ő magasságának európai életére.

Legtöbb tapasztalatot nyujtanak e részben az állatkertek, melyekben a szegény számüzött még nincs olyan nagyon is szük térre szoritva, mint az állatseregletekben és más effélékben. A mi fiatal állatkertünk még, fájdalom, nem dicsekedhetik ilyetén talpas és jól megtermett lakókkal; de a számos németországi állatkertekben elég van, s ezek adtak alkalmat azon észleletekre, melyeket közölni szándékozunk.

Az elefánt étel dolgában épen oly kevéssé válogatós, mint nekünk egy jó, türelmes, de füleiért és hangjáért sokat csúfolt háziállatunk. A zöldséget, kenyeret, gyökereket ép oly jó étvággyal költi el, mint a nyers húst, sőt az emberek által többé-kevésbbé kedvelt italokat sem utasitja vissza, ha valaki megkinálja velök. Az elefánt gyomrának igen nagy emésztési képessége van, minek következtében étvágya folytonos és roppant; annyira, hogy nem egyszer eszi meg hatalmas lakomái után az alája rakott szalmát. Tehát nem nagyon finnyáskodik ő magassága, s ily étvágy mellett természetes, hogy nagyban gyarapodik mind magasságra, mind szélességre nézve, kivált ha még fiatal és nem engedik meg ellustulni, a mire hajlandó. Némelyik azonban a szük téren, melylyel a forró egü, rizsföldes ind puszták végetlen szabadságát fölcserélte, élénken koczog egész nap idébb-odább, esetlenül emelgetve oszlopokhoz hasonló lábait. Különösen siet pedig ő is oda — mint minden más állat, — a hol enni kap. Őrén kivül, kivel gyorsan megösmerkedik, legnagyobb tekintély előtte rendesen a felügyelő, kinek ha hangját hallja, mereven kinyujtott farkkal tüstént feléje rohan.

Szintén nagyon sokat hallottunk már, s hallhatunk uton-utfélen az elefánt nagy tanulékonyságáról. Ezt a szép tulajdonságát is vesztére nyerte a természettől a szegény állat, mert sok fáradságos órának és megszámlálhatatlan keserü kinzatásnak kútfeje ez rá nézve! Nem elég, hogy az állatsereglet-tulajdonosok erőnek erejével mindenféle szép mesterséget vernek jókora fejébe s lábainak minden tánczra nem termettsége daczára is üvegek között tánczoltatják: még az állatkertekben is tanitani szokták szegényt. Igy a drezdai állatkert fiatal elefántját is, melyet képünk ábrázol, tanitás alá fogta őre. Az első lépés természetesen az volt: oda törekedni, hogy az állat megtürje őt hatalmas hátán. Az erre vonatkozó leczkék sajátságosan kezdődtek. Az elefánt ugyanis csak ugy szenvedte meg magán az őrt, ha ez visszafelé ült nyakába, s a mint nyargalásztak, azokat a helyeket látta, melyeket elhagytak. Most azonban már a sétautak a rendes formában történnek; az őr arczczal előre fordulva ül vaskos par páján, mely önfejüleg, nem őre, hanem csak saját belátása és szeszélye által kormányozva száguldozik idestova. Nagyon mulatságos jelenet látni ezt az óriás állatot sietségben, sebesen mozgatva egymásután merev hátulsó lábait. Ezek merevségének oka nem a térd, hanem inkább a sarok-csuklónak hajlithatatlansága; mert hiszen az elefánt képes épen olyan formán térdelni le, mint az ember. Ennek a képességének alapján arra tanitották meg, hogy asztal mellett ebédeljen.

Ő, a milyen jó bolond, mindent megtesz, a mit őrei tétetni akarnak vele és a mire megtanitották; hanem néha mégis kijön a békességes türésből, megharagszik, s haragját nemcsak az ártatlan verebeken tölti, kiknek nagy ellensége, és valahányszor egy csoportban többet lát, rögtön arra lépdel és ormányával nagy mérgesen rebbenti őket szét. Olykor azonban az emberek ellen is fordul ő magassága, mint ezt szomoru példák bizonyitják. Igy nehány év előtt egy Moffat nevü angolt, ki két nagy elefántjával egész Európát bejárta, az egyik egy dühöngési rohamában fölkapta és agyontiporta. A berlini állatkert elefántja pedig a mult tavaszszal egyik őrének karját zuzta szét, s nemsokára ezután egy másik őrt egészen összetiporva, holtan találtak meg az állat istállójában. No csak nem sok irigyelni való van bizony annak az uri embernek a sorsán sem, kit képünkön az elefánt nyakában hordoz!

A „Creusot.“

Vasbánya és gyártelep Francziaországban.

Francziaországnak, sőt bizonyos tekintetben egész Európának legnagyobbszerü vasbányászatát fogjuk olvasóinkkal röviden megismertetni, melynek gyors emelkedése jelenlegi magas fokára példányul szolgálhat az emberi tevékenység, ipar és szorgalom terén.

Ha az utazó Párisból a középtengeri vaspályán az esti vonattal kiindul, másnap reggelre Chagny-ba s onnan csakhamar Montchaninbe érkezik. Ez utóbbi helységtől egy negyedórányira fekszik a creusot-i hires vas- és kőszénbánya, vasöntőde és hámor. Nagyszerü látvány tárul itt a néző szemei elébe. Itt mély bánya-aknák tátongnak, melyeknél a fáradhatatlan gépek hatalmas kötelei már működnek a kőszén felhuzásában; amoda tovább meg óriási olvasztó-kemenczék füstölögnek, pihenés nélkül dolgozva éjjel-nappal, melyekből az olvasztott vas ugy rohan kifelé, mintha izzó lávafolyam volna. Másfelől ismét a hámor vonja magára figyelmünket, sajátságos épitésmódja által, mert minden legkisebb része vasból van. E meglepő képet a mechanikai (erőmütani) készitmények műhelyei egészitik ki, honnan annyi mindenféle gép, kazán, mozdony, sín és száz meg száz egyéb mesterséges készület kerül ki minden évben. Az öntőde téres helyisége fölött egy borzasztó nagy és magas kémény uralg, mely minden kemencze füstjét és gőzét magába fogadja. A mozdony szüntelenül jön és megy a gyártelep körül, engedelmeskedve a szolgálat minden követelményének és 10,000 munkás dolgozik e nagyszerü vasöntődében, melynek nincs vetélytársa a világon.

A creusoti hámorban mindenekelőtt vasutakhoz való síneket készitenek roppant mennyiségben. Azon 100,000 tonna (egy tonna 20 mázsa) vasgyártmányból, melyet az öntőde évenkint elad, körülbelől két-harmadrész sínekre esik. A többit kerek és négyszegletü vasdarabokban hagyják vagy gépekké dolgozzák föl.

De tekintsük meg egy kissé azon műhely belsejét, melyben a síneket készitik. Képünk épen azt mutatja, még pedig teljes működésében. A gőzkalapács alól az érczet a nyujtómű alá viszik, melynek nyomása alatt a szilárd anyag, mintha kaucsuk volna, sinekké vagy rudakká nyulik el; vagy pedig a borzasztó hőségü kemenczékben izzóvá téve és összekötött nyujtóművek alá rakva, széles lemezekké terül szét, melyeket mi pléh-nek (fekete vaslemez) nevezünk. Óriási vasollók, melyeket nagyon természetesen gőzerő mozgat, egyenes szögletüvé metszik a sínek, rudak és lemezek végét; az aczél ugy vágja a vasat, mintha csak vászon volna.

Hasonlóképen simitják el köralaku fürészekkel a még izzó sínek széleit is. Tűzsugarak lövelnek szét a bámulatos gyorsaságu fürész fogai alatt és megvilágositják az egész műhelyt.

Az erőműtani készületek műhelye az öntőde azon részében van, a hol az olvasztó-kemenczék állanak. De ki tudna avagy csak egy futó pillantást is vetni az eltévedés veszélye nélkül mind e különféle műhelyek nagyszerü tömkelegébe, hol a gépek szijjai, kerekei, mozgató karjai s egyéb szerszámai látszólag össze-vissza működnek? Hanem e látszólagos rendetlenségben a legtökéletesebb rend uralkodik; minden ki van itt számitva és arra rendelve, hogy valamit létrehozzon. Bámulatos számitás, mely által mintha csak versenyre akarna kelni az ember a természet teremtő erejével.

1837-ben e vasöntőde-telep 3000 lakost számlált, ma már 24,000 lakója van és maga az intézet valami 10,000 embert foglalkoztat. A Creusot, mely akkor 40,000 tonna kőszenet bányászott ki, jelenleg 200,000-et állit elő, s kétannyit fogyaszt el. Végre az 1847-ben még 20,000 tonna vastermelés már 1865 ben 100,000 tonnára emelkedett, a mi épen nyolczadrészét teszi az egész Francziaország vastermelésének.

A gép-gyártás emelkedése is egyenlő lépést tartott az egész intézet emelkedésével. Évenkint 5000 lóerőt forditanak a mindenféle nemü gépek előállitására, s minden évben 100 mozdony kerül ki e műhelyekből, hogy fáradhatatlan futásaikat megkezdjék a világ különböző vaspályáin.

Ilyen termelés és munkásság mellett igen természetes, hogy a „Creusot“ fontos szerepet játszik a franczia iparban. E vasgyár, mint egész, páratlan a maga nemében. Ha találhatunk is pl. Angliában egy-két gyárintézetet, melyekben a termelés egyik vagy másik neme talán megközelitné vagy felül is mulná a „Creusot“-ét, mindazáltal a különböző iparágak ily nagy mérvben való egyesitésének példájára bizonyára sehol sem találhatunk.

S ennek az egész nagyszerü fejlődésnek egy vas- és kőszénbánya volt első alapja. Egy darabka szén egy egész város születésére nyujtott alkalmat.

S. L.

Mit esznek Chinában?

Európában egy sereg előitélet uralkodik a népeknél, és épen a müveltebbeknél, az élelemre vonatkozólag, a melyeknek semmi észszerü alapja nincs. Pl. a tudomány régóta hirdeti, hogy a lóhust épen ugy meg lehet enni, mint a marhahust*). Hiába figyelmeztettek minket a husélvezet szükségességére és azon előnyökre, melyeket e részben a munkára képtelenné vált lovakból huzni lehet. Minden a régi mellett maradott. A legbüszkébb ló, erejének öregség általi hanyatlásával, ha szabad ezen kifejezést használnunk, mindinkább sülyed polgári állásában. Szegény párát annyira elhajtják, mig vázzá lesz, a helyett, hogy csak bizonyos ideig engednék dolgozni és azután meghizlalnák, mint az ökröt.

Máskép van ez Chinában. Sok ezer év óta felütötte ott székhelyét a miveltség, csendes és tartós fejlődéssel. Semmi általános katasztrófák nem állottak be, mint nyugaton a barbároknak a római birodalomba betörése és a népvándorlás által, melyek évszázadokra megállitották a fejlődést minden irányban. Igy tehát a chinaiak miveltsége már régi idők óta messze felülmulta a nyugati országokét; de ép ugy már korán befejeztetéséhez is jutott azáltal, hogy a külvilággal való minden közlekedéstől elzárkóztak. Több mint 6000 év óta Chinában a polgárosodás kimért és gondos menete semmi komoly háboritást nem szenvedett. A földmüvelés oly kiképeztetésre és tökélyre jutott az idő folytával, milyenre a föld semmi más országában nem. A föld, mindamellett hogy évezredek óta szakadatlanul mivelik, semmit sem vesztett

*) Lásd a „Vasárnapi Ujság“ 1866. évi 18-dik számában ezen czikket: *„Az előitélet hatalma.“*

János Zsigmond lakását helyezi. — A *Báthoriak* emelték mind a fejedelmi lak, mind az egyház fényét; magok a fejedelmek többnyire itt tartván lakásukat.

1571-ben itt történik *Báthori István* szerencsés választása. Előbb Csáky Mihály a kanczellár J. Zsigmond koporsóját nyittatá fel, hogy lássák halála igazvoltát.

1590-ben Fehérvártt tartja *Báthori Zsigmond* azon örökre emlékezetes lovagjátékot, melyen kegyenczapródja Jósika István, a fejedelem unokatestvérét Boldizsárt versenyre szólitja, s miután a gőgös főur a fiatal apródot megveri, a jezsuiták által szitott családi gyülölködés lángja első izben lobban fel, mely csak Báthori Boldizsár s más jó törökpárti hazafiak vérében talál kielégitést.

Öt éven át, mely alatt a két párt küzdelmei folytak, a legtöbb országgyülés Fehérvártt folyt le. Végre

1595-ben aug. 1-én Fehérvárra érkezett Mária Krisztierna osztrák herczegnő, mint Zsigmond arája, s a menyegző nagy ünnepélylyel lőn megülve.

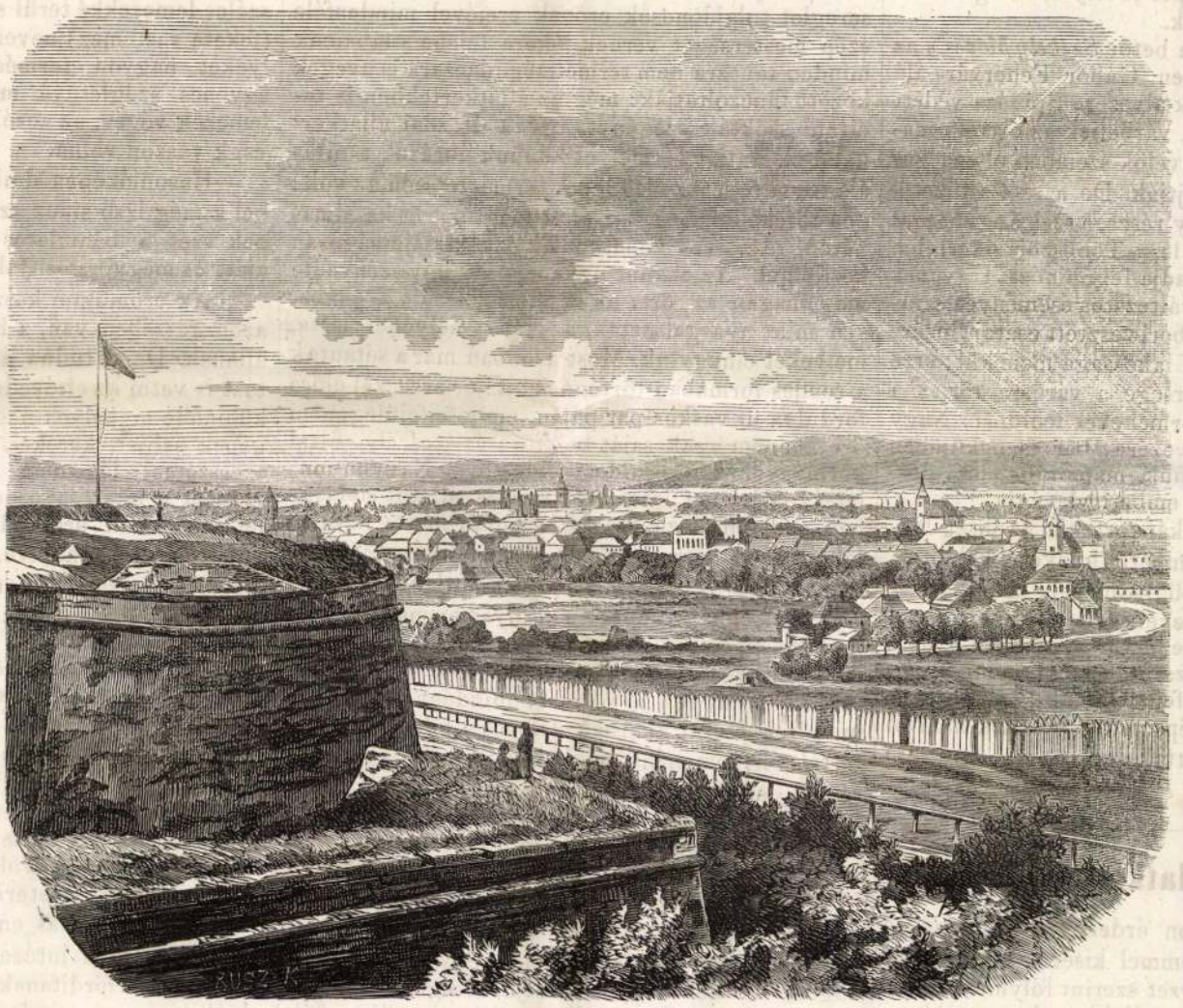

Gyula-fehérvári képek: 2. A város, a vár egyik (délkeleti) bástyájával.

1598-ban a már minden órán szerepet változtató fejedelem, miután korlátnokát Jósikát áldozatul adá a császári biztosoknak s országától nagy szavakban s szinlelt könyhullatások között búcsut vesz, april 10-től 15-ig a fejedelmi kincstárat szekérre rakatja; a királyi palota falairól szőnyegeket, képeket, ékitményeket őrültként szaggat le, s ugy vonul el a Rudolf császártól cserébe nyert Oppelnbe.

1599-ben a minden oldalról árulókkal környezett *Báthori Endre*, elámittatván Mihály Vajda és Basta György készületeinek czélja felől, sereget szétbocsátja s a fehérvári egyházon, fejedelmi palotán stb. nevezetes javitásokat tétet Genga Simon olaszmüvész által. Elrendeli azt is, hogy az Ompoly vize csatornákon Fehérvárra vezettessék; testvére Boldizsár koporsóján pedig önkezüleg is dolgozik, s már ugyanazon

1599. év november elején a győzelmes *Mihály* vajda kevélyen vonul be az elárult fejedelem lakhelyébe, s 8-án már asztalán fekszik a jámbor fejedelemnek Ördög Balázs által levágatott feje. Hullája az általa Boldizsárnak készitett sirba helyezteték, amazéval együtt.

1600-ban a fejedelmi palota „veresbársonyos“ szobájában alkudozik *Mihály* Hadnagy Istvánnal az erdélyi magyar nemesség kiirtásáról, s Fehérvár ormáról nézi azon harczjátékot, melyet magyar és oláh ifjakból maga rendezett azon meghagyással, hogy ez döntse el, ki lehet-e a magyarságot irtani? De a magyar ifjak elleneiket az Ompolytól fel a várba kergetik.

1601. augusztusában a goroszlói vesztett csata után Zsigmond vezére Székely Mózes Fehérvárra menekül Basta elől a sereg romjaival. De Basta vallonjai s vad hajdui a gyenge várat beveszik, s a fejedelmi palotát, egyházat, sőt a sirboltokat is feltörik, kirabolják. Egy rabló Hunyadi János kardját is elviszi, s később Orsi Péternek ajánlja fel, de ez a hajduval együtt Dunába dobatja; nem ismervén e hirneves pallos viselésére méltó férfiut.

1602. Fehérvár alatt vivja a hazafi-párt *Székely Mózes* vezérlete alatt kétségbeesett csatáját; de elveszti azt s Basta ujra határtalan ura lesz Erdélynek. Vallonait és hajduit sem fizetéssel, sem élelemmel el nem látja, s midőn panaszolnak, hogy nincs

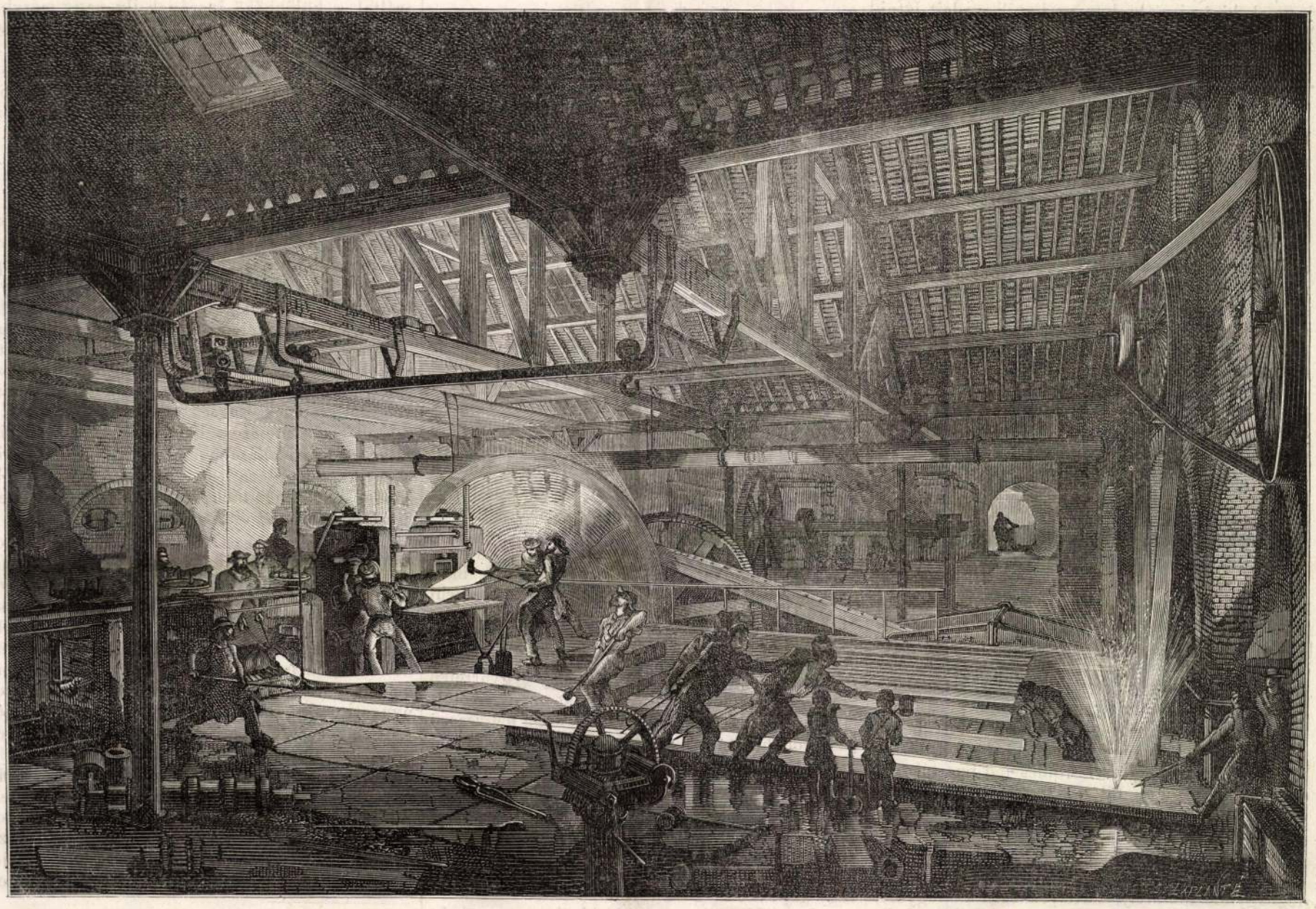

Vasuti sinek gyártása a creusoti hámorban (Francziaországban).

kun-avar rokonaikkal egyesülten, Erdély földét birtokukba ejtik, s a honfoglaló vezér utódai a *Gyulák* (nem tudhatni, személyi- vagy hivatal név-e?) birják Sz. István koráig.

999-ben *Kupa* legyőzése alkalmával István a felnégyeltetett vezér egy hullarészét már Gyula-Fehérvár kapujára szegezteti. De bár történészek tanusága szerint e Gyulák egyike (némelyek szerint I-ső Gyula) már Sz. István előtt keresztyén hitre tér Hierotheus működése nyomán: utóda Sz. István kortársa (II-ik Gyula) mind hitével, mind a magyar koronával szakitni akarván, Sz. István királyi hadát vonja magára. Gyula veszt, és

1003-ban *István* király egyházat és püspökséget alapit az erdélyi vajda zsákmányul nyert kincseiből Gyula-Fehérvárott. Első, kiről mint erdélyi püspökről szól történelmünk: Simon, Kálmán király idejében.

E szerint Fehérvár 999-ben már erőd, 1003-ban pedig már épen püspöki székhely; a minthogy némelyek a jelenleg fennálló egyház alapjának egy részét épen Istvánénak tartják, mi régészeti tekintetben nem is lehetetlen.

De a vár csak némi földhányásból s karózatból állhatott; legalább nincs nyoma, hogy a kun betöréseknél ellent tudott volna állani; az pedig, hogy 1242-ben a betört mongol csorda szabadon gazdálkodott benne,

Rogerius „Carmen miserabile“-je szerint kétségtelen *).

Ugy látszik, hogy István basilikája a nagy csapás után nemsokára felépült. Ezt mind az egyház déli falának és keleti mellék apsisainak építészeti modora, mind pedig az, hogy

1277-ben a Péter püspök által tized-kérdési perlekedés közben megöletett, vizaknai királybiró boszuálló fia Alárdy, már virágzó egyházat és püspöki lakot éget és dúl fel, bizonyitja.

1285-ben a sértett kunok által becsalt tatárok ujra Erdélyre törnek, s ezek Fehérvárt is valószinüen ujra feldulják, mi-

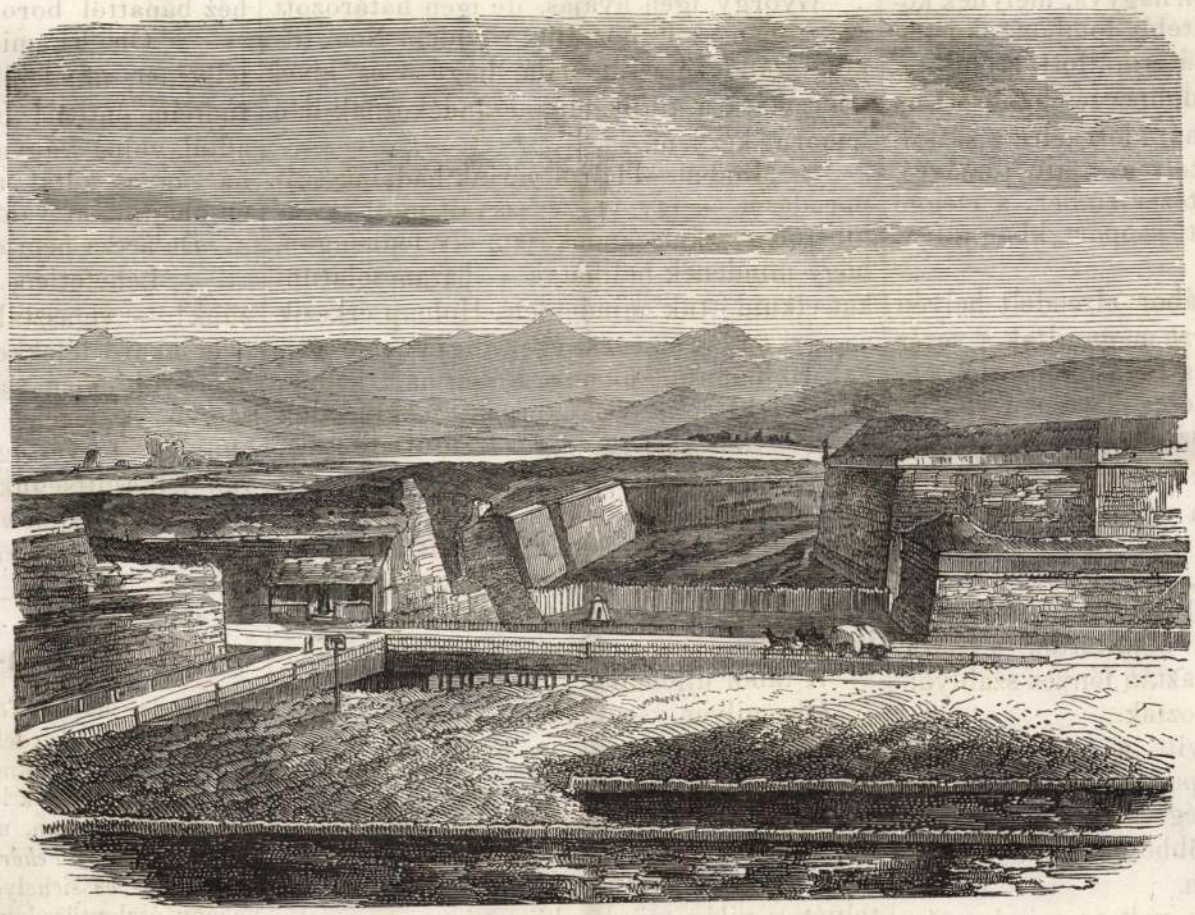

Gyula-fehérvári képek: 1. Kilátás a hegységekre.

után csak Toroczkó alatt verik vissza a székelyek.

Csak ezen dulások után bekövetkezett béke alatt történhetett az egyház és püspöki lak teljes helyreállitása. Részemről némely nagyobb diszü és egyszerübbektől elütő oszlopfejek (capital) s a boltozat és kereszthajó alkalmazását a XIII-dik század közepénél előbbre nem merném tenni. A közhit és hagyomány e kereszthajót épen Hunyadi toldásának tartja; ebben azonban, tekintve ennek építésmodorát, kevés a lehetőség. Hihetőbb, hogy a szentélyt épitteté, mely később összeomlott, de mely a régi alakban állittatott helyre.

1442-ben Fehérvár alatt történik azon nevezetes csata, melyben a székesegyházban eltemetett Lépes György erdélyi püspök elesik, kinek emlékét egyszerü kőkereszt jelöli Fehérvár északi határán.

Ugyanitt alig félórányi távolban Sz.-Imrénél adja vissza kamatostól a kölcsönt dicső Hunyadink, hol dicsőségét csakis az érte életét áldozott Kemény Simonnal osztja meg.

E csata emlékére épülnek a tövisi, szentimrei, orbói egyházak; s valószinü, hogy a fehérvári főegyháznak is jutott a zsákmány egy részéből. Épitészetileg, mint fölebb emlitém, az összeomlott, de b. Sztojka püspök által ugyan oly modorban helyreállitott virágzó góth stylü szentélyt, s némely szintén góth izlésü támoszlopot lehet ez eseménynyel összekötni.

1469-ben *Mátyás* királyunk, valószinüleg az Erdélyben már ekkor nyilatkozó lázadási hajlamok miatt, melyek a következő évben ki is törtek, Fehérvár erődjeit lerontatni rendeli; ellenben

1516-ban Ulászló, talán épen hasonló indokból s a mult év eseményein okulva, a nemesség védhelyéül megerősitését parancsolja.

A mohácsi vész koráig Gyula-Fehérvár csak mint vidéki város szerepel; de miután a Zápolyaház hazánk keleti felének birtokát magához ragadván, *János* király özvegye *Izabella* Budáról ravaszul kiszorittatik: Fehérvár fejedelmi székhelylyé válik, mely rangját több mint másfél századig, temérdek viszontagsággal fizeti meg.

1550-ben *Martinuzzi* ostromolja a várba szorult szerencsétlen Izabella királynét, de sikertelenül, mi már az erődités előhaladására mutat.

1551-ben Horváth Ferencz mint *Izabella* parancsnoka ujra husz napi ostromot áll ki Fehérvárban, s ekkor is csak a királyné parancsára adja fel. Az erődítésekre Bethlen Farkas szerint a római alapok és romok használtattak fel.

1556. az erdélyi kath. püspöki és káptalani nagy terjedelmü jószágok, melyek közé az Abrud-vidéki arany bányák, Torda és Maros-Ujvár sóaknái, s Ujvártól kezdve Alvinczig csaknem az egész Marosvölgy tartoztak, világiasittatnak s a fehérvári főegyház protestans kézre jut; a püspöki lak fejedelmi fényt nyert, melybe

Elefánt a drezdai állatkertben.

*) „Nyolczad napra az erdőből kivonulásunk után, Fehérvárra érkeztünk, hol megöltek koponyáin, templomok és paloták szétrombolt s a keresztyének vérével festett falán kivül, semmi egyebet nem láthatánk.“ *Rogerii* „Carmen miserabile.“

ségen, hol a városból érkező küldöttség s nagyszámú kiváncsi nép szemei előtt, szokatlan látvány tárult fel épen megérkezésük pillanatában.

A tágas körben felvert sátrak között nagy tér vala szabadon hagyva, melynek közepén, egy emelkedettebb dombon, az isten harczosai vezérének sátora állott. Trombitaharsogás és harsány dobpergés hangzott az egész táborszerte, s az adott jelre a sátrak minden lakósa kisietett a nyilt térségre, számszerint valami ötezer ember, s eléggé szabályosan elrendezett csoportokban állva, foglalt helyet.

Midőn az egész tábor elrendelt helyén állana már, — egyszerre megnyiltak a vezér sátrának függönyei, s a tágas sátor alól, páronként, harmincz délczeg harczos férfiu lépett elő, egészen választékos fegyverzetben.

— Az isteni lelkek! — suttogá az egész tábor, tisztelettelteljesen emelve tekintetét a megjelenőkre.

Az „isteni lelkek", mint a hogy György vezér legválogatottabb harczosait, testőreit nevezni szokta, kört alakitottak a sátor előtti téren, kivonták aztán fényes szablyáikat és szótlanúl várakoztak.

Nemsokára megnyilt a sátor-függöny ujolag, s egy alak lépett elő rejtélyük megöl, a mely alakot elég volt látni egyszer, hogy az ember soha többé meg ne feledkezzék róla egész életében.

Magas, öles ember volt az, minden társainál egy fejjel magasabb. Sötét arcza majdnem egészen fekete volt, s a mint kilépett, szemei épen a kelet felől felragyogó nappal találkozának. Le nem süté a földre azért tekintetét, hanem nyugodtan körül hordozá.

Mihelyt a sereg megpillantá vezérét, lelkesült örömujjongásokban tört ki. A fekete ember délczeg főhajtással viszonzá hivei köszöntését, — azután kezével intett — s abban a pillanatban minden elcsöndesült.

— Imádkozzunk! — hangzék most ajkai csengő szava, s a tábor ezerei, minden vallás és kor-különbség nélkül meghajták térdeiket s leborultak.

Letérdelt mindenki, csak az egy vezér maga maradt fenállva. Két karját ég felé terjeszté s nagy ihlettséggel, az egész táborra szétáradó csengő hangon, buzgó imádságot mondott el, melynek szavait követői halk susogva utána rebegték.

Valami csodás, magával ragadó volt e jelenetben.

Sokan, még a városból kijöttek közül is egészen más érzelemmel viseltettek e pillanatban, vagy talán e percztől fogva is, a fekete ember iránt.

Midőn imájának szavai elhangzának, akkor rövid intő beszédet intézett a folytonosan térdelő tömeghez. Szivhez szóló hangon, ritka ékesszólással, nagy bensőséggel Isten félelmére, vallásos buzgóságra, szilárd kitartásra, feddhetetlen életre, minden káromlástól való maguk megtartóztatására szerkenté hiveit, kik soha szónokon nagyobb figyelemmel nem csüggöttek, mint vezérükön.

Szavai végeztével letérdelt maga is, s halk hangon rebegé el saját imádságát. A tábor csak ekkor mert fölemelkedni térdelő helyzetéből.

Midőn eképen szokott reggeli áhitatosságát végezte volna, a vezér maga is felállott ismét, s az *isteni lelkek* egyikéhez, ügye legrégibb s leghivebb pártfeléhez, Szücs László nagybányai szücsmesterhez e szavakat intézé:

— Istennel beszéltünk, szólhatunk most már az emberekkel is. Vezesd elénk Debreczen városa érdemes tanácsát.

Szücs László haladéktalanul engedelmeskedék.

Odavezeté parancsnokához az egész áhítatosságot meglepetéssel s figyelemmel kisért tanácsot.

György igen nyájas, de igen határozott szavakban szólt hozzájuk röviden. Nem titkolá szándékát. Elmondá, hogy ő és hivei nemsokára a török ellen szándékoznak irtó háborút kezdeni.

— Minden oldalról várjuk hadaink szaporodását — igy végzé szavait most is, — hihetőleg szántszándékosan, oly fenhangon, hogy mindenek hallhaták — parancsolatunkat elküldöttük mindenfelé. Holnap érkezik az egri őrség, az egész egervölgyi nemességgel. Holnapután jönnek a szatmári hadak. Mihelyt kémeim visszatérnek, meginditjuk az első támadást. Addig kérem Debreczen városát, legyenek oly jók s lássák el Isten harczosait mindazokkal, a mik ezeknek szükségesek. Nem leszünk hálátlanok. Az én táborom minden harczosa gazdag urrá leend, s igy a vett jótéteményt bőven fogja jutalmazni.

A tábor ujjongott.

Oh, milyen varázsa van annak a szónak: „az én táborom minden harczosa gazdag urrá leend!"

A vezér szavai oly vakmerően határozottak valának, hogy azokban kételkedni nem mert senki sem. Legalább kimondani kételyét, a világ minden kincseért nem merte volna egyetlen egy sem közülök.

A nagyérdemü tanács, s vele a lakosság jelen levő tagjai, ki szivből, ki szinből, ki tiszteletből, ki félelemből minden pártfogást felajánlottak, s még a ki fejét tudta volna is csóválni, most ebben az órában az örömujjongók zajába vegyité üdvkiáltását.

Az elfogadott igéret után, a vezér elbocsátá a tisztelgő küldöttséget.

— Isten velünk — mondá, — most fegyvergyakorlatot kell tartanunk.

A mikor amazok eltávozának, Karácsony György lóra ült s csakugyan hozzá fogott népe csatarendbe való állitásához.

Boldog Isten, minő hadsereg, minő fegyvergyakorlat! Kiegyenesitett kaszák, imittamott egy régi, kitudja honnan előkeritett fringia, madzaggal átkötött ijjak, néhány nyárs, kihegyesitett vagy ólommal megöntött dorongok, kurta nyelü szekerczék — s más egyéb ilyen zagyvalék szerszám képezé szegény Karácsony György hadának fegyverzetét. Mily nehézkes, mily ügyetlen mozgás, mily gyámoltalan maga jó tehetetlenség mindenfelé! Hiába csengett a vezér fáradhatatlan szava, egyik harczos ügyetlenebb volt a másiknál.

Nem nevetni, sirni lehetett volna e jelenet szemléletén.

— Velünk az Isten! — kiálta fel György a hosszan tartó szomorú gyakorlat végeztével — köszönöm harczosaim, köszönöm a szent ügy nevében Ilyen óriási haladást, ilyen gyors tanulást soha még hadsereg nem tanusitott! Egy világ jöjjön ellenem, ilyen hadsereg élén nem félem támadását!

Ah, milyen jól estek e dicsérő szavak annak a hadseregnek. Mindenki legalább is alvezérnek hitte magát a hadviselés tudományában.

— A munka elég mára — végezé György szavait — térjen most, fiaim, kiki szabadon nyugodalmára.

Ezt a vezényszót legjobban megértette mindenki.

A zsibongás, sürgés-forgás még csak most kezdődött igazán a táborban. Nyugodalmára tért kiki szabadon.

A vezér is elvonult — sátrába ugyan, magános egyedüliségbe, de nem nyugodalmára.

Mikor beért a sátor vászonfalai közé, megtörötten rogyott le ülőhelyére; összekulcsolá kezeit ismét imádságra, mély, nehéz bánattól borongó arczát emelé ég felé.

— Oh ha mindeniknek lelkébe az én lelkemet, mindenik karjába az én erőmet tudnám önteni! Isten, én Istenem vagy ne adtál volna vágyat az én szivemnek, vagy ha vágyat adtál, adj sereget is, hogy a mit én óhajtok, az valósággá lehessen!

De arcza nemsokára megint felderült.

— Lehetetlen, lehetetlen hogy ne győzzünk! — vigasztalá magát erős, csüggedni nem akaró lélekkel, — egy esztendő előtt nem volt még semmink; ma vagyunk öt ezeren. A legelső siker után leszünk tiz annyian. Ügyességük még nincs, de már van lelkesültségük. Oh menni fog, mennie kell.... Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk?!

Még mindig reménylett. (Folyt. követk.)

Gyula-Fehérvár.

Széles magyar földünkön alig van hely, mely szebb multtal s érdekesebb történelmi hagyományokkal dicsekedhetnék, mint Gyula-Fehérvár.

Első királyaink lakhelyén, *Esztergomban* kevés oly tárgy van, mi a képzeletet távol jövőbe ragadja; *Székes-Fehérvár*, az Árpádok koronázási, néha lakó- és sírhelye csak földalatti alapokat s nehány oszloptöredéket mutathat fel; — nehány faltöredék s távolról idehozott vörös márvány emléke a „lánglelkü Dobónak" beszél *Eger* elenyészhetlen dicsőségéről; *Sziget* hőséről romladozott bástyákon lengő fü s a kis Almás-patak suttog még: — de *Gyula-Fehérvárott* áll még az egyház, melyet az első sz. király által rakott alapokra dicső emlékü Árpádok emeltek; tiszteletidéző kormos falai nyolcz századnak csaknem minden nagyobb eseményéről érthető hangon beszélnek; boltívei alatt borongó multak képei felett döbben meg a hazafi sziv, midőn a dicsők dicsői, a Hunyadiak művészien készitett, bár részben összerombolt síremlékei s az erdélyi nemzeti fejedelmek épitő kéznyomai és sirjai felett mereng.

Itt még a rom is történelmi adat. Mert a nagy törökverő sirján szentségtelen kezekkel ejtett csapásokban az emlékezni tudó hazafi Basta hajdui csákány-ütéseit látja; az ujon kezdett egyházfalak egy-egy iszonyu katasztrófa nyomait jelzik, s az előcsarnokba kidobott fejedelmi siremlék-töredékek Mártonffy püspök kegyelet nélküli kegyeskedésére utalnak.

Vajda-Hunyad és Gyula-Fehérvár két nevezetes és még nagy részben ép emléke a nemzetnek; s ha ezek tán részvétlenség és közöny miatt porba omlanak, szomoru tanubizonyság lesz arra, mily kevés érdek van e hazában, legnevezetesebb történelmi és müemlékeink iránt.

Ugyde milliói lehetnek a nemzetnek, kik ez emlékeket soha sem látták, s igy alig sejtik, miktől akar megfosztani bennünket a romboló idő; ezeren meg ezeren, kik nem is hallottak, vagy olvastak róluk: azért hadd álljon itt intő figyelmeztetésül e nehány ismertető hasáb.

I. Gyula-Fehérvár rövid története.

Előrebocsátom, hogy e sorokban senki részletes vagy tudományos rendszerbe öntött történeti leirást ne keressen; azt sem czélom, sem e lapok köre nem engedi. Az egész rövid időszerinti összeállitás, mely az olvasót e hely multjának legnevezetesebb eseményeivel megismertesse.

A mai *Gyula*-(1815 óta *Károly*-) *Fehérvár* helyén a dákok uralma idejében *Tharmis*, a rómaiak több mint másfél százados (Kr. u. 168—273-ig) birtoklása alatt *Apulum* feküdt, mely az Erdély földén szétszórt római telepitvényeknek egyik középsőét képezi. A vártól délre Maros-Portus felé, téglákkal és mozaikdarabokkal, sőt néha oszlopfőkkel hintve a tér, s az egész körzetből igen nagy mennyiségü *iratos* római emlék került ki, melyek nagyobb része a bécsi régiségtárba jutott, s melyek Apulum fontosságát eléggé tanusitják.

A keresztyén vallás némelyek sejtelme szerint már a hunnok (5-ik század), nagyobb valószinüséggel az ezeket kiszoritott góthok alatt (8-ik század) megjelent Erdély földén.

894-ben a bejött magyarok *Tuhut* vezér alatt,

Vas. Ujs. 1868. 139 és Köv. ll.*

49-IK SZÁM. 1886. BUDAPEST, DECZEMBER 5. XXXIII. ÉVFOLYAM

GIZELLA FŐHERCZEGASSZONY.

Távol vagyunk még megvalósításától a nemzet azon ohajtásának, hogy az uralkodó család egyenlőkép oszsza meg tartózkodása idejét Szent István koronájának országai és a birodalmi tanácsban képviselt tartományok között, a mint azt a paritás hozná magával. Bécs még mindig a régi birodalmi székváros, s az udvar állandó tartózkodási helye s valószinüleg az is marad, a mig a budai várpalota a legujabb terv szerint ki nem épül s egy királyi udvar méltó befogadására alkalmassá nem tétetik. A mikor, azt hiszszük és reméljük, az uralkodóház tagjaihoz is többször és huzamosb időre lesz szerencsénk.

De az tagadhatatlan, hogy a korábbi időkhöz képest a mai nemzedék nagy előnyben van e tekintetben is. Mig a Habsburg-házbeli korábbi királyok csak nagy ritkán látogatták meg hazánkat s mindig csak rövid időre: addig most igen gyakori az eset, hogy felséges uralkodónkat úgy mint felséges nejét és gyermekeiket hetekig mondhatjuk a magunkéinak. Nem vendégek már Magyarországon, állandó otthonuknak tekintik Budát és Gödöllőt s örömest időznek bennök.

Igy most legközelebb is nemcsak a királyasszony időzött Gödöllőn, hanem vele volt legidősebb leánya, Gizella főherczegnő is, a mit a hazánk iránti rokonszenv jelének bizton vehetünk, mert hiszen, mint tudjuk, Gizella főherczegasszonyt egy más ország fővárosához, Münchenhez kötik hitvesi és anyai kötelességei.

Gizella főherczegasszonyt, ki most, mint képünk is mutatja, viruló asszonnyá fejlett, sokszor láttuk mint gyermeket, mint fejlődő hajadont. Buda és Gödöllő az ő gyermekjátékainak, gyermekörömeinek is kedves szinhelye volt, habár nem itt született, mint testvérhuga, Mária Valeria főherczegnő. Itt nőtt nagy leánynyá, itt ismerkedett meg bensőbben másodunokabátyjával, Lipót bajor királyi herczeggel, s Budán tartották eljegyzésüket is 1872. tavaszán.

A főherczegasszony, mint tudjuk, legidősebb leánya az uralkodó-párnak. Volt ugyan még ő előtte egy gyermekük, Zsófia főherczegnő, de az még kicsi korában, 1857. május 28-án elhunyt, ugyancsak Budán. Elvesztéséért a már akkor eszmélni kezdő leányka lőn a vigasztaló, kit szülői az első magyar királyné emlékére keresztteltettek Gizellának.

Gizella Mária Lujza Bécsben, 1856. julius 12-ikén született s igy most van 31-ik évében.

GIZELLA FŐHERCZEGASSZONY.

Kaulbach Frigyes festménye után.

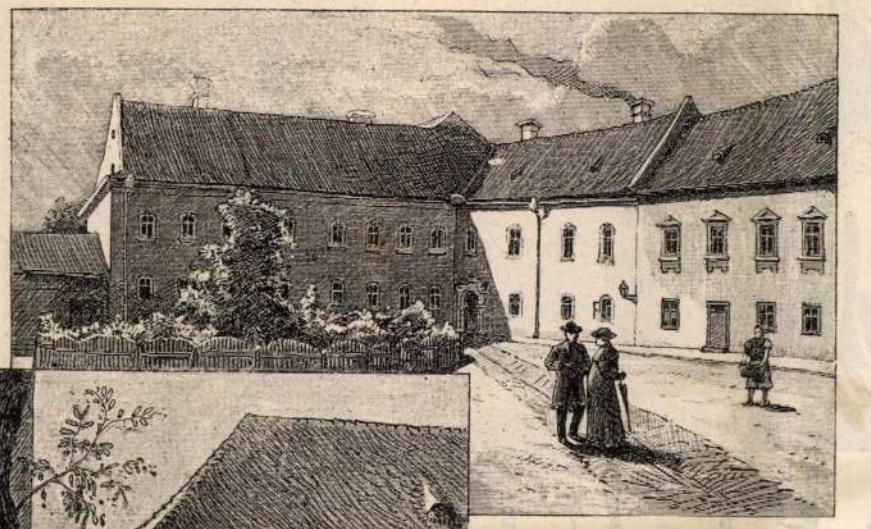

A GYULAFEHÉRVÁRI PÜSPÖKI LAK.

GÖRGÉNY VÁRA A RÁKÓCZY-HEGYEN.

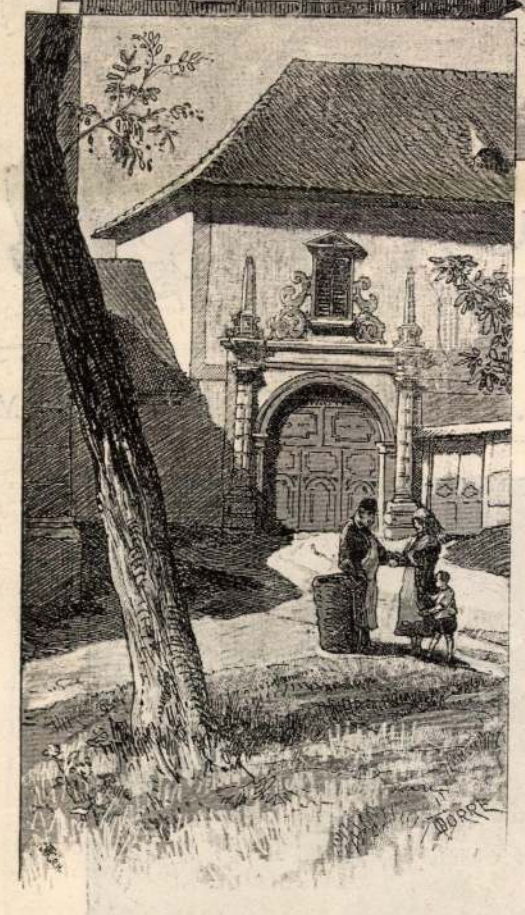

A GYULAFEHÉRVÁRT PÜSPÖKI LAK BEJÁRATA.

Midőn Lipót bajor herczeg, mostani férje, megkérte, még nem töltötte volt be 16-ik évét, de már akkor is szépen kifejlett hajadon volt. Férje, *Lipót* Miksa József Mária Arnulf herczeg, 1848-ban április 27-ikén született Münchenben, mint második fia Luitpold Károly József Vilmos Lajos herczegnek, a ki most Lajos bajor király szomoru halála után regensherczeg az elmebeteg Ottó király mellett s halála vagy letétele esetére valószinüleg Bajorország királya lesz, mely esetben nem lehetetlen, hogy a bajor korona Lipót herczegre, Gizella főherczegasszony férjére vagy gyermekeire fog szállani.

Gizella főherczegnőnek Lipót herczeggel kötött házasságából eddig négy gyermeke született. A két legidősebb leány: Auguszta és Alexandra herczegnők, a két kisebbik fiu: az öt éves György és a két éves Konrád herczeg.

Ő felsége a király és a királyasszony minden év tavaszán meg szokták látogatni leányukat boldog családi körében. Ilyenkor a mi királyunk egészen itthon hagyja a királyt s csak a boldog nagyapát viszi el magával. Igen szereti kedves unokáit s csak az imént ismertették lapjaink egy külföldi hirlapiró érdekes leirását arról, hogy mily kedvesen tud a király eljátszani e szép és élénk gyermekekkel, kik szintén rendkivüli ragaszkodással viseltetnek nagyatyjuk iránt, a kivel szük családi körben oly bizodalmasan, oly patriarkhálisan töltik az időt, mint azt még egyszerü polgári házban is csak igen ritkán tapasztalhatni.

A magyar királyleánynak most bemutatott arczképe az utolsó évből való s egy igen szép olajfestés után készült, melyet Kaulbach Frigyes, a nagyhirü Kaulbach Vilmos öcscsének művészi ecsete festett Münchenben. Ez arczképen már jól fölismerhetők a főherczegnő királyi édesanyjának arczvonásai is, míg az előbbeniek inkább az atyáéira emlékeztettek.

HERCZEG RÁKÓCZY ZSIGMOND.

Van valami varázsszerű a Rákóczy-névben s hallatára nagyot dobban a magyar ember szive mindenkor. Történetünk egyik, dicsőségben és szenvedésben leggazdagabb korszakának emléke füződik e család nevéhez, mely teljes virágzásban alig volt tovább száz esztendőnél, de e rövid idő alatt négy uralkodó és egy választott fejedelmet adott Erdélynek s szereplését e hazában II. Rákóczy Ferencz nemes alakjával zárta be. A család ősrégi ugyan s az Árpád-királyok korabeli Bugát-Radvány nemzetségből származik, de országos jelentőségre csak a XVII. század elején tett szert. Azóta azonban nagy számmal váltak ki belőle a tehetséges férfiak. Katholikus és protestáns ága, mert a család egyik része a reformált hitet vallotta, egyszerre kezdett hatalomra, tekintélyre vergődni. A kath. Rákóczy Lajos 1607-ben báró, a protestáns Zsigmond erdélyi fejedelem lett, de mig Lajos családja fiágon csakhamar kihalt, Zsigmond utódai egyre magasabbra emelkedtek s elhatározó befolyást gyakoroltak hazájok sorsának alakulatára.

E nagyhirű nemzetség egyik kevésbbé kiváló, de rokonszenves és szeretetreméltó fiának, a korán elhunyt herczeg Rákóczy Zsigmondnak életrajzát irta meg kitünő történetirónk, *Szilágyi* Sándor. A kort, melyben Zsigmond herczeg élt, szereplőit és mozgalmas eseményeit senki jobban, alaposabban nem ismeri mint ő s a XVII. század első felebeli magyar-erdélyi történet földerítésében senki sem szerzett annyi érdemet, mint ő. A mint Thaly Kálmán a kuruczvilág és hőse, a mondaövezte II. Rákóczy Ferencz fáradhatatlan történészévé lőn, ugy van összefüzve a Szilágyi Sándor neve az első, a protestáns Rákóczyak — s ezekből való Zsigmond herczeg is — mozgalmas korszakának megvilágitásával. Évtizedek óta e korszaknak van szentelve az ő valóban kimeríthetlen munkaereje, kutatói buzgalma s elsőrangu irói tehetsége. Levéltári buvárlatait bámulatos siker kisérte s övé az érdem, hogy multunk egyik legérdekesebb korszakának ránk maradt irásbeli emlékei java részökben már a nemzet közkincsévé váltak. De Szilágyi Sándor nem szoritkozik a nyers anyag közzétételének érdemes, de egyoldalu munkájára. Tudományos kiadványaihoz a kitünően feldolgozott, vonzóan, szellemmel megirt nagyobb művek és kisebb tanulmányok hosszu sora járul, melyek évtizedek óta jelentékenyen elősegitették azt, hogy a művelt közönség szélesebb köre is érdeklődjék a nemzet multja iránt s megkedvelje a történelmi olvasmányokat. Legujabb műve, mely az általa szerkesztett Magyar Történeti Életrajzok harmadik évfolyamát megnyitja, méltó irója nevéhez s a legélvezetesebb magyar történelmi művek egyike, mert szellemes, érdekfeszítő előadásával, magyaros nyelvezetével, a szereplő egyéniségek szingazdag jellemzésével, az elbeszélés drámai erejével egyaránt leköti a figyelmet. Maga Rákóczy Zsigmond sokkal fiatalabban hunyt el, semhogy döntő jelentőségre vergődhetett volna kora történetében. De Szilágyi Sándor e másodrendü alak életrajzát is a legteljesebb mérvben érdekes olvasmánynyá tudja tenni. Föleleveníti a régi erdélyi udvari életet a nemzeti fejedelmek korában; mesteri vonásokkal rajzolja I. Rákóczy György környezetét, gyermekeinek nevelési módját s később is mindig megtalálja az összekötő kapcsot hőse és korának nagy mozgató politikai és művelődési törekvései közt ugy, hogy a gyönyörü életrajz elejétől mindvégig nemcsak gazdag tanulságot nyujt, hanem a regény érdekességével tartja ébren az olvasó figyelmét. A kitünő munkát nagy műgonddal készült korhü rajzok, mellékletek, irás-hasonmások és másnemü történelmi képek, melyek pazar bőséggel diszitik a szöveget, külső kiállitása tekintetében is legszebb könyveink sorába emelik.

Rákóczy Zsigmondnak nagyatyja Zsigmond és édesatyja I. György erdélyi fejedelem volt ugyan, de mégis mikor 1622 julius 14-én született, senki sem hitte, hogy egykor herczegi rangra fog emelkedni. Mert azon időben Erdélyben a nagy Bethlen Gábor uralkodott s a fejedelemség biztositva látszott dinasztiája számára. 1622-ben György ur, a későbbi fejedelem, még csupán erdélyi főnemes, szerető férj, boldog családapa volt, ki hét roppant urodalma közül a sárospatakit választá lakhelyül. A pataki várat nejével, Lorantffy Zsuzsannával kapta, kiről végrendeletében azt irta, hogy mióta az uristen összehozta őket, nála szebbet, okosabbat, gazdagabbat s akármi dicséretre méltóbb személyt nem látott, s ki valóban mintaképe volt minden női erénynek. Négy gyermekök közül csak kettő, György és Zsigmond maradt életben. A szülők a leggondosabb nevelésben részesitették őket, nem csupán azért, hogy idővel helyet foglalhassanak a közélet mezején, hanem első sorban azért, mert az atya és az anya maga is kiváló műveltséggel birt, s a legnagyobb érdeklődéssel viseltetett, bőkezüséggel áldozott a közműveltség ügyeiért. György ur gondot viselt székhelye, pataki vára csinositására, de a mellett épen ugy gondjába vette az ottani iskolát, s azt kiváló külföldi intézetek mintájára ujjá szervezte, kellő tanerővel látta el s általában magasabb igények kielégitésére is képessé tette. Ez iskolába járatta Rákóczy a saját két gyermekét mindaddig, mig nagy országos események döntő fordulatot nem idéztek elő a család sorsában.

1630-ban Rákóczy György, kinek atyja egykor rövid ideig szintén viselte a fejedelmi méltóságot, Erdély trónjára emeltetett s a család csakhamar Gyula-Fejérvárra, a már Bethlen alatt fővárosi jelleget öltött fejedelmi székvárosba költözött át, a két Rákóczy fiu pedig atyjok uj méltósága folytán egyszerre herczegi rangot nyert. E rangnak megfelelően változott nevelésök módja is. A fejedelem külön udvari tanintézetet, a külföldi lovagakadémiák mintájára sancta aulicat szervezett számukra, melyben a legkiválóbb erdélyi főuri családok ifjabb sarjaival egyetemben kitünő tanárok vezetése alatt folytatták tanulmányaikat. Ama fejezetek, melyekben Szilágyi Sándor ez iskola beléletét, a tanárok működését s ezzel kapcsolatban a vizsgák alkal-

Gyulafehérvár

Szekesegyház

MMÉE Közl

1935. 303. l.

Godefréd püspök († 1355) síremléke a gyulafehérvári székes-egyházban. A püspök alacsony süveget hord fején, kezében díszes pásztorbotot.

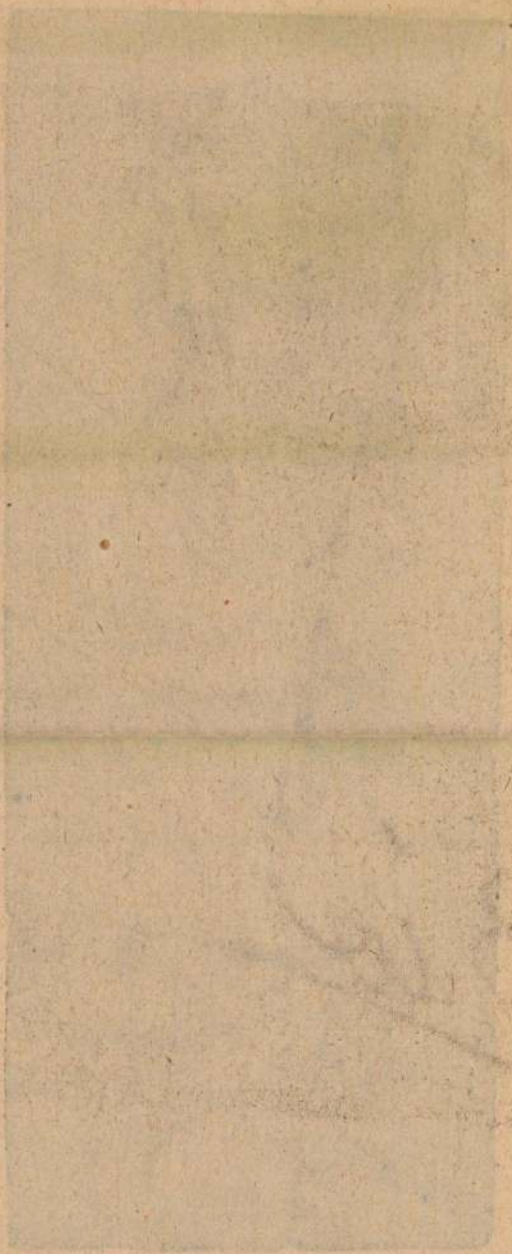

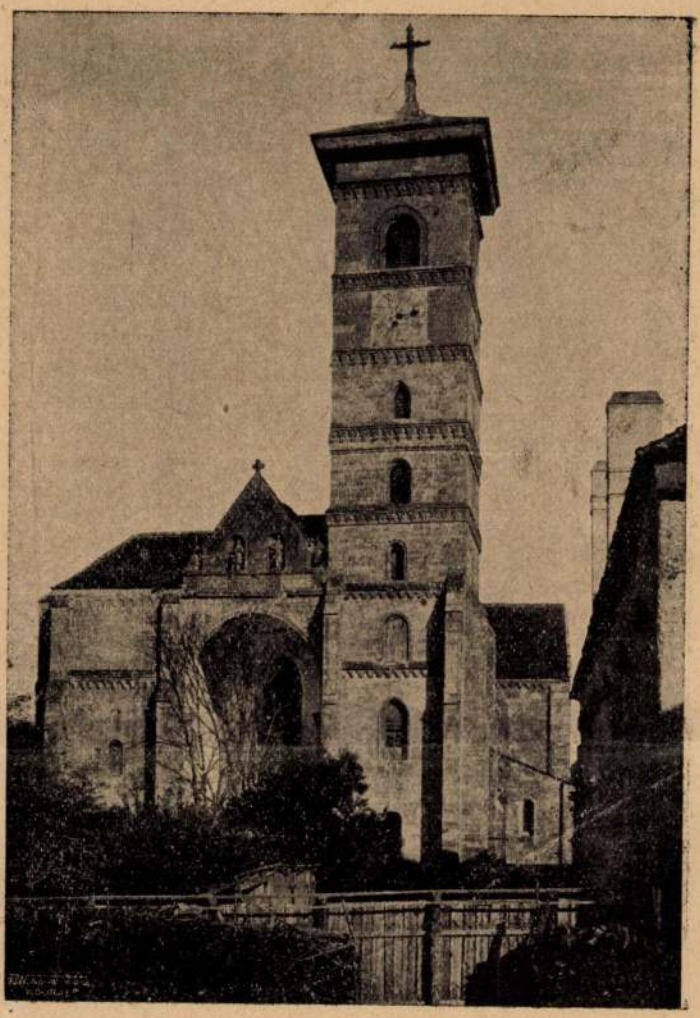

A gyulafehérvári székesegyház. A XII. században épült, régebbi kisebb templom helyén. Erdély legnagyobbszabású románstílű müemléke.

Gerevich – Genthon
A magyar tört. képeskönyve.
Budapest, 1935.

Gyulafehérvár székesegyház

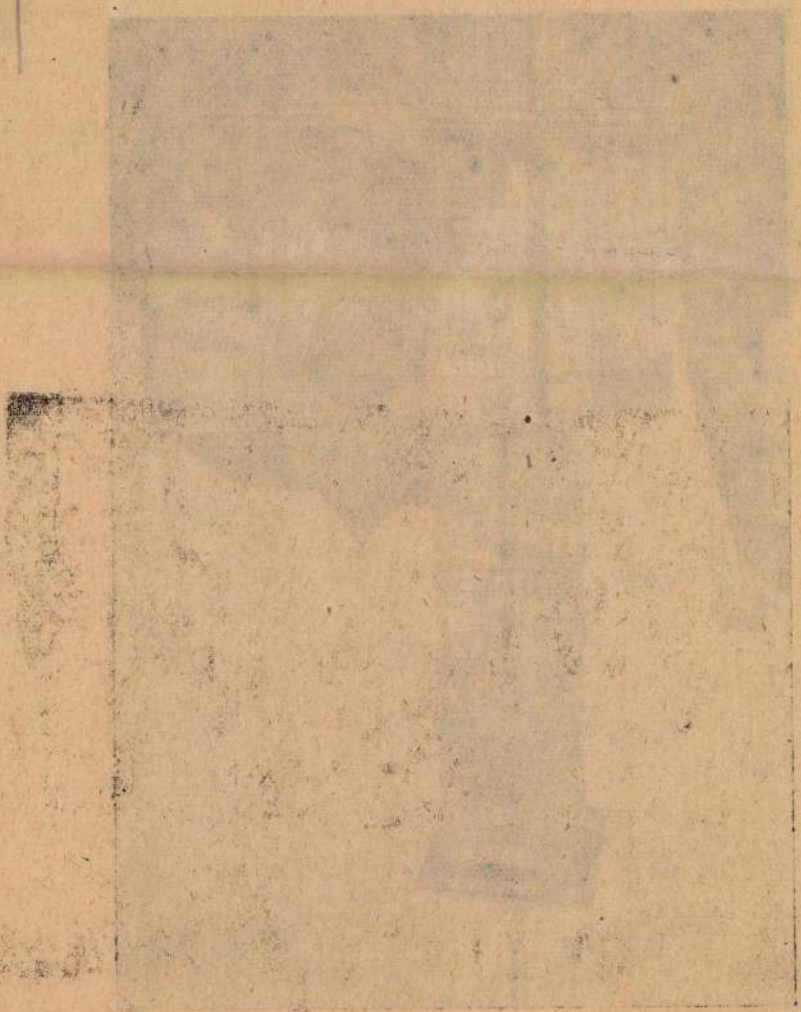

Gyulafehérvár

III. Károly kapujának belső fele.

Háry Gyula rajza

Repr.

Om VII. 95. l.

AZ

Gyulafehérvár

Balogh Jolán

Olasz falfestmények
Gyulafehérvárt
Kolozsvár, 1932.
8r, 6 l. 1 kép.

Gyulafehérvár

A vár.
Károly-kapu.
Püspöki palota kapuja
Batthyány-csillagda
Székesegyház
Hauy Gyula rajzai
Repr. Om VII. 509, 511, 513. l.

Izabella királyné, Hunyadi
János és László koporsói
a gyulafehérvári székesegy-
házban
Cosoma Károly rajza
Repr
Om VII. 515. l.

A BATTHYÁNYEUMRÓL.

A gyulafehérvári vár északi részén magasan emelkedik ki a Batthyányeum ódon fala; letűnt századok viharos évei elmultak felette, de az erős, sárga falak megőrizték a katholikus egyház értékes kincseit. Itt nyer elhelyezést a híres könyvtár és a csillagda.

Gróf Batthyány Ignácz püspök nevéhez fűződik a Batthyányeum megalapítása. A nagynevű főpap azt hitte, hogy sikerülni fog Gyulafehérvárt újból Erdély tudományos központjává tenni és lehetséges lesz arra a magas polczra emelni, melyen Bethlen Gábor korában állott.

Batthyány 1780-ban lett erdélyi püspök, szenvedélyes könyvgyűjtő volt; erdélyi körútjai alkalmával mindenkor sikerült egy-egy régi értékes könyvet vagy ős-nyomtatványt megszereznie könyvtára számára.

A könyvtár kezdetben a püspöki palotában volt elhelyezve, később azonban ez kicsinynek bizonyult; megfelelő helyről kellett gondoskodni.

Batthyány a könyvtár és a felállítandó csillagda számára a trinitarius zárdát szemelte ki, a mely akkor a katonai kincstár tulajdonában volt 1792-ben Batthyánynak sikerült kieszközölni, hogy az egészet átadják neki; a zárdát papnöveldének, a templomot könyvtárnak és csillagdának alakíttatta át.

A templomot még a katonai kincstár két emeletre osztotta, egy nagyobbra és egy kisebbre. A felső és magasabb teremben nyert elhelyezést a könyvtár, az alsó részen a könyvtárnok és a csillagász kapott lakást.

A könyvtár több mint 36,000 kötetből áll; sok közötte a kézirat és ősnyomtatvány. Külföldön is ismerik ezeket az értékes műveket, nemcsak hazánk határain belül.

A kétemeletes épület dél felé néző részén Batthyány egy harmadik emeletet építtetett, a mely azonban csak az épület fele részére terjedt ki, itt rendezte be a csillagdát.

A csillagda egy nagy teremből, két kamrából és egy terraszból állott.

A csodaszép faragott bútorok, régi csillagászati eszközök tanúságai az elmult idők nagy napjainak. Ma a csillagdában lévő műszerek már elavultak, pontos, tudományos megfigyelésre nem eléggé alkalmasak.

A Batthyányeum épülete.

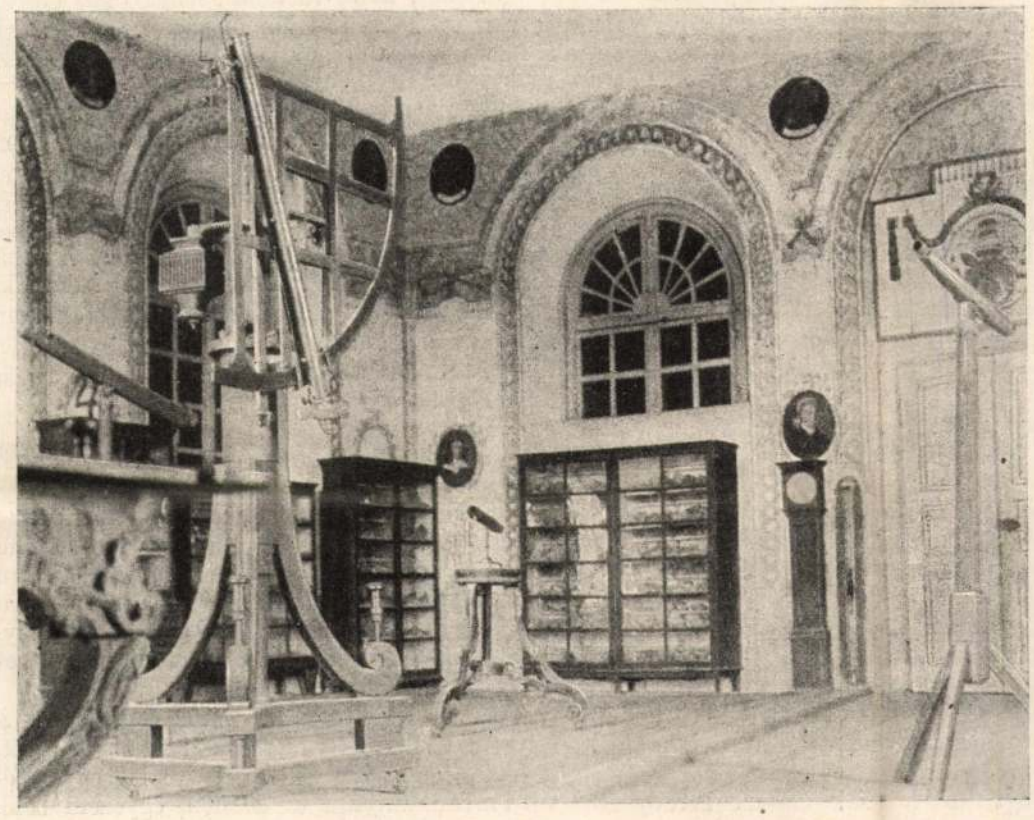

A csillagda nagyterme.

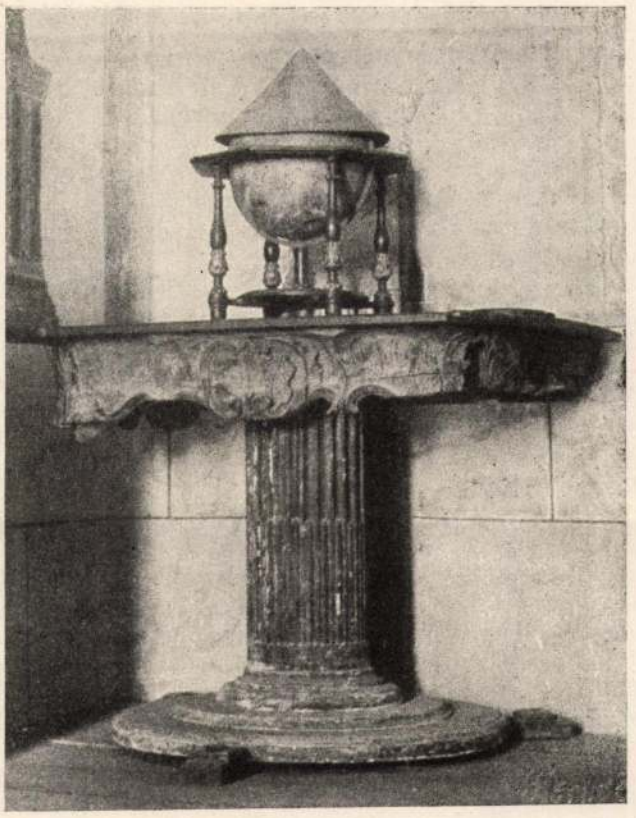

Munkaasztal a csillagda nagytermében.

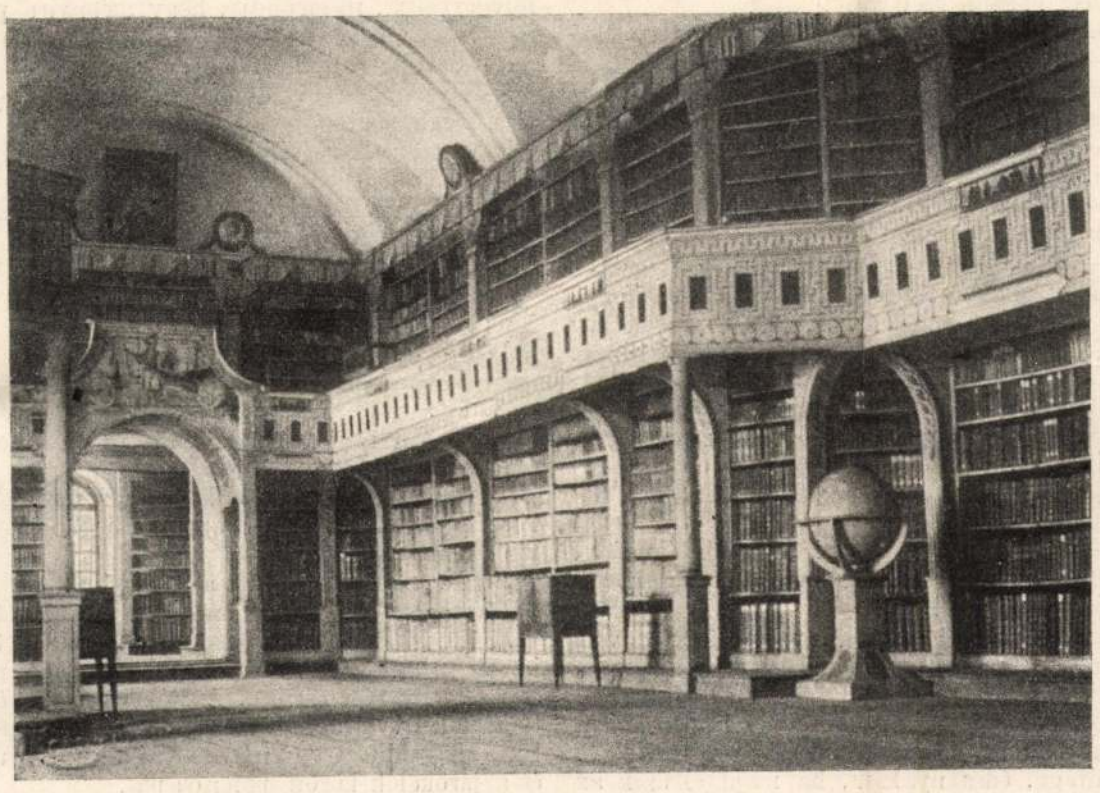

A könyvtár.

KÉPEK A GYULAFEHÉRVÁRI BATTHYÁNYEUMBÓL. — Kerny István felvételei.

AZ EMBER MARAD A RÉGI.

Elbeszélés. — Irta **Bán Ferencz.**

Benke Balázs zászlós, a mint a tábori vasútról átszállt, elkerülte a tiszti kocsikat és a polgári utasok közé ült.

Meghajolt az utitársa előtt, a ki egyelőre az egyetlen volt; a mint leült, megcsörrent a három vitézségi érme: nagy ezüst, kis ezüst, bronz.

Jól megnézte az utitársát, a ki szinte kidagadt az ülésből. Kövér volt és rettentően magasnak kellett lennie.

A vézna Benke Balázs kétkedve nevetett.

— Vajjon mind a ketten emberek lennénk? — erre gondolt.

Az utitárs nem a joviális óriások családjából származott. A puhány arczából aggressziv hegyes orr meredezett, a szeme alatt, pofáinak vörös tengerében sárga foltok terjedtek, mint riasztó szirtek, a füle vörös volt s fülkagylójára mint undorító lepény, vörös húslebeny feküdt. Apró, vaddisznó szeme minden tartózkodás nélkül vizsgálta Benke Balázst.

A vonat megindult és Benke Balázs sóhajtott. Nem úgy történt, a mint várta, nem szállott be a szép nő, a kire várt.

Pedig azért ült háttal a lokomotiv felé és hagyta üresen a két szemközti ülést. Remélte: ez lesz a lépvessző, a min megragad a szép nő, a ki sorra járja a kupékat egy jó hely után ... de nem szállt be senki.

Alig hat órája még a fedezékben ült, zsebében a szabadságolási parancscsal és hallgatta a «kollegákat», a mint mámoros szemmel meséltek a hinterlandról.

Egy főhadnagy lelkendezett:

— Minden asszonyt, tudjátok, minden asszonyt, a kit csak akartam! Ó, az a drága hinterland, egy valóságos hárem!

— És hogy csináltad? — kérdezte Benke Balázs és a szeme kigyult.

A főhadnagy legyintett.

— Csináltam?! Csak eléjük álltam és kész.

A fedezékben nagyot serczenve kialudt a gyertya, de a főhadnagy szeme átvilágított a sötétségen.

Benke Balázsban ekkor mozdult meg az elhatározás. Szegény filozopter volt a háború előtt, a ki soha nem szeretett még igazi nőt, de azóta nagyot fordult a világ. Azóta zászlós lett, három vitézségi érmet szerzett. A bajtársai szívében egész album van a szabadságok alatt szerzett nőfejekből, istenem egyet, legalább egyet talán ő is szerezhet, de szép legyen, isteni, nem, ő nem olyan, ő feleségül is venné és még aktiváltatná is magát, ha nagyon kívánja.

— Zászlós úr szabadságra megy? — kérdezte az utitárs.

— Igen. Tizennyolcz nap! — Zárkózott maradt.

— Persze, nők után, mint a többiek! — Az utitárs hangjában megcsillant a lenézés.

— Nem! Dehogy! Nem érdekelnek! — mondta Benke Balázs és elpirult.

— Csak levenné a lábát legalább, hisz elmenekül mind! — nyöszörgött magában ugyanekkor.

Az utitárs megsimogatta fülén a húslebenyt. Barátságosan nézett Benkére. Bemutatkozott.

— Nevem Diószeghy! Mi volt ön a czivilben?

A kérdése sértően egyszerű volt.

— Tanár! — mondta Benke, de belevörösödött.

— Á, á, tehát kollega! — a kezét nyujtotta.

A vonat megállt. Benke a folyosóra akart menni, nincs-e az állomáson valami szép nő? Ha beszáll egy és véletlenül éppen az ő helyére ül, akkor hozzálép és azt mondja: «Pardon, ez lefoglalt, de ó kérem csak tessék parancsolni!» és kész az ürügy.

Már épen emelkedni készült, de látta Diószeghy fölvillanó szemén, hogy szólni akar.

— Látja, uram, ez derék. Hát méltó egy férfihez, hogy szoknyák után szaladgáljon?! A létnek, a társadalmi berendezkedésnek ezer megoldatlan problémája van. Nem szörnyüség, hogy a férfi, a ki nagyobb czélokra hivatott, az ifjuságát a nőkre pazarolja, holott az ifjúság, az istenek szép ajándéka, az eszmék, az ideálok kiforralására való! ... Nagyon örvendek, igazán, nagyon örvendek, hogy megismerhettem önt, a ki érzi a lét komolyságát.

— Kérem, kérem! — mondta Benke Balázs és a folyosóra figyelt; mintha szoknyasuhogást hallott volna.

— Csak levenné a lábát, istenem csak levenné!

Két nő lépett el a fülke előtt tétován. Az egyik előbbre ment, a másik állva maradt. Diószeghy még mindig a középső ülésen tartotta a lábát. Vedd le barom! — parancsolt rá Benke a szemével, de ő — a pilláit lecsukta.

A másik nő visszajött. Benyitottak. Benke feszesre húzta a dolmányát, a vitézségi érmei megcsörrentek bele és teleszívta a mellét, hogy domború legyen. Diószeghy nem is moczczant. A hölgyekről csak annyiban vett tudomást, hogy mérgesen felpillantott a vaddisznó szemével.

— Szabad? — kérdezte az egyik nő és Diószeghy kénytelen lett leemelni a lábát.

A hölgy leporolta az ülést és fintort csinált az orrával. Diószeghy a túlsó oldalra vetette magát és dühösen nézett ki az ablakon.

A két hölgy egymás mellé ült. Benke maga alá szedte a lábait, hogy minél kevesebb kényelmetlenségükre legyen.

— Istenem, micsoda szerencse! — gondolta lehúnyva a szemét.

A két hölgy magas volt és látnivalóan előkelő. A szőke karcsúbb volt, egy dekadens szépség. A csuklói feltünően vékonyak, a szemöldöke, mint könnyű álom, magasan lebegett az opálfényű szeme fölött. Finom volt, üvegházi virág, nemes gyöngeségében, mintha az is fájdalmára lenne, a mikor az ajkát beszédre nyitja. A másik, a ki közelebb ült Benkéhez, barna volt. Telt, magas termete, mint a pünkösdi rózsa duzzadt, a szeme naiv lelket mutatott és finom bokáját látva, Benke nem hitte volna, hogy magas és erős lehet, dereka keményen rajzolódó vonalában talán maga a milói Vénusz.

— Mindegy, akármelyik ... de mégis inkább a barna ...

Jó idő telt el a rakosgatással. Kis bőrönd, retikül ... a retikülből elővenni a tükrőt, visszatenni, a szőke pillanatra a fátylát is fölemelte és az orra alatt kiigazította a púder csillogását. Azután a végnélküli helyezkedések jöttek s a míg a kényes test megtalálta a legpuhább poziturát, Benke kábuló szeme előtt a formák özöne tárult föl.

A barna szólt először.

— Eljösz velem? A Váczi-utczában Karsaynál láttam egy gyönyörűt! Magas tető, fekete bársonydísz, oldalt mélyen behajlítva. Elragadó!

— Azt akarod? A középső állványon áll, mindjárt az ajtó mellett!

— Az, az! — mondta boldogan a barna.

— Nem mehetek, Liebchen! De nem jönnél velem a szabóhoz! Komm mit, elviszlek kocsin!

— Inkább gyalog!

— Gyalog? — A szőke szeme kérdőjelbe görbült.

— Nagyon szeretek gyalogolni. A mult héten is gyalog mentem át Berkenyére! A hegyek között nagyon szép volt!

— Berkenyére? — A szőke nevetett.

— Ó, ha ott találkozhattam volna veled! — mondta Benke szeme a barnának. Benke is örömmel bolyongott a hegyek között.

— Du, Liebchen, a lovad egészséges már?! Jani megint vett egy lovat!

— Aj, az a Jani mindig lovat vesz ... mikor lesz nálatok a mulatság?

— A garden party? Jövő hét!

Benke Balázs fürdött a boldogságban. Zengő női szavak, a mellek hullámzásának melódikus kíséretével. Milyen régen nem volt része benne. Ó, a szavak milyen édesek, ha női ajkakról hullanak, mint megoldott gyöngysor.

Megcsörrentette az érmeit és a barnára nézett. A barna visszanézett rá.

— Semmi kétség, érdeklődik irántam. — Benke boldogan dörzsölte a kezét.

— De ne nézd oly mohón, inkább tégy úgy, mintha csöppet se érdekelne. A hidegség izgatja legjobban a nőt!

Az ablak felé fordult és már bizonyos volt benne, hogy a barnát boldoggá teszi, ha megszólítja.

— Tőlem függ, hogy szerelmes legyen belém és én akarom, hogy szerelmes legyen belém ... Ó, drága, édes nyakam, ha majd eltűnik az ajkam a puhaságodban és ha majd együtt sétálunk az erdőn, összeakaszkodva, boldogan, férj és feleség!

Csak nem tudta még ... ejnye, épen csak az első lépést nem tudta még.

Diószeghy szembefordult rá.

— Látja, ilyen semmi, üres dolgok töltik ki az életüket! — szemével a két nőre vágott.

Benke összerezzent.

Diószeghy kíméletlenül nevetett.

— Hahaha! Kívülről tudják, hogy a kalap melyik sarokban áll! Hát ez az emberi élet czélja. Hahaha!

— Mit röhögsz, te durva barom! — rivalt rá a szemével Benke.

Zörgött a kardjával, hogy a nők ne hallják, a mit Diószeghy beszél. Elfordult tőle. Így demonstrálta, hogy semmi köze hozzá.

A szőke végignézte Diószeghyt. A barna szinte menekülve, a tulsó oldalra hajolt. Elhallgattak, mint az erdőben a madarak.

Diószeghy megszólalt:

— Lássa, itt ültünk és beszélgettünk okos emberhez méltó dolgokról, aztán besuhog két szoknya és már vége minden csöndes szemlélődésnek.

Benke elfordította a fejét. «Példátlan ez a durva támadás. Ilyen egyenesen nekik menni. Ha már nőgyűlölő, nem tudná mégis finomabban, czélzásokban!» — erre gondolt.

— De kérem, talán mégis! — mondta bátortalanul és a hölgyekre nézett. Talán biztatásra várt.

Diószeghy legyintett.

— Nézze, fiatal barátom, maga okos ember és van érzéke az élet komolysága iránt, de még nem vonta le a dolgok konzekvencziáit. Hagyja csak rám, én már jobban tudom! Nézze, — megfogta Benke egyik gombját — a nő gyönge és a gyönge visszaél az udvariassággal. Nem előzékenységnek veszi, ajándéknak, főnyeremények, de jognak, sőt a férfi részéről kötelességnek. Az én elvem: durvának lenni a nőkkel szemben! Ez az egyetlen lehető különben soha nem jönnek rá, hogy üres senkik és semmik.

A nők összenéztek és elhatározták, hogy nem hallották a kirohanást.

— Nem, kérem, ebben nem oszthatom az ön felfogását! — tiltakozott Benke.

Diószeghy mosolygott.

— No jó! ... mindjárt meglátja, hogy az én módszerem sokkal eredményesebb.

Szivarra gyujtott és félpercz alatt telefüstölte a szakaszt. A szőke már nem tudott fölül maradni. Köhögött és zsebkendőjével hajtotta a füstöt. Ránézett Diószeghyre és szép arcza eltorzult a gyűlölködésben. Diószeghy mosolygott, tovább füstölt és diadalmasan pillantgatott Benke felé.

A szőke kinyitotta az ajtót és kihajolt a folyosóra. Diószeghy fölállt és becsapta az ajtót.

— Télen az ajtót csak az utasok beleegyezésével szabad kinyítni és én nem egyezem bele. A zászlós úr sem!

Benke Balázs fölállt. Nem, ez már túlmegy a határon. Idáig hallgatott és tűrte, de most fölvilágosítja, megmondja, hogy mennyire paraszt.

Késő volt. A szőke felállt.

— Gyere! — mondta a barátnéjának. — Még megharap!

Kimentek. Mosolyogtak, de még a kalapjuk hegye is remegett.

— Mindennek vége! — gondolta Benke Balázs.

Rárivalt Diószeghyre:

— Uram, ön, ön egy, egy közönséges ... — kiment és becsapta az ajtót.

Diószeghy értetlenül bámult utána.

Benke megállt a hölgyek előtt. Feszesen szalutált.

— Igazán nagyon sajnálom ... nem jutott tovább.

— Takarodjon, mert a kalauzhoz fordulok! A szőke szeme lobogott s az ujjai begörbültek, mint a karmok.

Benke visszatámolygott a szakaszba.

Diószeghy gúnyosan nézett rá. Mosolygott.

Benke kitalálta, hogy most, most keresztüllátott rajta. Végtelenül szégyenkezett és ráeszmélt egy régi esetére. A Rákóczi-úton történt, sok évvel a háború előtt, elsőéves korában. Megszólított egy nőt s a nő visszafordult és a járókelők között pofoncsapta.

Az arcza égett, mintha most történt volna.

— Mit mondok a fiúknak! — gondolta elkeseredve.

sajátos magyar művészi felfogást. A bécsi »Fürstentor« reliefje a XIV. századi magyar szobrászat egyik legnagyobb jelentőségű alkotása.

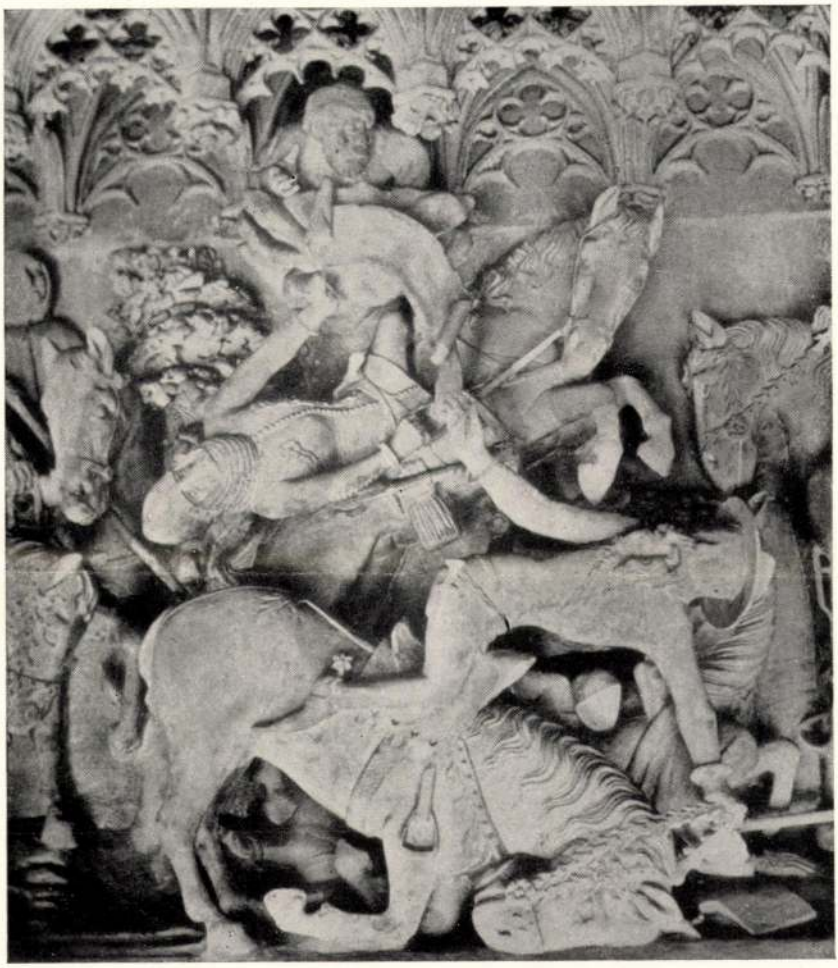

13. Kolozsvári György és Márton : Saul bukása. A bécsi Szent István-dóm déli oldalkapujának kődomborműve. (XIV. sz.)
Giorgio e Martino da Kolozsvár : La caduta di Saul. Bassorilievo della porta meridionale del Duomo Santo Stefano a Vienna (sec. XIV).

XV. századi plasztikánk úgyszólván egyetlen reánkmaradt csatajelenete a törökverő Hunyadi János tumbájának két oldallapját díszítő domborművek, amelyek a magyar művészettörténeti

Ambrosata

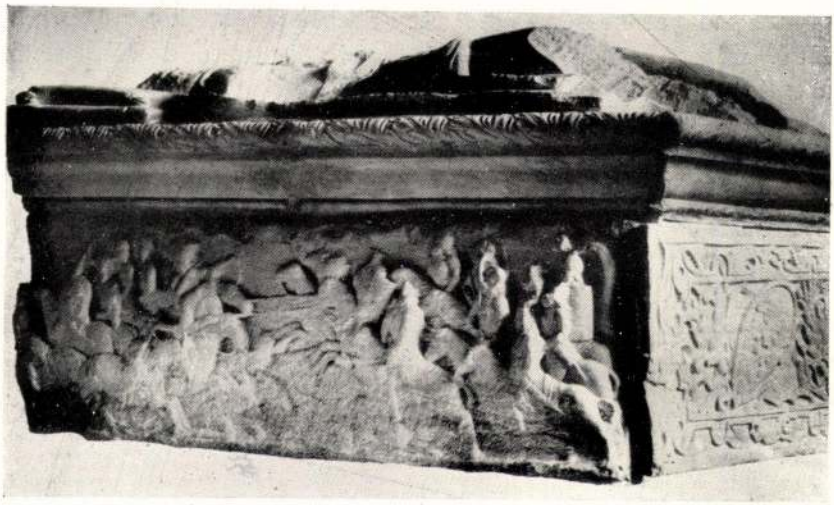

14. Hunyadi János tumbája. XV. sz. (Gyulafehérvári székesegyház).
La tomba di Giovanni Hunyadi, governatore d'Ungheria (sec. XV, Cattedrale di Gyulafehérvár).

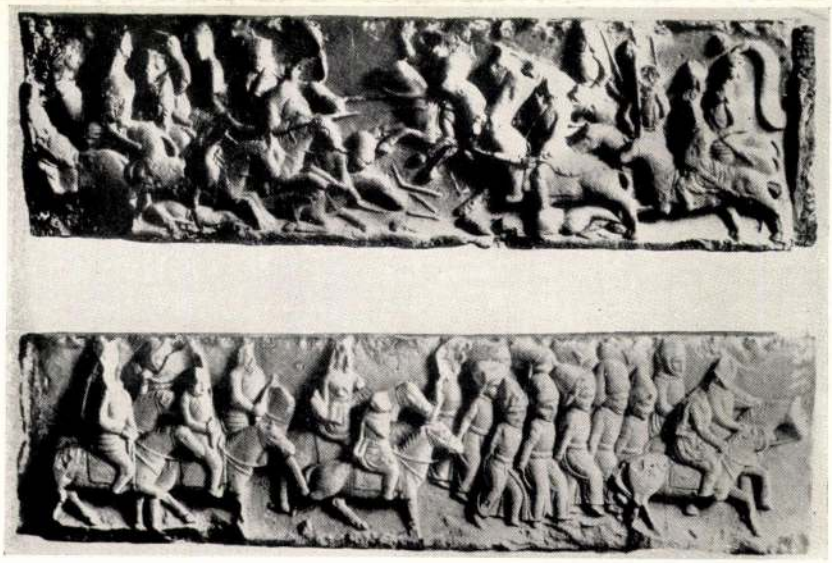

15. A Hunyadi-tumba oldallapjai.
Le tavole laterali della tomba di Hunyadi.

kutatás általánosan ismert tárgyai.[105] (14. és 15. kép.) A gyulafehérvári szarkofág baloldalán levő domborművön keresztény lovagok hajtanak előre török foglyokat. Elől lovon két páncélos vitéz, mögöttük hátrakötött kezekkel, jellegzetes viseletükben egy csapat török fogoly s a menetet újólag két keresztény lovas zárja be. A jobb-

16. Ostromjelenet János Zsigmond erdélyi fejedelem márványszarkofágján. XVI. sz. (Gyulafehérvári székesegyház.)
Scena d'assedio. Sarcofago di marmo di Giovanni Sigismondo principe di Transilvania (sec. XVI. Cattedrale di Gyulafehérvár).

oldalon, teljesen hasonló viseletben — a keresztények páncélzatban, a törökök hosszú köntösben — harcoló török és keresztény katonák csoportja tűnik elő. Bár ez a relief jobban megviselt és sok helyütt letöredezett, mégis élvezhető és világos elosztású. Baloldalt a magyarok csoportja; a lovasok ritmikusan emelkedő csapatokban ugratnak előre. Egy elesett vitéz a földön fekszik. A törökök között már bomlottabb a csatarend: elől bukik le egy lovas, mögötte egy társa kopját szegez előre s egy harmadik íját feszíti, de a hátsó rendek már futva menekülnek. Élet, lüktető mozgalmasság s lendület ömlik el e gyönyörű domborművön. A realisztikus megfigyelés már előrehaladt, ha a gótika merevsége még nem is oszlott el teljesen. A formaadás tiszta, világos: a jelenete-

zésben a harmonikusan elosztott csoportok, fény- és árnyfoltok, szabatos körvonalak érvényesülnek. A Hunyadi-szarkofág csatajelenete kétségtelenül magyar mester műve; nem kapcsolódik sem az olasz, sem a német művészethez. Olasz a kompozícióban több színpadiasságot, több pátoszt érvényesített volna, formai realizmusa e korban sokkal előrehaladottabb lenne, míg egy német szobrásznak remek alkalma kínálkozott volna, hogy a késő gótika modorában kuszálja össze az elkeseredett harcosokat, az összeakaszkodó fegyvereket s élénk realizmussal éreztesse a földrezuhanó elesettek fájdalmát. A magyar kőfaragó azonban mindettől tartózkodik. Formaadása világos, áttekinthető, rajza sommázó s a székelyföldi Szent László-csatafreskókra mutat vissza; a harmonikus fény- és árnyékelosztást keresi s a csata döntő mozzanatát is nagy művészi önmegtartóztatással adja vissza.[106] A középkori magyar plasztika e korban, mikor e domborművek készültek (a kormányzó 1556-i halála után talán egy évtizeddel), szerves egységben bontakozott ki, nem volt szolgai másolása semmiféle idegen műgyakorlatnak. Magyar szellemet és magyar ízlést sugárzott s ezt a sajátos magyar felfogást adja a János Zsigmond fejedelem gyulafehérvári szarkofágjának (XVI. sz.) oldallapján látható ostromjelenet is (16. kép).

A Képes Krónika és a székelyföldi freskók szellemének öröksége a Hunyadi-síremlék művészete s mint plasztikai mű, a Zsigmond utáni budai szobrásziskolával állhat kapcsolatban.[107] Talán nem volt reá hatás nélkül a budai Nagyboldogasszony-templom falképe sem. Maga a mester valószínűleg erdélyi szobrász volt, de a szellem és a stílusakarat a fénykorát élő gótika volt, amely a lovagi erények tiszteletében, a magyar nagyhatalom katonai erényeinek tündöklésében hajtotta legszebb virágait.

jelentékeny sima frontalissal (homoloköből). Az orrhát gyengén hajlott, orthognát, hosszas arcz, meglehetősen fejlett állcsúcscsal. Az állkapocs nélküli koponya feltünően hosszúfejű (dolichocephal), felette szabályosan ívelt homlok, melynek hajlási vonala a glabellától a bregmáig valósággal szabályos negyedkört képez. A bregma táján a koponyafedő kidudorodó. A faldudorok (tuber parietale) fejlettek. Az inion (nyakszirti gumó) elmosódott, ellenben a nyakszirtpikkely erősen domborodó s csúcsán a koponyáknál ritkán előforduló falközti csontocska (os interparietale) (IV. tábla, 6. ábra) világosan észrevehető. A koszorú- és nyílvarrat részben elmosódott s csak a lambdavarratot lehet határozottan megkülönböztetni. Gyengén fejlett szemöldökívek, erős sasorr s kissé prognath arcz a legtipikusabb jellegek.

A fej 40 év körüli egyéné lehetett. Az alsó állcsont és arczi részek nélküli koponya szintén dolichocephal, összeforrt, elmosódott varratokkal, közepes magasságú, meredek homlokkal; az inion elmosódott, a csecsnyúlványok rövidek, tompák és zömökek. A baloldali halántékcsont járomnyúlványa zöld rozsdától festett, a mi a bronz anyagú fülönfüggőtől származhatik.

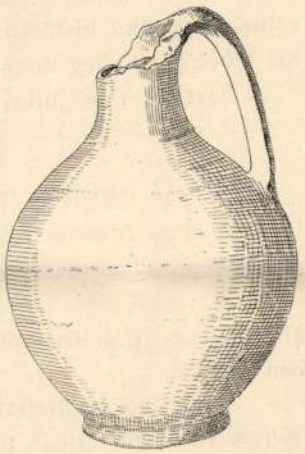

9. ábra cca 1/3 n.

Valamely régészeti lelet annál becsesebb az archeologiára nézve, minél pontosabb ama kor megállapítása, melyből származik. Természetesen ilyen esetben különösen fontosak az érem vagy pénzmellékletek, melyek legkönnyebben útbaigazíthatják a kutatót, jóllehet ezek a bizonyítékok sem mindig megbízhatók. Sajnos, én ilyen mellékletekre nem akadtam, de a vázak fekvése, a temetkezőhely természete, a vázak mellett talált régiségeknek hasonló leletek régiségeivel való összehasonlítása alapján s a csontvázak kraniologiai sajátosságait is tekintetbe véve bátran állíthatom, hogy az általam feltárt sírok a régibb középkorból, vagy szűkebb határok közé szorítva, a IX—XI. századból valók. Hiszen ha egybevetjük a Szarvas közelében levő orosházi, gerendási, avagy a szentesi, szegedi, győrvidéki, demkóhegyi, szeged-bojárhalmi, abonyi, kishegyesi stb. régibb középkori sírok leleteivel, a rózsási és ó-szőlői bronzleletekkel teljesen megegyező régiségekre hivatkozhatunk. Az üveggyöngyök alakja, díszítése sok, általam fel nem sorolt régibb középkori sírok gyöngymellékleteivel egyeztethetők össze. Azonkívül a füles gomboknak tömör vagy belül üres fajtái, karkötők, nyakpereczek (torquesek), sodronykarika fülönfüggőknek teljesen hű másai feltalálhatók úgy a győri sírmező (Arch. Értesítő 1906. évf.), mint a demkóhegyi (Arch. Ért. 1893 jun. 15. füzet), vagy szeged-bojárhalmi (Arch. Ért. 1891 ápr. 15. füz.), vagy a gerendási (Arch. Ért. 1879. évf.) stb. sírmezők mellékletei között.

Érdekes a sírokban talált vázaknak meglehetősen közös anthropologiai jellege is, így pl. a közepes termet, a korlátolt magasságú homok, leginkább mesocephal fej, erősen sasorr, arányosan fejlett arczi részek, orthognathia, a

gyakran feltünően erős állcsúcs klasszikus szépségű népről tanuskodik. Különösen a rózsási végtagcsontok erősen tarajos volta, a kimutatható foramen interkondyloidea, az erős görbületű kulcscsontok az illetőknek erős kézi munkájáról tanuskodnak.

Mivel pedig az általam felszínre került leletek között lóváz, fegyvermaradvány nem fordult elő s mert a csontvázak javarésze női egyéneké, vagy idős férfiaké és fejletlen gyermekeké; szintén magától kinálkozik az a feltevés, hogy a fegyverforgató férfiak bizonyára távolabb, harczban voltak s otthon csak a nők és öregek s a gyermekek maradtak. Hogy ez a következtetés némi valószinűséggel birhat, azt bizonyítja az a körülmény is, hogy az Arch. Ért. 1906. évfolyamában a 293-ik oldalon a Szentes határában felfedett régibb középkori sírok tárgyalásánál Csallány Gábor úr szintén jogosultnak tart ilyes föltevést a saját sírleleteire vonatkozólag.

Mindenesetre ajánlatos lenne az általam megkezdett rózsási és ó-szőlői ásatások tovább folytatása, mivel hazai történelmünk régi korszakait, megfelelő számú és értékű históriai feljegyzések híján csakis a felszínre került sírleletekkel lehetne némileg megvilágítani.

Szarvas, 1909 julius hó 12-én.

Ifj. Krecsmárik Endre,
képezdei tanár.

IV. Dr. CSERNI BÉLA: ZENO SIRKÖVERŐL APULUMBAN. Már tíz éve, hogy Apulum római városnak «Sirok-utczáját» a mostanában «Major szőlő-telepnek» nevezett városrészben felfedeztem.

E római volt sirok utczája Gyulafehérvár (Municipium Apulense) és Marosportus (Colonia Apulensis) között nyugat felé a vasuti indóház átellenében fekszik.

A szőlővel beültetett csekély emelkedésű lejtőn és az azon fölött nyugati irányban tovább terjedő terrasson, valamint e domb alatt keletfelé fekvő sík területen volt a római temető, melynek maradványai évek hosszú során át szőlőmivelési munkálatok, vagy a legújabbi időben, az oda áthelyezett köztemető igénybe vétele közben napfényre kerültek. Régebben számba sem vették, s az ott előkerült római emlékek elpusztultak, elkallódtak. De most már tíz év óta, főképen tavaszkor, mikor földmegforgatási munkálatokat végeznek ott a gazdák, lesem és megragadom a jó alkalmat, régiségeknek és adatoknak gyűjtésére a római Sirok-utcza rekonstruálásának czéljából.

Sokat és nevezetest gyűjtöttem már múzeumunkba onnan, az egyes szőlőkertekben előfordultakról pedig felvételeket készítettem. Czélomat is elérendem, ha kellő támogatásban részesülni szerencsém leszen.

Apulum történetére nézve eme igen nevezetes helynek közelebbi leirását és képekben való bemutatását, az e helyen végzett kutatásaimnak s azok eredményeinek, valamint az e helyen működésem közt felfedezett bronzkori telepnek tárgyalását ezuttal még mellőzve, ez alkalommal csupán a sirok utczájának keleti sorának földjéből 1909 deczember 12-én kiemelt sokféle római maradványok közül csak egy leletdarabról óhajtok szólani, t. i. egy nevezetes fölirattal ellátott sírkőről, melyet bizonyára szivesen fogadnak a szaktudósok,

mert Dacia történetének, s különösen a daciai katonai viszonyoknak tüzetesebb megírásához új adatot nyújt.

A sírkő föliratа szerény és egyszerű. Szövege szerint egy Julia nevű, immár özvegy, római nő sírkövet emel legkedvesebb férjének Zenónak, ki Taresius fia volt és harminczhárom éves korában elhalt.

Zeno özvegye jómódú lehetett, mert boldogult férje hatalmas síremlékét két egymásra helyezett podiumszerű óriási kő talapzatra állította,* melyről azonban ledöntve, az irásos oldalán fekvő helyzetben találtuk.

A sírkő föliratának elolvasása közben azonban csakhamar feltünik a 4. és 5. sorban a: MILES · N(umeri) GERM(anorum). E néhány szó köti le figyelmünket, mert benne új adatot találunk oly katonai csapatról, mely eddig elé föliratainkon még nem fordult elő.

Sírkövünk vidékünkről való durva, sötétszürke homokkőből készült, egyszerű, közönségesebb alakban.

Magassága 129 cm., szélessége 74 cm., vastagsága 54 cm. A magasságból a felső tagolt párkányzatra 25 cm., a törzsre 80 cm. és alsó párkányzatára, mely a felsőnek fordított ismétlése 24 cm. esik.

Az irás mezeje 48 cm. széles és 68 cm. magas, a betük pedig a sorok szerint fölülről lefelé mindinkább kisebbülnek: 6·5, 6·0, 5·0, 4·5, 4·0, 4·0, 4·5 és 3·5 cm. magasak, s a felső sorokban jobban vannak bemélyítve, mint az alsóbbakban, a mi különben az ideiktatott fényképen is látható. Formájuk a II. század végére, vagy III-nak elejére vall.

Miután a pacskolatról vett fénykép sokkal világosabb és tisztábban olvasható, mint az eredeti sötétszürke kőről felvetté, s minthogy maga a sírkő csak egyszerű, felső abacus nélküli, párkányzattal ellátott oltár alakú, s czikkemben nem a sírkő alakja a fődolog, hanem a fölirat szövege, azért a pacskolatról vett fényképet teszem közzé:

D(is) M(anibus)

ZENONI

TARASI

MILES N(umeri)
GERM(anorum) VIX(it) AN(nos)
XXXIII · IVLIA
MARITO PIEN
TISSIMO.

* E két talapzat-kő közül az alsó 132×100×28 cm., a felső pedig 105×81×28 cm. nagyságú.

Zeno név nem germán, hanem valamely más külföldről (görög) származású férfiúra vall.

«Miles numeri Germanorum», mint már fennebb említettem, egyáltalán az eddig talált és közzé tett föliratokon még soha sem fordult elő. Ezen szokatlan leletnek némi magyarázatát talán azon nehány esetben előforduló sajátságos új alkotásokban találni, melyekkel a III. században a római birodalomnak sok helyen találkozhatunk, s így a katonai téren is.

Látjuk például, hogy Severus Alexander alatt (222—235) Britanniában: «Germani cives Tuiharti cunei Frisiorum» különböztettek meg.[1]

Ezen «germani» tehát meg voltak különböztetve, mint »cives Tusharti» (a hollandi Tavente vidékéről), kik a cuneus (numerus) frisi hadosztályhoz tartoztak.

Ez analog esetnek vehető föliratunkhoz. German csapatról szól egy cumbriai oltár Britanniában (C · I · L · VII. 303) Hübner vexillatio Germanorumnak olvassa, Mommsen «vexillatio Germaniæ utriusque Rætiæ Dalmatiæ» olvasást ajánl. Forojuliumból (Fréjus) Gallia Narbonnensisban ismerünk Herculesnek szentelt oltárt (G · I · L. XII. 5733), melynek föliratában vexilatio Germanicianorum szerepel és ugyanily german csapat emlékét őrzi meg Svetonius Galba császár életrajzában Cap. 20.

Analogiát találunk azonkívül egy apulumi sírkőföliratban is, melyet már régebbi időben a Czirjék-féle kertben leltek,[2] s a melynek szövege a következő:

D(is) M(anibus) · | TVTOR · SILVAN[i], | [eque]S · A[l]Æ BOS [p(oranorum)]| EX · N(umero) ILL[y] R(icorum), STI[p(endiorum)] | XXIII, VIX(it) ANN[os] | XLIII · H(ic) S(itus) [e(st)].

Ezen sírkő Hadrianus (117—631) idejéből való lehet.[3]

Dacia inferiorból a 129. évi katonai diplomában említve van a «vexillatio equitum Illyricorum», azaz az exercitus Illyricus (Pannonia és Dalmatia) hadosztályaiból alakított lovasosztály, mely Traianusnak Dacia ellen viselt háborúiban valószínüleg részt vett. Ezt később az excercitus Daciæ-ba beolvasztották, de azután csak mint «numerus» szerepelt.

Kimutatható még két parancsnok, præpositus numeri equitum electorum ex Illyrico (C · I · L · VIII. 9358.) és præpositus numeri Illyricorum. (Corp. Inser. Lat. XI. 393.)[4]

Zeno sírköve közelében egy fölirat nélküli, szép kivitelű domborműves sírkövet találtam, mely egy férfi mellképét és két oldalán egy-egy ülő oroszlánt ábrázolja. E domborművén levő mellkép karvédővel ellátott 40—50 évesnek látszó katonát ábrázol. Vajjon összeköttetésbe lehetne-e hozni azt a 33 éves korában elhalt Zenóról szóló föliratával? Erre még nem merek felelni.

Ezen sírkő lelhelyétől dél felé menő irányban 13 méternyi távolságban

[1] V. ö. Mommsen, Hermes. XIX. 231. l.

[2] Ez valószínüleg a mostani várterületen levő, Novák Ferencz polgármester tulajdonát képező kert.

[3] Corp. Inser. Lat. III. 1197.

[4] V. ö. Domaszewski, Die Rangordnung des römischen Heeres. 1908 135. l.

Gyulafehérvári Károly-kapu III. Károly lovasszobrával!

Benczúr Béla rajza után

Om I. 221. l.

Balogh Jolán: Olasz palpestmények Gyulafehérvárt.

8°, 1K, 6L, Kolozsvár, 1932.

Gyulafehérvári olasz palpestmények

Gyulafehérvári palota

Kemény Lajos: A gyulafehérvári palota történetéhez. Századok 1890. 368-l.

A Marosvásárhelyi reformá

1941. március hó 8ó

Gyulafehérvár
Székesegyház

Léstyán József: Ciceronul catedralei catolice din Alba-Iulia... Rövid útmutató a gyulafehérvári székesegyház megtekintéséhez.

8°, 0K, 28L, Gyulafehérvár, év nélkül

Csányi Károly: A gyulafehérvári tréhe-
egyház.

4°, 11K, 8L, Budapest, 1899.

Gyulafehérvári
Békesegyház

Gyulafehérvári székes-egyház

Bunyitay Vince: A gyulafehérvári székesegyház későbbi részei s egy magyar humanista.

2°, 3K, 32L, Budapest, 1878.

Gyulafehérvári

Rákóczi-könyvtár

Dedek Crescens Lajos:

Bunyitay Vince:
A gyulafehérvári Rákóczi-
egyház későbbi részei
és egy magyar humanista.
Századok 1893. 448 l.

Könyvtárom.

Gyulafehérvári nékes-egyház

Csányt K

A gyulafehérvári nékesegyház

Petrik 1886–1900

kutatás általánosan ismert tárgyai.[105] (14. és 15. kép.) A gyulafehérvári szarkofág baloldalán levő domborművön keresztény lovagok hajtanak előre török foglyokat. Elől lovon két páncélos vitéz, mögöttük hátrakötött kezekkel, jellegzetes viseletükben egy csapat török fogoly s a menetet újólag két keresztény lovas zárja be. A jobb-

16. Ostromjelenet János Zsigmond erdélyi fejedelem márványszarkofágján. XVI. sz. (Gyulafehérvári székesegyház.)
Scena d'assedio. Sarcofago di marmo di Giovanni Sigismondo principe di Transilvania (sec. XVI, Cattedrale di Gyulafehérvár).

oldalon, teljesen hasonló viseletben — a keresztények páncélzatban, a törökök hosszú köntösben — harcoló török és keresztény katonák csoportja tűnik elő. Bár ez a relief jobban megviselt és sok helyütt letöredezett, mégis élvezhető és világos elosztású. Baloldalt a magyarok csoportja; a lovasok ritmikusan emelkedő csapatokban ugratnak előre. Egy elesett vitéz a földön fekszik. A törökök között már bomlottabb a csatarend: elől bukik le egy lovas, mögötte egy társa kopját szegez előre s egy harmadik íját feszíti, de a hátsó rendek már futva menekülnek. Élet, lüktető mozgalmasság s lendület ömlik el e gyönyörű domborművön. A realisztikus megfigyelés már előrehaladt, ha a gótika merevsége még nem is oszlott el teljesen. A formaadás tiszta, világos: a jelenete-

Ambcsata

zésben a harmonikusan elosztott csoportok, fény- és árnyfoltok, szabatos körvonalak érvényesülnek. A Hunyadi-szarkofág csatajelenete kétségtelenül magyar mester műve; nem kapcsolódik sem az olasz, sem a német művészethez. Olasz a kompozícióban több színpadiasságot, több pátoszt érvényesített volna, formai realizmusa e korban sokkal előrehaladottabb lenne, míg egy német szobrásznak remek alkalma kínálkozott volna, hogy a késő gótika modorában kuszálja össze az elkeseredett harcosokat, az összeakaszkodó fegyvereket s élénk realizmussal éreztesse a földrezuhanó elesettek fájdalmát. A magyar kőfaragó azonban mindettől tartózkodik. Formaadása világos, áttekinthető, rajza sommázó s a székelyföldi Szent László-csatafreskókra mutat vissza; a harmonikus fény- és árnyékelosztást keresi s a csata döntő mozzanatát is nagy művészi önmegtartóztatással adja vissza.[106] A középkori magyar plasztika e korban, mikor e domborművek készültek (a kormányzó 1556-i halála után talán egy évtizeddel), szerves egységben bontakozott ki, nem volt szolgai másolása semmiféle idegen műgyakorlatnak. Magyar szellemet és magyar ízlést sugárzott s ezt a sajátos magyar felfogást adja a János Zsigmond fejedelem gyulafehérvári szarkofágjának (XVI. sz.) oldallapján látható ostromjelenet is (16. kép).

A Képes Krónika és a székelyföldi freskók szellemének öröksége a Hunyadi-síremlék művészete s mint plasztikai mű, a Zsigmond utáni budai szobrásziskolával állhat kapcsolatban.[107] Talán nem volt reá hatás nélkül a budai Nagyboldogasszony-templom falképe sem. Maga a mester valószínűleg erdélyi szobrász volt, de a szellem és a stílusakarat a fénykorát élő gótika volt, amely a lovagi erények tiszteletében, a magyar nagyhatalom katonai erényeinek tündöklésében hajtotta legszebb virágait.

APOSTOL-SZOBROK A GYULAFEHÉRVÁRI SZÉKESEGYHÁZRÓL.
1200 KÖRÜL.

Lyer Erd V. tábla -

Gyulafehérvár

székesegyház

HUNYADI JÁNOS, IFJ. HUNYADI JÁNOS ÉS HUNYADI LÁSZLÓ SIREMLÉKE
A GYULAFEHÉRVÁRI SZÉKESEGYHÁZBAN. XV. SZ.

Gyulafehérvári

Érsekegyház

Gyulafehérvári nékesegyház

Bitay Árpád: Az Alba Julia-i [Gyulafehérvári] r. kath. nékesegyház és Környéke. Alba-Julia, 1936, 16. l.

A GYULAFEHÉRVÁRI SZÉKESEGYHÁZ LÁSZAY KÁPOLNÁJA, 1512.

Erdély 1940.

Gyulafehérvár

Székesegyház

A MŰEMLÉKEK ORSZÁGOS
1940 AUG. 19
NYOMDAVEZETŐSÉG

A GYULAFEHÉRVÁRI SZÉKESEGYHÁZ (ALAP. XI. SZ.).

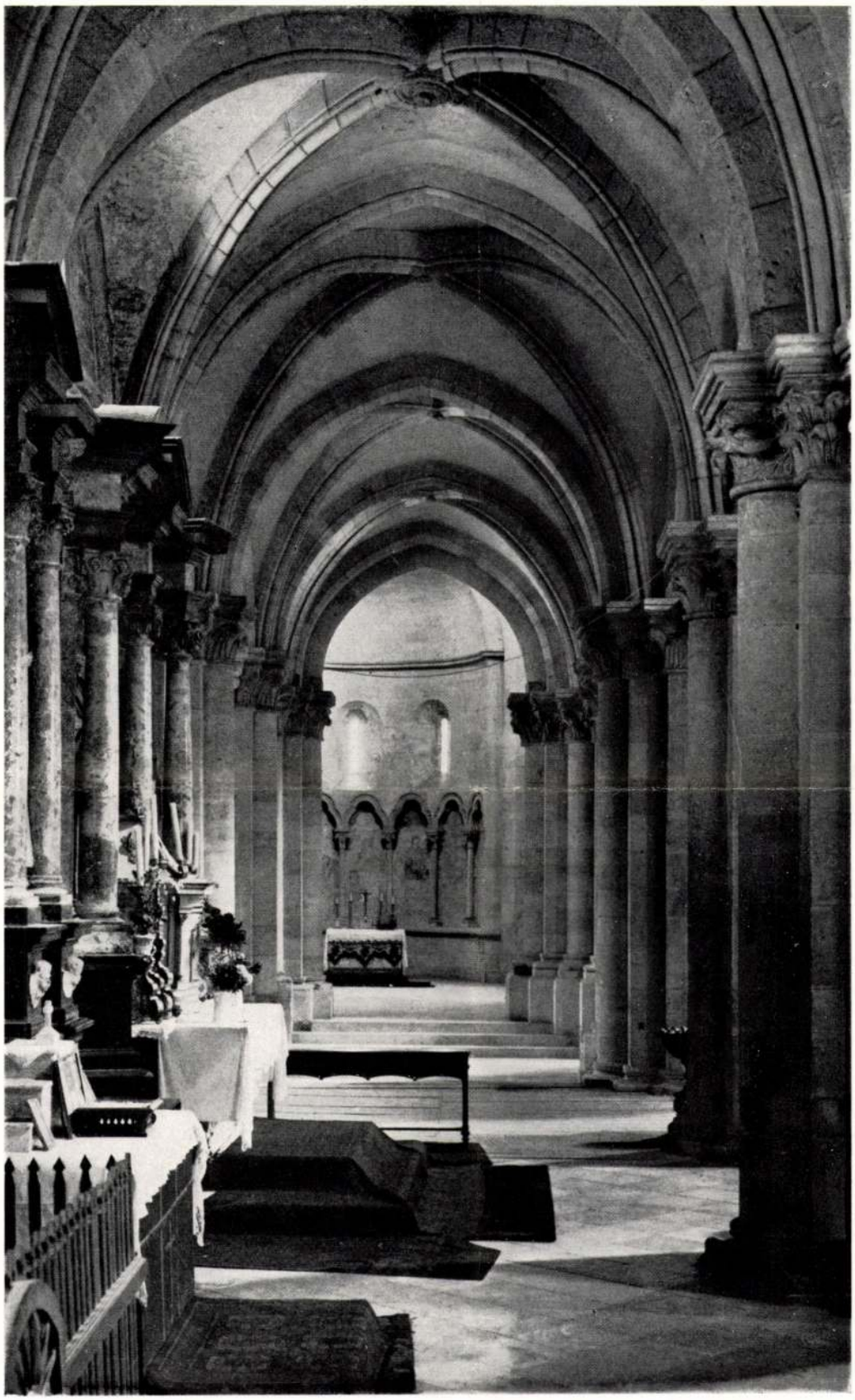

A GYULAFEHÉRVÁRI SZÉKESEGYHÁZ ÉSZAKI MELLÉKHAJÓJA. XIII. SZ.

1.

2.

3a.

3b.

A GYULAFEHÉRVÁRI SZÉKESEGYHÁZ DÉLI KAPUJÁNAK SZENT ISTVÁN-KORABELI (1.) ÉS XIII. SZÁZADI (2.) TIMPANONJA.

A GYULAFEHÉRVÁRI II. DÉLI KAPU (3a.) ÉS AZ ESZTERGOMI KIRÁLYI KÁPOLNA RÓZSAABLAKÁNAK (3b.) RÉSZLETE.

Gyulafehérvár

Békesegyház

ATHENAEUM NYOMDA
1940 AUG. 19
NYOMDAVEZETŐSÉG

HUNYADI JÁNOS ÉS IFJ. HUNYADI JÁNOS SIREMLÉKE A GYULAFEHÉRVÁRI SZÉKESEGYHÁZBAN. XV. SZ.

Gyulafehérvári
Székesegyház

Gyulafehérvári templom

Cserna Károly rajza

Repr.

Orsz. VII. 37 f. 41 l.

Gyulafehérvári

templom egyik oldal-

bejárata

Bencsúr Béla rajza

Orsz. I. 129. l.

Gyulafehérvári ismeretlen mester

a mai román ~~Alba~~ Alba Julia templom rénei: román stílus

Gyulafehérvár, 11-13. sz.

~~[illegible]~~

Művészettörténet az általános gimnáziumok lumán tagozatának 4. osztálya számára. Bp. 1957.

90.o.

A gyulafehérvári székesegyház észak-nyugatról.

ban, a mult héten megkérdezte *Teleki* Sándor szellemétől, hogy ki volt egy, az ötvenes években szépségéről híres asszonynak intimusa az emigrációban? A szellem eleinte a diszkrécióra hivatkozott, de később engedett a rábeszélésnek és leírta a kérdéses név kezdőbetüjét. Hentaller gyorsan letörölte, de beismerte egyszersmind, hogy a szellem jólértesültségéhez nem fér semmi kétely.

Kitünt különben újabban, hogy a médiumok családjában átöröklődik a szellemidézés művészete. *Bastien* nemrég megjelent emlékirataiban, a miket még akkor írt, midőn egy francia törvényszék csalás miatt börtönre itélte, az van elmondva, hogy ő egyenes ágon Mesmertől származik, a ki a múlt századbelieket bolondította. Sőt az édesapja is jártas volt a clairvoyanceban és megjósolta III. Napoleonnak bukását, fia siralmas halálát és a kommün rémes jeleneteit. *Griscelli*, a második császárság legkiválóbb titkos rendőre, azonban másként beszéli el a dolgot. Szerinte az idősebb Bastien III. Napoleon ellenségeinek szolgálatában állott volna és a jóslata a nyilvánosságnak volt szánva, hogy hangulatot csináljon a Bourbonok érdekében. Ezekben a memoirokban föl van jegyezve a következő eset is, a mely mutatja, hogy a szellemek nem idegenkednek a politikai merényletektől sem . . .

A hatvanas évek elején egy *Salvatore* nevü olasz médium spiritista-mutatványai keltettek nagy föltünést Párisban, olyannyira, hogy a császárné is, a ki különben sem idegenkedett a babonától, minden áron látni kívánta. Napoleon, a kinek bőségesen akadt dolga a földalattiakkal — nem az ördögöt értem, hanem a politikai merénylőket, — jobban szerette volna, ha békében hagyják a földön túliakat sokáig és nem volt rábírható, hogy elmenjen seancera. De végre mégis engedett neje rábeszélésének. Salvatore fölidézte Julius Caesart, a ki bókot mondott a császárnak, hogy olyan szépen írta meg életrajzat (Napoleon és a jelenlevő Arséne *Houssay* elpirultak, mert ők tudták, kogy kié az igazi érdem a munka megírásában), bemutatta Aspasiát, a ki szellemesen csevegett az atheni viszonyokról, fölidézte Plátót is, a ki azonban sehogy sem tudott szóhoz jutni abban a társaságban és végül a jelenlevők nagy meglepetésére a bombavetők ősét, Orsinit is fölidézte, a ki köszönetet mondott Itália felszabadításáért. Orsini a fejét a hóna alatt tartva — mert tudvalevő, hogy a nyaktiló jól végezte rajta munkáját — közeledett a császárhoz. Éppen mikor lehajolt hozzá, a sötét szoba hátteréből előrohant egy másik alak és markolatig döfte tőrét Orsini úr szívébe, a ki ezuttal igazán meghalt. Mikor nagy sietve meggyujtották a gyertyákat, kitünt, hogy Orsini sajátképpen Salvatore, a ki az olasz forradalmárok megbízásából meg akarta ölni a császárt. Griscelli mentette meg, a ki ezért százezer frank jutalmat kapott. Az esetet azonban elhallgatták és csak most tudódott ki az említett memoriákból.

Ki hinné, hogy *Rochefort*, a nagy skeptikus is hisz a szellemekben? Numeában, a hova a kommün után küldték, egy seancban tudta meg, hogy valahol a sziklás part egyik hasadékában vár rá csolnak, a mely elviszi a szabadság igéretföldjére. S a szellemek nem hazudtak, a csolnak csakugyan ott volt, pedig a kormányzó csak előtte való napon keményen megvizsgáltatta az összes partvidéket és nem talált semmit. Szegény *Dreyfus* ellenben, a ki kevésbé hívő, mint inkább honáruló, nem volt olyan szerencsés. Neki is megjósolták, hogy a Rochefortéhoz hasonló módon fog megszabadulni, de a szellemek cserbe hagyták. Mert ő nem hisz a szellemekben, a kik pedig csak azokat segítik, azoknak jelennek meg, a kik rendíthetlen hittel közelednek a negyedik dimenzióhoz.

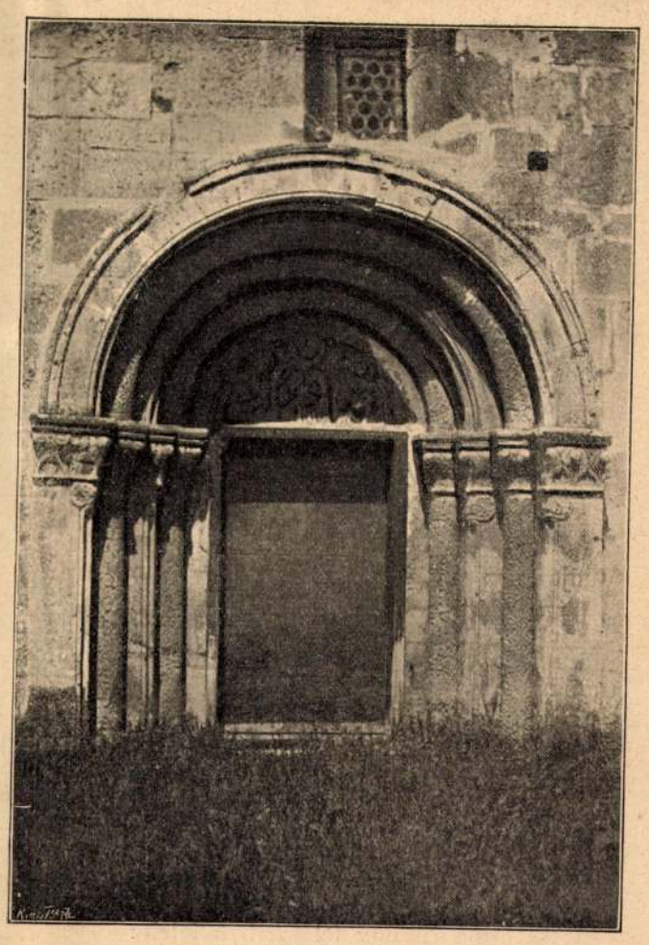

A gyulafehérvári székesegyház portáleja.

Uj Idők 1897. III. 37.

A párisi Rothschild-szalonban egy spiritista-médium a mult nyáron megjósolta, hogy nagy szerencsétlenség éri majd a családot *bukás által*. Képzelhető, milyen konsternáció támadt erre a vakmerő kijelentésre. A háziúr ki is jelentette nyomban:

— Uram, az én családomban nem ismerik a *bukás* szót . . . Sem a férfiak, sem pedig a nők!

S mégis megesett néhány hét mulva, hogy a családnak egy női tagja lebukott lováról és szörnyet halt.

Vajon az a ló, a mely ledobta, nem volt-e spiritiszta-médium? IGRIC.

Tündér Ilona.

Írta: BRÓDY SÁNDOR. (Folytatás.)

A harangok kongtak; a bálokat elhalasztották; a két lap gyászkeretben jelent meg; a társadalmi élet, — melynek pangásáról mindig panaszkodtak — egyszerre föllendült a halott körül. A kik, rangjuknál fogva rendszerint nem voltak beszédesek egymással, most beszélgettek. Jöttek-mentek a közönségesen elhagyatott utcákon és vacsora után kis kézilámpások egész sora világított, reszketett végig a megfagyott havon. Természetesen mindenfélét beszélgettek és okokért elkeseredett szenvedélylyel kutatták a multat, túrták a jövendőt. Szóba jött a nyomorult pénz, a még alávalóbb testi nyomoruság: nem mert megházasodni, miután sokáig késlekedett, kalandozott a házasság körül, most rettegett belemenni.

Bezárkózva, a puszta földön heverve, fogvacogva szólt egy leány, ezerszer egy napon mondta magának:

— Mert nem szeretett.

— Mert engem szeretett! mondta egy másik, dermedten ülvén délszaki növények között, a fullasztó, nedves melegben. Mindketten egyformán keveset tudtak egymásról, de érzéseikkel kutatták egymást. Nem szóltak azonban senkinek; az egyiknek, a menyasszonynak, csak annyi öntudata volt, hogy mint egy nőstény tigris, véresre, halálra vágyta volna harapni maga körül az egész világot. A másik szomorúan nézte, hogy mint rendelik szegénynek a sok élő-virágkoszorút barátjai és annak feleségei, a kiknek leánykorukban udvarolt, a papok, még az apácák is, a kiknek jogi tanácsadójuk volt.

Tündér Ilona estve odabujt az anyjához:

— Takarj be mamuska; fázom; ölelj meg, félek!

— Mitől félsz, arany libuskám?

— A tanár engem szeretett, azért tette.

— Ugyan, ugyan, kis bolond gyémántkám.

— De mondta!

— Másnak is mondta, verdd ki a fejedből, aludjál!

— Oly szépen tudott rajzolni, írni; derék, művelt ember volt, de nem tudtam szeretni, ha nem tudtam, fáztam és féltem, hogy rám nézett. Most se tudnám, hiába jönne; juj, ha eljönne!

— Ha szeretett, szeretett, ha nem szeretted — nem szeretted. A mit keresett megtalálta, sirassa a menyasszonya, te csak ne sirasdd, Ilona!

Szepegve aludt el Tündér Ilona. Sokszor fölébredt, az anyját mindig felköltötte, mindenféle bolondos dolgokról kérdezte:

— Mamus, szerelem, mindenki azt mondja, hogy milyen édes. Voltál-e te szerelmes?

Az öreg asszony félálomban felelt:

— Voltam bizony. Voltam bizony, többször is mint egyszer. Emlékszem is rá, álmomban egészen jól. Reszket attól az embernek még a haja is, a mikor a férfi hízeleg, aztán a lány még jobban hízeleg, lefeküdnék az ember a puszta földre, hogy a másik rajta a szöges csizmájával átjárkáljon és mennél jobban fájjon . . .

A tót asszonyka mindjárt imádkozott ezután. Megdörzsölte a szemeit, egyet-kettőt, gyengét ütött az Ilona meztelen vállaira, igen, a vállára:

— Mindjárt megverlek, rossz leány, bolondot űzöl belőlem.

Ilona fölsóhajtott:

— Mama, mama! Én úgy érzem, hogy sohase fogok szeretni.

— Jó, jó, csak aludjál! szólt az öreg asszony és befordult a falnak, onnan morfondált:

— Hát az érsek úr gyürüje?

— Bedobom a tóba. Elébb, azután magam is utána ugrom!

Erre az öreg asszony gyertyát gyujtott, úgy megijedt. Így beszélgettek még egy keveset, aztán elaludtak. Másnapra Ilona egészen megnyugodott már; az apja, a ki igen tréfás ember volt, azt mondta: aj, aj, nem volt neki pénze! Aztán alig látta egyszer-kétszer, akkor is csak úgy, mint egy jelenést.

Virágokat azonban küldött a koporsójára, egy csomó tavi-rózsát. A temetést is nézte a melegházból, mert a tanárt a szomszédos, úgynevezett kisasszony-temetőbe vitték. A szemei megnedvesedtek, a mint nézte a káptalan híres négy fekete lovát; méltóságosan, igen lassan mentek fölfelé azok a a parton, mintha csak sokára, nagy sokára akarnának a templomba menni . . .

Csend lett; a farsang elmúlt, böjt következett; a hó olvadni kezdett szerte a völgyben. Igen sok házi táncestét tartottak, hogy kipótolják az elmaradt és elrontott bálokat. Még mindig nagyon sokat beszélgettek a jogtanárról és a lányok sokkal melegebben bántak lovagjaikkal, mint rendesen. Ilona maga is kedvesebb és figyelmesebb volt azokhoz a katonatisztekhez és jogászokhoz, a kik az apjánál egy-egy váll- vagy mellcsokrot rendeltek. És ezért mind többen jöttek, úgy, hogy délelőttjeit nem tölthette többé — a szokott kényelemben — kedves helyén. Estefelé járt le, a mikor ő eminenciája szokott jönni, sohasem üres kézzel. Mindég kényeztette, de most néha bosszantotta is. A főpap volt az egyetlen, a ki a kertész családján kívül, sejtette, talán tudta is a tanár halálának okát. Penitenciát is szabott Ilonára, egy hétig nem szabadott a hajában virágot viselnie. Hozott neki egy hosszú imádságot, latin nyelven, pergamenre irottat. Ezt be kellett a lánynak tanulnia, az érsek úr mindennap kikérdezte

Egy napon azonban nem mondhatta föl a leckét Ilona. Ő eminenciája nem jött el. Reggel mindhárman bementek az udvarba, hogy megkérlelnék, ha haragudna. A főpap rendesen hajnalban szokott fölkelni, de most tíz óráig ágyban maradt. A szakács maga rettegés között ment be hozzá, hogy az étlapot elkérje tőle. De az érsek végképpen elaludt.

Most zúgtak még csak a harangok. Egy hétig valameddig csak ki volt terítve, a palota legszebbik, termében, mely valóságos trónterem volt, bársonyos és aranyos. A fejedelem csudaszép szövetek között, ezüsttel és gyöngygyel áttört selyempárnákon feküdt. Tisztelettel, félelemmel vették vala körül papok, szüz-nővérek, a nép, cselédek, gyermekek, mert mindenkit beengedtek most hozzá, legtitkosabb szobájába.

állapodik meg az imádóval, hogy titkolni fogják a dolgot a világ előtt, álarcot fognak hordani mind a ketten — a megcsalt ember leánya kedveért. Nagy virtuozitással megírt sivár, kegyetlen és befejezetlen apróság. A két kis darabot jól játszották. Makai-Szécsi vígjátékában *Nikó* Lina és *Delli* Emma viszik a főszerepet, a Bracco-féle drámában a férjet *Gál* játszsza nagy virtuozitással, az imádót pedig *Beregi* Oszkár sok bensőséggel.

—

Célestin apó, *Audran* operettje, került először színre pénteken a népszínházban. A régi Audran nyilatkozott meg benne egész melodikus fínomságában, a mely nem emlékeztet az Offenbach kezdeményezte burleszk zenére, hanem inkább az Adam és Auber-féle játékopera dallamosságára. Nagyon kedves, nagyon bájos és nagyon egyszerü az ő muzsikája és tán azért, mert egyszerü, hat annál jobban. Kár, hogy a szövegről nem mondhatunk jót, mert lapos, sőt gyakran unalmas. Még *Küry* Klára eleven és humortól duzzadó játéka, *Csatai* Zsófi, *Solymosi* és *Szabó* Antal jókedvü mókái sem tudnak életet belé önteni. A zeneszerzők régi keserve, hogy alkalmas szövegre nem tudnak szert tenni, Célestin apóval újabb hiteles megpecsétlésre talált.

A gyulafehérvári székesegyház.

Az erdélyi püspökséget minden valószínűség szerint még szent László király alapította és épp oly valószínü, hogy egyidejűleg templomot is építettek Gyulafehérvárott. Sok viszontagság érte az új székesegyházat: 1241-ben a tatárok lerombolták, 1277-ben a szászok, Alárd *Gaan* nevü fiának vezetése alatt kirabolták és felgyujtották, egy évvel később pedig *István* kalocsai püspök egyházi átokkal sujtotta. De minde bajok ellenére mégis kiépült és megszépült. A XV. században a kereszténység védőpajzsa, Hunyady János, restauráltatta és majdnem négyszáz év mulva ujból szükségessé válván a javítás, a legközelebbi időben már hozzálátnak a munkához. Mivel pedig ez valószínüleg változásokkal is lesz egybekötve, jónak látjuk a templom mostani alakját két képben megörökíteni. A gyulafehérvári templom alapelrendezése nagyon kifejlett és majdnem teljesen részaránvos. Alapidoma római kereszt, így tehát a Magyarországon csak ritkán előforduló amaz egyházak közé tartozik, a miknek kereszthajójuk van. Az eredeti *apsis* nem nyúlt ki annyira, mint a mostani és félkörben záródott, ez volt egyszersmind a templomnak legelőször épített része, melyet azután az újabb sekrestye által eltakart déli apsidiol követett. A főelrendezés három hajós és bazilikás, a mennyiben a főhajó a mellékhajó fölött magas oldalvilágítást kap. A mellékhajókon kívül kétoldalt még két mellékhajó kezdetét látjuk, a főhajó egy nagy mezőjének megfelelő hosszaságban, de fél olyan szélességben két keresztboltozattal. Ez a rész tehát mintegy öthajós, a déli régebben sekrestyéül szolgált, az északit pedig temetkezési kápolnának használták. A mellékhajók szélessége félakkora, mint a főhajóé.

A hossz- és a kereszthajó találkozása fölött eredetileg gulaalakban kiemelkedő torony állott, melynek nyomait ma is jól látni a padláson. A templom Magyarország legnagyobb régi egyházának mondható, teljes hossza 84 méter. A nyugati oldalon eredetileg két torony volt tervezve, ezek közül az északi oldalon lévő ma is csonka, a déli, mely jelenleg az egyház főtornya, 54 méter magasságra emelkedik. Az északi mellett még külön lépcsőtorony is volt, a másikba a templom belsejéből jártak föl.

A két torony közt sajátságos elrendezést találunk: ott ugyanis egy nagy, nyitott előcsarnok (paradicsom) van, melynek magassága megegyezik a főhajó magasságával. A padozat régebben a fő- és a mellékhajóban mélyebben, a kereszthajóban pedig magasabban volt. Az ujabban alkalmazott padozat-burkolat okozza, hogy számos régi sír helyét nem lehet meghatározni.

A részletek fínomsága igazán bámulatos s akármelyik németországi román stílű egyházzal kiállják a versenyt. Különösen szépek és változatos kiképzésűek belül az oszlopfejek, kívül pedig az északi apsidiol részletei, továbbá az úgynevezett fejedelmi kapu, mely a román stílus legkiválóbb alkotásai közé sorozható. A pillérek alkotása a lehető legészszerűbb és legrendszeresebb.

Az egyház falain kívül és belül nagyszámu önálló domborművet találunk, a mi éppen egyik sajátossága a román stilusnak. Különösen említésre méltó az apsis belső oldalfalain befalazott, *szent Mihályt* ábrázoló két dombormű. A régi, félkörü apsison kívül elhelyezett domborművek legnagyobb része a gót stilbe való átépítés idejében a kereszthajó északi határfalába került.

A gyulafehérvári székesegyház nemcsak mint kiváló épitészeti alkotás nevezetes, hanem egyszersmind arról is, hogy hazánk egyik legnagyobb fiát, a kereszténység legkiválóbb bajnokát, Hunyadi Jánost ide temették. Különben is Erdély régi nagyjainak jó része itt alussza örök álmát.

CSÁNYI KÁROLY.

—

tehetségek, a kik a monumentális szobrászat terén őt a teknika nehézségeinek leküzdésében felülmúlták, de az az erős nemzeti érzés, a mely Izsó Miklós alkotásait egytől-egyig áthatotta, nincs meg egyben sem.

A magyar nemzeti szellemet ő szólaltatta meg igazán kőben. *Busuló juhásza, Fonóházi jelenete* mindenha fényes és maradandó tanuja lesz annak: hová fejlődhetett volna a magyar szobrászat az ő erős, alkotó kezében. Népies alakjai: a táncoló parasztok és duhajkodó legények, melyek pedig csak pillanatnyi lángját vették igénybe teremtő művészetének, mind abból a tűzforrásból fakadtak, a mely lelkében oly forrongó hatalommal buzogott; melyből a magyar szobrászat diadalmasan bontakozott volna ki, ha a végzet ki nem oltja ezt a tűzforrást.

Szana Tamás szépen írta meg a lángszellemü szobrász életrajzát, meleg szívvel ölelte föl pályafutásának minden mozzanatát s munkáit hét gyönyörü heliogravure-mellékletben és huszonkét szövegképben mutatta be. Elismerés illeti meg a szerzőt, hogy egész monografiává szőtt művében oly tisztán domborítja ki Izsó Miklós alakját a maga jellemző vonásaival.

A fényesen kiállított könyv az Athenaeum kiadásában jelent meg s ára hat forint. —i—s.

—

Felhők, elbeszélések és rajzok, írta *Bartóky* Mariska. Azt az élénk, szellemes és érdekesen leíró tollat, a mit *Bartóky* Mariska forgat, az *Uj Idők* inspirálták. A mi lapunkban jelent meg első elbeszélése, mi fedeztük fel őt és igazi büszkeséggel ajánljuk most első kötetét az olvasóknak. Egyszerü a külseje, nem akar hatni a diszes kiállítással, de tartalma megérdemli, hogy foglalkozzanak vele. Fínom apró rajzokból áll, a női lélek pszihologiáját tárgyaló elbeszélésekből, a mik gondos megfigyelésből indulnak ki és biztos kézzel, sokszor humorosan is ecsetelik azt a külön világot, a miben a nők lelke mozog. Legsikerültebbek *A jukker asszony*, *Lizett kisasszony*, *A tó* és *Szivárvány* cimüek. De a többiről is csak azt mondhatjuk, igenis megérdemlik, hogy elolvassák őket. Valamint mi megcselekedtük és gyönyörüségünk telt benne.

adják neki félre nem magyarázható értelmét. Ebben pedig igazi mester volt *Pápay* István. De még ennél is többet tett, mikor a király szívét teljesen megtudta nyerni a magyar nemzetnek és a folytonos, mindennapi érintkezésben meggyőzte arról, hogy a magyar szívesen áldoz szíve vérével uralkodójának, ha alkotmányát és örökölt jogát tiszteletben tartják. Erről a működéséről vajmi kevés jutott nyilvánosságra, csak azok tudják, a kik be voltak avatva úgy a kormányzás titkaiba, mint a fejedelem gondolkozásába.

Pápay István 1827-ben Pozsonyban született. Családja Hevesből származott, de már II. Lipót alatt Pozsonyban telepedett meg. Tanulmányait szülővárosában végezte, s már húsz éves korában kezdette szolgálatát az ottani váltótörvényszéknél. Az abszolutizmus idejében a helytartó-tanácshoz került Kassára, majd huszonhat éves korában Brünnbe mint helytartósági tanácsos, hol főnöke, *Goluchovsky* gróf helytartó nemcsak méltányolta képességeit, de minden alkalommal kitüntette. 1860-ban megkapta a III. oszt. vaskorona-rendet. 1860-ban az akkori magyar kir. helytartó-tanácsnál mint tanácsos működött, 1861-ben pedig valóságos udvari tanácsos lett az akkor fennállott magyar királyi udvari kancelláriánál. Összeköttetése a magyar alkotmányos irányzatu férfiakkal s befolyásos állása magában a kancelláriában nagy súlyt köl-

Pápay István.

csönöztek személyének, a mit még növelt jellemének minden oldalon elismert megbízhatósága és diszkréciója. A kiegyezés idején is, mint a királynak s a Deák körül csoportosuló államférfiaknak bizalmasa, *rendkivüli szolgálatokat* tett az alkotmányos ügynek. A kancellária feloszlatása s a magyar minisztérium alakításakor 1867-ben a király parancsára a kabineti irodába rendelték. Ez állásában neki jutott az a fontos feladat, hogy a királyi látogatások alkalmával a tisztelgő küldöttségeknek adandó királyi válaszokat, valamint a fontosabb királyi kéziratokat szövegezze. 1872-ben a Szt.-István-rend titkára és a rend kiskeresztese, 1883-ban a Lipót-rend középkeresztese s a kabinet-iroda valóságos osztályfőnöke, 1887-ben titkos tanácsos lett; 1896 julíusban az I. oszt. vaskorona-rendet kapta.

feje is, mely rendkívül hatásos álarcokkal van díszítve.

Szinte idegenszerűen üt el a gyermekalakok derült könnyedségétől, az építészeti tagozatok pompájától az a komoly férfifej, amely az ajtókeret tympanonszerű fölső részéből tekint alá. Ennek a résznek a tektonikai kiképzése következtében a fejen kívül még csak válla és rövidülésben előrenyujtott két karja látszik, még pedig kissé erőltetett, kínos helyzetben. A símára borotvált arc nagyon sovány. Az arccsontok erősen kidomborodnak, hosszú, párhuzamos ráncok futnak az arc hosszában. Szenvedést árul el a kissé nyitott száj, a fájdalmasan összehúzott szemöldök. Valósággal egyéni, képmásszerű ábrázolás ez, melynek hatását még kiegészíti a kezek részletező kivitele. D. JOHANNES CLV. (Dominus Johannes Clusius) fölirat olvasható azon a szalagon, melyet az alak kezében tart. A férfi hajviselete és barettje miatt az ajtókeret művészét ismerték föl benne. Ennek némileg ellene mond a dominus szó, a szokásos magister helyett, úgyhogy talán inkább az ajtó megrendelőjének képmását láthatjuk benne. Akárki volt azonban ez a Kolozsvári János, akinek személyiségét későbbi kutatások talán még ki fogják deríteni, kétségtelen, hogy feje hazánkban a képmásszobrászat legkitűnőbb példái közé tartozik és az egyéniség kifejezése szempontjából messze fölülmúlja azokat a faragott képmásokat, amelyek különösen a XVII. századból olyan nagy számmal maradtak fönn Erdélyben.

A kolozsvári ajtókeret, melynek fényképfölvétel után készült képét elsőizben közöljük, bizonyára előkelő helyet foglal el szobrászati emlékeink között. Sajátságos, hogy Roth alig foglalkozik vele, holott egyéb, kevésbbé érdekes műveket helyenkint szinte hosszadalmasan ismertet. Szobrászati emlékeinknek az ezredéves kiállításon bemutatott gipszöntvényei sorában sem szerepelt. Reményljük, hogy másolata a Szépművészeti Múzeum szobrászati csoportjában helyet fog majd találni.

E kiváló mű mesterének — talán Kolozsvári Jánosnak — egyéb alkotásai ez időszerint még ismeretlenek. A XVI. század folyamán alig találkozunk Erdélyben olyan szobrászati

letesen harmonikus hatásnak a forrása. Milyen hatásos a síma, csak sarkaikon tagolt és díszített pillérek váltakozása az oszlopokkal, melyek törzsét a gazdag, változatos ornamentika teljesen elborítja és fölül, a tympanon fölé helyezett félköríves pálcákon is folytatódik. A kapunak a félköríves tympanon figurális ábrázolása ad mélyebb jelentőséget. A dombormű közepét Krisztus félalakja foglalja el. Bal kezében az élet könyvét tartja, jobbját áldásra emeli. Jobbra és balra egy-egy szent félalakja jelenik meg. A jobboldali szakálltalan ifjú, a másik hosszúszakállas férfi, akinek haja éppen úgy hosszú fürtökben vállára omlik, mint Krisztusnak. A két szent és Krisztus között konvencionális formában ábrázolt leveles ágon egy-egy madár ül.

A két szent valószínűleg a két Szent János. Az ifjú típusa, a kezében levő írástekercs határozottan az evangélistára vall, a másik alak pedig az előfutár hagyományos, jellegzetes vonásait tünteti föl.

A tympanont díszítő dombormű ilyen kompozíciója a francia román művészetben ismeretlen és nem fordul elő a felsőolaszországi román művészet körében sem. Ellenben Németországban legalább egy olyan példára utalhatunk, hol az elrendezés módja teljesen azonos, ahol formai szempontból is nem egy analogiával találkozunk és ahol a kapuzat építészeti kiképzésének és díszítésének alapgondolata is rendkívül közel áll a gyulafehérvári fejedelmi kapuhoz. A regensburgi Szent Jakab templom, a skót bencések e rendkívül fontos templomának híres északi kapuja ez, melyet a szimbolikus faragványoknak olyan nagy és oly nehezen értelmezhető tömege vesz körül. Regensburg a skót bencések révén a délnémet művészetnek fontos pontjává lett, mely hatását a német föld határán túl is éreztette. A regensburgi és gyulafehérvári kapuzatok hasonlósága félre nem ismerhető és ennek a ténynek a fölismerése kiinduló pontjává lehet a további kutatásoknak. Az erdélyi székesegyház külsején és belsejében elszórt számos szobrászati mű publikációja révén bizonyára még közelebb jutunk az eredet kérdésének megoldásához, melyet Roth nem is érintett.

175. l.

Éber László

ERDÉLYI SZOBRÁSZATI EMLÉKEK

Régi művészeti emlékeink nem alkalmasak arra, hogy a történeti tárgyalás szigorú sorrendjére fűzve őket, oknyomozó módon kutassuk a művészeti fejlődés menetét. Rég elismert tény, hogy a magyar művészet történetéről jogosan nem beszélhetünk, mert a képzőművészet nálunk fönmaradt alkotásaiban nem ismerhetők fel olyan külön, jellemző, egységes vonások, amelyeket valóban a mieinknek nevezhetnénk. Több oldalról, közelebbről, távolabbról jövő nemzetközi hatások közepette a magyarság nem volt arra képes, hogy az idegen elemekből újat alkosson, hogy nemzeti sajátságait ezen a téren kifejezésre juttassa.

A magyarországi művészet történetírója azért elbeszélésének fonalát minduntalan megszakitani kénytelen. A különböző irányok, hatások nem olvadnak egybe, nem valami újnak a forrásai, hanem elszigetelten, előzmények nélkül lépnek föl, itt is, amott is, majd nyomtalanul elenyésznek és másoknak nyitnak teret.

Kutatásunk úgyszólván kivétel nélkül olyan művekre vonatkozhatik csak, amelyek közvetlen vagy közvetett eredetét a külföldön kell keresnünk. E tekintetben is azonban nem egyszer nehézségek merülnek föl. Az eredeti jelleg elhomályosodása, sokszor szinte népies elváltozása, az, amit provincializmusnak nevezhetünk, nem egyszer útját állja annak, hogy a forrásokra határozottan reámutathassunk, hogy a sokfelé elágazó külföldi vonatkozások szövevényét kellőképen áttekinthessük. Ebből a szempontból az a legkedvezőbb eset, ahol a politikai összeköttetés vagy földrajzi helyzet következtében nagyobb területen, hosszabb időn át ugyanaz a külföldi befolyás érvényesült, bár meglepetések ellenében még így is mindig résen kell lennünk

Ilyen körülmények között bizonyára nem véletlen, hogy művészettörténeti irodalmunknak a többé-kevésbbé szűkkörű monografia a legkedveltebb és a legnagyobb sikerrel művelt ága és hogy a monografikus földolgozásnál — ha az nem egyes emlékre, hanem a művek csoportjára vonatkozik — nem az időbeli, hanem a területi egység szolgál alapul. Előreláthatólag még hosszú időre, a monografiák egész sorára lesz szükség, míg lehetséges lesz például az Árpád-kori építőművészet megközelitő hűségű képét megrajzolni. Hiszen még olyan kiváló emlékeknek, mint például a gyulafehérvári székesegyháznak, vagy a jaáki templomnak az eredete, hovatartozása sincsen kideritve, úgyhogy éppen nem mondhatjuk, hogy Magyarországnak XII—XIII. századbeli művészeti összeköttetései csak nagyjából is ismeretesek előttünk.

Szélesebb körre kiterjeszkedő munkával lépett föl legújabban egy erdélyi szász iró. Célja az erdélyi német művészet ismertetése. Roth Viktor munkájának első kötetét, mely az építészettel foglalkozik[1] nyomon követte a

[1] Dr. Victor Roth, Geschichte der deutschen Baukunst in Siebenbürgen (Studien zur deutschen Kunstgeschichte, Heft 64.) Strassburg, Heitz, 1905.

Művészet 1909

A GYULAFEHÉRVÁRI SZÉKESEGYHÁZ DÉLI,
ÚGYNEVEZETT FEJEDELMI KAPUJA

Művészet 1909.

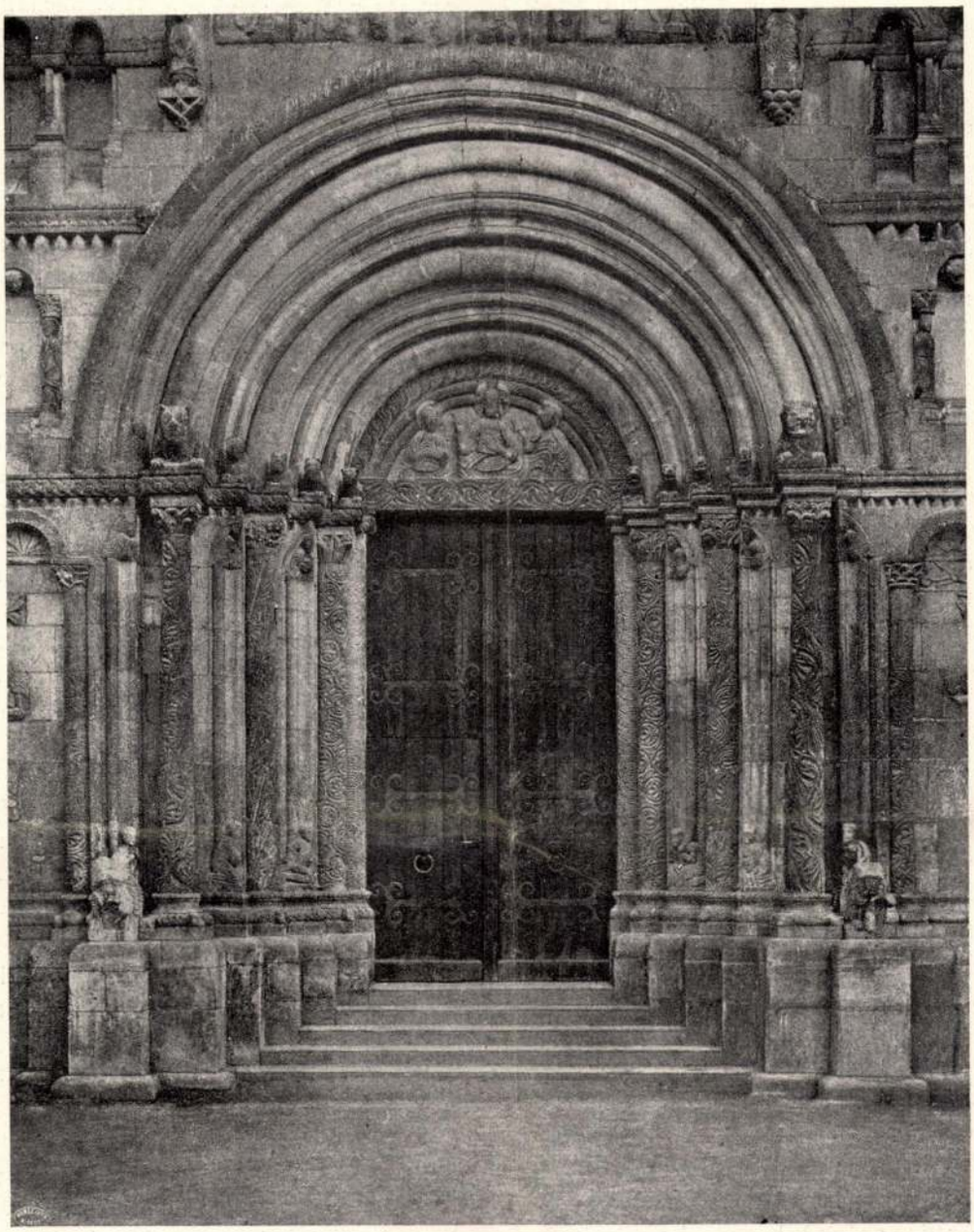

A REGENSBURGI SZENT JAKAB-TEMPLOM FŐKAPUJA

Művészet 1909.

második, amelynek tárgya a szobrászat történetének az ismertetése.[1]

A szobrászati emlékek sorában van egy csoport, amely valóban az erdélyi szász, vagy mondjuk, németművészeti tevékenység eredménye: azok a papi és polgári síremlékek, amelyek olyan meglepő számmal készültek, főleg a XVII. században. Német művészeti szokásnak, befolyásnak és részben külföldről jött német mestereknek, részben erdélyieknek köszönhetjük a késő csúcsíves faragványok csoportját is. Emellett azonban — főleg a régibb korban — problematikus eredetű emlékekkel is találkozunk, amelyekkel szemben a meghatározás éppen nem könnyű. Hiszen a legújabban föllendült kutatás ellenére a Kolozsvári testvérek fönmaradt világhírű művéről, a prágai Szent György szoborról sem vagyunk még képesek megmondani, milyen előzményekben rejlik tökéletességének magyarázata, mely művészeti talajból fakadt a testvérpár meglepő művészete!

Az erdélyi román építészet legnagyobbszerű alkotása és általában hazánk legkiválóbb építészeti emlékeinek egyike a gyulafehérvári székesegyház. Eredetének kérdése a fönmaradt történeti adatok ellenére is mind mai napig megoldatlan. Hol felsőolaszországi, lombard-román művészetűnek mondták, hol Németországban keresték hazáját. Legújabban pedig teljes határozottsággal lépett föl az az állítás, hogy „francia mesterek alkották, nagy művészi tudással alkalmazva a román stílus legszebb alakjait".[2] Hol az igazság? A gyulafehérvári székesegyház helyreállítása, amely mostanában indult meg, kedvező alkalmat ad a legbehatóbb vizsgálatra és remélhetőleg olyan adatokat is napfényre hoz majd, amelyek révén az eredet fontos kérdését el lehet dönteni. A gyulafehérvári székesegyház a különböző korokból származó szobrászati művek nagy tömegét foglalja magában. A Hunyadiak síremlékei a legutóbbi években ismételt megvitatás tárgyai voltak. Tágabb körben ismeretes a gazdag szobrászati díszű északi előcsarnok és Izabella királyné síremléke is. Az oszlopfejek és egyéb régi szobrászati művek közül is egyik-másik legalább az ezredéves kiállításon bemutatott gipszöntvénye révén ismeretes. Legújabban publikálták a legrégibb magyarországi szobrászati emlékek egyikét, a székesegyház belsejében a déli kapu fölött levő tympanont, mely a trónoló Krisztust ábrázolja két angyal között.[1] De még ugyancsak sok van, amely teljesen kiadatlan, amelylyel senki sem foglalkozott még. A székesegyház csúcsíves szentélyzáradékának támasztó pilléreire fedőlapokat alkalmaztak, máshonnan származó, igen régi domborműveket, olyan magasan, hogy beható megvizsgálásuk szinte lehetetlen. Az egyik dombormű Jézus születését ábrázolja, egy másik a három napkeleti bölcset. Stílusuk, kivitelök még a középkori kisplasztikára, elefántcsontfaragásra emlékeztet. Reményljük, hogy a székesegyház helyreállításával kapcsolatban megkapjuk ezeknek az érdekes műveknek a gipszöntvényét, fényképét is.

Roth csak futólag említi meg ezeket a gyulafehérvári faragványokat könyvének első, rövid fejezetében, mely a román építészet korából származó szobrászati művekkel foglalkozik. Megállapítván róluk, hogy „nem tartoznak a szász szobrászat körébe", tovább nem érdeklődik irántuk.[2] Még a székesegyház déli (fejedelmi) kapuja, a díszítő szobrászatnak ez a remeke sem köti le a figyelmét, pedig erre annál is inkább érdemes lett volna, mert a fejedelmi kapu alighanem a német művészet alkotása.

A gyulafehérvári fejedelmi kapu a román építészettel kapcsolatos díszítő ízlést virágjában tünteti föl. Az arányok szépsége, a formák erőteljes eleganciája, az ornamentika gazdag, de éppen nem zsúfolt alkalmazása tökéletes.

[1] Geschichte der deutschen Plastik in Siebenbürgen (Studien zur deutschen Kunstgeschichte, Heft 75.) Strassburg, Heitz, 1906.

[2] Möller: Építészeti emlékek Hunyadi János idejéből. Magyarország Műemlékei, I. 124. l.

[1] U. o. 129. l.

[2] „A gyulafehérvári székesegyház szenteket ábrázoló faragványai, magas domborművek, nem tartoznak a szász szobrászat körébe. Ügyes kivitelűek, a ruházat hajtékai csinosak, de az alakok magatartása merev". (5. l.) Szinte azt hihetné az ember, hogy Roth nem közvetlen szemlélet, hanem csak hallomás alapján ír róluk, olyan semmitmondók ezek a kifejezések és olyan kevéssé alkalmazhatók a gyulafehérvári faragványokra — általánosságban.

GYULAFEHÉRVÁR KARLSBURG

ALBA JULIA.

Az ötvösök szabadalmaikat 1590-ben vagy 1591-ben kapták Báthory Zsigmond erdélyi fejedelemtől. A kulcsos városok, ú. m. Kolozsvár, Nagyszeben, Brassó és Beszterce ötvösei 1592-ben ugyanis ellenőrzést kívánnak gyakorolni a „privilegiom" fölött, „ki soha nem volt".[1] Az ez ügyben indult pereskedésben öt gyulafehérvári ötvös szerepel. De már a korábbi években is több más mesternek neve fordul elő. 1569 és 1573 között négy mester nevét ismerjük.[2]

Die Goldschmiede erhielten ihre Privilegien um 1590 von dem Fürsten von Siebenbürgen Sigismund Báthory. Die Goldschmiede der Städte Klausenburg, Hermannstadt, Kronstadt und Bistritz verlangten 1592 ein Überwachungsrecht über den Gebrauch dieser Privilegien, die bis dahin nicht vorhanden waren.[1] Zu dieser Zeit werden in der Zunft 5 Meister erwähnt. Aber schon aus früheren Jahren sind mehrere bekannt. 1569—1573 werden 4 Meister genannt.[2]

Az erdélyi fejedelemség korából egyelőre nagyon nehéz ötvösműveknek itteni származását biztonsággal megállapítani, miután a korábbi századokban úgy, mint egész Erdélyben, itt sem voltak külön próbabélyegek használatban. Kísérletkép két ötvösművet alább ide soroztam be, miután a rajtuk látható mesterjegyek e tárgyak lelőhelyén kívül még máshol nem fordultak elő.

Aus der Zeit des Fürstentums sind vorerst noch schwer Arbeiten hiesigen Ursprunges mit Sicherheit nachzuweisen, da in den früheren Jahrhunderten auch hier, wie in Siebenbürgen allgemein, kein Beschauzeichen im Gebrauch war. Versuchsweise werden zwei Arbeiten angeführt, da ihre Meisterzeichen außerhalb des Aufbewahrungsortes anderswo noch nicht vorgekommen sind.

A XIX. századból előkerült próbabélyeget, úgy látszik, minden előzmény nélkül, önkényesen választották.

Das im XIX. Jahrhundert auftauchende Beschauzeichen wurde scheinbar ganz willkürlich gewählt.

[1] Szádeczky Lajos: Iparfejlődés és a céhek története Magyarországon, II, 88. —
[2] Deák Farkas: A kolozsvári ötvöslegények strikeje, Bp. 1886, 12.

F. sz. *Lf. Nr.*	*Beschau* Próba	Mesterjegy *Meisterzeichen*	Mester — tárgy — tulajdonos — irodalom *Meister — Gegenstand — Eigentümer — Literatur*
776			Próbabélyeg 1860 tájáról. — *Beschauzeichen um 1860.*
777		13	Fémfinomsági jel, XIX. sz. — *Feingehaltszeichen, XIX. Jh.*
778		3	Aranybélyeg 1860 körül. — *Goldpunze um 1860.*

Gyulafehérvár

ötvös céh.

Gyulafehérvári

Nékesegyház

vörös tört-

érod

Ger Erd. 142. l.

143. l.

Kopie repr. 144. l.

I. tábla

Alcaut, kap.

591

A gyulafehérvári székesegyház
északi mellékhajója. XIII. sz.
II. tábla

Gyulafehérvári szeker-
egyház

Erdély. 1940

Hunyadi János, ifj. Hunyadi János és
Hunyadi László síremléke
XV. sz.

VIII. tábla

Gyulafehérvári
Szekesegyhaz

Erdély 1940

Krisztus és ~~Sz~~ apostolok a jáki templom homlokzatáról, 1254 előtt

V. tábla

Apostol nobrok a gulafehérvári
Nécseschyházról, 1200 körül –

V. tábla

Gyulafehérvár

Református Főgimnázium

Erdély 1940.

Gyulafehérvári szék-

egyház

Gerevich Tibor

Magyarországi művészet
Szent István korában -
Serbt István emlék. III

90, 91. l.

109 l. (Koppel)

II. tábla.

A gyulafehérvári székesegyház déli kapujának szent István korabeli timpanonja.

Gyulafehérvári
szekesegyház

Erdély, 1940.

Gerkrd. 143. l.

A gyulafehérvári székesegyház XIII. századi timpanonja. III. tábla.

Gyulafehérvári

Hétesogyház

Erdély 1940.

Gyulafehérvár

Batthyaneum

épülete és gyűjte-
ményei

Képekkel

Vas. Ujs. 1918. 213. l.

Lovas ütközet:

A lebukott lovon
a lobogót akarja elveni
kardját felemelve csap
rekszik. Mellettöl egy
~~[illegible]~~ hever s körülöttük
A viaskodókon innen b
-a földre borulva köti l
tornyokkal s középütt s

Olajfestmény, vás:
Vétetett 1891. szept
Ára 5 frt.

1891: VIII. 25-én
1891: IX. 7-én 3

(135/91)

pás könyv, amely a Műemlékek Országos Bizottsága és a Magyar Könyvbarátok kiadványaként méltó köntösben készült.[1] A tudós szerző, aki a leghivatottabb volt a nehéz feladat megoldására, tömör bevezetésében, amely a 136 lapra elosztott, több, mint háromszáz képet megelőzi, az általános szempontokat emeli ki, majd a képek sorrendjében a képekben bemutatott régi magyar templomok vázlatos történetét és leírását adja.

Elsősorban ki kell emelnünk az anyag gazdagságát és kitünő csoportosítását. A legrégibb emlékekből a XVIII. század végén épült templomokig együtt találjuk mindazt, ami csak némileg is jelentőségre tarthat igényt. Különösen figyelemreméltó az ismertebb, nagyobb, művészibb emlékeken kívül szerény, de a legtöbb esetben érdekes és jellegzetes falusi templomok hosszú sorának bemutatása. És magukon az épületeken és azok részletein kívül a templomok külső és belső dísze, szobrászati dekorációja, oltárai, szószékei stb. külön is szerepelnek és ízelítőt kapunk az oly sok régi magyar templom ékességéül szolgáló falfestményekből is.

Az ősi kor, kivált a Szent István által alapított püspökségek templomai, azok túlnyomó részének szinte nyomtalan elpusztulása miatt aligha lesznek építészeti lényükben, eredetükben, hovatartozóságukban valaha is teljesen meghatározhatók. A velük való foglalkozás abba a kategóriába tartozik, amelyet boldogult Divald Kornél kissé kétértelmű kifejezéssel negatív művészettörténetnek nevezett el. Idők multával oszlik a homály, török-, tatárdúlások, évszázadok szakadatlan háborúokozta pusztításai és kontár restaurálások ellenére is, mind nagyobb számmal maradtak fenn egyrészt maguk az emlékek, másrészt a reájuk vonatkozó följegyzések, levéltári adatok, amelyek azok keletkezésére, történetére, mestereire világot vetnek. Elismerés illeti meg Szőnyit azért a körültekintésért, bölcs mértéktudásért, amellyel az egyes emlékekre vonatkozó tudnivalókat tömören, világosan összefoglalja és eközben egyes régibb, tarthatatlan állításokkal és elméletekkel is végez. E tekintetben azonban itt-ott talán messzebb is megy a kelleténél, így például ott, ahol érdemesnek találja megcáfolni a dilettáns Petrik Albertnek azt az egyenesen komikus föltevését, hogy a karcsai templom egyik pillérfejét díszítő két alak egyike a keleti, másika a nyugati egyházat szimbolizálja és azért simogatja egymást, mert az 1274-ben tartott lyoni zsinaton sikerült a két egyházat ismét egyesíteni. (!) Veszedelmes ilyesmit a nagyközönségnek szánt könyvben még csak említeni is!

Különös figyelmet érdemelnek Szőnyinek, Pécs műemlékei specialistájának, a pécsi székesegyházra vonatkozó fejtegetései. Hiszen a templom, amely — miután az esztergomi rongált ősi székesegyház száz évvel ezelőtt éppúgy helyet adott a klasszicista építészet nagyszabású alkotásának, mint a római régi Szent Péter-templom Bramante és utódai remekművének — ma már egymagában áll fenn az árpádkori székesegyházak közül. Akármennyit szenvedett is a hosszú évszázadok pusztításaitól és még többet különböző korok restauráló tevékenységétől, amely a legkérlelhetetlenebb volt a múlt században naiv eszközökkel végrehajtott „stílszerű" helyreállítás alkalmából, mai napig megóvta régi építészeti alkatának fő vonásait. A templom keleti és nyugati végében magasan kiemelkedő két-két torony annak rendkívül megkapó jellegzetessége és egyúttal legerősebb kézzelfogható támasza az árpádkori négytornyos székesegyházakról szóló megvesztegető Henszlmann-féle elméletnek, amely oly soká tartotta magát. Szőnyi fejtegetései után ez az elmélet tarthatatlannak tekinthető. Szerinte a pécsi székesegyház nagyobbik részét, „a szentélyt és alatta az altemplomot, a három hajót az orgonakarzatig és a két nyugati tornyot még a XI. században építették román stílusban, valószínűleg olaszok, kik a magyarok térítőivel vándoroltak be az országba." Csakhogy e kor olasz építészete ily módon épített toronypárt nem ismer és így e sorok írója, aki már 1921-ben kétségbevonta a pécsi négy toronynak a templommal való egykorúságát, kitart ama felfogása mellett, hogy mind a négy torony északi, nevezetesen rajnavidéki minták után csak a XII. században keletkezett, midőn a templomot — talán tűzvész után — helyreállították.

A pécsi székesegyház kiváló nevezetességei továbbá azok a figurális és ornamentális kőfaragványok, amelyek az altemplomba vezető két lejárat mellvédfalait és az egyik kápolnába állított népoltárt díszítették. A székesegyház utolsó helyreállítása alkalmából e szobrászati műveket nagyrészt másolatokkal pótolták és azok roppant száma töredékekben a püspöki múzeum kőtárába került. Szőnyi — talán Bertalan püspök burgundi származásának hatása alatt — francia összefüggésre gondol és azok keletkezési idejét a XII. század végére és a XIII. század elejére teszi. Nyilvánvaló, hogy e maradványok nem egy korból származnak, de valószínű, hogy azok túlnyomó része, az elbeszélő domborművek, a XII. század közepére és inkább lombardiai, mint francia mesterekre mennek vissza. A pécsi székesegyház nálunk páratlan szobrászati díszéből fenmaradt részleteket éppen Szőnyi katalogizálta gondosan, — kívánatos lenne, ha a fiatal magyar művészettörténeti iskola valamelyik tagja vállalkoznék azok tudományos meghatározására és megfelelő újabb publikálására.

Így a pécsi székesegyház még mai állapo-

[1] Szőnyi Ottó, Régi magyar templomok, Budapest, 1934.

tában is leginkább adja meg a választ arra a kérdésre, amelyet a nyelvtudomány problémáinak analógiájára fölvethetünk, hogy ugyanis ki tanította a magyarokat építeni. Ha az első évszázadok alkotásai nem pusztultak volna el majdnem nyomtalanul, nyilván tisztán állna előttünk az olasz munka és példaadás jelentősége, amelyet az elenyészett esztergomi székesegyház csekély maradványain kívül főleg a Szőnyi által nem eléggé méltatott és talán kissé későre datált sajátos szépségű karcsai kis templom is illusztrál. Még pedig nemvárt helyen, az ország északi részében, ahogy a francia formák és gondolatok is, amelyek tudvalevően kivált III. Béla idejétől kezdve oly szembeötlőleg érvényesülnek templomépítészetünkben is, nem szorítkoznak a Dunántúlra, ahol a szerzetesrendek oly kiváló alkotásokat keltettek létre, hanem kimutathatók például a keleti határszélhez közel, Gyulafehérvárott, sőt az ország déli részében, az aracsi templomromon is, amely — rom létére — méltán említhető Zsámbék mellett. És idővel az olasz és francia hatásokon kívül mások is érvényesülnek, részben földrajzi fekvés, részben ethnikai kapcsolatok és kulturális áramlatok szerint: a német gotika befolyása, a középeurópai renaissance, amely Erdélyen kívül főleg Lengyelország felől hatol be, de kifelé kölcsönhatást is gyakorol, majd az ellenreformációtól kezdve a későrenaissance és barokk világa, olasz, elosztrákosodott olasz és osztrák mesterek és mesteremberek és ellenállhatlan divatok beözönlésével. Az évszázadok során természetesen nincs már szó csakis idegen mesterekről. A magyar, ha figyelt is a külföldi fejleményekre, oly alkotásokat hoz létre a templomépítés és díszítés terén is, amelyek, ha be is oszthatók az európai stílusok valamelyikébe, sajátos arányaikkal, tagozataikkal, díszítő formáikkal, egész karakterükkel, amely éppoly nehezen írható körül, mint a magyar táj sajátos lénye, levegője, minden mástól megkülönböztethetők. Nem is szólva azokról az egészen különleges templomépületekről, amelyeket a magyar föld története hozott létre s a páratlan erdélyi erődített templomokról, vagy a pécsi és szigetvári egykori mecsetekről, amelyek templomokká átalakítva, a maguk megkapó érdekességükkel némi sovány kárpótlást nyujtanak azért, amit hosszú évszázadok háborúskodása alatt elvesztettük.

Elismerés és hála illeti meg Szőnyit, hogy a magyar templomépítészet gazdag és változatos történetének anyagát oly nagy utánjárással és körültekintéssel gyüjtötte össze és oly nagy gonddal és kritikával megrostált adatokkal illusztrálta. Nem lenne értelme egyes apróságokba belekapaszkodni, egy észrevételt azonban mégsem hallgathatunk el. A kötet elején olvasható idegennyelvű kivonatok közül az angol és francia nem ad kritikára okot, a német azonban igen, nyelvtani és helyesírási hibák is vannak benne. Végül még egyet! Varju Elemér és e sorok írója — hajh! — éppen harminc évvel ezelőtt mutatta ki, hogy a gyulafehérvári székesegyházban levő Hunyadi-síremlékek közül egy későbbi kéz által Hunyadi László nevével jelölt emlék voltaképpen a kormányzó síremléke, az pedig, amelyre Hunyadi János neve van vésve, későbbi, gyarló csinálmány. Szőnyi most — a hagyomány védelmében — visszatér arra az egykori vita során felhozott tarthatatlan föltevésre, hogy a kormányzó síremlékét utólag átfaragták. Időszerű lenne a mind történeti, mind — rongáltsága mellett is — művészeti szempontból jelentős eredeti emléket a köztudatba és megbecsülésbe jobban belevésni. És talán abban a szép kiadvány-sorozatban, amelynek legújabb kötete Szőnyi jeles műve, helyet foglalhatna a régi magyar síremlékek összefoglaló publikációja, amellyel hosszú évtizedekkel ezelőtt Csoma és Cserghő némileg már megpróbálkoztak és amelynek megvalósítása igazán szép feladat lenne.

Éber László

LAJOS HUSZÁR und BÉLA v. PROCOPIUS: Medaillen- und Plakettenkunst in Ungarn. Budapest, 1932. 503 l. szöveggel és 60 képestáblával. Az Éremkedvelők Egyesületének kiadványa.

Az Éremkedvelők Egyesülete, — amely idáig néhány nagysikerű kiállítással és tagilletményeknek készített jeles művészetű plakettel szolgálta a magyar numizmatika és éremművészet ügyét, — negyedszázados fennállásának emlékére a magyar gyüjtő- és tudósgárda két kitünő tagjával hatalmas kötetbe foglaltatta egybe a magyar plakett- és éremművészet történetét. Ez az impozáns kiadvány belső tartalmánál s külső kiállításánál fogva dísze nemcsak a hazai numizmatikai tudománynak, hanem művészettörténeti irodalmunknak is, mert évtizedek óta nem publikálták a magyar művészettörténeti kutatások egyetlen fejezetét sem, amely módszertani feldolgozásának helyessége mellett *az emlékanyag összegyüjtésének olyan teljességével* készült volna, mint éppen ez a mű.

A méreteiben is impozáns munka két főrészre oszlik. A magyar érem- és plakettművészet kezdeteit, kialakulását s 1848-ig terjedő régebbi részét Huszár Lajos kutatta, míg az újabb korszak emlékanyagát Procopius Béla gyüjtötte össze és dolgozta fel.

A művet az éremművészetről általánosságban szóló fejezet vezeti be. Ennek a tanulmánynak a közlése itt kissé meglepően hat, hiszen a magyar érmekről és plakettekről szóló németnyelvű könyvhöz a külföldi kutatók és érdeklődők nem az egyetemes éremművészet egyes fázisaiban való tájékozódás céljából fordulnak.

Gyulafehérvári
Békeszgyház

l.
Csányi műemlrest
21. l. 52.53 l.
képekkel

Kunagole

<Gyulafehérvári
székeregyház>

Bunyitay Vince:
A < > későbbi részei
s egy magyar humanis-
ta.
Ism.
Szádeczky Lajos:
Erdélyi Múzeum
1893. 527-530. l.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

SZEGED 943 MÁJ. 24-É 8 1

Gyula fehérvári Asztalos

Mátyás ötvös
1576–
1585

lásd

Asztalos Mátyás

EGYIPARI KFT.
OK ÉS VEGYSZEREK GYÁRA
TVÁN (ÖRÖMVÖLGY)-UTCA 8.

BUDAPEST, 194 7. október 11.
TELEFON: 136-047.

kelt szives felszólitására van szeren-
karbolineumból sima felületnél 1 kg-
ndely felületnél ennél több kell. E te-
is voltak, minthogy azonban az irattá-
ólag pontos adattal nem tudunk szolgálni.
g-ként 3.62 Ft. helyt paksi telepünk
számlabélyeg felszámitása mellett. Kivé-
k rendelkezésre.
snál valamivel kevesebbet kell számitani.
árról lehetséges.

Teljes tisztelettel:

GYÁRTULAJDONOS VEGYIPARI KFT.

Gyulafehérvári Tám

(Joannes Eotweos
Albensi)
gyulafehérvári (?)
ötvös
1592

Szádeczky Ignácz

II 88. l.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

46.) Sarcofago dei Hunyady. Seconda metà del sec.

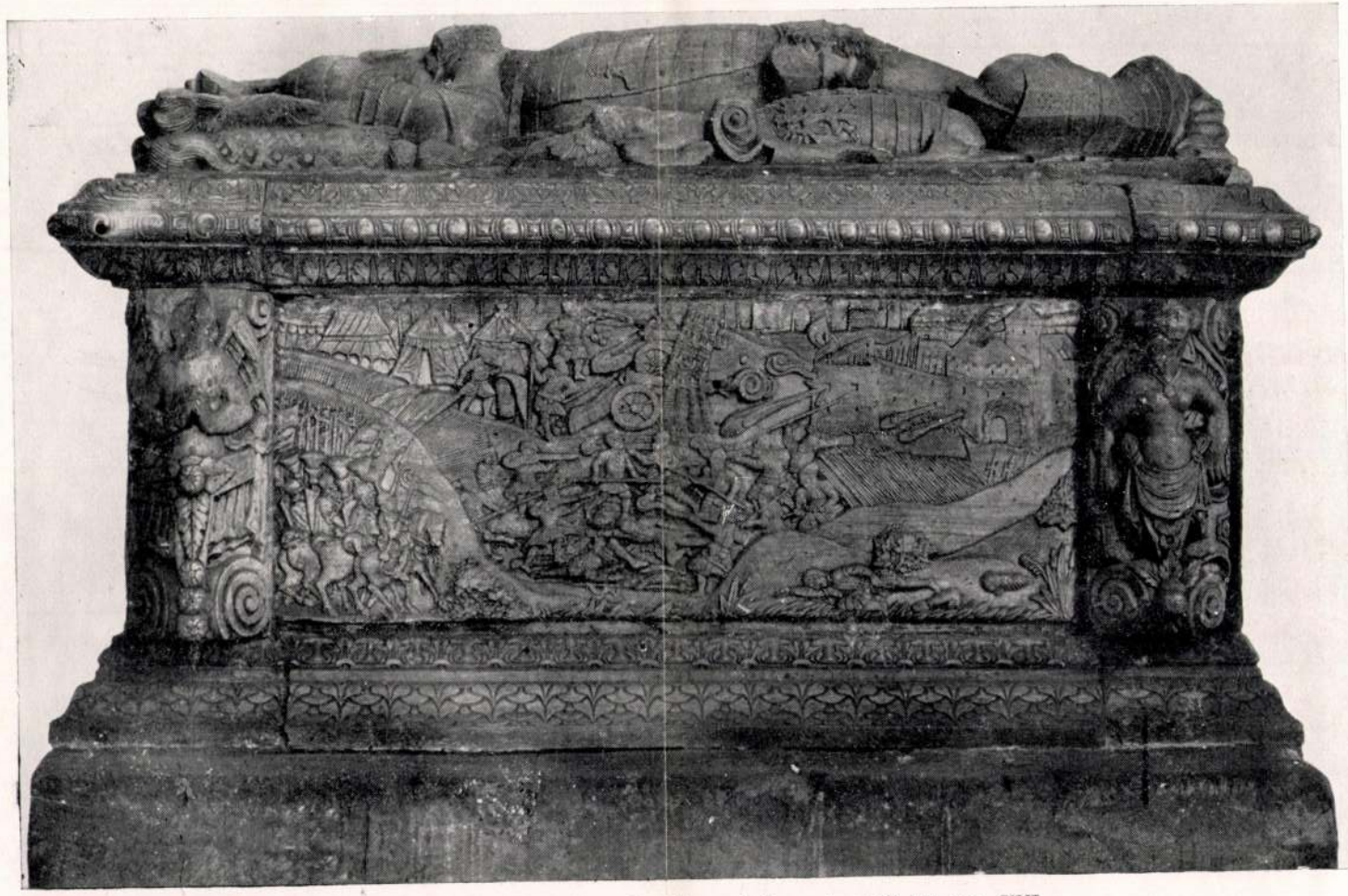

50.) Sarcofago del re Sigismondo Giovanni. Seconda metà del sec. XVI.
Gyulafehérvár, Cattedrale.

Gyulafehérvári vékei-
egyház

Hunyadi János
sírcsutéke

Gyulafehérvári

Káptalan és

püspöki

Vas. Gyó. 1889.

42. szám

1860

50.) Sarcofago del re Sigismondo Giovanni. Seconda metà del sec. XVI.
Gyulafehérvár, Cattedrale.

Gyulafehérvári szeker-
egyház

János Zsigmond
Sircsuléke

49.) Sarcofago della regina Isabella. Seconda metà del sec. XVI.
Gyulafehérvár, Cattedraie.

Gyulafehérvári székesegyház

Izabella királyné
sírcsiszke

46.) Sarcofago dei Hunyady. Seconda metà del sec. XV. Gyulafehérvár, Cattedrale.

Gyulafehérvári székes-
egyház

Hunyadi János
sírcsoltéke

Gyulafehérvári Pál

A XVI. században a dekoráció számtalan esetben a lapszéleket is elborította. A XVII. század elejétől kezdve a miniátor tevékenysége azonban mindinkább csak a címerképre szorítkozik, mely az előző korszak változatosságával szemben kezdi felvenni klasszikus formáját. Ennek a fejlődési foknak legnagyobb mestere Gyulafehérvári Pál, a kászoni báró Bornemisz-sza-család őse, ki az utódok számára is világosan megszabja a követendő utat. Vele az erdélyi heraldika virágkorát éli. Csak másolatból ismert címereskönyvében Báthori Zsigmond, Mária Krisztierna, Basta, Rákóczi Zsigmond, Bocskai és Bethlen címereit is megtaláljuk, tehát pályafutását is ezek a nevek jelzik. Bocskai korától kezdve a huszas évekig a legtöbb címereslevélen az ő mesteri kezének munkájára ismerünk. Úgy Rákóczi Zsigmond, mint Bethlen adománylevelekkel jutalmazták szolgálatait. Mindkettőben úgy szerepel, mint a nagyobbik kancelária irnoka, jurátus jegyzője és címerfestője. Első adománylevelét, mint az ismeretlen olasz művész főművét méltattuk. Valószinüleg ettől a minátortól tanult Pál ; tőle vette át azt a szokását, hogy a címernégyzet mezejét vékonyvonalú brokátmintákkal díszítse fent félkörívvel elvágja és az ígyl emetszett részen a zöld selapszín helyett csillagokkal kivert kék eget alkalmazzon. Az egészet karélyosan vezetett babérkoszorúval veszi körül, úgyhogy azt a címernégyzet oldallapjai elvágják.

Csabai István: Erdélyi címereslevelek. Szépművészet 1941. 222–224. l. és 2 t. tramos képpel

A keretformáknak ezt a gyakori átmetszését fejlesztették utódjai mindinkább barokkos irányba, az olaszkoszorút mind több és több karéjba hajlították meg, végül pedig kartussá alakították át. Gyulafehérvári Pál gyüjteményes könyvében is szerepelnek már barokk elemek, így az egyik címert a gyulafehérvári fejedelmi palota kapuján látható motívumokhoz hasonló keretbe foglalja. Művészete nemcsak hogy évtizedekre befolyásolta az erdélyi címer-festészetet, hanem a barokkos fejlődés kiinduláspontjává is vált. Az alsó részén hullámosra rajzolt címerpajzsba Pál deák harcoló vitézeket, egész várostromokat fest meg mozgalmasan és nagy elevenséggel. Nyugodtabb beállításoknál az alakok egyéni jellemzésére és a tömör kifejezésre fekteti a súlyt. Ebben a nemben a Sylvester (Budapest, magántulajdon) és a herpáli Dezső címereslevél (Kállay-levéltár az Orsz. Levéltárban) művészetének legjellegzetesebb remekei. A mustrákat, betűket, brokátokat fínoman, ecsetheggyel rajzolja meg. Ezt olasz mesterétől tanulta, akitől főleg tulipános élénkségű pirosaiban, zöldjeiben, kékjeiben, a népművészetre emlékeztető színösszeállításában különbözik.

Gyulafehérvári Pál számára kiadott második, Bethlen-féle adománylevél németesen vonalasízlésű és gótikus betűket használ. Ha még működő Pál deáktól eltekintünk, akkor azt kell megállapítanunk, hogy Bethlen udvara a miniaturák tükrében sokkal északiasabb jellegűnek mutatkozik a Báthoriak olasz hatás alatt álló művészeténél. A művészi színvonal is nagy mértékben süllyed. A címerfestőknek gyakran a mesterségbeli tudása is fogyatékos, festékük sokszor megfoltosodik. Németes vonások is fel-fel bukkannak. Az említetten kívül még más gótikus betűjű nemeslevelet is ismerünk. A protestáns papoknak adományozott, híres Arte et Marte Dimicandum jeligéjű címer fölött is birodalmi zárt korona látható. Bethlen okleveleinek díszítése és színezése nehányszor a szász népművészettel tart rokonságot.

kezzel, baljában pálcával áll egy reneszánsz ajtó előtt, Apafi levett süveggel és ruhakefével várakozó belső inasával. A címerképecskék segítségével betekinthetünk az udvartartás kulisszái mögé is, így Bocskainak szakácsa számára adott, fogolymadarakkal és konyhakéssel díszített nemeslevele elárulja a fejedelem gasztronómiai gyöngéit. Néha arcképeket sejthetünk a címeralakokban, így Báthori Zsigmond jellegzetes arcélét is fel véljük ismerni, az éremképekhez hasonló beállításba (1601-ben Pozsonyi Demeternek 1602-ben Literatus Györgynek adott címereslevelén), a hajdúk nemeslevelén pedig az antik páncélzatba bujtatott Sámson, mintha Bocskait ábrázolná. Általában címereink ábrázolásaiban és jelvényeiben csak ritkán találunk utalást valamilyen polgári foglalkozásra. A címerképekben külföldön oly sűrűn megfestett szerszámok, vagy a kézművesség alkotásai, mint cipők, edények alig fordulnak elő. Nemesleveleinken nem egy polgári, hanem vitézi társadalom képe tükröződik, ezért legtöbb utalás a fegyverforgatásra történik. A katonaeszmény még a deákos műveltségűeket is eltölti, annyira, hogy a szorgalmas hivatalnoknak, Alvinci Andrásnak, a désaknai sóbányák inspektorának címerében a zrínyimiklósi „penna és szablya" és a bethleni

Pásztortűz 1927, 176. lapján. A hazai, főleg erdélyi heraldika jellegzetességeiről *Sebestyén József*: A magyaros címer, Genealogiai Füzetek IV. 1906, 65—69, 93—94., 105—106., 117—118. lapján.

Kelemen Lajos főigazgató úr szíves útbaigazításait e helyről is hálásan köszönöm.

CSABAI ISTVÁN

IPARMŰVÉSZETI
)LA

a kiállítás az utóbbi évek egyik legfontosabb művészeti eseménye lett és bízvást állíthatjuk, hogy a látogatók a legmagasabbra csigázott várakozás mértékénél is többet kaptak a bemutatott anyag gazdagságában és az üzemben, működésében látott tanműhelyek érdekességeiben.

A bemutatott anyag és az áttekintett módszer teljes mértékben meggyőzte a látogatót, hogy az intézet kiváló igazgatója *Szablya-Frischauf* Ferenc és a vezetése alatt működő tanári kar korszerű elgondolások alapján a legtökéletesebb eredményeket éri el az iparművésznevelés terén, úgy, hogy az iskola főképen a legújabb időben kitűnően felszerelt tanműhelyeinek a segítségével világviszonylatban is

Gyulafehérvári Pál
Fejérvári Pál

fejedelmi udvari Címerfestő
XVII. sz. eleje

Balogh művel
566-C.

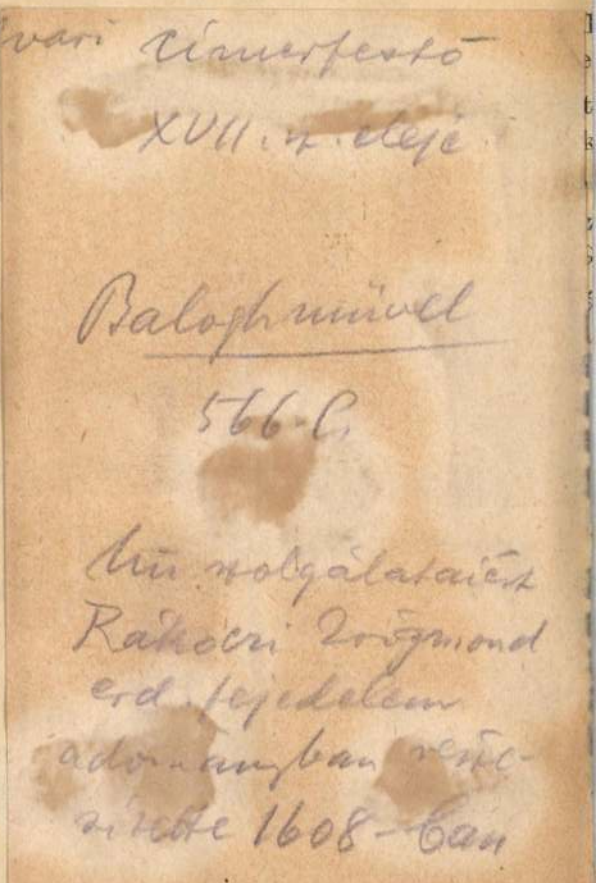

Mu szolgálataiért
Rákóczi Zsigmond
erd. fejedelem
adományban rész-
sítette 1608-ban

nálam
Gyulafehérvári Pál alatt
is előfordul

1997. ELEFANTCSONTFARAGVANY,
família, Elfenbeinfigur. Japan, XI

1998. KÉT NECKE, egyik japán nőt, a m

terrakotta, tagozott és diszitett kerek keretben
feje ábrázolva. Jelezve M. Soler. Egykoru négy-
— Kopf Johannes des Täufers, Terracotta, in
dargestellt. Spanisch, XVII. Jh.

omborműben. Fekete fakeretben. Német, XVII.
urzel. Deutsch, XVII. Jh.

csont szobrocska, Jézuska álló helyzetben, kezét
ton. Spanyol, XVI. sz. — Jesuskind, Elfenbein-
Spanisch, XVI. Jh.

redős ruházatu, ülő Mária ölében Krisztus holt-
basterfigur. Italienisch, XIV. Jh.

berakással, tabernakulumos felsőrésszel. Magyar,
ussholz, intarsiert, mit Tabernakel. Ungarisch,

jain kinai jelenetek. Kina, XIX. sz. — Fächer,
iserien. China, XIX. Jh.

t lapján szines alakok. 1800 k. — Fächer, am

okó küllőkkel és festett lapjain pásztorjelenet.
Elfenbeinspeichen, am Blatt Schäferscene. Wien,

lapján három grisaille-festésü jelenet. XVIII. sz.
ichen, am Blatt Grisaillemalerei. E. XVIII. Jh.

l, lapján szines könyomatu jelenet. 1800 k. —
800.

2.) Cappella Lazó nella cattedrale di Gyulafehérvár 1512.

Flor Rimasc

Gyulafehérvári szekesegyház

1

2

3

4

ERDÉLYI CÍMERESLEVELEK. 1. ISMERETLEN MESTER: RÁKÓCZI ZSIGMOND ADOMÁNYLEVELE SÁMBOKRÉTHY PÁL RÉSZÉRE. (KOLOZSVÁR, 1584.) — 2. OLASZ MESTER: RÁKÓCZI ZSIGMOND ADOMÁNYLEVELE GYULAFEHÉRVÁRI PÁL CÍMERFESTŐ RÉSZÉRE. 1608. (KOLOZSVÁR, LEVÉLTÁR.) — 3. OLASZ MESTER: RÁKÓCZI ZSIGMOND ADOMÁNYLEVELE SÓVÁRADGYAI ZEÖCH MÁRTON RÉSZÉRE. 1607. — 4. ISMERETLEN MESTER: TURI FERENC CÍMERESLEVELE. 1658.

Siebenbürgische Wappenbriefe. 1. Unbekannter Meister: Schenkungsurkunde Zsigmond Rákóczis an Pál Sámbokréthy. (Kolozsvár, 1584.) — 2. Italienischer Meister: Schenkungsurkunde Zsigmond Rákóczis an den Wappenmaler Pál Gyulafehérvári. 1608. (Kolozsvár, Archiv.) — 3. Italienischer Meister: Schenkungsurkunde Zsigmond Rákoczis für Márton Zeöch von Sóváradgya. 1607. — 4. Unbekannter Meister: Wappenbrief Ferenc Turis. 1658. — Stemmi di Transilvania. 1. Maestro ignoto: Lettera di donazione promulgata da Sigismondo Rákóczi per Pál de Sámbokréthy (Kolozsvár, 1584.) — 2. Maestro italiano: Lettera di donazione di Sigismondo Rákóczi per Pál de Gyulafehérvár, 1608. (Kolozsvár, Archivio.) — 3. Maestro italiano: Lettera di donazione di Sig. Rákóczi per Márton Zeöch Sóváradgyai. 1607. — 4. Ignoto; Stemma di Ferenc Turi. 1658.

Képmüvészet 1941. 9 szám

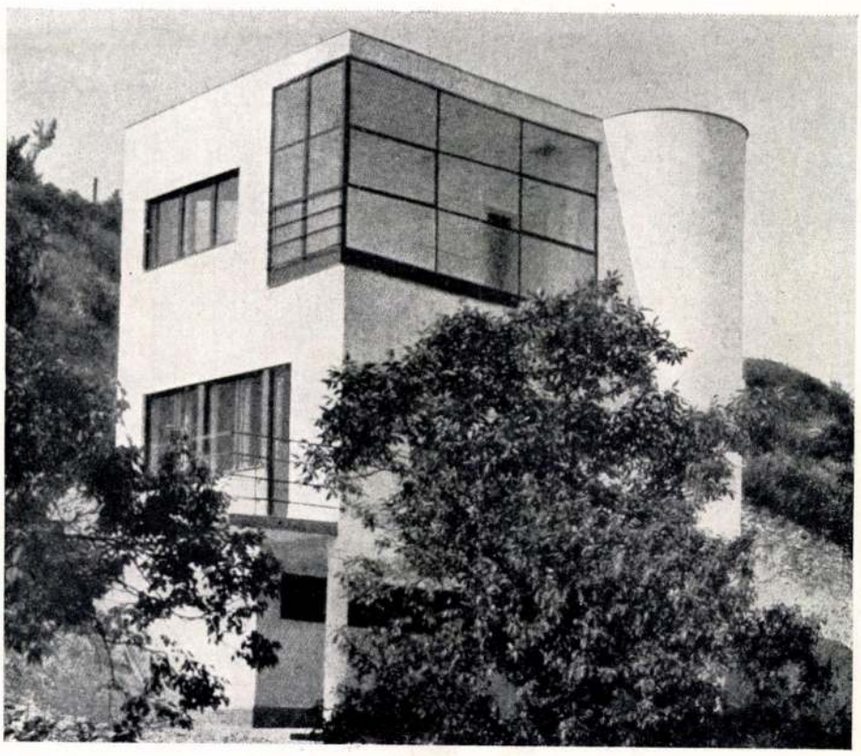

A „NEUE SACHLICHKEIT" NYUGATI PÉLDÁIT UTÁNZÓ „MAGYAR CSALÁDI HÁZ".
„Ungarisches Familienhaus" nach den westlichen Vorbildern der „neuen Sachlichkeit". — „Casa di famiglia", ad imitazione degli esempi occidentali della „neue Sachlichkeit".

A MAGYARORSZÁGI „MODERN ÉPÍTÉSZET" VÁLSÁGÁT ILLUSZTRÁLÓ FORMALIZMUS PÉLDÁJA.
Beispiel für den die Krise der ungarländischen „modernen Architektur" kennzeichnenden Formalismus. — Esempio del formalismo illustrante la crisi della „moderna architettura" dell'Ungheria.

„MODERN" ÉS „KLASSZIKUS" ELEMEKET EGYESÍTŐ, HATÁROZATLAN HOMLOKZAT.
„Moderne" und „klassische" Elemente vereinigende, innerlich unsichere Front. — Una facciata poco unitaria, mescolata di elementi „moderni" e „classici",

1

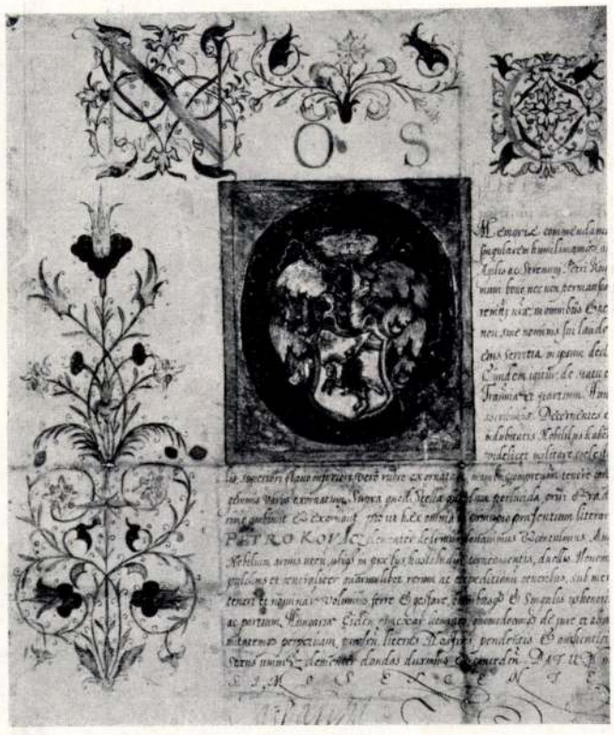

2

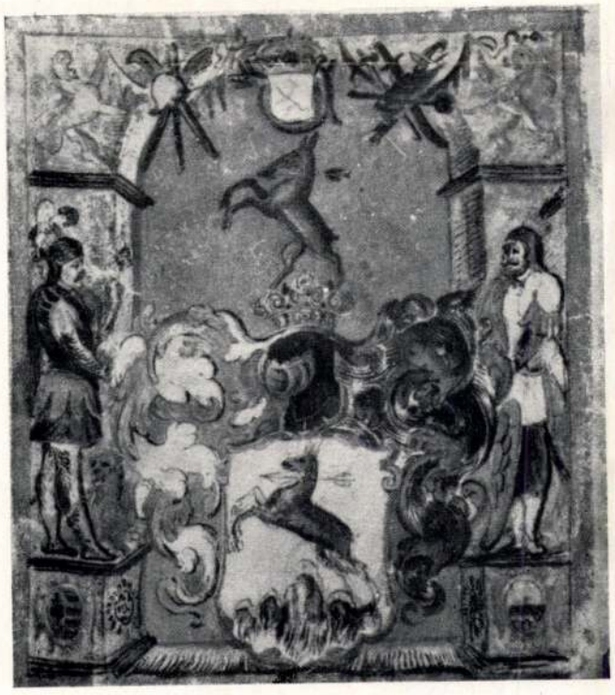

3

4

ERDÉLYI CÍMERESLEVELEK. 1. ISMERETLEN MESTER: RÉTHY ZSIGMOND CÍMERES LEVELE. 1650. (KOLOZSVÁR, LEVÉLTÁR.) — 2. ISMERETLEN MESTER: MAROSVÁSÁRHELYI KOVÁCS PÉTER CÍMERESLEVELE. 1630. (KOLOZSVÁR, LEVÉLTÁR). — 3. KASSAI MESTER (?): A LOSONCI LITTERATUS-CÍMER. 1605. (ORSZÁGOS LEVÉLTÁR.) — 4. GYULAFEHÉRVÁRI PÁL: A HERPÁLI DESEŐ-CÍMER. 1608. (KÁLLAY-LEVÉLTÁR.)

Siebenbürgische Wappenbriefe. 1. Unbekannter Meister: Wappenbrief Zsigmond Réthys. 1650. (Kolozsvár, Archiv.) — 2. Unnbekannter Meister: Wappenbrief Peter Kovács's von Marosvásárhely. 1630. (Kolozsvár, Archiv.) — 3. Kassaer Meister (?): Das Wappen der Litteratus von Losonc. 1605. (Landesarchiv.) — 4. Pál Gyulafehérvári: Das Wappen der Deseő von Herpál. 1608. (Kállay-Archiv.) — Stemmi di Transilvania. 1. Ignoto: Stemma di Zsigmond Réthy. 1650. (Kolozsvár, Archivio.) — 2. Maestro ignoto: Stemma di Péter Kovács de Marosvásárhely. 1630. (Kolozsvár, Archivio.) — 3. Il maestro di Kassa (?): Stemma d'un „Litteratus" di Losonc. 1605. (Archivio di Stato.) — 4. Pál de Gyulafehérvár: Lo stemma dei Deseő di Herpál. 1608. (Archivio dei Kállay.)

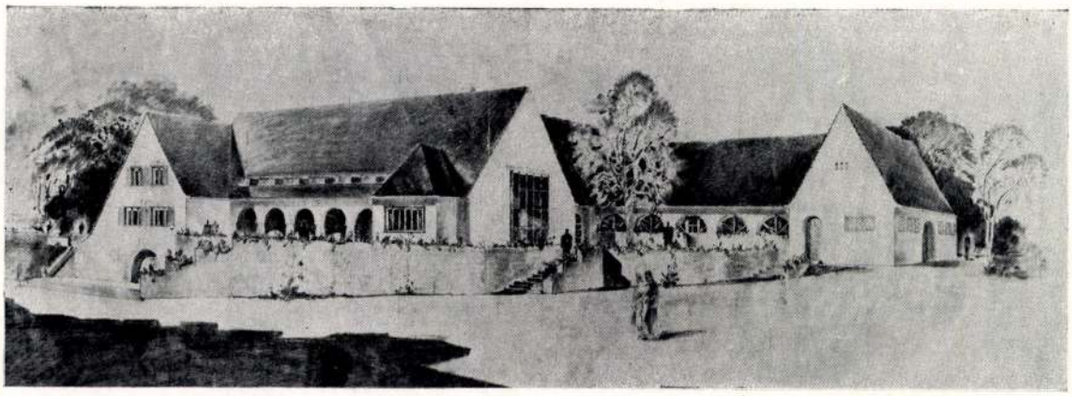

1

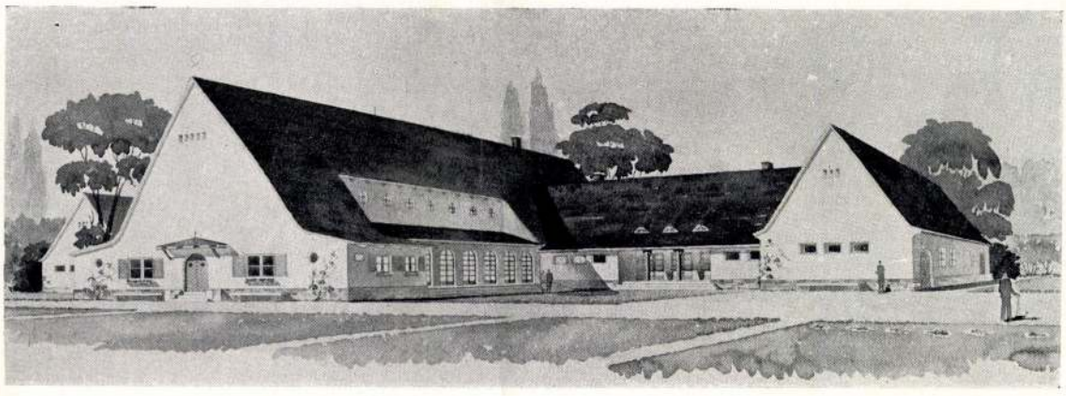

2

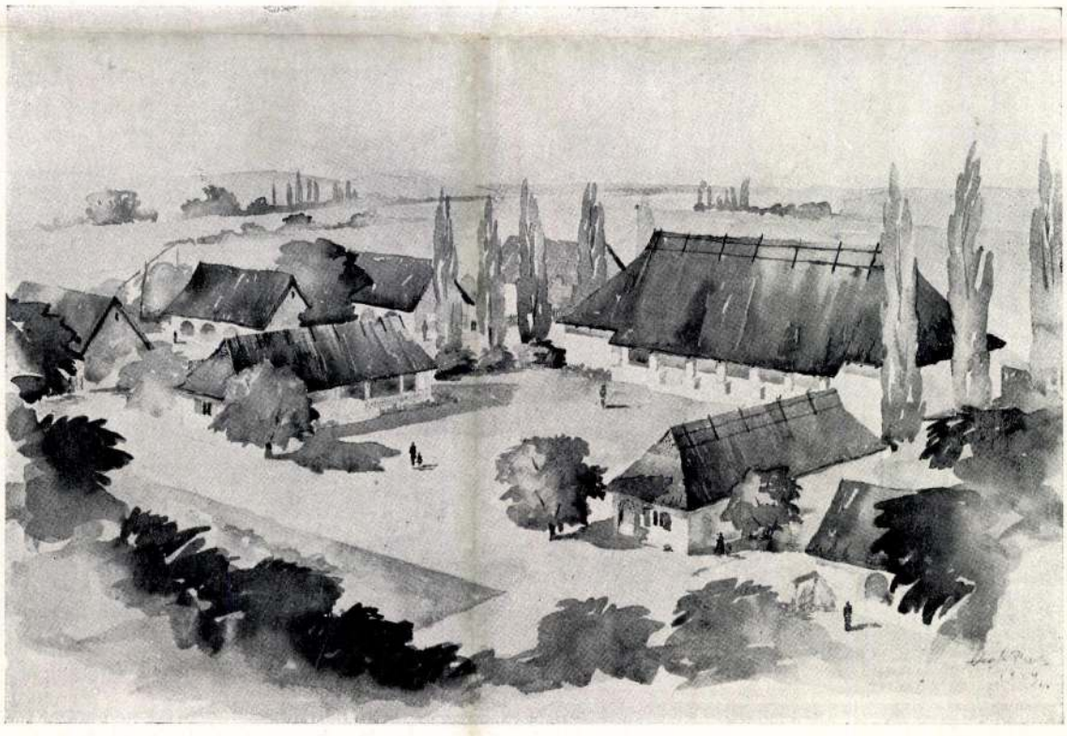

3

AZ IPARMŰVÉSZETI ISKOLA KIÁLLÍTÁSA. 1—2. ÉPÍTÉSZETI TERVEZÉS ÉS SZAKRAJZ. (TANÁR: GYÖRGYI DÉNES.) — 3. MAGYAR OTTHON. (TANÁR: ANTAL DEZSŐ.)

Ausstellung der Kunstgewerbeschule. 1—2. Architektonische Entwürfe und Fachzeichnung. (Professor: Dénes Györgyi.) — 3. Ungarisches Heim. (Professor: Dezső Antal.) — Esposizione della Scuola per le Arti industriali. 1—2. Disegni e progetti. (Prof. Dénes Györgyi.) — 3. La casa ungherese. (Prof. Dezső Antal.)

Gyulafehérvári Pál

Címerfestő 1607
1648.

l Művészi Ipar

1891. 79. l.

gesto esce quasi dalla stretta nicchia. La figura svelta, sottile, incappucciata di S. Bruno, sprofondato con meditazione nelle sante scritture, commuove (fig. 29). E trascina l'estasi esaltata dei due padri della Chiesa. Mentre prima aveva dipinto le finte statue con una finzione ottica alquanto primitiva, con piani tranquilli, plastici, tondeggianti, scolpite quasi dal suo pennello grigio, ora invece in sant'Anna, getta sul muro in maniera impressionistica piani di ombre e luci, riuniti da taglienti contorni. La plasticità non è in loro, ma in un'atmosfera fluida che fa vibrare le figure. In antitesi a queste forme dal chiaroscuro plastico, dipinse le scene e le figure della cupola della navata principale, con accademica elaborazione, con nobile senso di forma, ma con freddo calcolo. Qualcuna delle sue

Gyulafehérvári Cimeriró Pál deák

cimeresleveleket festett a XVII.sz. elején

Kelemen L.:Erdélyi magyar templom i karzat-és mennyezetfestmények a XVII.századból.Kolozsvár,1945./Erd.Tud Int./ 23.l.

L.

Művészet 1908.
208, 209 l.

Gyulafejérvári Pál

Lajd

Kelemen Lajos: Gyula-
fejérvári Pál drá-
maírószet 1908. 208. l.

Tál ónból, 1578-ból, Kassai ág. ev.
egyházé VIII. 137.

GYULAFEJERVARI *Pál (Paulus Albajulius, Fejérvári Pál)*, erdélyi udvari címerfestő. Bocskai István fejedelemségétől kezdve két évtizedig állott az erdélyi fejedelmek szolgálatában. Érdemeiért Báthori Gábor egy berket adományozott neki Váradgya faluban, Bethlen Gábor pedig 16[illegible]. kiváltságolta Gy. váradgyai birtokát. A XVII. sz. eleji erdélyi címerfestésbe Gy. vitte be a magyaros felfogást s munkálkodásával az erdélyi heraldika virágkorát alkotta meg.

E. Gy. I. 732 c

⊥ Az előtérben egy elhagyott ágyi
segy francia ~~tiszt~~ katona fek-
szik a földön.

glya.
örgstiszt, kinek a
háton ülő ~~tábornok figyelve hallgatja~~ és a
allgató tábornok, a tőle elvett
~~tisztet, ki az elfogott törzstisztnek~~ kardját
~~a fogoly~~ Körülötte négy magyar ~~bakk~~ galogos áll szurnyos
ával. ⊥ A háttérben több (öszem~~ekre~~ egy (szélmal~~ommor~~
sereg egy részet lát~~ja~~ halom (a jobbról pedig a tábor-
segéde és kísérete van. ~~Az előtérben egy elha-~~
~~s egy francia katona fekszik~~. Felirata

:

„X.

Gefangene. Az ellenségi fogoly"
pült: „Herausgegeben von M. Trentsensky
n".

nat, méretei a vonalkeretnek 22.5. 33.1 cm.

tsza 4872 (szines).

107/95 № 390

4272

Gyulafejérvári Pál (Paulus Albajulius, Fejérvári Pál, v. Fejérvári Képiró Pál), erdélyi udvari czimerfestő. ~~A XVII. század első felében élt s~~ Bocskay korától kezdve ~~a század első~~ két évtizedéig ~~át~~ több erdélyi fejedelem szolgálatában állott. ~~Kiváló szolgálatait és tehetségét az erdélyi fejedelmek többször elismerték és kisebb birtokadományozással, valamint kiváltságokkal jutalmazták.~~ Báthory Gábor fejedelem egy berket adományozott neki Váradgya falúban, Bethlen Gábor pedig ~~ugyanott~~ 1614. mentesítette és kiváltságolta [azt ~~az egész nemes telket, házat~~ s az ~~ahoz tartozó 12 szántóföldet, melyet festőnk Markó vagy Oláh Simon özvegyétől Grozava asszonytól pénzen vett. A kiváltságlevélben, mely 1614. jan. 25-én Nagyszebenben kelt, Bethlen Gábor mint a nagyobb kanczellária irnokát, jegyzőjét és czimerfestőt említi,~~ kinek az említett kiváltságot azon szolgálataiért adta, „melyeket Erdély előbbi fejedelmeinek, majd neki is, mind a levelek írásában, mind a czimerek festésében s más a hü-

[Gy. (birtokát. váradgyai)

4273

ségére és igyekezetére bizott dolgokban, tehetsége szerint hiven, lelke készségével, hajlandóságával és serénységével tanúsitott, s feltehetőleg jövendőre is hasonló álhatatóssággal fog tanusitani és végezni." A fejedelmek birtok ajándékozása és kiváltságadása előtt már birtokos volt Váradgyán, mert a község 1608. okt. 22-én azért, mert saját pénzén a falunak háromévre teljes hadmentességet eszközölt ki, a közföldekből neki és feleségének Vágó Borbálának egy mezőt adott. A festő első felesége halála után ujra házasodván, Nagy Borbálát vette el. Ettől született Erzsébet nevü leánya Kászonimpérfalvi Chutak Györgyhöz ment férjhez, kinek utódai a Kászoni nevet használták, majd ezt Bornemiszára változtatták és báróságot nyertek.

János Zsigmond és a Báthoryak czimerfestőinek idegen, főleg olasz iskolája után — irja Kelemen Lajos — ő viszi be a czimerfestésbe (Ez vitte be) a magyaros felfogást, ~~Nemcsak kitimó~~ heraldikus, ~~hanem~~ kiváló mi-

A 17. sz. elej. er dolgi munkálkodásának az erdélyi heraldika virágkorát alkotta mel.

4274

niator s a szinezésben és diszítésben eredeti művész volt. Munkálkodásával az erdélyi heraldika virágkorát alkotta meg. Nehány, az ő műveiről [F a XVIII-ik század végén] készült czimermásolatot az Erd. Nemz. Muzeum kézirattárában őriznek.

Kelemen Lajos: Gyulafejérvári Pál deák. Művészet. 1908. 208–209. l. –

Szendrei János dr. Magyar díszítmegek – Művészi Ipar. 1891. 79 l. –

Gyulafehérvári Pál

címerfestő

Laid okr.

Szépművészet

1941. 222. l.
223. l.
224. l.

Klebelsberg s.k.

at hiteléül:

[illegible] Zoltán

tó.

[illegible]-jókor!

[illegible] július hó 10.

[illegible]

[illegible]

Gyulafehérvári Pál

Rákóczy Zsigmond fejedelemnek Pettky János rézsére nemességét adományozó oklevelén fenti neve mint festőé feljegyezve. 1607.

Szendrei János Dr Magyar díszítmények. Bp. 1891

J. C.

„EUROPA"
film- [illegible] lapterjesztő- és
[illegible]adó r. t.
Bp, V., Rothermere-u. 12.
Telefon: 12[illegible]

Albajulius Paulus

lásd

Szenderei-Szentiványi

12. l.

Gyulafehérvári Pál

1607

0.

Művészi Ipar

1892. 26, 27. l.

31. l

részéről: *Hofusilzky* Henrik; a Magyar Földr
Társaság részéről: dr. *Beluleszkó* Sándor és dr. *T*
ring Gusztáv; a Kir. Magyar Természettudomá
Társulat részéről: *Ráth* Arnold könyvtáros;

állítását fogja kérelmezni a vallás- és közoktatás-
yi minisztériumtól.
5. Olvastatik a vallás- és közoktatásügyi miniszi-
ium 96.468. számú irata, melyben az Országos
nácsot fölhivja, hogy a fölállítandó Szabadoktat-
i Tanácsba egyik tagját küldje ki. A Tanács *elnök*
aslatára kebeléből *Mihalik* József előadót küldi
ldi ki a Szabadoktatási Tanácsba.
6. *Előadó* ismerteti Kováts Alajos székesfővárosi
ító beadványát a fővárosban létesítendő állandó
nyvkiállítás és olvasócsarnok létesítése tárgyában.
Tanács, a népkönyvtári szakbizottság javaslatára,
indítványt átteszi a székesfőváros tanácsához
al, hogy a benne foglaltakat a létesítendő új
városi könyvtárnál esetleg figyelembe vegye.
7. *Előadó* jelenti, hogy az idők folyamán a Ta-
cs irodájában főleg a birálati példányokból mint-
y 150 kötet szépirodalmi s ifjúsági mű gyült
sze s javasolja, hogy ez anyag a Tanácshoz
nyvgyarapitásért folyamodó könyvtárak közt szét-
ztassék. Legelőször is ötven szépirodalmi kötet-
k a csobáncz-utczai patronage egyesületnek leendő
ományozását javasolja. — A Tanács az *előadó* javas-
ához hozzájárul.

Jegyzőkönyv a Múzeumok és Könyvtárak
rszágos Szövetsége 1911. október hó 8-án
gyváradon, a városháza disztermében megtartott
zgyűléséről.
Megjelentek az Országos Szövetség tisztikarából
Wlassics Gyula v. b. titkos tanácsos, elnök,

GYULAFEHÉRVÁRI PÁL DEÁK

(Paulus Alba-Julius, Fejérvári Pál)

Életrajzához kevés adatunk van. A kövesdi Huszár család levelesládájának egy, a Bornemisza család eredetéről szóló följegyzése Képíró Pálnak nevezi.[1] Ugyanonnan egy oklevélből[2] az tűnik ki, hogy 1608. október 22-én a „Fejér vármegyei Váradgya" falu közönsége azért a szolgálatáért, hogy a maga pénzén a községnek három évre teljes hadmentességet szerzett, a falu közföldeiből neki, feleségének, Vágó Borbálának és mindkét nemű utódaiknak egy darab mezőt adott. Az oklevél szerint már akkor ott két nemes telke volt. Bethlen Gábor Szebenben, 1614. január 25-én kelt kiváltságlevelében úgy említi, mint a nagyobb kancellária írnokát, jegyzőjét és címerfestőt, s „azon szolgálatokért, melyeket Erdély előbbi fejedelmeinek, majd neki is, mind a levelek írásában, mind a címerek festésében s más, a hűségére és igyekezetére bízott dolgokban, tehetsége szerint híven, lelke készségével, hajlandóságával és serénységével tanúsított s feltehetőleg jövendőre is hasonló állhatatossággal fog tanúsítani és végezni: Váradgyán levő azon egész nemes telkét és házát a hozzátartozó 12 szántóföldel együtt, melyeket Markó vagy Oláh Simon becsületes özvegyétől, Grozava asszonytól pénzen vett" más, az oklevélben név szerint felsorolt szántókkal, rétekkel és berkekkel együtt mentesíti és kiváltságolja. Ezekből egy berket Báthory Gábor fejedelem adományozott neki.[3] Ebből és a váradgyaiak ajándéklevelének szövegéből oklevelesen is bizonyítható, hogy Gyulafehérvári Pál deák 1608 és 1614 között az erdélyi fejedelmi udvarnál dolgozott. Munkássága azonban ennél sokkal több időre terjedt, s már Bocskai korától kezdve a XVII. század húszas éveinek közepéig az erdélyi kancelláriáról kikerült címereket csaknem mind ő festette. János Zsigmond és a Báthoryak címerfestőinek idegen — főleg olasz — iskolája után ő viszi be a címerfestésbe a magyaros felfogást. Nemcsak kitűnő heraldikus, hanem kiváló miniator s a színezésben és díszítésben eredeti művész volt. Munkálkodásával az erdélyi heraldika virágkorát alkotta meg.

Egy kisebb címerfestmény-gyűjteménye, mely Báthory Zsigmond, Mária Krisztierna, Basta György, Rákóczi Zsigmond, Telegdi Borbála, Báthory Gábor, Bocskai István, Bethlen Gábor és Bethlen István címereit és egy előttem ismeretlen címert foglal magában, 1794-ben Medgyesen Michael Heydendorff tulajdonában volt. Ő lemásoltatta, s a másolatot azon év november 1-én beküldte „a nemes magyar nyelvpallérozó társaságnak". Innen Aranka György gyűjteményével az Erdélyi Múzeum Kézirattárába került.

A festő első felesége halála után újraházasodván, Nagy Borbálát vette el. Ettől született Erzsébet nevű leánya Kászonimpérfalvi Chutak Györgyhöz ment férjhez; ennek utódai a Kászoni nevet használták, majd ezt Bornemiszára változtatták, és báróságot nyertek.

Kelemen Lajos: Művészettörténeti tanulmányok
Kriterion, Bucarest 1977.

NAGYBÁNYAI CSENGERI KÉPÍRÓ ISTVÁN

A szerencsés véletlen 1927 március közepén egy háromszáz éves szép címeres nemeslevélben egy erdélyi festőművész nevét hozta napvilágra. Oly ritka az ilyen esemény, hogy a művészet- és művelődéstörténet minden barátja csak örülhet neki, hiszen az új nyom talán a XVII. századi művészettörténet számos kérdésének tisztázásához is közelebb vezet. Mert az bizonyos, hogy Erdélynek a XVII. század első felében megvoltak a viszonyainak megfelelő művészei; ezt az emlékek és írott adatok egyaránt igazolják. Az emlékek azonban nincsenek még kellően felkutatva, az adatok nincsenek összegyűjtve, s így ezen a téren rendszerező áttekintésünk sem lehet. Éppen ezért még a csekélynek látszó adatokat is meg kell becsülnünk, s ha nem is szabad túlértékelnünk őket, gyűjtenünk kell, hogy a valóság képét belőlük rendre kialakíthassuk.

Ehhez a képhez nyújt egy színt a most napfényre került szép címerlevél is, mely Besztercéről jutott Kolozsvárra, s mellyel a Képíró család ott élt ágának leányágon egyik egyenes leszármazottja, Ştefan E. Moldovan szívességéből foglalkozhatunk. Tőle tudjuk a nemeslevélben szereplő, Besztercén lakott Képíró család leszármazását is, mely a XIX. században kisbirtokú gazdálkodó családként élt ott. Odaköltözése idejét nem ismerik. A legrégibb ősapa, kiről a családi hagyomány tud, Képíró Ferenc, aki 1800 táján már Besztercén lakhatott. Ennek fia volt Mihály, aki 1916-ban mintegy 90 éves korában halt meg. Ő beszélte unokájának, a címereslevél tulajdonosának mint gyermeknek, hogy „midőn ő gyermek volt, egyszer Képíró Imre, aki Debrecenben volt egyik nagy református pap, négylovas kocsin jött utána, hogy magával vigye taníttatni. Ő azonban útközben megszökött."

Erről a Képíró Imréről tudjuk, hogy az 1820-as évek végén nevelő volt Kemény László fiai mellett, és 1829-ben Marosvásárhelyt vezérkönyvet adott ki a latin nyelvre való fordításról. Kemény László Alsó-Fehér megyében, Gáldon lakott, de tartózkodott Marosvécsen is. Talán így ismerhette meg a Vécstől már nem messzire élő Képírók közül fiai nevelőjét, akinek a Besztercén lakott Képírók iránt való érdeklődése mindenesetre rokoni összeköttetésük tudatára vall. A családi hagyomány szerint a Képíróknak valamelyik Beszterce vidéki faluban is volt kis birtokuk. Talán állásba vagy éppen házasodás révén kerülhettek előbb valamelyik Beszterce környéki faluba s onnan Besztercére. Reformátusok voltak, s így a környék valamelyik református egyházközségének anyakönyvi adatai még ezen a téren is nyomra vezethetnek.

Ma már Besztercéről ez a család fiúágon kihalt.

A kissé megviselt oklevél külső alakra megegyezik hasonló kortársaival. Nagysága 51×67,8 cm. Anyaga pergamen, melyet kívül-belül megbarnított az idő. Viszontagságos sorsát elárulja az, hogy egykori függőpecsétjének a vörös-fehér-kék-sárga selyemzsinóron csupán mogyorónyi kis töredéke maradt meg. A zsinórnak bojteresztő bogja fonott ezüst drótgömb. Ez az egyetlen lényegesebb vonás, amellyel az

Gyulafehérvári Pál

címerfestő

l.

Szépművészet

1941. 220. l.

222. l.

első hasáb.

A második

reá vonatk. része

bevágva.

Olasz mester: Rákóczi Zsigmond adománylevele Gyulafehérvári Pál címerfestő részére. 1608. (Kolozsvár levéltár) Repr.

Szépművészet 1941. 9. szám

Einigung, Verlust der britischen Stellung im Fernen Osten, Durchdringung des verbliebenen Bestandes des britischen Weltreiches durch den amerikanischen Wirtschaftsimperialismus.

Eines der bemerkenswertesten Ergebnisse des gegenwärtigen Krieges ist die Tatsache, daß in der heutigen britischen Publizistik das Verhältnis Großbritannien—USA. sich immer mehr in dem doppelten Sinne abzeichnet: einerseits ist ein Vordringen der von Wendell Willkie, Henry Wallace, Sumner Welles, Milo Perkins, Claud Wickard u. a. vertretenen Theorien über den amerikanischen Wirtschaftsimperialismus, die sich weitgehend der pseudosozialistischen Formulierung „The Century of the Common Man" zur Tarnung des darunter zu verstehenden „American Century" bedienen, zu beobachten; andererseits mehren sich die Stimmen, die sich unter Verteidigung des überlieferten britischen Imperialismus gegen diejenigen Meinungen der Liberalen und „Socialists" richten, die dem amerikanischen Angriff gegen den britischen Imperialismus Vorschub leisten. In diesem Zusammenhang kennzeichnete „The National Review" im September 1942 die „Große Gefahr", die dem britischen Imperium von seiten der USA. droht. Hier hieß es: „Mr. Roosevelt wünscht seine Festsetzung in den wertvollen Besitzungen der Britischen Krone noch zu verstärken (strengthen his hold . .). Es wird sogar gesagt, daß er als Bedingung für die Gewährung von Hilfe an uns in diesem Kriege die Forderung aufgestellt hat, daß alle Kolonialreiche abgeschafft werden sollen. Wenn das Britische Weltreich erst einmal auf diese Weise aufgelöst sein sollte, dann würden die USA. keine Schwierigkeit haben, den Reichtum und die Stärke zu erwerben, die wir aufgeben mußten."

Der Aufsatz in der „Fortnightly" über „Das Britische Empire im Amerikanischen Jahrhundert" steht ebenfalls völlig unter dem Zeichen der sich immer mehr verdichtenden Abhängigkeit von USA. und dem Versuch, gegenüber dem Imperialismus der Vereinigten Staaten denjenigen Großbritanniens zu verteidigen. Die

Apulafehérvári

Pál

Művészet 1902

208.

Gyulafejérvári Pál
(Albajuliensis
Paulus)

Lásd
2
Gyulafehérvári
Pál

címszerző
1607.

Helyesen:
(Paulus Albajuliensis)

Gyulafehérvári Pál,
heraldikus

nemesen választékos és mégis a valóság jellegzetességeiből táplálkozó magyar stílusát fejlesztette Erdély heraldikai művészetét a XVI.sz. mitologizáló klasszos reneszánszával volt átszövve. eddig.

Csabai István: Erdélyi címereslevelek.
Képmüvészet.1941. 223.l.

M.D K.

Gyulaffy,festő.

1859-ben Kakas Márton/Jókai/ a Műtárlaton csupa tájképet sorolt fel.Köztük az övét is.Vas.Ujs.1858.V.23 250.K.3.477.1859.V.29.260.és1960.VI.17.300.565.o. 85.jegyz.

Telepy Katalin: Telepy Károly, a magyar táj romantikus festője. 545.o.
Debreceni Déri Múzeum Évkönyve. IX. 1966-67.
Debrecen, 1968. Alföldi Nyomda, Debrecen.

Érkezett 1904. május 13.

314/1904. ü. (Pápa, 1904. május 12-én 727. sz.a.)
A pápai főiskola igazgatósága beküldi a kimutatást a könyvtár állapotát feltüntető s 10.000 kor. állam segély kiegészítését kérő jegyzőkönyvi határozatát (Felterjesztés, 1904. III. 2.)

Gyulaffy Lasili

Festo

Rutheinek

lás d

Gundelfinger

Gyula él strapaba

II. 73

Gyulaffy László festő az 1850-es évek végén szerepel a Pesti Műegylet katalógusaiban. Ez a név Gundelfinger Gyula festő művészi álneve volt.

88

4275

9 pesti

Gyulaffy László, festő.

Az 1850-es évek végén szerepel a Műegylet kiállításain. A katalogus hiányos adatai szerint Erdélyből került Düsseldorfba, 1858-1859-ben onnan küldte képeit a tárlatokra. Ez a körülmény, továbbá a beküldött képek tárgya, sőt azok tulajdonosa is kétségtelenné teszik, hogy Gyulaffy László neve csak művészi név, a melylyel az erdélyben Düsseldorfban tartózkodó Gundelfinger Gyula élt. A Gyulaffy néven kiállított képek a következők: 1858. decz.-januári kiállítás: Késő őszi tájkép Szinye Lipócz helységből, Sárosmegyében, olaj.; Szirmay Matild grófnő tulajd.—1859. május-júniusi kiállítás: Régi udvarház keleti Magyarországban, olaj.; 300 frt.; — julius-augusztusi kiállítás: Tájkép a Szepességből, olaj., 315 frt.

A pesti műegylet kiáll. lajstromai a pesti évekről és hónapokról.— Vas. Ujs. 1859. 260. l. (Kakas Márton a műtárlatban).

czifrán felöltöztetett képek, mellyek különféle nagyságuak, de leginkább életnagyságuak, s lehetőleg élethün szinezve. Az indián nép földhöz ragadt segény, de papjai gazdagok. Ezeknek határozott évi fizetésük nincs, hanem az általok vett stólák ezek: Egy indián gyermek keresztelöséért egy dollár *), kreólok gyermekeiért több; temetésért 2—50 dollár, a halott vagyonossága szerint, a faluban mellyben a pap lakik, s több, ha más faluba kell a papnak menni. Esketésért tiz dollárt vesz a pap saját falujában, s huszat más faluban; egy miseért 8—20 dollárt, a falu népessége s tehetsége szerint. Ünnep alkalmával szolgáltatott miseért pedig szomszéd faluban 50—80 dollárt is vesz az Isten szolgája az Isten igéje hallatásáért, s mind ezt előre le kell fizetni. — A konstitutionalis kormány hatalomra jutásakor a többek között egy törvény hozatott, melly parancsolja, hogy azon szegény lakosokat, kik a kiszabott stólát fizetni nem képesek, birói bizonyitvány mutatására a pap ingyen tartozik esketni. Templom ünnepekor a pap egy miseért 50—80 dollárt vesz; azonkivül pénz szedetik a templomban s a faluban házról házra, szent képpel s a nélkül járó küldöttségek által, mellynek fele ismét a papé. Ezenkivül a buzgó hivők a lelkiatyának olly bőven hoznak be terméki ajándékokat, hogy az egy-egy bucsu után 500—1000 dollárt érő terméket elad. Illy magas dijak következménye az, hogy egy-egy faluban alig van 3, 4 isteni tisztelet egy évben, s e czélra is a szükséges pénzt a falu küldöttjei a templomból kivitt, czifrán felöltöztetett faragott képével a templom szentjének (egy szalagokkal, virágokkal s kendőkkel ékesitett szekrényben) faluról falura, dob és csengetyü szóval házról házra járva, nagy fáradsággal szerzik össze. — Utazásom közben egy 5000 lélekkel biró, sziklás hegyek között épült, szegény indián városban a házigazda, kinél szállva voltam, mondá, hogy az ő papjuk évi bevétele 10—12 ezer dollárra felmegy. — A magas stólák következménye az is, hogy a szegény indiánok gyermekeiket nem keresztelteitik, s halottaikat egyházi szertartás és harangszó nélkül temetik (mert egyszeri harangozásért is 10 dollárt vesznek); esketés nélkül kelnek össze, élnek együtt és családosodnak. Az illy törvénytelen házasságok olly átalánosak ezen földszoroson, sőt mondhatni egész Mexikóban, hogy az szégyennek sem tartatik, és a törvény is megengedi az illy házasságbóli gyermekeket a szülői vagyon egy részében részesülni, s az csak a papok és testvérektőli gyermekeket tartja törvényteleneknek.

Azt tudják olvasóim, hogy a mexikói köztársaságban a r. kath. vallás az uralkodó. Protestansoknak nyilvános isteni tisztelettartás sehol meg nem engedtetik. Halottaikat a maguk vallásos szertartásai szerint nem temethetik. Még a fővárosban Mexikóban is, hol a protestans hatalmas porosz, angol és é.-amerikai Egyesült-Statusok követei ülnek, ezen tilalom teljes erejében volt mindaddig, mig nehány évvel ezelőtt a konstitutionalis kormány alatt az ottani protestánsok földet kaptak külön temetőre, s engedelmet a maguk szertartása szerinti temetésre. — Itt Minatitlanban az itt számosan lakó külföldi protestánsoknak e tekintetben nincs panaszuk. Mind a bennszülött r. katholikusok, mind a külföldi protestánsok, nehány barátaik által minden harangszó s ének nélkül csendesen vitetnek ki s tétetnek békés nyugalomra, egymás mellé ugyanazon temetőbe. — A kreól halott koporsóban vitetik s kisértetik ki a temetőbe férfi rokonai s barátai által; asszony soha sem látható a gyászmenetben. A szegény indiánok halottaikat rendesen lepedőbe burkolva, koporsó nélkül viszik ki a temetőbe szintén harangszó és ének nélkül, alig 2—3 férfi kisérve azt, s asszonyok csak kivételképen. Temetőik rendesen bekeritlenek és sirjaik elhanyagolvák. Ha csecsemő hal meg (keresztelés nélkül), a háznál nagy vigség, vendéglés és zene van. A halott koronával, virágokkal s szalagokkal ékesitve nyitott koporsóban vagy a nélkül letakaratlanul vitetik ki, 4, 5 guitáros, tánczdarabokat játszva a menet előtt a temetőig s ott a sirnál. — Egy faluban sem tartanak anyakönyvet. Hogy hány születik, hal meg és kel össze? Senki sem tartja, senki sem tarthatja számon.

Hogy az indiánok milly érzelemmel vannak a protestánsok iránt, nem tudom, mert ők nem látván más templomot, más istenitiszteletet mint r. katholikust, nem is tudják mi a protestáns; de a kissé többet tudó kreólok a protestánsok iránt türelmetlenek, elfogultak, előitéletesek, s azokat a pogányoknál jobbaknak nem tartják. Egy itteni harminczadtiszt mult karácsonkor egy társaságban, hol egy Egyesült-Statusi protestáns is jelen volt, társalgás közben arról levén szó, hogy a karácsony milly nagy ünnep, mondá: „a karácsony legnagyobb, legátalánosabb ünnep, mert azt még a nem keresztények, *a protestánsok* is megünneplik.“

Minden város és falu maga tartja fenn iskoláját, s fizeti tanitóját. Törvény szerint a szegény helyek segittetni tartoznának az állam pénztárából; de a szünteleni belvillongások, forradalmi költségek okozta pénztárüresség következtében a községek magukra vannak hagyatva. Ezekben a biró kiveti minden emberre, vagyonértéke s tehetsége arányában, hogy mennyit fizessen az iskola fenntartására, melly hónaponkint rendesen $^1/_8$—$^6/_8$ dollár (egy dollár kevéssel több mint két pft.). Ezen adót mindenki tartozik fizetni, akár van iskolába járó gyermeke akár nincs. A szegények ezenkivül semmit sem fizetnek gyermekeik tanitásaért, de a gazdagok, ha vannak iskolába járó gyermekeik, azokért évenkint tartoznak fizetni két dollárt, különben csak a rendes adót fizetik. — Az indián falukbani tanitók fizetése hónaponkint 15—20 dollár, városokban 30—40. Az iskolaadót összeszedő kap havonkint egy dollárt, s az összeszedett pénztől 6%. — Ezen fizetéssel a falusi tanitók tisztességesen kijöhetnek, de a tanitó itt Minatitlanban 400 dollár évi fizetéssel nyomorog s alig jöhet ki. A mostani tanitó, kinek lakószobája sincs, hanem nejével együtt az iskolaszobában lakik, midőn félévvel ezelőtt idejött, nyilvános kosztadó-házból akart kettőjükre ételt hordatni, de azért 60 dollárt hónaponkint nem fizethetett. Hogy ezt olvasóim megérthessék, a háztartásra leginkább szükséges termékek piaczi árjegyzékét idejegyzem:

Tengeri (kukoricza) morzsolt, 1 arroba (25 font)	50—	100	váltó garas
Paszuly . . . . . „ „ „		200	„ „
Rizskása . . . . . „ „ „		200	„ „
Kávé . . . . . „ „ „		500	„ „
Só (tengeri vizből) . . . . „ „ „		75	„ „
Nádczukor {finomitlan (belföldi) . . . „		20	„ „
Nádczukor {finomitott (behozott) . . . „		37	„ „
Sajt (behozott) . . . . . „		50	„ „
Sonka „ . . . . . „	30—	37	„ „
Marhahus . . . . . „		6	„ „
Disznózsir . . . . . „		$37^1/_2$	„ „
Irósvaj (behozott) . . . . . „		50	„ „
Szappan . . . . . „		25	„ „
Faggyu gyertya . . . . . „		25	„ „
Stearin „ (behozott) . . . . . „	50—	75	„ „
Töretlen fekete bors . . . . . „		50	„ „
Keményitő (behozott) . . . . . „		50	„ „
Tyuktojás . . . . . 6—8 darab		$12^1/_2$	„ „
2 zsemlye		$12^1/_2$	„ „
Finom liszt (behozott) . . . . 196 font		1200	„ „
Kolompér (behozott) 1 hordó . . (3 véka)	700—	1000	„ „
Vereshagyma „ „ „	700—	1000	„ „
Asztali olaj (behozott) $^1/_2$ meszelyes üveg . .		125	„ „
Boreczet (behozott) 1 gallon . . . (3 itcze)	2—	300	„ „
Lámpaolaj „ „ „		250	„ „
Üvegbe eltett ugorka (behozott) $^1/_2$ gallon .		100	„ „
Franczia veres bor 1 ducet (nagymeszelyes)		550	„ „
„ fehér bor „ „		900	„ „
Angol ser „ „		350	„ „
Apró paradicsom alma 1 meszely		$12^1/_2$	„ „
Zöld paszuly, két marok		$12^1/_2$	„ „
Gyenge tengeri, 10 cső		$12^1/_2$	„ „
Édes kolompér, 10 darab		$12^1/_2$	„ „
Egy ananász (2 itczés üveg nagyságu) . . .	$12^1/_2$—	25	„ „
20 narancs		$12^1/_2$	„ „
1 sovány pulyka	150—	200	„ „
1 kövér pulyka	200—	300	„ „
1 sovány tyuk	50—	75	„ „
1 enni való csibe	18—	38	„ „

Ezen magas piaczi áraknak természetes következménye az, hogy itt szolgálat, koszt s minden igen drága. Egy dajka lyánykának a fizetése naponként 25 váltó garas és enni. Egy konyha szolgálónak egy hónapra 8—12 dollárt fizetnek s enni; egy udvari szolgának 12—16 dollárt; egy asztali szolgának 15—20 dollárt; egy főzőnek 30—40 dollárt hónaponkint és enni. Becsületes kosztért egy hónapra vesznek 30 dollárt szállás nélkül, szállással 45 dollárt. Egy duczat darab fehérruha mosásért egyremásra vesznek 2 dollárt. — Megjegyzendő azonban, hogy falukon a *belföldi termékek* piaczi ára felényi sőt harmadrésznyi, mint a fentebbi árjegyzékiek.

Napszámos egy napra kap $^1/_2$—2 dollárt szorgalma s képessége szerint. Egy ács napibére 3—4 dollár. Egy nadrágnak csak varrása 2 dollár; egy pár uj csizmaért vesznek 7—12 dollárt, fejelésért 6 dollárt, féltalpalásért $1^1/_2$ dollárt; egyetlen kis foltért csizmára vagy ruhára legkevesebb 25 váltó garast stb. stb.

Az északifény.

Az északifényről eddig Kowalsky, kazani orosz tanár, adott legkimeritőbb leirást, ki is azt következőleg rajzolja.

A földgömb északgönczi (sarki) táján vagyis szorosabban meghatározva, a delejtü elhajlása irányában, gyakran mutatkozik a láthatáron az égen egy, kezdetben homályos, szennyes violaszinü körszelet. Ezt világos ivalaku pászta veszi körül, melly a körszelet felöli belső oldalán világosabb, kifelé pedig mind halványabb s végre eltünik. E pásztából vagy ennek közelében az égen koronkint, szintén világos oszlopkák lövelnek ki, különböző szinnel birók, mellyek néha keresztezik is egymást s az északifény koronáját képezik.

Az északifény nem mindig egy alak- és egy azon tünetekkel jelenik meg. Néha nem egy sötét s fényivvel övedzett körszelet, hanem két körszelet is jelenik meg, egymásba téve t. i. egy belső kisebb és egy külső nagyobb. A belső fényiv s az abból kilövelő oszlopkák kisebbek, halványabbak. E fényoszlopkák a fénypásztából mint villám emelkednek ki, s futnak át az égen. — Láttani tünemények néha ugy állitják elő az északifényt, mintha fényive körül koronája volna — szintén fényoszlopkákból. A korona fényoszlopait azonban ugy gondoljuk magunknak, mint a hogy a jégcsapok a házereszről lefelé lógnak s e fényoszlopkák a fényivvel

*) Egy dollár 2 ft. pp.

igen hasonlitnak az üvegcsillárok érczkarikáihoz, mellyekről sürüen egymásmellett csügg a sok, különféle szint játszó üvegharang. E fényoszlopkák nem birnak szabályos egy arányossággal, hanem ki hosszabb, ki rövidebb. Az északifény nem mindig, csak néha jelenik meg koronával.

Minden északifény, mellyet csak Kowalsky látott, legvilágosabb volt éji 11-től 12 óráig, ez idö alatt mutatkozván a fényoszlopkák legsürüebben. Éjfélután mind ritkábbak s halványabbak lettek, ugy hogy reggeli 3 órakor már csak a fényiv gyenge fénye látszott s reggelre az egész tünemény láthatlan lett, mintha csak a napsugarai tüntették volna el.

Ismert dolog, hogy az északifény befolyással bir a delejtüre. Kowalsky szerint az északifény ideje alatt, az elhajlás ingása nagyobb volt, mint különben; ellenben az elhajlás óránkinti változása nem volt akkora, mint az északifény kezdete előtt.

Az északifény a körléggel is nagy összefüggésben áll. A csillagok is fényesebbek, ha a levegö tiszta, s homályosabbak, mikor ez gözökkel, párákkal van terhelve, s illyenkor nem is ragyognak annyira, ugy hogy mikor a csillagok ragyogás nélkül csendesen állni látszanak, mindig felhök képződését várhatni. Olly éjeken, midön a csillagok nem voltak igen fényesek s nem ragyogtak, a Kowalsky által észlelt északifények fényoszlopainak kilövelése sem volt olly gyakori; ellenben hideg éjeken, midön a csillagok teljes fénynyel ragyogtak, az északifény kilövelt fényoszlopai gyorsan következtek egymásután és villámgyorsasággal a láthatár egész egére kiterjedtek, sőt ezeken kivül s még ezeknél is gyorsabban villant fel az égen itt-ott egy fénypont, az északifény határán kivül, mindenféle irányban, teljesen hasonlitva az égiháboru villámához.

A kilövellt fényoszlopkák és e villámpontok néha olly sürüen következnek egymásra, hogy az egész ég egy lángba borulva lenni látszik.

Olly északifény után, melylyel nem jelennek meg villámpontok, az idö borusra szokott változni, de ha e villámpontok száma tetemes, akkor másnap csalhatlanul szép időre lehet számitani. Egyébiránt e villámpontok megjelenése az északifénynél csak másodlagos tüneménynek tekintendö, melly főleg a körlég helyi viszonyától van föltételezve.

Az északifény leggyakoribb az év napéjegyeni táján, legfényesebb is azért mártiusban.

Megjelenése többnyire csak helyi; mert az egy városban, helyen látott, néha igen nagy északifényt, a tiz mérfölddel tovább lakók gyakran nem is látják.

Az északifény tüneményének teljes megfejtését még nem birjuk s csak annyit sejtünk, hogy az a villanyosság eredménye.

Böngészet

az élet és tudomány mezején.

(Vége.)

— *Maximinus* császár olly nagy ember volt, hogy gyürü helyett nője karpereczét hordta, naponkint 40 font hust evett és egy amphora bort ivott meg két annyi vizzel, izzadságát pohárra szedte.

— *VIII. Henrik* brit királyt: a kövérség ölte meg.

— A *salmacisi* kut — Káriában — arról volt nevezetes, hogy kik vizéből ittak, *elasszonyosodtak*. Vajjon nincs-e nálunk illy kut?

— A *szarmácziai* szüzeknek addig férjhez menniök szabad nem volt, mig három ellenséget meg nem öltek. A magyar szüzek se menjenek addig férjhez mig: 1-ör egy pénzsovár és birtokra vágyó spekulans uracsot *el nem utasitanak*, mig 2-or egy időnap előtt csókért esdő, mennyet és földet igérő, térden szónokló iparlovagot arczul nem legyintenek, mig 3-or *indulataikat, vágyaikat* és *követeléseiket korlátozni*, lehangolni meg nem tanulták. Nincs ezeknél gonoszabb ellenség még ott is.

— *Dionyzius* a syrakuzai király, királyból iskolamesterré; az afrikai *Áhaméd* ellenben iskolamesterből királylyá lett.

— *Dionyzius* annyira gyanakodó, bizodalmatlan és félénk volt minden ember ellenében, hogy haját nem merte borbélylyal nyiratni, hanem *eleven szénnel* perzselte le.

— *Lycurgus* — a spártai törvények szerzője — törvénybe tette, hogy: *a nőkkel nászajándékot adni nem szabad.* Ezt azért tette, hooy a szegény leányok férjtelenül ne maradjanak (meg talán azért is, hogy az erkölcstelenek *vagyonaik pótlékául* férjhez ne vitessenek, — és hogy minden szüz, saját kül- és belső-kellemeiért jutalmaztassék hozzá illő férjjel).

— Egy vén bölcs azt mondá: A *szépség* titkos ajánló levél, de csak akkor, ha nem segittetik festékmázakkal és kenőcsökkel.

— *Themistocles* igy válaszolt egy — hivatalra vágyódó — gazdag ifjunak, ki tőle pénzen akart tisztséget vásárolni: „*inkább szeretem a férfiut pénz nélkül, mint a pénzt férfiu nélkül.*“

— *Chinában* a vő, nejéért apósának dijt tartozik fizetni, hogy addig táplálta, nevelte és ruházta azt, mig *nővé nőhette ki magát.*

— A *harag* legveszedelmesebb vendég; többnyire szállásadó gazdájára gyujtja a házat! — *Nerva, Valentinianus, Venczel, Hunyadi Mátyás*, és több százan mások, bőszdühökben, fölfokozott haragjok közepette haltak meg.

— *Pappenheimnak* két küzdő férfi alak tünt elő homlokán mind annyiszor, valahányszor fölmérgelődött vagy boszankodott. *Bartók Gábor.*

TÁRHÁZ.

Kakas Márton a mütárlatban.

CV. Levél. *Különösen Madarász Viktorról.*

Tekint. szerkesztő ur! Valahára azt mondhatom, hogy örömmel fogok a tollhoz, mert örvendetes dolgokról adatott alkalom irnom. Az eddigi műtárlatok nagyon elvették a kedvemet a tréfálkozástól; tudva van, hogy a szegénység igen rosz théma a tréfálózásra: hanem hát ime kiderült, hogy azért volt eddig ollyan nagy apály, hogy egyszerre elöntsenek bennünket hazánkfiai, müvésztestvéreink a sok széppel, gyönyörüségessel, a mire titokban készülödtek eddig annyira, hogy most meg az ember a nagy gazdagságtól nem tudja, hogy mellyiknek nyujtsa a sok közöl a kezét? Nem kevesebb, mint huszonhárom olajfestvény van e hónapban hazai müvészeinktől kiállitva, s azok között igen sok haladást tanusitó munka és egynehány kétségtelen remekmü.

A rendezőség a lajstrom elejére és végére tette a kiállitás két hősét, gondolván, hogy nem csak finis coronat opus, hanem egyuttal az initium is. Ligeti tájképe az első, kilátás a Saharára Cairo közeléből; ez valami elragadó szépség! az ember a melegét érzi annak a napnak, melly ama sajátságos vörös ködbe burkolta az egész tájt, s ollyan jól esik a folyondárral összeölelkezett datolya pálmalevelei alatt hüs árnyékot találni a vándor beduin csapattal. Minden igaz és mégis meglepő; méltó társa e tájképnek ugyanezen müvésztől Nazareth képe, természet után festve; ez is gyöngye a műtárlatnak, de amaz gyémántja.

Itt találunk egy igen szép sikerült tájképet Szilassy Gézától is, melly a maga nemében szép és nagy gonddal van kezelve. Egy pár uj fiatal név is tünt fel tájfestményekkel. Gyulaffy Düsseldorfból egy régi uri házat keleti Magyarországon, és Perczel Münchenből két nyári tájképet küldött be; az első különösen sok tanulmányra mutat és jövendőt igér; vannak még tájfestmények Brodszkytól, Markotól (egyuttal historiai tanulmány) eddig is ismert kitünőségeik előnyeivel.

Tanulmányfőket állitottak ki Than Mór, Latkóczy, Vizkeleti, a két első Rahl erőteljes modorában, az utóbbi madonnája régibb művei közöl való lehet. — Most azonban a históriai művek állnak ki a versenyre. Ott van Klimkovicstól kettő: Salamon király végperczei, és Szent László kibékülése Salamonnal Szent István sirjánál. Az első is igen szép mü, az utóbbiban kitünően jó Salamon megtört, megalázott alakja, arcza, mellynek minden keserü vonásából históriát lehet *olvasni* a szemlélőnek. A pompás magyar jelmezek festése ragyogó, felülmulhatlan. Örömmel üdvözölhetjük mellette Lotz művét; hol Gellért püspök Abától megtagadja a koronázást, Molnár Józsefét, hol a Frangepánok megmentik IV. Bélát, Vizkeleti Bélától Kemény Simon önfeláldozását, Than Mór népjelenetét, és Orlai Petrics vázlatát, hanem mind ezektől tovább kell sietnünk, mert most egy ollyan lángész lép elénk, a ki egyszerre három művel lép elénk, ollyan művel, a miken nem csak festést látunk, de látunk lelkeket előjönni belőlük, a mikről ihletés borzadálya fut végig rajtunk. Ezek a művek ugy vannak ideteremtve, a hogy azok a művész forró fantaziája előtt megjelentek, a ki egyuttal költő is, és érző szellem. Az egyik Zrinyi, az utolsó Zrinyi, ki megőrülve a börtönben hal meg; gyér, kékes világosság szüródik át fekete börtönlakába valami magasból, ollyan halavány benne elhaló arcza, ezüst szakálát ugy fáj látni. A mű technikája is merész és sikerült. Második képe Zách és leánya. Sokáig kell azt nézni, a mig valaki megérti, hogy ez a mű mennyire szép és kifejezésteli. Harmadik műve a lefejezett Hunyady László. Egyszerü gondolat. Egy holttest letakarva fehér lepellel az oltár lépcsőjénél, de a lepel redőin átlátszanak az alak és vonások, s nehány átszivárgott vérfolt. Két roppant szál viaszgyertya világitja a kápolnát, viaszgyertyák világánál térdel a megölt anyja, s annak keblére buvik László jegyese, ki, mig a halotti koszorut a fehér lepelre teszi lopva, az irtózat őrült tekintetével néz oda, hol a kedves fő látszik a fehér lepel alatt; a véres pallos keresztül van fektetve a halotton. Illy egyszerü, nemes és megragadó jelenetet csak nagy ihletésü művész alkothatott, hogy az ne borzasztó, hanem sympathicus szép legyen. E fiatal művész *Madarász* Viktor, jelenleg Párisban. Az Isten nevelje hirét nagyra!

Kakas Márton.

A GYULAFIRÁTÓTI PREMONTREI KOLOSTOR MARADVÁNYAI

Gyulafirátót község (Veszprém megye, Hajmáskér mellett) északkeleti részén érdekes rom áll a házak közé ékelődve, az egykori rátóti premontrei kolostor templomának maradványa. Békefi Remig[1] szerint a premontrei prépostságot a Rátót nemzetségből való Mátyás esztergomi érsek a Bold. Szűz tiszteletére 1241 előtt alapította.

A rom, égtáj szerinti elhelyezkedéséből ítélve, az elpusztult átmeneti stílusú (XIII. századi) templom kereszthajójának déli oromzatos falát őrizte meg. A romfal északi oldalán, a széleken világosan felismerhető falcsorbázatok mutatkoznak, az egykori kereszthajónak a déli oromfalhoz csatlakozó harántfalainak nyomai. A falcsorbák szögleteiben ma is áll még két karcsú faloszlop. Ezek díszes fejezete és átmenetei stílusú, jellegzetes lábazata igen fontos támpont az építmény korának meghatározására.

1938 nyarán e romfalat, miután kövei sűrűn hullottak a környező és vele összeépült parasztházakra, a Műemlékek Országos Bizottsága biztosító munkákkal megmentette és e művelettel egyidejűen kutatást kezdett a csatlakozó parasztházakon középkori nyomok felderítésére. A kutatás meglepő eredménnyel járt, mert a romfalhoz, délfelől merőlegesen csatlakozó alacsony, hosszú épületben, amely ma egyik rátóti gazda szérűje és istállója, XIII. századi faragottkő-leletek és egy csodálatosan ép csúcsíves ikerablak került elő. Noha eddig ásatások a kolostor építményeinek pontos megállapítására nem folyhattak, annyit mégis mondhatunk, hogy a helyiség, amelyhez a felfedezett ikerablak tartozott, az egykori káptalanterem volt, amelynek terébe a káptalanterem előtt elvonuló kerengőből ezen és még két hozzá hasonló ikerablakon át lehetett betekinteni. Az ablak tehát eredete szerint nem nyílott a szabadba. Az ikerablak páros csúcsívű, hengertaggal élénkített faragottkő kerete, különösen pedig osztó oszlopkája rendkívül gondos munka, ami arra mutat, hogy mestere korának legjelesebbjei közé tartozhatott, az egykori rátóti premontrei kolostor pedig a XIII. század egyik legszebb magyar egyházi építménye volt. Kormeghatározó az ablakosztó oszlopkának alaptest-síkjából erősen kidomborodó lábazata és fejezetének mozgalmas levéldísze, ami az átmeneti stílus bélyegét viseli magán, bizonyítja, hogy a XIII. század derekán készült, egyidőben a templommal.

A kolostor újonnan feltárt káptalantermi ablaka. F.: Lux.

Az ikerablak nyomán érdekes megfigyelést tehetünk a népi építészet indítékainak kutatása terén. Hangoztatjuk ugyanis, nem tények, hanem inkább a megérzés alapján, hogy a balatonkörnyéki parasztházak íves, oszlopos tornáca középkori kolostorok kerengőinek nyomán keletkezett. Íme a gyulafirátóti ikerablak, amely eredete szerint kiváló kolostori épületszárny része volt, ma pedig egyik gazda istállójának dísze, a népi építőkre gyakorolt közvetlen hatást igazolhatja az íves oszlopos tornác megalkotásában. Annál inkább valószínűnek látszik ez az állításunk, mert a rom közvetlen szomszédságában a balatonkörnyéki tornácos paraszthéznak valóságos iskolapéldája látható.

Lux Géza.

[1] Békefi Remig: A Balaton környékének egyházai és várai a középkorban. Budapest, 1907. 223. old.

A templom romfala és a kolostor egy része. A közelükben lévő paraszthéz. F.: Lux.

Építésre 1941. 31. l.

A gernyeszegi gr. Teleki-kastély.

ÉPITÉSI NAPLÓ

Gernyeszegen áll a gyömrői, gácsi kastélyok *Erdélybe szakadt rokona*, a Teleki-kastély. Első pillantásra nem is tudjuk mi teszi Mária Teréziás jellege mellett mégis annyira erdélyivé ezt az épületet, melynek hatalmas tetőzete úgy fest, mintha valaki zimankóban szemére húzza a bárányborsüveget.

Érdekes a kastély történetét olvasnunk,[1] sok becses adata közt azt is megfigyelve, miféle származású emberekből ötvöződött Erdély nagy olvasztó-tégelyében az a mesterkör, amely építette. A gernyeszegi építés vezetője, *Smitt* Pál cs. és kir. főkőmívesmester, német volt; mellette dolgozott *Luidor* János, francia; ott találjuk *Spitátszki* József cseh származású ácspallért és *Nyikita* Péter ácsot, aki bolgár vagy talán albán lehetett. A legtöbb iparos természetesen magyar: *Ugrai* László, *Gáspár* József, *Török* János, *Kőmíves* Ventzel, *Farkas* Ferenc, *Kőmíves* Péter, *Kőmíves* János (alias Kolozsvári Kőmíves Jénny János), *Fejér* Jakab, *Sipos* Dávid, *Tisza* Jakab, *Széki* István, *Kőmíves* Mihály. Meg vannak említve *Kövesdi* János kőmíves pallér és legényei: *Berhátz* József és *Üsgyártó* György, valamint *Sejner* Márton és *Lipsai* István vicepallérok.

Ott dolgoztak *Orbán* József szászrégeni pléhes, *Komáromi Kis* András nagyenyedi asztalos, *Lese* Márton, *Késmárki* János asztalosok. Lakatosok: *Nagy* Ignác, *Borbély* Miklós, *Nagy* Sámuel rézmetsző *márványozta* a kastély falait, ugyanő metszette Mikolai rajzait is, azét a Mikolaiét, kinek műveiből e lapok is bemutatnak néhány marosvásárhelyi utcaképet. *Vincze* András, *Fejér Gyarmati Nagy* Mihály és *Kocsárdi* Mihály mint kőfaragók dolgoztak. *Szakál* János ezüstművest és *Ötvös Kolozsvári* Józsefet is feljegyezve találjuk. *Csegei Libertinus Vizaknai Lengyel* József címeres festett kemencéket készített, egyéb kályhák csempéi *Ajtai* József rettegi fazekastól származnak.

Elgondolkozva olvassuk ezt a XVIII. századi névsort, mely oly sokat mond annak, aki olvasni tud a szavak közt is. Mennyi vidék népe sereglett össze egy-egy ilyen több nemzedéken át húzódó régi, nagy építkezéshez.

Csak román iparos nevét nem találni, eggyét sem.

Jegyezzük fel, hogy a folyóirat kiadását a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak Egyletünk részére nyujtott anyagi támogatása tette lehetővé. Ezuton is megköszönjük a segítséget s igyekszünk azt a magyar kulturának hűségesen megszolgálni.

(P.)

[1] *Biró József:* „A Gernyeszegi Teleki-kastély" (1938).

37.089. — Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, Múzeum-körút 6. — (F.: Thiering Richárd.)

Gyulafirátót

GYULAFIRÁTÓT (Keszprém)

PRÉPOSTSÁGI KOLOSTOR és TEMPLOM

ROMJA. A kolostor átépítve, egy román körives ikerablaka, körívszelvényű boltozata, tölcséres ablakú helysége maradt meg. A kolostorhoz északról volt hozzáépítve az átmeneti stílű, keletelt templom, melynek egyenes záródású, magas szentélyfala s a belső sarkaiban két karcsú s fejezetein koherelevelekkel díszített oszlopon nyugvó csúcsíve még megvan. Az ereklyetartó nyomaival bíró, vastag vörösmárvány oltárkőve a kertben hever. Premontrei apátság volt.

RMU 5, 191 l.
RHK, 10, 30 l.

Gyulai Ádám

Könyvbarátok kis könyvei.

KALMÁR GUSZTÁV

Lángoló tengerek

A világtörténelem nagy tengeri csatáinak leírását nyujtja ez a könyv, izgalmas, regényszerű érdekességgel. Kiváló szerzője sikerét minden más ifjúsági munkájánál inkább ez a könyv hozta meg, érthető, ha már második kiadása készül.

Gyulai Ádám rajzaival.

Új kiadás előkészületben.

KÖNYVBARÁTOK

INTÉZMÉNYE

MUNKATÁRSAI

A Magyar Könyvbarátok

programmja 1941-ben

KIADVÁNYAI

MAGYAR KÖNYVBARÁTOK
BUDAPEST IV, KOSSUTH LAJOS-UTCA 18
TELEFON: 186-281.

Gyulai Ádám

Kalmár Gusztár: Lángoló tengerek. Könyvbarátok kis könyvt. 13. sz. Bp. (1935-36). Fenti rajzaival.

T. 5248.

plomok külön-külön vannak megne-
t lebegő szalagon:

STRIAE HVNC HABVIT SITVM.

ptstatt im Ertzhertzogthumb
bekannt, desz gewaltigen wider-
zeiten hat wider den grimmigen
nan.
HRMD.

ebo fec. 1873.

78.7 cm.

Gyulai Ádám

13. **Kalmár Gusztáv:** *Lángoló tengerek.* A világ legnagyobb tengeri csatáinak lebilincselő leírása. Gyulai Ádám rajzaival. (Bolti ára 3·80 P.) **Pontértéke: 6.**

Diárium 1939

Gyulai Ádám
festő
Dr Kalmár Gusztáv:

Lángoló tengerek –
Gyulai Ádám
rajzával. Bp. 1936.

Ism. Pannonhal-
mi Szemle.
1936. 386. l.

nagy tulipántő; közte két virágszál. Hetesosztású keretelésében törtindás hullámos dísz és apró virágszálak.
Mérete 190×114 cm.
Kis-Ázsia, XVIII. század.

ANATOL SZŐNYEG

Ötmezős tükrében kék és piros alapon stilizált nagy, kampós „virágtövek". Narancssziínű keretében csillagos medaillonok.
Mérete 190×100 cm.
Kis-Ázsia, XVIII. század.

ANATOL IMASZŐNYEG

Piros tükrének közepén kampókkal díszített dülény-médaillon. Körülötte nárciszvirágos rozettakoszorú. Lépcsős imafülke ívvel. Sárga boltmezejében egy-egy virágtő. Keretében sárga alapon kék, piros és fehér virágtövek sorakoznak.
Mérete 145×112 cm.
Kis-Ázsia, XIX. század.

ANATOL SZŐNYEG

Tükre három téglalapomú vörös, kék és ismét vörös alapú mezőre osztott. Mindegyikében két-két hatszögű nagy medaillonnal. Belsejükben stilizált virágos és leveles dísszel. A medaillonközökben — a hossztengely irányában — négy kisebb dülény, nyilas és fogasos díszekkel. Hármasosztású keretének belső szegélye levélsoros. Közepén fehér alapon nyolcszögű medaillonok sorakoznak; bennük fogasos rozetták. Külső szegélyén kék, piros, fehér és fréz színű szegfűvirágok.

58. Gyulaháza (Szabolcs)

Andrestól 6 km

1788 l. vasut van.

9972

Ref. tenyrom.

barokk stílu, 1927-28.

renovatva

Erdekteln

Nyirségi utam 1938

Gyulaháza

(Szabolcs vm.)

Ref. templom. Épült

1833

Borovszky. Magyarország vm Szabolcs

28, 29 l.

Gyulaháza

(Kabolcs m)

Gyulai Aladár

P. H. 930. VII. 4.

— **Képkiállitás Ujpesten.** Gyulai Aladár ujpesti vasmunkás az Ujpesti Vivó Egylet helységében kiállitotta összegyüjtött képeit. A fiatal festő nagy nélkülözések árán, maga erejéből tanult meg festeni. *Autodidakta* és mint *Eisenhut Ferenc* hires festményének („Egy álom" Szépmüvészeti Muzeum) másolatából megitélhető, elsajátitotta a festés mesterségbeli részét. A kiállitás rendezőinek tévedése azonban, hogy ilyen fejlődési szakaszon kiállitotta a képeit, melyek jobbára elkedvetlenitően merevek, tapogatózóak. Gyulai Aladárnak egy napsütéses tája, egy erdőrészlete, egy téli tája és néhány arcképe ügyes munka. Festői készségével azonban egyelőre csak dilletáns eredményeket ér el és képei sajnos, nélkülözik az őstehetség eredeti villanásait, amelyeket több nemrég felfedezett autodidakta munkáin megfigyelhettünk.

PH. 930. VII. 4.

4276

Gyulai Ambrus (Ambrosius Gjulai), ötvös. A XVI. század második felében Kolozsvárt élt s ugyanott 1567-ben lépett az ötvös czéhbe.

Jakab Elek. Kolozsvár tört. Pest. 1888. II. 313. l.

Gyulai Ádám = Orbán

illusztrálta Kalmár Gustáv: Lángolé tengerek

c. könyvet (Könyvbarátok Kis Könyvei, 1936)

Budapest 1982/11

Gyulai Ágost,

Bars László büszkén őrzi kitünő főiskolai diplomáját, melyet Csók István, Réti István, Gyulai Ágost, Csárzár Elemér, Varzary János, Edvi Illés Aladár, Lyka Károly, és Rudnay Gyula aláírásukkal látták el.

Bakó Endre: Látogatás Bars László festőművésznél.
Hajdú-Bihari Napló, 1983. júl. 23. 7.-old.

MDK

GYULAI ALADÁR
festőművész, restaurátor 90 éves korában meghalt.

Szocialista Művészetért .
1962. dec.

GYULAI ASZTALOS János asztalos

a kalotaszegi, vistai templom Szent és mennyezetképeit
Szentette, 1699-ben

l. Herepei J.: A Házsongárdi temető régi sírkövei.
Bp. 1988. 414.p.
477.p

MDK

Gyulai Asztalos János

Egyetlen szignált műve a vistai /Kalotaszeg/ legenykarzat 1699.
A karzat jelzése:"Anno Domini 1699. Az Isten házának ékességére az legények csinaltatak... Gyaluban lakó Aztalos János Munkája Ez,Békesség ez Szent háznak."

Kelemen Lajos: A vistai ref. templom belső diszitményei.
Pásztortűz, 1927.okt.23.Foglár 46, 47.l.

4278

Gyulai András, ötvös. 1590.
körül Debreczenben mükö-
dött.

Ballagi A. Kecskemeti W. P. ötv. könyve.
Bpest. 1884. 37. l.

Gyulai Bernát

Kőfaragó- és
építőm.

l.

Lechner Jenő:
Meine Mitarbeiter. Verlag „Meister der Baukunst." Genf
1930. IX. l.

Ngs.

Schvarcz Mária
úrhölgynek
Budapest
IV Haras u. 2 II 2

Gyulai Bernát

építő és kőfaragó
mester
síremléktervei
repr.

Rosner síreml

képekkel

4279

Gyulai Boldizsár ötvös.
A XVIII. század második felében a tekintélyesebb ötvösök közé tartozott Kolozsvárt. 1776-1779-ig a czéh második, 1782-1785-ig pedig első czéhmestere volt.

Jakab Elek. Kolozsvári tört. Pest. 1888. III. F 410. 1.

F 266. és

Kassa

Gyulai ötvös Dávid 1574

Arch.Közl.1899. XXI. 191

Gyulai Dániel

kolozsvári születésű

felvétetett 1825 júl. 27

Kolozsvári asztalosok

3. l.

4280

Gyulai Dávid, ötvös. Működéséről mindössze annyit tudunk, hogy 1574-ben Kassán mint ötvös legény dolgozott.

Michalik. Kassav. ötv. tört. 191. l.

Gyulay Dezső

festő

Őszi minek, pasztele

Nemzeti Szalon

1939-es Szalon

1941 jun Tav

Gyálpuszta, pszt

Gyulay Dezső

Martonhegyi kilátás
pasztell

Nemzeti Szalon

őszi tárl. 1942. okt.

GYULAY DEZSŐ
49. Balatoni táj, paszt.

Nemzeti Szalon

1936

1937 jun. (Mu Terem)

Csopaki öböl
Bfüredi táj
" " alkony
Tihanyi öböl
paszt

Arácsi régi ház, virf

GYULAY DEZSŐ
69 Szt. Imre olajf. 400.—

Nemzeti Szalon
Árpádh szentek kiáll. 1930 aug.

1931 jun.
Tagai út, of

1931 szept. eszi
szt Antal bécsűrik a
remetésígtől, of

GYULAY DEZSŐ

48 Palonia olajf. 250.—

Nemzeti Szalon

Csendélet kiáll. 1932 febr-m

Kende Béláné, özv. TV. 134.

GYULAY DEZSŐ

145. Balatonfüredi alkony, pasztell 180.-

Nemzeti Szalon
őszi tárl. 1938. jan. felv.

45.

NEMZETI SZALON

† ANDORKÓ GYULA MŰVÉSZI HAGYATÉKÁBÓL, VALAMINT FARAGÓ MÁRTON, FÖRSTNER TIVADAR, NÁRAY AUREL, NEMES JÓZSEF FESTŐMŰVÉSZEK ÉS HERBERTNÉ TRIEBLER SÁRI IPARMŰVÉSZNŐ GYŰJTEMÉNYEIBŐL RENDEZETT

XXXIV. CSOPORTKIÁLLITÁS

KATALOGUSA

1921. NOVEMBER

Gyulay Dersö

Jessö

Tihanyi hegyen, olaj.

Nemzeti Szalon

IV. Balatoni kiáll.

1930 szept.

1934 okt (hj talon)

Bfüredi alkony, of

Régi arácsi hár, vízf

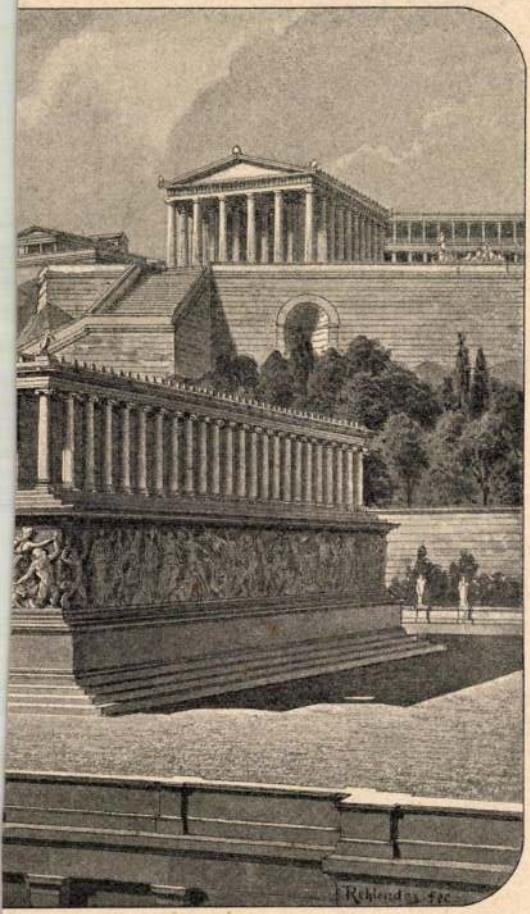

von G. Rehlender.

Vom blos 4 Säulen

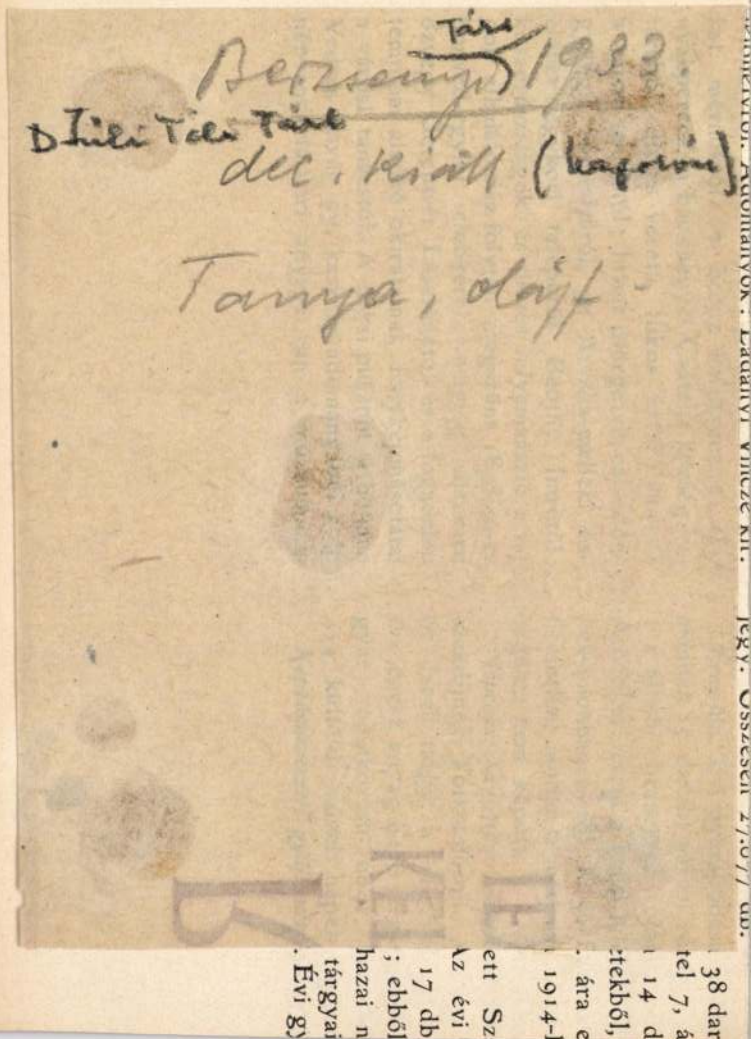

n kívül más személyzete nincs a
k. Egy-egy jobb tanuló segítségét
ybe szükség esetén, alsóbb rendű
dig a főgimnázium egyik szolgája
z őrnek tiszteletdíja nincs, de erre
lektál.

um nemcsak a tanulóifjúság okta-
deklődésének felkeltésére szolgál,
agyközönségnek is rendelkezésére
or és díjtalanul, bár ez idő szerint
itási napokat még nem tartanak.
k száma 171 volt, a kis szak-
oedig nyolczan vették igénybe.
ügyelőség részéről *Pósta B.* orsz.

matematika, fizika és természetrajz 9614, filozófia, művészetek, nevelés 6763, történelem, földrajz, néprajz, irodalomtörténet, régészet 15.524, nyelv, irodalom 12.194, vegyes 8704, ujság 4879 kötet.

Szolgálati idő tíz hónapon át minden köznapon d. e. 10—1, d. u. 4—7 óra, a nyári két hónapban 10—12 óra. Az olvasók összes száma 14.385, tavaly 15.945.

Könyvtárnyitási nap volt 255, tavaly 246. Indokolt esetekben házi használatra kiadatott 207 elismervényre 325 mű. A könyvtárban olvasott művek száma 17.630 (tavaly 18.670).

Beosztás három izben történt, a beérkezett anyag beosztva, czímtározva s leltározva van.

Budai Vigadó 1921 okt: Körösparti Táj, Virágcsendélet of

Uj Mh. 1929. Dag. n. Tárl:

Kamaraerdő tiélén
Alkony a Sashegről
Jánoshegen
Tabáni sikátor
Svábhegy őszi tinekben
} pant

Alföldi tanya
Kulacsok. } of

790

Kasos, Arbán

Gyulay Ernő

festő

Műcs. kiáll. 1938 tól

Pipics 113. C.

Gyurkay Dezső

festő

Balatonc. képe repr.

Művészet · 1942. 5-5.l.

n kelt 1693/1943.IV.számu iratára
ogy a kolozsvári ref.kollégium in-
kozó költségvetést,azzal a megjegy-
s nem engedhető meg, a Műemlékek Or-
tudomásul vette. A költségvetést csa-

3.

Gyulay Deriö
festö

Gyálpuszta c.
képe repr.

Művészet
1941. 40–41. sz
74. l.

Burvista IX. 50

Gyulay Dezső

Balatoni táj
(műterem kiállítása)
Repr.

Művészet
1940. 31. sz. 13. l.

Gyulay Dezső

Foto: Diskay

Gyulay Dezső: Tájkép
A „Műterem" csoportkiállításáról

Művészet 1937. 11-12
139 l. kép

Kert a napsütésben
Egyes

A FILM VÁLSÁGA

Irta HÁRS LÁSZLÓ

II.*

Néhány esztendővel ezelőtt felvágták a film nyelt. A néma gyermek megszólalt, ám ettől még ugyanyan bárgyu maradt, mint néma korában. Mert a techkai fejlődés nem jelent egyúttal szellemi fejlődést A film nem azért vált hangossá, mert ezt a fejdés szükségszerűsége így követelte vagy mert a hansfilm tágabb teret nyujtott a művészi lehetőségek ámára, hanem mert a film-tőke érdeke így kívána. ert a hang alkalmas eszköznek mutatkozott a melbeszélésre, a valódi problémák eltussolására.

A film azért vált hangossá, mert túlsokat övetelt ek már tőle, mert a mozgás nem tudta bbé eltitkolni a lélek hiányát, mert a trükk nem tudta tolni a tartalmat. A film művészete függ az összes bbi művészettől, a képzőművészettől éppúgy, mint a rától, viszont a mindenkori művészet a mindenkori rsadalmi viszonyok függvénye. S mivel a művészetek runkban éppoly hamisak, mint a társadalom, amelyek ggvényei, szükségképpen a film sem lehet más, még kor sem, ha más akarna lenni. De nem is akar és ez a nagyobbik baj. Ilyenkor üti föl a fejét a üvészetben a technika, ilyenkor veszi át a költészet erepét a virtuózitás, a lélekét a bravúr s az igazságét

volt a bárgyuságnak. De mert a feketére mázol szája hangosan hörgött, sápítozott s kis fia — e a szánalmas, dresszírozott film-állatkáknak — h san gügyögött és haldoklott: megnyiltak a könn pénz-zacskók s ömlött a sósvíz és az arany a mo

A filmgyárak elégedetten dörzsölték tulajdon kezét. A film meg van mentve! S ismét az előbbi tempóban ontották a giccset és a — hangot. Egy mit azonban kifelejtettek a számításból. A mozgó kép néma korában vizuális művészet volt s mint i nemzetközi. Ám a hang megjelenésekor széttagol országhatárokra. Ennek a széttagolódásnak az ménye volt a nemzeti s így a magyar filmgyártás támadása is.

De aki ettől a feltámadástól valódi értele vett feltámadást várt, az keservesen csalódott.

Az amerikai giccs pesti környezetben, mag szólalt meg, ez volt minden. A „Hyppolit, a lakáj kere sajnos, hosszú időre megszabta a magyar gyártás útját. Sorozatosan készültek a bárgyú játékok s a mégbárgyubb operettek, eleintén hata később mindegyre csökkenő sikerrel.

Ebben az időben a filmprodukció nem is volt landó mást gyártani, csak ami az első siker sablo

Gyulay Dezső

Balatonfüredi alkony

(Müterem csop. kiáll.)

Repr.

Művészet. 1937. 10. 4. 113. l.

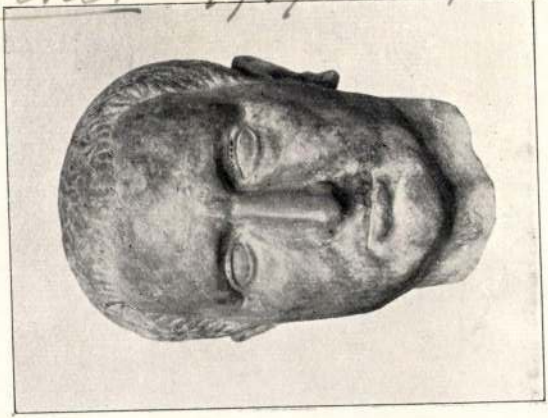

100.

103. KÉPMÁS JOBB FELE.

Márvány. Magassága 24 cm. Az orr és homlok hiányzik, a fül megcsonkult. Rómából származik.

Római fejnek töredéke a Kr. u. I. századból.

Paul Arndt: Rechte Hälfte eines Porträtkopfes. Flavische Zeit.

104. RÓMAI FÉRFI MELLSZOBRA.

Művészet
1936. I. 27. 20. l.

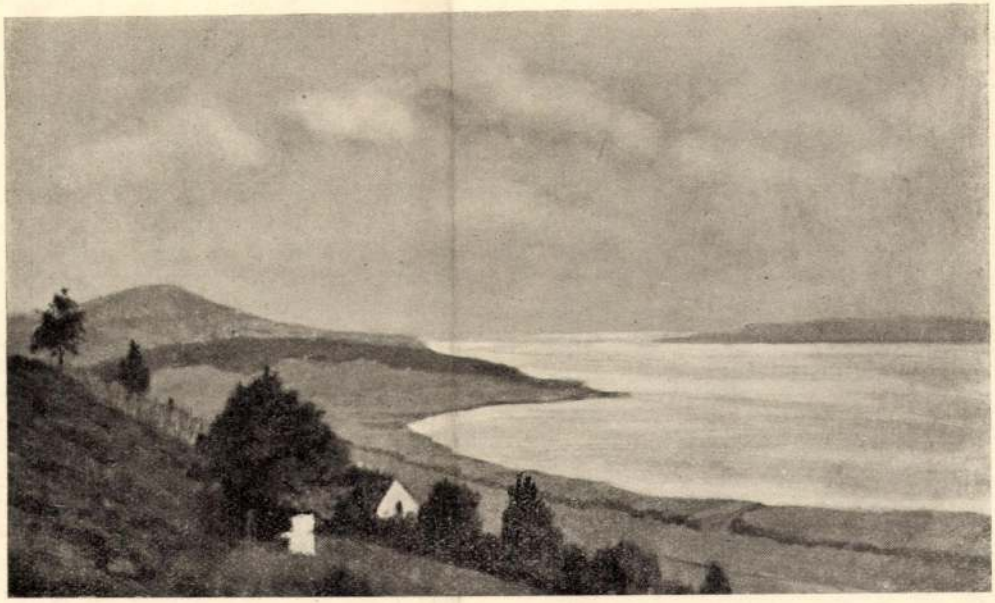

Gyulay Dezső: Balatoni táj Foto Seidner

Általában minden területen utánozza azt és szinte folytatja annak megszakadt életét. Az elhunyt „helyettese" a család részéről ugyanolyan bánásmódot élvez, amilyenben a halott is részesült élete folyamán. Ezzel a helyettesítéssel: önmaga és a családja előtt is azt az illuziót kelti, hogy a halott nem halt meg, hanem továbbra is itt él közöttük, ha pedig nem halt meg, akkor a „gonosz kívánságok" nem érvényesültek, talán meg sem születtek, s akkor a bosszújától sem kell tartani. Sokkal biztosabb „halhatatlansági rendszerhez" folyamá-

ságot, akik monoton éneklés közben fából faragnak új orrót és füleket a halottnak, sőt a szemeket is pótolják. Ez a munka természetesen már jelentős képzőművészeti képességeket követel. A koponyát azután elhelyezik a kunyhóban, hogy „szem előtt" legyen.

Gyakori, hogy egy kis fából faragott figurára helyezik el a koponyát, vagy a halott egész alakját reprodukálják. Bambuszból kimodellálják az alakot, a figura felületét gyantás masszával bekenik, majd ráfes-

Gyulay Dezső
festő

Ősszobor a Biscmarck szigetről

föl? Csak a bűnhődést váró bűntudat ébreszthet ilyen félelmet és vádat. A primitiv ember abban az örök önvádlásban él, hogy talán elüzhette volna hozzátartozója élete ellen törő gonosz szellemeket: az élők „gonosz kívánságait". Elüzhette volna, de nem üzte el. A halott tehát joggal haragszik reá és népe minden tagjára.

A primitiv ember úgy szereli le saját önvádjait és bűntudatát amit őse halála miatt érez, hogy bölcsen annulálja, vagyis meg nem történtté nyilvánítja őse halálát: nem veszi tudomásul a halál bekövetkezését és úgy viselkedik, mintha a halott még mindig élne. Ebből a különös védekezési módból alakult ki a primitiv népekben az a hit, hogy a halottak nem válnak el az élőktől, hanem megőrzik azokkal, intim összeköttetésüket az idők végtelenségéig és a halál utáni létet úgy képzelik el, mint az élő valóság egyenes és változatlan folytatását: a halottak falvakban laknak, családokat alkotnak, háborút viselnek, szeretnek és gyülölnek, érzékenyek és bosszúállók, egyszóval élnek. Általában ugyanolyan tulajdonságokkal és szenvedélyekkel bírnak, mint életük során.

A primitiv ember a továbbiakban háromféleképen kísérli meg elhalt ősét megtartani maga mellett, és ezzel az élet illuzióját keltve, félelmet és bűntudatát megszüntetni: színjátszó utánzással — a földi maradványok megőrzésével — és a halott alakjának újraalkotásával. Nyugati Szudánban a halott családtagjai közül valaki felveszi az elhunyt ruháit, viseli fegyvereit, botját, ékszereit, átveszi a halott testtartását, úgy jár és úgy beszél, ahogy a halott járt és beszélt életében.

Gyulay Dezső

Gyálpuszta, paszt.

Tavaszi kiállítás. Nemzeti Szalon, 1942.
junius, 8 1.

rium vámszaki laboratóriumában működött és ezután a Müegyetem kémia-technológiai szakán, Pfeiffer professzor mellett, mint tanárseged dolgozott. A háboru kitörésekor mint hadmérnök vonult be.. Az Országos Központi Árvizsgáló Bizottság vegyészeti osztályának megalakulása óta vezetője volt, 1920 december 31-ig. Ezután a Magyar Elektro-Osmose Rt. ügyvezető-igazgatója lett. 1924. évtől magánmérnöki irodáját vezeti és ez idő szerint az 1895: XLVI. t.-c. alapján engedélyezett nyilvános vegyvizsgáló laboratórium tulajdonosa. Tudományos működése főként a gyáripari és különösen bányaipari termékek vizsgálataira és feltárására terjed ki. Számos értekezése és dolgozata jelent meg a különböző szaklapokban. Vegyvizsgáló laboratóriumának a magyar kir. földmüvelésügyi miniszter a nyilvánossági jogot adta meg. Több izben beutazta Nyugateurópát, ahol különösen a szén, bauxit, kaolin és agyagipari gyárak berendezéseit tanulmányozta. Jelenlegi szakirodalmi működése és mérnöki gyakorlata is ilyen irányu. Tagja a Mérnöki Kamarának, a Magyar Kémikusok Egyesületének pedig választmányi tagja.

Győry Elek dr. *(felpéczi)*, ügyvéd. Született a győrmegyei Enese községben, 1841-ben. Középiskoláit Győrben végezte. Ezután a budapesti tudományegyetemen jogi tanulmányokat folytatott és jogtudori oklevelet nyert. Ügyvédi vizsgáját Budapesten tette le és ugyanitt kezdett ügyvédi gyakorlatot. Ügyvédi irodája ezidőben a fővárosnak egyik legkeresetteb és legnevezetesebb irodája volt. A Jogász Egyletnek egyik megalapitója, az Ügyvédi Kamarának hosszu időn át elnöke és az Ügyvédvizsgáló Bizottságnak szintén elnöke volt. A Polgári Perrendtartás kodifikációs munkálataiban nagy szerepet vitt. Budapest társadalmi és politikai életében résztvett és a 48-as függetlenségi pártnak vezető egyénisége volt.

Győry György *(nemes)*, kir. ügyészségi elnök. Született a gömörmegyei Szutor községben, 1878-ban. Középiskoláit Rimaszombaton a ref. főgimnáziumban végezte, ezután a sárospataki jogakadémián folytatott jogi tanulmányokat, ennek befejezése után működését 1902-ben a rozsnyói kir. járásbiróságnál kezdte meg. 1904-ben a rimaszombati kir. járásbirósághoz helyeztetett át, 1905-ben a szekszárdi kir. törvényszékhez aljegyzővé neveztetett ki, itt működött mint aljegyző és mint jegyző 1912. évig, amikor is a siklósi kir. járásbirósághoz albiróvá neveztetett ki, ugyanitt lett 1914-ben járásbiró s mint ilyen helyeztetett át a miskolci kir. járásbirósághoz. Az 1919. évben a miskolci kir. ügyészséghez kir. ügyésszé nevezték ki, hol mint kir. ügyész, majd később mint kir. ügyészségi alelnök működött 1927-ig, amikor is a balassagyarmati kir. ügyészség elnökének nevezték ki. A háboru alatt a szerb és olasz fronton megszakitás nélkül teljesitett szolgálatot és mint tartalékos főhadnagy szerelt le. Az ellenség előtt tanusitott bátor és vitéz magatartásáért megkapta a III. o. katonai érdemkeresztet, az ezüst és bronz Signum Laudist a hadiékitménnyel és kardokkal, a sebesülési érmet, a Károly-csapatkeresztet és a háborus emlékérmet. A kommün után a gyorsitott eljárás ötös tanácsában több főbenjáró bünügyben képviselte a közvádat.

Győry István dr. *(felpéczi)*, ügyvéd. Született Budapesten, 1867-ben. Középiskoláit a fővárosban végezte, majd a budapesti tudományegyetemen jogi és államtudományi államvizsgát tett. Ügyvédi oklevelének megszerzése után atyja irodájában működött. Neje Füzesséry Klára.

Győry Lajos *(nádudvari)*, a Magyar Északkeleti Vasutak volt főfelügyelője. Született Temesváron, 1840-ben. Középiskoláit Temesváron végezte, ezután a németországi Karlsruheban folytatott gépészmérnöki tanulmányokat, ahol oklevelet nyert. Mérnöki működését a kassa—oderbergi vasutnál kezdte meg és huzamosabb időn át állott az intézet szolgálatában. Ezután a Magyar Északkeleti Vasuthoz került és ennek központi igazgatóságánál 24 éven át működött. Kiváló szolgálatainak elismeréséül 1879-ben főfelügyelővé nevezték ki. Felettes hatósága több izben küldte ki külföldi vasutügyi konferenciákra. A Magyar Mérnök- és Épitész-Egyesületben számos előadást tartott. Hivatali tevékenysége mellett különböző társadalmi és szakegyesületnek vezetőségi tagja volt. Meghalt 1886 junius 4-én.

Gyulányi Aladár, ny. fővárosi iskolai igazgató, tanszerintézeti gondnok. Született Ipolyságban, 1885-ben. Középiskoláinak elvégzése után az esztergomi tanitóképezdei intézetben oklevelet nyert. Tanügyi pályáját Börzsönyben kezdte meg, ahonnan egy évig teljesitett szolgálata után, Budapest székesfőváros szolgálatába lépett, ahol mint beosztott tanerő és később mint igazgató, a zuglói (Angol-utcai

iskolánál) működött. A háboru kitörésekor az orosz hadszintérre ment és Przemyslben hadifogságba került és onnan csak 1922-ben szabadult meg. Hadifogsága alatt 23 hónapig börtönben sinylődött, később halálra itélték és a halálos itéletet csak különös és nehéz körülmények között tudta elkerülni. Azonban mint főtuszt továbbra is visszatartották és csak 1922-ben tudott hazájába visszatérni. Hazatérte után a székesfőváros tanszerüzemének gondnoki állásába osztották be és mint ilyen, nagyban hozzájárult a fővárosi iskolák korszerü felszereléséhez. Élénk társadalmi és egyházi tevékenységet fejt ki; 22 év óta karnagya a Zuglói Szent Antal Egyházközségnek, ahol egy nagy vegyeskar élén működik.

Gyulay Dezső, festőművész. Budapesten született, 1884-ben. Művészeti kiképzését atyja, Gyulay László képzőművészeti főiskolai tanár és Kacziány Ödön, Mérő István, valamint Horváth Miklós vezetése mellett nyerte. A budapesti tudományegyetem bölcsészeti karán tanári oklevelet szerzett, majd Münchenben, Drezdában és Firenzében folytatott festőművészeti tanulmányokat. Táj- és arcképeivel maradandó sikereket aratott. Alkotásaiban atyja nyomdokain haladva, a természet és különösen a magyar táj iránti szeretete nyilatkozik meg, hangulatos, összefoglaló formában. Arcképein a közvetlen hatás mellett az erőteljes kifejezésre törekszik. Az utóbbi időben egyházi és történeti témák foglalkoztatják, amelyeknek feldolgozásában valláserkölcsi és nemzeti célokat szolgál. Több kiállításon szerepelt és müveivel elismerő okleveleket és érmeket nyert. A Nemzeti Szalon vette meg ismert Szent Imre képét és ebből az alkalomból alapitótagjává választotta. Főbb alkotásai: Naphegyi szürkület, Sashegy, Alföldi tanya, Kertek között, Körösparton, Budaörs, Hüvösvölgy, Arno partján.

Gyulai Ferenc dr., tanár. Született Sepsiszentgyörgyön, 1905-ben. Középiskoláit az I. kerületi főgimnáziumban végezte, majd a budapesti tud. egyetem a jog és államtudományi szakán doktorátust nyert. A fényképészet iránti szeretetét atyjától örökölte. Münchenben a „Höhere Fachschule für Phototechnik" fényképészeti főiskolát látogatta és ezután önálló kiállitást rendezett a 27 éve fennálló főiskolán (Ausstellung Künstlerischer Photographien). 1927-ben a székesfővárostól meghivást kapott az iparrajziskolához és itt a fényképészeti osztály főnöke és a grafikai osztályon a reprodukció tanára lett. Atyjának 1929-ben bekövetkezett halálakor a müintézet vezetését is átvette. A fototechnika terén hazánkban uttörő munkásságot fejtett ki és fotoriportjai a Nemzeti Ujságban és a Képes Krónikában jelennek meg. Szakmája terén széleskörü irodalmi tevékenységet fejt ki, munkatársa a T. T. közlönynek, a Rádió és Fotoamatőr cimü szaklapnak és Csendőrségi Lapoknak. Önálló munkája: A gyakorlati fényképészet alapelemei és A bünügyi fotográfia vezérvonalai. 1931-ben a csendőrtiszti tanfolyamon a bünügyi fényképészetről tartott előadást. A szépirodalomnak is neves müvelője. Tagja a kir. Természettudományi Társulatnak.

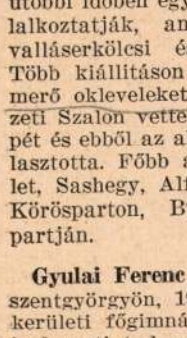

Gyulay Lajos dr., miniszteri osztálytanácsos. Született Budapesten, 1882-ben. Középiskoláit a budapesti II. ker. kir. Egyet. katholikus főgimnáziumban, egyetemi tanulmányait a budapesti Pázmány Péter tudományegyetemen és a párisi Faculté de droit-n végezte. A jogtudományi doktorátus megszerzéséig mint közjegyző- és ügyvédjelölt működött, majd 1905-ben a kereskedelemügyi minisztérium szolgálatába lépett, hol mint fogalmazó, a külkereskedelmi osztályban kezdte meg működését. Utóbb hosszu időn át folyami és tengerhajózásunk igazgatásában és fejlesztésében fejtett ki tevékenységet. Osztálytanácsossá 1921-ben nevezték ki. A m. kir. közlekedésügyi tanfolyamon 1914 óta adja elő a hajózási jogot. Több izben volt külföldön, a hajózás és nemzetgazdaság tanulmányozása céljából és hajózási kongresszusokra is kiküldötték. A szakirodalomban kifejtett működése köréből különösen a nemzeti eszméről, a felekezeti béke és nemzeti egység viszonyáról s a hajózás közigazgatási jogáról irt értekezései érdemelnek említést. Érdeklődését leginkább a nemzeti társadalmi és állampolitika s külpolitikailag a magyar-latin kulturkapcsolatoknak a germán és szláv túlsúly leküzdése céljából való fejlesztése vonták magukra, emellett külföldi utazásai alkalmával igyekezett katholikus tényezőkkel a magyar nemzeti törekvések javára is kapcsolatokat létesiteni, illetőleg a meglevő ily kapcsolatokat erősiteni. Régi hive a magyarturáni kapcsolatoknak is, melyeknek nemzeterősitő hatása mellett többször hangsulyozta, hogy ezek révén, mily előnyökben részesithetjük a katholicizmust s a velünk barátságos államokat. Az 1919 aug. 1-ét követő megujhodás korszakában tevékenyen vett

Gyulay Dezső

festő

Eletr. arck.

Szefeltlex 640 l.

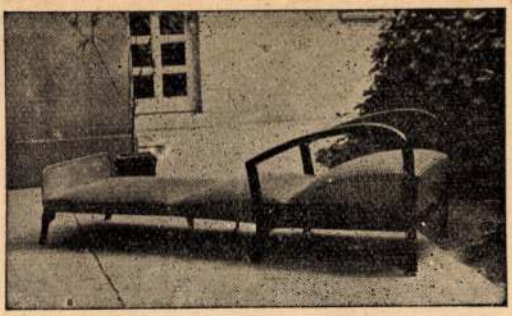

„Fidor“ fotel-ágy széjjelnyitva.
8 lábon nyugszik, ülés kivehető, egy kézmozdulattal ággyá alakitható. Kényelmes fekhely. **Féregmentes.**

Abszolut kényelmes fekhelyet nyujtanak.

„Fidor” fotel-ágy összecsukva.

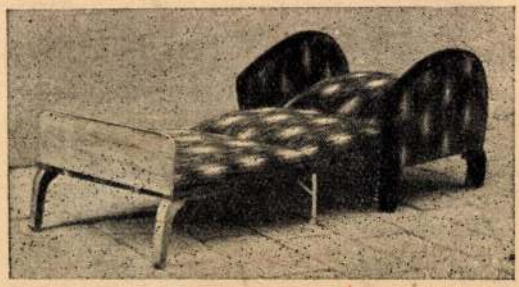

„Fidor” fotel-ágy széjjelnyitva.

Abszolut kényelmes fekhelyet nyujtanak.

Gyulay Dezső: Sashegyi táj.
(Műterem, csoportkiállítás.)

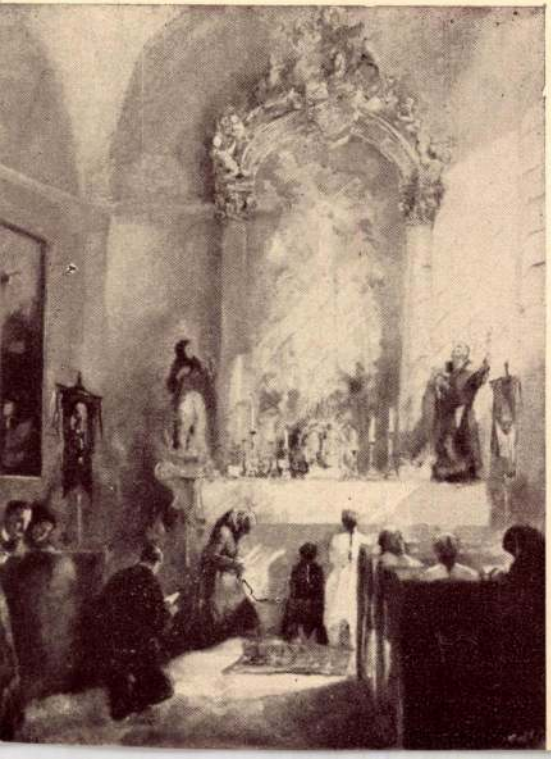

Csak az bizzon a maga kiforrott jó ízl
aki ennek az ízlésnek a kifejlesztésére
lehetőt elkövetett. *Szász*

A „Műterem" nyári kiállításai

A „Műterem" két legutóbbi csoportk
a maga nemében egyedülálló volt, részbe
mert a nyár derekán rendeződött, —
helyiség kedvező fekvése tett lehetővé, —
pedig, mert dacára a nyárnak szinvona
érdekkeltésben felvette a versenyt a főéva
tásaival. A XVII. csoportkiállítás 37 művé
repeltetett, 85 művel.

Kiemeljük Prohászka Józsefet, — a fő
elsőizben látott Király Jánost és Kőrössy
aki művészetének rohamos fejlődésével ej
bámulatba a szemlélőt.

Megragadta figyelmünket Soós Gy
arcmása, Pártay István eredeti felfogásb
oldott női arca, Markup Valéria finom
hatású festészete. Több képpel szerepe
Márta, kinek egyik művét a Főváros megv
Ö[illegible] Lajos Dömsödi finom akvarelleket á

Gyulay Dezső

Sashegyi táj c.
képe repr.-

Attila 1940. nov. 1.

Gyulay Dezső

stil. 1884. okt. 31. Bpest.
nyug. ~~[illegible]~~ réalgimn. tanár,
festő. Szaktárgya: természetrajz,
földrajz. A Verbőczy gimnban
tanított 1916–20. Az Asso-
ciazione degli Artisti 1925
évi firenzei kiállitásán két
tájkép.

Baum Verbőczy 17. l.

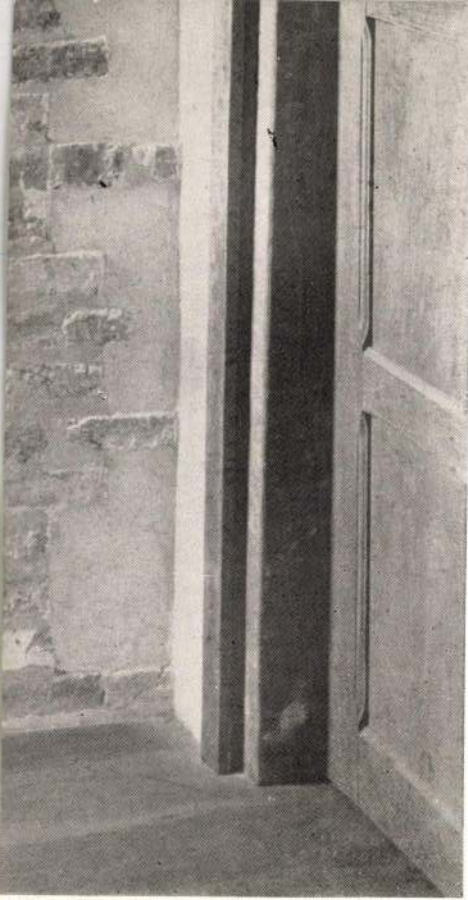

BAILLIE SCOTT

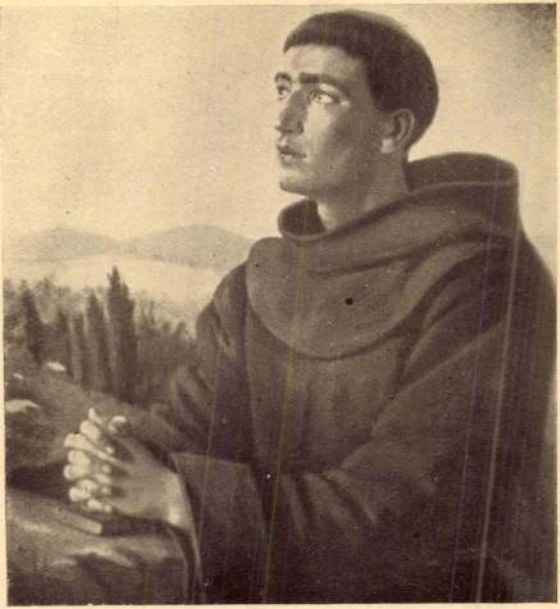

Gyulay Dezső: Páduai Szt. Antal
Gyulay Desiderio: S. Antonio di Padova

Veress Zoltán: Az orosz lövészárkok ellen 1915-ben
Veress Zoltán: Contro le trincee russe nel 1915

Gyulay Dezső

Képzőművészet
1931. 43-44. o.

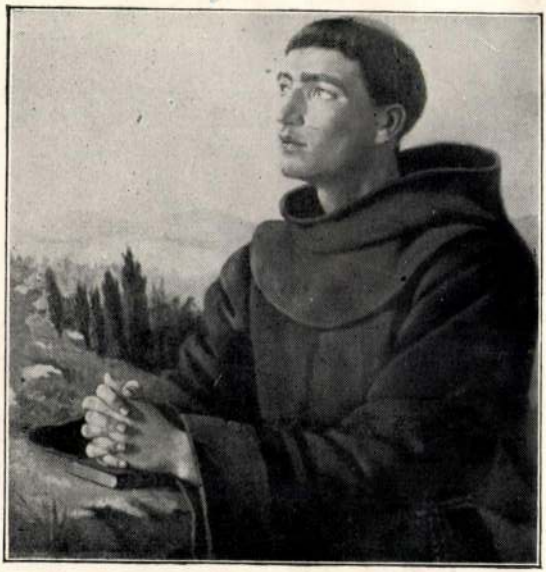

GYULAY DEZSŐ: SZENT ANTAL
A Nemzeti Szalon tárlatáról

MDK

Gyulai Dezsö, festö
Budapest.

Tanya. Olajf.

Duna-parti. Kaposvár.-Somogyi Irodalmi és Művészeti Társaság dunántuli téli tárlata. 1933.dec. Kat.

MDK

Gyulai Dezső

A képzőművészet 1937-ben. Ujság 1938. jan. 1.

MDK

Gyulai Dezső

Ösz szinei c. műve a Nemzeti Szalon 1939-es kiáll.-án.

(esszi): Kiállitásokról.

Magyar Nemzeti Művészet, 1939.4.sz.95,96.l.

MDK

Gyulay D.

Balatonarácsi táj, paszt.

Balatonfüredi táj, "

Sashegyi utcarészlet,"

Grafikai kiáll. Müterem, 1937. aug.

2 l.

Gyulay Dezső

A székesfehérvári Prohászka-kiállitáson, a művész"Keresztelő Szent János sorozata"c. alkotása.

N.U.931.V.14.

Gyulay Dezsö

A szökes "ehérvári Pronászka-kiállításon, a mú-
vész "Keresztelő Szent János sorozata"c. alko-
tása.

M.U.[illegible].V.14.

MDK

Gyulay Dezső

Tájkép c.műve.Repr. (A Műterem csoportkiállitásáról.)
Kert a napsütésben c.műve.Repr.(A Műterem csoportkiállitásáról.

Művészet, 1937. II.évf. 11-12.sz. 139.l.

Gyulay Dezső MDK

Kamaraerdő szélén, pasztell
Alkony a sashegyről, pasztell
Jánoshegyen, pasztell
Tabáni sikátor, pasztell

Országos Magyar Tárlat
az Uj Müvészházban, 1929.

Gyulay Dezső MDK

Svábhegy őszi s inekben, pasztell
Alföldi tanya, olf.
Kulacsok, olf.

Országos Magyar Tárlat
az Uj Müvészházban, 1929.

MDK

Gyulay Dezsö, festöm.

7c. Öszi szinek. Paszt.

Az 1939-es Szalon katalogusa.
Nemz. Szal. 1939.jun.1c.-25.-ig.

Gyulai Dezső

Pasztelekkel nekepel a „Műterem" csoportkiállításán

Pesti Hirlap 1938 VII. 31

Szulay Dezső

festőművész

LXV.csoportkiállítás - Nemzeti Szalonban - képével szerepel. Csendéletei, tájai anakronizmusuk manapság.

Magyarság
1929.V.30.

Gyulai Dersö

Szerepel a „Műterem"
kiállításán

Nemzeti Ujság 1938 VII. 30

MDK

Gyulay Dezső

Régi arácsi ház, vf.

Balatonfüredi alkony, of.

Balatoni Társ. 6.kiáll. Uj Szal. 1934. okt.

6 l.

MDK

Gyulay Dezső

Csopaki öböl, pa zt.

Balatonfüredi táj,"

Aracsi régi ház, vf.

Balatoni kiáll. Müterem, 1937. jun.

MDK

Gyulay Dezső

Tihanyi öböl, paszt.

Balatonfüredi alkony, paszt.

Balatoni kiáll. Müterem, 1937. jun.

MDK.

Gyulay Dezső festőm.

B.A: A Műterem uj gyüjt. kiáll. Magyarság. 1937. szept. 10.

MDK

Gyulay Dezső festőm.

k.i: Gyüjt. kiáll. a Müteremben. Pesti Napló, 1937. szept. 8. 2o l.

MDK

Gyulay Dezső festőm.

5 festő a Müteremben. Uj Magyarság, 1937. szept. 1o.

MDK

Gyulay Dezsö, festö.

Tanya. Of.

Az Uj Szalon Szent István-i kiállitása. 1934. aug.
Katal.

MMD 'K

Gyulay Dezsö, festö

Balatonfüredi alkony. Pasztell.

Nemz. Szalon. -Téli tárl. 1933 jan.-febr. kat.

MDK

Gyulay Dezsö, festö

84. Tihanyi hegyen. Olf.

Nemzeti Szalon.-A Balatoni Társ. IV.kiáll.
Bp.1930.szept. Kat.

MDK

Gyulay Dezső

Budaörso táj, of.

Tanyai ház, of.

Uj Szalon...karácsonyi kiáll. 1934. dec. 5.1.

MDK

Gyulay Dezső, festőm.

Balatonfüredi alkony. Repr.

Az Uj Szalon balatoni Tárlatáról.
Képzőművészet. 1934. 78.sz. 233.1. Kép.

Gyulay Dezső MDK

Sashegyi táj. repr.

Müvészet 1938. 153.o.

MDK

Gyulay Dezső

festő

Kiállitások.
Uj Magyarság 1941. jun. 15.

MDK

Gyulay Dezső festő

KMTárs őszi kiáll. 1938. nov. Mücs. 34 l.

MTK

Gyulay Dezsö,, festön.

Körösparti táj. Olf.
Virágcsendélet. "

Budai Vigadó. - Képzöm. kiáll. 1921. okt. Kat. 7.1.

MDK

Gyulay Dezső

Tanya, of.

Müterem 4. csop. kiáll. 1937. ápr.

MDK

Gyulay Dezső

Sashegyi táj, paszt.

Műterem 18.csop.kiáll. 1938. jul.

MDK

Gyulay Dezső

Sashegyi táj, paszt.

Műterem 18.csop.kiáll. 1938. jul.

MDK

Gyulay Dezső

Kilátás Budaörs felé, paszt.

Sashegyi táj, paszt.

Műterem 5. csop.kiáll. 1937. jul.

MDK

Gyulay Dezső

Mártonhegyi kilátás, paszt.

Őszi tárlat. N. Szal. 1942. okt.

MDK

Gyulay Dezsö, festö

Tanyai ut. Olf.

Nemzeti Szalon.-Tavaszi tárlat. 1931.junius. Kat.

Gyulai Darsó

Karapal a „Műtaram" V. csoportkiállításán.

Esti Kuris, 1937 VII. 11.

Gyulai Dezső

Kerepel a „Műterem" VI. csoportriáló-tásán

Magyarság 1937 VII. 23.

Gyulay Derső festő

kerepel a Nemzeti Szalon
téli Tárlatán

Nyág 1938. I. 25

Gyulai Dezső

Berzsenyi Társaság dunántuli őszi
találkán Szombathelyen szerepelt.

PH. 929. X. 16.

MDK

Gyulayy Dezsö,

Szent Antal bucsuzik a remeteségtöl.

Nemzeti Szalon.-Oszi Tárlat. 1933.szept. Kat.

MDK

Gyulay Dezső

Balatoni alkony, pasztell

Őszi hangulat, pasztell

Sashegyi táj, pasztell

Kilátás Budaörs felé, pasztell

Műcsarnok 1938 Őszi tárlat

Gyulay Dezső

PH. 937 IX. 15.

— **Csoportkiállítás a Műteremben.** A Kossuth Lajos-utcai *Műterem* csak ugy ontja a kiállításokat, az egyre ujabb és ujabb festőművészeket, csak persze, a mennyiség nem mindig jelent minőséget is. Ezen a szeptemberi csoportkiállításon *Gyulay Dezső* állit ki becsületes alapossággal festett balatoni pasztelleket, boldogfai *Hajjató Ferenc* néhány tétovázó, helyenként *Szőnyi felé* tapogatózó festményt, idrányfalvi *Idrányi Tibor* pedig, a szó minden értelmében naturalista tájképet, arcképet, zsánert. *Kenedi Kern Andor* afrikai és délamerikai tájainak, szineinek, embereinek exotikumával hatásosan emelkedik ki a csoportból. (—y.)

Pesti Hirlap 1937 IX. 15

Gyulay Dezső

— **Az uj évad első gyüjteményes kiállitása.** A Kossuth Lajos-utcai „Müterem" szalonja hagyományos szorgalmával már most, szeptember elején megnyitotta helyiségét. Öt festőt mutat be egy-egy kisebb gyüjtemény keretében. *Gyulay* Dezsőnek néhány kisebb méretü, finom tónusban összefoglalt tájké- (5, 8) van, azonfelül sikerült munka Balat füredi alkonyat cimü pasztelképe. A kis saságnak ő a legkülönb festője. *Hajyató* renc kissé nyers előadásu müvész. *Idrá* Tibor munkái közül önarcképe a legsikert tebb dárab és tárgyának érdekességével ragad meg „Kleinreiflingi plébánia" cimü festménye. *Kenedi (Kern)* Andor müvészetében nem mutatkozik fejlődés legutóbbi kiállitása óta. Világot járó festő, aki képeit négy földrészen festette. Kiállitása ennek megfelelően tarka-barka hatásu, képei azonban felszinesek; rajzban bizonytalanok, szinben nyersek. *Vadnay* Géza a kiállitás ötödik festője. *(e. a.)*

Ujság 1937 IX. 8

Magyarság 1937 IX. 8

Gyulay Dezső

MŰVÉSZET

*** A Müterem uj gyüjteményes kiállitása.** A Kossuth Lajos-utcai képzőmüvészeti kiállitási csarnok az idényt jólbevált csoportkiállitásainak folytatásával nyitja meg Hetedik ilyen kiállitását rendezi most, ezuttal pár aránylag visszahuzódottabban élt müvészben mutat be komoly, értékeket. *Gyulay* Dezső, idrányfalvi *Idrányi* Tibor, boldogfai *Hajgató* Ferenc, *Kenedi Kern* Andor és *Vadnay* Géza festőmüvészetét tárja elő megujitott formáju termeiben, 108 darabban. *Gyulay* Dezső komoly, finom érték, póztalanul közvetlen, csupa kellem és életöröm. A Balaton szerelmese. Pasztel a legkedveltebb anyaga, de szive szerint való az olaj is. *Női tanulmányfeje, Édesanyjáról* való arcképe, *Alföldi ut*-ja komoly elmélyedés és könnyed megvalósitás eredményei. Boldogfai *Hajgató* Ferencnek szintén néhány balatoni tájképe mutatja a legodaadóbb elmélyedést, ugyancsak megjegyezni való *Falusi utcája, Legelője, Cséplése* és 42. sz. *Tanulmányfeje.* Idrányfalvi *Idrányi* Tibor megalku[illegible] nélkül is tetszetős, a realizmus és az impres[illegible]onizmus komoly értékeit magáévé téve a máig érkezett. *Őszi hangulata* tiszta szinharmoniáju, *Hajnal a Bala-*

Bel- és kutrotat vas-
uti-, hajó-, hálókocsi-,
légiforgalmi-, filléres-
jegyek is kaphatók.

TELEFON: 188-866

Gyulay Dezső MDK

Arácsi kilátás, pasztell

Mücsarnok 1941 Jubileumi kiállitás

Gyulay Dezső MDK

Mártonhegyi kilátás, pasztell

Nemzeti Szalon 1942. okt.
Őszi Tárlat, Tagkiállitás

MDK

Gyulay Dezső

Balatoni alkony, of.

Budaörsi táj, of.

Nemzeti Szalon 65. csop. kiáll. 1929. máj.

MDK

Gyulay Dezső

Palonia.Olajf.

Az első magyar representativ csendélet
kiallitas katalogusa.Nemzeti Szalon 1932.
Febr.-Márc.

MDK

Gyulay Dezső

Szt.Imre, olajf.

Árpádházi Szentek Modern Egyházművészeti Kiállításának Katalogusa.Bpest.1930.Aug. Nemzeti Szalon.

MDK

Gyulay Dezső

Képzőművészet 1934. 78. sz. 233.l.

MDK

Gyulay Dezső

Kert a napsütésben c. műve. Repr.

Művészet, 1937. 11-12.sz. 139.l.

MDK

Gyulay Dezsö, festöm.

Gyálpuszta. Pasztell.

Nemz. Szal.- Tavaszi kiáll. 1941. jun.15.-29.
Kat.

MDK.

Gyulay Ernő
(Debrecen)

1865. A KT-nek bejelentő iratát, mint „olajfestőt".

MDK-A-I.-1/253.

GYULAY DEZSŐ

VII. CSOPORT.

MEGHÍVÓ

GYULAI DEZSŐ, IDRÁNYFALVI IDRÁNYI TIBOR,
BOLDOGFAI HAJGATÓ FERENC,
KENEDI KERN ANDOR és VADNAY GÉZA FESTŐMŰVÉSZEK

GYŰJTEMÉNYES KIÁLLÍTÁSÁNAK ÜNNEPÉLYES MEGNYITÁSÁRA

FOLYÓ ÉVI SZEPTEMBER HÓ 8-ÁN DÉLELŐTT 11 ÓRAKOR A „MŰTEREM" KIÁLLÍTÁSI TERMEIBEN.

A MEGNYITÁSSAL KAPCSOLATBAN 12 ÓRAKOR A TOBORZÓ ZENEMŰKIADÓ KIADVÁNYAIT MUTATJÁK BE ELSŐRENDŰ ELŐADÓK A BRITÁNIA SZÁLLÓ LANTOS JAZZ-ZENEKARÁNAK KISÉRETÉVEL.

TELJES TISZTELETTEL

ÓMORAVICZAI SZALMÁSSY ZSIGMOND
A TOBORZÓ ZENEMŰKIADÓ IGAZGATÓJA.

KATÓ KÁLMÁN
A „MŰTEREM" MŰVÉSZETI IGAZGATÓJA.

„MŰTEREM“
KÉPZŐMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁSOK KFT.
BUDAPEST, IV.,
KOSSUTH LAJOS UTCA 12
FÉLEMELET
TELEFON: 189-554

Küldi: .....

.....

NYOMTATVÁNY.

Nagyméltóságú
Méltóságos
Nagyságos

Király Kálmán úrnőnek
úrnak

Budapest

ker., Andrássy út 73-75. sz.
utca
tér

1.10 f.

MDK

Gyulay Dezső festő

Csoportkiáll. a műteremben. Magyarság 1938.
jul. 31. 2o 1.

Gyűjtés helye: .....

Gyulay Derső

Szerepel a „Műterem" Balaton-
kiállításán

Magyarság 1937 VI. 13

Gyulai Dezső

Szerepel a „hűtcsem" V. csoportkiállításán

Esti Kurir 1937 VII. 11

Gyulay Dervő

festő

Müterem 35. sz.

XVIII. Csop. Kiáll. Sat.

(1938

Sashegyi taj, pastell

Őszi hangulat "

MEGHIVÓ

a MAGYAR-OLASZ TÁRSASÁG

f. évi április 27-én,
szombaton délután 6 órakor
az Iparművészeti Múzeum (IX., Üllői-út 33—37.) dísztermében

és

f. évi április 29-én,
hétfőn délután 6 órakor
a TESz (V., Falk Miksa-utca 1.) dísztermében tartandó

NYILVÁNOS ÜLÉSEIRE,

amelyeken

P. FACCHINETTI VITTORINO
a milánói Szent Szív egyetem tanára

tart előadást

szombaton:

„DUE FULGIDE GLORIE DELLA SANTITÀ ITALIANA"

címmel (vetített képekkel),

hétfőn: **„LA RADIO IN VOLO"** címmel.

AZ ELNÖKSÉG

Vendégeket a Társaság szívesen lát.

Gyulai Dezső

életrajz

irod

Csókássy 87. l.

mil. Bpest 1884.

Gy. László fia

Kolozsvár.

A hegyes vidék középter
foglalja el, a melynek épület
irata a lebegő mondatszalagon

CLAVSENBVRG.

Rm., mér. a vk. 5.

ORSZÁGOS MAGYAR RÉGÉSZETI ÉS
MŰVÉSZETTÖRTÉNETI TÁRSULAT

NYOMTATVÁNY

Budapest

MEGHÍVÓ

AZ ORSZÁGOS MAGYAR RÉGÉSZETI ÉS MŰVÉSZETTÖRTÉNETI TÁRSULATNAK a Műemlékek Országos Bizottsága (IX. ker., Hőgyes Endre-u. 10.) tanácstermében június hó 10-én délután 6 órakor tartandó

RENDES ÉVI KÖZGYŰLÉSÉRE.

TÁRGYSOROZAT:

1. Elnöki megnyitó.
2. Titkári jelentés.
3. Pénztárosi jelentés és a költségvetés előterjesztése.
4. A számvizsgáló-bizottság jelentése.
5. A tisztikar és a választmány megválasztása.
6. Esetleges indítványok.

Budapest, 1937. május hó 26-án.

Gerevich Tibor
elnök

GYULAI DEZSŐ

szül. Bpesten, 1884. Gy. László Képzőműv. Főisk. tanár fia. Művészeti kiképzését édesatyja, Kacziány Ödön és Mérő István vezetése alatt nyerte. Nagyobb tanulmányutakat tett Olasz- és Németországban. Mint atyja, ő is a táj-, genre- és arcképfestést műveli, emellett működése történeti és egyházművészeti dolgokra is kiterjed. Ismertebb munkái: Balatoni alkony, Arno mellett, Szent Imre, Szent Antal stb. Műveivel rendszeresen szerepel a hazai és külföldi kiállításokon s több érmet és elismerő oklevelet nyert.

GYULAI DESIDERIO

nato a Budapest, nel 1884. E' figlio di Ladislao Gyulai, professore dell'Accademia di Belle Arti. Svolse i suoi studi artistici sotto la guida del padre, di Odone Kacziány e di Stefano Merö. Fece lunghi viaggi di studio in Italia ed in Germania. Come suo padre, anche egli preferisce la pittura di paesaggi e di ritratti. Ma la sua attenzione è rivolta anche ad opere di carattere storico e sacro. Fra le sue opere più note registriamo: Crepuscolo sul Balaton, Accanto all'Arno, San Emerico, Sant'Antonio, ecc. Con le sue opere partecipa a molte esposizioni nazionali ed estere. Ha ottenuto numerosi premi.

ORSZÁGOS MAGYAR RÉGÉSZETI ÉS
MŰVÉSZETTÖRTÉNETI TÁRSULAT

NYOMTATVÁNY

Budapest

MEGHÍVÓ

AZ ORSZÁGOS MAGYAR RÉGÉSZETI ÉS MŰVÉSZETTÖRTÉNETI TÁRSULATNAK a Műemlékek Országos Bizottsága (IX. ker., Hőgyes Endre-u. 10.) tanácstermében június hó 10-én délután 6 órakor tartandó

RENDES ÉVI KÖZGYŰLÉSÉRE.

TÁRGYSOROZAT:

1. Elnöki megnyitó.
2. Titkári jelentés.
3. Pénztárosi jelentés és a költségvetés előterjesztése.
4. A számvizsgáló-bizottság jelentése.
5. A tisztikar és a választmány megválasztása.
6. Esetleges indítványok.

Budapest, 1937. május hó 26-án.

Gerevich Tibor
elnök

Gyulay Dezső
festő

Műterem. 14. sz
V. csop. kiáll. Eat.
(1937) kiu
Kilátás Budaörs felé
pasztell
Sashegyi táj, pasztell

A fenti napra összehívott közgyűlést határozatlanképtelenség esetén

június hó 26-án, délután 6 órakor

a camponai ásatások bemutatásával *Nagytétényben tartjuk meg. Erre külön meghívót nem küldünk.*

Találkozás a Szent Gellért-téri HÉV. állomáson. Indulás pont 5 órakor. A közgyűlés színhelye a nagytétényi állami iskola. Az ásatásokat, részben helyszíni bemutatással ***Paulovics István*** tagtársunk ismerteti.

Az ásatások megtekintése után a nagytétényi halászcsárdában társasvacsora.

Az Elnök

Őszi színek. Gyulay Dezső pasztelje (Nemzeti Szalon)

Magyar Nemzeti Művészek

1939. V. 4.

Gyulay Dezső

Szent István legyőzi Kupát

Ly talon

1934 aug

til Lstv. Kiäll

Tanga, af

Garay Ákos

Török mártalócok, pest
Megjött az uj ló

Gerhardt Alajosné

Falu vége, virf

Gémes Lajos

Bőzi napsütés
bőz a rigetben

Gor[illegible]

M.D.K.

Gyulay Elias (Illés) ötvösmester

a városi tanács 1771. sept. 16-i jelentése szerint Szombathelyen működött.

S. Mihalik: Versuch einer Zentralisierung des ungarischen Punzierungswesens im 18.Jahrhundert.
Acta Historiae Artium, 1961. Tom.VII. Fasc.3-4.
276. old.

GYULAY Istvánné festő

Váth János: A balatonalmádi róm.kat. egyházközség története. = Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, 1. (1989) 427.p.

103/149
Az ifjúsági irodalom szerepe a nevelésben. /Szovjet tanulmányok./ Bp. 1951, Közokt. K. Szikra ny. 73 p. 20 cm.

/Szocialista nevelés kiskönyvtára 29./

Egységár: 20.-Ft

104/16
IGNOTUS Pál: Kosztolányi Dezső. Bp. 1936, Cserépfalvi. 17 p. 21 cm.

/Klny. Szép Szó./

Egységár: 50.-Ft

105/280
ILIA Mihály - JUHÁSZ Antal: A tápai gyékényszövés és szókincse. Szeged, 1960, 149-182. p. táblák. 23 cm.

/Nyelvészeti [illegible]

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 81
Telefon: 138-068, 337-748, 340-776

1970 OKT 1 7

ÉLET ÉS IRODALOM
Budapest

1021

GYULAI FARKAS SÁNDOR

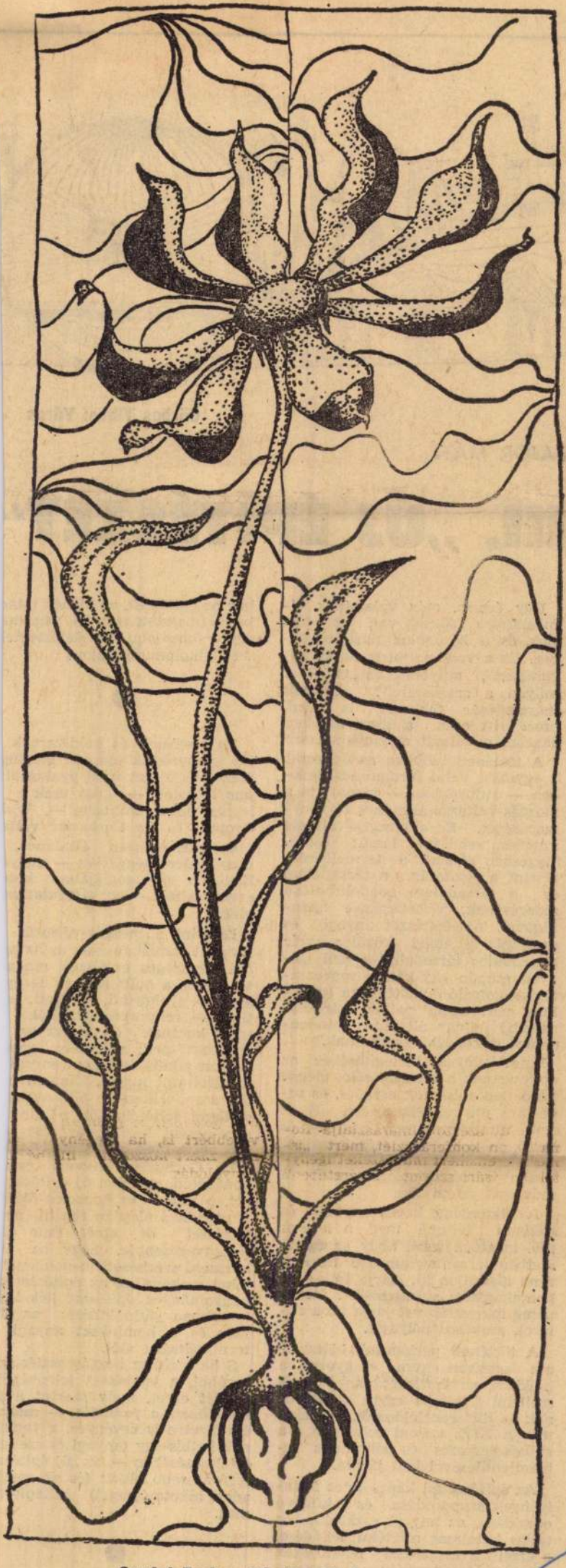

Gyulai Farkas Sándor: Virág

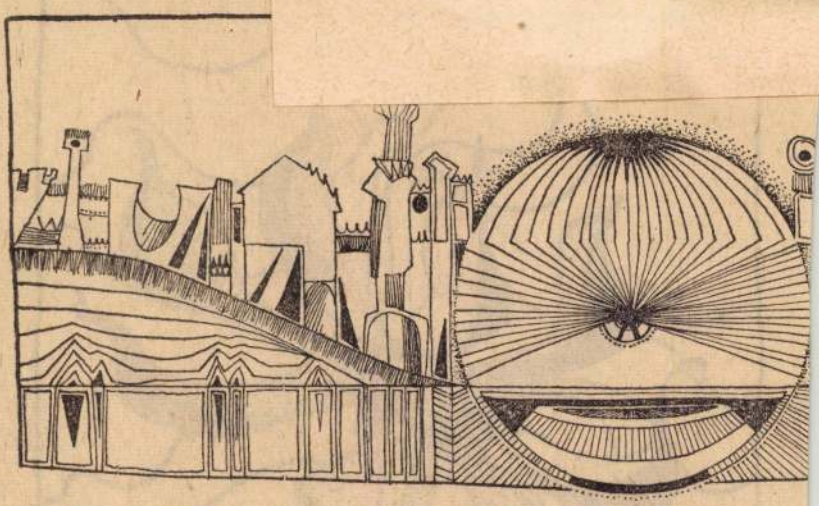

Göröcs Tibor: Város

MAJOR MÁTÉ:

III. „ÚJ ÉPÍTÉSZET"

Úgy érzem, még valaminek elmondására szükség van az eddigiek, és a későbbiek megértéséhez. Ez a valami: mi is az az „új építészet", milyenek az „elvei", s milyen a „módszere"? (Ezekről másutt már többször is írtam, ezért itt csak a legrövidebben akarom a választ megfogalmazni.)

A történeti időkben az építészet is egymást váltó formarendszerekben — stílusokban — bizonyítja a mozgás-változás általános törvényszerűségét. Ez a mozgás-változás azonban rendkívül lassú; összefüggésben részint a termelőerők, részint a gazdaság, a társadalom és a társadalom gondolatvilága mozgásának, változásának lassúságával. Az építészet anyagi és szellemi feltételei közül a vele kapcsolatos társadalmi-egyéni igények csupán egy-két, a reprezentálást szolgáló épületfajtára (templom, vár, aztán palota, városháza stb.) és egy általános mindennapira (lakóház) szorítkoznak.

Eme igények kielégítéséhez az építészetnek a termelőerők eléggé kezdetleges és szűk eszköz-, és tudástára áll rendelkezésére. S az ezek által preformált külső- és belső, egész- és részformákat egyetlen, és ugyancsak nagyon lassan változó ideológia emeli a művészet szférájába.

A viszonylag kevés anyagi és szellemi feltétel meg a hosszú idő, lehetővé teszi, hogy az építészetben lassan valamiféle formarend alakuljon ki, elérje teljes kibontakozását: „virágozzék", aztán pedig hanyatlásával járja be a stílusok szokásos pályáját.

A történeti periódusok időtartama azonban egyre és gyorsulva csökken, az építészet anyagi és szellemi feltételei egyre szaporodnak és differenciálódnak, s ennek, már a XIX. század folyamán, a stíluskeletkezés és pályafutás lehetetlenülésével kell járnia.

Az építészettel kapcsolatos fajtaigények szaporodása és sokfélévé osztódása, az anyagi eszközök és tudás hatalmas mértékű fejlődése, s ezzel a megoldási lehetőségek roppant kiszélesedése, a társadalom gondolatvilágának nagyszerű gazdagodása — s mindez a rohanó

ban az építészek, az időnek min kereszтmetszetében, jól végezhe egyre fontosabb és felelősségte sebb alkotómunkájukat.

●

Ez elveknek és módszernek ját gyakorlatuk alapján megfog mazói, és újfent saját gyakorlat ban igazolói — hogy csak a legnagyobbat említsem —, *Wa Gropius* és *Le Corbusier* volta

Gropius egészen általános, döntő jelentőségű elve — mely Bauhaus pedagógiájában kez érvényesíteni — az *elfogulatlan elve.*

Eszerint a mozgás-változás roppant iramában csak az az e dül lehetséges építészeti maga tás, mely a múlt semmiféle é szeti — gyakorlati, elméleti, e tikai — reminiszcenciájától, saját korának (magának az építészet"-nek) valamely me lósított alkotásától nem engedi folyásoltatni magát, hanem e dül a rendelkezésre álló anya szellemi feltételekből, minden pen egyéni kezdeményezése a ján oldja meg építészeti felad

Le Corbusier viszont egé konkréten, egyetlen új építősze zet, a vázas és konzolos-födé konstrukció alapján rögzíti az építészet" *öt elvét.* Eme el leglényegesebbje, hogy az il korszerű szerkezeti megoldással lehet szabadítani az építészetet hagyományos építészet két leg lyosabban gátló kötése: az al rajz és a homlokzat anyagi terminálтsága alól.

S ha ezekhez hozzávesszük az korábbi, a természet jelenségeil leszűrt elvet, mely szerint a *fo ma követi a funkciót* — mely építészetre is érvényes, a funkci nak kettős-egy (anyagi és szellem értelmezésében —, az „új építésze legfontosabb elveit (és az ezekbe adott alkotmódszert) állapítottu meg.

●

A két világháború közti időber

Gyulai Farkas Sándor

"Szerkezet" c. művét bemutatja a lap.
Repr.

Élet és Irodalom, Bp. 1973. aug. 18.
XVII. évf. 33. sz. 7. lap.

Gyulai Farkas Sándor

Virágot ábrázoló rajzát hozza a lap.
Repr.

Élet és Irodalom, Bp. 1972. aug. 26.
XVI. évf. 35. sz. 10. lap.

Gyulai Farkas Sándor

"Figura" c. müvét hozza a lap.
Repr.

Élet és Irodalom, Bp. 1971. nov. 13.
XV. évf. 46. sz. 11. lap

Gyulai Farkas Sándor

Rajzának -cim nélküli- repr.-ját hozza a lap.

Élet és Irodalom, Bp. 1971. január 3o.
XV. évf. 5. sz. 6. lap

Gyulai Farkas Sándor

"A téma" cimmel hozza a lap a müvész rajzát.
Repr.

Élet és Irodalom, Bp. 1974. aug. 31.
XVIII. évf. 35. sz.4. lap.

Gyulai Ferenc

nagyváradi
ötvös. 1563 ban
első céhmester
n. ott.

Kádeczky. Iparfejl
II. 72. l.

BUDAPEST
42 VI 12 15

Gyulai Gál Endre

Omszkban rendeznek ápr. 4.- én nyíló tárlatot, megjenk képzőművészeinek alkotásaiból. Szerepelni fog a művész műve, a verőcei fazekasműhelyről. (említve)

Sosonci Miklós: Pest megyei alkotások Omszkban.

Pest Megyei Hírlap, 1976. jan. 25.

Ø Gál Miklós, gyulai

mérnök kari
ezredes

Gracza III. 418. l.

nem aronos Gaál
Miklós ornaggyat
u. o. III. 126. l.

vésnek, ebbe azután arany, ezüst, elefántcsont, békateknő, szines fa kerül. A fát gyalúkkal dolgozzák ki és ismerték a lábbal hajtható, esztergapadot is. A simítást homokkal végezték. A bognármunka a kocsikerék és kocsialkotórészek előállítását végezte. A kerék kétféle alakban volt használatos: küllős (radiata) és korongos (tympanum). A faragást hosszú vékony pengéjű egyenes késekkel végezték.

Famunkára fölhasználják az akácz-, bükk-, puszpáng-, czédrus-, tölgy-, kőris-, éger-, füge-, bodza-, orgona-, datolyapálma-, nyár-, boróka-, dió-, szőlő-, gyertyán-, tujafákat és a fenyőféléket (lucz, vörös, borovi), czölöpözésre a tiszafát alkalmazzák (Ravenna), úgy hídlábak gyanánt is (Alduna).

A fémmunkák anyaga az arany, ezüst, réz (bronz) és a vas. Arany volt az első fém, amelyet az ókor ismert; hozzájutni nem nehéz, a folyók hömpölygetik medrükben. Ethiopiából, Arábiából, Sziriából kapják az ókor népei, a Kelet pedig Szibériából. Görögországban sok az arany, de a perzsa háborúkban kimerül. Itáliában kevés. De a hódítások folytán gazdag aranytermő területek

Gyulay Franz

ötvös 1826

család

Gyárfás Brassó 63

3.

Gyulay Ferenc ötvös 1826. ~~mesterlegény~~ Kasten Tamás brassói mester műhelyében dolgozik. (Gyárfás T., A brassai ötv. tört. Brassó 1912 63. l.)

Tr.

~~Bronz karperec IV. 134.~~

- ~~fokos, IV. 134~~
- ~~stylus, római IV. 134~~
- ~~fej, római IV. 134~~
- ~~fibula, IV. 134.~~ római

MDK

Gyulai Ferencz, épitész

Fundáláshoz értő erdélyi várkapitány Rákócziak korában.

A magyarországi művészet története I. 348.l.
Bpest, 1961. II. kiadás

MDK

A magyarországi művészet története I.
Bpest,1961.II.kiadás.

M. D. K.

GYULAI Ferenc várkapitány

Ért a vártervezéshez (fundálás-hoz) és foglalkozik is vele

Gerő: Magyarországi várépítészet

Bp. 1955. 430. l.

TÁRHÁZ.

Irodalom és művészet.

— *(A Családi kört,)* Thán Mór illustrátióját Arany János költeményéhez, Ráth Mór derék kiadónk szives átengedése folytán közöljük az általa kiadott ritka diszü Arany-albumból. Thán eredeti rajzának s az albumbeli fényképnek lehetőleg hű másolatát igyekezett adni a fametsző is; a felfogás és compositio érdeméről mindenesetre e másolatból is alkothat magának fogalmat a néző. A kép, a költeménynyel együtt nézve, önmagát eléggé magyarázza s igy fölösleges volna többet mondanunk felőle.

— *(Heckenast Gusztáv kiadó-hivatalában)* ujabban ismét nehány közhasznu tankönyv jelent meg, többnyire ismert jelességü szerzőktől. Elég egyszerüen figyelmeztetnünk az illető közönséget megjelenésükre:

1. *Corzan-Avendano* Gábor Betüszámtani (algebrai) példatára, mely a Császár Károlylyal együtt dolgozott Elemi mennyiségtan rendszerének harmadik darabját képezi. A számtani gyakorlásnak legsikeresebb emeltyüje egy czélszerüen rendezett példatár, mely az öntanulás biztos előmozditója. Ilyet mutathatunk be Corzan jelen müvében, mely a legjobb külföldi példatárakkal bátran kiállhatja a versenyt. Ára a nagy 8-rét alaku 19 ives munkának 2 ft. 20 kr.

2. *Mihályi* Károly Latin nyelvtanának második füzete. A derék szerző e művében is, mint már előbb megjelent gyakorlatos könyveiben, a nyelvnek nemcsak gépies megtanulására, hanem szellemébe behatolásra s átalában gondolkodásra törekszik serkenteni és vezetni tanitványait, s e czélt valóban meglepő sikerrel éri is el. Különösen ajánljuk e sajátos eredeti rendszerü müvet az érdekeltek figyelmébe. E második füzet ára 60 kr.

3. *Ribáry* Ferencz, Magyarország oknyomozó története, lyceumok és középtanodai felsőbb osztályok számára. Közép 8-rétben, 27 iven, adja elő az egész magyar történelmet, s igy épen nem túlterjedelmesen. Ára 1 ft. 80 kr.

4. *Kerékgyártó* Árpád Magyar történeti kézikönyvéből már a harmadik rész jelent meg, mely a mohácsi csatától a linczi békekötésig s III. Ferdinánd király halálaig terjed. A tudományos irodalmunkban jelesen ismert szerző e műve, mely a legjobb történeti munkák nyomán ügyesen van egybeállitva, nagy elterjedésre számithat. E füzet ára 80 kr.

5. *Ballagi* Károly Izraelita népiskolák számára készült kis könyve: Magyar- és Erdélyország története, kapcsolatban az egyetemes történelem legfőbb vonásaival. Ára 30 kr.

6. *Kovács* Nándor Latin olvasó-könyvecskéje, protestáns tanulók számára. Ára 20 kr.

= *(„Honvédvilág“)* czim alatt érdekes gyüjtemény jelent meg Heckenast Gusztávnál, két csinos kiállitásu kötetben. Szerkesztették Kunsági és Potemkin. Tartalmát részben történeti czikkek képezik, melyek az $184^{8}/_{9}$ iki események némely részleteit deritik föl, részben elbeszélések, de ezekben is ama kor szelleme van többé-kevésbbé visszatükrözve. Vannak továbbá költemények szintén a honvédvilágból s ujabb müvek egy pár nemzeti indulónkra. A két kötet ára 2 ft.

— *(Szilágyi Sándor)* nagy munkásságu történetirónktól Erdély történelmének egyik legérdekesb s legfontosabb korszakát, a Rákóczyak korát Erdélyben, tárgyaló nagy mű első kötete jelent meg, Pfeiffer Ferdinánd által különös diszszel kiadva. Azt hiszszük, e nagy érdekü mű, mely a jeles történetirónak legjelesb müve egyszersmind, nem szorul bővebb ajánlatra. A kötet ára 2 ft. 50 kr.

= *(„A magyar szabadságharcz története-1848—1849“)* czimü, képekkel illusztrált vállalatból most jelent meg a 4-dik füzet. Ez a következő képeket tartalmazza: Vasvári Pál. — Jellasics vert hadát a nép üldözni kezdi. — Görgei Arthur. — Perczel Mór. — Roth seregének lefegyverzése. — Kossuth a tiszai nép között. — Windischgrätz lődözteti Bécs külvárosait. — Lonovics József érsek. — Előfizetést a 10 füzetben megjelenő s 50—60 ivnyi terjedelmü munkára 3 ftjával még folyvást elfogad Heckenast G. kiadóhivatala.

— *(Törvények és hivatalos rendeletek)* gyüjteményéből, Ökröss Bálint h. ügyvéd és igazságügyminiszteri titkár által szerkesztve a 6- és 7-ik füzet jelent meg, a 121—159. számokat tartalmazva, szintén Heckenast kiadásában. Egy-egy füzet ára 50.

Közintézetek, egyletek.

** *(A vallás- és közoktatási magyar királyi miniszter)* Ligeti Antal akademiai fesztészt a magyar nemzeti muzeum képtárának felügyelőjévé nevezte ki.

** *(A budapesti honvédegylet)* közelebbi vál. ülésében Klapka tbnok, (mint elnök), a megbomlott egyetértés helyreállitására tett inditványt. A tbnok nem akar itéletet mondani a villongás okai felől; azt akarja csupán, hogy szólitsák föl a többi egyleteket, mikép hagyjanak föl a viszálkodással. A tbnok nem pártolja a május 4-diki országos honvédegylet összehivását sem, mert ez is csak az elkeseredést szaporitná. Továbbá kijelenté, hogy a központi választmány intézményét egészen meg kellene szüntetni. Ez inditványok értelmében fognak most fölhivásokat intézni a vidéki honvédegyletekhez. Perczelt is fölhivják, hogy elnöki működését szüntesse meg. Mindezt az egyetértés helyreállitásaért.

** *(A biharmegyei honvédegylet)* a husvéti ünnepek alkalmából 180 frtot osztott ki a szükséget szenvedő honvédek, honvédek özvegyei és árvái közt.

— *(A szatmármegyei gazdasági egyesület)* évi rendes közgyülését f. é. april 29-dik napján délelőtt 11 órakor Szatmártt, a városház tanácstermében fogja megtartani, melyre az egyesület minden tagja e gyülés rendkivül fontos tárgyai elintézésére az elnökség által tisztelettel meghivatik. Szatmártt, apr. 2-án. — *Farkas Antal*, egyesületi jegyző.

** *(Uj-Vidéken)* egy nőegylet alakult „hazafias szerb hölgyekből.“ Ez egylet a következő czélokat tüzte maga elé: összegeket és pártolókat szerezni a szerb nemzet művelődése és haladása eszközlésére; — ápolni és gyámolni a betegeket és árvákat; támogatni a nőneveldéket, s tisztességes állást szerezni a szegényebb sorsú nőknek; terjeszteni s meghonositani a nőnemnél a takarékosságot.

Egyház és iskola.

** *(A pesti egyetem tanácsa)* egy üdvös intézkedéssel nyitotta meg reformjai sorát; az egyetem nem leend többé zárt klastrom, melybe csak az léphet, ki bizonyos számu vizsgák czeremoniáján jól roszul keresztülesett; ezentul nyitva lesz minden rendü és miveltségü ember számára, ki egy vagy más szakban ismereteit gyarapitni akarja, mint rendkivüli vendéghallgatónak, miképen az külföldi egyetemeken rég szokásban van.

** *(Király ő Felsége)* a lipcsei görög-kath. egyházközségnek, szélvész által rongált templomának helyreállithatására 200 frtot méltóztatott legkegyelmesebben adományozni.

(A német-jakabvágási ág. hitv. egyháznak) 300 forintot engedélyezett Ő Felsége az illető átalányból.

Ipar, gazdaság, kereskedés.

(Gazdasági értekezletet) szándékozik összehivni a tavaszon Gorove közgazdasági miniszter. Ez okból fölszólitást intézett az országban létező 28 gazdasági egylet elnökeihez, hogy nyilatkoztassák ki, hajlandók-e az értekezletben részt venni s a közös működés megállapitására befolyni. Válaszaiktól függeszti föl az értekezlet összehivását.

** *(Az országos magyar iparegyesület)* az ipariskolák használatára szerkesztendő könyvek megirásával a következő urakat bizta meg: az olvasókönyv I-sö részével Péterffy Kálmánt, az olvasókönyv II-ik részével Brassai Sámuelt, a nemzetgazdasággal Mudrony Somát, földrajzzal Hunfalvy Jánost, természettannal (vegytan és erőműtan) Szily Kálmánt, a technologiával Dr. Kreuner Jánost. A számtan, mely azonban a könyvezéstant is magában foglalja, még függőben tartatik. A könyvek megirásánál főtekintet arra van forditva, hogy a müvek velős, de rövid tartalommal birjanak, minden mellőztessék, a mi a tárgyhoz szorosan nem tartozik, s hogy az irály egyszerü, mindenki által megérthető, népszerü legyen.

** *(Klapka tábornok)* saját és nehány svájczi vállalkozó nevében kérvényt nyujtott be Pest városához a végből, hogy a kőbányai vonal mellett engedjen át nekik egy nagyobb terjedelmü telket. A vállalkozók nagyszerü gépgyárat szándékoznak felállitani, melyben leginkább gazdasági gépeket készitenének.

Közlekedés.

➶ *(A viharral párosult hóesés)* e hó 11-ikén Bécs táján annyira megrongálta a távirdavonalokat, mint még eddig sohasem. A nedves hó szilárd kérget képezett a sodronyok körül, melyek egy ideig ellentáltak. A vihar által mozgásba hozott nagy suly ledöntötte az oszlopokat. A rombolás nyugat felé egész St. Pöltenig terjed, éjszak felé Brünnig és Preraurig, kelet felé Magyarországig, honnan a rombolás felől még nem érkeztek hirek, dél felé Bádenig. Három napig postán jöttek a táviratok. Csak a legnagyobb erőfeszitéssel és kerülő utakon sikerült egy vonalat helyreállitani, hogy Bécs és Pest értekezhessenek.

➶ *(Jankovich László)* somogymegyei főispán ur elnöklete alatt egy társaság alakult, egy a megyét hosszában Kaposvárról Berzenczéig átmetsző vasutvonal létesitése tárgyában. E czélból Kaposvárott a főispán urnál márcz. 24-én tartott értekezleten egy több tagból álló választmány alakult, melynek feladata f. é. május 1-ig a megyei forgalmi kimutatást kidolgozni.

➶ *(Van der Elst és Zichy Edmund gróf)* engedélyt nyertek a portától egy, Konstantinápolyból Adrianopelen át Saloniknak épitendő vasutvonalra. Van der Elst már el is utazott Brüsselbe a szükséges vasutépitési anyag megszerzésére.

Mi ujság?

(Ő Felségéhez intézett) pápai levelet közöltek közelebbről a lapok, melyben a szent atya csapásokkal ijeszti, kiátkozással fenyegeti uralkodónkat a konkordatum elleneinek tett engedményeiért. Most a bécsi hivatalos lap kijelenti, hogy e levél apokryph.

** *(Ő Felsége a királyné)* a szülés utáni első templomba menete a szokásos ünnepélyességgel fog véghez menni. A királyné ez alkalomkor nem az oratórium, hanem a templom sanctuáriumában fog megjelenni s az átalános hálaimádság után égő gyertyával kezében az apostoli áldásban részesülni.

** *(A félegyházi eseményt)* igy adja elő a hivatalos lap sürgönye: „Asztalos Jánost lázitáson kapva a b ró m. szombaton estve elfogatta. Vasárnap éjjel ujabb lázitók fogattak el. A városba katonaságot kért a városi hatóság. Hétfőn korán reggel lázitó tüntetés. Délelőtt a községtanács helyeselte Asztalos elfogatását. A nép a várt Madarász eleibe siet a vasutra s a katonaságot insultálja. Madarász Czegléden maradván, a boszus nép ostromolja a városházát, beveri az ablakokat s nagy rombolást tesz, hogy a lázitókat kiszabaditsa. Az udvaron levő katonák lőnek, mire egy lázitó, Petróczi terhes sebet kap. Délután ujabb zavargások, lovasok jöttek városunkba. Egy pandur életveszélyesen megveretik. A nyugalom helyreállt.“ Ehhez még a következőket: Császár nevü izgató, elcsapott oskolamester, Asztalos társa is elfogatott, Kecskemétre szállittatott. Asztalost 15-én már kihallgatta a királyi ügyek aligazgatója.

** *(Az Asztalos-ügyről)* ujabb adataink vannak: Hétfőn délelőtt 10 órára a félegyházi főbiró Endre Mihály ur a városi bizottmányt összehivatta. Ez utóbbi a főbiró eljárását Asztalos, Császár és társai ellen tökéletesen helyeselte s határozatilag a főbiró kötelességévé tette, hogy a további izgatást minden eszközzel gátolja. Ugy értesülünk, hogy az az egy ember is, ki elesett, még nem halt meg. Békés módon az izgatott, féketvesztett tömeg annál kevésbbé volt rendreutasitható, mivel a husvéti öntözgetés közben a csőcselék nép sokat öntött a garatra is, és a kihágók nagy része részeg volt. Már a mikor a főbiró a tömeget szétoszlásra felszólitotta, röpültek kövek feléje. Az összeütközést mellőzendő, hivta be a főbiró a katonákat a városházába. Okozója e sajnos tényeknek, melyek oly fájdalmasan hatnak az alkotmányos érzületre, Asztalos János 14-kén reggel hozatott Pestre a megyei fogházba.

** *(A demokrata kör Kecskeméten)* eddigi neve helyett „Népkör“ czimet öltött s elnökét, a hirhedt Asztalos János ügyvédet az elnökségből kitette.

** *(Pesten egy nemzetiségi követ-kör)* alakult meg e napokban. Eddig nyolcz tagja van az országgyülési követek sorából: három szerb, egy ruthen és négy román. Megigérték még, hogy belépnek e körbe: Medanu, Petko, Stratimirovics és Markos képviselők. A kör elnökei: Csernovics

Várdai Ferenczé s több jelentéktelenen kivül:
Bethlen Gáboré,
Károly Zsuzsánnáé és
Bethlen Istváné, melyek mind eltüntek: 1629-ből.

I. Rákóczi Györgyé, melynek főtáblája az északi előcsarnokban még megvan;

Martinuzié, „Omnibus moriendum est" (mindnyájunknak meg kell halni) felirattal 1552-ből;

Gyulaffy Lászlóé 1754-ből;

Varkocz Tamásé 1566-ból;

Giczi (Géczi?) Jánosé;

Gyeröffy Andrásé, mint gyilkosok által megölté;

Sztojka Zsigmond püspöké 1770-ből stb.*);

Kétségtelen, hogy szorgalmas kutatás után az egyház talajában még többet lehetne találni; de ujabb időben csakis Haynald Lajos volt erdélyi püspöknek vannak ez egyház körül művészi érdemei, ki rövid püspöksége alatt az egyház faragott köveire mázolt vakolatot lehányatta, s nagy költséggel adta vissza az egyház belsejének régi, tiszteletet előidéző szinezetét.

II. A Batthyaneum.

A Batthyaneum vagy Batthyány-féle gyüjtemény *gr. Batthyány Ignácz* egykori erdélyi püspöknek köszöni lételét, ki eleinte csak csillagdát tervezett s e végből titoknokát Mártonffy Antalt Bécsbe küldötte volt, hogy mire a csillagda készen áll, csillagász is legyen hozzá.

1794-ben lett kész a trinitariusok hajdani egyháza és kolostorából átidomitott csillagda, a már visszaérkezett Mártonffy utasitásai szerint s homlokára ezen felirat lőn téve:

„1794. Uraniae C. Ig. de Battyan Ep. Tran. posuit."

E csillagdához a nemes és nagylelkü alapitó ásvány-, érem-gyüjteményt és becses könyvtárt kapcsolt, s 1798-ban Bonczidán 38,200 forint értékü magánvagyonával, mintegy fenntartási tőkével, Erdélynek, illetőleg egyházmegyéjének ajándékozá.

A Batthyaneum jelenlegi elrendezése a következő:

Elég tágas körlépcsőn jut az ember egy folyosócskára, melyen egy ablakközben, római eredetre mutató női szobor (talán Vesta vagy Diana) és egy Mitrász-töredék van. A gyüjtemény maga egy kisebb szobával kezdődik, melyben nehány darab avult természettani (physicai) eszközön kivül, pár ezeret tehető, de inkább darabjai szépsége, mint teljessége és sokfélesége által kitünő ásványgyüjtemény van. Ehhez kisded mellék-kamárában még nehány, csekélyebb becsü régészeti és őslénytani darab járul. Az épületrész s talán az egész intézet némi elhagyatottságára utal a jelenben, hogy a felpadlat (plafond) boritékának nagy része levált és lehullott.

Ez előszobául tekinthető gyüjteményszobából nyilik az ajtó a két emeletet elfoglaló fő- vagy könyvtár-terembe, mely elég disszel és tágosan van épitve, s egy fiók-termen és mellék-szobán kivül, felső karzatot s ujra egy kis félszobát foglal magában.

Mindez egész kiterjedésében rakva van könyvvel, még pedig ugy, hogy a rendes, falhoz állitott polczokon kivül, az alsó padlazat egy része is könyvvel, és pedig jobbára kötetlen könyvvel van berakva.

E könyvtár alapját ugyancsak az alapitó Batthyány veté meg, Migazzi bibornok könyvtárának 40,000 forinton megvétele által; melyhez az ő, Mártonffy, Szepessy és Kováts Miklós püspökök és Buczy Emil kanonok könyvei járultak.

Köteteinek száma a jelenlegi könyvtárnok állitása szerint 26—30,000 között állhat, ha azt meg nem haladja.

Áll pediglen a főterem alsó részében a bibliagyüjteményből, mely igen gazdag és becses; közöttük I. Rákóczi György fejedelem házi bibliája; ebben a fejedelem sajátkezüleg jegyezte be, hogy melyik részt hány izben olvasta el (az uj testamentumot talán 17-szer!) A biblia-gyüjteménytől jobbra az ugynevezett Commentáriusok (szentirás-magyarázatok), aztán a szent atyák művei s a rendszeres theologia következik, melyet a historiai művek gyüjteménye zár be.

Az emeletben a jogi, bölcselmi művek és a klasszika litteratura (római, görög irók) foglalnak helyet.

A terem főhomlokát az alapitó arczképe disziti.

Van egy kis éremgyüjtemény is, inkább anyagilag értékes, mint ritka darabokkal.

De legbecsesebb része a könyvtárnak azon kis szobában van, mely a karzatról nyilik a fennebb leirt természettani gyüjtemény fölé.

Ebben vannak a könyvtár kincsei: gyönyörü miniatur-művekkel diszlő XII—XIII-ik századi barát-iratok; nyomtatási zsengék (incunabula) s végre az egykori nagyhirü országos fehérvári káptalan régi okmánytárának, az égetések s rablások után megmaradt töredéke.

Ez utóbbit több tekintetben felhasználták gr. Kemény József és dr. Ötvös Ágoston derék történetbúváraink.

Többszörösen kanyargó csiga-lépcső vezet a könyvtár-emeletből a csillagdába, mely jelenleg szintén gazdátlanul áll, bár látszik, hogy valamikor elég ahhoz értőleg vala berendezve.

Ez egy főteremből s két fülkécskéből áll.

A főteremben elavult távcsövek állanak Herschel és Gregori-félék; a falakon hirneves csillagászok képei; az egyik fülkében sötét kamra, másikban egy költségesen felállitott délkör-jelző áll.

Egy jó mezei távcsővel, a szabadra nyiló erkélyről feltárul a vizsgáló előtt Erdély legfelségesebb vidéke: a Maros mentén éjszakfelé a sz.-imrei csatatér, nyugatra a tündér Ilona várromjait hordó *Kecskekő*, a XIV. Lajos arczát viselő *Csáklya* s az óriási *Pilis*. Dél-nyugatra Erdély aranyhegyei s mindezeken elterül közelben a gyönyörü *Hegyalja*, szebbnél szebb fekvésü szőlőhegyeivel s lábainknál a hires *Rózsamál*. (Vége következik.)

P. Szathmáry Károly.

*) Antonii Szeredai: „Series Antiquorom et recentiorum episcoporum Transylvaniae."

Hunyadi László sirköve,

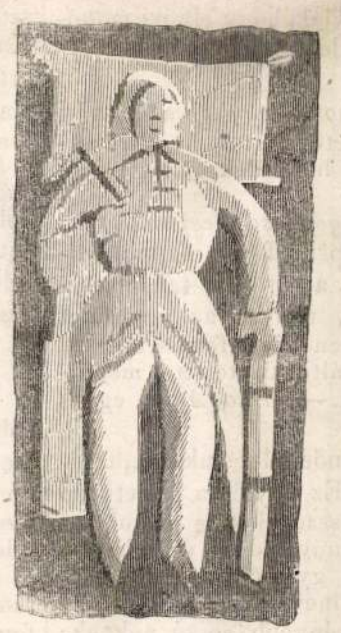

Hunyadi János sirköve,

János Zsigmond sirköve,

Izabella sirköve,

a gyula-fehérvári székesegyházban.

Egyveleg.

** *(A budai fürdők koráról)* érdekes adatokat közöl a P. Lloyd. E szerint a rácz-fürdő 370—400 éves lehet, valószinüleg Mátyás korából; a rudas-fürdő 320 éves, s 1543—1548 körül a budai török kormányzó létesité; a királyfürdő körülbelül 310 éves, 1560—1566-ban alapitá szintén a budai török helytartó. Legifjabb e sorban a császárfürdő, 290 éves, s Sokoli Mustapha épitetté 1566—1579-ben.

** *(Egy elszegényedett herczeg.)* Közelebb húnyt el Párisban a nagy vagyonu s előkelő nevü Jablonovszky herczegek egyik sarja. Ausztriát adósságok miatt kellett elhagynia. Egy ideig Párisban tartózkodott, s a legmagasabb körökben fordult meg. Még a Tuilleriákba is járt volt. Azután egyszerre csak alá bukott csillaga. Londonba vándorolt, hol Bruce név alatt jó darab ideig irnokoskodott. Ebben az alárendelt helyzetben ismerte föl Merton Mózes pénztőzsér, ki nevével nagy számitásokat kötött egybe, s bureaujába, üzletébe vette. A számitások valószinüleg puszta konbinácziók maradtak, hanem Jablonovszky herczeg azért halálaig Merton Mózes titkáraként működött.

** *(Női ruha oltalma égés ellen.)* A gyakori szomoru esetek, melyeket a női ruhák tűzveszélyessége okozott, a vegyészeket oly anyag föltalálására serkentették, mely által a bajnak elejét venni lehetne. Angliában végre ki is találták, hogy a szénsavas szikső e czélra legalkalmasabb. Igaz, hogy a szer által sincs a ruha szenesitése megakadályozva, de igen is a láng föllobbanása ugy, hogy tulajdonképeni veszélyről szó sem lehet. E szert „Lady's life preserving Starch" (női élet oltalmazó keményitő) név alatt árulják. De ezen szer a mi viszonyainkhoz mérve tulságos drága, s más anyagot is birunk, mely e tekintetben kielégitő. Ez a kénsavas légköneg (amoniak), melyet a gázintézetek nagy mennyiségben s nagyon olcsón állitanak elő. Ez anyag még egyéb tárgyakra is, ugymint épületfa, a szinházi diszitmények, vászonra stb. nagyon czélszerüen alkalmazható s ezeket tüzveszély ellen oltalmazza.

** *(Európa államkiadásai.)* Kolb a statistika kereskedelmi könyvének uj kiadásában kiszámitja, hogy az összes európai államok jövedelme mintegy 2800 milló tallérnyi óriási összeget tesz, melyből a behajtási és az állami vállalatok üzleti költségeinek levonása után körülbelől 2240 millió tiszta bevétel marad. Mivel pedig a szükséglet 2500 millióra megy, rendes viszonyok között évről évre 260 millió tallér hiánylat mutatkozik. A főösszegből az udvartartás 59 milliót = $2^{6}/_{10}$ százalékot, a hadsereg 780 milliót = $44^{8}/_{10}$ százalékot s a nagyobbrészt a hadügy okozta államadósság 834 milliót = $37^{2}/_{10}$ százalékot vesz igénybe. E három tétel tehát már magában véve 1673 milliót vagyis $74^{7}/_{10}$ százalékot von el, s igy az államok közvetlen szükségleteinek fedezésére nem marad több, mint egy negyedrész. Mig 75 százalék államadósságokra, öldöklő fegyverekre s fejedelmi fényüzésre; minden egyébre, mint kereskedés és forgalom, kézmű és ipar, mezőgazdaság, iskola és nevelés, jog- és biztonságügy, művészet és tudomány stb, szóval az egész nemzetgazdaság és népnevelésre összesen csak 25 százalék! Még inkább kitünik az aránytalanság, ha a had- és az oktatásügyre forditott költségeket külön állitjuk egymással szembe. Az állambudget minden 1000 frankjából esik: Francziaországban 295 hadügyre, 11 oktatásra; Ausztriában 270: 19; Bajorországban 219: 22; Szászországban 218: 37; Würtembergben 218: 47; Badenben 182 hadügyre, 33 oktatásra.

törvény megtiltja, hogy a gyenge, legalább is 2—3 évet még meg nem ért halakat elfogdosák s ívás idején halásszanak; mert az erre vonatkozó fölebb előszámlált érdekek mellett még az is szól, hogy ekkép egy hal sem enyészne el magtalanul, és nem lennénk annyira mint most, kitéve a veszedelemnek, hogy egészségtelen, petyhedt húsu hal kerül asztalunkra. Tapasztalt dolog ugyanis, hogy a hal a mint ikráját eleresz tette, szembetünően elgyengül s testét, a mozgás — egyik életszüksége kielégitésének — hiányában, kivül, sőt belül is rovarok lepik el, melyektől lassankint, a fiatala előbb, a véne később, körülbelől csak egy hó multával szabadul meg, lerázás, kidörgölés vagy elválás által, s teljes egészségét csak ez után nyeri vissza. Ez idő alatt húsa is izetlenebb. Tehát nemcsak azon időre kell a halászatot megtiltani, mig az ívás tart, hanem tanácsos a tilalmat még ezen túl is 4—5 hétre kiterjeszteni, midőn a hal teljes üdeségét visszanyeri.

De mit mondjon a törvényhozás arra, hogy a gőzösök habverése partra veri a petéket s azok ott megszámlálhatlan menynyiségben elvesznek; hogy a csatornák által sebesebb folyást nyert viz kiméletlenül elsodorja a meder növényzetét, melynek oltalmában eddig oly biztosan rakta le ikráját, s melyekben sok halfaj minden táplálékát föllelte; végre, hogy a falvak s városok söpredékének levezető csatornáin s a gyárakból, a hal életének ártalmas anyagok folynak vizeinkbe?

Poroszországban, több német herczegségben, Svájczban, valamennyire Angliában is, különösen azonban Francziaországban már több évtizeddel előbb részletes törvényeket léptettek életbe a haltenyészet védelmére; de mindenütt kisebb-nagyobb eredménytelenséggel. Az ívás idején, — mintha csak épen azért, mert meg volt tiltva a halászat, — titokban annál inkább irtották a halakat; sokan egyéb kor nem is foglalkoztak a halászattal, csak hogy azon gyanuban se legyenek, hogy hálójuk van, s ilyenkor, mert a tiltott halászat gyümölcsét busásan megfizették, gyanu alá sem jöve halászgattak. A mint a halászati bérleteket hosszabb időre kötötték, a bérlő mindig tudta módját találni, hogy a bérlet ideje kiteltével üresen hagyja a vizet, habár ki is volt kötve, hogy a bérlet leteltével a becsü szerint átvett halmennyiségért felelős. Francziaországban hiába iparkodtak rendeletek, szigoru őrködés mellett emelni a haltenyészetet, mignem 15 évvel ezelőtt Huningueben oly közvetitő intézetet állitottak, mely a haltenyésztésre szükséges ismeretek terjesztése mellett, az egészséges peték összegyüjtésével, részben saját felügyelete alatt termelésével, bevásárlásával s kiköltetésével és eladásával foglalkozik. Ezen intézet csakhamar azon eredményt eszközölte, hogy a halászok és bérlők saját érdekeik helyes fölismerésére vezetve, kimélni kezdték az idétlen kis halakat, s az ikrát gondosan összeszedték és ápolták. A gyenge halat nem vitték többé vásárra, hanem bevárták, hogy az egy-két ivadékot szaporitson. Ívás idején gondját viselték az ikrának, mert azt a huninguei intézet jó áron megvásárolta.

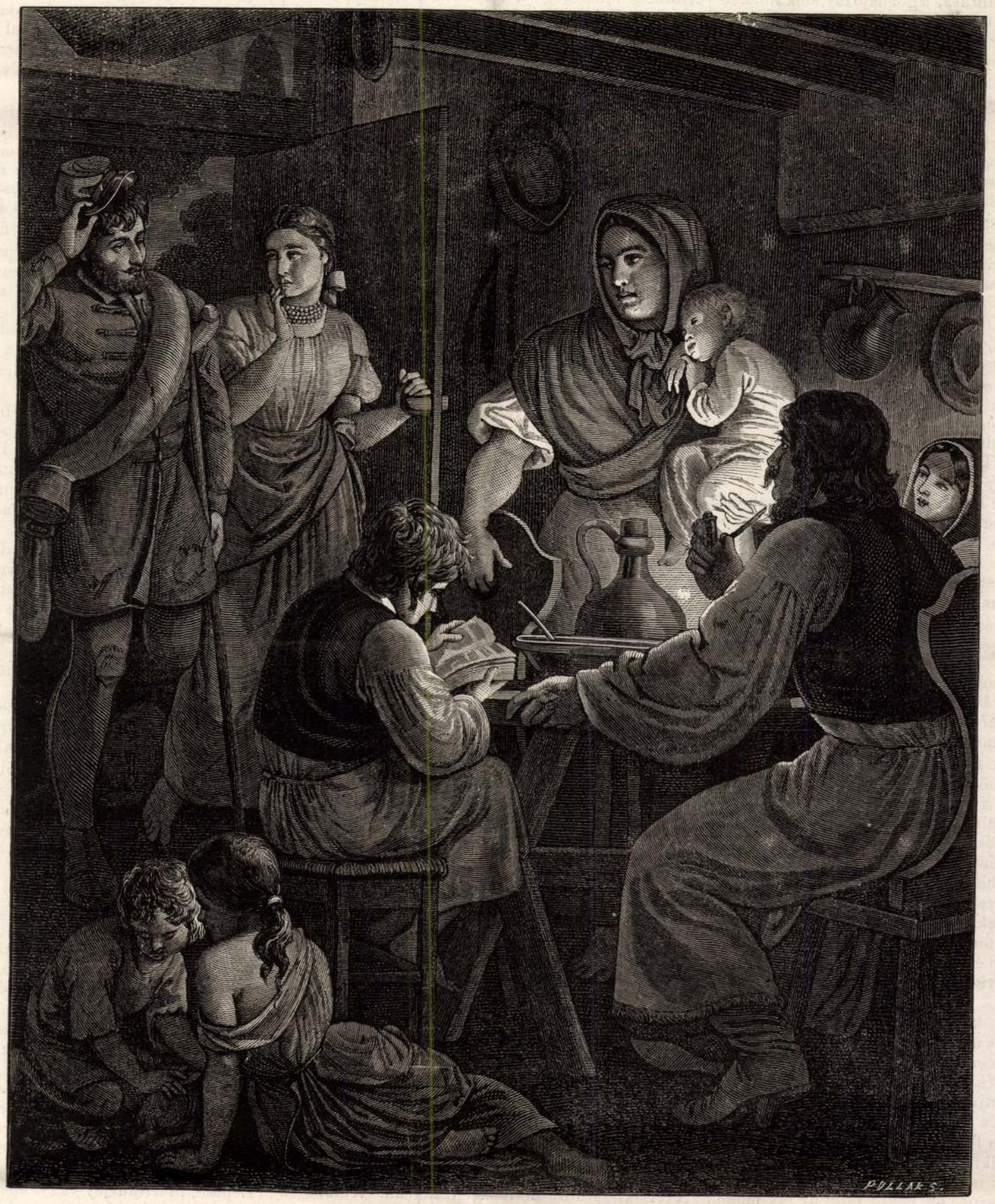

Családi kör. (*Az Arany-albumból.*) — *Thán Mór* eredetije után fára rajzolta *Jankó.*

E számitás, gondoskodás, az önérdek kielégittetése, másrészt az alkalom, hogy ki-ki könnyen benépesithette vizeit az intézettől nyert egészséges petékkel vagy az apró halakkal, — mindinkább terjesztette a haltenyésztés iránti érdeket, s ma a közönség több és olcsóbb halat fogyaszt, mint előbb, jóllehet Francziaország, a nagyobb vizbirtokok csekély számánál fogva, a haltenyésztésre nem a legkedvezőbb körülmények között áll.

Ilyen a huningueihez hasonló intézet volna nálunk is szükséges, hogy a hal folyton ne fogyjon vizeinkben. Nem mondom, hogy annak szükséges oly nagyszerünek lenni, mint azt Huningueben a franczia kormány, mondhatni fényüzéssel, kiállitotta. Az sem kellene, hogy hasonló intézetet nálunk is a kormány állitson föl; sőt ajánlatosbnak látszik, hogy ilyesmit maguk az érdekeltek, különösen a földbirtokosság kezdeményezzen s a kormány közbenjárása, még a törvényhozás oltalma is csak a legszükségesebbekre nézve vétessék igénybe. Ilyesminél a hatalom beavatkozása hamarább hathat zsibbasztólag, mint gyarapitólag. Az ily intézet, hogy minél kiterjedtebb alapra támaszkodhassék, a tömeges átalános részvételt igényli, mi által a közérdek oltalmát élvezheti.

Alapjában a huningueihez hasonló nehány intézet Angolországban, Svájczban, Münchenben a királyi állatgyógy-iskolával összekötve s hozzánk legközelebb Salzburgban is van, melyet egy 1865. jun. 15-kén életbe lépett társaság tart fenn. Ezen intézetek belszervezetét körülményesen leirni tán fölösleges volna, a mennyiben az természetesen mindenütt a helyi viszonyokhoz van alkalmazva, s bizonyosan mi is kénytelenek lennénk saját erőnkhöz és viszonyainkhoz mérni terveinket. Csak az eszme, czél jelentőségével, az eszközök megválasztásának föltételeivel kell inkább megismerkednünk. Mindnyája szervezete ez alapeszméből indul ki: — eszmecsere által tisztázni a haltenyészet emelésére vezető ismereteket; ezeket minél nagyobb körben terjeszteni; a gyakorlati téren nyilatkozó sikert jutalmazni, egyesek erélyét ösztönözni; gondoskodni egészséges magról, mely a folyton pusztuló tenyészetet uj sarjadékkal gazdagon pótolja.

Oly egyletekre volna nekünk is szükségünk, melyek ezen czélokat hasonló módozatokkal tűznék maguk elé; mert csak igy lehet, hogy a peték évről évre milliárdonként elvesse a gőzösök habverései, s a viznek az üledékes csatornák s a gyárak ártalmas üritékei s több efféle miatt, — kellően pótoltassék; csak igy lehet a törvény oltalma az ivás idején halászás ellen sikeres. Erre nézve azonban szükséges, hogy megváltoztassuk szokásainkat. Eddig csak pusztitottuk, gondatlanul vesztegettük a halat, melyet a természet ingyen jó kedvéből hozott s számunkra a véletlen megtartott. Nem hiszem, hogy találkozzék e soroknak olvasója, ki ezzel jövőre is beérné. Haltenyészetünket nemcsak a gondatlanság nézi félvárról, de a szakértelem hiánya is közönynyel hagyja. — Ezen változtatnunk kell.

A mint a földmivelés érdekében a tagosztályt behozták: a marhatenyésztés a közlegelőkről az istállózásra szorult, miből a vetett takarmánynyal

gazdálkodás s lehetőleg a szeszfőzésnek a földmiveléssel szorosabb összekötése vált szükséggé. A cselekmények szoros összefüggésénél fogva, a dolgok következetes egymásutánjának törvényét egyébben is tapasztaljuk. A haltenyészetet illetőleg, mig majd minden gazdálkodásunk az ős termelésre volt bizva, könnyebb volt a halászat eredményével is egyedül erre támaszkodnunk; — de most, midőn mind a földmivelés, mind az ipar minden ágában mindinkább a szakértelemre alapitott javitás, jobb, ujabb nemü kezelés vált szükséggé s jut naponkint nagyobb érvényre; midőn a nagyobb adózás, nagyobb kényelmi igények következtében, mindenki rendes keresetre van utalva; a nagyobb fogyasztás mindig több élelmiszer előteremtését igényli; a csatornázás, különböző gyárak felállitása, a gőzhajózás nélkülözhetlenekké váltak: lehetlen, hogy a halász továbbra is csak a kétes szerencsére legyen utalva, s a haltenyészet az őstermelésre hagyatva, hogy vizeink haltól parlagon álljanak. — Egy lépést kell tennünk előre e téren is. Elmaradhatlan, hogy a haltenyészet jelen senyvedő állapotával tovább be nem érve, szakértelmes haltenyésztéshez fogjunk.

A természet, mint láttuk, eléggé gondoskodott a hal szaporaságának első föltételéről, a mag — illetőleg petebőségről: fő feladatunk tehát nem az, hogy uj tenyészanyagot termeljünk, — hanem, hogy a természettől önként és bőven adott tenyészanyagot minél inkább meg tudjuk óvni elleneitől, a gondatlan halászoktól, az áradások hűtlenségétől, a gőzösök habjaitól stb., és hogy a tenyészanyagot fel tudjuk tartani, jobban ki tudjuk fejteni, teljes kifejlődéshez juttatni. Mert mint tudjuk, a gondatlan bérlőt, a mohó halászt és a léha horgozókat — kik nálunk, szerencsére, alig ismeretesek — valamint a vidrát kivéve, — a haltenyészet egyéb ellenségei különösebben a petéket s a fiahalakat kifejlődésük első korszakában pusztitják. Ha a hal fejlődésének első korszakán túl van, — j'ihetnek a hullámok, mehet a viz árja szanaszét: a kifejlett hal szabadon fiezkándoz, s ekkor még a hüzhödt csatornák mérges folyadékát is kikerüli, s csak a rekesztők és czölöpözések elől tud nehezen menekülni.

Ime, a haltenyésztés ismerete épen azon előnyökre vezet, melyek által képesek vagyunk a a hal tenyészanyagát összegyűjteni, azt a megromlástól s ellenségeitől megóvni, annak ereje szerint való kifejlését elősegitni, lehetőleg biztositni. Erre nézve természetesen szükséges, hogy ismerjük a halpeték lényegét, az ivás vagy a petemegtermékenyités természetét, a halmagzat fejlődésföltételeit, valamint a kifejlett hal föntartásának, gyarapodásának tényezőit. Mindezen ismeretekkel birva, különösen ha lesznek haltenyésztő társulataink, miként fölebb érintők, melyek közvetitő intézeteket alapitnak, hogy ez ismeretek terjesztessenek, a petéket összegyüjtsék, kifejleszszék stb., ekkor reménylhető, hogy halaink nem fognak folyton fogyni, hanem hallal benépesithetjük azon vizeket is, melyekben a halak már érezhetőn fogyásnak indultak. Igy lehet az, hogy a Tynen, a gőzhajók élénk forgalma mellett is kielégitő halászat van; s igy érhetjük el mi is, hogy legélénkebb forgalmu viziutjaink sem lesznek a hal hiányában.

Némelyek, különösen német irók, a haltenyésztést vagyis midőn a hal tenyészetéhez emberi gondoskodás és szorgalom járul, mesterséges haltenyésztésnek (künstliche Fischzucht) nevezik. Mi elégnek tartjuk ezt haltenyésztésnek nevezni: mert hisz, mig a hal ápolására sem gondot, sem fáradságot nem fordítottunk — mint péld. majdnem kivétel nélkül édes mindnyájan a négy folyam partjain — csak is tenyészetről lehet szó. Mesterséges haltenyésztésnek pedig csak az oly módok alkalmazását mondhatjuk, melyekkel a hal tenyészeténél a természet rendes működésébe külső erőkkel avatkoznak, illetőleg a természet rendes működésének lefolyását zavarják, péld. mikor valaki a halat, hogy az az ivás által erejét ne fogyaszsza, s minél hamarább elérjen bizonyos nagyságot vagy súlyt, — kiheréli, s igy tenyészti, mint ez egyebütt is, de különösen Angolországban szokásos. A mi czélunk a haltenyésztésről azon értelemben szólani, miként ezt fölebb kifejeztük, s a mesterséges tenyésztésről, a mint mi értjük ezt, csak is a fogalom tisztázása érdekében szólottunk.

Lehet hogy a haltenyésztés foganatositása elé nálunk is nagy akadályokat gördit, miként Franciaországban, azon körülmény, hogy a vízparti birtok legnagyobb része kis birtok, s a hal eleven természete nem igen engedi, hogy az egy helyt maradjon, különösen az ivás idejét megelőzőleg mindannyia nyugtalanul keresi a helyet, mely szaporitására alkalmas. Némely halfaj, például a tokfélék e végre majdnem egész életüket folytonos vándorlásban töltik. Quatrefages is ismerve a halak e tulajdonságát s a franczia-országi partbirtokok eldaraboltságát, mondá: hogy Franczia-országban ha találkoznék is, ki kisebb vizparti birtokán halat tenyésztene: meglehet, hogy a vidéknek, melyet a szokottnál több hallal látna el, jó szolgálatot tenne; de kétli, hogy egyszersmind önmagának is használna. — Mint tudjuk, nálunk is igen eldarabolvák a birtokok; de azért nem hiányznak nagy vizparti birtokosaink, minők p. o. a Duna mentén a Pálffy s Eszterházy herczegek, az esztergami és kalocsai érsekségek, a m. kir. kamara, a magyar tudományos egyetem, b. Sina, az Eltz grófok, Albrecht főherczeg; a Dráva mellett Lippe herczeg, gr. Pejacsevich és b. Prandau; a Bodrog és Tiszapartjain: Breczenheim herczeg, az Andrássy grófok, a Lónyayak, Majláth grófok, Sennyey bárók, gr. Vayak, gr. Károlyiak, gr. Pallavicini, Karácsonyi, Kárász; a Balaton mellett az Inkeyek s gr. Festetich stb., kiknek több mértföld hosszat öntözi birtokaikat a viz. Az ily nagy birtokokon mindenesetre azonnal foganatositható lenne a haltenyésztés; a kisebb birtokokra nézve pedig szükséges az egyesülés s a haltenyésztést közvetitő és elősegitő intézetek fölállitása, s itt-ott több-kevesebb gond, beruházás, szóval pótlása annak, mit a természet megtagadott volna.

Gyula-Fehérvár.

(Folytatás.)

II. A vár nevezetességei, régészeti és statistikai tekintetben.

Legtisztesebb és minden tekintetben legbecsesebb épülete Fehérvárnak a *székesegyház*, mely épitészeti tekintetben hazánk legelső monumentalis egyházai közé számitható; a benne foglaltakat illetőleg pedig még ma, annyi kirablás és rombolás után is gazdag és érdekes történeti és régészeti muzeum, mely figyelmünket kiválóan igénybe veszi és megérdemli.

I. A székesegyház.

A székesegyház, ugy a mint jelenleg áll, négy épitészeti korszak nyomait hordja magán.

A régibb román kor nyomait mutatja az alsó falak nagyobb része, különösen a déli főkapu és oldalfal, a még meglevő két kisebb apsis; az ujabb vagy átmeneti román épitészet korába sorozhatók a kereszthajó egészen s a tornyok alsó része; a csúcsíves (góth) épitészet fénykorára utaló utánzat az 1753-ban Stojka püspök által kiépitett szentély, valamint az egész egyház csúcsíves boltjai is, melyek azonban eredetiek is lehetnek. Végre a paróka (barocco) modort az északi oldalon épült bejárat előcsarnoka s a főbejárat előtti korlát faragványai képviselik.

Az egyház jelenleg egy előcsarnokból (paradisum), mely a két torony közét foglalja el, s az ékes faragványokkal diszitett főbejáraton (portale) belől nagyszerü három hajóju belegyházból áll, melyet kereszthajó metsz át, s melyen belül a téres szentély áll.

Egész hossza 261, szélessége 120, magassága több mint 60 láb; a fő- és oldalhajókat hat-hat oszlop választja el, melyek főtélyei (Capitel) kétfélék: egyszerü románok, korinthi modort utánzók s később kori gazdag és művészi diszitésüek rózsafüzérekkel, az alapok attikai modorban, szabályos sarklevelekkel, melyek szintén legalább is a XIII-ik századra utalnak hazánkban. Különösen szép egy pár vizi-liliomokkal ékitett ívtartány (console) a déli hajóban, melyek egyikét Henszlmann is érdekesnek tartá a lerajzolásra, s a „Régészeti kalauz"-ban közlésre.

A falak nagy köbszerü kövekből vannak épitve; legnagyobb diszszel a déli oldalon s a még meglevő, belől mellék-oltárok által takart két kisebb köralaku kiszökellésen (apsison), melyek egyikén (az északin) még a középkorban divatos épitészi elmésségnek is érdekes példányára akadunk: egy rébuszra, mely *három nyulat* ábrázol, oly ügyesen összeállitva, hogy bár mindössze csak három fülök van, mégis mindháromnak meg van mindkét füle.

Tornyai közől a déli van (nem egészen szabályosan) kiépitve 24 öl magasságra, az északi oldaltorony csak a fedélig áll fenn s a félelmességig repedezett állapotban van.

A régi sirboltok ez idő szerint felbontatlanok; egy ujabb a szentély alatt nyulik be s a közelebbi idő kath. püspökeinek tetemeit zárja magában egyszerü fülkékben; a Csiszár családé az előcsarnokból nyilik le.

De benn, az egyház belsejében vannak azon kegyeletes emlékek, melyek az ide zarándoklott honfiu figyelmét különösen magokra vonják.

A déli mellékhajó, legnyugatibb boltja alatt három sírláda (sarkophag) áll, melyek közül a közbelsőt a nagy Hunyadiénak, az ennek jobbján esőt Hunyadi Lászlóénak tartja történet és hagyomány; a balján levő pedig kétségtelenül *Székely Jánosé*, a kormányzó testvéréé.

Az elsőnek hihetősége mellett még több szól, mint Hunyadi Lászlóé mellett; legalább nincs mi meghazudtolja; ellenben ez utóbbin oly jelek vannak, melyek a véleménynek inkább ellene, mint mellette szólnak. Ilyen például a paizs, melyen két dárdával átszúrt medve van; e mellett jobbra *F. C.* betük, balra *A.* betü, melyek egy Hunyadi koporsón mind idegen jelek.

A nagy Hunyadiénak tulajdonitottat báró Bajtai püspök 1766-ban kinyittatta; de semmi igazoló emlékre nem akadtak, mi az annyi izben történt feldúlást tekintve, épen nem csoda.

A harmadik Székely Jánosé, melyen mint a két előbbin is hanyatt fekvő és lábait (még megvoltak) oroszlánra fektető férfiu látszik, teljes hadi díszben. Jobbra családi paizs (talán az ősi vagy épen csak a székely nemzet ős czimere) s ezen terjesztett szárnyu sas, (turul?) Balra más czimer a magyar négy folyammal (nyalábbal). A koporsó lábánál még egy harmadik czimer is van: a szájában gyürűt tartó holló, a Hunyadi-czimer.

A sírláda fellapjának körzetén pedig ezen felirat olvasható:

„Miles. Joannes. vocatus. frater. Gubernatoris. sit. junctus. coelicis. choris. Anno. Dni. MCCCCXXXIIII (1434). De Huniad. és ujra:

Hic. est. tumulatus. Johannes. miles. junior. de. Huniad. vocatus. frater. ejus. (Itt fekszik az ifjabbnak nevezett Hunyadi *János vitéz*, amannak testvére.)

E három érdekes sírládával szemben a tulsó északi oldalon emezeknél nagyobb fénynyel, alabastrom- vagy márványból kiállítva még más kettő van.

Ezek egyike *Izabellá* királynéé, másik fiáé, *János Zsigmondé*. Ezek az előbbieknél sokkal épebbek, s hitelességök az össze nem téveszthető czimerek miatt kétségtelen.

Izabella sírládája fedelén teljes magyar díszben öltözött koronás nőalak, karjain többszörösen hólyagos szabásu köntös. A családi czimer négy részre osztott paizs, melynek jobb szárnyán gyermeket nyelő kigyó, balrészén egyszarvu és oroszlán, az alsó jobb szögleten a magyar kettős kereszt a hármas halmon; balon három koronás oroszlánfej; a másik czimer a lengyel sast ábrázolja.

János Zsigmond teljes hadi díszben van kifaragva. A családi paizs itt is négy részre osztva; az első negyedben koronás sas (lengyel), a másodikban nap és hold (székely czimer) s egy orditó farkas (Zápolya); a harmadik negyedben a magyar négy folyam (nyaláb); az utolsóban egyszarvu és oroszlán.

Felirat egyik sírládán sincsen; de az oldalok is igen ékes faragásokkal díszlenek. A sírládák üresek.

E sírládákon kivül igen sok emlék van és még több volt ez egyház falában, padolatán. De ezek egy része oltárokká vagdaltatott (Bethlen Gáboré, Rákócziaké), más része felfelé levén forditva a rajta járó-kelők léptei alatt kopott el (Lépesé, Martinuzié) vagy épen befelé fordittatott. A nagy és kis előcsarnokban még láthatni darabjait I-ső Rákóczi György nagyszerü fekete márvány siremlékének.

Ezelőtt egy századdal még a következőké volt teljesen olvasható:

Geréb Lászlóé, Mátyás király rokánáé az egyház külső falában;

Antal nyitrai püspöké, ugyanott.

Benn az egyházban:

Szalay Báró Sztojka Zsigmond (Antal) püspök emléktáblája 1753-ból, midőn a szentélyt (ad veterem plane formam) helyreállittatta;

Lépes Györgyé, a sz.-imrei csatában elesett hős püspöké 1442-ből;

István (Imre) püspöké 1419-ből (részben ma is látható a jobb oldali oltár előtt);

Nagy Mátéé, neje *Toroczkai Anna* által állitva;

Lencsés Györgyé 1593-ból;

Vas. Ujs. 1868

Gyulai István aranymives

Debrecen, 1600

Tört. Tár, 1897, 553

Gyulai István, ötvös, 1598-1600,
Debrecen.

Történ. Tár

1887, 594-607.

Révész: Debreceni ötvösök
rendszabályai.

Gyulai János, ötvös, 1598–1600,
Debrecen.

Tört. Tár
1887, 594–607.
Révész: Debreceni ötvösök
rendszabályai.

MDK

Gyulai Iréb

V. Orsz. Iparm. kiáll. Mües. 1965.

Gyulai Irén [iparmüvén grafikus ? ruhatervező] MDL

Divatrajzok. Repr.

Fehér Rózsa: Ünneplőben 13. l

Család és iskola, Bp. 1961. március XII/3.

NIDK

Gyulai Irén

ruhaterv

4. Orsz. Iparműv. kiáll. Műcs. 1959. dec.

Gyulai Irén

Képes Ujság

1962

V. 19.

A Ruhaipari Tervező Vállalat modellje: nyomott, prüge anyagból készült négyrészes nyári összeállítás
Gyulai Irén iparművész terve

Gyulai Irén

Formatervező, részt vesz a Kiállításon

Jubileumi Iparművészeti Kiállítás
1975. Budapest, jún – júl.

Gyulai Éva
dia attenvező

Gyermek rekaz modellek.

L-M: Kicsinyek dia atja

Tiliós, 1974. jun. 25 - 19 lap

Gyulai Éva
divattervező

Modellek (repro)

—: Gyerekrúhák
Nők Lapja, 1976. aug. 18 – 12 oldal

Gyulai Irén, grafikus

Rajz:

Repr.

Kérdi Éva: Szokatlan divatbemutató

M.-10

Nérszabadság, Bp 1973. máj. 27.

Gyulai Irén

~~[illegible]~~ io atterverő.

Illusztráció

Sorló Petérné: Egész napra.

Nők Lapja, 1973. november 17–18 oldal

Gyulai Irén
divattervező

Modellek.

—: Gyerekruk

Nők Lapja, 1973. november 17–19 oldal

Gyulai Irén divattervező

Szabad Művészet, 1947

I. évf. 6-7. sz. 126. o. kiállítások.

Ifjulási képzőművészeti és iparművészeti kiállítás.

Gyulai Irén disatrajzolónös.

Mezős Menuet.

1947. VI. 3. ; III. ist. 123. n.

3. old.

(: Hir. :)

Gyulai Éva
ruhatervező

M.D.K.

Ruha modelljeit mutatják
be a kiállításon.

Gyulai István: A IV. Magyar Iparművészeti kiállítás. — 16 l
Művészet, 1960. augusztus.

MDK

Gyulai Irén

Gyulai Irén /ruhaterv/ résztvett a IV.Orszg. Iparm.Kiáll.-on.

IV.Országos Iparművészeti Kiállitás.Műcsarnok. Budapest 1959 Dec. 18 - 1960. Jan.31. Kat.

Gyulai Trén, divattervező

midirukatervek

Magyar Ifjúság, 1970. aug. 20. 16. l.

Gyulai Irén, divattervező

- munkája A kisgyermek öltöztetése c. füzet.

-: Szine-java füzetek
Magyar Ifjúság, 1970. febr. 13. 16. l.

Gyulai Iván, grafikus

MDK

Rajzai. Repr.

Gyulai Iván : 6 r

18-19. l.

CSALÁD és iskola. Dp. 1968. September

MDK

Gyulai Iréh

Részt vesz a kiállításon

Jubileumi Iparművészeti Kiállítás
1975. Műcsarnok, jún–júl.

Gyulai Irén

Divatlaptervek

Ernst Múzeum. I. iparművészeti kiállítás.,1952.

lo 1.

nek két római-dór fejeze
kedik s a teljes gerendá
épületen lábazat fut végi
kiülésü, gyengén tagozott
zetta és rozetta sor disz
3 + 1 + 3 tengelyes, a r
liek. A cseré pel fedett
nyolcszögletes fa-huszárt
Belseje: A gerendás födémi
kétoldalt.

Kossuth Lajos-u. 3.
Jellege: Koraeklektikus.
Külseje: Földszintes lakóh
tól tartott szemüldökpárká

Kossuth Lajos-u. 23. Lakóh
Jellege: Barokk, XVII-XVII
Külseje: T alaku, szabado

Gyulai Iren
divattervező

Leányka és fiúöltözék
(repro)

Ledeser Margit: Igazi gyermekruhák
Tükör, 1975. ápr. 15 – 19 oldal.

Gyulai Iren
divattervező

„Öltözéktéro" (repro)

— : Öltözködés
Művészet, 1975. május - 20 oldal.

Gyulai Iréu
dioatteszerő

„Öltözéktesz" (repro)

—: Öltözködés.

Mű vészet, 1975. május - 20 oldal.

Gyulay Gergely

nem miniátor

dobandó

MDK

Gyulai Gergelyné

Schönherr - Semayer: Útmutató a Nagybányai Városi Muz. gyüjt. Bp. 1904.

Gyulai Iréne, [grafikus] MDk

Három rajz. Repr.

Fehér Rózsa: Ünneplőben 13. l.

Család s' iskola, Bp. 1961. március

KÖNYVBARÁT

Gyulai Irén, ruhaterv

MDK

4. Orsz. iparm. kiáll. Mücs. 1959.

MDK

Gyulai Irén

divattervei repr.

Anyu, vegyük fel az új ruhát.

Nők Lapja, Bp. 1958. március 27. [14. l.]

MDK

Gyulai Irén

és két társa divattervei repr.

Óvodások, iskolások. (képfelirat.)

Nők Lapja, Bp. 1958. január 9. 14. l.

Gyulai Irén ruhatervező M.D.K.
Tervező
a Ruhaipari Vállalat gyermekruha-tervezője.

/f.b./ Beszélgetés a gyermekdivatról

Magyar Nemzet 1963. május 26. 10.1.

MDG

Gyulai Irén

divattervei repr.

Kettőtől - tizenhatig.

Nők Lapja, Bp. 1957. február 14. [12-13.l.]

MDK

Gyulai Irén

divattervei repr.

Fiús mamák figyelmébe.

Nők Lapja, Bp. 1957. október 10. [18-19.l.]

Gyulay Gáspár

aranyműves

Sárospatak

XVI. sz.

Dívald Kornél

A sárospataki vár.

Bp. 1902. 42. l.

...ak

...ratmár m. 1943 július 10-én

RÓM. KAT. PLÉBÁNIA
...BÁNYA

alázatos szolgája:

Bertészpál
pápai kamarás,
plébános

Gyulay Gáspár

aranyműves

1565 be Perenyi Gábor föld-
birtokkal ajándékoz meg és
minden alattvalói járadék alól
fölment. Sárospatakon

Dl. 331. l

Dessewffy Sándor: Patak
vára és birtokosai ott le-
játszott élettörténetének
vetülő adatai. Temesvár
1901. 20. l.

.....-i m. kir. posta- és távirda-pénztár.

Nyugta

.....azaz: ..... Korona

mely összeget, mint évi ..... K lakpénzemből az 190 évi

4. Gáspár ötvös. 1565. Sárospatakon Perényi Gábor földbirtokkal ajándékozta meg és minden alattvalói járadék alól felmentette. (Divald K., MMÉE Közl. 34. k 331. l.)

~~Bodrogi János IV. 127~~

~~[illegible] V. 17~~

M.D.K.

Gyulay Gáspár, aranymüves

neve szerepel Perényi ~~Gás~~ Gábor 1560-évi adomány levelében, mely szerint földbirtokkal ajándékozza meg, s egyben minden alattvalói járadékoktól felmenti.

Divald Kornél: A sárospataki vár.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp.

1902. 36. kötet. 331. old.

Gyulai Gaál Miklós

tábornok, festő

lásd l. Gaál

Hadtört. Közl

1893-415-1.

1907. VIII. 20.

620/1907.

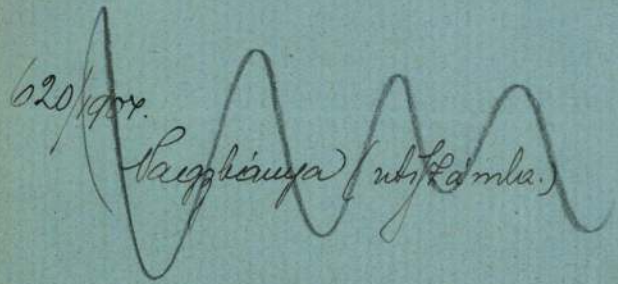

MDK

Gyulay Gál Miklós, 19.sz. első fele

Önarckép, gouache

Magy. rajz 500 éve. Szépm.Mus. kiáll. 1940.jan.

6 l.

Gyulai Gál Miklós [ ]

Megemlítve. (A XIX. sz. második felének ún. „jelentéktelen" művésze.)

Dévényi Iván: Képzőművészeti könyvszemle
- Szabó Júlia: Magyar rajzművészet
858-862.

JELENKOR, Pécs, 1973. szept.

XVI/9.

MDK

Gál Miklós

Férfiarckép

M.Biedermeier kiáll.képes tárgymutató
1937. nov. Mücs. 21 l.

120

Gál Miklós MDK

Férfiarckép

Mücsarnok 1937 Magyar Biedermeier Kiáll.

MDK

Gál Miklós

Férfiarckép

M. Biedermeier Kiáll. Műcs. 1937. nov.

21 l.

Gyulai Gaál Miklós festö.
/Szabadságharcos 1848/

Művészet.1905.IV.416.l.

4285

Gyulai János (I.) [Joannes Gjulai], ötvös. A XVII. század második felében egyike a legmódosabb és legtekintélyesebb ötvösöknek. A czéhbe 1573-ban lépett be, s később többször viselte az első czéhmesteri tisztet, így 1589., 1590. és 1595-ben is. Valószínűleg 1600. körül hunyt el.

Kolozsvárt

Jakab Elek. Kolozsvár tört. Pest. 1888. II. k. 313., 315. l.

Gyulai Eötvös Janis

1592 Kolozsvári
ötvös

lásd

Szádeczky II. 88.

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191 ... é

tésénél .....

jelenhetek, keresményemnek átvételére

nevü munkástársamat szóbelileg megbiz

Kelt ....., 191...

.....

tanu.

.....

tanu.

~~Gyulai~~ 8. János ötvös. 1573. vétette fel magát a kolozsvári ötvöscéhbe, melynek 1589-90. és 1595. első céhmestere volt. (Jakab E., Kolozsvár tört. II. 313, 315. l.)

— 2. János ötvös. A debreceni ötvöscéh 1598. kelt artikulusainak végén mint debreceni mester szerepel. (Révész K., Tört. Tár 1887 607. l.) ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

96

~~Bronzkarpereer V. 200.~~

4282

Gyulai Ernő, festő. Az 1860-as években Debreczenben működött.

Az O. M. Képkönüv. Társ. évkönyve. 1865/6. 240–245 l.
240, 241, 242, 243, 244.

Gyulai Ernő festő Debrecenben az 1860-as évek-
ben. (OMKT évk. 1865.)

± 1873. Pázmány Péter a barlangban prédikál c. képét
ajándékát vételre a Szépm. Múzeumnak.

Bronzkarperecz IV. 29.

GYULAI FERENC fotó

Fotó,1990.10.sz

A két Gyulai

Hazai fényképészetünk korai szakaszában jelentős szerep jutott az erdélyi részen élő fényképészeknek, gondolunk itt a dagerrotípia korszakában az „erdélyi kör" néven ismert amatőrökre, majd később e művészeti ág kiváló alakjára, Veress Ferencre. Századunk első éveitől kevés ismeretanyagunk van az ott működő fotóműtermekről és mestereikről, ezért is érdemesnek tartjuk kiemelni közülük a Gyulai családot, amely két generáción keresztül, mintegy hatvan éven át foglalkozott hivatásszerűen fényképészettel.

Gyulai Ferenc és fia, ifjabb Gyulai Ferenc pályája Székelyföldről indult. Idősebb Gyulai 1880-ban született és több helyen, több mesternél tanulta a fényképészetet. Először szűkebb pátriájában Bogdán Ferencnél, akinek Kézdivásárhelyen volt műterme az 1880-as évektől az 1910-es évek közepéig. Később Székely Aladárnál tanult és hosszabb időt töltött Strelisky műtermében. 1903-ban megnősült, feleségül vette Bogdán Ferenc leányát, Blankát. Ezután önállósította magát és rövid idő alatt három műterem tulajdonosa lett. Fő műterme Sepsiszentgyörgyön „saját ház"-ban volt, a Csiki u. 30. sz. alatt. Ugyanakkor fiókműtermeket tartott fenn Előpatakon, a Fürdő Sétatéren és Csíkszeredán, a Pototzy-féle házban. Szakmájának elismert mestere volt, amikor kitört a háború és be kellett vonulnia. Négy és fél év múlva visszatérve, Erdélyben szerette volna folytatni munkáját, de erre nem látott lehetőséget, ezért úgy döntött, hogy áttelepül. 1919-ben családjával együtt Budapestre költözött. Budán, a Margit körút (ma Mártírok útja) 87. sz. alatt nyitotta meg műtermét, amelyet 1929-ben bekövetkezett haláláig vezetett. Kiváló szaktudását 1909-ben Párizsban aranyéremmel, 1910-ben Budapesten ezüstéremmel jutalmazták.

Az ifjabb Gyulai Ferenc 1905-ben született, és már gyermekkorától a fényképészet légkörében élt. Valószínű, hogy apja és anyai nagyapja voltak első mesterei, majd nyugati tanulmányútra indult, hogy továbbképezze magát. 1926 és 1929 között Münchenben tanult. Ottani első munkái között találjuk szüleiről készített arcképeit és néhány, nemes eljárással készített, művészi ihletettségű tanulmányfejet. Müncheni éveiről egyébként ezt írja a Gyakorlati Fényképészet 1931. évi kiadás előszavában: „...Hálás köszönetet mondok volt tanáromnak, Urbán W., a müncheni fotóiskola tanárának, aki mély tudásával és ismereteinek gazdagságával vezetett arra az útra, amelyen járok."

Hazaérkezése után, apja halálakor átvette a budai műterem vezetését, de magasabb ambíciói is voltak, mert közben elvégezte a közgazdasági egyetemet és ledoktorált. Doktori címét műtermi felvételein is feltüntette, „Dr. Gyulai Fotó" pecsétet használt. Az ifjabb Gyulai mégsem a műtermi fényképezést érezte igazi hivatásának, hanem a fényképészeti ismeretek mind szélesebb körű kiterjesztése mellett kötelezte el magát. Életcélul az amatőrmozgalom hatékony segítését tűzte ki, amit a megfelelő szakirodalom közreadásával kívánt elérni. Dr. Gyulai így nem a műterme által lett elismert egyénisége szakmájának, hanem szakírói tevékenysége és az e témába vágó előadásai révén.

1962-ben kiadott *Fényképészmester könyve* című művének előszavában huszonhetedik fényképészipari munkáját ajánlja az olvasóknak. Már a húszas évek végén az Iparművészeti Főiskola szakelőadója, majd 1935—36-ban a Magyar Királyi József Nádor Műszaki- és Gazdaságtudományi Egyetem fotólektora.

1931-ben elindította a Fotóélet című folyóiratot, amelynek tulajdonosa, főszerkesztője és állandó munkatársa volt és maradt annak 1945-ben történő megszüntetéséig. A harmincas évek második felében szerkesztője volt még a Szakfényképész és a Fotóvásár című lapoknak is. A Fotóélet rövid idő alatt az amatőrök kedvelt lapja lett, mert sokoldalú segítséget jelentett azzal, hogy a fotózás minden részletre kiterjedő gazdag ismeretanyagát közvetítette. Hamarosan kiderült, hogy nemcsak a határokon belül, hanem kívül is kelendő. 1937-ben már szerkesztőségi fiókok voltak Békéscsabán és Szegeden, valamint Bukarestben, és akkor határozott úgy a szerkesztőség, hogy „közelebbi világvárosokban" is szerkesztőségi fiókot állít. Ez lett a bécsi fiók a Kolinstrasse 18. sz. alatt. A budapesti szerkesztőség és a műterem is a harmincas években a Margit körút 34. sz. alatt volt.

A tudományos ismeretterjesztést szolgálták ifjabb Gyulai könyvei és közleményei is, amelyek felölelték a fotózás technikájának minden fontos alapelemét és tizenhat országban tizenkét nyelven jelentek meg.

Az ő életébe is beleszólt a világháború, hadifo-

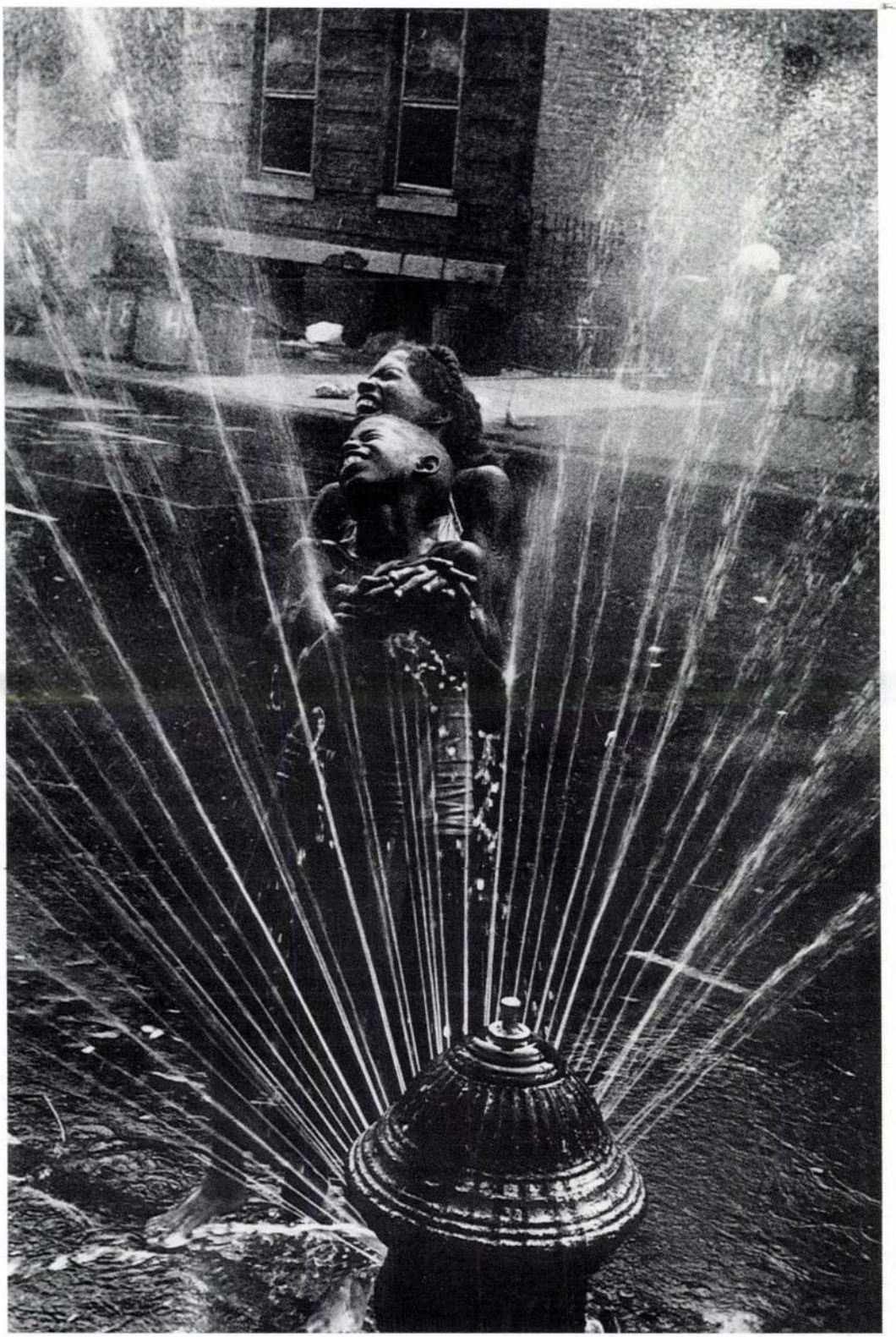

Leonard Freed felvétele, Harlem, New York, 1963.

id. Gyulai Ferencné, Losonczy Anna. München, 1926.
ifj. Gyulai Ferenc felvétele

id. Gyulai Ferenc. München, 1926.
ifj. Gyulai Ferenc felvétele

id. Gyulai Ferenc. München, 1926.
ifj. Gyulai Ferenc felvétele

A két Gyulai Ferenc, 1925.
ifj. Gyulai Ferenc felvétele

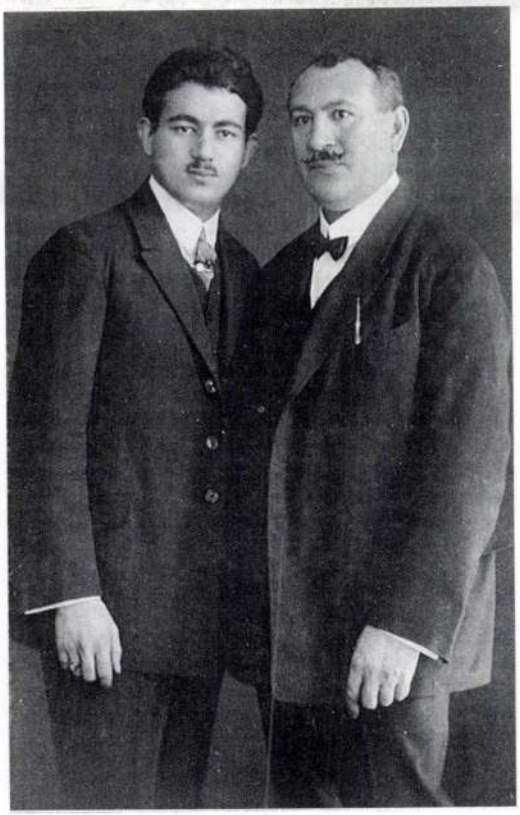

golyként a Szovjetunióba került, de onnan hazatérve újult erővel látott neki a maga elé tűzött cél megvalósításának, és nem sikertelenül: 1961-ben már a fényképészipar kiváló mestere volt. Így írta alá azt az ismertetést a Magyar Kisiparos című lapban, amelyben a II. Országos Fényképipari Kiállítás előkészületeiről számol be. A fotók elbírálásában zsűritagként is részt vett. Érdekességként megjegyzendő, hogy ennek a kiállításnak volt egy fotótörténeti része is, amelynek képeit a Nemzeti Múzeum Történeti Képcsarnoka adta kölcsön, s ezek között Gyulai-felvételek is voltak.

Sok irányú tevékenysége mellett műtermi felvételeket is készített, s ebben segítőtársa volt a felesége, aki maga is művelte az ipart, és férjének 1964-ben bekövetkezett halála után még két évig működött mint fényképész.

Hogy mennyire voltak mindketten gyakorló fényképészek, erről a szaklapokban megjelent felvételeik alapján kapunk képet. A Gyulai által szerkesztett mindhárom lap, de főleg a Fotóélet, több művészfotót közöl az 1931—32-es évekből, valamint az 1940—44-es időszakból. A szám szerint nem sok, mintegy húsz felvétel tematikailag két részre tagolódik, egyik része portréfelvételekből áll. A portré volt az igazi műfaja Gyulainak ifjúkorától kezdve. A közzétett képek részben gyermekfelvételek két kislányáról, részben természetfelvételek *(Téli köd, Szomorúfűzek, Vízesés)*, illetve városképek *(Tabáni éj, Mátyáskút, Vörösmarty-szobor)*.

A megjelent felvételek nem mutatják — és mennyiségük miatt nem is mutathatják —, hogy fotográfusi érdeklődése milyen széles skálán mozgott, ezt inkább írásai és előadásai dokumentálják. Ezek sem csupán elméleti síkon mozogtak, mindig összekötötte hasznos gyakorlati tanácsokkal. Például tanulmányi kirándulásokat szervezett és az évszakoknak megfelelő természeti felvételekhez adott útmutatást a kezdő amatőröknek. Ezekből a kirándulási témakörökből nem maradnak ki az állatfotók, vagy az építészeti és szoborfelvételek stb. sem. A technikai ismeretek átadása mellett minden alkalommal kiterjed figyelme a felvételek művészi szempontjaira is. Megszívlelendő tanácsokat ad Gyulai arra vonatkozóan is, milyen szempontok érvényesüljenek a fényképeknek a lakásban való elhelyezésénél.

Losonczy Anna, Gyulai felesége a férje nyomdokain haladt, maga is fényképész volt, és miként férje, ő maga is próbálkozott szakmájának gyakorlati és elméleti részében is képezni magát. A negyvenes évek elején neki is megjelent két képe a kislányairól a Fotóéletben, 1938-ban pedig a Szakfényképészben két cikke a fényképek színezéséről, pontosabban barnításáról *(Barna színezés)*. Minden bizonnyal a műterem gondjait is ő viselte, mert férjének erre már alig maradhatott ideje egyéb elfoglaltságai mellett. Ezzel magyarázható, hogy férje halála után még két évig vezette a műtermet, és azt csak 1966-ban, az ő elhunyta után számolták fel leányai.

Mi maradt fenn a Gyulaiak képhagyatékából? Röviden válaszolva, nagyon kevés. S az is több helyen szétszórva.

Egyik része a Magyar Nemzeti Múzeum Legújabbkori Történeti Múzeumának tulajdonában van. Gyulai Ferenc a halála előtti években, 1958 és 60 között adott át a Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokának tizenöt képet, a Bogdán- és a két Gyulai-műterem anyagából. Ez a fényképegyüttes irányította figyelmünket a három fényképész család életére, és széles körű mesterségbeli tudásukra is, mert a képek többféle eljárással készültek. Bogdán Ferenctől egy ferrotípia 1888-ból kislányáról, a későbbi Gyulai Ferencnéről, a kilencvenes évekből pedig Molnár Józsefnénak síremlékre készített porcelánképe. Említésre méltó, hogy a Molnár József nevű fényképész is a családi körhöz tartozott, mert a Bogdán család több tagjáról készített felvételeket. Idősebb Gyulaitól egy porcelánkép tartozik az együtteshez, amelyet nővéréről, Gyulai Cecíliáról készített 1910-ben.

Dr. Gyulainak ebben a hagyatékrészben csak Münchenből származó felvételei találhatók, közöttük a nemes eljárással készített három felvétel. Ezek első kísérletei lehettek ezzel a módszerrel, mert ez az eljárás már a múlté volt a húszas évek második felében. Ám 1931-ben, a Fotóélet egyik számában mégis megjelent egy guminyomata *(Az utolsó lépcsőfok)* feltehetően azért, hogy az általa átadott ismeretanyagból ez az eljárás se maradjon ki.

Gyulai-fényképeket őriz még a sepsiszentgyörgyi múzeum, ezeket Győri Lajos az 1975. évi katalógusukból ismerteti. E szerint idősebb Gyulainak huszonkilenc fényképét őrzi a múzeum az 1909—1912-es időszakból, ifjabb Gyulainak pedig két felvételét.

A múzeumi anyagokon kívül más intézményekben és magánszemélyeknél is fellelhetők képeik. Az eddig ismert, kevés számú kép alapján úgy tűnik, hogy dr. Gyulai műterme művészek, tudósok, általában az értelmiségi rétegek körében volt ismert és látogatott.

A fentieken kívül a család — dr. Gyulai két leánya — tulajdonában levő, talán százat sem kitevő családi felvételek egészítik ki a Gyulai-műtermek emlékanyagát, amely együttesen is csak némi ízelítőt tud adni egy nagy múltú és sikerekben sem szűkölködő fényképész-dinasztiáról.

Szakács Margit

Női tanulmányfej. München, 1925. guminyomat
ifj. Gyulai Ferenc felvétele

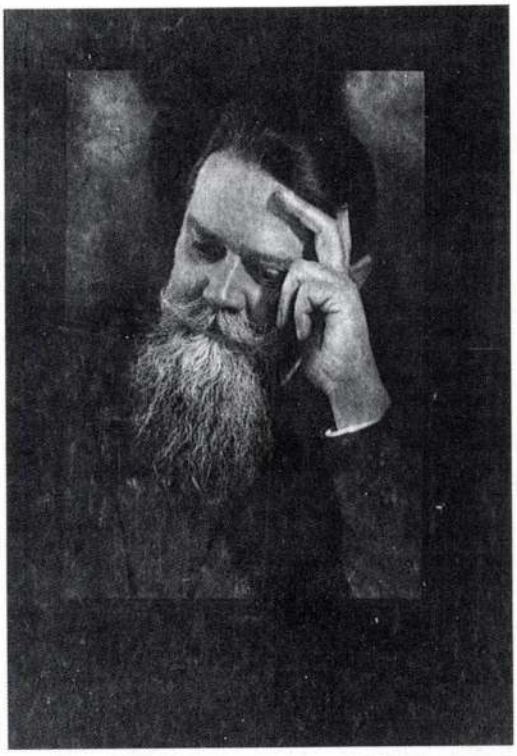

Férfi tanulmányfej. München, 1925. szénnyomat
ifj. Gyulai Ferenc felvétele

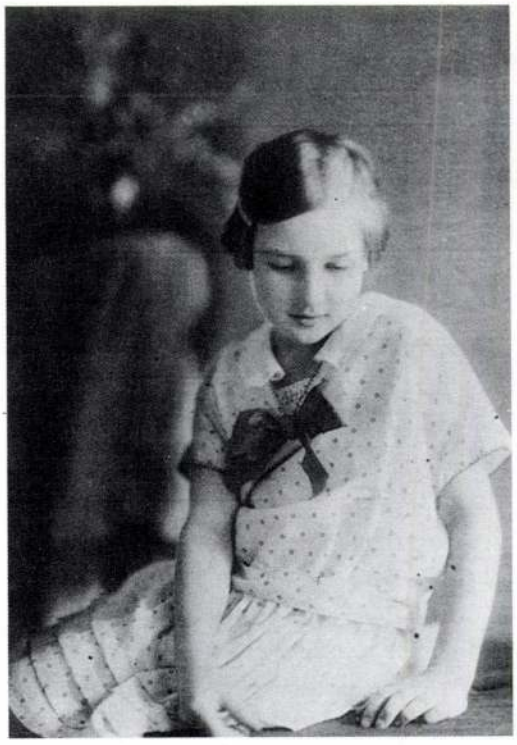

Gyermekportré, 1925. k. kinanyomat
ifj. Gyulai Ferenc felvétele

Ismeretlen szobrász műtermében. München, 1927.
ifj. Gyulai Ferenc felvétele

Bogdán Ferenc és családja. Kézdivásárhely, 1886. Molnár József felvétele

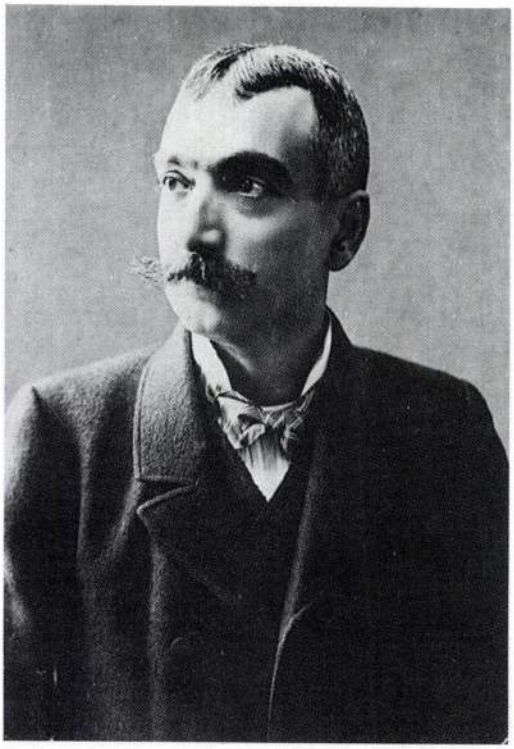

Bogdán Ferenc önarcképe. Kézdivásárhely, 1914.

Gyulai Cecília. Sepsiszentgyörgy, 1910. porcelán id. Gyulai Ferenc felvétele

Bogdán Blanka, a későbbi id. Gyulai Ferencné Sepsiszentgyörgy, 1888. ferrotípia Bogdán Ferenc felvétele

MDK

Gyulai Ferenc erdélyi vaitapitány
eitett a fundálastrok; a Rakóczi
idején mintodott erdélyben.

Balogh Jolán: A magyar renaissance
épitészet 52. o.

GYULAI Gál mózes

VERES Lujza: Festett herendi porcelánporték a Magyar Nmezeti Muzeumban. = Folia Historica 14. 1989 53.p.

GYULAI GAÁL László festő

† 1991.dec.31.

Uj Ember, 1992.jan.26.

Gyulai Gaál László festőművész december 31-én elhunyt. Az engesztelő szentmisét január 24-én, este 7 órakor a Pesti Jézus Szíve templomban mutatják be lelki üdvéért. Gyászoló testvére és családja.

könyve (Kv. 1926); *A Márk szerint való szent evangélium őseredeti alakjába visszaállítva* (Kv. 1927); *A Deuteronomium bevezetése* (Kv. 1930); *Kommentár a tizenkét prófétához. VIII. Mal'aki próféta könyve* (Kv. 1929); *IX. Habakuk próféta könyve* (Szilágysomlyó 1930); *X. Jóna próféta könyve* (Kv. 1930); *XI—XII. Obadja, Joél próféták könyvei* (Szilágysomlyó 1931).

Ligeti Ernő: *K. I.-tól — Nagy Károlyig.* Közli *Erdély vallatása.* Hosszú Márton rajzaival. Kv. 1922.

Kecskeméti Lipót (Kecskemét, 1865. febr. 27. — 1936. jún. 8. Nagyvárad) — irodalom-

gadta el a cionizmust. A bibliakritika módszerével megírt két — egyenként háromkötetes — irodalomtörténeti műve jelent meg Jeremiás és Ézsaiás próféták könyveiről (Bp. 1932, Nv. 1935). A 70. születésnapján elhangzott beszédeket ünnepi kötetbe foglalták (Nv. 1935).

Ady Endre: *Rabbi a keresztyén templomban.* (a-y) szignójú tárca a Budapesti Napló 1903. dec. 8-i számában; újraközölve *Ady Endre összes prózai művei* IV. 1964. 184—86. — K. L. és Ady kézszorítását idézi Gáll Ernő: *Tegnapi és mai önismeret.* 1975. 388. — Gaal György: *Magyar, nyelvű zsidó irodalom Romániában.* Évkönyv. Kiadja a Magyar Izraeliták Országos képviselete. Bp 1983/84.

Gyulai Illés

ötvös Szombathely

1769 - 80

l.

Horváth Tibor

36. l.

Gyulai István

1917/18

Ferkèpzomfoiskèvk

88.1.

Gyulai István

ötvös Kolozsvár

1557.

Nokolötvech 25. f.

BUDAPEST
937 AUG.
LFh
LFh

Gulai Eötvös István

1592

Lásd

Szádeczky II. 88.

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191 .... é

tésénél .....

jelenhetek, keresményemnek átvételére .

nevü munkástársamat szóbelileg megbizt

Kelt ....., 191 .

.....

tanu.

.....

tanu.

Gyulai István

gyulafehérvári (?)

otvös

1592

Szádeczky, Iparfejl

II. 88. l.

Gyulai István

ötvös

1581 ban Kolozsvárt

Nokolötvéh. 22. l.

1557. 25. l.

4283

Gyulai István (I.), [Stephanus Gyulai], ötvös. Kolozsvárt 1575-ben lépett az ötvös czéhbe. Működéséről közelebbi adataink nincsenek.

Jakab Elek. Kolozsvári tört. Ért. 1888. II. 313. l.

Gyulai István

ötvös Debrecen

1557

l.

Zolt ötv Deb 38 l.

BUDAPEST
9 4 DM T 10 22
LK.

4284

Gyulai István (II.), ötvös. 1598. körül Debreczenben működött, s az ottani ötvös czéhnek is tagja volt.

Révész Kálmán: A debreczeni ötvös czéh rendszabályai. Történ. Tár. 1887. 607. l.

Gyulai István

másképp Eötvös István

1598–1600 Debrecen

l.

Zoltán Dcb. 9. l.

Gyulai István

ötv, Debrecen 1607 –
1624

laid

Zoltötv Debr. 14. l.

BONYHÁD

Románstílű rom (Likáder)

MV: Bonyhád. VV 1865, 238 l.

Gyulai István

Ötvös Debrecen 1599.
Ötvös István nevén
is szerepel.
l. ott is.

Zoltötv Debr. 10 l.

BAKONYTAMÁSI

Ev. lelkész: Luther és neje képe Cranachtól (a feliratot is közli)

Hathalom... V.V 1858, 120 l

Gyulai

ULAI István

A fotótol független festmények és grafikák között két jól elkülönithető alaptörekvést érzékelhetünk. Az egyik Francis Bacon művészetére támaszkodva egy alapvetően energikus, erőteljes eruptiv, expresszív kifejezésmódot választ, míg a másik mives, részleteiben rendkivül precíz ábrázolási forma megvalósitására törekszik, figyelmet fordítva a mikroesemények világára is.
Az előbbi lényege.... Ezt a hatást elsősorban a térbeliségrendukálása és a háttér szinvilágával ellentétes elemek ütköztetése révén érik el, az alkotók. Blaior Tamás Anna, Nagy Árpád, Borgó(György Csaba), Gyulai István munkái keltenek figyelmet e tárgycsoporton belül.

CHIKÁN Bálint: Médium. Képzőművészeti kiállitás Sopronszentgyörgyön. = Jelenkor, 1983/1. 85.p.

Gyulai János

ötvös Debrecen 1598–1610

másként Ötvös János

l.

Zoltátv Debr. 10.

38, 41

Gyulai Ötvös János

Debrecen XVII. A

1598 mester 1607, 1608

l 1610, 1624

Zoltötvdebr 41 l

2 helyen is eren
az oldalon

Popron, Gentléleb

XXI

Gyulai János

ötvös Debrecen

1557

l.

Zeltötv Debr 38 l.

4286

Gyulai Farkas (II.) ötvös. A debreczeni ötvösczéh 1598-ban kelt artikulusainak végén mint debreczeni mester szerepel.

Révész Kálmán: Tört. Tár. 1887. 607. l.

Gyulai Irén, grafikus

MDK

Rajz.

Repr.

Cservenka Judit: Mit vegyen fel a gyermek?

31.

CSALÁD és ISKOLA, Gy. 1966. szeptember XVII/9

4287

Gyulai Farkas (III), ötvös. valószínűleg Debrecenben született a XVIII. század első évtizedében. Az ötvösséget ugyanott kezdte tanulni, s 1726-ban Kassára ment, hogy Debreczeni Andrásnál, II. Rákóczi Ferenc híres példamutatójánál tovább képezze magát. Még csak annyit tudunk róla, hogy Debreczenhez két évig szegődött, szintén biztosra vehető azonban, hogy később Debreczenbe ment s ott telepedett le.

Mihalik. Kassav. ötv. tört. 325. l.

Gyulai József MDK

Dunai részlet

Mücsarnok 1943 Téli kiállitás

Nyalai József jun.

ötvös

1777 febr. 8 Nagybánya

Kapnagyarországötvösök 17 l.

Łańczos burogány VI. 134.

Gyulai József

festőművén kiállítása, Gyula, Vár. – Ism.: -ai-: Békés Megyei Népújság. 1967. aug. 18.

Az 1967.évi magyar művészettörténeti irodalom bibliográfiája /Művtört.Írt. 1970. 1.sz. 68-107. l./

91. l.

Gyulai József

A Stúdió kapja

A budapesti pedagógusok képzőművészeti stúdiója
1953-1963 Bev. Vajtai Antal Bp. 1963.
37.0.

Gyulai József
Jestő
IX. Mester u. 53/55

Képz. Írisk 1936-41
középisk. r. tanári okl

MKSz 1947

Omlet 1943 tav: Csendélet, vizf

1943 téli: Dunai részlet, vizf

M. Pedag. Sz. Sz. 1947 máj: Dunai táj

M. Kiprm. Sz. Sz. 1947 máj. (alkotás nk)
alföldi táj, vizf

Gyulai József

I éves hallg.

Képzm. Főisk. Évk

1936/37. 72 l

Ferkèpzomfoiskèvk

Méret?
Kor?

Gyulai József

1937/38. II. éves
festészeti szak, rendes hallg.
I–II. félév.

Ferkèpzomfoiskèvk
1937/39

149. l.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Gyulai József
rajztemárjelott

Ferkèpzomfoiskèvk

1939–41

144
151.l.
~~176~~
178

OLA

14. (Mss. I. 214.) PONTIFICALE F

Latin. Folio.

Hártya. 282 × 195 mm. 55 levél. O
írással 17 sorba írva. Vörös felirato
részek. Vörös és kék kezdőbetűk, an
kék, vagy lila virágornamensekkel
1 lapkeretdíszítés, 1 miniatura, 6 ini
díszítéssel, 2 kis iniciálé. Kötés : eg
pergamen, lemezpapiron, vaknyomás
téssel. Kis mintás aranymetszés. A kód
században a pozsonyi primási könyv
nában volt ; a könyvtár XIX. század e
kéziratkatalogusában szerepel. (Elen
ralis Primatialis Bibliothecae Posonien
I. 191. l.)

Délolasz, calabriai (?) *munka, 1491—1495-ből, amelyet feltétlenül római iskolázottságú miniátor készített, Battista Pinelli, Cosenza érseke (1491—1495) számára.*

A gazdag kiállítású kódex miniátora illuzionisztikus hatásokra törekszik. Az első lap széles lapkeretdíszítését úgy oldja meg, hogy a szöveg fehér pergamenje önálló, szakadozott rongyos foszladozó lapként hatson. A miniátor dús ecsetaranyozással dolgozik, az iniciálékat aranyalapra festi, a betűket karminpiros, zöld s kék levélkékkel díszíti. Kedvelt díszítőeleme a címerben előforduló fenyőtoboz. A lapszéldíszítést kehelyalakú levelekből képezi, fekete arabeszkek közé illesztett aranytallérral. Az első lap széles keretdíszítését változatos díszítő

Gyjulai József
rajztanárjelölt

l. Ferkepzomfoiskovk

1939-41. 144. l.

Vk 16199 Dr. Derecsényi Dezső	540,54	
Vk 123804 Szató Erzsébet	223,30	
Vk 102768 dr Csabai István	339,11	
Vk 16915 dr Pálinkás László	59,11	
Összesen:	3394,84 =	38

Figyelmeztetés: 1. A fizetési jegyzéket **nem ke**
havi sorrendben irattárában 1
2. A téritményeket a fent megje

Igazoljuk, hogy a 16 számú hasábban feltüntetett

Pest, 194

főnök.

561. rakt. szám

Gyulai József

középiskolai rajztanári

oklevelet kapott

1941-ben

Ferképzomfoisk vk

1939-41. 176. l.

Sorszám	N é v
1.	Dr.Gerevich Tibor
2.	Dr.Lux Kálmán
3.	Dr.Dercsényi Dezső
4.	Dr.Tolnai Gáborné
5.	Dr.F.Tombor Ilona
6.	Dr.Szabó Erzsébet
7.	Dr.Rónay Kamillné

Gyulai József

1.

Ferképzomfoisk vk

1939-41. 178 l.

APOSTOL-TÁNYÉR,
külsején KW monogrammal.
Nürnbergi munka, XVI. század.
Ón, átm. 19·5 cm.

KUPA,
fedeles. Rajta IMR betűk.
Salzburgi munka, 1591.
Ón, mag. 22·5 cm.
Gerevich PA, 260. l.

SÓTARTÓ,
háromszögletű, reneszánsz disszel, ND monogrammal.
Német munka, XVII. század.
Ón, mag. 9 cm.

KULACS,
perecformájúan áttört. Pékcéhé volt.
XVII. század.
Ón, mag. 45 cm.

KUPA,
fedeles, hasábos, vésett.
Német munka, XVII. század.
Ón, mag. 25 cm.

KUPA,
fedeles, MN monogrammal. Rajta vizsgát tartó

Gyulai József

Gopcsa Paula: Vöröshaju leány, Molnár Lászlóné
, Gyulai József, Marsova ky Endre: Fekete tenger
, Lukács Ágnes, Fazekas Pál: Nagykalapács c. alkotásával
szerepelt a Fővárosi pedagógus képzőművészek tárla-
tána Fáklya klubban.

Rajzta nitás 1975-4-32
Dr Maksay: Fővárosi ped. képzőm. kiállitása

Gyulai József

pedagógus festő a Fővárosi Tanécs Dolgozók Klubjában állitott ki. A müvész a látványból indul ki, Dunaföldvá rtés a Balatont örökitik meg képei.

Rajztanitás 1975-3-32
Iványka László: Gyulai és Roisz Vilmos kiállitása

Gyulai József

Gyulai udvar, akvarell

Rajztantitás 1975-3-32

Gulácsi József
festő.

Gulácsi József és Jeney Zoltán
képei a Fáklya Stúdióban
rendülnek bemutatásra XI.hó
23-án.

-.- Kiállitási naptár
MŰVÉSZET, 1972.október-november - 80.oldal

Gyulai József festő

Kiállítása nyílt meg a
budapesti Fáklya klubban.

— : Hír

12.

Népszabadság, 1972. nov. 24.

Gyulai József
festő

A művész a gyulai jubileumi
tárlaton vett részt.

— : Hivek
Művészet, 1972. december - 45. oldal.

Gyulai József 1

A ferencvárosi Pincetárlaton nemrégi-
ben megrendezett kiállításának nagy
sikere, de első önálló gyulai bemutatkó-
zásának 20. évfordulója is időszerűvé te-
szi, hogy Gyulai József művészetével kisse
behatobban foglalkozzunk. A művész
kifejező anyaga az akvarell.

Dr. Domonkos Imre: Gyulai József
munkásságáról

Rajztanítás 1970/3 25 old.

Gyulai József

Festőink közül napjainkban szere-
sen művelik az akvarell technikát
mint önálló műfajt, pedig számos
vonzó sajátossága alkalmassá teszi
olyan hangulatok kifejezésére, amelyekre
más festői eljárások nem alkalmasak.
Gyulai József e területnek valóban hi-
vatott és értő művelője, ismeri az akva-
rellfestés lelkét.

Dr. Damokos Imre: Gyulai József művé-
szetéről

Raptanitás 1970/3 2 5 old.

Gyulai József 3

Gazdag érzelmi telitettségét ennek révén szűri át a látványélményen és formálja értékes, hiteles művészetté. A pályakezdéstől máig ívelő utján a természetelvű, expresszív telitettségű posztimpressziónisztikus alkótómód jellemzi. Festményeinek alaptényezői a zamatos kolorizmus és az értékek atmoszférikus oldottsága az immanens levegőtávlattal.

Dr. Domonkos Imre: Gyulai József munkásságáról.

Rajztanítás 1970/3 25 old.

Gyulai József 4

A legnemesebb hazai hagyományokban gyökerező művészete következetesen és öszintén az optikai látvány indította, élmény termékenyítette képalakításan nyugszik. Modernista törekvések nem befolyásolták művészetszemléletét.

Dr. Damonkos Imre: Gyulai József munkásságáról

Rajztanítás 1970/3 25.

Gyulai József 5

Ennek oka nem valamiféle egyszikű leszűkítettségben keresendő, hanem egy egységes indítási törekvésben, amely állandó jelleggel a természet gazdagon áradó sokrétűségét kutatja. A formák kimeríthetetlen variációja, a színek és fények dús intenzitása, szélesen áramló vibrációja számára ujabb és ujabb inspiráció forrását jelenti.

Dr. Domonkos Imre: Gyulai József
munkásságáról.

Raptanitás 1970/3 25 old.

Gyulai József 6

Munkássága a Viharsarok termé-
keny falvaiban gyökerezik. Szükebb
pátriája Gyula, e történelmi levegőjü,
szép alföldi város. Itt nyerte az első in-
dihást, első művészi élményeit. A kesöbbiek-
ben, a főváros légkörében oly avatott meste-
rek formálták az ifjú festőnövendékel
művésszé, mint Réti István és Aba No-
vák Vilmos.

Dr. Domonkos Imre: Gyulai József
munkásságáról

Raptanitás 1970/3 25 old.

Gyulai József 4

A Képzőművészeti Főiskola elvégzése után elmelyült alkotó munka következtében alkotói egyénisége fokozatosan kiteljesedett, művészete egyéni karaktert öltött. A kiállítások változatos során egyre érettebb alkotások dokumentálják az alkotó módszerbeni biztonságot, az egyéni tartalmak képi vetületének mindig konkrétebbé váló jellegét.

Dr. Domonkos Imre: Gyulai József munkásságáról

Raptanitás 1970/3 25 old

Gyulai József. 8

Ecsetje alól sorra elevenednek meg a Bé-
kési tájak, Gyula, budapesti városképek és
a Balaton csillogó víztükre. Művészi pá-
lyájának jelentős állomását képezi múlt évi
kéthónapos észak-amerikai tanulmányútja
Kanadában és az egyesült Államokban
gyűjtött festői élményeit számos tanulmányban,
vázlaton rögzítette. Kanadában rendezett
kiállítása jelentős közönségsikert vivott ki.
Dr. Domonkos Imre: Gyulai József munkás
ságáról

Rajztanítás 1970/3 25 old

Gyulai József 9

Művészi hivatása pedagógiai tevékenységgel ötvözödik. A Munkaügyi Minisztérium egyik tanintézetében tanít. Nagyhatású oktató-nevelő munkásságát ott fejti ki, ahol a művészeti nevelés kérdése sok esetben meg nem értéssel találkozik. Pedig a szakmunkásképzés bizonyos területei nem nélkülözhetik a művészeti-esztétikai ráhatást, különösen avatott művészpedagógusok részéről nem.

Dr. Domonkos Imre: Gyulai József munkásságáról

Raptanítás 1970/3 25-26 old.

MDK

Gyulai József

Alföldi táj, vizf.

M. Képzőművv. Szab. Szerv. tav. tárlat, 1947. máj. 5 l.

MDK

Gyulai József

Dunai táj

Pedagógus szakszerv. 1.képzőmüv. kiáll. 1947.máj. 5. l.

Gyulai József

MDK

Dunai részlet

Műcsarnok 1943. nov-dec.
Téli kiállitás

Gyulai József MDK

Csendélet

Műcsarnok 1943 tavaszi kiállítás

MDK

Gyulai József

Csendélet

Műcsarnok 1943 tavaszi kiállítás

Gyulai József

Bemutatta műveit a
rákosligeti képzőművészeti
baráti körben

Négyművelés 1966 VI. n. 36 old.

M.D.K.

Gyulay József ötvösmester

neve szerepel az 1788-évi kimutatásban a nagybányai ötvösök körött, azzal a megjegyzéssel, hogy „megbízhatatlan."

S. Mihalik: Versuch einer Zentralisierung des ungarischen Punzierungswesens im 18. Jahrhundert. Acta Historiae Artium, 1961. Tom.VII. Fasc.3-4.

266. old.

Gyulai József

Szabad Művészet, 1949

III. évf. 5. sz. 216. o. Kiállítási Naptár

bb 19. képzőművészeti kiállitás nyilt a gyulai vár lovagtermében

Gyulai József

vid-ká/tné-lm ká 1967. augusztus 13.

1021

a gyulai vár lovagtermében vasárnap délben nagyszabásu képzőművészeti kiállitás nyilt. ez alkalommal gyulai józsef festőművész legszebb alkotásait láthatták az érdeklődők. a bemutatott képzőművészeti alkotások zömmel gyuláról, a gyulai várfürdőről, festői környezetéről, a balatonról és zebegényről készültek. az ünnepi megnyitón doór ferenc festőművész méltatta a kiállitó művész munkásságát./mti/

-.-

17.1o/lm

oroszlánrészét az ut- és vasutépitő vállalat ifjumunkásai vállalták, de részt vesz benne szinte a város valamennyi kisz szervezete. vasárnap is több akna, üzem, vállalat és az ipari tanuló intézet, valamint a kerületi kisz szervezetek tagjai dolgoztak itt. az első 50 méteres szakaszon már a lépcsők is helyükre kerültek és további 80 méteres utszakaszt készitettek elő a munkához. gondoskodnak a viz levezetéséről is. a városi tanács kis vendéglőt épittet az emlékmü mellett, ahol bográcsot, szalonnasütő-nyársot kölcsönöznek majd a turistáknak./mti/

-.-

bb 22. maga alá temetett két gyereket a homok

vid-tné-lm ká

1967. augusztus 13.

tragikus gyermekszerencsétlenség történt komáromban. a vasutállomás közelében levő homokbányában játszott virrasztó józsef 6 éves, és lelovics ferenc 10 éves komáromi gyermek. a laza homokpart leszakadt és maga alá temette őket. tóth ferenc komáromi lakos észrevette a balesetet, azonnal megkezdte a gyermekek mentését, de mire kiszabaditotta őket, már nem éltek. /mti/

17.3o/lm

-.-

TÁRHÁZ.

Vélemény az uj pénz-nem elnevezését illetőleg.

Több izben s különféle lapokban olvastam, hogy a jelenlegi pénz helyett jövőre uj pénz-láb hozatik forgalomba; s leiratik, hogy minő részletekből fog az állani. Lesznek, azt mondják, 2 forintos, 1 forintos és $^1/_4$ ftos darabok, azonkivül aprópénzül veretik és pedig ezüstből ($^{10}/_{100}$) tiz századrész és ($^5/_{100}$) öt századrész, rézből pedig $^3/_{100}$, $^1/_{100}$ és fél századrész, melly, minekutána a századrész németül „Deut"-nek mondatik, azért minálunk is lesz $^1/_2$ ***dejte***, 1 ***dejte***, 3 ***dejte***, 5 és 10 ***dejte***.

Nem képzelhetem, miért kellene ezen uj pénz német magyarul épen németes dejtének nevezni, hiszen ezzel legalább nem vagyunk még ugy, mint a hónapok régi, idegen eredetü elnevezésével, mellyek már annyira tulajdonunkká váltak, hogy ámbár többször ötlik egyiknek vagy másiknak eszébe, ezeket is megmagyarositani; mégis folytonosan a régieknél maradunk. Itt nem igy állunk, a németes dejte még elfogadva nincs, azért azt gondolom, miért ne lehetne ezt ezennel annyira kiképzett nyelvünkön magyarul elnevezni?

Volt t. i. már ennekelőtte is olly pénzünk, melly a forintnak századrészét tette, a hajdani ***dénár*** vagyis magyarul az ugynevezett ***kispénz***, s miután ez apró, valóságos váltópénz *) (Scheide-Münze); miért ne lehetne ezt jelenleg is a német kiejtésü dejte helyett a hajdankori, még a nép között is ismeretes „pénz" néven nevezni, p. o. $^1/_2$ pénz, 1 pénz, 3 pénz. — Azonban $^5/_{100}$ öt pénzt, $^{10}/_{100}$ tiz pénzt, röviditve lehetne ötös és tizesnek is mondani, annál is inkább, mivel az a forintnak öt, ez pedig tiz részét teszi. — Továbbá meglehetne még e mellett ez utóbbiakra nézve az eddigi ***garas*** elnevezést is tartani, — ezt pedig azon oknál fogva, mivel ennekelőtte is az 5 kis pénz egy garast, 10 pedig két garast tett, és az efféle 5 pénzes, valamint más eddigi garas is 20, a tiz pénzes pedig tiz darab egy forintot alkotott, a mi jelenleg és jövőre is illy forma számitással jön ki, annálinkább is, minthogy a 2, 1 és $^1/_4$ forintokra is az eddigi elnevezés megmarad. Győzzön a mi czélszerübb! **)

R. S.

Irodalom és müvészet.

\+ ***(Vajda János)*** összes lyrai költeményei, nemsokára gyüjteményben fognak megjelenni. Kiadja Heckenast Gusztáv.

\+ ***(Előfizetési fölhivás.)*** Szotyori ***Nagy Károly*** debreczeni reform. orgonista és kántor, a helybeli főiskolában ének- és zenetanár előfizetést nyit illy czimü munkára: „Templomi és hallotti karénekes könyv." Szerző többek közt igy szól előfizetési fölhivásában: Gondoskodni kell olly eszközökről, mellyek ugy általában minden ének- és zenekedvelőnek, mint különösen a kántor és orgonistáknak módot nyujtsanak arra, hogy a külországi, avagy a honi ének- és zeneiskolák látogatása nélkül a templomi s halotti ének- és zenemesterséget müvészileg magoktól is tanulmányozhassák, s ez által mind a hiveket helyes éneklésre szoktassák, mind tanitványaikat karénekekre tanithassák, mind végre az orgona helyes játszásával a hivek áhitatosságát előmozditsák. Az erre való eszközöket pedig könnyen megérthető, mégis czélravezető kézikönyvek minél olcsóbb kiadásában hiszem feltalálhatóknak." Megjelenik e munka 5 részben: I. Rész: 60 praeludium stb. Előfizetési ára 1 ft. 30 kr. p. p. II. Rész: 166 chorál és a néphymnus; e. ára 2 ft. p. III. Rész: 30 közönséges hallotti ének négyes hangszóra; e. ára 30 kr. p. IV. Rész: 20 templomi és halotti nagyobbszerü karének, kétnemü énekkarra rövid utmutatással; e. ára 1 f. p. V. Rész: Orgona- és zongoraiskola; e. ára 2 ft. p. Megjelenik csinos és tiszta kótabetükkel nyomva füzetenkint julius, augustus és september hónapok alatt. Az egyes superintendentiákból begyülendő minden 10 előfizetés után szerző egy tiszteletpéldányt ad az illető superendentialis praeparandia részére, hogy az szegény jó tanulók közt koronkint jutalmul osztassék ki. A tiszta jövedelem egy részét is a fönnálló praeparendiák javára forditandja. Az előfizetési pénzek bérmentve julius 20-ig szerzőhöz ***Debreczenbe*** küldendők.

— ***(Nagy Miklós és Gyulay Károly urak tájkép-albuma.)*** Ezen, annak idejében sok szóvitára alkalmat szolgáltatott vállalat végre valósulásának néz eléje. E napokban kaptunk az albumhoz tartozó két valóban pompás és nagy kőrajzu képet, „Hátszeg vidéke" és „Ilok vára" czimüeket. A képek nem ugyan Párisban, hanem Bécsben készültek, de azért olly tökélylyel vannak előállitva mind rajz, mind nyomás tekintetében, hogy illy müvészi becsü hazai tájképeket még alig birunk, s legjobb ajánlatnak tartjuk a vállalat további pártolására. Nem hallgathatjuk el, hogy különös örömünkre válik, illy dicsérettel halmozni el olly vállalatot, mellynek szerencsétlensége volt, keletkezésekor több oldalról kemény gyanusitásokkal találkozni. Ohajtva várjuk a müvek folytatását.

— Megjelent „Bordács Elek, a gyalog árendás" czimü munkám. Ára 40 pkr. Kapható ***Ráth*** Mór és ***Magyar*** Mihály könyvárus uraknál. Vidékre minden egyes példánynak árán fölül postadija 7 pkr. A többi könyvárus urak s bárkik mások a vidéken vagy egyenesen nálam, vagy a Szent István társulatnál rendelhetik meg készpénz fizetés mellett; minden tizre egy tiszteletpéldány járulván. Videkiek a medárdi vásár alkalmával legbiztosabban tehetik megrendeléseiket. — Tisztelettel kérem föl a többi lapok t. cz. szerkesztőit, sziveskedjenek e tudósitásomat lapjaikba fölvenni — Pest april 21-én 1858. Lakásom: József külváros tömő utcza 1. sz. a josefinum árvaház felé. ***Táncsics Mihály.***

— ***(Török János „Publicistai és nemzetgazdasági dolgozatainak")*** azon vastag kötete, mellyről minap emlékeztünk, s melly mult héten hagyá el a sajtót, kétségkivül a legnevezetesb tünemény, melly a legujabb korszakban az elhanyagolt magyar publicistikai irodalom terén megjelent. A hazai ügyek, az ujabb fejlődési processus, a kort mozgató eszmék, kivánatok és sohajtasok tükre és tárháza ez, s ha egyéb érdemet nem tulajdonitana is neki valaki, mivelődéstörténeti fontosságát senki el nem vitázhatná. Török János régen bebizonyitá journalistai hivatottságát, s elismerik azt mindnyájan, kik hirlapi czikkeinek évek hosszu sora óta olvasói. Tagadhatlan, hogy ez irásmód sokban különbözik a rendszeres tudományos előadástól, de T. J., a magyar közélet terén nagy tapasztalásokkal biró férfiu, képes volt mindig ugy irni hirlapi czikkeit, hogy azok a napi sajtó könnyed öltönyében is a pillanat elszálló érdekénél maradandóbb becscsel birjanak, s tanulságos voltukat még akkor se veszitsék el, midőn a pillanat hatása elmult s azok egy könyvbe gyüjtve kerülnek kezünkbe. Azt hiszszük annálfogva, hogy Török János igen hasznos szolgálatot tett irodalmunknak, s a hazai közügyek éltető eszméivel foglalkozni szeretőknek, midőn 1853-tól fogva a mai napig részint a Pesti Naplóban, részint az általa alapitott Magyar Sajtóban időszakonként megjelent czikkeinek egy részét, ujra rendezve, összegyüjté és sajtó alá bocsátá. Az 545 lapra terjedő nagy munkában a nagyszámu, s hazafiui melegséggel irt „eseményszerü s alkalmi nyilatkozatokon" kivül a czikkek nagyobb része „a nemzeti s társadalmi háztartás" kérdéseit fejtegeti, mellyek a közel mult 5 év alatt fölmerültek. E munkát nézetünk szerint, nemcsak most, hanem később is, haszonnal fogja lapozgatni mindenki, a kit közügyeink érdekelnek s belőle meg lehet most már itélni azt is, mennyi joggal szereti magát Török János, gr. Széchenyi István tanitványának nevezni. Mi azt hiszszük, s e legujabb munkája hangosan bizonyitja, hogy e tisztes czimre ő neki teljes igénye van.

— ***Bulyovszkyné.*** „Uti napló"-ja, mellyre előfizetés volt hirdetve, sajtó alá került s biztos remény van, hogy nemsokára meg fog jelenhetni.

— ***Egerben*** az érseki lyceumi könyvnyomdában megjelentek s 1 pfton minden hiteles könyvárus által megszerezhetők: ***Szabó Imre, Néphez alkalmazott egyházi beszédei. III-ik kötet, 2-ik bővitett kiadás.*** A tartalommal és szépséggel egyaránt teljes beszédek jelen kötete a husvéti évszakot, s a pünkösdnek X. vasárnapig eső részét, és a közbejövő ünnepeket tárgyazza összesen 22 beszédben. Szerző ur ezekben sem tagadta meg eddig e téren kivivott jó nevét, s illető egyházi rendü t. cz. olvasóink sokkal jobban ismerik azt, mintsem egyéb ajánlatra szükség lenne az egyszerü megemlitésnél.

\+ ***(Uj vigjátékok).*** Benkő Kálmán, nemzeti szinházi tag, s a „Mikulás" czimü népszinmü szerzője, két vigjátékot irt „Kis árva" és „Vendégszerep" czimek alatt, mellyeket a biráló választmány már el is fogadott. Lesz tehát szinházi ujdonság elég, csak aztán a közönségben se legyen fogyatkozás.

\+ ***(Rózsaágy Antaltól.)*** ki ezelőtt a györi főgymnásiumban a franczia nyelv tanára volt, s közelebb Pestre tette át lakását, „Kisvárosi titkok" czimü egykötetes regény fog megjelenni, mellyet Müller Emil ad ki.

\+ ***(Simonffy Kálmán)*** ifju zeneköltőtől legközelebb „Endrődi dalok" czimü uj zeneszerzemény fog megjelenni.

\+ ***(A „Százszorszépek")*** czimü versfüzet, mint a Közlöny melléklete a napokban megjelent. E füzet Heine, Hafiz és Mirza Saffybol hoz csinos forditmányokat, Berecz Károlytól. Bevezetésül alkalmi észrevételek s a nevezett költök rövid jellemrajzai szolgálnak. — Vajha minél többen vállalkoznának irodalmunknak becses forditmányokkali gazdagitására.

* * ***(Ismét egy magyar lappal több)*** leend irodalmunkban, ha csakugyan való, hogy Pesti Frigyes Temesvárott egy ollyannak szerkesztésére engedélyt kapott. A nevezett lap „***Delejtü***" czimet visel homlokán, s megindul jövő julius elején. Üdvözöljük uj társunkat, és sok szerencsét kivánunk a derék vállalkozónak.

\+ ***(Uj vigják.)*** Kövér Lajostól a drámabiráló választmány egy uj 3 felvonásos vigjátékot fogadott el, mellynek czime: „Hóditás falun."

— ***(„Régi magyar zene gyöngyei.")*** Gróf Fáy István, máltai vitéz ur „Régi magyar zenegyöngyei"-nek ***második*** füzete ép most jelent meg Glöggl bécsi müárusnál, ki sok magyar zene csinos kiállitásáról dicséretesen ismeretes. — Ezen második füzet nagyon érdekes, a mult század hires zenésznője, a hires ***Czinka Pannától*** egy igen szép lassu közöltetik, ugy szintén egy verbunkos ***Csermáktul***; egy friss magyarban a duda igen szépen utánoztatik; ***Tyutyu*** néhai ungvári czigánynak is közöltetik egy igen szép eredeti lassuja, melly egykor mint dal is, Felső-Magyarországban különösen kedves nóta volt. Több szép friss, régiek és ujak, közben-közben előjönnek, és az egészet érdekes magyar salon-darabnak lehet mondani. A gróf tulajdon szerzeményei közől is, közöl egy szép lassut, mellyet csak mások kérésére tett be. A negyedik füzet, mint értesültünk, csupa komoly lassu, legszebb magyarjait fogja Csermáknak tartalmazni! A gróf most a harmadik füzeten dolgozik, hol ***Ruzsitska*** ütközete is elő fog fordulni, mit az a Rákóczy-indulóhoz irt; illyest nemrég a párisi Berlioz Hector is adott ki Pesten, Zapf ur által. Érdekes lesz, az eredeti magyar Ruzsitska gondolatait is megösmérnünk! — Végül csak azt sajnáljuk, hogy a derék harmadik füzetben a

*) Midőn az 1848/9-ik évben a magyar minisztérium által veretett magyar körüliratu aprópénz, ez állt rajta „*magyar királyi váltó pénz.*" *R. S.*

**) Igen korszerünek s szükségesnek tartjuk e felszólalást. S ki kell jelentenünk, hogy a *dejte* szót mi sem nem csináltuk, sem használatba vételét nem ohajtottuk. Használtuk azt lapunkban a Weningerféle röpirat ismertetése alkalmával, mellyben ama szó előfordul. Annyival inkább nem ajánlhattuk azt, mert hiszen az uj pénznem neveül még a német *Deut* szó sincs véglegesen elfogadva. Szerk.

művészek rövid életrajzát magában foglaló magyar szövegben a nyomtatási hibák kikerülhetők nem valának. x.

+ *(Del Porta lissaboni igazgató)* — irja a „Hölgyfutár“ — ajánlatot tett, hogy nemzeti szinházunk összes operaszemélyzetét szerződteti hat hóra ***kétszázezer frankért***, s bár ez ajánlatot a nagy távolság miatt, melly Pest és Lissabon közt van, elfogadni nem lehetett, legalább bizonyitékául szolgálhat annak, hogy azon sötét homály, melly nemzetünket a külföld elől eddig majd teljesen eltakará, lassankint oszlani kezd, s nemcsak szomszédaink, de a legtávolabb nemzetek is meg fogják ismerni Árpád népét, s hazánk közügyeit érdekelt figyelemmel kisérendik. — Ugyancsak a nevezett igazgató Kaiser Ernstnének is, ki nemzeti szinházunknál ujra szerződtetett, külön ajánlatot tett, melly szerint e művésznő két hónapi szabadságidejét Lissabonban fogná tölteni, ott ez idő alatt tizezer frank tiszteletdijért vendégszereplendő.

Ipar, gazdaság, kereskedés.

— *(Gubicz András, derék pesti gépészünk)* jelenti, hogy a Howard-féle ekét t. ***Benkő*** Dániel ur utmutatása szerint elkészitvén — melly, mint a „Gazdasági Lapok“ban olvasható, a szántó próbát ***Benkő*** Dániel szakértő birálata szerint ép ugy, mint maga a Howard-féle eke kiállotta — a t. gazdaközönségnek a legjutányosabb árért, fagerendelylyel 52 pftért, (holott a Howardeke 80 pftba kerül) egyszersmind mindennemü kész gazdasági gépeit ajánlja s minden e tárgyu megrendelések pontos teljesitését igéri. A kész gazdasági gépek megtekinthetők lakásán (Lipót-utcza 41 sz.,) hova a megrendelések is czimezendők.

△ *(A lótenyésztésnek emelését)* illetőleg annak a nép általi fölkaroltatását előmozditani ohajtván, gr. ***Csáky Kálmán*** a „V. és V.“ lapban következő inditványt tesz: „Alakuljanak vidékenkint kis társulatok 6—8, vagy 10 birtokosból; ezek vegyenek 1—3 ményt a dolgozó kocsilovak fajából, minden részvényesnek joga legyen hat kanczát fedeztetni; a többi időben a mének igen mérsékelt hágatási dij mellett a föld népe rendelkezésére álljanak. Évenkint lókiállitás is volna rendezendő, mellyen a legjobb lovak számára, a hágatási dijakból jutalmak osztatnának ki.

Közintézetek, egyletek.

** *(A magyar tudóstársaság)* e hó 19-én tartott bölcsészeti és jogtudományi osztályülésében Wenczel Gusztáv egy a 16-ik században folyt s bizonyos földbirtokot, nevezetesen Ozorát, Tamásit illető per minden okmányait mutatta be. E per egyike volt a legbonyolódottabbaknak, s mégis befejeztetett nem egészen négy hó alatt, mi meggyőző példája annak, hogy a perfolyamok lassusága s hosszusága épen nem feküdt a magyar törvénykezés természetében. — A továbbiakra nézve kiemelendő, hogy a tudóstársaság elhatározá, miszerint az elfogadott pályamunkákat a titoknok ezután a szerzőknek lemásolás végett ki ne adja, mivel sokszor történt már, hogy az illy munkák vagy csak nehezen, vagy épen nem is kerültek vissza többé; ha tehát a szerzők azokat le akarják másoltatni, azt vagy saját leiróik, vagy a t. t. irnoka által kell lemásoltatniok. — ***Szabó József***, Buda-Pest geologiai viszonyait tárgyazó koszoruzott munkáját a t. t. ki fogja nyomatni.

✗ *(A pesti müegylet e hó 20-án tartott sorsolásával)* 56 olajfestmény, 15 mellszobor és 120 mülap lőn kijátszva, következő eredménynyel. Az olajfestményeket a következő részvényesek nyerték: Szabadszky Antal Iglón 4669. számmal Orlai-Petrics Samu „Salamon királyt megátkozza anyja 1074. évben“ czimü festményét, Kovácsics Ágoston Szabadkán 5656. sz. Lindlár „Vierwalstädti tavát,“ Wenkheim Krisztina grófnő 5860. sz. Bischoff „Miklós ajándékok stb.“ Farkas Mihály Majsán 4323. sz. Beckmann „Tájkép vihar előtt,“ Seidl Ignácz Mórott 3272. sz Rohmberg „Előkészület a templommenethez,“ Maren Pál Nyitrán 4854. sz. Zimmermann „Egy herczegi kastély belseje,“ Kár Károly Szent-Györgyön 3808. sz. Salentini „A nagyanya születésnapja,“ Hám Ján. Gyöngyösön 8192. sz. Pilotty „Morus Tamás a tömlöczben étellel láttatik el,“ Hoffmann Józs. Temesvárt 3965. sz. Schön „Katona hazatérése,“ Hitl Márton Sz. Lőrinczen 551. sz. Ebert „Erdőrészletét,“ Scherf F. Pesten 10,469. sz. Löffler „A barátságos megvendéglés,“ Klinkert Vilmos Kecskeméten 11,558 sz. Salzer „Löwenstein romját,“ Kimnach Károly Budán 8933. sz. Eberle „Hazatérő gabnakocsi,“ Póor Vilmos Pesten 8835. sz. Hausch „Tájkép Bern felső vidékéről,“ Laszman Károly Szent-Milóson 1888. sz. Giergl „Jelenet Jósika Abafijából,“ Kiss Lajos Bonyhádon 9638. sz. Swoboda „Győri vásárja,“ Deli József Gyöngyösön 8077. sz. Rollmann „Tájrész Ramsauból,“ Sina-Ghyka bárónő Pesten 9249. sz. Jankó „Külvárosi lebuj“ Magyari Ludovika Pesten 677. sz. Niedmann „Ifjukori emlékezés“ Pokomándy Gábor Szentesen 5972. sz. Hannen „Téli tájképe,“ gr. Andrássy Manó 11,409. sz. Bradszky Sándor „Bükkerdeje,“ Klezsó József Pesten 6244. sz. Brodszky Sándor „A lomniczi csúcs,“ Tipics Kristóf Szabadkán 5709. sz. Baumgärtner „Tájrész Achentónál,“ Kivinszky Pesten 10,871 sz. Bourne „Tájképe,“ Róth Imre Kassán 7940. sz. Molnár „Félbeszakasztott párdala,“ Bogyó Ferencz Bezdanban 4429. sz. Löffler „A meglepettek,“ Lónyay János Nagylónyán 3778. sz. Markó Ferencz „Szérüjét,“ Rostaházy Károly Tatán 8549. sz. Schön „Játékrai csabitás,“ SeligerKároly Lőcsén 7176, sz. Hunin „Vak a lányával“ Z. Szombathelyen 7656. sz. Vőscher „Morvaországi tájképét,“ Huber Mihály Fehérváron 3350. sz. Hansch „Nyári délután Chiem-tónál,“ Döme Hilár Sopronban 3832. sz. Rustige „Menekülés farkasoktól,“ Kacziáry Alajos Váczott, 5923. sz. Leickerl „Rotterdan egy része,“ Jordan Ferencz Nagykárolyban 5474. sz. Langkó „Tájék a bajor felső vidékről“, Tessényi János Dorsán 7760. sz. Eibner „Főtemplom Freiburgban“, Popper Ferencz Pesten 1359. sz. Girscher „Régi őrtorony“, Gaunersdorfer János Pesten 2954. sz. Pechmann „Visszatérés a keresztelésről“, Nickl Mihály Siklóson 10146. sz. Schubach „A nagyanya“, Grimm Károly Putnokon 5175. sz. Krusemann „Téli tájképét“, Palugyai Antal Kispalugyán 11052 sz. Bürkel „Haramiák megtámadása“, Ugróczy Sándor Hamsabégen 1353. sz. Latkóczy „Merengő hölgyét,“ Jeney Károly Miskolczon 5789 sz. Litzenmayer „Mózes az igéret földjét megpillantja“, Holländer Ede Belgrádon 5808 sz. Ujházy „Csendéletét“, Hűrsch Károly Pesten 11,126 sz. Schäffer „Gyümölcsét“, Csausz Márton Pesten 5145 sz. Raffalt „Czigányok a pusztán“, Walthier Gusztáv Pesten 1311 sz. Doll „Téli tájképét“, Vajna Antal Huszthon 3484 sz. Zimmermann „Sikvölgy“, Grandeisz Ferencz Temesváron 3894 sz. Hansch „Tájkép Salzburgnál“, Matkovics János Kispéczen 1762 sz. Stademann „Éji Tájképét“, Veszely Mihály Temesváron 6919 sz. Ujházi „Tájképét“, Szonner Rudolf Baján 4474 sz. Geyer „Ministráló gyermekek“, Obladt Bódog Szabadkán 5728 sz. Latkóczy „Női tanulmányfő“, Damianics Emil Pesten 407 sz. Mezei „Szamosparti részlet“, Miske György Pesten 10,681 sz. Pecz „Csendélete“, Hausmann Ferencz Budán 1532 sz. Marohn „Leány a konyhában“, Hoch Lajos Kassán 2356. sz. Lotz „Jelenet az Alföldről“, Gross Mór Miskolczon 10,712 sz. Lotz „Jelenet az Alföldről“, Csicsinczky Ede Rózsahegyen 2381 sz. Than „Tanulmányfő“, Ringelhann Károly Pesten 1441. sz. Jankó „Fehérmegyei tájképét,“ a polgári lövésztársulat Pesten 9553 sz. Klein, Rajnavölgy Hammerstein mellett“, Girczy János Pesten 2042. sz. Gerasch „Életkép a középkorból“; Ginczely János Bécsben 2987. sz. Schmidt „Téli tájképét“, Gánóczy Flóris Pesten 11722. sz. Lach „Gyümölcs és ősaranybillikom“, Buchmann Jusztusz Beszterczebányán 11303. sz. Lach „Rózsák és egy pohár bor“, Treumann Rudolf Veszprémben 11918. sz. Barabás Henriette „gyümölcsöt ábrázoló festményét.“

Mi ujság?

— *(Porczellán kakas.)* Egy idő óta nagyon szaporodnak a kakasok az irodalom terén. Láttunk már „székely kakast,“ hallottunk „győri kakast s most már porczellán kakasról is szólhatunk, mit azért teszünk, mert ő maga ki nem kukorikolhatja magát. Kapta pedig ezen szép porczellán kakast az irodalmi kakasok ős apja, a mi kebelbeli Kakas Mártonunk a ***herendi*** dicséretesen ismert porczellángyár tulajdonosától ajándékba. A mű igen becses, és mind az alak szabályossága, mind a tollazat eleven szinei a nevezett gyár müvészeti törekvéseit s izlését kedvezőleg tanusitják. Megemlitjük ez ajándékot, mint szintén egy bizonyitékát ama figyelemnek, mellyet hazai iparos osztályunk mindig növekvő mértékben tanusit irodalmunk mozgalmai iránt.

△ *(Négy magyar mágnás keleten.)* Mint a „M. S.“ irja, gr. Széchenyi István két fia, gr. Károlyi György és Zichy Edmund fiaival Zimonyon át keletre utaztak.

** Magyar ifjaink mennyire gondolnak a hazai ügyekre, arra ez adomácska is szolgáljon adatul. Bécsben tanulmányozó ifjaink közől többen valami kérdés felett vitatkozva, azt végre fogadással fejezték be, mellynek megoldása után a fogadás tétösszegét 16 pftot a nemzeti szinházi nyugdijintézetnek küldék el. Még is jó ivadék lesz az, mellynek hasonló eseteknél a hagyományos eszemiszom helyett hazai közügyekre való áldozás jut legelébb eszébe.

** *(Liszt Ferenoz)* különböző helyeken jótékony czélra annyi hangversenyt adott, hogy azok jövedelme, mint azt valaki kiszámitá, 200,000 ftra tehető.

+ *(Dumas Sándor)* a franczia világhirü regényirója, jólértesültek állitása szerint a jövő hó folytán Bécsbe, s onnan Pestre fogna jőni.

— *(Egy fiatal franczia)*, ki azelőtt több évet töltött hazánkban s a magyar nyelvben is nagy jártasságot szerzett, most egy évi Párisban léte után ismét hazánkba költözvén vissza, egy tisztes magyar családnál ohajtana alkalmazást mint franczia nyelvmester, akár a fővárosban, akár a vidéken. Egyuttal oktatást képes adni a rajzolásban s a festészet elemeiben. Bővebb felvilágositással szivesen szolgál e lapok szerkesztősége.

** *(Gőzhajójárás)* Buda-Pest a Császár-Fürdő és Ó-Buda közt egy állomással szaporodni fog, melly is a pesti parton az ujéplet irányában leend.

** *(Az aradszolnoki vasutmunkák)* gyorsan haladnak előre; az alapépités már mindennütt kész, a felsőépitések pedig részint megkezdvék, részint pedig szintén be is fejezvék.

+ *(A muzeumi termek,)* miután télen át rendesen zárva vannak, f. hó. 17-én nyittattak meg ujra a közönség használatára. Szokás szerint ez idén is hétfőn a régiségek, kedden és szombaton a képtár, csütörtökön pedig a természetiek gyüjteménye szemlélhetők meg reggeli 9 órától d. u. egyig.

+ *(A Karácsonyi Guido ur)* által legujabban alapitott 500 p. forintos drámai jutalomra nézve a közelebbi részletek csak később fognak véglegesen megállapittatni; egyelőre csak annyi határoztatott el, hogy a melly évben a Teleki-féle jutalomra vigjátékok pályáznak, ugyanakkor a Karácsonyi-dij komoly drámára lesz kitüzve s megforditva. A dráma tárgya iránt az irók legkisebb korlátozásnak sincsenek alávetve, lehet azt meriteni ugy a társadalmi életből, mint a hazai vagy külföldi történetekből, s irathatik kötött vagy kötetlen nyelven. Ez intézkedést, melly kétségkivül sikeres eredményü leend, csak helyeselnünk lehet. Hiszszük, hogy a Teleki és Karácsonyi jutalmak drámai irodalmunkat lassankint virágzásba hozzák s a hazai termékek le fogják szoritani a sok üres forditmányt szinpadunkról.

** Boldogult ***Ürményi Ferencz*** lelki nyugalmáért Válon, hol tetemei nyugszanak, f. hó 15-én ment végbe, székesfejérvári megyés püspök ***Farkas Imre*** ő méltósága által diszes szolgálat mellett, a halotti engesztelő áldozat. Az ájtatos közönséget Vál lakosain kivül, a fő aristocratia több kitünő tagja

rafika, litografia /?/

Görgeteg, Gyulay Károly

Divatcsarnok, 1858.okt.12.647.

Belföldi hírek

Grafika, litografia /?/

Pétervár, Gyulay Károly

Divatcsarnok, 1858.okt.12.647.

Belföldi hirek

Ha S. ur Körös jobbparti lakos volna, és a körülményeket ismerné, a társulat ezen eljárásába belenyugodnék; mert a folyamatban lévő partolás által nem csupán Szalonta és környéke, hanem az egész Körös jobbpart Tenkétől Dobozig (Békés) vétetett tekintetbe, miután a Fekete-Körös legnagyobb ártére ezen oldalon fekszik, mig fenn a Tenke és Bélfenyér közti völgy képezi az ártért; és mint talán S. ur is tudni fogja, Tenke és a felsőbb vidék a szabályozásnak ellensége, a mennyiben ott a Körös iszapolása hasznot tesz; ha épen az áradás rosz időszakban, mint ez idén, nem érkezik; — még ezen körülményhez az is járul, hogy a felső vidékben levő nagy esés miatt a viz gyorsan leszalad, mig az alsóbb vidékeken esés hiányában több ideig időzne; — a legfőbb ok pedig ott rejlik, hogy a Körös balparton Aradmegye töltéseit gyorsan felépiteni szándékozik, és ennek megfelelőleg csak a jobbparti töltések épitése által fedezheti a társulat az alsóbb vidék nagy területü árterét.

Ujra mondom, legyünk türelmesek; ha a legutóbb felsőbb helyről kirendelt napszámok feldolgozva leendenek, mi még ez évben megtörténhetik, azonnal segitve lesz a balparton is; mi közösen élvezhetjük a partolás nehéz munkájának gyümölcsét, s ugy hiszem, nem lesz oka Sebes urnak sem állitani, hogy „Fekete-Tót lakosai sirjokat ásták ezáltal maguknak.“ — VERNER FERENCZ, Fekete-Körös szab. osztály mérnök.

Levelezés.

Zajzon (Erdély). Miután a Vasárnapi Ujság a nevelés ügyének nemzetiségünk irányábani mozzanatairól olly jó tapintattal értesiti olvasó-közönségét, ohajtanám, ha becses hasábjain egy nehány sor érettünk is helyet lelhetne.

Mi, kik Erdély keleti szögében hét, csaknem egymással összefüggő faluban, északról a szász, délről az oláh elem és a meredek Kárpátok által, a magyar elemtől elszakitva élünk; mi, kik mint evangelikusok, a vallás tekintetében szász egyházi hatóság alatt vagyunk; kiket, ha divathoz szokottabb magyarhoni magyar meglátna, külsőnkről itélve, talán magyarnak sem ismerne el: nem aludtunk el a tespedés ölében, hanem kivánunk haladni a korral.

Nálunk is, községi jegyző Pap László ur ezelőtt három évvel belépvén hivatalába, mindjárt észrevevé a nagy hiányt a népnevelés körül, és előterjesztvén ez ügyet a járás-hivatalnál, ottan csakhamar buzgó pártfogásra is talált.

A meggyuladt szikra, ugy látszik, nem hogy kihalna, hanem tartós lánggá fog nevekedni; mert ennek következtében csak nálam is Zajzonban, — akkor, midőn a világ nagy piaczán Londonban, a mult évtizedben, évenkint 90,000 gyermek kerülte az iskolát; e jelen iskolai évben 120 iskolakötelezett helyett 131 gyermek részesült oktatásban. Mint értesülve vagyok, a többi hat faluban is, ugymint: Pürkereczen, Tatrangon, Hosszufalu-, Csernátfalu-, Türkös- és Bácsfaluban is járt e jelen évben annyi gyermek iskolába, mint a mennyi iskolaköteles volt.

De több is történt, s reméljük, fog is történni, mert minthogy falvainkban a tanitandó gyermekek száma roppant nagy a tanitók számához képest, a járáshivatal közbejöttével a mult őszön Tatrangon létesült egy második állandó tanitói állomás, évenkinti 315 forint és nyolcz öl tüzifa-fizetéssel, és még e nyár folytán ki fog egy bizottmány szállani, melly Hosszufaluban egy harmadik, Pürkereczen egy második állandó tanitói állomás létesitésében döntő lépést fog tenni. Mint hallhatni, Csernátfaluban és Türkösben is ébredez a szellem illy ügyben.

Szilárd anyagból épült iskolaháza mind a hét egyházi közönségnek van.

Ébredésünk jele az is, hogy volt érdemes lelkészünk Molnár Géza ur, itten Zajzonban, a mult évben inditványozván egy egyházi magtár felállitását, e jelen tavaszon az is megalakult mintegy 240 erdélyi véka gabonából, olly czéllal, hogy annak jövedelméből, nehány év mulva, egy második állandó iskolatanitót a megye fizethessen. Példánkat, mint veszem észre, szomszédaink is követni igyekeznek, mert Pürkereczről és Tatrangról is hallok szavakat a magtár-alapitásra nézve. — Hálás köszönetet mondunk részünkről Brassó közönségének és azon érdemes nemesszivü brassói uraknak, kik magtárunkat 63 forinttal és 85 krajczárral felsegiteni sziveskedtek.

Erkölcsi tekintetben is haladunk, mert az eddig divatba volt, és talán sehol olly nagy mértékben nem üzött *halotti tor*, vagy inkább lakomatartás, a tobzódásnak ez a nagy emeltyüje, itten Zajzonban eltöröltetett, és a helyett minden haláleset utan fizetnek a megyei és községi pénztárba 2, 1 vagy fél pftot. Bár ezt is eltanulnák tőlünk szomszédaink!

Őszintén megvallhatjuk, hogy mindezeket részben érdemes járásfőnökünk, mélt. Marinelli Ferencz urnak, aktuarius Fodor ur és jegyző Pap László urnak köszönhetjük.

Igy talán majd egyszer méltán elhihetjük, hogy:

„Neked élni kell, oh hon,
S örökre, mint tavasz virulnod!“ *B. K.*

Kun-Szent-Miklós, julius végén. (*Kunsági eső. Uj divat az alföldön. Az időjárás. Gyujtogatás Szabadszálláson. Tömeges biztositás. Egy ház, mellynek kidült, bedült az oldala. Zivatar. Szinészek.*) A végéhez közelgő aratás határunkban jó reménynyel biztat, a földmüves gazdák állitása szerint a gabonatermés a középszerünél jobb; kukoricza-, burgonya- és egyéb még eddig ki nem fejlett veteményekhez kevés a reménység, mivel eső, majdnem két hónap elforgása alatt alig volt emlitésre méltó; annál sürübben uralkodtak a szelek, miket nálunk „kunsági esőnek“ neveznek; épen, midőn e sorokat irom, olly iszonyu szélvész dühöng, hogy mindenki tanácsosbnak vélte, a szabadból a szobába takarodni, mivel nemcsak a városunk utczáin levő homokot hordja füstfellegkint átláthatlan tömegekben, hanem még a kevésbé jól épült házfödeleket is csoportonkint szakgatja, a gyengébb fákat idomuk- s rendes állásukból egészen kicsavarja; a krinolinok különösen bevonták magukat a magánéletbe. Azonban nem a krinolinokról akarok beszélni, mert tudom, hogy falra borsót dobálni balgaság volna, hanem azt meg sem tudom megállni szó nélkül, mikint meg ne emlitsem, hogy városunkban már megint egy ujabb divat kezd befurakodni, ez egy ***kalap***, melly mindenben megegyez az ugynevezett cseperke-kalappal, melly a „czifraszüröm Veszperémben vettem“, nótában fordul elő, — tessék azután hozzá képzelni egy csomó árva leány hajat — körülbelől egy összemarokra valót — ebbe a kalapba, vagyis inkább alája, egy 16—17 éves leányt, egy jó öl átmérőjü krinolinban délczeg lépésekkel, kihivó bátor tekintettel, és kész a divatbaba. Szerencsémre, vagy szeréncsétlenségemre rajzolni nem tudok, különben lerajzolnám. Egyébiránt ezt megszólásképen emlitem meg, ugyanazért ott kezdem, a hol elhagytam, t. i. az időjárásnál.

Nálunk igen nagy hőség van, több hét óta a hévmérő 25—29 fokon áll; nem csuda tehát, ha veteményeink tövestől kiszáradnak, — mindazáltal e rendkivüli melegség daczára, hála az égnek, egészségünk olly jó, hogy az orvos uraknak alig akad teendőjük.

Folyó hó 20-án, esti 8—9 közt, azon hir szárnyalta be városunkat, hogy helybeli lakos H. L. városon kivül eső tanyája ég; azonban kisült, miszerint nem az érintett tanya, hanem egy terhes szénásszekér volt, melly a nagy szárazság és melegség miatt a tengely- és kerékagy zsurlódása által előidézett lángból eredt, mit sikerült azonnal minden további veszély nélkül elolthatni.

Helyén látjuk itt megemliteni, miszerint e járásban fekvő ***Szabadszállás*** városban — hol tán egy biztositott ház sincs - - egy pár hét óta valami gonosz elvetemült szántszándékos gyujtogató által a lakosság folytonos rémülésben tartatik; de hogy is ne? mikor ugyanazon egy napon kétszer-háromszor gyulad ki vagy egyik vagy másik ház, legközelebb egy özvegyasszonynak óla gyuladt ki, mellyben az alkalommal egy szürdarabba takart kócz, tüzes tapló és egyéb könnyen gyujtható készletet fedeztek fel; az aszszony, miután padlásán hasonló minőségü szürdarabot találtak, befogatott és az illető hatóságnak átadatott; az eddigi körülmények oda mutatnak, miként az özvegynőt a szerfeletti eladósodás vezette e példásan büntetendő cselekvényre, a gyanut az is erősiti, hogy azóta egy tűzeset sem történt.

A szabadszállásiak, saját károkon okulva, most hanyatthomlok sietnek a tömeges biztositást eszközleni, s e czélból egy küldöttség neveztetett ki, s ennek feladata volt a Első magyar átalános biztositó-társnlatnál a feltételek- és előnyökről tudomást szerezni; ezért ugyan kár volt, olly messze fáradni, mivel a kun-sz.-miklósi alügynök ur, L. M. mint szakavatott egyén, minden költség nélkül czélravezető utasitást adott volna. — Ugy értesültünk, hogy a küldöttség Pesten a külföldi biztositó-társulatok ügynökeit is meglátogatta, megtudandó a különbséget, melly az Első magyar átalános biztositó-társulat és amazok közt létezik, s csakugyan megtudá, hogy az egyik 7, a másik 6 évre fogad el tömeges biztositást.

Nálunk a tömeges biztositás rég megtörténvén, különösnek tetszik, hogy máig is vannak, még pedig a jobbmódu birtokosok közől ollyanok, kik a biztositási járadékot be nem fizették; pedig mindenekfelett ez volna a legelső, mert ha a szerencsétlenség megtörténnék, vajha tarthatnának-e igényt a kártéritésre? — Jogalapon — szerintem — épen nem. Az előljáróság nincs tisztában, különösen két alladalmi épület- és a r. kath. szentegyházzal, az ezeket érdeklő feliratai mind ez ideig sikertelenül maradtak.

A mint az utazó Pest felől városunk főutczáján bejő, a ref. szentegyház északi része felől lát egy egészen elhagyatott állapotban levő házat, a keritését az idő vasfoga tökéletesen megemésztette, ugy hogy e ház jelenlegi kinézése által valóban botrányukra szolgál mindazoknak, kiknek szemébe tünik; a különben csinos épületekkel környezett piacztért pedig egészen elcsufitja, — a kéményét gólyafészek fedi, s ebben gólyák tanyáznak. A ház lakója kiköltözött — ha nem csálódom — tized magával a tanyára; innét ballag be azután naponkint hivatalos kötelességét teljesiteni; ennek végzése után megtekinti árva lakását, hol a kijavitásnak még csak legkisebb jele sem mutatkozik; pedig közelget a tél, a kémény rövid idő mulva lemond a szolgálatról, s utoljára megeszi magát, mint a kókicsi komédiás, a mi a gólyákra nézve nem lesz baj.

Mert ezek a szegény gólyák
Életöket csak megóvják
A meleg hazában.
De a kántor és gyermeki
Nem tudom, hogy telelnek ki
Ezen rongyos házban.

Bocsánatot kérek, hogy nem poéta-létemre ezt a verset késziteni merészeltem; ha valakit talán ezzel megsértettem volna, czáfoljon meg ennek ellenkezőjével, én igen fogok örülni rajta.

Mire e sorokat bevégzém, a fentebb emlitett szélvész olly iszonyu dühöngő zivatarrá fejlett ki (julius 24-én, esti 8—9 óra közt), mikép azt hivők, hogy az utolsó itélet érkezett el, a folytonosan egymásra következő villámlás, dörgés, csattogás tökéletes rémülésbe hozta a lakosságot; a természet mintegy két hónapi szunnyadó álmából kikelve, szent ihletéssel tölté be a vallásos sziveket az Isten mindenhatósága iránt; a zápor szünet nélkül hullott egy becsületes fél óráig, azután kissé megcsendesült, de a dörgés, villámlás, még éjfél után is látható és hallható volt. Ugy halljuk, hogy a Máriházi pusztán egy kazal szalmába a villám beütött s azt elhamvasztá.

November hó elejére Futó János szinigazgatót jól rendezett, 21 tagból álló szintársulatával várjuk körünkbe; örömmel üdvözöljük Futó János urat, főleg ha nekünk a téli unalmas hosszu estéket, még általunk nem látott, ismeretlen uj szinmüvek, vigjátékok és drámák előadásával teszi élvezetessé, mint a hogy megigérte. ***Bors Károly.***

Vas. Ujs. 1859.

A társulati nagygyülés jövő november hó 10-én lesz. Bécsbe, Insbruckba és Paduába az ottani kórházakban levő magyar katonáknak olvasmányul több épületes könyvet küldött a választmány; ugyan e czélból küldött a pestbudai katonai kórházakba is könyveket. Az „Egyetemes encyclopaedia“ ugy a „Szentek élete“ czimü vállalat nyomatása gyorsan halad; az elsőből 32 ív be is lőn mutatva. Parsi Angyal bukaresti püspök ő nmga egy levelében megköszöni a társulat által az oláh földöni kath. hivek és plébániák számára küldött könyveket, másrészről pedig az elemi iskolák számára szükséges könyveket kér, illetőleg megrendel. Az „Egyházénekek a tanuló ifjuság számára“ nehány imával s litaniával bővitve ujra sajtó alá adatik. Mult julius hóban a társulati tagok száma 36-al szaporodott.

△ (*A pesti kereskedelmi akademiában*) a választmány határozata szerint a világ- és a magyar történelmet, a jövő tanévtől kezdve magyar nyelven adják elő s e tárgyakra tanárul Kudelka tudor van kinevezve.

△ (*Az aradi Vadász-egylet*) létéről és nem-létéről határozó gyülés aug. 2-án ment végbe. Határozatba ment, hogy az egylet feloszoljék; de mivel az egylet több tagja mai napig is tartozik illetőségével, pedig ezt a társulat feloszlása előtt be kell hajtani: ez okból a fönebbi határozat oda lett módositva, hogy az egylet még egy évig maradjon életben.

△ (*A próbatét a pesti vakok intézetében*) aug. 1-jén ment végbe. A vizsgát ének, ima és szavalat előzte meg. A növendékek tanulmányaikból átalán kielégitőleg feleltek. A szorgalmasabbak közt jutalmakat osztottak ki. A vizsga befejezése után adakozásból bejött pénzen, a növendékek megvendéglésben részesültek. A növendékek száma jelenleg 51; ezek közt budapesti 21, pestmegyei 5. Magyarország egyéb vidékéről 20, erdélyi 2, vajdasági 3 találkozik.

Mi ujság?

— (*Gyulay Károly, a magyar tájképek kiadója*), ki iránt olly gyakran intéztek e lapokban is felszólalásokat igéreteinek be nem váltása miatt, közelebb meghalt Tisza-Füreden. Nt. Pájér Antal ur jelenti a P. N.-ban, hogy a boldogult több izben adta jelét jó szándékának s utolsó perczeig kötelezettségeinek teljesitése volt legfőbb vágya. Igért tájképeiből, mint tudjuk, mintegy 7—8 jelent meg igen diszes, müvészi kiállitással; miket azonban, nem tudni mi okból, az előfizetők csak igen csekély részének küldött meg a kiadó.

— (*Liszt Ferencz uj könyvéből*), mellyet a czigányzenéről irt legközelebb, azt olvasta ki valaki, hogy a magyarnak nincs is zenéje, hanem, a mit annak neveznek, az a czigányok sajátja. Előre is tiszteljük Liszt Ferencz hazánkfiát ezen bölcs fölfedezéseért, s ha a könyv kezünkbe kerül, még talán bővebben meg fogjuk vizsgálni ez állitás merészségét. — Emlékszünk rá, volt egy idő, midőn Liszt a czigányokat „kollegának“ s önmagát „a legelső czigánynak“ nevezte — tán innen van az a nagy „czigányság“ a fentebbi állitásban.

+ (*Nagyszerü menyasszonyi hozomány.*) Gr. Wimpffen Viktor sorhajóhadnagy, Wimpffen táborszernagynak s az első hadsereg parancsnokának fia, eljegyezte magának jövendőbeli hitestársul b. Sina Simon leányát, kinek menyasszonyi hozománya 25 millio frank.

+ (*Érdekes női kalaptok.*) Folyó hó 3-án d. u. Pesten a nagy hidutczában 2. sz. alatt az első emeleti lépcsőn egy női kalaptokot találtak. A becsületes találó a tartalom nehézsége után a kis pléhreteszt hirtelen fölnyitja, s mi volt benne? Egy három napos figyermek.

△ (*A gőzmozdony*) Püspökladány és Láp közt a sinekből kiugrott; a főfelügyelő meghalt, több emberélet nem esett áldozatul.

△ (*Miskolczon a két casinó egyesülése felett*) már régtől folynak az eszmecserék. Legközelebb a polgári egyesület elnökéhez egy hivatalos megkeresés érkezett, mellyben a következő kérdésre kéretett felelet: „Vajjon lehetnek-e s milly akadályok a nemzeti és polgári külön álló de egy czélra törekvő casinó-egyletek egybeolvasztása ellen.“ A feleletet egy választmány dolgozá ki, melly átalános tetszésre talált, melly után a mindannyiak által várt egyesülés remélhetőleg létrejövend. E válasz igy hangzik: „A polgári egylet valamint eddig, ugy ezentul is mindenkor örömét leli abban, ha a nemzeti casino-társulat tagjaival egybeolvadhat. Bár rég sikerült volna ez! mivel ez esetben a polgári egylet jótékonyságban szélesebben kiterjeszkedhetett volna. Azonban fájdalom, a két casino nem egy czélra törekszik, mert tudomásunk szerint a nemzeti casinó csupán csak társulati gyönyöröket, a családi és házi gondok után szórakozást keres, mellyek nekünk is jól esnek; azonban a főczél: társulatunk szegény özvegyei és árváiról némi gondoskodás; hogy ezt elérhessük, idáig szigoru gazdálkodás által fekvő birtokhoz jutottunk, saját házunkban szállásolunk. Mindezek némileg gátul szolgálhatnának ugyan a semmivel sem biró nemzeti casinovali egyesülésben; azonban ezeket félretevén, oda nyilatkozunk: „tessék a nemzeti casino tisztelt tagjainak egyleti társulatunkba alapszabályszerüleg bekivánkozni, beolvadni, s mi mindnyájukat ölelő karokkal fogadjuk.“

+ (*A virágbokréták kedvelőinek.*) A vizbe teendő virágokat sohasem kell napsütéskor lemetszeni, vagy ha épen lemetszszük is, nem kell továbbra is a nap hevének kitenni. Nagy csomókba összegyüjteni, vagy azokat szorosan összekötni szintén nem ajánlatos, mert mindez hervadásukat sietteti. Ha szobába vitetnek, száraik igen éles késsel, de nem ollóval — finoman elvágandók, nehogy a szárak vége összenyomódjék, mert akkor a tápláló vizet nehezen szivhatják magukba. A virágcsokrot természetesen mindes nap fris vizbe kell tenni.

⊙ (*Papiros óra.*) Lüttichben egy fiatal férfi, *Micha* Emil, minden előleges műtani ismeret nélkül papirlemezből (Pappe) és hajtükből egy ütőórát készitett, melly igen pontosan jár.

+ (*Gunkel hollandi tábornoknak,*) ki mint annak idejében emlitettük, kedvese megmérgezése miatt halálra itéltetett, a király megkegyelmezett, s halálitélét 20 évi börtönre változtatta. A tábornok most 83 éves.

+ (*Egy kis babona.*) Acsán közelebb a villám a templom tornyába lecsapott, mire az csakhamar lángba borult. Ezt látván a helység lakosai, ahelyett, hogy vizzel igyekeztek volna a tüzet elóltani, minden tejet, a mi csak a faluban volt, összehordtak, s azzal kezdtek az oltáshoz. Itt t. i. azon babonás hit uralkodik, hogy a mennyköütés által okozott tüz csupán tejjel oltható el.

+ (*Egy nyolczéves gyermek, mint méregkeverő.*) Chaleroiban mult hó 27-én egy nyolczéves gyermek állt a törvényszék előtt, ki édesatyját, mivel ez őt megfenyitette, meg akarta mérgezni. E czélra gyufákról levakart vilanyt (phosphort) kevert atyja italába. A orvosok csak nagy nehezen tudták az atya életét megmenteni. A kis gonosztévő bünét a bíróság előtt bevallotta s körülményesen elbeszélte azt. Mint beszámitásra képtelent, a törvényszék 17 éves koráig javitó-intézetre itélte. Szivrázó volt azon jelenet, midőn a szüléknek gyermeköktől el kellett szakadniok.

+ (*A varsói állatseregletből egy hiéna kiszabadulván,*) a porosz határ felé menekült, hol Lautenburgnál egy birkanyáj annyira felzaklatá étvágyát, hogy egy juhot hamarjában elköltött. A juhász, ki el akarta rezzenteni, tetemes harapásokban részesült. A fenevad jelenleg a Lautenburgi és Strassburgi erdészhatárban barangol. Az elejtése iránt eddig tett kisérletek sikeretlenül maradtak.

+ (*A kéménysöprők veszedelmére*) Boroszlóban valaki olly szert talált fel, melly a kémény belső tapaszához vegyitve, azok tisztitását, s igy a kéménysöprőket is fölöslegessé teszi. E szernek egyik alkatrésze a konyhasó, a másikát titokban tartja a feltaláló. Hogy ezen keverék a korom lerakodását gátolja-e, vagy azt megemészti, arról hallgat a feltaláló. Ha ez ujtalálmányu szer csakugyan alkalmas a mondott eredmény előidézésére, ugy sok gyuladás lesz általa meggátolható.

+ (*A török szultán háremhölgyei*), ha ugyan a hirnek hitelt adhatunk, a pénzszerzésnek igen kényelmes módját találták fel. Ugyanis ugy beszélik, hogy nem rég a serailban hamis bankjegy-sajtót fedeztek föl.

+ (*Mig mi a szokatlan hőségről*) panaszkodunk, addig Konstantinápolyból azt irják, hogy ott az időjárás mindenkinek bámulatára nagyon hüvös, és a Bosporusban sokszor hideg. Julius közepén illy időt a déli Stambulban még kevesen értek.

+ (*Lelkiismeretes hivatalnokok.*) Az orosz vámon nem rég 100,000 skatulya becsempészett gyufát koboztak el. Az ügyet a pénzügyministeriumnak fölterjesztvén, azon határozatot kapták: hogy ez elkobzott jószág tüz által semmittessék meg. A hivatalnokok nagyon lelkiismeretesek levén, azt vélték, hogy a rendeletet legbiztosabban töltik be ugy, ha a gyufát maguk elégetik; feloszták tehát maguk közt, hogy lassanként felhasználják. Igy cselekesznek az okos emberek az oktalan rendelettel!

— **A fekete-tóti árvíz okairól.** (*Válasz Sebes Ferencz urnak a Vasárnapi Ujság 27. számában Fekete-Tótról [Délbihar] irt közleményére:*) Felhiva érzem magamat Sebes Ferencz urnak felelni, a junius 20-án Fekete-Tóton dühöngött árvizről irt közleményére, miután látom, hogy Sebes ur nem ismerve a szabályozási munkálatok állását, alaptalan állitásokat hoz fel, mellyek által könnyen a vidékbeli lakosság ellenszenvét költhetné fel egy olly munkálat ellen, mellynek gyors kivitele naponként égetőbb szükséggé vált.

S. F. ur ez idei árvizet egyenesen a fennálló töltéseknek, s a Gyepes-kiszakadás eltöltésének tulajdonitja, azt állitván, hogy az eltöltött Gyepes hasonló mennyiségü vizet volt képes befogadni a Körössel.

Látszik ebből, hogy S. ur a helyzetet nem ismeré, miután a Gyepesnek Fekete-Tóton felül kiszakadó ágazatát a Gyepes elzárásának nevezi, nem vévén tekintetbe azt, hogy a Gyepes főágazata a tenkei határban az ugynevezett Szarakucza ágazat, melly ezen árvíz alatt még nyitva volt; és a Körösnek a tenkei határban levő kiágazásai, ugy a tóti határban a Görbedi patak bevégzetlen töltés üres hézagai elég tért szolgáltattak a viznek, nemcsak arra, hogy a Gyepes-meder megteljék, de még arra is, hogy az egész Gyepes-vidék elborittassék a viz által; igy tehát meg lehet S.ur nyugodva, hogy a Gyepes főágazata, mellyen legtöbb viztápot nyer, és mellynek kinyittatásáért, mint S. ur állitja, a nm. helytartóságnál folyamodtak, még betöltve sem volt, és az, csak az árvíz után julius 8-án töltetett be.

Tegyük fel azonban, hogy a szerencsétlen fekvésü Fekete-Tóton csakugyan a jelenleg fennálló védmüvek okozták az áradás rendkivüli nagyságát, mint azt S. ur mondja, akkor a lentebb fekvő Tamásda, Ant, Illye, Bajj, Csegöd stb. helységeknél, hol sem Gyepes-eltöltés, sem pedig felállitott kapcsolatlan töltések nincsenek, mi okozta azt, hogy a vizáradás minden eddigieket meghaladt? és a fekete-tóti viznél csak 4''-el volt alacsonyabb? — Emlékezzünk vissza az 1855-i és többi árvizekre, ekkor még semmi védmü nem létezett, és Fekete-Tót lapos fekvésénél fogva a legkisebb árviztől is elborittatott annyira, hogy annak lakosai a padlásokra kényszerültek menekülni, és ott 3—4 napot a viz elvonulásáig eltölteni, holott jelenleg az átmetszések, és a vizlefolyást akadályozó malmok elhányása által a lefolyás gyorsittatott, és egyes áradás felényi idő alatt folyt el.

Legyünk igazságosak, ne tulajdonitsuk a Gyepes egy ága eltöltésének azon árvizet, melly a hosszas rendkivüli esőzés eredménye; tekintsünk körül, és sajnosan fogjuk látni, hány vidék dus reménye esett áldozatul ez idén az ember-emlékezetet meghaladó árviznek!

Irja továbbá S. ur, hogy engem többször hasztalan figyelmeztettek a lakosok ezen „félrendszabály“ (?) ártalmára.

Nem kell ott figyelmeztetés, hol a niveau-müszer beszél; a mérnök könnyen átláthatja Fekete-Tót helyzetét, és én ugy tudom, hogy az első teendők közé volt sorolva Fekete-Tót megmentése, mert erre a terv elkészült, és igen jól emlékezhetik S. ur, hogy ezen terv a társulat legutóbbi gyülésén Szalontán bemutattatott, sőt a házak kisajátitása eszközlésére épen őt kérte fel a társulat. Ha pedig a társulati gyülés jegyzőkönyvét tetszett olvasni; abban emlitve van, miszerint a mérnök első teendők közé sorozza azt, hogy a Topila, melly eddig Fekete-Tót gyilkosa volt, a Körösbe bemetszessék, és a Dalmi parthoz kötött töltés Fekete-Tóton keresztül épittessék, mert mig egyrészről ezáltal F.-Tót belső telkei megmentetnek, másrészről Aradmegye, töltésezési munkálata megkezdésére kiinduló pontot nyer.

Legyünk türelmesek és kitartók; egy folyó szabályozása nem egy évet igényel.

Végre még azon megjegyzésére kivánok S. urnak felelni; hogy a társulat a Nagy-Szalonta és környékét védelmező töltést vette munkálatba.

*

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

APR 30.
Magyar Nemzet

Gyulai Kati

1021 Magyar Nemzet

Virágos ház, napsütésben

A legfiatalabbak képzőművészeti kiállítása az Iparművészeti Múzeumban

Ennek a kiállításnak — hiába is tagadnánk — legnagyobb egyénisége *Gyulai* Kati, a maga három esztendejével, elbűvölő gyermeki látásmódjával, groteszk vonalainak szépségével, színeinek — a fáradt felnőtt szem számára — szinte elviselhetetlen izzásával. Nincs szándékomban életkorához mérni „művészetét", s a fordított arányok alapján csöppségével növelni őt óriássá. Nem valamifajta relatív szemléletmód alapján állva beszélek, mely szerint, ha kis ember nagy súlyt emel fel, az roppant nagy dolog; hanem saját gyönyörűségem alapján: nekem ugyanis a háromesztendős kislány rajzai szerezték a legnagyobb gyönyörűséget.

Persze eszemben sincs csökkenteni a többiek érdemeit, hiszen ez a kiállítás — amely a főváros jubileumi ünnepségeinek kedves, becses meglepetése — sokféle szépséggel szolgál; a kiscsoportos óvodáskorúaktól, a totyisoktól, a 18 esztendősekig, színekben, formákban, különféle anyagokban vallanak gyermekségükről, ifjúságukról, Budapest legfiatalabbjai, azok, akik majd a XXI. századot is magukénak mondhatják. Mégis, ha korunk gyermekeinek hangulatáról, színekké oldott, formákba sűrűsödött életérzéseiről akarok beszélni, óhatatlanul a kis Kati, *Virágos ház, napsütésben* címet viselő képe sugárzik fel emlékezetemben. Elképesztően tiszta, izzó színek kavarognak, tűzpirosak, aranysárgák és akvamarin kékek; óhatatlanul arra gondolok, ilyen színeket *csak gyermek teremthet*, gyermek, aki nem ismeri sem a félelmet, sem a nyomorúságot — így tudja eleven fénnyé változtatni saját magát.

Ez a kitűnően rendezett tárlat tulajdonképpen közvetve vagy közvetlenül hazánk fővárosának jelenét mutatja be, a gyermekszemmel szemlélt jelent, s ki vitathatná, hogy a gyermekszemek a legélesebbek.

Hidak, utcák, középületek, templomok, öreg budai házak átlényegített, mégis ismerős látványa villan föl a képeken; a metró mozgólépcsőjén, kerek fejű, gombszemű, kedves figurák haladnak lefelé, az úttestet munkások bontják, ugyanolyan kimért mozdulatokkal, mint a valóságban, villamosokon emberfürtök csüngenek; s a sokféle gyermeki változatból, egy különös mesevilág jelenségeiből, *összeáll a valóság*, a város valósága és az a valóság, ha a gyermekektől kérded: szép, boldog, megnyugtató.

Érdekes, hogy a nagyváros kisfiai és kislányai, akik nem éppen a természet közelségében élnek, mekkora élménnyel lopják be képeikbe a természet eleven színeit. A város, amelyet olykor szürkének, füstösnek vél az ember, soha nem látott színekben pompázik,

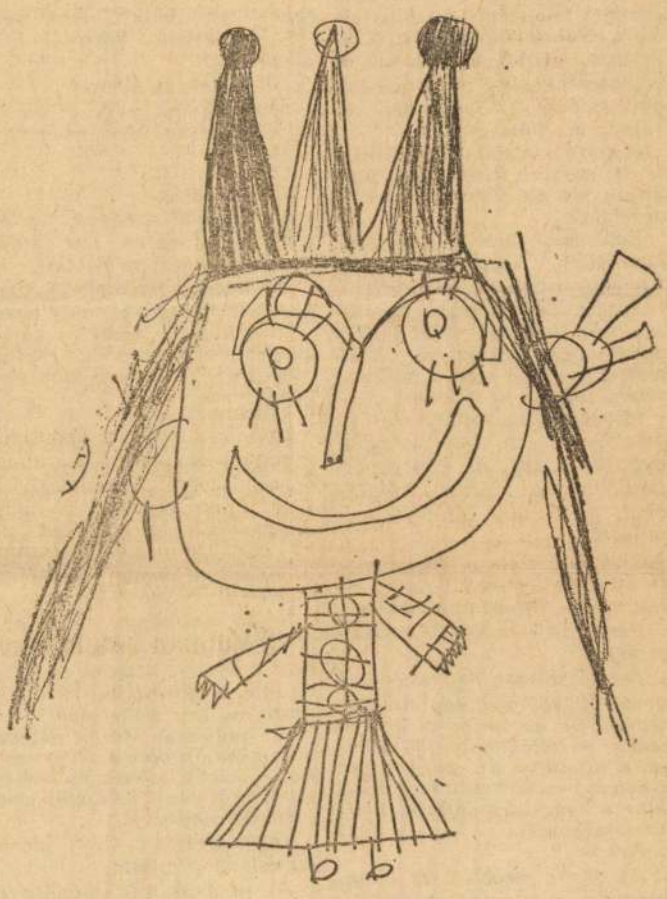

Gyulai Kati rajza: A csodálatos királylány

mintha örökös napfényben fürdőzne. Jellemző ez a belső sugárzás a háromévesek, a tízévesek s a tizennégy évesek kompozícióira is, csak később, amikor a művészet művelése *tudatossá kezd válni* a felnőttkor közeledtével, akkor csitul el ez az ártatlan lángolás. Én néha sajnálom, hogy a felnőttek festményeiből, megformált tárgyaiból hiányzik az a vonzó esetlenség, utolérhetetlen, naiv bűbáj, sajátságos színszemlélet, amely a kicsinyek „ügyetlen" képeit is olyannyira vonzóvá teszi. Ezért örvendetes, hogy a tárlaton kiállított, különböző budapesti iskolákban készült, immár nem teljesen tudatlan rajzokról, festményekről a felnőtt irányítás, tanítás, példaadás nem törölte le a gyermekség hamvát; nem stúdiumokat láthatunk ezen a kiállításon, hanem az önkifejezés érintetlen csíráit.

Az idősebbek — a 18 évesek — képeiről már a kiművelődőfélben levő tehetség sugárzik. *Nyáry* Magda *Régi Budája*, vagy *Erdős* Sándor *Régi városa* tudatos, megfogalmazott, kordában tartott szépségeket rejteget.

Szép szőnyegek, mozaikok, kerámiák, kisplasztikák, rézdomborítások, plakettek, üvegedények, fotók, plakáttervek teszik teljessé a kiállítást, adnak körképet a legfiatalabb nemzedék képességeiről.

Ez a tárlat, amelyet az Iparművészeti Múzeumban rendezett meg a fővárosi tanács és az Úttörő Szövetség, a jubileumi ünnepségek kedves, üde színfoltja — gyermekeink színekbe, formákba öntött vallomása valóban méltó fővárosunkhoz.

k. a.

Megnyílt a Miskolci Képtár állandó kiállítása, amelyen 56 mű látható, közöttük Dési Huber István, Vaszary János, Márffy Ödön, Szőnyi István, Bernáth Aurél, Czóbel Béla, Aba Novák Vilmos és Egry József képei.

Magyar Nemzet

Hohó! Horror!

Csengettek. Ketten voltak. Emlékeztettek valakire. Igen, két kitűnő színművészre, Váradi Hédire és Inke Lászlóra. De rögtön tudtam, nem ők jöttek. Soha sem tévesztem össze a színészt a szerepével. S mivel hajlamos vagyok a képzelgésre, sejtettem, hogy az ajtó mögött a szerepek állnak.

A Világirodalmi Magazinból jöttünk, mondták. Talán emlékszik még Guy Foissy darabjára. Mi vagyunk azok. Bizonyosan látta, amikor bedöglött a tévénk.

Természetesen láttam. Egy párizsi lakásban nyüglődtek, mert elromlott a tévéjük. Kinjukban kinéztek az ablakon, és végigszórakoztak az utcán egy gyilkosságot. De hát hogy kerülnek ide Párizsból?

Szeretnék nálam megnézni a tévét, mondta a férfi. Azt hallották, itt az emberek készségesebbek.

Behívtam őket és megmagyaráztam, hogy hétfő van. Ilyenkor nincs tévé. Más szórakozást kell keresni. Óvatosan mondtam ezt, mert Foissy darabjában láttam már, hogy csak a sporton meg a gyilkosságon tudnak szórakozni.

Mit tegyenek, sopánkodott az asszony. A férfi homloka gyöngyözött, mint a képernyőn. Legjobb, ha moziba küldöm őket, gondoltam. Elővettem a műsort.

Rögtön találtam megfelelőt. A Valaki az ajtó mögött című horror-filmet ajánlottam.

Perverz? — kérdezte az asszony.

Természetesen, feleltem. Egy orvosról szól meg egy elmebetegről. De az orvos is abnormális, a féltékenységtől. Elviszi a lakásába az elmebeteget. Közben vészterhesen mosolyog. Már a mosolyán látszik, hogy rosszra készül.

És?

Az orvos megöleti az elmebeteggel a felesége szeretőjét.

Hogyan?

Tudományosan. Bebeszéli ugyanis az elmebetegnek, hogy az a nő voltaképp az ő, mármint az elmebeteg, felesége. Féltékennyé teszi az elmebeteget, mialatt a feleség éppen Párizsba utazik a szeretőjéhez.

Hallod, mondta urának az asszony, Párizsba! Mindig nálunk történnek ezek a csúnya dolgok.

Közbeszóltam, hogy téved. A gyilkosság Angliában történik. Magányos házban, közel a tengerhez. Megborzongana, ha látná az orvost, ahogy macskaléptekkel oson a saját házában, és kidolgozza ördögi tervét. A legmodernebb eszközökkel természetesen.

Isznak is közben?

Narancslevet. De abban néha altató van. És az őrült egyre dühösebb lesz.

Az a jámbor őrült?

Nem olyan jámbor. Csak elveszítette az emlékezetét. A végén azért eszébe jut.

Mi?

Hát a gyilkosság. Eddig nem mondtam, ez az őrült már megölt egy asszonyt, meg is erőszakolta. Az orvos tudja ezt, azért meséli be neki, hogy a felesége voltaképp ...

Egy asszony meg egy szerető. Összesen kettő. Keveseltek.

Ha kevés, gondoltam, menjenek a Sátáni ötlethez. Abban több a hulla. Lövöldöznek, meg szerelem is van benne.

Az asszony megkérdezte, perverz-e?

Bizonyos értelemben, feleltem. Ez is lélektani. Egy rendőrfelügyelő alkalmazza a pszichológiát roppant szakszerűen. Mivel hiába harcolt a bankrablók ellen, támadt egy ötlete. Sátáni ötlet. Ha nem tudja leleplezni az igazi rablóbandát, szervez ő másikat. Egy amatőr bandát. Azt biztos el tudja fogni.

És a szerelem?

Megnyugtattam vendégeimet, hogy az sem marad el. Utcalány hozza a szerelmet. Az egyik amatőr bűnöző szeretője. A felügyelő kikezd a lánnyal. A lakására viszi, de nem történik semmi. Csak fényképeket készít róla. A lány pedig azt hiszi, hogy a férfi ...

Perverz, mondta az asszony, és felragyogott.

Bjztosítottam, hogy ez csak a látszat. Lélektani trükk. A De rosszul járnak. Nagy lövöldözés, sok halál. A lányt is lecsukják. Ezt a felügyelő már nem viseli el.

A disznó. Remélem főbe lövi magát, mondta a férfi.

Nem egészen. A másik detektívet lövi le, azt aki letartóztatja a lányt.

Mit szólsz, Papuli! Milyen romantikus, sóhajtott az asszony. És hol történik ez?

Párizsban.

Már megint Párizsban, morfolta unottan a férfi. Az a felügyelő is mászkál, ahelyett, hogy nézné a tévét.

Mást ajánlottam. Ami nem Párizsban történik. A Szemtanút.

Lélektan van benne?

Nem. Ebben nem érnek rá lelki dolgokra. Mást tesznek.

Mit?

Ölnek.

Hány hulla?

Körülbelül tizenegy, ha jól számoltam össze. De lehet, hogy kifelejtettem valakit.

Az asszony felélénkült. Megkérdezte, hogy ölik meg őket?

Pisztollyal, késsel, tűvel, autóval, exkavátorral, motorbiciklivel. A többire már nem emlékszem.

Lehet félni?

Csak félni lehet. Együtt félni a szőke kisfiúval. Ő retteg csak igazán, a szemtanú. Látta az első gyilkosságot. Politikai gyilkosságnak vélhető, de nem az. Véletlenül nem a rendőrfőnököt ölték meg, pedig azt akarták.

Látod anyukám, mondta a férfi, egy rossz lövés és rögtön kész a baj. Az asszony megigazította a parókáját. Megkérdezte, mi lesz a kisfiúval?

A gyilkosok természetesen meg akarják ölni a szemtanút. Fut a kisfiú előlük és remeg. Egészen eltorzul az a szép arca.

De megmenekül?

Természetesen. Csak mások halnak meg miatta.

Az nem számít, mondta az asszony. És mi van a szerelmesekkel?

Boldogok lesznek.

Jó. Már féltem. Hogy mennyi szörnyűség van a világon! Az ember csak elolvassa a műsort és máris borsózik a háta, szólt az asszony majd elkérte a papucsomat.

Meghökkentem. Hát nem mennek moziba?

Azért a pár gyilkosságért nem érdemes kimenni a házból, felelték. Nézzük inkább a tévét!

Újra megmagyaráztam, hogy hétfő van. Nem, nem döglött be a tévénk. Nincs adás. Legfeljebb rádiót hallgathatunk.

Jó, hallgassunk rádiót, mondta a férfi, s elterpeszkedett a fotelban.

Kinyitottam a rádiót S nem hiába, mert pompás horror komédiát adtak. Három kisasszony megmérgezte az inasát likőrrel. Az inas viszont megmérgezte a három idős hölgyet hallal. Mire megkezdődött az agónia, vendégeim elégedetten elszunnyadtak.

Vilcsek Anna

Befejeződött az Operaház római vendégszereplése

Ünnepséget és fogadást rendezett a római Magyar Akadémia az Állami Operaház tiszteletére. A Palazzo Falconieriben *Kalmár* Györgynek, az Akadémia igazgatójának bevezető szavai után *Lukács* Miklós, az Operaház igazgatója megköszönte azt a meleg fogadtatást, amelyben a római közönség és a sajtó részesítette az együttest és a bemutatott Bartók-műveket, majd kifejezte készségét, hogy a vendégjáték viszonzásaként mielőbb Budapesten fogadhassa a római operaházat.

Melis György, *Szőnyi* Olga és *Ütő* Endre, az Operaház művészei adtak nagy tetszéssel fogadott rövid hangversenyt magyar népdalokból, Bartók- és Kodály-művekből.

A megjelentek között volt Goffredo *Petrassi* zeneakadémiai professzor, a római, bolognai és pármai operaház, valamint a római Santa Cecilia igazgatója, Virginia *Zeani* ope-

Gyulai Kató
divattervező

Ruhatervek

—: Kabátszerek.
Nők Lapja, 1968. nov - 44 szám.

Gyulai (Kratochvill)

László

festő

stud. Gyula ?

írod

Karács Békésvm

I - 409. l.

Gyulai Lajos, építész MDK

Meghalt. Temetése febr. 4-én.

– : Halálozás 11

NÉ[illegible]SAG

Bu. 1965. febr. 3.

mck

Gyulai Lajos
nyomdász

a párisi világkiállításon ezüst érmet
nyert

÷ A párisi világkiállítás kitüntetései

Grafikai Szemle 1900 évf. 9. f. 126 l.

MDK

Gyulai Lajos, gyulafehérvári szobrászm.

öt Gyulai Lajos gróf támogatta a negyvenes években
esztendőkön át.

?: A táblabiró-világ gyüjtöi és mecénásai. /1800-1850/
A Mübarát.1922.II.évf. 1.sz. 10.l.

TISZTELETTEL MEGHVÍJUK ÖNT
1978. OKTÓBER 3-ÁN
KEDDEN, 19,30 ÓRAKOR

GYULAI LAJOS

FESTŐMŰVÉSZ
KIÁLLÍTÁSÁNAK MEGNYITÓJÁRA

*

A KIÁLLÍTÁS MEGTEKINTHETŐ:
OKT. 3-TÓL OKT. 10-IG
NAPONTA: 17—22 ÓRÁIG

*

BME. RÓZSA FERENC KOLLÉGIUM,
BUDAPEST, BERCSÉNYI U. 28—30

BUDAPESTI MŰSZAKI EGYETEM

BERCSÉNYI KLUB

'78

GYULAI

Gyulai Lajos, festő

□ GYULAI LAJOS festőművész kiállítása október 10-ig tekinthető meg a Rózsa Ferenc kollégium bemutatótermében. (XI., Bercsényi út 28—30.)

2

-: □ Gyulai Lajos

Esti Hírlap, Bp. 1978. okt. 5.

Gyulai Lajos, festő

□ GYULAI LAJOS festő és Győri László szobrász kiállítása május 7-én, szombaton délután 3 órakor nyílik a Kandó Kálmán Műszaki Főiskolán. Megnyitja: dr. Németh Lajos művészettörténész.

□ - : Gyulai Lajos --

2

Esti Hírlap, Bp. 1977 máj. 6.

Gyulai Lajos festő
és Gyóni Lóránt nobrász

kiállítása
Kandó Kálmán Műszaki Főiskola
Bp. III. Bécsi út 104.

1977. május.

Katalógust ld. Gyóni Lóránt

Gyulay László (1843-1911)

„Folyóparti táj" o. fa. 17x32 cm

S. l. 3000 ft. kikiáltási áron

BÁV 49.Képaukció Budapest,1979.szeptember

MOK

Gyulai László fertő

„Szárazmalom" a képét KT őszi táslatán (1886)

Szőgyény ... veszi meg.

MOK-A-I-1/1707

MDK

Gyulai Lánló fertő

„Malom előtt" c képét KT öni tárlatán eladja.
1886.

MDK-A-I-1/1712

M.D.K.

Gyulai László festő

A gyulai kastély családi képtárában Szamossy Elek festő vezetésével együtt tanult Munkácsyval Gyulai László is, aki később a Képzőművészeti Főiskola tanára lett.

Börtsök László: Gyula városképi és müemléki vizsgálata. Bp. 1953. 29. l.

MDK

Gyulai Lászlót

a m.kir. vall.és közokt.miniszter a rajztanitásra képesitö vizsgálatok országos bizottságának tagjává nevezte ki.

Rajztanár-jelöltek vizsgáló-bizottsága.

"Mücsarnok" 1899. 373.l.

MDK

Gyulai László festőm.

Hivatalos tudósitások. Magyar Iparmüvészet 1899.
175-177 l.

mdk

Gyulai László festőművész

Falu vége e. festménye
az iskolába kívánkozik, mint reprodukció"

Lukács Gyula: Az iskola szépsége
Népmivelés 1907 év. 2. kötet 541. l.

Gyulai László, [pestő ?]

Petőfi Istvánról s „feleségéről", Schneider korszéletről kénített festményeket 1874-ben, Csákón.

Dolecskó Kornélia: István öcsém albuma 2.

ESTI HIRLAP

Sp. 1963. nov. 23.

Gyulai László MDK

Kötő öreg asszony

Mücsarnok 1923 tavaszi tárlat

Gyulai László MDK

Alkonyatkor, olf.

Műcsarnok 1896. ezredéves kiáll.

MDK

Gyulay László

Alkonyatkor, of.

M.táj- és életképkiáll. 19-2o. sz. Mücs. 1927. jan.

Gyulay László
grafikus

M.D.K.

Arany János dalai Petőfi Sándor, Amádé és saját költeményére műhöz a képeket rajzolta

Nagy Zsuzsa: Petőfi illusztrációk.
M.M.M. Évkönyve 1952, 152 l.

MDK

Gyulay László
Bethlehemjárás, festm.

V-r: A kiállitas vásárlói. VU 1885. XXXII. évf.
678 l.

M.D.K.

GYULAI László festő

Szabadságos katona c. rajz

Munkácsy portréja a „Hazánk és Külföld"

c. folyóirathan

47., 94., ~~173~~.

Végvári 1958. 122. 143., 160. l.

Gyulai László (gyulai) F.M.19.2.

1862 bécsi ak. Később rajzt. és ismert illusztr. (Ly.N.r.116.)

Apjo magánzó. (Ly. N.r. 89.)

Wenckheim Rudolf. segélyezte.

Alföldi gójos.

Ányakvi sz.: .....

Név: .....

Lakcim: .....

Szaktárgyak: .....

Évfolyam: ..... Vallás: ..... Szül. év.: .....

Szaktárgyain kivül tud .....

.....

Tanitást vállal: helyben — vidéken.

Kapott-e már állást a Segitőtől és milyen esetekben: .....

Megjegyzések: .....

Gyulai Lánló (bétésgyulai.) F. 07. 19. 2.

1874 Schneebringer, 78 Lijnidéke, majd Gy.-en volt rajztanár

1873-tól sok élettég, falni jel, cigány. (Falu vége, Szárazmalom, cigány, Bethlehemet, V. kur elott, Alkony a Hetföldi stb.)

60-as évet sok téglejs Bétés és Utvad magg. be

(Gy. III. 114.)

Gyulai László

kolozsvári ácsm.

1826-ban a kolozsvári
ácsok atyamestere
volt.

Jakab Kolozsvár

III. 592. l.

Kristály-szívek, 2 drb, ezüst foglalatban
és tartóval. Mag. 5 cm. XVIII. század.

Abbotsholmei iskola VI.237.

Gyulai László

Műcsarnok Budapest.

1896. mill. kiáll Alkonyatkor, of

1897/98. téli kiáll. körös alatt, of

1899-1900. téli kiáll kukorica csövek of

~~1901. tav. kiáll.~~

1904. tav. kiáll. 249, 251.

Tarló ösvel. Vetés mellett | of

Gyulai László
festő
képzőm. főiskolai tanár

lásd
2

Scherer 7
II. 169. l.

Gyula város
Tört.
1938

MOB kat. 3181.

Fenti gyulai képei
felsorolva.

GYULAI 1. *László*, festő, * Békésgyula 1843 szept. 6, † Budapest 1911 máj. 7. Bécsben és Münchenben tanult s itt állított ki először 1873. cigánytipusokat. Hazatérve, rajztanári munkássága mellett nagy illusztratív tevékenységet fejtett ki (Gyulai stb. kötetei) és sok rajzot készített képeslapok számára is.

B.-Gy. I. 432.

:

ugent altábornagy, a ki az
pü üteg nél ~~mellett~~ álló gyalog csapatok közt lát-
~~tól követett Nugent altábornagyot~~ ki a ~~ósi~~
ni rohamot lóhátról vezényli. Leghevesebb
torlasz tetején a lobogó körül, míg a honvédek
~~zál a tüzet~~ iszonyúan pusztítják a felfelé nyo-
t, kiknek parancsnoka jobbról van lóháton. Az
és megsebesült katonák fekszenek a földön;
szék épületei ~~emelkednek~~ bontakoznak ki. Felirata a kép alatt

ung der Riesenbarikade in Eseck worauf die
14ten Februar an F. M. L. Nugent überge=
en wurde, 1849."
zu haben bei F. Werner in Wien".

at, meretei az alányomásnak 22 : 32.6 cm.

Ltfra 4871.

107/95 № 389

Gyulai László

elárverező okl.

Közlezrkiáll

1268. l.

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Gyulai László

Közlezrkiàll

1286 l

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435618

Gyulay László
festő
Gyuláról, 1864-ben
20 éves.

Gyulay László, festő, Gyuláról, 20 éves korában, 1864—65 a festészeti előkészítő szakosztály növendéke volt.

lásd Fleischer Béla 48. l.

Doszkár János és Ferenc

Háztatarozási, építési és átalakitási

vállalata

Budapest.

Iroda:
IV. Veres Pálné u. 40.
Telefon 117-04

Telep:
IX. Márton u. 3/B.
Telefon József 8-53.

Gyulai László

fotó

1

Farkas Ilonka levelei

1957 42. l.-
219. l.

Gyulay László

festő

Életr. arch.

Gell. Mad

200. l.

Haránk's a kalföld

1868. 41. fr.

BUDAPEST
11 XI 16 17

424. **Díszalbum,** zöld bőrbe kötve, sárgaréz veretekkel, középen a Nemzeti Színház fényképe porcellánon, Radnótfáy Nagy Sámuel intendánsnak ajándékozták a Nemzeti Színház tagjai 1869 január hó 1-én. Benne az akkori tagok fényképei voltak (57×47 cm).

Nemzeti Színház Múzeuma.

425. **Emlény Kocsis Irma jutalomjátékára** 1877 január 25. Selyemre nyomtatott vers.

M. Kir. Operaház Emlékgyüjteménye.

426. **Kocsis Irma** (1846—1920) három arcképe. Fénykép. A Kapitánykisasszonyból mint Mária királyné, a Gerolsteini nagyhercegnőből és Lohengrinből mint Ortrud.

M. Kir. Operaház Emlékgyüjteménye.

427. **Üdvözlővers** Felekyné Munkácsy Flórához. Kézirat figurális vízfestésű díszítéssel Gyulai Lászlótól.

Dr. Bedő Rudolf.

428. **Színlap** 1872 dec. 1. a Csongor és Tünde első előadásáról Vörösmarty Mihály születésének emlékezetére.

Dr. Bedő Rudolf.

429. **Nemzeti Színházi jelentés** 1882 augusztus 27-i színházvizsgálatról. Nyomtatott blanketta kéziratos kitöltéssel.

Dr. Bedő Rudolf.

430. **Csoportkép.** Fénykép a Nemzeti Színház udvarán, a Lendvay-szobor tövében. Gyenes, Bakó, Festetich Andor gr., Somló Sándor, Latabár Kálmán, Mészáros Lajos, stb. az 1890-es évekből.

Nemzeti Színház Múzeuma.

431. **Csoportkép.** Fénykép a Nemzeti Színház tagjai Paulay Ede igazgatása alatt (1878—1894).

Dr. Tóth László.

432. **Ney Bernát** operaénekes első fizetési íve 1881 szept. 21-én.

M. Kir. Operaház Emlékgyüjteménye.

1937

417. Paulay Erzsi 2 képe, Mészáros Alajos, Tanayné Halmi Margit.
Dr. Tóth László, Tanay Magda.

418. Lánczy Margit és Vaszary Piroska.
Dr. Tóth László és Ha:du László.

V. FÜLKÉBEN. 1867—1884. TERJEDŐ IDŐKÖZ EMLÉKEI.

(419—420. sz.)

419. **Szigligeti Ede** színműíró (1814—1878) mellszobra. Márvány.
Nemzeti Színház.

420. **Jászai Mari** (1850—1926) drámai művésznő arcképe. Olajfestmény Packa Kornéliától.
Nemzeti Színház.

TÁRLÓBAN NYOMTATVÁNY, FÉNYKÉP, KÉZIRAT, DÍSZALBUM.

(421—440. sz.)

421. **Színlap** 1870 március 3. Tóth József (1823—1870) halálának bejelentésével.
Dr. Tóth László.

422. **Báró Orczy Bódog** (1831—1892) nyomtatott, főpróbára való meghívója sajátkezű aláírásával. Pest, 1870 oct. 10.
Dr. Tóth László.

423. **A Nemzeti Színház díszlettárának égése.** Fametszet a Vasárnapi Ujság 1871 szept. 24-i számának első oldalán, keretben.
Hollós Oszkár.

Gyulay László
festő

lázd

Kremszeplit

98 l.
206 l. (tőbbszor)
211 l.

1925

MEGHIVÓ

A Magyar Vöröskereszt XI. kerületi Választmánya 1946. évi december 1—7-ig Képkiállítással egybekötött jótékonycélú Mikulás és Karácsonyi Vásárt rendez a **XI. ker. Előljáróság nagytermében Verpeléti út 1/3 szám alatt.**

A vásárt Tildy Zoltán Köztársasági Elnök Ur nyitja meg 1946. december 1-én d. e. 11 órakor.

A jótékonycélú kiállítás és vásár tiszta jövedelmét a Vöröskereszt a XI. kerületi szegénysorsu gyermekek felsegélyezésére fordítja.

Kiállításra és eladásra kerülnek:

magyar festő és képzőművészek képei, szobrok, nőbizott-

chenyi István mint író (Stephan Széchenyi als Schriftsteller, 1892), *Kritikai dolgozatok* (Kritische Arbeiten), *Dramaturgiai dolgozatok* (Dramat. Arbeiten, 1908) u. v. a. Inzwischen wurde G. zum Sekretär der Akademie, 1873 zum Vizepräsidenten der literar. Kisfaludygesellschaft gewählt, mit der Redaktion der kritischen *Budapesti Szemle* (Budapester Revue) und der Franklin'schen *Olcsó könyvtár* — einer billigen Volksbibliothek — betraut und 1876 zum Professor der ungar. Literatur an der Budapester Universität ernannt, von welcher Stellung er sich 1902 in den Ruhestand zurückzog.

Gyulay, Béla, Pädagoge, geb. 11. Juli 1844 in Sellye, gest. 1909, wurde 1871 zum Bürgerschuldirektor in Budapest ernannt und organisierte als solcher auch den ersten Handelskurs für Mädchen in Ungarn. Selbständige Werke: *Népszerű neveléstan* (Populäre Pädagogie, 1872), *Nőnevelés az ókorban* (Frauenerziehung im Altertum, 1883), *Nőnevelés* (Frauenerziehung, 1884), *Az elemi oktatás az Árpádok korában* (Der Elementarunterricht im Zeitalter der Arpaden, 1893), sowie eine grössere Anzahl von Lehrbüchern.

Gyulay, Ladislaus, Maler, geb. 1843 in Békésgyula, gest. 7. Mai 1911, absolvierte seine Kunststudien in Wien, München und Nürnberg und wurde hierauf 1880 zum Professor des Budapester staatl. Pädagogiums berufen, dessen gewerbl. Abteilung er leitete und zu grosser künstlerischer Blüte entwickelte. Im Interesse dieser Abteilung unternahm G. wiederholt Studienreisen nach Österreich — wo er die Hallstatter, Halleiner und Salzburger Gewerbeschulen — und nach Bayern, wo er die Berchtesgadener, Münchener und Nürnberger einschlägigen Lehranstalten einem eingehenden Studium unterzog, die Früchte dieser Studien bei der Organisation des Budapester Pädagogiums verwertend. In Verbindung mit dieser Anstalt schuf G. die erste staatl. Gypsgiesserei, deren originale Musterserie fast in ihrer Gänze das Werk seiner schöpferischen Kraft bildete. Im Jahre 1897 wurde G. an die Landesakademie für bildende Künste versetzt, der er nun seine reformator. Tätigkeit widmete. Als Maler zeichnete er sich besonders als Genre- und Landschaftsmaler aus, erzielte aber auch als Portraitist bedeutende Erfolge. Er war ein Anhänger der Münchener Schule, deren Richtung er mit ungar. nationalen Motiven saturierte; seine Landschaftsbilder wiederspiegeln die grosse ungar. Tiefebene, seine Genrebilder führen mit packender Unmittelbarkeit das ungar. Zigeuner- und Volksleben vor. Die Wärme seiner Töne gibt seinen Gemälden eine eigentümliche Innigkeit. Bedeutendere Werke: *Andacht, Der müde Jäger, Ein Schluck Wein, Vor der Csárda, Rumänische Zigeuner, Dorfmusikanten, Beginn und Ende, Zigeunerserenade, Zeltzigeuner, Rumänisches Mädchen, Im Friedhofe, Alföldер Schenke, Trockenmühle, Abendstimmung, Dämmerung, Bethlehemiten, Am Ufer der Körös, Zigeunermusiker, Vor dem Gewitter, Die vier Jahreszeiten* (Fresken), *Maria mit dem Jesuskindlein, Alföldер Fischer, Zigeunerin, Husaren, Portraits Franz Deáks, des Kaiser-Königs Franz Josef I.* u. m. a. Als G. im Jahre 1905 in Pension ging, wurde er mit dem Titel eines kön. Rates ausgezeichnet.

Gyulay, Paul, Staatsmann und Historiker im XVI. Jahrhundert,

spielte in der Geschichte Erdély's eine grössere Rolle. Histor. Werk: *Commentarius rerum a Stephano Rege adversus Magnum Moscoviae ducem anno 1580.* Er wurde 1592 als Gegner des Fürsten Balthasar Báthory von dessen Soldaten niedergemetzelt.

Gyuracskay, Aloys, Rechtsgelehrter, geb. 1838 in Kopcsány, war bis 1875 als praktischer Advokat tätig und wurde, nach Einführung der kön. Notariate in Ungarn, als einer der ersten kön. Notare ernannt. Seit 1882 ist er Sekretär und Ausschussmitglied der Pozsonyer kön. Notariatskammer und Ausschussmitglied des Vereines und Pensionsinstitutes der kön. Notare Ungarns. Der Nestor der kön. Notare Ungarns hat in früheren Jahren auch eine bedeutende fachschriftstellerische Tätigkeit entfaltet.

Gyurátz, Franz, evang. Kirchenschriftsteller, Bischof, geb. 30. Apr. 1841 in Alsókubin, widmete sich dem Seelsorgerstande und wurde, nach langjähriger Pfarrtätigkeit, 1895 zum Bischofe des Transdanubischen evangel. Distriktes ernannt. Von seinen Werken sind: *A hit oltára* (Altar des Glaubens, 1887), *Kézi agenda* (Handagende, 1888), *Luther Márton. Életrajz* (Martin Luther's Biographie, 1888), *Gusztáv Adolf svéd király élete* (Leben des Schwedenkönigs Gustav Adolf, 1892), *A szabadkőművességről* (Vom Freimaurertum, 1881) bekannter.

Gyurikovits, Georg, Statistiker und Topograph, geb. 1783 in Ivanócz, gest. 1848 als Gerichtsrat. Er hinterliess eine wertvolle histor., archäolog. und diplomat. Sammlung, 33 Foliobände, Manuskripte und das Werk: *De situ et ambitu Slavoniae et Croatiae.*

Gyurits, Anton, Schriftsteller, geb. 29. Mai 1819 in Szombathely, gest. 1891 als Gymnasialprofessor in Pension, befasste sich hauptsächlich mit sprachwissenschaftl. Studien, gab latein., griech. und ungar. Sprachlehren, Übersetzungen des Horaz und Vergil und eine Übersetzung von Cäsar Cantu's grosser Weltgeschichte heraus.

Gyurkovics, Georg, v. Rózsalehota, kroatisch-deutscher Schriftsteller, geb. 24. Feb. 1845 in Klasznics, gest. 25. Mai 1908, betrat die Militärlaufbahn, die er jedoch 1868, nach Absolvierung der Wiener Kriegsschule, verliess, um sich, als Mitarbeiter der *Presse*, der Journalistik zu widmen. In seine Heimat zurückgekehrt, wurde G. 1882 zum kroat. Landtagsabgeordneten gewählt und war als solcher delegiertes Mitglied des ungar. Abgeordnetenhauses. Im Jahre 1896 trat G. in den Verband der Redaktion des *Pester Lloyd.* Selbständige Werke: *Studien über Lessings Laokoon, Die Wiener Schauspielschule, Das Ehebruchsdrama, Bosnien* (1879), *Albanien* (1880), *Bosnien und Kroatien* (1886).

Gyurmán, Adolf, Journalist, geb. 1813 in Szászváros, gest. 15. Sep. 1869 in Pest, war Mitarbeiter des Kossuth'schen *Pesti Hirlap*, während des Freiheitskampfes Redakteur des Amtsorganes der ungar. Regierung, flüchtete nach der Világoser Waffenstreckung mit Ludwig Kossuth nach der Türkei, begleitete Kossuth 1851 nach Amerika, wo er für englische Zeitungen arbeitete, kam 1854 nach London und kehrte 1863 als Mitarbeiter des *Pesti Napló* nach Ungarn zurück. Seine unzähli-

Gyulai László

1844 - 1911

vod

Kacziány Ödön. Gyulai László 1844 - 1911. Vas. Ujs 1911. 464. l. (arczkepel és Eppekkel)

u. a. Nuo 1. 1911

261 - 265. l

nipekkel

Gyulay László

Wód
z

Kampfőrsk 14 el

HEAD OFFICE: LAURENCE PO

SLAZ

L

CABLE ADDRESS
OF HEAD OFFICE
SLAZENGER, LONDON

CODES: BENTLEYS, A B C 6TH
AND PRIVATE

Reply Please Quote

Vas. Ujs. 1872 660 lap

Franklin: Oh! Oh! — az égre kérem, hagyjon békét; hűségesen megigérem, hogy soha sem sakkozom, mindennap járkálok és mértékletesen élek.

Köszvény: Jól ismerlek. Mindent igérsz; de nehány hónapi jóllét után, régi rosz szokásaidhoz ismét visszatérsz; szép igéreteid el lesznek felejtve, mint a mult évi fellegcsoportosulások alakjai. Végezzük be tehát számadásunkat, aztán megyek. — De biztositalak, hogy annak idejében és a maga helyén ismét meglátogatlak; javad szivemen fekszik, azt hiszem, elismered, hogy igaz barátod vagyok. Közli: *Sámi Lászlóné.*

Képek a hazai népéletből.

Nehéz számadás.

Megnézte a gyerek azt a fényes két pénzdarabot, a mit a kezébe adtak otthon szülői, hogy menjen vele az „ifju urhoz“ (már t. i. a boltoshoz) s hozzon egymás után ezt meg amazt. Megnézte nagyon, mert elég kis darab volt ahhoz képest, a mit hozni kellett értte, holott nagyobb darabért is vajmi keveset mért ki az ifju ur. Szegény ember kezében ritkán látni pénzt, mert vagy a zsebbeli sarkába köti, vagy a keszkenő csücskébe, s az afféle apró legénykének csak mesélnek felőle az öregek, akkor is ugy, hogy: elvitt biz az ördög minden pénzt.

Ezekből a mesékből maradtanyi a gyerek fejében, hogy szörnyü homályosan viszszaemlékezett a márjás huszasokra is, melyekről azt hallotta, hogy kinyomták a szomszéd ládájának fenekét — no persze régesrégen. Aztán neki is volt annyi tudománya az iskolából, hogy föl ismert a két pénzdarabon egy ilyen numerust: 20. Már ugy kell lenni, hogy márjás-huszas biz ez.

Egész uton csak nézegette, addig nézegette, mig a kerekes fia megszólitja, hogy hát mi van a markában, madár-e vagy gyík! Hát ez van la! — Az ám a pénz, dejszen veszünk abból valamit. — De veszünk ám ebbe a kosárba való holmit, hanem abba ugyan nem vásik a fogad.

Nehéz számadás. — (*Gyulai* László eredeti rajza.)

Bemegy a gyerek a boltba, a másik meg künn várja, bebámulva az ajtón. Nehéz szivvel adja ki kezéből a két fényes pénzdarabot, mely ha az övé volna, jaj be boldognak érezné magát! De hát nem marad ott az egész pénz, egy pár rézdarabot visszaád érte a boltos, a mivel még mesésebbnek tünik föl az ezüst pénz mivolta.

A kerekes fia rögtön megszólitja: „hát menynyit adott vissza a boltos?“ s azzal belenéz a másik markába. „Tyű te, mondok valamit! Ide nézz csak!“ — s ezzel kihuz a zsebéből egy füzér gombot, a mi tudvalevőleg fiu gyerekre soha sem marad hatás nélkül. — „Lásd csak, milyen fényes pitykék vannak közte. Nyolczat adok egy pénzért, ráadásul pedig egy réz lökőt.“ S e szavaknál oda pattintja a lökőt a palánkhoz, s olyan föl. Különösen sikerült a kis financz-kapaczitás arczán tükröződő zavar.

Egy fiatal festő: Gyulai László rajza ez, ki jelenleg Münchenben tanul, s ki a képes lapokba már sokszor rajzolt, mindig magyar tárgyu népies jeleneteket, jó felfogással és kifejező rajzzal.

A nürnbergi magány-fogház.

Társadalmi életünk egyik legnagyobb betegségének jele az, hogy mig a becsületes szegény ember gyakran hajléktalan, vagy legfeljebb tán sárkunyhóban lakik: kénytelenek vagyunk palotákat épiteni a társadalom söpredékeinek, hogy a kunyhó lakója békén nyugodhassék. S még kiáltóbb jele az a társadalom romlottságának, hogy az előrehaladás magas fokán állónak kell tekintenünk az oly államot, melynek minél több, minél szép ívalakban repül az, mintha parittyából hajtották, lökték volna.

A kisértés ellenállhatlan, s az ingerlő dolgokat megszerzi egy kis réz darabért. Talán csak nem tudják meg otthon, hisz a boltossal még nem is beszélt senki, hogy mennyit adott vissza.

Hanem mégis ugy szorong valami a gyerekben, midőn otthon az anyja kezébe ád mindent, a kosarat, meg az apró pénzt.

— Te selma, hiányzik ám ebből a pénzből.

Csak most van aztán igazi alkalom a pénz szörnyű természete fölött álmélkodni, mikor még az is vádaskodik rá, a mék csak most került be először a házba.

— Hát elvesztetted-e te kujon? — faggatja tovább az anya, hanem dehogy szólna a gyerek, csak ott áll némán, s várja nagyanyjukat, hogy — mint máskor, ha baj volt — szóljon közbe valamit, s mentse ki a hinárból.

E jelenetet ábrázolja egyik képünk, mely a beszámolás e nehéz pillanatát igen ügyesen tünteti nagyszerübb ily palotája van a bünösök számára. — De ez már igy van, hiába küzdünk ellene, s ha e sebet ki nem égethetjük gyökeresen, legalább igyekezzünk azon, hogy minél kevesebbet sajogjon.

Magyarország még igen hátra van e tekintetben is. Eltekintve attól, hogy alig van állam, melyben a társadalmi rend ellen több és nagyobb kihágás történnék: szomoru az, hogy alig van állam, mely e társadalmi rend ellen vétők megfékezésére kevesebb eszközökkel rendelkeznék. Állami fogházunk van összesen nyolcz, Váczon, Lipótvárt, Munkácson, Lepoglaván, Szamosujvárott, Illaván, Mária-Nostrán és Zágrábban, s ezek sem felelnek meg a kor igényeinek.

E tekintetben külföldre kell folyamodnunk mintákért. Ilyen a nürnbergi, magány-rendszeren alapuló fogház, melynek rajzát mai számunkban adjuk, mely a fogságbüntetés fogalmához kapcsolt czéloknak a lehetőleg megfelelni igyekszik.

E fogház 1869 végén nyittatott meg s a bajor kormány fényesen megczáfolta e nagyszerü épület felállitásával azt a föltevést, hogy a magánrendszer alkalmazása a fogházaknál drága. Magukkal a foglyokkal készittette e telep egyes részeit, nevezetesen az épület egész negyedik szárnyát a séta-udvarokat s a föld- és egyengetési munkálatokat. A fogház 20 percznyire van Nürnbergtől. Várszerü, palával födött épületei, valamint a 20 láb magasságu körfal szeglettornyaival és mellvédével homokkő-koczkákból vannak épitve. A körfal előtti tért az uttól vasrácsozat választja el, mely mögött, a bejárattól jobbra és balra a főfelügyelők lakai, s valamivel odább mosolygó kertek között a többi személyzet s a nős felügyelők két háza áll. Ezek között egy száz meter hosszaságu kettős fasor vezet vörös virágu gesztenyefákból a főbejáratig, melyet kivül is, belül is egy-egy vaskapu zár. A két kapu köze hidmérleget képez, melyen a nagy mennyiségben beszállitott kőszenet, burgonyát, szalmát, vasat mázsálják. A bejárattól balra van a tágas katonai őrház. Ebből egyetlen feljárás vezet a körfal tetejére, honnan messze kilátás nyilik. Jobbra pedig a kapuőr lakása, a látogatók számára egy váróterem, s a halottas kamra áll. A belső kapun belépve, az u. n. idegenek udvarába jutunk, melyet a tulajdonképi bemenet a fogházba, a központban levő igazgatósági épület s a kórház határolnak, jobbra-balra pedig alacsony fal választ el a fogházat körítő udvaroktól. A látogatót először is a jobb kéz felől eső udvarba vezetik, mely tágas és szellős s vetemény- és virágágyakkal, gyepes terekkel és facsoportokkal van tele. Ilyen kertben áll az egész fogház s e kert az üdülő betegeknek szolgál s a kilátást akadályozó sövény választja el a fegyenczek séta-udvaraitól. Ez udvarok az épület négy szárnyának végeiben állnak, s minden ilyen kör 15 udvarra van osztva, melynek két öles falai mint valami küllők futnak ki a figyelőháztól, mely az

Párbeszéd a köszvénynyel.

— *Franklintól.* —

Éjfél, okt. 22-én 1726.

Franklin: Eh! Oh! Eh! E kegyetlen szenvedéseket mivel érdemeltem?

Köszvény: Sok mindennel; többet ettél és ittál, mint kellett volna, tulságosan kimélted lábaidat.

Franklin: Ki vádol engem?

Köszvény: Én, én magam, a köszvény.

Franklin: Mit! személyes ellenségem?

Köszvény: Csalódol, én nem vagyok ellenséged.

Franklin: Ismétlem; ön ellenségem: mert nem elégsz k meg azzal, hogy testemet halálra kinozza, még jó hirnevemet is tönkre teszi: torkossággal s henyeséggel vádol; pedig az egész világ, s főleg kik ismernek, tudhatják, hogy nem vagyok sem torkos, sem henye.

Köszvény: A világ gondolhatja s tudhatja a mit akar, s neki tetszik: enmagához mindig szives és előzékeny szokott lenni, sőt néha barátaihoz is; de azt *én* tudom legjobban, hogy a mennyi étel és ital, a külső dolgokkal foglalkozó és sok mozgást csináló embernek szükséges, olyannak, a ki helyt ül, tulságosan sok.

Franklin: Higyje el Köszvény asszonyság, hogy én eleget — eh! oh! — én eleget járok kelek — eh! — s mozgom — a mennyi tőlem telik. Helyhez kötött hivatalomat kegyed ismeri, ezt tekintetbe véve tudhatja, hogy korholását nem érdemlem meg, a mivel vádol, nem egészen az én hibám, tehát lehetne irántam egy kis kimélettel.

Köszvény: Egy hajszálnyit sem engedek; udvariasságod, ékesszólásoddal együtt, kárba ment; mentségedet számba sem veszem. Ha hivatalos állásod helyhez kötött: legalább mulatságodat s időtöltéseidet egy kis mozgással kellene összekötnöd. Helyesen tennéd, ha sétálnál vagy lovagolnál; vagy ha ezekben a rosz idő meggátolna — tekézz.

Vizsgáljuk meg csak egy kissé életrendedet. A hosszu reggeli órákban, midőn még elég szabad időd van a sétálásra, ugyan mit csinálsz? — Az egészség szempontjából oly kivánatos séta helyett, mely által a reggelizéshez jó étvágyat nyernél, olyan könyvek, röpiratok és hirlapok olvasásával mulatod magadat, melyek ritkán érdemesek az átolvasásra. S mégis rendkivül sokat reggelizel, négy csésze theát, tejsürüvel, 2—3 darab irósvajas kenyeret, egy szelet füstölt hussal, — azt képzelem, hogy ezek nem valami könnyen emészthető étkek.

Evés után rögtön az iróasztalodhoz ülsz, s dolgozol, vagy olyan emberekkel beszélgetsz, kik ügyes bajos dolgokban jöttek hozzád. Egész déli egy óráig, a legkisebb testi mozgás nélkül, igy telik el az időd.

Helyhez kötött hivatalos állásodat tekintetbe véve, még ezt mind megengedném. De hát ebéd után mit csinálsz? — Barátaidnak, kikkel ebédelsz, gyönyörü szép kertjök van, értelmes ember felhasználná az alkalmat és sétálna benne: hát te mit csinálsz? rögtön sakkozni ülsz, 2—3 óráig meg sem mozdulsz mellőle! Ime, ez a te örökös időtöltésed. Ennél már esztelenebbül választott időtöltése egy helyhez kötött embernek nem lehet, mert a helyett, hogy az életnedvek működését siettetné, a lekötött figyelem, mely e játékhoz oly szükséges, a nedvek forgalmát késlelteti, s a belső elválasztásokat akadályozza. E játék számitásaiba merülve, életszervezetedet összerontod.

Ilyen életrend mellett mit várhatni egyebet, mint hogy a test büzhödt nedvvel teljék meg, s ez által mindenféle veszedelmes betegségek prédája legyen, — ha én, a *köszvény* időnként meg nem jelennék, hogy e rosz nedvek felizgatása által könnyebbülést szerezzek, s a baj eloszlását elősegitsem — ugyan mond meg, mi lenne belőled?

Ha Párisnak egy olyan részében történnék meg veled az, hogy ebéd után rögtön sakkozni ülsz, a hol nem volna közel sétahely, ugy még megbocsáthatnám hibádat, de ugyanez a hibás izlésed Passy, Auteuil és Montmartreben is megvan, pedig ott már gyönyörü kertek, sétányok, tiszta levegő, és szép asszonyok vannak, a legkellemesebb s tanulságosabb társalgást élvezhetnéd; — ha a sétányokra járnál, ezt mind élvezhetnéd! — de az utálatos sakkjátékért ezeket háttérbe szoritod.

Te, Franklin, nem szégyenled magadat! — De oktatásom alatt szinte megfeledkeztem jótékony hatásu büntetésemről: tehát megcsiplek — igy ni — még egyet.

Franklin: Oh! Eh! — Oh! — Ohhh! Köszvény asszonyság, a jó tanácsokat és szemrehányásokat ám osztogassa tetszése szerint, de arra kérem nagyságodat, hogy kössünk büntetéseivel fegyverszünetet!

Köszvény: Nem, uram, nem — egy hajszálnyit sem engedek el abból, mivel javadra lehetek — tehát —

Franklin: Oh! Ehhh! — Nem szép azt mondani, hogy nem csinálok mozgást, én bizony ebédre elég gyakran gyalog megyek, s kocsimon térek vissza.

Köszvény: Ha a ruganyos hintóban való kényelmes ülést mozgásnak nevezed, ugy mondhatom, hogy minden képzelhető testgyakorlatok között, ez a legcsekélyebb és emlitést sem érdemel. A különböző mozgás után érzett hőségből meg lehet itélni, hogy melyik testgyakorlat volt legerősebb. Igy például: ha áthült lábbal téli időben sétálni mégy, egy óra alatt az egész tested fölmelegszik; ha lovagolsz, ugy azt az eredményt négy órai gyors ügetés után is csak alig veszed észre; de ha egy olyan ruganyos kocsiban hintáztatod magadat, mint a milyent az előbb emlitettél, egész nap utazhatol, s a leghitványabb fogadóba örömmel térsz be, hogy dermedt lábaidat a tűznél megmelegitsd.

Tehát ezután ne hizelegj magadnak azzal, hogy a kocsidban ülve egy félórai fris levegő szivás a mozgás nevét megérdemli.

A kocsin való járásban kevés embernek adott a gondviselés módot, de egy pár lábot mindenkinek adott, már pedig ezek véghetetlenül kényelmesebb, szolgálatkészebb s hasznosabb gépek mint a kocsik.

Légy háládatos és vedd használ lábaidnak. Akarod tudni, hogy a gyaloglásban, a mint egyik helyről a másikra mégy, hogy működik vérforgásod? — Ügyeld meg, hogy midőn jársz, a tested sulya majd egyik, majd a másik lábodra nehezül; a lábodban levő véredények ez által nagy nyomást szenvednek, a vértartalom visszanyomódik; midőn a másik lábodra lépsz, és sulyod arra nehezül, az első láb megkönnyebbül s véredényei ismét megtelnek, — a suly ismét a vér visszanyomulását idézi elő; a vérforgás ez által sebesebben megy. A test melegsége a vérkeringés sebességétől függ, a folyadékok felrázódnak, a test nedvessége ritkul, kevesbül, az elválasztás műtéte könnyebbül, és minden rendében megy; az arcz piros, az egészség helyre van állitva.

Nézd meg auteuili barátnédat; az olyan derék nő, a ki a jóságos természettől sokkal több hasznos tudományt nyert, mint a mennyit egy féltuczat ilyen magadféle, bölcsességet igénylő emberek, minden könyveitekből ki tudtok sütni.

Ha látogatásával megtisztel, gyalog jő hozzád. A nap minden órájában járkál, a helytülésből következő betegségeket lovainak hagyja. — Állandó egészségét és szépségét e mozgékonyságának köszönheti. De ha te látogatod meg, neked kocsi kell, bár Passy nincs távolabb Auteuiltől, mint Auteuil Passytól.

Franklin: Okoskodásai nagyon unalmasak.

Köszvény: A rendreutasitást megkaptam. Hallgatok és folytatom jótékony tisztemet: — nesze ezt, — meg még ezt.

Franklin: Oh! — Ohh! — Beszélj, beszélj — kérlek inkább beszélj!

Köszvény: Nem, nem; az éjszakára még egy jó csomó csipéseim vannak hátra, s tudd meg, hogy holnap is kikapod a részedet.

Franklin: Mit, ilyen lázzal? — Megbolondulok. — Oh! Eh! Senki sem veszi le rólam?

Köszvény: Kérdezd meg a lovaidtól; elég hűségesen szolgáltak.

Franklin: Gyötrelmeimmel hogy tud ily kegyetlen játékot üzni?

Köszvény: Játékot üzni? — dehogy, én nagyon komolyan veszek mindent. A saját egészséged ellen elkövetett büneidnek hosszu és igen érthetően irt sorozata van nálam, ha akarod, minden csipést igazolok.

Franklin: Olvasd hát.

Köszvény: A részletek nagyon hosszasak; de némely részét röviden elolvasom.

Franklin: Folytasd, — figyelemmel hallgatom.

Köszvény: Emlékezel, hányszor tettél fogadást magadnak, hogy a következő reggel a boulognei erdőbe, a la -muettei kertbe, vagy a magadéba sétálni mégy, fogadásodat megszegted, egyszer azt állitottad, hogy nagyon hideg, máskor — hogy nagyon meleg van, — szeles az idő, — vagy nyirkos a levegő, — s tudná az ég, hogy mi mindenféle kifogásokat nem tettél; pedig egyik sem volt igaz, csak a te kiállhatatlan helytülési szereteted.

Franklin: Elismerem, hogy alkalmilag ez megtörténhetett velem, körülbelől tizszer egy esztendőben.

Köszvény: Vallomásod távol áll az igazságtól; az igazi szám 199.

Franklin: Lehetséges-e?

Köszvény: Annyira lehetséges, hogy tény; állitásom pontosságában megbizhatol. A B . . . ur kertjét ismered, tudod, hogy milyen szép sétányok vannak benne; ismered azt a szép helyet, hol száz lépcső vezet a terrasz tetejéről a lapályra. E szeretetreméltó családot, ebéd után, hetenként kétszer szoktad meglátogatni; a lépcsőkön való le- s feljárásban tizszerte több mozgást tesz az ember, mint a sima földön; milyen jó alkalom nyilt itt, hogy mindenikben gyakorold magad! — Felhasználtad? és hányszor?

Franklin: E kérdésre nem tudok rögtön válaszolni.

Köszvény: Majd válaszolok hát én helyetted; egyetlen egyszer sem.

Franklin: Egyszer sem?

Köszvény: Ugy biz az, egyszer sem. Nyáron hat órakor mentél hozzájok. A bájos háziasszony, szeretetreméltó gyermekei s barátai mindig készséggel sétálni mentek volna veled és mulattattak volna kellemes társalgásokkal. És te, mit csináltál inkább? Leültél a terraszra, megelégedtél a szép kilátással, szemedet az előtted elterülő kert szépségein legoltetted, de egy lépést sem fáradtál le, hogy benne sétálj és ugy élvezd. Sőt ellenkezőleg, theát kértél és a sakktáblát hozattad elő; ime! esteli kilencz óráig ott ülsz és sakkozol; pedig ezenkivül ebéd után már két óráig kártyáztál; a helyett, hogy gyalog mennél haza, a mi egy kissé fölélénkitett volna, kocsin viteted haza magadat. Milyen képtelenség azt hinni, hogy ez a nagy figyelmetlenség, az én jótékony közbevetésem nélkül egészséged rovására ne történnék!

Franklin: A szegény Richárd észrevételének igazságáról most már igazán meggyőződtem, hogy: „büneink és adósságaink mindig nagyobbak mint egyelőre képzeljük.“

Köszvény: Ugy van! ti filozófusok bölcsek vagytok elveitekben, és bolondok cselekedeteitekben.

Franklin: Azt is büneim sorozatába számitja, hogy B . . . . . urtól kocsin jövök haza?

Köszvény: Oda biz azt; miután folytonosan ültél, a fáradságot nem hordhatod föl mentségül, következésképen a kocsiban való nyugvásra semmi szükséged.

Franklin: Mit gondol, ugyan mit csináljak a kocsimmal?

Köszvény: Hát tetszik, égesd el; ily móddal legalább egyszer használ venned, s fölmelegedhetnél általa; vagy ha ez inditványom ellen ellenszenved van, szivesen mondok én másikat is: Vedd figyelembe a szőlőskertekben dolgozó szegény parasztokat, vagy a Passy, Auteuil, Chaillois stb. faluk határain dolgozó munkásokat, e derék emberek közt mindennap találsz 5—6 öreg asszonyt vagy férfit, kik meggörnyedtek az idő sulya alatt, vagy a hosszas, tulságos sok és nehéz munka terhe alatt nemcsak meghajoltak, de meg is nyomorodtak. A napi munka fáradalma után, egy, sőt két mérföldnyi távolságra kell füstös kunyhójokig vánszorogniok. Parancsold meg kocsisodnak, hogy vigye haza őket. E nemes tett jótékonyan fog lelkedre hatni; és ha ugyanez idő alatt B . . . . urtól gyalog térsz haza, azzal a testednek használsz.

Franklin: Ah! mily unalmas ön.

Köszvény: Jól van, hallgatok; de végzem a kötelességemet; nem kellene megfeledkeznem, hogy orvosod vagyok. Nesze.

Franklin: Ohhh! Mily kegyetlen ördögi orvos!

Köszvény: Hálátlan vagy, hogy rólam ezt mered állitani. Hát nem én vagyok-e, a ki orvosi gondoskodásommal a gutaütéstől és vizkórságtól megmentettelek? — Ha nem őrködném feletted, vagy az egyik, vagy a másik baj már rég elpusztitott volna.

Franklin: Megadom magamat, s a multban elkövetett szolgálatáért köszönetet mondok, de kérem, barátságos látogatásait szüntesse meg a jövőre: mert véleményem szerint, könnyebb az embernek meghalni, mint ilyen orvoslást kiállani. Engedje meg részemről is azt a figyelmeztetést, hogy én sem voltam önhöz barátságtalan. Orvosokat nem hizlalok, sem kuruzslókat, az ön helyét senki sem foglalja el; ha nem hagy békét, méltán azt lehet mondani, hogy ön is háladatlan.

Köszvény: Ezt alig ismerhetem el ellenvetésnek. A kuruzsolókat megvetem: téged megölhetnek, de nekem semmit sem árthatnak. A rendes orvosok pedig meg vannak róla győződve, hogy a köszvény egy ilyen teremtésnek mint te vagy, nem betegség — hanem hasznos orvosság; ugyan mi revaló volna ebből kigyógyitani? De dologra. — Nesze —

*

hogy ne féljünk, itt a természet az ur és az nem oly nagy ellensége az embernek, mint önnön maga. Ha itt-ott egy mellékvölgy nyilik föl előttünk, vakitó fénynyel üdvözöl bennünket a hegység óriási testén elterülő hólepel.

Miként maradna ily környezet hatástalanul az ott lakó népek lelkületére? — A szabadság, függetlenség s büszke önállóság érzete és tudata itt született meg és itt vert örök tanyát, mihelyt az emberiség elnyomókra és elnyomottakra oszlott kétfelé. Az Alpok természeti nagyszerüsége mindig elhatározó befolyást gyakorolt ama nemzetek sorsára, melyek hegyvölgyes tájain letelepültek. Ha kutatni akarjuk, hogy az Alpoknak minő hatása volt és van jelenleg is lakóinak testi és erkölcsi fejlődésére és minőségére, a fontos felvilágositások és fölfedezések egész gazdag forrására találunk itt. A különbség a sikságok és hegységek lakóinak testi szervezete és lelkülete közt első tekintetre mindjárt félreismerhetetlenül szemünkbe tünik. A sikföld lakójának a természet mintegy önként hullatja ölébe gazdag adományait. Körülte megmérhetetlen láthatár terülvén el, a haza rá nézve sokkal tágasabb fogalom. — A közlekedés könnyüsége és a népesség tömöttsége mindenféle szokásu és tapasztalatu emberekkel hozza érintkezésbe. A sikság lakója épen ezért könnyed, vidám, világra termett, mozgékony, ügyes, a külviszonyoktól kevésbbé függő, a változatosságot kedveli, sőt keresi is azt. — Mindez másképp van a hegyi lakóknál. Az Alpok lakói a természettel örökös harczban élve, attól ugyszólván csak erőszakkal csikarhatnak ki valamit. Sok fáradsággal és veszödséggel hordja fel a termő földet a kopár tetőkre, hogy azt az eső és a hó ismét elrabolja tőle. Veszélyektől környezve, melyek életét s vagyonát minden pillanatban megsemmisitéssel fenyegetik, folytonosan csak az isteni gondviselésre látja bizva magát, érezve, tudva, hogy a hegység veszedelmei ellen csakis az nyujthat neki védelmet és oltalmat. Most egy lavina dörgése tölti el aggodalommal, majd meg a zugó hegyi áradat, mely szegényes szántóföldeit önti el és teszi tönkre, máskor ismét a hegyomlás temeti el barmait, pusztitja el erdejét, rombolja szét egyszerü lakását s teszi földönfutó koldussá. Innen a hegylakók mély komolysága, hideg közönyössége és rettenthetlensége a veszély perczében. Óriási hegyfalaktól környezve, a hegyi lakó szülővölgyének szük keretén belől találja föl hazáját és mindenét. Szülőfölde göröngyéhez kötve, legközelebbi szomszédaitól, falujától és templomától is néha több órányira és a nagy világ zajától távol élve, boldog, szabad és elégült, ki könnyebben tud érintkezni és társalogni önmagával és istenével, mint az idegen emberekkel.

E különálló, sajátságos, titokszerü világból mutatjuk be azt a két jelenetet, melyeket mellékelt rajzaink tüntetnek föl. Egyik a havasok rettegett királyát, a büszke sast ábrázolja, midőn épen egy szegény mezei munkás család gyermekét elrabolta. Hogy a sas rendkivül veszélyes a házi szárnyasokra, kisebb, gyengébb házi állatokra, sőt a zergékre, fiatal őzekre és szarvasokra nézve is, azt mindenki tudhatja, ki oly vidéken lakott, a hol a királysas zsákmányolás kedvéért olykorolykor megfordul, de hogy az embert is meg merje támadni, kevesen tennék fel róla, noha ilyesmit is olvashattunk néha felőle. Hajlandók lennénk az egészet vadászmesének tartani. Pedig hogy van eset rá, hogy a sas néha gyermeket is rabol — habár az ily eset a ritkábbak közé tartozik — a leghitelesebb tanuk által bizonyitott tényekkel szemben tagadni nem lehet. A szomoru jelenet, mely rajzunkon látható, szintén való s a svájczi havasok egyik félre eső zugában épen tavaly fordult elő.

Másik rajzunk Whymper, a hires hegymászó svájczi kalandjaiból tüntet föl egy épen oly érdekes, mint veszélyes mozzanatot. Whymper alpi kalandozásaiból már lapunk mult évi folyamában közöltünk pár jelenetet, s akkor hegyi utazásairól irott könyvét is bővebben ismertettük. Rajzunk egy ugynevezett „Bergschrund"-ot (hegyszakadék) ábrázol a Dent-Blanche (Fehér-fog) nevü magas csucs oldalán. A „Bergschrund" nem közönséges fajta hegyszakadás; rendesen egy „glätscher" (jégmező) és ama hegy közt nyilik szét, melyhez e glätscher támaszkodik. Mikor e többnyire igen mély s igen széles hegyszakadások nincsenek hóval tele, olyankor gyakran teljes lehetetlenség átkelni rajtok.

1865-ben Whymper fölmászott a „Dent-Blanche"-ra (mely 4364 méter magas), melyen ő előtte még csak Kennedy és Wigram fordultak meg 1862. julius 18-án, Croz és Kronig nevü havasi kalauzok vezetése alatt. De Whymper nem követé elődei ösvényét; neki, a legmerészebb hegymászónak, itt is járatlan ut kellett, és igy a hegynek délkeleti oldalán igyekezett följutni. A legnagyobb akadály, melylyel fölmenő utjában találkozott, épen a föntebb emlitett hegyszakadék vala. Több mint 4000 méternyi kerülőt kellett fölfelé tennie, mig egy hóhidra lelt, a melyen végre nagy nehezen, életveszélyek között átkelhetett. Egy tekintet a képre azonnal fogalmat szerezhet nekünk ama borzasztó veszélyekről, melyekkel az Alpok ismeretlen világának lelkiismeretes kifürkészése összekötve van. De a jutalom, melyet ama tündéri, vadregényes tájak láthatásának élvezete nyujt, mindenesetre fölér a kiállott fáradsággal és veszélyekkel. *Sámi Lajos.*

Ebéd egy csősz-kunyhóban. — (*Gyulay* L. eredeti rajza.)

Képek a hazai népéletből.

Ebéd egy csösz-kunyhóban.

Ha delet harangoznak, akkor ebédelni kell: ez olyan regula, melyre nagyon sokat ád a magyar ember, s habár minden házirend felforgatása nélkül előre fordithatná is a hátán lógó tarisznyát akármikor is, már csak inkább megvárja, hogy haranggal adjanak arra jelt, vagy a nap épen feje tetejére nézzen le. Már ha csak egy harapásnyi kerenyet is, de a magyar ember ebédelni szokott, a mi nagyon is arisztokratikus értelmü az evéssel szemközt. Ha telik, eszik többször is napjában, hanem délben meg kell lenni az ebédnek, mert már a szépapjától tudja, hogy az az igazi nyomoruság, mikor ebédre nem jut. És azután már ugy hozzá szoktatott mindenféle jószágot maga körül, hogy a delet számba vegye, hogy a szántó ökör abban az időben egyszerre lomha lesz, a legjobb igásló is leereszti fejét, s a Bodri kutya ott nyul el előtte, ráveti mindig a szemét és legkevésbbé sem titkolja vágyakozásait. Tessék most már disputálni az oktalan állatokkal. A jó gazdasszonynak nincs más boszusága, mintha harangozásra ki nem küldheti a „gyerektől" az apjoknak az ebédet. Lesz abból boszuság, ha soká vár rá a gazduram, mert bizonyosan azt hiszi, hogy az az ügyetlen teremtés kitálalta az egészet még utközben.

Mai számunk egyik képe a csősz-kunyhóban tüntet föl egy ebédet.

Öreg már a legény, s elfogyasztotta kenyerének javát. Hogy nincs asszony a ház-tájon, azt bizon rögtön elárulja maga a kunyhó, mely az a körülmény, hogy nincs meleg étel, hanem gazduram csak a tarisznyából keresi elő az elemózsiát, s aztán hol a kés élével, hol meg a hegyével bánik el vele.

Kivül csak ugy perzsel a nap, ide bent azonban jó hüvös van. Aztán rendes ember otthon ebédel, ha tudniillik van egy kis kalibája. Persze, mikor még az „örege" élt, akkor szokta meg a rendet, s a kémény szagára mindig haza sietett. Most ugyan nem várja senki, hanem hát mégis jobban esik itt a betevő falat.

Nem is tudna magányosan ebédelni, mert hisz

nem is ebéd az, a mit az ember magában fogyaszt el. Egész délelőtt meg azután is künn barangol a földek közt, s jól esik egyszer napjában körül nézni itthon is, hol az alatt a Lompos az ur, az a hű pára, mely a csősz kunyhójának mindenese, fölügyelője, lakatja és ébresztő kakasa.

Persze, hogy a Lompos is várja már, s megyen be vele a kunyhóba, ott csöndesen helyet foglal; majd mindig élénkebb, meg türelmetlenebb mozdulatokat tesz, a mint gazdája leakasztja a szegről a szőrtarisznyáját s aztán a csiholó aczélon végig feni a bicskát.

— Mindjárt, mindjárt! — nyugtatja meg az öreg az ő hű társát, — s aztán az első falatot is neki veti.

Nagyon csöndes lakoma ez, s igy foly ki tudja mióta, ki tudja meddig. A csősz és eb oly szépen megélnek egymás mellett, s olyan elégülten fogyasztják el minden délben az ebédet. Gazduram megoszt minden falatot az állattal, s talán nagyon roszul esnék neki az ebéd, ha a Lompos egyszer csak elmaradna, s nem várna előtte oly türelmesen, mig a csontról is leszedi a hust, s aztán végre oda veti neki azt is.

Intézmények hatása a nemzetiségre.

Van Brassóvidéken egy község, magyarul *Ujfalu*, németül Neudorf. Ez a község ma magyar, régebb szász volt. Ez az átalakulás igen sok körülménynél fogva figyelemre méltó; s minthogy csak a legujabb időben végződött be, könnyen tanulmányozható is.

Ujfalu magyarjai ág. evang. hitüek, mint az összes barczai magyarság. Lelkészök jelenleg tiszteletes Köpe János ur, jeles ősz férfi, a ki már 1842-ben magyar hirlapot szerkesztett Brassóban.

Tiszteletes Köpe ur egészen magyar nyelven végzi az isteni tiszteletet. Atyja, a ki hivatali előde is volt, felváltva szolgált magyarul és németül; annak elődje tisztán német nyelven.

Az ujfalusi családnevek közt igen sok a szász ma is, habár hordozói teljesen magyarok.

Szabó Károly történetirónk azt állitotta egyszer, hogy akármily nemzetiséget föl lehet ismerni a lépésről és a testtörzs hátulsó alsó része mozgásáról.

Ezen állitást én teljesen bebizonyitva látom az erdélyi magyar, szász és oláh népségen, mert testmozgásuk járás közben oly jellemzetesen különbözik, hogy magam is meg tudom határozni abból minden egyesnek nemzetiségét csaknem mathematikai bizonyossággal.

A magyar lépését határozottság és szilárdság jellemzi; a lábak erőfeszités nélkül látszanak végezni szolgálatukat. Az oláh feltünő ruganyosan lépdel, mintha talpa alatt rugany-eszköz volna; dereka alja pedig két oldalra futkos a lépés szerint. A szászot hosszu vékony lábok tüntetik ki, a melyek trottyannak a horgas innál, mint a jó hid enged minden kis teher alatt.

Ha ezen ismertető jelet alkalmazzuk, Ujfalu magyarjainál jelentékenyszázalék szászra fogunk találni.

Azt hiszem, hogy nagyobb részüket szásznak itélné azon őrnagy is, a ki sokáig működvén Erdélyben sorozásoknál, állitja, hogy az emlitett három nemzetiség fiait biztosan megkülönbözteti, ha öltözetlenül állanak elébe. A magyart ő szerinte kerekded, mogyorószerü, szivós izmok, — a szászot izmainak hosszusága és lágysága, — az oláhot kiálló csontjai ismertetik meg.

Daczára mindezeknek Ujfalu népe ma magyar, kivéve a kisebb számban levő oláhot; most épitik épen felekezeti iskolájok helyébe a szép magyar községi iskolát.

Ez az átalakulás igen feltünő, ha a helyi körülményeket számba veszszük.

Ugyanis Ujfalut három oldalon tekintélyes, gazdag népes szász községek környezik, névszerint Földvár, Höltövény, Vidombák és Feketehalom; azontul Fogarasföldnek egy kicsiny oláh községe, Szunyogszeg, s csakis nyugati irányban érintkezik a magyar Krizbával.

Továbbá Ujfalu Brassóvidékhez tartozván, mind közigazgatási, mind törvénykezési nyelve határozottan a német volt, s a törvénykezést némileg kivéve Kenyeres Adolf királyi ügyészsége óta, német ma is.

Még egyházilag is németül kormányoztatik, a barczavidéki evang. dekánság és a Szebenben székelő superintendens által.

Lám uraim, ilyen beolvasztó ereje van a magyar nemzetiségnek. Érvényesül olyan viszonyok közt is, a hol érvényesülése csaknem csodával határos! Tépjük egymást bátran; pártoskojunk, gyámolitsuk hivatalosan és társadalmilag a germanizmus hatalmaskodását: a magyar nemzetiséget mindez nem fenyegeti, mert a magyar nemzetiség legyőzhetetlen erejü önmagában!

Hát hiszen szép dolog és nagy kincs az önámitó könnyelmüségnek ezen csillagosra festett ege; hanem a ki azt meg akarja őrizni a maga számára, az ne induljon szét Erdély földén, mert bizony olyan csillaghullás támad a fényes égen, a minő Prágában sem volt folyó hó 4-kén.

Ujfalutól 4 mértföldre, bentebb az ország felé, az Olt jobb partján fekszik Ugra község. Arról már régebb hallottam, hogy nemzetiségi átalakulás tekintetében tökéletes ellenképe B.-Ujfalunak. Ugy hallottam, hogy ott a mostani pap kizárólag német nyelven végzi az isteni tiszteletet; ennek elődje még magyarul és németül végezte; annak valamelyik nem régi elődje kizárólag magyarul. A nép lassanként átalakult tiszta magyarból tiszta szászszá.

Hát mért?

Hiszen igaz, hogy Ugra Kőhalomszékhez tartozik; de Kőhalomszéknek van még magyar községe, a mely megmaradt magyarnak. Az is igaz, hogy Ugra Kőhalommal és egy szász faluval határos egyik oldalán; de Kőhalom piaczán az udvarhelyszéki székelység körülbelől annyira érvényesiti a magyar nyelvet, mint Brassóban a háromszéki. Továbbá más oldalokon oláh községekkel, legközelebbről pedig a nagy felsőfejérmegyei Héviz magyar községgel határos Ugra; és minden szomszédjai közt Hévvizzel érintkezett és érintkezik legtöbbet.

Ugra mindamellett annyira szász ma, hogy a hévizi legény ha belé házasodik, még ő maga ugy a hogy tartogatja nemzetiségét, de gyermeke már megmásithatlanul és ellenállhatlanul szászszá változik.

Négy mértföldnyi távolban mi lehet az oka ezen nagy különbségnek? Tán a levegő, vagy a viz csodálatos ereje rejt magában néhol magyar, néhol más nemzetiségi erőt?

Mert ha magában a nemzetiségben van az erő, nehéz megérteni, hogy az néhol oly nagyon hóditó, másutt oly igen hódoló legyen.

Én sokat gondolkoztam e tárgy felett s arra a meggyőződésre jutottam, hogy nemzetiségi átalakulásainkat mindenütt az intézmények uralták.

A felhozott két esetnek megfejtését a következő körülményben találom:

A Barcza-Ujfalut környező nagy és gazdag szász községek mind szabadok és függetlenek voltak. Azokban nem volt jobbágy, nem volt földesur. Maga Ujfalu azonban a törcsvári vár birtokához tartozott; és a vár birtokosa Brassóváros által mind inkább sülyesztetett jobbágyi viszonyba. Szomszédai közül Krizba épen ezen sorsban volt: mint a törzsvári uradalom községe mind sulyosabban érezte Brassó uralmát. S minthogy Brassóvidéken az összes magyarság ezen sorsban volt, Barcza-Ujfalu lakói fölvették azok nemzetiségét, a kiknek sorsában osztoztak. Ugra ellenkezőleg szabad község, s minthogy Hévizet jobbágy nép lakta, a szomszédság és a folytonos érintkezés nem volt elég erős kapocs a közös nemzetiség megtartására; hanem Ugra szászszá lett, mert szomszédai közül a szabad községek lakossága szász nemzetiségü.

Ezen tételt, hogy az intézmények elhatározó befolyást gyakorolnak a nemzetiségi átalakulásokra, számtalan más példa is igazolja.

Ime az abszolutizmus alatt nem igen fordultak elő hazánkban nemzetiség-változtatások, mivel mindenki egyforma intézmények alatt élt!

S ha tovább visszamegyünk a multban, tapasztalni fogjuk, hogy Kolozsvár és Nagy-Enyed szászai magyarokká alakultak, mert a vármegyék magyar intézményei alatt éltek. Ellenkezőleg Brassóban, melynek pedig hatalmasabb magyar környezete van, mint akár Kolozsvárnak, akár Enyednek, — folytonosan alakult és alakul át a magyarság szászszá, a szászföldi különleges intézmények hatása alatt!

Brassónak volt olyan kora, a melyben főbb emberei mind magyarok voltak; Háromszék uj meg uj rajjal látta el folytonosan: s Brassó mindamellett szemmel láthatólag szászosodott hosszu idők óta.

Magyar ember előtt feltünőnek fog tetszeni, hogy Brassóban, Béldi, Horváth, Solymossy, Biró, Kóródi, Májai sat. nevü családok tiszta szászoknak tartják magukat. És még mennyi van ezeken kivül, a kik már teljesen beolvadtak; s mennyi, a ki a beolvadás határán áll: a ki még maga haboz az elhatározással; de gyermeke már határozottan szásznak fogja vallani magát!

Pedig itt — mint egy régibb levelemben megirtam volt a „Vasárnapi Ujság"-nak — még a gyermekkorban tanult nyelv varázsa is inkább a magyar nemzetiség javára működnék: mert dajkától s cselédektől magyarul tanul legelébb a gyerek, még a szász is.

Ez sem biztositék azonban az intézmények hatása alatt folyamatban lévő elszászosodás ellen.

Tételem indokolására végül azon általánosan ismert tényt emlitem: hogy mig a nemességre, földbirtokosságra emelt oláh régebben biztosan magyarrá alakult: a jobbágy magyarból és az egészen elszegényedett köznemességből is oláhok közt oláh lett.

Ott van Hunyadmegye s a többi megyék, melyekben Hunyadi, Rákóczi s más hasonló nevek viselőiben a magyar nemzetiség öntudatát teljesen levetkőzött oláhokra találunk.

Ellenkezőleg a székelyföld tele van görögkeleti és görög katholikus lakossággal, a kiket köznéven oláhoknak mondanak ma is, de a kik nyelvük szerint oly tiszta magyarok, mint akárki más.

Ez a székelyföldi szabad intézmények hatása. Eddig terjed az, a mit a „Vasárnapi Ujság"-ban mondhatok e tárgy felől. Politikai lapban itt kellene kezdeni már és fejtegetni a teendőket intézményeink alkotása körül nemzetiségünk érdekében.

Azt azonban végezzék el azok, a kiknek részükbe jutott a szép szerep: politikai intézményeink megalkotása. *Réthi Lajos.*

A Bessenyei-ünnepély.

— Deczember 15-dikén. —

A magyar nemzet Kazinczy születésének százados évfordulóját, — a magyar tudományos akadémia kezdeménye folytán valóságos nemzeti ünnep gyanánt ülte meg 1859-ben. A nehéz idők nyomása, mely a nemzetre, mint a pálmára, növesztőleg hatott, minden várakozást meghaladó lelkesültséggé fokozta a hazafias visszaemlékezést, s a mit eddig az irók és irodalom szántak Kazinczynak, azt az egész nemzet elismerése adta meg: a nemzet bevallotta, hogy az irodalom megujulása vonta maga után a politikai ujjászületést s Kazinczy és Széchenyi neve, mint két reformátoré egymás mellett helyeztetett a nemzet pantheonába.

Azonban a Kazinczy által felfogott irodalmi mozgalom messzebb kezdődik s a Széchenyi által megalapitott akadémia gondolata már korábban megfogamzott. Bessenyei György, a testőr, inditotta meg az irodalomban az életnek azt a folyását, mely Kazinczy irányadása alá kerülve, az irodalom nagy felvirágzását eredményezte; Bessenyei György, a testőr, mondotta ki az *igét*, melynek Széchenyi testet adott.

A magyar tudományos akadémia a magyar nyelv és irodalom ügyének mutatta be áldozatát, midőn a vasárnapi ünnepélyt rendezte, s mint *akadémia*: háláját rótta le az iránt, ki az első „legyen" szót kimondotta.

Vasárnap (decz. 15.) d. e. 11 órakor diszes és szokatlanul nagy közönség volt egybegyülve az akadémia disztermében, midőn *Lónyay* Menyhért gróf, az akadémia elnöke, *Arany* János főtitkár, és *Gyulai* Pál, a nyelv- és széptudományi osztály titkára kiséretében az elnöki asztalt elfoglalta.

Gr. *Lónyay* elnöki beszédében a mai helyzet felett mondja ki buzditó itéletét, miután a multakra s a közelebb lefolyt századra visszatekintett.

„Egy századon át folytatott fáradalmas munkásság és buzgóság kellett hozzá, hogy nyelvünk ismét visszanyerje ősi tekintélyét. Nyelvünk és irodalmunk fejlődésének története mutatja, mire képes a lelkes tevékenység. Ha összehasonlitjuk az akkori nyelvet a mával, örömmel észleljük a nagy haladást: a régi nehézkes és szószegény nyelv ma versenyez hajlékonyságban és gazdagságban a világ müvelt nyelveivel. Az eredeti régi szókból számos uják, őseink előtt ismeretlen szócsaládok

Gyulay László

Várdai Sz: Az G. M. Miterejszik és Rajztanárképző Iőst. 1871-1908 1908

láso

Vdd

17 l.
21 l.
28
30-31

Magyar királyi államvasutak.

T. Mühely

Miután keresményemnek 191____ év

tesénél_____

jelenhetek, keresményemnek átvételére ___

nevü munkástársamat szóbelileg megbizta

Kelt _____, 191____ .

_____

tanu.

_____

tanu.

Gyulay László

+ 1911. máj. 7.

Úvod

Vardai Szilárd: Az Orsz. M. Kir. Képzőművészeti Főiskola ... évkönyve az 1910–1911 tanévről. Bpest, 1911. 35–36. l.

Nekrolog

Somogyi Miklós: Magyarok a münchenei képzőművészeti akadémián. Művészet. 1912. 187. l.

Süddeutsche Presse. 1873 júl. 28. 12.

Gyulai László

Lásd

Művészet 1911

~~261–265, 264.~~

276

..... nevü munkás igazolta

.....

a művezető aláírása.

ezem:

helyettesének
a.

Endrényi Imre, Szeged.

Gyulai László

Lord

Művészet 1912

187

Magyar királyi államvasutak.

T. Mühely

Miután keresményemnek 191..... é

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére

nevü munkástársamat szóbelileg megbizt

Kelt ....., 191.....

.....

tanu.

.....

tanu.

Gyulai László

Művészeti lexikon
317 l.

A'. ~~205~~ 207.

szán ő Felsége valóságos bel. titkos tanácsosává nevezte ki. Jól esett sokat zaklatott szivének az elismerés, de ez már csak utolsó föllobbanása volt a tápját vesztett mécsnek. Megkapta a kitüntető czimet és rangot, hogy ezt csakhamar koporsójára irathassa. Mult év augusztus közepén gyönge szélhüdés érte, mely utóbb ismétlődött. Az elég magas kora daczára fiatal fürgeségü férfiu teljesen megtörött, csak szomoru romja maradt önmagának. Végre kiszenvedett, és övéi közé vonulván, bezárta maga után a kilencz százados család sirboltjának ajtaját.

Fehér Ipoly.

A SORS ÉS SEMMI MÁS.

— Életkép. —

Irta: **TOLNAI LAJOS.**

(Folytatás.)

Szekerünk mig egyfelől kiszabadult a kiváncsi tömeg közül, másfelől minden szemközt jövő bátorságot vett magának oda köszönni és kiáltani Szarka Palihoz, hogy: hej te, hova mentek?

— A zsellérünkhöz — felelt hetykén a nyalka magatartásu suhancz.

Hallva e gúnyos megjegyzéseket: nem tagadom, kedvetlenül éreztem magamat; ama szerencsétleneket nem védhettem, pedig ez mindenesetre kötelességem lett volna.

— No itt laknak — kiáltott vezetőnk, s a másik perczben egy szük, de igen tiszta udvaron állottunk meg.

— Látod-é ezt? — szólt a nő férjéhez, miután engem a legszivélyesebben üdvözölt — a doktor ur a mi falunkbeli, nem azért igér a mit igér, hogy meg ne tartsa, nem a te embereid közül való. Nem, nem, a hol az én boldogult apám lakott, ott hitvány emberek nem lakhattak.

A multakra való édes visszaemlékezésében a jó asszony egész anyai módon, hevesen megcsókolt — én viszonoztam. Miért ne vallanám be: ifju koromban a szép papleány nekem is eszményképem volt, bár ő erről nem tudott soha semmit. Azt a csókot, melyet ez előtt huszonöt évvel szerény versek által közölhettem csak — most ime személyesen adhattam át.

— Hát maga Pali — szólt nyájasan, elismerő szivességgel Hollósné a paraszt legénykéhez — hol találkozott a kedves doktor urral? Oh édes doktor ur, ezek a falusiak olyan jó emberek, megbecsülik az embert, igazán azt kell mondanom: tisztelettudó egy nép.

Oda sugta a fülembe: nagy tisztelettel vannak irántunk.

Intettem a fejemmel, hogy ezt legközelebb a főutczán tapasztaltam.

— No ugy-e mondtam — erősité a jó asszony vidám mosolylyal.

A szoba, melybe beléptünk — első tekintetre igen jó benyomást tett reám; az agyag padimentum szép czifrán ki volt öntözve; az ágyak előtt szőnyeg alakjában igen fehérre mosott zsákok diszeskedtek; az ablakokban terebélyes muskátlik és őszi rózsák; a szekrényen (sublat) szép fehér kötött takaró, rajta kávés csészék, különféle nagyságu és faju üvegpoharak, nehány fotografia, ezek közt egy, mely halvány szinekkel bár, de a régi szép Mari kisasszonyt ábrázolta; a falon hazafias képek, egy sok érdemü lapunknak ötven krajczáros nagyszerü, müvészi kivitelü műlapjai; a kis asztalon diszes könyvek, minemüek? a zsoltár, imádságos könyv, ha jól emlékszem: Thaly Kálmán hires Kárpáti kürtje és Székely hegedüje.

Minden azt mutatta, hogy e kis hajlékban müvelt szivek dobognak.

Jól ment minden; szegénységről, bajról, rosz emberekről, a kiktől pedig eleinte féltem — egy szó se történt. Valóban hinnem kellett hogy a panasznak millió meg millió betüi és hangjai itt ismeretlenek még. Tisztességesen, csinosan voltak öltözve mind Hollós ur, mind neje; az öreg emberen fekete ruha volt, a legolcsóbb faju posztóból ugyan, de elég jó szabásu és nem kopottas; a fehér nyakkendő jól állott a sovány hosszas arczhoz, melyet két kinnülő, nagy, kék szem, tömött, őszes szemöldök, széles férfias áll, ügyesen nyirt bajusz s hosszas gégeszakáll tett méltóságossá.

A nyomort, bánatot, elesettséget semmi se mutatta rajta más, mint a széles keskeny ajkak, melyek (a mint ez a hosszu és gyakori sirás után szokott történni) gyakran rángatóztak. Különben a nagy tar homlokon egy-egy fölcsattanó vidám kaczajra el-eltünedeztek a redők, s tengert hullám nélkül, eget felhő nélkül látni — ki gondolna másra, mint a nyugalomra és békére.

Egyszerü, barna köntösében, szép nemes arczával, fehér, kicsiny kezeivel a háziasszony a legjobb hatást tette rám. Legfölebb szükséges körülmények közt lehetnek most — gondolám, de a mi az életet keserüvé, annyi boldogtalannál elhordozhatlanná teheti — a jogos és méltó panasz — talán itt — — nem nem, ezt csakugyan nem tudom.

A legjobb kedélylyel ültünk az ebédhez. Kedvem egyre fokozódott, s az öreg Hollós uré is — a mint az emlegetett, s most előttünk levő kitünő borokat rendre kóstolgattuk.

— Oh be jól néz ki, kedves doktor ur — szólt egyszer beszélgetésünkbe Hollósné asszonyság, ki alkalmasint egészen más tárgyakról gondolkozott, mint a mikről mi beszélgettünk.

— Ez a bor — mondám.

— Károly, édes Károlyom tudod-e, hogy te is ilyen voltál? Kék frakkos —

E szóra az öreg ember oda forditott tekintetével nejéhez, s nyájas mosolylyal mondá:

— A kék szint, édes Marim, mindig igen szerettem — az az Mari, ugy van.

— Sárga gombokkal. Ez volt akkor az uri divat. Magas sarku gamásli, fehér gombos nádpálcza, sárga keztyü — —

— Lássa, doktor ur, Mari hogy emlékszik még most is mindenre!

— Mindenre emlékszem, édes Károlyom, mindenre, mintha ma történt volna; igyanak csak, kedves doktor ur. Egy fél év volt még hátra az iskolákból — —

— Doktor ur nevessen, az asszony érzékenykedik — figyelmeztetett az öreg jó kedvvel, magasra tartván poharát.

— Ugy csináltuk ki, hogy az őszön apám mellé jösz káplánnak; apám lemond, a saját házába költözik, téged megválasztanak szegény Károlyom! No elmult, elmult, sok elmult; én megöregedtem, vén leány maradtam, te sem az lettél, a ki voltál! — Jól van; a sors és semmi más, mindig ezt mondtam, ha sirva fakadtam, most is azt mondom. Mindegy, most mégis az én férjem vagy. Isten látja a lelkemet, csak ugy szeretlek, mint akkor; egy csöppet se búsulj, édes Károlyom.

— Nem mondtam doktor ur? az asszony érzékenykedik; igy szokott, ha jó kedve van, ne hallgassunk ám oda — dadogá az öreg sugárzó derült tekintettel. Jó lélek, hadd beszéljen.

— Én soha föl nem hányok semmit, nem Károly, én hallgatok; én ugy veszem, mintha Vermesné soha be nem tette volna lábát a házatokba. A szüleid voltak a hibásak, nénéd, az a kevély ispánné, a kit te tettél uri asszonynyá, s most csak ajtót se nyit rád soha, s öcséd, a kinek most háza, földje, pénze, nagy hivatala, mindene van. Ha te nem vagy, ott maradt volna molnár-inasnak a sógorod száraz-malmában. Nem igaz-e? Igaz, édes Károlyom! Nem baj, legyen ő ur, áldja meg az isten.

— Hadd el, édes Mari, hadd igyunk most csöndesen.

— Tőlem ihattok — vágott kezével az asszony, — kedves falumbeli előtt beszélek; mért hallgatnék? eleget hallgattam.

S a szép fehér arczról eltünt a jó kedv.

Nehány percznyi csönd állott be.

— A férjem apja — hiszen ezt is tudja, kedves doktor ur — mecséri jegyző volt, Somkő és Mecsér csak egy futamotnyira estek egymástól. Hollósék sokszor voltak nálunk, egy időben majd mindennaposak. Az öreg Hollós maga dicsekedett vele vásárokon, búcsukon, hogy a fia igy veszi, ugy veszi a gazdag somkői pap leányát. Károlyom nem igy van?

Az öreg ember lehajtotta fejét, s válasz helyett csak a poharába nézett.

— Szerettük egymást, édes Károlyom, én tudtam.

Hollós ur szelid alázattal kezet csókolt a még mindig szép papleánynak.

— Egyszer — folytatá Hollósné — a gazdag, rosz hirü, — az volt édesem, a doktor ur nem igen ismerhette — a rosz hirü Vermes Pálné meglátta Károlyt a banai kasznárnál egy névnapon, hallotta gyönyörüséges szép éneklését, Károly nagy énekes volt, tánczolt vele, s a gonosz lélek addig hintózott Hollós jegyzőékhez, hogy Károly oda hagyta az iskolákat, kiment nevelőnek a Vermesné fiai mellé, és — tudom: a sors és semmi más.

A jó asszony szemeiből nehány nagy csepp gördült alá.

— Vermesné egyre küldte a sok ajándékot Hollóséknak, buzát, borokat, tehenet. Nem lehetett többé velük beszélni. Én azért tudtam mindent, azt is, hogy Károly még az enyém. Nem engedem oda, rosz hitvány lelkü asszonya te! Mit akarsz? nem volt-e már neked férjed, nincsenek-e szép, nagy gyermekeid? mit állasz az én boldogságom utjába? — —

S a most már öreges asszony oly hévvel, oly ifju kétségbeeséssel mondá, kiáltá e panaszokat, mintha minden e napokban történnék. Megdöbbentem, látva, hogy e szegény nőből a multnak keserü családásai, veszteségei, fájdalmai mily követeléssel törnek elő, s igen czélszerünek találtam az isteni gondviselésnek amaz igen jótékony intézkedését, mely a megroncsolt, örökké kesergő szivet az elme józanságának bölcs fölbontásával törekszik enyhiteni.

— Teszek egy próbát, mondám — folytatá a belső láztól kipirult arczu nő — átmegyek Szentistvánra a papné nénémhez, a ki a Károlyom anyjának mostoha testvére

*

volt. Hisz, édes doktor ur, mi közel rokonok voltunk, együtt gyermekeskedtünk, már kicsiny korunktól fogva szerettük egymást, hogy engedhettem volna oda? nem engedhettem, én is boldog akartam lenni, mint más leány-barátnéim, a kikkel a jövőre nézve már annyi minden tervet kicsináltunk. Nem bántottam én senkit, nem csaltam én el senkinek a kedves szeretőjét soha — mért ne gondolhattam volna hát, hogy azok a fenn való nagy egek az én szép életemet is elhozzák!

A kezével intett, mint a távozó felhők után szoktunk s nevetett. Szivéből kellett, hogy nevessen, mert egész vidám hangon fogott elbeszélésének folytatásához. Nézett, — s mintha egy olyan pontot talált volna, melyen kellemesebb érzéssel nyugodhatnak meg gondolatai — kiderült tekintettel suttogá:

— Kicsináltuk, hogy a nénédnél kivallatunk, de ugy, hogy te az egészről ne tudj semmit. Bezárkóztam a benyiló kis szobába, hol valamikor annyi szép uj nótára tanitottál, sonnan lestelek, hogy jösz, s onnan hallgattam ki, a mit a nénédnek mondtál Vermesnéről. Előre megfogadtam, ha azt mondod, hogy szereted Vermesnét: hát szeresd, légy vele boldog, velem aztán tegyen a jó isten a mit akar — nem bánom! de ha azt hallom, hogy nem szereted, nem veszed el: akkor, édes Károlyom, elvárok akár meddig.

Épen mindenszentek napján volt, hogy leugrottál a nénédék háza előtt a Vermesné fényes uri hintójából. Szép, rókaprémes, sötétkék bekecs volt rajtad, drága, idegenországi süveg a fejeden, mosolygott az orczád, csak ugy ingott, hajlott az a magas karcsu termeted — oh Károly, Károly, de minden nem is ugy történt, mint a lelkemben gondoltam! Hiába vallatott a néned: rajtad volt már a Vermesné vette drága ruha!

— Károly te — mondá néned — téged ott illetlen dolgokkal vádolnak.

— Hadd vádoljanak — válaszoltál, s én hallottam, hogy nevettél.

— Oh — mondám — ha már igy van, ha te csak igy tudod magadat védelmezni: bezárhatom én akkor magamat akár a koporsóba.

— Édes jó Marim — esengett az öreg ember, innál inkább egy csepp bort, föl vagy indulva, magad szoktad mondani: a mi elmult, elmult — ne emlegessünk hát ilyeneket.

— Ne ugy-e? oh, oh! Talán te sirattad tizenöt esztendeig a szép fiatalságodat? talán téged hittak ugy, hogy a szegény pap Mari, — a bolond pap Mari, a vén pap Mari? Lelkem, nem is tudtam, hogy ugy fáj a más panasza. Aztán nem is neked beszélem én ezeket, hanem ennek a kedves falumbelinek. Nem kötöttem én soha, meg nem is kötöm én magamat a panaszommal, holmi ringy-rongy emberre, hogy nevessenek, tudom én, mi illik, meg hogy milyen a világ. Eléggé megtartottam én: ne szólj szám, nem fáj fejem, — de ha most nem tudom visszatartóztatni szavaimat — arról nem tehetek én. Betegség, öregség, sok szégyenbaj, nyomor, — ajtó törött, ablak szakadt, szó kihallik, seb meglátszik, — igy lesz ez már ezután, igy-igy, édes Károlyom?

És sűrü könyekben ázó szemekkel tekintett az ég felé, hova, mint minden tiszta sziv — bizonyosan appellált.

(Vége következ.)

Megzavart kincsások. — (Gyulai László eredeti rajza.)

Megzavart kincsások.

A ki nem hallott soha a kereszutakon, temetőárkokban vagy régi templomok oldalában elásott tömérdek kincsekről, a miket régi, gazdag királyok rejtettek ekkép el a föld méhébe, az ugyan alig fordult meg valaha a nép körében. Nincs tán népünknél a babonának erősebben kifejlett neme, mint az elásott kincsekben való megrögzött hit, melylyel szemben ugyancsak lassu lépéssel bir tért foglalni a fölvilágosultság. Hiszen olyan édesen foglalkoztatja a nép képzelődő tehetségét az atyákról fiukra szálló babonás hit, hogy a föld fölülete alatt megszámlálhatlan helyen vannak elásva kincsek, melyeknek meglelése egyszerre dúsgazdaggá teheti a szerencsés és ügyes kincsásót.

Mert szerencse a kincsáshoz magában véve nem elég, sőt meglehetős mellékes dolog. Fődolog a kincsás szabályait tudni a legaprólékosabb részletekig, s azok szerint soha sem csüggedő odaadással eljárni. A kincsás tudománya nem mindenkinek adatott, s a ki azzal nem bir, az meglelheti ugyan a kincset, de csak hozzá se nyulhat, mert az lángot vet, és mint a füst, elillan. Hosszu magyarázatja van annak, mikép kell eljárnia a kincsásónak, hogy a már meglelt arany és ezüst szemei előtt rút szénné ne váljék. A ki például arra adná bolond fejét, hogy ereklye nélkül fogjon a kincs fölvételéhez, azt ugyan gonoszul megtréfálná a kincset őrző szellem. De hát mi voltaképen ez az „ereklye"? Egy különfélénél különfélébb csodaszerekből álló egyveleg, melynek alkatrészei hazánk különböző vidékein mások és mások.

Szedünk például pünkösd ünnepén, kora reggeli órában belindekleveleket a temetőárokból; szent György nap előtti gyikot és békát; nagypénteken éjfélkor az akasztófa mellől ásott gilisztát; valami villámsujtott fából égett forgácsot; szentelt krétát és három királyok vizét. Mindezt belerakja aztán az ember szent György előtt fogott ürge bőréből varrt zacskóba, s ezt a prédikálószék alá dugja ép akkor, midőn a pap arról a harmincz pénzről beszél, melyen az áruló Judás eladta a megváltót a zsidóknak. Ez volna aztán az „ereklye", a mely nélkül a már meglelt kincset föl nem vehetni. Mert ez temérdek nehézséggel jár. A keresztutakon, temetőárkokban és régi templomok oldalában, a hol a kincsek rendszerint elásvák, éjfélkor gonosz szellemek lappanganak, melyek az ördöggel állanak czimborságban s a kincsásót megrontani iparkodnak. A szentelt kréta, melyet a kincsásó magával visz, arra való, hogy azzal a szent háromság nevében egy kört csináljon maga körül, melyen belül nem terjed a gonosznak ármányos hatalma. De jaj annak, a ki megrémül a szentelt körön kivül tomboló pokoli alakoktól és ijedtében kiszalad a büvös krétahatárból; azt másnap ugy találják meg, az utmutatóra akasztva, vagy borzasztó kegyetlenséggel holtra verve. Ez bünhödése, a miért elhagyta a szentelt kört.

Ha a kincset rejtő hely föl van fedezve, a mit rendszerint egy a földből kicsapó kék láng árul el, akkor gondoskodni kell arról is,

hogy a kincsásó társaság jól legyen szervezve. Az mindig csak páratlan számu tagokból állhat, de ha tizenhárman volnának a kincsásók — s ez a legszerencsésebb szám — akkor a babona ugy tartja, hogy azokból nem sokára egynek mulhatlanul meg kell halnia A társaság tagjának mindig hetedik gyermeknek kell lennie; hét hétszer hét vagy hetvenhét ásónyomot tehetnek fejenként, még pedig ugy, hogy előbb az ifjabbak ásnak, s aztán az öregebbek, kor szerint. A munkának az egymásra következő éjeken nem szabad megszakadnia, legyen az idő bármily zord, vagy télies. Ez koczkáztatja az ásás eredményét, nemkülönben az is, ha medve tartja kezében csákányát, mig a másik eszeveszetten fut be az éjbe, megfeledkezve a szentelt krétakör bűvös hatalmáról. Másnap bizonyára akár meg is esküdnének, hogy nem emberszülte lény, hanem a valóságos pokolbeli sátán volt az, a ki rájuk rivalt a temető keritése mögül.

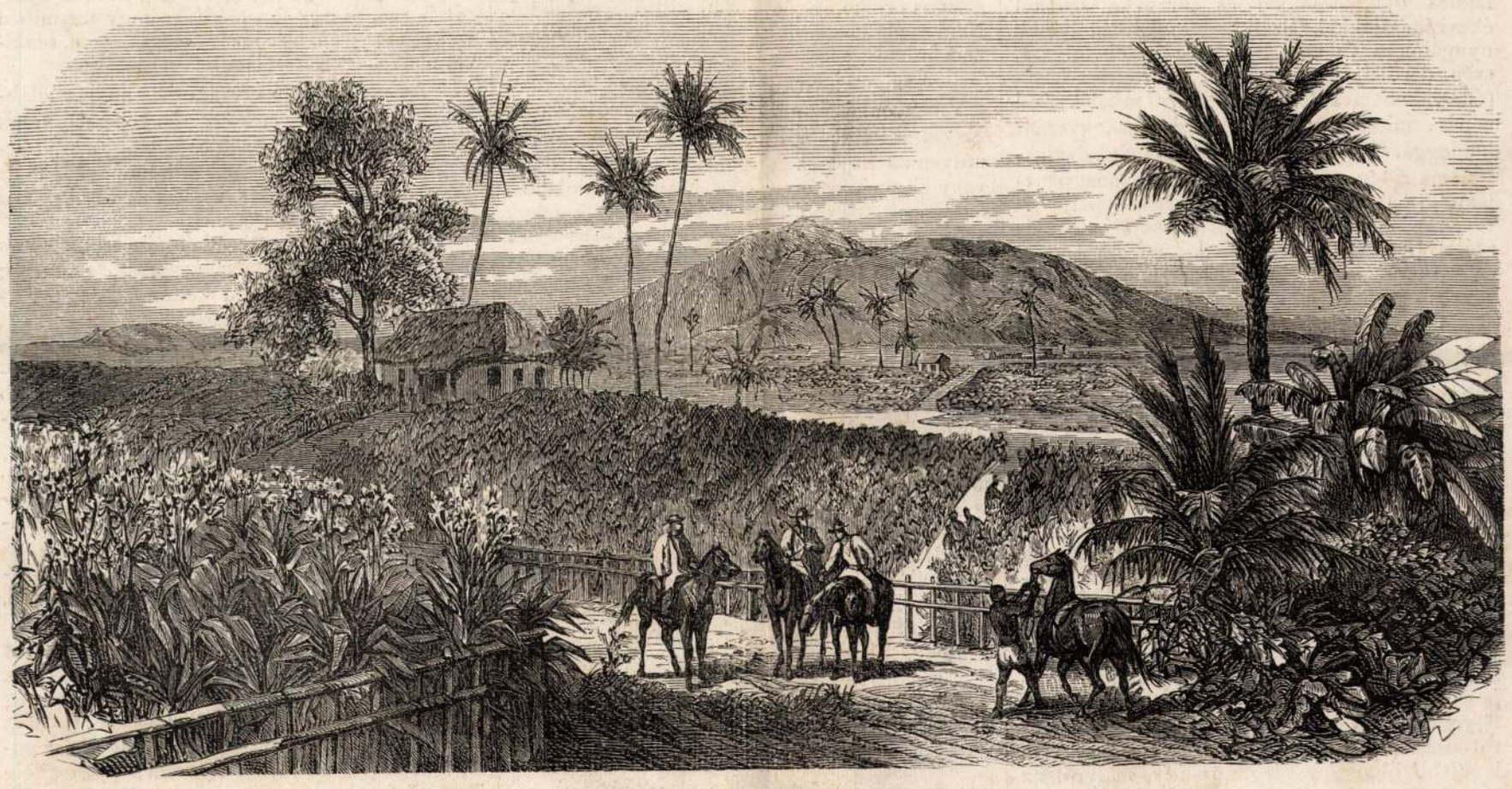

Dohányültetvény Cuba szigetén.

az aztán mindegy, hogy fiu-e, vagy leány. Erre a tagra vár a kincsásásnál a legfontosabb szerep, mert egyedül ez birja csak kiemelni a földből a kincses üstöt.

Nem kevésbbé hosszadalmasak azok az előkészületek, melyeken a megalakult kincsásó társulatnak át kell esnie. Az nélkülözhetlenül szükséges, hogy tiszta lélekkel fogjanak a kincsásáshoz, s azért hét napon át nemcsak szorgalmasan imádkoznak, hanem kenyér és vizen kivül nem vesznek más eledelt magukhoz. Nyolczadik nap aztán éjfél előtt egy órával megkezdhetik munkájukat a kincsásók, de éjfél után egy óránál tovább nem dolgozhatnak. Nem is szabad gondolomra ásniok, hanem csak csak egy olyan tag akad is a társaság között, a ki ugy fog hozzá a munkához, hogy kétkedik a sikerben.

Ez csak egy parányi része a kincsásás körül divó babonás eljárásnak, mely a vidékek szerint lényegesen különböző. Átszáll e babona nemzedékről nemzedékre, és előre láthatólag nem fog megszünni előbb, mig a népnevelés fölvilágositó sugarai utat nem törnek maguknak a legszerényebb kunyhóba is. — Képünk rejtelmes éjjeli munkájukban megzavart kincsásókat tüntet elő. A temetőőr felesége rajta kapta babonás mesterségük gyakorlatában a kincsásókat, s hogy valamit odakiáltott nekik, oly rémületbe ejtette őket, hogy az egyik megder-

Cubai szivacshalászok lakása.

Cuba, az Antillák gyöngye.

Amerika két nagy szárazföldje között, a Caraibi-tenger hullámaiból kiemelkedve, a tropikus ég aranyszinü boltive alatt, örökösen tartó szép, derült tavaszával egy nagy terjedelmü sziget virul — „az istenek vidám, kedvencz mulatóhelye“ — mondanák a régi klaszszikus költők, „Armida kertje“ — mondanák Tasso olvasói, — „a föld legszebb virága és az Oczeán legragyogóbb gyöngye“ — mondják büszkén a spanyolok, kik e földi paradicsomot: Cuba szigetét sajátjoknak nevezhetik. Cuba valóban a legtisztább, legcsillogóbb drágakő ama gyönyörü ékszerben, a melyet az Antillák szi-

getcsoportja az Orinoco tengerbe szakadásától Florida legdélibb csucsáig a mexikói öböl bejáratát körülövezi. Cuba szigetének már a földabroszon is különös alakja van: feltünően hasonlit a bőség szarvához, miként ezt a régiek képzelték és rajzolták. De nem csupán alakja, hanem a természete, tulajdonsága is hasonlit a bőség szarujához: tele van illatos virágokkal, izletes gyümölcsökkel és „aranykalászokkal ékes rónatájakkal.“ Szelid, egészséges égaljának nyugalomra és megelégedésre intő befolyása, szép, derült egének bűbája, „aura Soave“-ja (édes, kellemes levegője), mely mind a föld népét, mind a gazdag ültetvényest egyaránt boldoggá, elégültté teszi, megóvta Cuba szigetét ama rideg, spekuláló szellemtől, ama pénzlázától, mely a yankee-k szivét kiszáritja és szemeit lankadttá, üvegessé változtotja. Mindazáltal Cubának is megvannak a maga gőzhajói és vasutvonalai, melyek eléggé meggyőzhetik büszke szomszédait a felől, hogy a tudomány és előhaladás vivmányai ott is tért foglaltak, ott is eléggé ismeretesek. Dohány- és czukorgyáraiban kitünő, hatalmas gőzgépek igyekeznek könnyiteni a szerecsen rabszolgák terhes munkáján. Szóval a természet áldásai szövetségre lépnek a polgárosultság áldásaival a sziget lakóinak boldogitására.

Hanem a béke angyala egy idő óta elköltözött a gyönyörü szigetről; 1869 óta Cuba folytonosan tartó lázadások és forradalmak szinhelye, melyeket a spanyolok ugyan huszszor is végképen elnyomottaknak jelentettek már, de mindazáltal még most is pusztitanak és a sziget egész keleti részében uralkodnak, a kikötő városok kivételével. A sziget másküloönben is kezdi magára vonni a müvelt világ figyelmét; eddig leginkább kitünő dohányáról ismerték Európában és Amerikában, de a legujabb időben a Virginius-ügy, melyről az olvasó-közönség a politikai lapokból eleget olvashatott, megint előtérbe állitotta.

Cuba szigete, melyet Columbus 1492-ben első utazása alatt fedezett föl, még eddig a spanyolok birtoka, de nagyon valószinü, hogy nem sokáig lesz az. A gyümölcs nagyon megért a lehullásra s biztosan előre látható, hogy e gyarmat előbb-utóbb el fog szakadni az anyaországtól, mely a szigetet csak kizsákmányolni szereti s főleg a fehér lakosságot igen elidegenitette magától. A spanyolok csak kényszerrel és fegyverhatalommal tudják fentartani uralmukat, és az észak-amerikai Egyesült-Államok többször tettek már kisérletet Cuba meghóditására vagy legalább is az Unió államaihoz való csalogatására. A sziget kereskedelmének nagy része régóta kezeik közt van és ama differenciális vámrendszer által, mely az amerikai árukra oly sulyosan nehezül, kereskedelmi érdekeiket nagyban veszélyeztetve látják. Egy okkal több, hogy Cubát magukhoz ragadni törekedjenek. Czéljaiknak igen kedveznek a folytonosan tartó forradalmak, melyeknek szitóit és fenntartóit az amerikaiak fegyverrel, pénzzel és minden egyéb szükségessel bőkezüleg ellátják, ugy hogy ma már csak időkérdése, hogy mikor legyen Cuba önállóvá, vagy pedig az Egyesült-Államok kiegészitő részévé.

A szép szigetnek, mely az Európából a nyugoti földrész közepe felé irányuló kereskedésnek épen utjába esik s Észak- és Dél-Amerika közé van ékelve, 2158 □ mfld területe van és igy körülbelől akkora, mint Bajorország, Württemberg és Szászország összevéve. Lakóinak száma 1.400,000, kik közt 800,000-et fehérnek mondanak, ámbár a legtöbbnek ereiben egy kis néger- vagy indián-vér is csergedez. Szabad fekete 250,000 van, mig a lakosság többi része, 350,000 lélek, rabszolgákból áll. A rabszolgaság Amerikában mindenütt el van törölve, 1872 óta Braziliában is; de Spanyolország még ma sem szüntette meg e rút visszaélést Cuba szigetén.

Cuba termékenysége példabeszéddé vált; a tropikus égalj gyümölcsei gazdagon tenyésznek a szigeten s okosabb művelés mellett kétszer annyit is termelhetnének. A világkereskedelem számára főleg czukort, kávét, dohányt, cacaot, viaszt, mézet és pompás épületfákat állit elő. Czukortermelés tekintetében, melyet még a XVI. században megkezdettek, Cuba legfontosabb hely az egész világon, mert mostanában már 12 millió mázsa nádczukrot bocsátnak kereskedésbe. Dohányt évenként egyre-másra 700,000 mázsát termelnek, és hogy az ottani dohány az egész világon mily nagy kelendőségnek örvend, átalánosan tudva van; de kevésbbé ismeretes az, hogy Közép-Amerikából nagymennyiségü dohányt visznek Cubába, melyet ott „valódi“ havanna-szivarokká dolgoznak föl. Szivart évenként 500 millió darabot készitenek s a sziget összes ipartermékeinek átlagos értéke évenként 240 millió frtra tehető. Nem csodálkozhatunk tehát, ha Spanyolország nem örömest bocsátaná ki kezéből Cuba szigetet.

A szigeten virágzó ipartevékenységnek két nevezetes ágát ismertetjük ezuttal rajzban is. Egyik képünk dohányültetvényt ábrázol, a milyennel az egész sziget tele van. Az ültetvény közepén a fölvigyázó lakása, és távolabb a munkások kunyhói láthatók. A dohányföldeken s főleg a lakások közelében itt-ott nyulánk pálmafák emelik ég felè gyönyörü lombkoronáikat, melyek az egész tájnak kedves, barátságos szinezetet kölcsönöznek. E szép tájakról füstölik tele az egész világot kellemes havannaillattal.

Másik rajzunk a cubai szivacshalászok vizre épitett lakásait tünteti föl, melyek a történelem előtti korszak czölöpépitményeire emlékeztetnek. Ott láthatók a szivacshalászok mellett szétszórva mindenféle halászó eszközeik; a vashorgonyokkal ellátott erős, hosszu rudak, melyek a szivacsot a tenger fenekén megragadják; a buvároltözetek, csónakok, hálók stb. Valóban regényes tanyák, melyeket azonban egy hatalmas tengeri vihar néha ugy elsöpör, mintha soha ott sem lettek volna.

S. L.

Egy XVI-dik századi tiszttartói utasitás.

(Vége.)

Az ménes két féle, egyik hodosi, másik váralji, mindenik magának legyen, mint most ugy ez után is, összve ne elegyitsék őket. Az ménlovakra jó gondviselés legyen; mikor annak ideje, bentartsák és jól bánjanak velek. Az gyermek lovakat, kiket kifognak az ménesből, ne csak jól tartsák, hanem jártassák is és tanolgassák, kiválképpen azokat, kik felől valami reménség lehet. Az ménesnek hogy valami nyavalyája ne történjék, idején eleit vegyék. Jó pásztorokat tartsanak hozzájok.

Az búza-asztagokat, kiket most inventarium szerént kezében adnak, se együtt, se másutt én hirem nélkül ne csépeltesse.

Az molnokra mind együtt s mind másutt valókra kiválképpen való gondviselése legyen, mindenütt jó és hív molnárokat szerezzen és tartson, kik nem csak az őrléshez, hanem az molnok csináltatásához is valóba értsenek. Az molnok hasznát el ne tékozolják. Valamennyiszer az vámbúzát megosztják, ravást csináljanak róla, kinek egy része az molnárnál, az másik az falu birájánál álljon; hogy az számadáskor azokat vessék öszve az regestommal, és azokból tessék ki az molnok haszna. Az gátakra idején gondja legyen, hogy szakadástól meg óhassák őket.

Az molnok hasznából tartsa az házakat, hogy ez enyett * az majorságból haszon jöhessen.

Miérthogy az körtvélyfái ház épitésére kelletik kiválképpen való gondunknak ezután lenni, arra idején mindennel, a mint el is kezdték, készülgessen, kő hordással, mikor ideje leszen, mészszel, fával és egyéb ahhoz való materiákkal, kik az épülethez szükségesek lesznek.

Ugyan ottan az ház felett az viz folyamát meg kell szélesiteni, mennél jobban lehet, és az partot mind két felől jól fel nevelvén, haltartót avagy tócsikát kell épiteni, ugy hogy egy felül csapó molnácska is lehessen rajta.

Meg járja mindenütt az helyeket, és a hol tóhelyt találhat, arra legyen gondja, hogy tót tölthessen.

Szőlőt is, a hol módja és helye lehet, ültessen; a kik vadnak, jól miveltesse, épittesse.

Az hodosi házakat a mint Nyári Mátyás épittette, az szerint immár el végeztesse; több derék épületet hirem nélkül rajta ne tegyen.

* *Enyett* a székely földön még ma is használatban lévő névutó, *helyett* vagy *ért* értelemben.

Az váron is semmit hir nélkül ne épitsen, csak azon legyen, hogy a mint most vagyon, azon állapotban maradjon, valami el ne veszszen, ne romoljon.

Az só aknához ugy láttasson, hogy annak az haszna meg ne szálljon, hanem inkább szaporodjék. Semmiből fogyatkozása ne essék. Ha Paniané jól el jár dolgában, ez után is ő lásson hozzá, és ugy forgolódjék, hogy semmiben vétket ne tegyen, kire jó vigyázása legyen, senkivel okot magának valamiben ne találjon.

Az várban való vigyázásban az porkolábbal egyet értsen, ugy hogy abban semmi vétek ne essék. Mindenek ezen móddal, jó rendtartással helyén maradjanak, mindenekben az hozzálátás és vigyázás valóba és vétel nélkül meg legyen.

Az mely szolga rendek mind az várba s mind az több helyeken szükségesek, azok meg tartassanak, az kik nem kelletnek, removeáltassanak.

Az asztal és költség dolga jól módjával és szaporgatással legyen, a mitől az kész pénz megkémélheti, azon legyen, efféle szükségnek egyéb aránt tegye szerét industriájával, gondviselésével.

Az uraimot, kiknek onnan fizetések vagyon, annak módja szerént contentálja, és ugy cselekedjék velek, hogy semmiből méltó panaszolkodások ne lehessen.

Miért hogy pedig ott az mezei majorságnak szintén annyi helye nincsen, a mint kellene, két dologra legyen főképpen gondja, kiből pénzt szerezhessen, borra és baromra. Az bort idejében jó helyeken meg szerezze, annyit, kivel esztendőt által az korcsmákat bővön meg érje, mert a jó bornak jó keleti leszen. Barmot azonképpen bőven szerezzen, mind az szomszéd Moldva országában, kiváltképpen afféle öreg tőzséreknek valót, mind pedig ugyan itt ez országban is mind olyan számos barmot, s mind pedig a kit itt is az mészárosok meg szoktak venni. Effélét minden sokadalmokon vehet, és el is adhat akármi nyereséggel is, csak gyakorta forduljon pénze meg.

Apró barmot is, mikor az makknak termése vagyon, eleget szerezhet, és abból is pénzt teremthet.

Berbécseket azonképpen gyüjthet, és abból is kaphat valami költséget.

Az többi között mézet és viaszat s bőrt is gyüjtsön mind ott az jószágban mindenütt, s mind egyebütt is az szomszédságban, mind öreg bőrt s mind penig czáp bőröket.

Egyébféle bőrökre, róka, nest és hiuz bőrökre is gondviselése legyen, valami ott efféle eshetik, mind meg vegye és meg gyüjtse.

In summa valamiből hasznot tud szerzeni, nagyból, kicsinből, érte legyen. Mindenben szorgassa elméjét és gyakorolja magát.

Egyéb dolgokról a mint naponként az szükséghez képest vagy nyelv vagy levél által tanósága leszen, ahoz tartsa magát.

Az szegénységet jól és törvényekben tartsa, ok nélkül ne nyomorgassa, ne pusztitsa. A mint conscribálva kezébe adják őket, ugy maradjanak, ha jobban nem épülhetnek is alatta; semmi egyéb szolgálattal az énnekem való szolgálat kivül őket ne bántsa; senkinek avval ne barátkozzék, minden panasztól meg ójja magát.

Törvéntelen birsággal se bántsa őket, hanem ha kik valami vétket tesznek, törvénynyel büntesse. Az birság két forintig legyen övé, az többiről számot tartson; senkit én hirem nélkül meg ne ölessen.

Ha kik az szegénység közül más ember alatt volnának, azokat mindenütt jól kikeresse, az articulus szerént repetálja, helyekre szállitsa.

Leszen fizetése hat hóra, mindenikre az szerént, a mint az több ott való szolgáknak.

Magának személyére ötven forintja. Egy számtartó deákjára 25 forintja, asztala harmad magával.

Mindenekre számot tartson, és esztendeje ki telvén, számot adjon.

V. (Volfgangus) Kowachoczy m. p.
(P. H.)

Közli Szabó Károly.

Gyulai László

Perállag III -

1429. l.

931. 1991. 934.

Gyulai László

l.

Lykanemzetmanuka

9, 89, 116, 121, 206

Gyulai László

rajztanár

vrod

z

Lykakőrönsés

114. l.

és nincs a
tiszadvegen
1867-1896
1947

IX.Hőgyes Endre-u.10.
telefon:186-556

Hivatkozással a f.hó

tisztelettel közlöm, hogy a Műemlé

Gyulai László

h. mindet

Lyka München ben

26, 37. l

1951

VITÉZ RÁCZ JENŐ :

Daindolok

(Pécs szab. kir. város dijával kitüntetve, 1932)

MT. 1899. 175. l.
(Hivat. Tudósítások)

Gyulay László

Magyar Művészet

1927 - 237

Magyarország és a Nagyvilág. 1868. 36. 02. –

Mur és kol Ért festő

Gyulay László, IV. 163.

Gyulay László (irodalom)

Liptay Pál: Külföldi magyar festőink. Fővárosi Lapok. 1873. 10-11. l. —

Gyulay László

festő

Lásd

Képzőm. Főiskola

Évkönyvek

1910–11.

35. l.

1921-25. 11-12. l. –

Gyulay László

képz. főiskola rendes tanára

1897 – 1905.

+ 1911.

alakrajz és festés

Évkképzfőisk. 1931-32. 75. l.

T. 5555

foglalja el, a hegyes háttér-
rben pedig az Ipolyhoz vezető
ák felé. Felirata a lebegő mon-

1. la Citta és befejezése: 3. la

cm.

Kovács Mihály

Vas. Lap. 1875.
539. l.

— **A képzőművészeti társulat** műtárlatában Wagner Sándor jeles festménye („Debreczeni csikósfuttatás") még mindig ki van állitva, az uj festmények pedig következők: „A fáradt vadász" Gyulai Lászlótól; két tanulmányfő Grósz Bélától, arczkép Beszédes Kálmántól; „Perényi eltemetteti a Mohácsnál elesteket" Kovács Mihálytól; továbbá számos jeles idegen festőtől is érkeztek művek. Ezenkivül együtt láthatók, sok más érdekes festménynyel, a nagy sorsjátékra vásárolt művek, s a sorsolásra szóló jegygyel minden belépti dij nélkül megtekinthetők.

n. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztertő.

570 szám.

Műemlékek Orsz. Bizotts. tek. Elnöke.

Hivatalból.
olgálati ügyben.

BUDAPEST. IX

NÉVNAPI KÖSZÖNTŐ. — (Gyulai László eredeti rajza.)

„AZ ÉSZAKI FÉNY.“

„AZ ÖREG HÁZ ÖREG ÓRÁJA.“

(Wohl Stephanie regekönyvéből.)

melyek a haláleset fölvételénél és a hagyatéki eljárásoknál, azon időben divatoztak.

Sehogysem tudott bele nyugodni azon eszmébe, hogy az ő hagyatékában idegen emberek duskáljanak, s mindig azon ellenszerekről kérdezősködött, melyekkel vagy ezt átalában, vagy legalább annyiban meg lehetne gátolni, hogy az illetők a hagyatékot meg ne rabolhassák.

Lassanként e gondolat rögeszméjévé látszott válni s utoljára annyira ment a dolog, hogy az öreg asszonyt, ki pedig azzal dicsekedett, hogy sohasem volt ágyban fekvő beteg, ágyához szegezte.

Már ez eset is kellemetlenül érintett; annál nagyobb volt meglepetésem, midőn másnap reggel, hogy betegsége hirét meghallottam, Zsuzsika kihivatott, s kifürkészhetetlen arczczal arra szólitott föl, hogy adjam tudtára a fináncz hatóságnak, hogy nevelő anyja halálos ágyon fekszik; menjenek fölvenni a hagyatékot. Megdöbbenve kérdém, ha kimenjek-e én is, de tudtomra adá, hogy Csatárné asszonyság meghagyta, hogy a hagyaték fölvételénél senki se legyen jelen, még cselédei közül sem.

Bejelentém az esetet, s néhány perczczel később már láttam Piszkacsek urat, a mint gömbölyü irnokával ugyancsak lábaik közé vették az utczát, hónuk alatt iratcsomóval, és siettek a halottas ház felé, szembetünő örömmel arczaikon, hogy hatalmas ellenségüket végre körmeik között fogják látni.

Csak másnap tudtam meg aztán azt a tragi-komikus esetet, mely Csatárné asszonyság házánál ez alkalommal lefolyt.

A két fináncchivatalnok diadalmas arczczal vonult be a halottas házhoz; nagy meglepetésökre, mindenki el volt távolitva a háztól, még a Bodri kutya által vezetni szokott eb-sereg is, s ők egész kényelemmel elhelyezkedének a hivatalos okmány fölvételére.

Piszkacsek ur ezt jó alkalomnak látta, hogy valamit az apróságokból félretenni lehessen s iratai közt motozva, nemsokára tudott fölfedezni valami hiányzó rubrikázott ívet, melyért irnokát, hogy egyedül maradhasson, visszafuttatá a városba.

A mint aztán gömbölyü irnoka eltávozott, első dolga volt a kulcsok után látni, de ezeket nagy boszuságára, sehol sem tudta fölfedezni, mig végre eszébe jutott, hogy a gondos asszonyság azokat valószinüleg feje alatt tartja.

Szent borzalommal közeledett a halott superlatos ágyához, s reszketve vonó félre a függönyöket.

A veszélyes ellenség csakugyan ott feküdt behunyt szemekkel, halvány arczczal, s Piszkacsek ur, miután nem sok ideje volt a fontolgatásra, azonnal a párnák alá nyult, hogy a kincseket rejthető kulcscsomagot hatalmába ejthesse.

A kulcsok csakugyan ott voltak, de alig tartá azokat kezeiben, — midőn a halott fölemelkedett, s oly tisztességes pofont mért Piszkacsek ur arczulatára, hogy testvérek között is megért volna hármat, aztán kiugorva ágyából, egyenesen a közel fekvő kefeseprőnek rohant s Piszkacsek ur csak gyors lábainak köszönheté, hogy csak egyet-kettőt kapott fejére és hátára, annak boldogabb végével.

A kirohanó hivatalnok az ajtóban épen szemben ütközött mitsem sejtő irnokával, kit rohamában e rémkiáltással: »Jön a halott!« feldöntött; mi azt eredményezé, hogy a jól fölpálinkázott irnoknak szintén kijutott az áldásból.

Ekkorra már a cselédek is előkerültek, s miután a történteket gyanitották, tisztességesen hozzá láttak ahoz, hogy Piszkacsek ur és irnoka lépteit siettessék, kik kalap nélkül eszeveszetten futottak befelé a városba, kisérve Csatárné asszony átkaitól, ki ezen módot választá annak kipuhatolására, miként fognak eljárni ezen tiszta kezü urak az ő hagyatéka körül.

A nevetséges esemény hire csakhamar bejárta a várost, a megtörtént dolog nem volt eltagadható, s miután az esemény Piszkacsek ur felsőbbjeinek is tudomására jutott, a tisztelt ur elmozdittatott hivatalától, s azóta, ki tudja, hol forgatja ujból a kintornát.

V.

A leirt esemény váratlan fordulatot idézett elő az én sorsomban is.

Másnap kihivatott Csatárné asszonyság s maga mellé ültetve, körülbelől a következőket mondá:

— A tegnap történtek arról győztek meg, hogy a mai törvénykezés és eljárás mellett halálom esetére Zsuzsikám vagyona nincsen kellő biztonságban, hogy a szegény gyámoltalan leánytól mindent ellophatnak, elharácsolhatnak. Azért arra a gondolatra jöttem, hogy leányomnak és örökösömnek mielőbb biztos gyámot keressek. Nem akarom, hogy vagyonom idegen kézre jusson, legkevésbbé pedig azt, hogy olyanokéra, kiket szivem szerint gyülölök. . . Te szereted Zsuzsikát, ő nála is azt vettem észre, hogy egyetlen gondolata te vagy. Becsüles ifjunak ismertelek meg s nincs kifogásom ellene, hogy egymáséi legyetek. Csakhogy én öreg vagyok már s erőmet napról-napra hanyatlani érzem, neked pedig még két éved van hátra, hogy pályádat befejezhesd . . . Képesnek érzed-e magad, hogy az én kedvemért és a Zsuzsika kezéért a két évi tanfolyamból egy év alatt letedd a vizsgát?

Lelkem reszketett az örömtől s lábaihoz omolva kezeit csókokkal halmoztam el.

— Mindent, mindent a Zsuzsika birtokáért! rebegém magamon kivül az örömtől.

— No jól van, jól, — mondta örömkönyes szemekkel a derék asszony, — csak ne oly hevesen, mert odáig még egy hosszu esztendő van, s midőn fölkeltem komolyan folytatá:

— Zsuzsikának is sok dolga lesz még odáig. Tanulmányait az idén ugyan bevégezi, de még hátra van egy egész kamuka asztalravaló s két vég házivászon a stafirungjából. Addig semmitsem szabad neki a dologról megtudni, s hogy ez könnyebben eszközölhető legyen, el kell hagynod a várost, mert különben mindent kifecsegtek egymásnak.

— No, no, — folytatá — midőn látta, hogy közbe akarok vágni, ismerem én a szerelmesek dolgát. Egy szót se többet: egy év mulva leteszed czenzurádat, ha t. i. le tudod tenni, s akkor Zsuzsika a tied.

* * *

Igy jutottam Zsuzsikám birtokához, s megvan az az örömünk, hogy Zsuzsika nevelő-anyja tanuja lehet boldogságunknak, fiamat is ő tanitá az első latin szóra, s elég boldognak, nyugodtnak látszik ő maga is, bár a fináncokkal máig sem tudott kibékülni.

Névnapi köszöntő.

Vannak horvát testvéreink, román testvéreink, szász testvéreink, — hanem czigány testvéreink, azok nincsenek. Testvérnek soha senki minálunk nem szólitotta még a czigányt. Pedig Kelet-Indiából szakadtak ide, Ázsiából, s ki állhat érte jót, hogy elődeik már ott is nem hegedültek-e Álmos apánk erjedt kanczatej mellett mulatozó őseinek.

Aztán per „te“ is vagyunk velök. Legalább ők nekünk „te“. De nagyot nézne még a legkisebb is köztünk arra a „rajkóra“, a ki azt a titulaturát vissza találná adni.

Talán azért van e különös viszony köztünk, hogy mig a többi, nagyrészt még a magyar fölött is kedvezményekkel biró „testvér“ ajkán örökös a panasz külön nemzetiségi igényeik, kulturájok elnyomása miatt s külön kis országokat szeretnének kiszabni maguknak Szent István palástjából, — addig az a szegény nép panasztalan szenvedi el mindazokat a sérelmeket, a melyekről amazok ok nélkül panaszkodnak, s mig amazokat dédelgetjük, magunkhoz édesgetjük, ez magától simulna hozzánk, mint a folyondár a fa derekához, de mi eltaszitjuk, félre rugjuk s kiüzzük, ha nem is a világ, de a falu végére.

Avagy jutott-e eszébe csak egy államférfinak is komolyan gondolkozni a vadon termő, de vadon el is vesző ama páratlan genialitás értékesitése felől, melynek nálok oly meglepő nyomait találjuk? Soha. Legfeljebb az ideálokat kergető poéták hallucináltak néha arról is, hogy a humanitás és művelődés jótéteményeit talán ezekre is ki kellene kissé terjeszteni.

Bizony megérdemelnék. A kutya nem ragaszkodik nagyobb hűséggel és szivósággal gazdájához, mint a magyarhoz a czigány. De a kutya legalább hálával tartozik gazdájának, de miért tartoznék nekünk hálával a czigány?

Valóban bámulatra méltó az önmegtagadás, az odaadás ama mértéke, melylyel a szegény elárvult nép irántunk viseltetik. Ritka nőjellemekben találjuk csak, leirva, — a mi itt egy egész népfajjal közös, ha azt a viszonyt nézzük, melyben hozzánk áll. Mintha feladatává tette volna lemondani minden önczélról, csakhogy egészen nekünk szolgálhasson, a szegveréstől, vályogdagasztástól egész a hegedüjeig, hogy osztályosa legyen minden nyomorunknak, minden bánatunknak, a nélkül, hogy az asztalunkról lehulló fölöslegen kivül aránylagos igényt formálna jóllétünkből is.

A ki a magyarok kulturhistoriáját megirja valaha, nem fogja mellőzhetni azt a kiváló szerepet, mely akkor e kultura nélküli népnek jutott. Egy nemzet panasza sirt abban a kis száraz fában, melynek zengő keblére a czigány hajtá le fejét, az a panasz, melyet emberi hangon elárulni nem volt szabad. Az a rozzant hegedü tanitotta meg sirva vigadni a magyart. Ez fokozta a ki-kitörő szilaj kedvet s elkesitette nemesb érzelmekre és nagyobb tettekre, — ez szeliditette meg a bánatot, szabad folyást engedvén neki, nehogy szétfeszitse a csordultig telt szivet. A czigány volt az, a ki nem hagyott el bennünket soha, nem volt túlkövetelő, ha bőségben usztunk s ő érezte meg a ránk szakadó szűk és szomoru időket legjobban, — és mégis ő volt az, a ki vigasztalt.

Felvette nyelvünket, felvette ruhánkat, a nélkül, hogy kényszeritette volna rá valaki. Megtermett minden falu végén s ha társaság vetődött valahová, mint az égből, cseppent oda s alázatosan levett sipkával könyörgött, hogy fölvidithasson. Lakodalom, disznótor, keresztelő, névnap nem mulhatott el nála nélkül, — neszét vette minden kis összejövetelnek, családi ünnepnek s a csákányeső sem riasztotta volna el, hogy oda ne menjen sokszor az ötödikhatodik határból.

Talán a várt jutalom csábitotta oda? Hisz akkor csak paloták és uri lakok lettek volna zarándoklásaik czélja. De ők fölkeresték a szalmafödeles házakat is, a hol a jó szó mellé egy falaton és egy kortyon sokszor alig volt egyéb a „fizetség.“ Talán nincs is nép, melynek ilynemü mulatsága olcsóbb lett volna valaha, mint a magyaré.

Jelen képünk is abból az életből ábrázol egy jelenetet. Négy szál czigány, egy primás, egy kontrás, egy klarinétos, meg egy öreg bőgős jött el télben fagyban egy szalmás kunyhó

*

födélzetet a hid alapjával. Valóságos tyúklábtón jutunk fel annak tetejére. Most már fent vagyunk! A Stambulba szakadatlanul özönlő emberár teljes mozgásban van; gyalogosok, lovaglók, kocsik és gyaloghintók összevissza minden rend nélkül. Tarkább, minden pillanatban változó képet alig lát a szem a föld egyetlen pontján sem. Mintha valami bűvcsőbe pillantottunk volna, mely folytonosan más-más alakokat s más-más szinezetet nyer. A bámulatra ujabb meg ujabb tárgy kinálkozik. A szem az első tekintetre elkáprázik, — elkápráztatja a város keleties pompájának hirtelen megpillantása, a tájképek szépsége, mibe le messze a Bosporusba, a szultán dolmabagcsei palotájának fehér márványfaláig merül s azon tarka-barka embertömeg, melynek terhe alatt a régi hid szüntelen rezgő mozgásban van.

Talán farsangi menet hullámzik előttünk — kérdjük önkénytelenül, — a mibe részt vesz a föld mindenféle népe? Lépjünk szorosan a hid oszlopaihoz, hogy el ne sodortassunk, szoktassuk szemünket nehány perczig az elvonuló áramlathoz. De feszitsük ki a napernyőt! Juniusi nap süt, izzómelegen löveli sugarait az árnyéktalan Pera-hidra.

Zene! török zene! Egy század török gyalogság halad át a hidon. Talán épen oda mennek, hol a béke áldó karja helyett a halál kaszája végzi munkáját. Egyenruhájuk: zsinórozott kék dolmány, bő kék nadrág, hozzá térden alul harisnya simul. A török már vagy negyven év óta készül európaisodni, de még biz annak kevés a látszatja; ezért a jancsárok tarka viseletének a félig európai, félig keleti jelmeznek kellett helyt adni. Két testes tiszt lovagol a század elején testes lovakon. A törököknél ugy látszik, minden élő teremtmény bizonyos korban testesedésre hajlandó. A zenészek a próféta indulóját játszák, de magok nem törökök, bolgárok és görögök közül vannak összeszedve, csak a dobot verő szerecsen tartozik a keleti fajhoz. A török nem valami jó zenész! A zene iránti érzék épen ugy hiányzik nála, mint a festészet és szobrászat iránt. Ennélfogva a török katonai zenekar tagjai mindig az európai népcsaládhoz tartoznak s egyéb zene mint a katonai nincs is náluk, leszámitva a furulyát, melylyel a kávéházak dalnoka regéjét kiséri, vagy a dudát, melynek hangja mellett a perai dervis zárdájában maga körül forog. A padisah seregének képviselői, kik a „beteg ember“ tagjait még eddig legalább összetarták, hogy szét ne hulljanak. áthaladtak a hidon, mialatt a tömeg annak két oldalára zsufolódott össze.

„SZEGÉNY BADAJ MISKA.“ — (*Gyulay* László eredeti rajza.)

Közvetlen előttünk két török áll fehér kaftánban s bő fehér nadrágban; lábaikat vörös és zöld szattyánsaru fedi s föléjök még papucsféle felső lábbelit huztak. A török napjában többször jut azon helyzetbe, pl. mikor a mecsetbe vagy látogatóba megy, hogy felső lábbelijét le kell vetnie. Hogy ezen kellemetlenségnek elejét vegye s harisnyában vagy mezitláb ne kelljen járnia, szereti a felső lábbelit, mit a mecset bejáratánál lerug lábáról. A vörös fez körül mindketten turbánszerü tarka kendőket csavartak. Arczvonásaik nem mondhatók kellemetleneknek, de gondolat alig észlelhető álarczszerü physiognomiájuk felületén. Szakálluk hosszu s fehér; de nem tudjuk, vajjon korosak avagy fiatalok-e. Időses vonások s fehér szakáll Törökországban szépség jele, ezért szokás a szakállt fehérre festeni. Lassan haladnak Stambul felé.

A tömeg ismét megmozdult s ime török nők bukkannak ki belőle. Tarka köpenyük, fehér fátyoluk egészen keleties szinezetet kölcsönöz nekik. Kék, fehér, zöld, sárga, vörös köpenyek láthatók, melyek a testet nyaktól lábig befödik. A főn fehér fátyol van, eltakarva a homlokot s az arcz alsó részét, de oly lazán, hogy a szemek, orr s gyakran még a száj is láthatók. Fátyolt és köpenyt a török nő csak akkor vesz, ha a házat elhagyja. Az előttünk elhaladók nagyobb részt harisnyaszerü sárga szattyánsarut viselnek, fölötte sárga, apró pitykékkel ellátott papucscsal, ugy hogy járásuk biczegő, mint a kacsáé. Szerecsenek, törökök, örmények, görögök s arabok lépdelnek jobb s balfelől mellettök, a nélkül, hogy csak reájuk is néznének. A török illemmel ellenkezik utczán nőre tekinteni.

Itt három alak bontakozik ki a tömegből, hosszu barna köpenybe burkolva, borotvált fejükön tölcsérforma, felül belapitott nemezsüveggel. Ezek skutari vagy perai zárdadervisek. Törökországban számtalan sok a dervis, hetven s egynehány testvéregylet s rend, kik zárdáikban nem tesznek egyebet, mint hetenként egyszer a tömeg előtt egy-egy látványos darabot végigjátszanak, szédelgést keltő mozgásban kezeiket feltartva magok körül forognak vagy pedig üvöltésszerü éneket kezdenek. A dervisek félre lépnek. Három európaiasan öltözött ur lassu lépésben lovagol a hidon. Szalmakalapjaik mollfátyollal körülfonva, melynek himzett végei nyakig érnek; lovászaik török jelmezben, meztelen lábszárakkal versenyt iparkodnak mellettök. Stambulban — több halomra levén épitve — a szárazi közlekedés nagyon fárasztó s miután kocsival sok helyen lehetetlen járni, rendesen paripákat szokás bérelni. Mindenütt találhatók csinosan felkantározott fél-, nem ritkán telivér arabs mének s a lovász sokszor órahosszat ott fut a bérlő mellett. Nők számára gyaloghintók bérelhetők.

A lovagok háta megett ismét összetömörül a sokaság, mig egymást követő kocsisor szakitja meg. A kocsik teknői tarkán fénymázoltak, párkányain aranyzott arabeszk-ékesitéssel. A hasonlóképen diszitett ülőhelyek elől s oldalról üvegtáblákkal vannak elzárva. A kocsik alakja nem nagy, s elég diszes; kinézése mindenesetre keleties. Mindegyikben hat török urnő ül fátyolozottan, tarka köpenyekben. A sötét szemek kivánesian néznek a fehér mollfátyolból a hidon tolongó tömegre. Bizonynyal egyszerüen csak kocsikázni vagy barátnőik látogatására mennek, Sétakocsizás s barátnői látogatás, ezek azon örömök, mikhez a stambuli nőknek joguk van.

Vizsgálódásunkban zavartatunk! Valaki hátulról felsőruhánkat rángatja. Előttünk érthetetlen, de egyenesen hozzánk intézett hangok ütik meg fülünket. Lefelé pillantunk. Nehány koldus gyermek s asszony tolakodott közelünkbe. Az európaiaktól szokás szerint alamizsnát kérnek. A török koldusok a világon a legtolakodóbbak s még a madridiakon, rómaikon s nápolyiakon is tultesznek e tekintetben. Ha nem hallgatnak reájuk, a ruhát rángatják, mig magukat észre nem vétetik. Ha valaki egynek ad közülök, más tiz nyujtja kezét. Ezek minden lépten-nyomon ostrom alá veszik az idegent. Ott hevernek uton-utfélen béna tagjaikat mutogatva, mint Madrid Pradojában, Nápoly Toledojában, vagy az örök Róma spanyol-terén, csak azzal a különbséggel, hogy a konstantinápolyi rendőrség az ily szót nem érdemlő csekélységekkel mit sem törődik.

Ujabb jelenség veszi itt igénybe figyelmünket, „Varda, varda!“ hangzik keresztül az ember-áramlat csevegésén s dongásán. S a tömeg hullámai ismét ketté válnak. Tizenkét hamál egymásután egyenként vagy kettesivel, kettő pedig bizonyos távolságban előttük jár. Mindnyájan ütemszerüleg ballagnak, lábaikat jól előre s hátra nyujtva, hátukat s fejüket a földdel párhuzamosan tartva. Hátukon mázsányi terheket czipelnek, hosszu nehéz vasrudakat, roppant fagerendákat, nagy nehéz ládákat. Négyen kötelek által függélyesen tartott gránittuskót visznek s a kötélvégek a hamálok vállain nyugvó két gerendára vannak kötve. Egyszerre lépnek mindnyájan, hogy a gránittuskó sulyát maguk közt lehetőleg egyenlő mértékben megoszszák.

A tömeg egy része a hid épen azon pontja felé tart, hol mi állunk. Hátunk megett ama keskeny tyuklábtók egyike, melyek a hidról lenyulnak a hajók kikötő helyéhez. A gőzös negyedóra alatt Kadikioi-ba s a Herczeg-szigetekhez ér. A Márvány-tenger partjain nyári szállásukat felütött örmények, görögök, angolok, francziák stb. megjelennek, hogy hazafelé induljanak, s a kellemes nyári est utolsó óráját a tengeren töltsék. Köztük török nők, kik Skutariban laknak; török hivatalnokok, kik a napot Stambulban a hivatalszobában morzsolták le; európai kalmárok, kereskedők, kiknek irodáik Galatában vannak, — orvosok, kik Konstantinápolyban praktizálnak s a fárasztó gyakorlat után Ázsia myrthuszai, repkényei s ákászai alatt akarják kipihenni magukat. Itt jön Loredano ur, az örmény kereskedők leggazdagabbika, amott Barbier ur, egy Csehországból bevándo-

Hanem azért nincs az az okos ember, a ki az eszével annyi jó barátot tudott volna szerezni, mint ez a szegény hülye ember, a kiről pedig mindenki tudta, hogy nincs esze. A mennyi kofa a nagy piaczon árult, az neki mind anyja, mind tápláló dajkája volt. Oh ezek a kofák, a kiket a nyelvesség, a házsártosság és veszekedés prototypjeiként emlegetünk fel a vidéki élet kicsi világában, — minő hálátlan irántok az emberiség! A szív prototypjei ők, csakhogy ez el van zárva a durva külső alatt, de van kulcs hozzá: a szánakozás, a könyörület. Azok a négylábu széken, zsarátnakos fazék fölött hajnaltól estig egy helyben ülő pythiák néha több cselekedetét gyakorolják a könyörületnek titokban, mint egynémely nőegylet dúsgazdag dámái, kik minden jó tettüket hiven megnyugtáztatják a hirlapokban, nehogy valamikép elkerülje figyelmével a világ.

A hülye Badaj Miskának csak oda kellett állni egy-egy kenyérsütő kofa elé a nagy piaczon, s a termetes asszonyság azonnal előszedte a hosszu hajló kést s akkora darabot kanyaritott a dagadó fejér czipóból, hogy ilyenekből palotát épithetett volna a szegény őrült egy év alatt, ha követ kap akkorát kenyér helyett. S az nem volt elég, de ott volt mindjárt a laczikonyha, a miből mindig jutott a czipóra egy-egy falat frissen serczegő oldalas. Ha a soros kofa nem vette észre hirtelen nagy elfoglaltatása közben, hogy Miska ott peszterkedik körülötte: a Miska azonnal ki volt téve a csábitásnak: „Ide gyere lelkem Miska, látod, hogy ott nem kellesz.“ „Oda ne menj, te füles, mert mindjárt megmutatom, hogy a székem lába kijár. Ifiasszony pedig várjon a sorára, holnap is nap lesz,“ — ilyetén duzzogással reklamálta jogát az előbbi s nem egyszer volt csetepaté a piaczon e felett az — osztály felett. Hogy is lehetne megosztozni könynyen egy gyámoltalanon annyinak, a kinek mind szive van.

Badaj Miska lett volna ilyetênkép a piacz királya, ha souverainitását vagy legalább egyeduralmát nem vonta volna néha nagyon is sikeresen kétségbe — a szamár. A város szamara. Jámbor, szelid állat, melynek szabad fel s alá járása volt a piaczon, valahányszor a város vizipuskájába nem kellett vizet hordania. Azt pedig rendesen csak tüz után kellett, tüz pedig, szerencséjére, nem volt valami gyakran a városban.

Ez volt az, a ki Badaj Miskával a piaczi királyságon osztozott. Nagy kényesen sétált fel s alá s meg-megállt a zöldséges kofák előtt, kikövetelvén a maga czivillistáját a kalarábé és káposzta hulladékleveleiből. Néha a tributum behajtása körül egész absolut hatalommal önkényüleg járt el a gaz zsarnok, a mi kivált dinnyetermés idején esett meg. Szemügyre vette a zöld meg sárga gömbökből felrakott pyramist s nem törődve vele, hogy az egész alkotmányt talán alapjában renditi meg: első lábával kisajátitott egyet a legsarkalatosabb alapkövek közül s kigördité messzire. Akkor aztán lábbal tiporta az édes alaptörvényt s nagy delicziával bekebelezte czikkelyenként. A megkárositott kofa csak nézte, csak nézte, hogy habzsolja be tüszszögve az aranyszin tartalmat s még ő mondá kárörvendve: „Azt hiszi a szamár, hogy tök“.

Egyszer azonban arra vetemedett a vakmerő tyrannus, hogy szentségtelen kézzel bele nyuljon az anyaszentegyház jogaiba is, annak az államhatalomtól külön választása akkor még talán annyira se volt megérve, mint most, a mi pedig nagy szó. A piacz közepén áll a templom, annak pedig illik sokszor nyitva lenni. A szamár azt hitte az ő szamár eszével, hogy a nyitott ajtó azért van nyitva, hogy bemehessen rajta az ember. Be is ment hát ő. Ott mindjárt az előtornáczban felfedezett olyas valamit, mit a piaczon hiába keresett volna; mert vizet a piaczon nem árulnak. Az pedig viz volt, a mit felfedezett. Szép kristály viz a hives árnyékban. Minekutána pedig a szép hives patakra alkalmasint nemcsak a szarvas, de hébehóba a szamár is kivánkozik: oda ment és szép hüségesen felszürcsölte mind. Akkor sült ki aztán, mikor rajta kapták az attentatumon, hogy a szamár a medenczéből mind megitta — a szentelt vizet.

No volt erre skandalum. Csak a szamarat csukják-e be, vagy az egész városházát? A pápa elé nem igen került a dolog, de a szegény szamár, a ki nem tanulta annyira a hydraulikát, hogy a vizek közti lényeges különbséget meg birta volna érteni — mint a hogy megértjük mi, tanult emberek — meglakolt érte keservesen, mert nem volt többé módjában szabadon járnia a piaczon. Bezárták, büzös istállóba. A mi magában véve elég üdvös és bölcs intézkedés volt, mert különben a szamár helyett aligha nem a templomot kellett volna bezárni, — minthogy az előbbeni az egyszeri üdülés után aligha bele nem szokott volna az utóbbiba.

De bármennyire helyeselhető volt is ez a bölcs intézkedés a józan ész szerint ugy, mint az egyház szempontjából, nem helyeselhette azt Badaj Miska a maga szempontjából. Az igaz, hogy neki szegénynek nem is volt se józan, se másféle esze; se egy, se két háza. Ő még azt se tudta, hogy a királyok azt, a kivel birodalmukat meg kell osztani, nem szokták szivelni. Ő szivesen megosztozott a piacz feletti uralmon azzal a jó csacsival s ugy találta, hogy nincs neki ennél jobb barátja. Dél idején oda feküdtek ők ketten a templom árnyékába, egymásra hajtva fejöket. A bolond átölelte karjával a szamár nyakát s oly édesen szendergett ottan, mig a szamár szeliden hajtotta el farkával a bolond félmeztelen testére röppenő legyeket.

Olyan furcsa, olyan különös érzés fogta el az embert, látva ezt a sajátságos csoportozatot, egymásba fonódva.

Egy szamár, meg egy bolond...

Szegény Badaj Miskát legjobb barátjától, uralkodó társától, alvó párnájától fosztotta meg a szamár szamársága. Azontul ő maradt egyedüli ura a piacznak. Szomoruan bandukolt rajta fel s alá, tudakolva mindenkitől nem látták-e a „Mikit“? Dehogy nem látták, mindenki látta, mindenki utasitotta szegényt, hogy csak keresse.

Nem is soká élte tul azt az elválást. Ugy hallottam, hogy télidején egy trágyadombon, a melybe hónaljig ásta be magát, hogy ne fázzék éjjel, elalva találták. Elalva jól, elalva ugy, hogy nem ébredt fel többé. Eszére tért.

Vigasztalódjál, szegény Badaj Miska; nem te vagy az egyetlen, a ki akkor tér csak eszére, ha ugy elalszik, hogy nem ébred fel többé.

Egy óra Európa legérdekesebb hidján.

Most, midőn a Balkán-félszigeten fölmerült események a politikában annyira felszinre kerültek, talán nem lesz érdektelen egy pillantást vetni a török birodalom fővárosának egyik pontjáról a keleti mindennapi élet folyamára.

Galata, a genuaiak hajdani városa és Stambul, a török birodalom fővárosa közt egy fahid köti össze az „Aranyszarv“ partjait. Ez az „Aranyszarv“, a stambuli és galatai magaslatok által képezett völgyön át, a Bosporusba rohanó két folyamtól alkotott kikötő, nevét onnan nyerte, mert a két folyó összefolyásánál csakugyan szarvalaku. A hid maga elég roskatag, elevenen jelképezi az ország állapotát; hasonló gyöngeségben szenved, mint a „beteg ember“, de azért a világ legérdekesebb hidja. Azok a hidak, melyek Európa egyéb fővárosaiban, Londonban, Párisban, Berlinben, Bécsben s Budapesten ivezik át a Themsét, Szajnát, Sprét s a Dunát, csak ugyanazon városok lakosságának különböző elemeit kötik össze, mig a Pera-hid nyugatot kelettel, Ázsiát Európával, az európai müveltséget az ázsiai nomádsággal egyesiti.

Az ember ezen hid derekán állva, Európát és Ázsiát, a világtörténelem évszázadait s a világ leggazdagabb tájszépségeit látja. A távoli hegyek a Márvány-tengerben fürödnek, a láthatár összefoly a habokkal. A Herczegszigetek komoran sötétlenek, pedig most már nem használtatnak számüzetési helyül, hanem a nyaralók nagy sokaságával ékeskednek. Minden irányban más-más tájkép, melynek befogadására gyenge a szem. Vitorlás, pánczélos hajók, gőzösök hemzsegnek s horgonyoznak Európa legnagyobb s legbiztosabb kikötőjében. A szem bámulattal csüng a Bosporus partjainak tarka villáin, a szultán fehér palotáin, Ázsiának, Áfrikának s Európának legnagyobb török városán, melynek hét halomra épült háztömkelegéből kiemelkednek a mecsetek kupolái, környezve sugár fehér minaretekkel s ormaikon az arany félhold kelet napjának fényében ragyog.

De még érdekesebb s gazdagabb látvány kinálkozik, ha a déli órákban vagy napnyugta előtt e régi roskatag hidat előzönlő emberár fölött szemlét tartunk. Európa, Ázsia s Áfrika minden néptörzse képviselve van itt, az Indiai-tenger partjaitól az északi fokig, a spanyol tengertől Szibéria vadonjaiig, a Szahara nagy sivatagától ama pusztaságokig, melyeket a lapp irámszarvasaitól vont szánján barangol be. A tumbuktui néger a hamburgi kalmárral találkozik itt, az anatoliai teherhordó az európai touristával, a Ganges-parti indus az angol vagy orosz nagykövettel, az egyiptomi fellah Northumberland lordjával, a török menyecske a Bostonból jövő yankével, ki azért hajózta keresztül az Oczeánt, hogy Konstantinápolyt láthassa.

Napnyugta előtt kell e hidra jönni, ha valaki az emberárt a maga teljességében s tarka pompájában akarja szemlélni. Ha a nap utolsó sugara a minaretek arany félholdjain eltünt, a keleti elem is eltünik ez emberözönből. A török a napnyugtával aludni megy. Az órákat napkeltétől annak nyugtáig számitja. Az európai négyszázados érintkezés a török egyéniségét ép oly kevéssé tudta megváltoztatni, mint időszámitását.

Foglaljunk tehát öt órakor állást, s töltsünk rajta egy órát, hogy magunk előtt lássuk elvonulni a föld mindenféle néptörzsét s gyönyörködhessünk két világrész legszebb tájképein. Ama kellemes nyaralók egyikéből jövünk a Márvány-tenger vagy a világhirü Bosporus partjaira, hol Konstantinápoly előkelő osztálya a nyarat szokta tölteni. A forróság és gőz májustól októberig a perai, galatai és stambuli tartózkodást elszenvedhetlenné teszi. Egyet azon kis gőzösök közül használunk, melyek a török főváros összeköttetését naponként fentartják a Bosporus s Márványtenger partjaival. Utközben Konstantinápoly egész pompája, mint valami tarka keleti mesés kép bontakozik ki lassanként a sötétkék hullámok közül, melyek fodraival még a délutáni nap aranysugara játszik. Csak ügygyel-bajjal éri el gőzösünk a hid alját. Végre a lihegő gép megtette nehéz munkáját; a járművet izmos kötéllel a hid gerendáihoz erősitik. Majd keskeny deszka köti össze a

Zörget: fogadd be; s homlokom felhői
Sötétlő szárnyon ama tájra kelnek,
Melynek hellászi nyájas derüjében
Csupán te állsz borongva, mint az árnyék.

Miként az árnyék... Mondd, minő viharban
Hányattatál, hogy lantod minden hangja
Tört panaszos, mint forgatag fölött
Szél-elkapott, ijedt sirálykiáltás?
Add nékem búdat is barátságoddal!
Virágot nyujtál, és a töviset
Magadnak tartanád? Ez csalfa osztály!
Oszd meg velem! részvétem azt megérti,
S napnál könnyebben szárit könnyet részvét.
Szenvedtem én is, bár arczom vidám,
Szemem játszó derengése alatt
Poklok gyötrelme lángol rejtegetve.
Nyilj meg tehát, s kövült szived sirboltját
Könnyitsd halottitól! éjéből szórj ki
Csalódást, fájdalmat, emlékezést,
S felejtés, vigság magját vesd belé!

Mert bús az élet! S boldogság a léthez
— Nők módjára — sirig hű sohse lesz!
A tünde ifjuság, arany palástját
Letépve rólunk, elhagy csapodárul,
S habár üldözzük lelkendezve, hajh!
Hatalmunk nincs beérni. Mind messzebbről
Vág esdő arczunkba ledér kaczajt,
Csüggeszti gúnynyal roskatag erőnket.
S mit álnokul nálunk hagyott: mi még
Emlékezetbe vessük horgonyunkat,
És fölidézve kegytelen szép képét,
Magunk tápláljuk a bú keselyűjét?

Nem! Gyökerestől tépd ki, szakgasd, irtsad!
S ha egybe nőtt a szívvel: ki a szívvel!
Ki megsebzett: örömét ne tetézd,
Láttatva véle hulló véredet.
Hahogy a nő kifoszta kincseidből,
Bizalmadat hűtlen barát elorzá,
Reményedet vaksors, erődet szükség,
S arczrózsáid' idő eltékozolta:
Légy büszke koldus, és ne szánd magad. —
Áll még egy oltár eldöntetlenül, bár
Nem tisztelik elbúsult istenét,
S kihamvadt rajt' az áldozati tűz:
A szent hazáé!... Vajh ki szitsa föl,
Ha nem a költő? vajh ki hozza vissza
Oltárainkra őt, ha nem a költő?
Az erjedő század setét mélyében
Szabadság meggyült villámi lobognak,
Irány nélkül, s hatástalan kialva.
Ki fonja lángkévébe, s a világ
Romlott sebeit ki égesse velök ki,
Ha nem a költő? S eszményi szerelmet,
Mely áloéként százszor-századik
Szivben nyilik csak; és férfiui
Becsületet, mely most rejtőzve él,
Mint lélek tetszhalottban: — vajh ki keltsen,
Ha nem teremtő húrjain a költő!

Hát lelkesülj föl. Csüggedés vizébe
Ne fullaszd dús tündérvilágodat.
Ne hullj alá, mint könnyü falevél,
A mely fönn kezdi, s végezi alant.
Röppentyüként vágtasson szellemed
A menny fölé, tul felhők gőzkörén,
Süvöltve görgő csillagtáboron,
Át a világok iszonyú pályáin,
S midőn kilobbansz a hideg magasban:
Még akkor is, vakitva s világitva,
Szórj pazarul tündöklő égi szikrát!

Bartók Lajos.

Archimedes pontja.

Elbeszélés.

Irta

Törs Kálmán.

(Folytatás.)

Presbyter uraimék csaknem kövé váltak erre a befejezésre. Kompolti uram alatt már megszokhatták a tanácskozásnak, eszmecserének és kölcsönös kapaczitáczionak azt a módját, hogy csak ő beszéljen mind egy szuszra, más ember pedig az alatt meg se mukkanjon, de ily határozott konkluzióra nem voltak elkészülve.

A jegyző is eltátotta a száját, hogy majd elnyelte a nagy ólom kalamárist s csak bámult a tollal a megmeredt kezébe, mig a biró uram oda nem csapott a tenyerével a papirosára, mondván:

— Irja be: „Die ekkor és ekkor itt és itt, határoztatott, hogy a reformata eklézsia lelkipásztora mától számitandó egy esztendő alatt régi jussaiba, melyekkel hajdanonta birt vala, visszahelyeztetik — értvén a parochiát azaz.“

A jegyző mialatt leirta a deliberatumot, folyton vonogatta a vállát, hogy hisz ő nem bánja, jól van, ő beirja — lelke rajta.

Kompolti uram pedig, mint a ki egészen biztos a dolgáról, egész csendesen megtömte a makrát, aztán előszedett kovát, aczélt, szépen kiütött s meggyőződvén, hogy ég a pipa, istennek ajánlta az egész frekvenciát és elment haza.

A hátramaradtak pedig összedugták a fejöket s csak akkor láttak hozzá igazán a tanácskozáshoz, mikor a biró bevágta maga után az ajtót, törvén a fejöket szörnyen, hogy hát már ebből mi lesz?

Kompolti Mihály biró és kurátor uram nem volt még olyan vén ember, minőnek őt az ő bölcs beszédeiből, nemkülönben a hajában viselt fésüjéről az embernek hajlandósága volna gondolni.

Dehogy is! A jó patriarchális magyar városokban hálistennek még most is a kellő respektussal viseltetik a világ az idősebbek iránt, megbecsüli tisztességgel s elismeri, hogy csak ők azok, a kik méltán elmondhatják magokról, hogy abszolválták a kollégiumoknak azt a legmagasabb kollégiumát, melynek életiskola a neve, s igy tapasztalattal dicsekedhetni nekik több jussuk van a kevésbbé korosaknál, bölcsek, mértékletesek, megfontolók és nem hevesked ők, s azért az ily városokban nagyon eszükben tartják még ma is Szent István királyunk tanácsát, melyet fiának adott, s mely hangzik a következőképen: „Válaszd a te tanácsadóidat az öregek közül.“

Elképzelhetni tehát, mekkora fényes lelki és szivbéli fényes tulajdonságokkal kelle ékeskedni Kompolti Mihály uramnak, hogy negyven esztendős kora daczára ő benne központosuljon polgártársainak bizalma, s a korban előbbrehaladottak is igazságosnak találják mellőztetésüket oly kitünő emberrel szemben, minő Kompolti Mihály uram, a ki most már harmadizben biró, kurátor pedig másodizben, — de megleszen századik izben is, ha isten kegyelme odáig élteti.

Igen is, Kompolti Mihály uram negyvennél nem élt még meg több telet, — az az mit is beszélek télről, mikor — mint Hodiczius Mihály uram mondaná, a ki jeles tanultságánál fogva ékes virágos beszédü ember, — tehát mikor ebből a negyvenből husz tavasz vala, husz pedig len nyár. Hát hol van még az ősz, a mely után majd következzék valamikor a tél.

Valóban a Kompolti uram élete oly minden viszontagság, keserüség és nyomoruság nélkül folya le, hogy az ő negyven esztendejéből csak egy mondható olyannak, mely a szomoru téli időhöz hasonlitható. Az ugyanis, mikor hü élete párját, a jámbor, hüséges és erkölcsös Pannus asszonyt eltemette. No az az esztendő igazi tél volt az életében, mert nagyon szerette a megboldogultat, s azt suttogja a világ szája, hogy még most is ki-kilopódzik a kemény ember a temetőbe, ha észrevétlenül szerét ejtheti s ott megáll egy fejfa mellett és elnézi órahosszat, aztán mélyen a szemébe vágja a kalapot, sarkon fordul s haza megy. Két-három napig ilyenkor nem vehetni szavát.

Kompolti Mihály uram nem szereti magát rajta kapatni semmiféle gyengeségen, azért ne is emlegessen előtte senki érzékeny dolgokat, mert roszul jár. Ő az az ember, a kinek ha öröme van, akár az egész világot meghíná rá osztozni; hanem a búbánatából ne követeljen senki részt, mert az egyedül csak az övé. Ha fájdalma van, elzárkozik vele, nem viszi piaczra. Azért van az, hogy olyan kemény ember hirében áll, mintha nem is volna szive neki, a mi az emberben néha zajogni szokott, s azért van az, hogy Kompolti uramról az a vélemény, hogy hivatala mindene s a mi azontul van, az ő rá nézve nem létezik. A férfiak nem is igen bánják azt, mert ennek köszönhetik, hogy emberemlékezet óta nem volt olyan buzgó, igazságos birája X. városának, s olyan lelkiismeretes, körültekintő kurátora a x-i kálvinista eklézsiának, mint Kompolti uram. Ha neki a hivatala mindene, ő is mindene a hivatalának. Örökké közügyekben fárad, örökké tanácskozik, tervez és gondoskodik, hogy mindenek szép rendben menjenek, s alig lehet elképzelni, honnan veszi az időt törődni még a tulajdon maga bajával is, a mi utoljára is minden embernek, tehát Kompolti uramnak is kell hogy legyen.

Arra persze nem gondol senki, hogy hátha Kompolti uram azért olyan buzgó a közreszolgáló dolgokban, hogy elfoglalja magát, s ne legyen érkezése neki adni magát a szomorkodásnak.

Tehát, mondom, a férfiak szemében még érdemül szolgál ez a csupa hivatalosság. De bezzeg máskép van vele az asszonynép.

— Minő derék egy ember! Minő kár érte! Hát már örökké legénységre kárhoztatja magát? Nem akadna asszony a világon, a ki meg tudná vigasztalni? Vagy talán szeret valakit, a ki férjnél van s most arra vár, mig az is megözvegyül? Bolond, ha teszi. Nem oly idős még, hogy épen özvegyekre szoruljon (a ki ezt mondja, hat eladó leánya van). Aztán nem is tudom, mért nem világositják fel a férfiak, hogy egy birónak, egy kurátornak nem illik, hogy olyan fél-életet éljen, mint valami szabadságos regruta, a ki mindennap várja a parancsot, hogy be kell rukolni. Szégyen ez, meg gyalázat, nem csak ő rá, de édes mindnyájunkra. Hej ne lenne csak uram, majd megmutatnám én, nem bujna-e papucs alá.

Igy ment ez az egész városban, a hol két-három asszony összekerült. Mosták, szapulták, megszólták szegény Kompolti uramat, szörnyülködtek rajta és — házasitották.

Mind hiába, nem volt láttatja. Kompolti uram csak nem mutatott kedvet beleharapni az almába, s konok makacsságával annyira vitte az elkeseredést, hogy ha nem lett volna oly minden gyanunak felette álló, mindenektől tisztelt és becsült ember, — bizony nem kerüli el a ráfogást, hogy talán bizony — szeretője van.

*

No ezzel nem vádolták, kegyelmesek voltak hozzá. Hanem az mégis nehezen ment a fejökbe, hogy egy olyan szép, derék, élete javában levő ember ugy elárvitja magát. Szánták is, meg boszankodtak is rá.

Kompolti uram pedig nem bánta se ezt, se azt, hanem ment a maga utján s tapasztalni kezdte, hogy tájékozni kezdik azt, a mi ő előtte ne-bánts-virág, — összeránczolta azt a fekete szemöldökét s ugy megnézte a hugom-asszonyt, hogy az majd leült előtte ijedtében.

Mindezeket szükséges vala ily nagy hosszadalmassággal előre bocsátani, annak az okáért, hogy a később elbeszélendő átagattak, de mind hiába — tehát ez a nevezetes ház átalában nem látszott olyan háznak, melyről gyanitani lehetett volna, hogy oly élénk aspiráczióknak képezi az ő tárgyát.

Igaz, hogy abban az időben, mikor ezt a házat épitették, nem ugy épitettek ám, mint mostanában, a hol négy emele-

SZÉKELY LEÁNYKA. — (*Gyulay* László rajza.)

nem igen vette észre, ha valami vászoncselédféle ebbe az utjába akadt. S ha egyik-másik utját állta, ugy, hogy el nem lehetett kerülnie, hát váltott vele egy-két szót, mert az oly kitünő állásokat elfoglaló férfiuhoz ugy illik, hogy szives legyen mindenkivel; de mikor arra a bizonyos pontra készült kerülni a dolog, s biró uram lános meglepetés és felháborodás annál szörnyüségesebbnek látszassék.

. . . . . .

A Hodiczius Mihály szabómester uram háza — a mely hajdanta parochia volt, de a melyből — mint fentebb láttuk — maguk a hivek kibecsülték a papot, s melynek visszaszerzésére minden követ megmoztet raknak egymás tetejébe, keskeny ablakközökkel, vékony falakkal, hogy az ember fél rá lehelni is; nehogy összedüljön, mint a kártyaház. Hanem megadták a módját tisztességgel s raktak öles vastagságu falakat, hogy ha rá kerül a sor, még az ostromot is ki lehessen benne állani, mint egy várkastélyban. Hanem száz-egy-

Gyulay László

Katonaélet
c. rajzai repr.

Vas. Ujs. 1880. 200 l.

VASÁRNAPI UJSÁG

Előfizetési föltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: egész évre 12 frt, félévre ... 6 «
Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG: egész évre 8 frt, félévre... 4 «
Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK: egész évre 6 frt, félévre ... 3 «
Külföldi előfizetésekhez a postailag meghatározott viteldij is csatolandó.

18-ik szám. 1880. BUDAPEST, MÁJUS 2. XXVII. évfolyam.

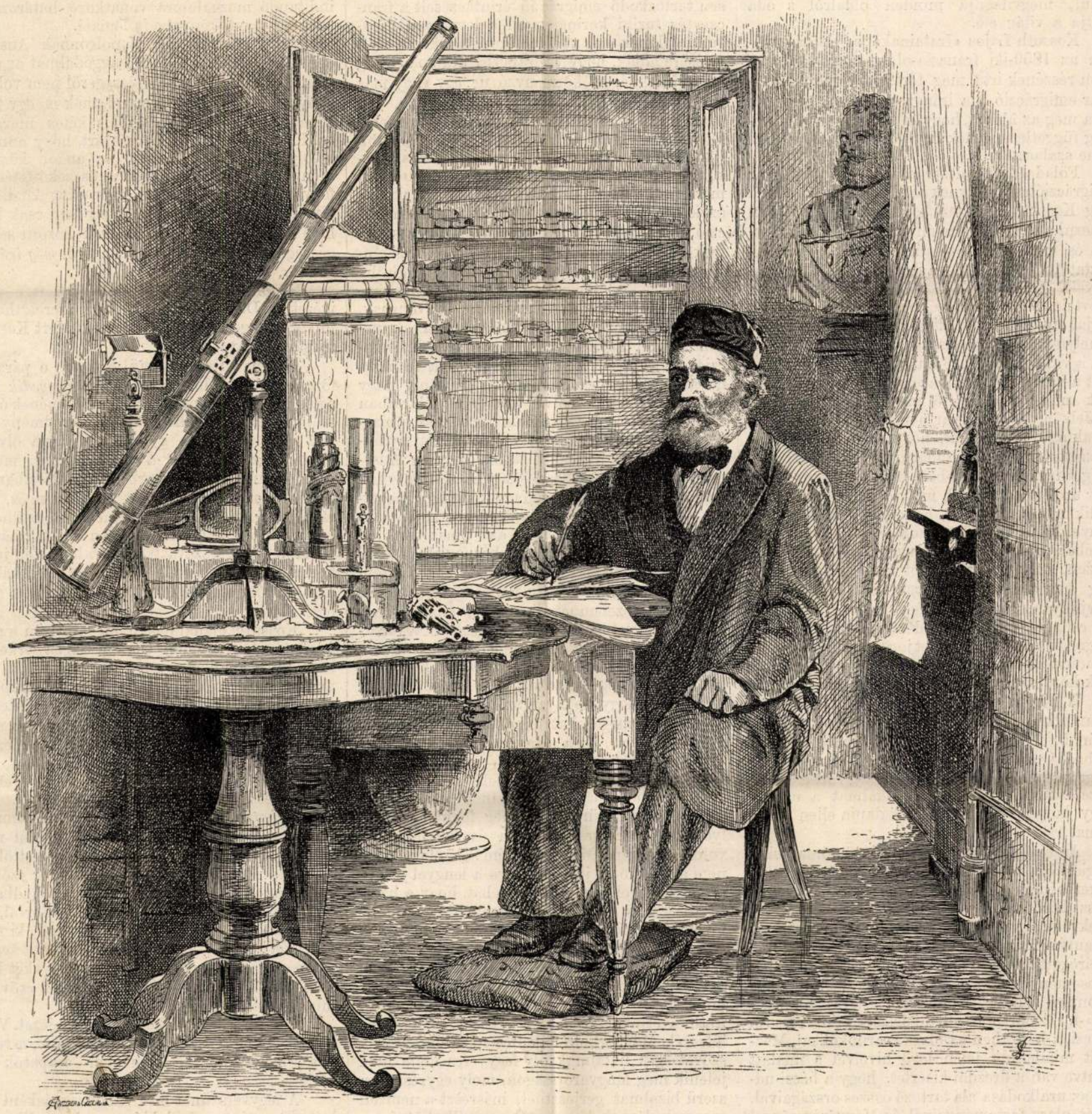

KOSSUTH, IRÓASZTALA MELLETT.

BERTELLI-SOTTERI FÉNYKÉPE UTÁN RAJZOLTA GYULAY LÁSZLÓ.

Kossuth „Iratai az emigrácziból".

Előttünk fekszik a sokat emlegetett, a várva várt munka, mely annyi érdeklődésnek, annyi találgatásnak volt tárgya, mióta hire ment, hogy megjelenik. «Kossuth Lajos Iratai az emigrácziból», — mi az? emlékiratok lesznek azok? avagy történetkönyv? vagy csak a minek szerző nevezi: anyag a történetiró számára? erre senki se tudott határozott feleletet adni, daczára a munka ama ragyogó előszavának, mely nehány hó előtt a lapokban közöltetett.

A könyv most itt van s maga hozza meg a feleletet. Emlékirat is és nem is az; történet is és még sem az, anyag a történetiró számára, de már rendszeres összeállitásban. Emlékirat annyiban, hogy nagyreszt élmények és események előadása, melyek az iró személyével, működésével, életével elválaszthatatlanul kapcsolatosak; de több mint emlékirat, mert ez élmények és események a világtörténetnek részei. De azért történetnek se mondható egészen, mert oda állitja ugyan a tényeket indokaikkal, oda a viszonyokat, a rájok alakitó erővel ható föltételeket, világosan, tisztán, ugy, hogy mindenki itélhet: maga azonban itéletet nem mond benne. De csupán történetirási anyagnak is csak a szerzői szerénység nevezhette e könyvet, mert ez egy történeti rendszeres munka, a monographiák fajához tartozó, mely a világtörténet egy szakát, kérdését, mozzanatát veszi tárgyául, megvilágitja minden oldalról s oda állitja a világ elé.

Kossuth Lajos «Iratainak» ez első kötetében az 1859-iki franczia-olasz-osztrák háboru azon részének irta meg történetét, mely a magyar emigráczió oda irányzott tevékenységének adta meg az alapot, hogy ez az alkalom Magyarország függetlenségének ügyére fölhasználatlanul el ne szalasztassék.

Föladata, kötelessége volt ez a magyar emigrácziónak, melynek czélját oly ékesen jelöli meg Kossuth a bevezetésben: «Elő tiltakozást képezni a magyar haza állami eltiprása ellen isten és világ előtt. Szólania a némaságra kárhoztatott, cselekednie a bilincsre vert nemzet helyett. Fennen lobogtatni a zászlót, melyet «névtelen félisteneinek» honszeretettől izmosult karjai enyészhetetlen dicsfénynyel vettek körül, s melynek bukása gyászoló megdöbbenést keltett a világ népeinél. Fentartani a magyar kérdést a világtörténelem azon kérdései közt, melyek annak elmészetétől megoldást követelnek. — Jelképezni a magyar nemzet politikai vallásának ama hitágazatát, hogy ha a hármas hegy országunk czimerében mártirok vérével áztatott Golgothává lett is 49-ben, mint volt már többször azelőtt: a kereszt, mely a Golgothán emelkedik, nem a sir fejfája, hanem a feltámadás jelvénye. Hirdetnie hitét nemzete független jövendőjében, miszerint a világ is higyjen benne, s mert hiszen, a magyar nemzetet számba is vegye. S mig ernyedetlen tevékenysége által a bátoritás delejfolyamát önti haza felé, hogy a nemzet el ne csüggedjen a szenvedések alatt, meg kell magában a magyar nemzet jog- és természetszerü aspirácziót testesitenie és kapcsot képeznie ezek közt s a világesemények között.»

E könyv azt mutatja: az 1859-ki háboru olyan alkalom volt-e, melyet a magyar emigrácziónak, föntebbi czéljaiból kifolyólag, hazája szabadsága visszaszerzésének megkisérlésére megragadnia parancsoló kötelesség volt-e, avagy elszalaszthatta volna-e az alkalmat a nélkül, hogy kötelessége, czéljai, létalapja ellen vétett volna.

Az *első* fejezet történetirói tömörséggel, s mégis költőileg melegen adja elő a háboru keletkezésének történetét, élénken rajzolván az olasz kérdés természetét, az olaszok egységi törekvését, gyülöletét az idegen iránt s visszapillantva Károly Albert harczaira, melyeknek határozottan olasz nemzeti jellege volt, látjuk az események forgó panorámáján szemünk előtt elvonulni Viktor Emanuelt, a «re galantuomo»-t, Cavourt, e «szellemi óriást», mint Kossuth nevezi, a háttérben az olasz zsarnokokkal, Mazzinit mindenütt jelen levő hiveivel s mialatt érintve van a drezdai kisérlet, hogy a béesi udvar az uralkodása alá tartozó összes országaival, tehát olasz tartományaival és Magyarországgal is, a német szövetségbe kebeleztessék, a magyar emigrácziónak erre adott tiltakozása, a krimi háboru, abban Szárdinia részvételének okai és következményei: a párisi kongresszus idején már ugy találjuk, hogy az olasz kérdés ott szerepel ama kérdések között, melyek megoldást követelnek. Látjuk Cavour fáradozásait, hogy e kérdés többé le ne kerüljön a napirendről, — megjelen Orsini alakja is s nyomon rá Pietri, a szenátor, — később rendőrfőnök, — megtörténik a plombièresi találkozás, melyn Napoleon határozott igéretet tőn fegyverrel segiteni Piemontot, hogy Ausztria Itáliából egészen kiszorittassék.

Ha a véletlen közbe nem jön, bizonyosnak vehető volt a háboru. Ott volt azonban különösen Anglia, melynek tory-kormánya Ausztriát az európai egyensuly szükségének tartotta s minden lehetőt elkövetett, hogy Ausztria fejéről a csapást elháritsa.

Cavour a császárral értekezés végett 1859. márczius 25-én érkezett Párisba s ekkor jutott kezébe Kossuth első emlékirata, melytől a magyar emigráczió belejátszása a világtörténet ez epizódjába számitható. Ausztria april 23-án ultimatumot küldött Turinba (azért is, hogy megelőzze az olasz csapatok egyesülését a franczia-kal), s 29-én Gyulay osztrák altábornagy százezer ember élén átkelvén a Ticinón, támadott, mire Napoleon császár május 12-én kikötött Genuában. Alea jacta erat.

Ezzel végződik az első fejezet, melyhez némely pontokra vonatkozó történeti érdekü jegyzetek vannak csatolva.

A *második* fejezetben találjuk a kontinensen tartózkodó emigráczió érintkezéseit a franczia és turini kormánynyal s levelezését Kossuthtal, kinek még a plombièresi találkozás előtt értésére adják, hogy «a franczia uralkodó világ igen óhajtaná, ha kormányzó ur egy vagy más formában kimondaná, hogy mint mindig, ugy most is ellensége Ausztriának s adandó legelső alkalommal kész kardot rántani ellene». Később (jan. 17.) Klapka jön értekezni Londonba Kossuthtal, kivel hosszu értekezése volt, melyben már érintve vannak azok a czélok, melyekre, s azok a föltételek, melyek alatt a magyar emigráczió kész lenne részt venni a háboruban, s melyek határozott kifejezést nyernek abban az emlékiratban, mely ugy van fogalmazva, mintha az emigránsok tájékoztatására iratott volna, holott tulajdonképi czélja az volt, hogy Cavournak, Napoleon herczegnek s talán a császárnak jusson kezébe. Fölötte érdekes és fontos diplomacziai irat, s nem csodálhatni, hogy a franczia udvarnál az emigráczió szövetségére oly nagy sulyt fektettek. Vázolva van ez emlékiratban szabadságharczunk csodálatos története s bizonyitva az, a mi később más diplomácziai nyilatkozatokban is hangsulyoztatik, hogy ha Ausztriát most megverik is, de nagyhatalmasságnak hagyják, a helyett, hogy Magyarországot független állammá tevén, terjeszkedésre, hóditásra képtelenné tennék, ugy az Olaszországból most talán kivert Ausztria akkor fog megjelenni erejével Olaszországban ujra, a mikor tetszeni fog, nem levén ott mindig franczia sereg. Az eshetőleges győzelemnek sikere tehát állandósitva, az olasz függetlenség biztositva csak Magyarország függetlensége által lehet. Magyarország Ausztria ellen ténylegesen közrehatni hajlandó, ha függetlensége indokolt reményével teheti. Attól függ, hogy ne olyan szólitsa föl, a ki csak részleges zavargásokat tudna támasztani, de forradalmat nem. Ez a magyar vérnek hiábavaló, vétkes pazarlása volna, és — irja emlékiratában Kossuth — sokkal becsesebb szemeim előtt e vér, semhogy hajlandó lehetnék annak hiába való ontását eltürni. Ezt meg fognám akadályozni. Tehetségemben van és kötelességem volna megtenni. Meg is tenném! A magyarnak nem szabad oda jutni, a hova a lengyel jutott. Minden erővel ellenezni kell tehát, hogy a hazával visszaélés történjék, s hogy puszta igéretekre jövőjét koczkáztassa. Biztositékok kellenek, melyeket a hatalmak meg is adnak, ha Magyarország közreműködését komolyan akarják. Ha nem adnák meg, jele volna, hogy Magyarország iránt nincsenek őszinte szándokkal. Már ez emlékiratban érintve van, hogy «semmi kisérlet ne tétessék Magyarhon fölkeltésére addig, mig a szövetséges hatalmak oly fegyveres ereje nem jelenik meg Magyarországon, mely egyrészt okszerü bizalmat gerjeszthet, másrészt a nemzeti szervezkedésnek támpontul szolgálhat. A franczia zászlónak a magyar függetlenség ügyével azonositottnak kell lenni magyar földön, miszerint a magyar nemzet fegyvert fogjon.»

Ez okmányt Szarvady, most is Párisban élő hazánkfia s akkor Kossuth megbizottja, Cavourral folytatott egy beszélgetés alatt közölte az olasz államférfival. Cavour tökéletesen osztozott Kossuth nézeteiben s mondá, hogy Olaszország függetlenségét ő is csak Ausztria végmegtörésével hiszi biztositathónak; mig az nagyhatalom marad, mondá, mi biztosak nem lehetünk.

Ez emlékirat megismerése által annyi el lett érve, hogy belátták, mikép Magyarországnak idegen czélok végett puszta eszközül felhasználhatására hiába számitanak. Mindazáltal folyvást történtek közeledések s Napoleon herczeg Bixio által állandó érintkezést tartott fenn Kossuthtal, kihez april 29-én Párisból megérkezett gr. Teleki László, Klapka György, Bethlen Gregely és Puky Miklós s a két előbbi tudtára adá, hogy a császár megegyezésével meg vannak bizva Napoleon herczeg által őt megkérni, menne személyes értekezés végett Párisba. Még aznap este meg is indult *George Brown* név alatt.

A *harmadik* fejezet tartalmazza Kossuth értekezését Napoleon herczeggel május 5-én, s még azon éjjel a császárral. Az utóbbit, mint a könyv legérdekesebb részeinek egyikét mai számunk második ivén találja az olvasó, mint az «Iratok»-ból vett mutatványt.

Mindjárt e két értekezésre megalakult Kossuth elnöklete alatt Teleki Lászlóból és Klapka Györgyből a «Magyar nemzeti Igazgatóság», mely azonnal megtartá első ülését s a megindítandó mozgalomra vonatkozó határozatait azonnal jegyzőkönyvbe is foglalá.

Mint érintők, III. Napoleonnak Ausztria elleni háborujában legtöbb aggodalmat az szerzett, hogy Anglia semlegességéről nem volt bizonyos, s még ha ez kimondatnék is, egy tory-kormány kezében legalább is kétes maradna az. Kossuth biztositá a császárt, hogy annál a befolyásnál fogva, melyet az angol közvéleményre magának szerzett s összeköttetésénél fogva elérhetni reméli azt, miszerint Angliának olyan whig-kormánya lesz, mely nem csak hogy hive lesz a minden körülmények közötti semlegességnek, de ezt, ha kell, magáról *még irásban is adja*.

Napoleon nagy szemekkel nézett e nagy igéretre. De még nagyobbakat mereszthetett, mikor ez igéret be is váltatott. Mert Kossuth megtartá szavát.

Mikép vitte keresztül Kossuth e páratlan föladatot: azt előadja a munka *negyedik* fejezete. Itt mutatkozik Kossuth szellemének óriási volta. Bámulva állt meg ez eredmény fölött akkor Európa s bámulva fogja olvasni most az utókor. Az a négy beszéd, melyet Londonban, Manchesterben, Bradfortban és Glasgowban tartott, mint a földrengés, ugy rázta meg Angliát. A közvélemény ellenállhatatlan nyomása alatt a többségben levő kormány a parlamentben leszavaztatott s Palmerston jutott kormányra, oly férfiakkal, kik az olasz háboru alkalmából irásban kötelezték magokat a semlegességre.

Kossuth diadalmasan megküzdvén e nagy feladatával, Angliából Olaszországba érkezett, két nappal a solferinói nagy ütközet előtt, hol már akkor javában folyt a magyar csapatok szervezése, melyeknek egy franczia hadtesttel Magyarországba kellett volna betörniök. E szervezkedési munkálatokra vonatkozó levelezéseket, okmányokat közli a következő fejezet, egyuttal ismertetvén a dunai fejedelemségekben tett előkészületeket s Ludwigh jelentéseit.

A *hatodik* fejezetben Kossuthnak azon leveleit találjuk, melyeket olasz utjából nejéhez irt. Meleg hangon irt, igaz szeretettől ragyogó levelek, melyekbe bele vannak szőve e nagy napok eseményei, — Kossuth fogadtatása különböző helyeken, értekezése Cavourral, voleggioi találkozásai Napoleon császárral, ki nagy érdekkel olvasta az angol miniszterek semlegességet kötelező nyilatkozatait, melyeket Kossuth átadott neki. — A császár «fejét csóválta, mintha csodálkoznék».

Aztán következik két szomoru fejezet. Villafranca, kötelezett igéretek megszegése, a remények meghiusulása, a magyar csapatok feloszlása.

A fegyverszünet hire villámcsapásként hatott. De mint a fuldokló a szalmaszálhoz, az emigráczió is ugy kapkodott a reményhez, hogy hátha még történhetik valami; — midőn Pietri egészen kikelt arczczal rohan Kossuthhoz levél-

VIVANT VACATIONES! — GYULAY LÁSZLÓ RAJZA.

középidő egyszerüen nem létezik. Azaz annyiban létezik ugyan, hogy Budapesten is akkor van dél, mikor a nap épen a délvonalon megy át, csakhogy ezt az időt pontosan nem jelzi senki, pontosan nem is tudja senki. A mi jelzés pedig e tekintetben történik, az pontosabb kivánalmaknak meg nem felel.

Sokan, kivált a főváros Duna-jobboldali lakói közül tudni fogják, hogy a budai reáliskolában pisztolylövéssel adnak jelt déli 12 óra körül. A piszolylövés után igazitják óráikat a főváros órásai, a tornyok, stb., s igy ez lenne az a budapesti középidő, melyet annyit emlegetnek. Ha azonban szemügyre veszszük azt, hogy mily pontossággal kell ez ügyben eljárni, ha az ember csak közelitő eredményt is el akar érni, s hogy mi történik e czélból a mondott helyen, azonnal látnunk kell a nagy szakadékot, mely a meglevő és a szükséges állapot között tátong.

Időt kétféle módon lehet pontosan meghatározni. Az egyik az, ha a hely földrajzi hosszusága pontosan ismeretes, s telegrafikus uton adatnak időjelek. Ha p. o. tudva van, hogy Budapest hány fokkal, perczczel s másodperczczel fekszik Páristól kelet felé, s ha Párisból telegrafikus uton közlik a legnagyobb pontossággal, hogy ott hány óra, akkor tudni lehet azt is, hogy hány óra van Budapesten. Efféle telegrafikus jelek azonban Budapest és valamely más hely között nem váltatnak. Váltásuk nem érne sokat, mert e város földrajzi fekvése pontosan meghatározva maig sincsen. Ez pedig igen nagy különbségeket adhat az időre nézve. Ha 1 mérfölddel haladunk is csak nyugot felé, az időben levő különbség már 16 másodperczet fog kitenni. Azaz két hely között, melyekből az egyik 1 mérfölddel keletibb fekvésü, ezen a helyen 16 másodperczczel előbb van dél, mint a másik nyugot felé fekvő helyen. Már 250 ölnél is 1 másodpercz az órakülönbség. Voltakép tehát a város nyugoti végén az egészen pontos óra jóval kevesebbet fog mutatni, mint az, mely keleti végén fekszik. Ennélfogva egy határozott helyet szokás kijelölni, melyre az idő számittatik, s melynek fekvése kell hogy ismeretes legyen. Budapesten azonban ilyen hely, melynek fekvése pontosan ismeretes, nincsen, s e ponttól az időszámitás kezdetét nem is veheti.

A második mód, mely által az időt pontosan meghatározni lehet, szigoru csillagászati megfigyelésekben áll. Akár a napot észleljük dél felé, körülbelül ugyanannyival dél előtt mint annak utána, akár pedig csillagokat figyeljünk meg pontosabb csillagászati eszközökkel, mindkét esetben meglehetős pontos időmeghatározásokhoz juthatunk. De ilyen észleléseket a budai reáliskolában nem tesznek, következőleg pontos jeleket nem is adhatnak.

Mi módon adják mégis az emlitett pisztolylövésféle jeleket? Honnan tudják, mikor van épen dél? Erre nézve az intézetnek egy meglehetős jó, sőt némileg kitünő óra van rendelkezésére, de a melyik utóvégre is csak óra. Az órákkal pedig bármily pontosak legyenek is máskülönben, minduntalan megtörténik, hogy hol sietnek, hol megkésnek. A meleg váltakozása iránt csak a legritkább esetekben egészen fogékonytalanok, rendesen a meleg növekedésével késnek, a meleg fogytával sietnek. Aztán azon helyiség ajtajának kinyitása, mely helyiségben az óra függ, már megmásithatja egy kevéssé az időt, még inkább az állandó légvonat, mely hosszu időn keresztül működik. A budapesti középidőt mutató óra tehát jár és halad csendesen a maga utján, a nélkül hogy késésén vagy sietésén valaki rajta kaphatná, a nélkül hogy ellenőrzés alá lenne véve. Megkéshetik vagy siethet 3—4 perczet, akár többet is, a nélkül hogy lenne mód, reá jönni. Arra a kezdetleges módra pedig, mely egy pisztolylövés által határozza meg a delet, bővebben reflektálni nem is akarunk.

A ki tudja hogy emberrel van dolga, kinek kezében a pisztoly olykor nem is sülhet el azonnal, s a ki a kellő pillanatot is nehezen tudja megragadni, az tudni fogja azt is, hogy e jelzések mily kevéssé lehetnek szigoruk.

Az idő tehát, melyet ily módon jeleznek, lehet mindenféle idő, csak nem pontos budapesti középidő. Ahhoz, hogy ezt meg lehessen kellőleg határozni, nagyon sok kell, ugy hogy p. o. Bécs, melynek berendezett csillagvizsgáló torony állott rendelkezésére, nem mert bécsi időt jelezni, mert az eszközök kissé bizonytalanul vannak felállitva ahhoz, hogy némi hibák be ne csuszhassanak. Később, mikor ilyenemű jelzésekre mégis szükség volt, azt egy magán csillagvizsgáló intézetből adták (az Oppolczeréből), a mely sokkal szilárdabb az előbbinél. Tény azonban ma is, hogy sem vasutaknál, sem máshol bécsi idő szerint nem számitanak, hanem használnak prágai középidőt, mely városban több a mód és eszköz, hogy az időt pontosan meg lehessen határozni. Jó adag felületesség kell hozzá, afféle idővel akarni brillirozni, mint a «budapesti középidő».

Máshol, p. o. Párisban, Berlinben, vagy nagyobb kikötővárosokban, mint Hamburg, Marseille, a hol időjelzéseket adni szoktak, ezt a legnagyobb pontossággal teszik, ugy hogy emberi ügyetlenség vagy egészen, vagy részben kimaradjon a játékból. Midőn az óra másodperczmutatója épen delet jelez, egy billentyü-érintésre villamos készülék süt el egy ágyut, vagy ereszt el egy lehulló, messze látható kosáralaku jelzőt. Nagyobb pontosságnál még a billentyüt sem kell embernek megérinteni, maga az óra elvégezi ezt is. Városszerte pedig ily helyeken a csillagvizsgáló intézetből igazgatott villanyos órák mutatják éjjel és nappal az időt. Nincs reá eset, hogy p. o. Berlinben ezek az órák — milyen valami 12 van a város különböző helyén — csak egy másodperczczel is megkéssenek vagy siessenek.

Szó van róla jelenleg, hogy a József-műegyetem számára emelendő épületben egy kis csillagvizsgáló torony is lesz azon eszközök számára, melyeket ez a tanitézet Konkoly Miklós ur ajándékából kapott. Ha ez elkészül, akkor majd lesz benne mód meghatározni a budapesti középidőt, s akkor lesz reá szükség is, hogy ez városszerte jeleztessék. Erre azonban szükséges lenne már az épitkezésnél tekintettel lenni, a mi most még egyátalában nem késő.

Hoitsy Pál.

Ázsiai fejedelmek Európában.

A méltóság első föltétele a nyugalom. Ezért *ül* Jupiter trónon, mig a többi egész és fél istent ácsorogtatják a görög szobrászok.

A ki parancsol, vezényel, még pedig nem is torkaszakadtából mint egy osztrák obester, hanem csupán csak szemöldöke mozgatásával, és hozzá nem is kevesebb regimentet mint a kerek világot, hát minek is dérangirozná az magát fölöttébb?

Mozogjon a szolga, a munkás; reszkessen az alattvalóság; induljon meg a hegy és menjen Mohamedhez. Mozogjanak a planeták a nap körül; ő maga áll csöndes fönségében, fényt sugározva azokra, a kik szine elé járulnak.

Ez a dolog rendje; a központiság törvénye.

Ezért volt ritkaság mindig, hogy fejedelmek kimozduljanak országaikból és látogatást tegyenek. Ők nem szeretnek magukhoz *hasonlót* látni. Mert már a pillanatban, midőn egy kollegával találkoznak, megszünnek elsők, legnagyobbak lenni.

«Nem szeretek oly helyen lenni, a hol magamnál *nagyobb* urat látok» — mondá a nagy Napoleon, és ezért kerülte a *gyermekek* társaságát.

Ezért nem látni két sast együtt soha. Ezért kerüli az oroszlán még saját családját, apró trónörököseit is, a kikről ugyan gondoskodik, de azok tiszteletteljes távolban maradnak tőle, anyjok körében üzve bohó gyermekjátékaikat, melyek szemléletébe merülni nem engedi meg a felséges urnak rangjához illő komolysága.

És nem hiába Ázsia szülőhazája az állatkirálynak, ott székelnek az igazi fejedelmek is. Nem is leány, ha nem barna, nem is fejedelem, ha nem abszolut, ha nem teljesen korlátlan. Ha megmozdultak székhelyeikről, ha fölkeltek trónjaikról, hát csak azért cselekedték, hogy öldököljenek.

Egymást nem látogatták. Ha tette ezt valamelyik, akkor ez a kisebbik volt, a ki hódolni ment a nagyobbhoz.

De semmi sem örök a nap alatt, még maga a nap sem. Mindennek megvan a maga kategoriája; a naprendszernek ép ugy mint a bakancsos köpönyegnek. Lejárja magát, elkopik egyik mint a másik, és a lomtárba kerül. Helyet ad egy más rendszernek.

Eljön majd az idő, mikor deczentralizálódik a világegyetem, a központiság törvényét egy más, vármegye- vagy épen kommun-rendszer váltja föl az égbolton. Hogy ne állana be ez a társadalmi vetés-forgás miriádszor rövidebb idő alatt ide lenn e bujdosó gömb hátán nyüzsgő bogárvilágban?

Már is látszik, észrevehető a közeledés e fordulat felé.

«A zür kengyelfutó árnyéka már a földre is legyinte egyet.»

A társadalmi naprendszer alaptörvényei kezdenek bomladozni. Pedig meg van irva, hogy «sint ut sunt, aut non sint».

A mint valaminek a fő jellemvonása változik, ez rendesen kezdete a végnek, az illető egyéniség föloszlásának.

A fejedelmiség napfénye kezd homályosulni. Engednek már nagy méltóságukból. Közeledik az uj áram, a demokráczia nagy özönvize, mely lemossa a csucsokat, devalválja az Ararátokat. Egyenlővé tesz mindent.

Európában a fejedelmek alkusznak, osztozkodnak a népekkel. Az ázsiai fejedelmek pedig érzik, hogy a hegy nem megy Mahomedhöz, tehát a Mahomedek mennek a hegyekhöz.

A vasut volna oka mindennek? Persze hogy az.

De ezen a vasuton oly közel van Páristól Pekingig, mint Pekingtől Párisig. Miért nem megy az európai fejedelem Ázsiába, miért jön az ázsiai kényur Európába?

Hiszen fejedelemnek ez utóbbi az igazi, a nagyobb. Előtte a porban csusznak alattvalóik, mint a férgek. A nap fiainak nevezik magukat. A királyok királyainak. És mégis ők jönnek ide, ama kollegákhoz, a kiknek önkényhatalma kevesebb, mint az ő birodalmukban egy «szolgabiró» mandarinnak. Hisz itt már a királyság, de sőt a császárság is csak czim, a hatalom kezelői magok a népek.

«Bár hordja őt dagálya,
Bár tetején a gálya,
Azért a *viz* az *úr!*»

A népek uralkodnak Európában fejedelmeiken, és e fejedelmek uralkodnak Ázsia fejedelmei fölött. Ugy van tehát, hogy most is azok a kisebbek, a kik eljönnek ide hódolni, talán öntudatlanul, de az rájuk nézve egyre megy; eljönnek kiváncsiságból, megtudni, mi hát az a hatalmas, mi az a csodás szer, melylyel e parányi földrész meghóditja a sokkal nagyobbakat?

A Csöndes-tenger partjain kiköt nehány ezer angol és leigázza, kirabolja a mennyei birodalom *négyszáz milliónyi* lakosát! És még hogyan? Minő öldöklő gunnyal!

Ugyanezek a vörös ördögök liferálták nekik jó pénzért az elültöltő (ócska) puskákat (kend az az Alvinczi?), a kik aztán hátultöltőkkel gyalázták meg az ő szentséges birodalmuk szüzességét! Vége a sahok, padisáhk, mikadók viczeisteni tekintélyének saját népeik előtt! A középkori fejedelmiség a földtekén «névben él csak, többé nincs jelen!»

Eljönnek ide, és itt — kinevetik őket; haza mennek, és ott uralkodnak fölöttük azok, a kik itt kinevették.

Hová legyenek? «Le ridicule tue.» Ez a kaczaj mindenütt nyomukban. Egy tűzokádó, füstölgő szörny utánuk röpiti azt vizen és szárazon.

Soha se aggódjunk, hogy a korszellem röptét valami többé föltartóztathatja.

KARÁCSONY ÜNNEPÉRE.

Gyulai László rajza

mes ficzkó, ki nagy sulyt helyez méltóságára s érzi fontosságát. Mondják, hogy midőn született, csak 9 hüvelyk hosszu volt, valóságos «baba»; nyolcz éves koráig folytonosan nőtt, azontul azonban megmaradt jelen nagyságában. A kis termethez nagy fő járul, mely az alakot még komikusabbá teszi.

A törpe pár csak most került együvé, habár az ifjut már hét évvel ezelőtt mutogatták Amerikában. Londonban, hol jelenleg vannak, még két törpe van kiállitva velök, az egyik Quigley Janka angol «miss» Glasgowból, a másik Foot «kapitány», az Egyesült-Államok polgára, mindakettő nevezetes «apróság», de mégis kétszer akkorák, mint az előbb emlitettek. Hogy ezek mily parányiak, legjobban mutatja az összehasonlitás *Tom Thumb*, a hires törpe «generális» alakjával, ki képünkön mellettök látható s ki egykor, mint világhirű törpe, nálunk is mutogatta magát. Igazán szólva, még ez is valódi óriás mellettök, s a mi törpéink határozottan a liliputiak mesés országából látszottak ide kerülni.

A GŐZHÁZ.

VERNE GYULA REGÉNYE.

MÁSODIK RÉSZ.

HUSZADIK FEJEZET.

A Hod kapitány ötvenedik tigrise.

Munro ezredes, barátai és társai nem tarthattak többé sem a nábobtól, sem a hinduktól, kik sorsukat az övéhez kötötték, sem a dakoáktól, kik szolgálatába szegődtek s kikből félelmes rablóbandát szervezett a Bundelkund e részében.

A robbanás hallatára a jubbulporei őrállomás katonái nagy számmal siettek elő. A mi a Nána Sáhib embereiből megmaradt, fej nélkül maradván, gyorsan megszaladt.

Munro ezredes megismerteté magát az őrséggel. Félóra mulva mindnyájan az állomásra érkeztek, a hol mindent bőségben találtak, a mire szükségök volt, különösen élelmi szereket is, a mit már rég nagyon nélkülöztek.

Lady Munrot kényelmes szállóban helyezték el addig, mig Bombayba vihetnék. Ott remélhette Sir Edward, hogy visszaadhatja annak szellemi életét, a ki most csak testileg élt s a ki rá nézve mindaddig halott marad, mig értelmét s emlékező tehetségét vissza nem nyeri. Barátai sem mondhattak le a reményről, hogy ez előbb-utóbb be fog következni.

Megállapitották, hogy másnap el is indulnak Bombayba. Az első vasuti vonat nyugati India fővárosába szállitandja a gőzház utasait. Most már a közönséges mozdony viendi rendes sebességével s nem a fáradhatatlan aczélóriás, melynek már csak alaktalan romjai maradtak.

De sem Hod kapitány, rajongó bámulója, sem Banks, lángeszü teremtője, sem az utazó társaság egy tagja sem fogja soha elfeledni e hű állatot, melyet utoljára már olybá néztek, mintha valódi élettel birna. Az azt megsemmisitő robbanás soká fog még visszhangzani füleikben! Nem csodálhatjuk tehát, hogy mielőtt eltávoznának Jubbulpore-ból, Banks, Hod, Maucler, Fox és Gumi, látni akarták még egyszer a katasztrófa szinhelyét.

A dakoáktól nem volt mit tartani már; elővigyázatból mindamellett egy csapat katona kisérte őket az erdőszélbe, hová 11 óra tájt érkeztek.

Először is öt vagy hat szétmarczangolt holttestet találtak a földön; azon hindukét, kik a gépre vetették magokat, hogy Nána Sahibot feloldozzák. A csapat többi részének semmi nyoma. Valószinü, hogy Ripore-ba se tértek vissza, hanem elszéledtek a Nerbudda-völgy sürű erdeiben.

A mi az aczélóriást magát illeti, a kazán szétrobbanása által egészen össze volt rombolva. Vastag lábai egyiket messze dobta el a gőz ereje. Orrmányának egy része, mely magasra emelve, kürtőül szolgált, a hegyoldalba vágódott s mint óriás kar meredt ki abból. A vaslemez egyes részei, ismerhetlenül szétszaggatva hevertek szanaszét. A gőz, a robbanás perczében, legalább is husz legkör nyomásával birt.

S most a mesterséges elefántból, melyre a gőzház vendégei oly méltán büszkék voltak, e szörnyből, mely a hindukat babonás félelemre ragadta, a derék Banks e műszaki remekéből — csak ismerhetetlen foszlányok maradtak fenn!

— Szegény állat! — sohajtott Hod kapitány, a szomoru romokat szemlélve.

— Mást készithetünk helyette, még hatalmasabbat, — mondá Banks.

— Lehet, — felelt a kapitány, — de az nem ez lesz!

Mig e kutatásokat folytatták, eszökbe jutott keresni, nem lelik-e meg Nána Sáhibnak is valami maradványát. Ha fejét, könnyen fölismerhető arczával meg nem találják is, elég lett volna az a keze, melynek egyik ujja hiányzott, az ugyanazonság megállapitására. Szerették volna halála e kétségbevonhatatlan bizonyitékát birni. De különös! a földön szétszórt véres maradványok egyike sem vallott a rettegett hindu főnökre. Rajongó hivei összeszedték-e s magokkal vitték-e utolsó maradványait is? Valószinü volt.

De bizonyos, hogy miután haláláról kézzel fogható bizonyiték nincs: a legenda ismét jogaiba lép; s a közép-indiai népségek képzeletében a hozzáférhetetlen nábob még egyre élni fog, mig a szipojok hajdani vezéréből halhatatlan istent nem csinálnak!

De Banksnak és társainak a legkisebb kétsége sem volt afelől, hogy Nána Sáhib nem élhette tul a robbanást.

Visszatértek az állomásra; de Hod kapitány az egykori aczélóriást alkotott vaslemez egy darabját emlékül elvitte magával.

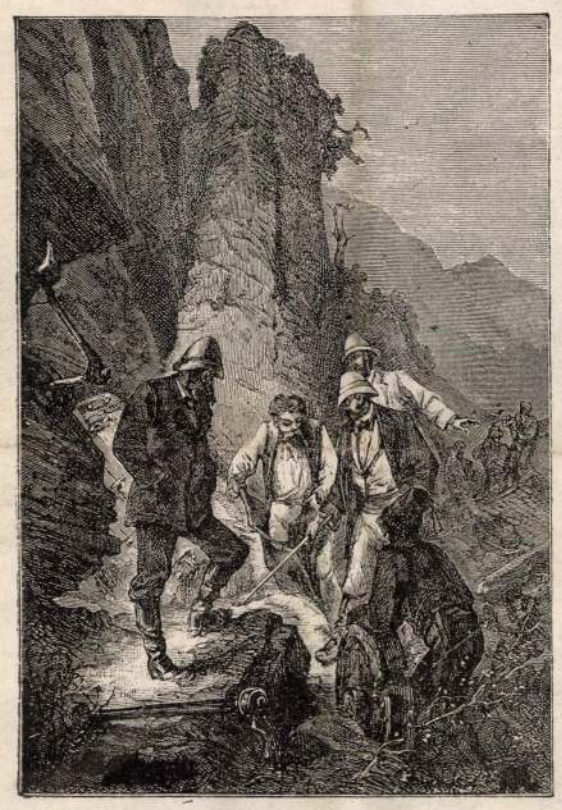

... A SZOMORU ROMOKAT SZEMLÉLVE.

Másnap, október 4-én mindnyájan elhagyták Jubbulpore-t a Munro ezredes és utitársai rendelkezésére bocsátott vasuti kocsiban. Huszonnégy órával utóbb átlépték a nyugati Gát-okat, India ez Andeseit, melyek háromszázhatvan mérföldnyi hosszuságban nyulnak el, bánán-, szikomor-, pálma-, bambusz-, borsfa- és szandál-erdőktől koszoruzva. Nehány óra mulva a vasut a bombayi szigeten tette le őket, mely a Szalszette, Elefanta s több más szigettel együtt, felséges kikötőt alkot, s melynek délkeleti csucsán fekszik a tartomány fővárosa.

Munro ezredes nem akart e nagy városban maradni, hol arabok, perzsák, abisszíniak, sőt hinduk is sürnek-fornak vegyesen a minden nemzetiségű európaiakkal. Az orvosok, kiknek tanácsát kérte ki a lady Munro állapotára nézve, azt ajánlották, költöznék valamely közel vidéki villába, hol a nyugalom, egyesülve a férj szünetlen ápoló gondjaival, végre is előidézendik az ohajtott kedvező eredményt.

Egy hónap telt el. Az ezredes barátjai s szolgái közül egynek sem jutott eszébe elhagyni őt. Mindnyájan be akarták várni a közelgő boldog napot, melyen a fiatal nőt meggyógyulva látandják.

Végre megérték ez örömet. Lady Munro eszmélete s szellemi képességei lassan-lassan visszatértek. Mi volt a *bolygótüz*, annak még emléke sem maradt meg a visszatérő öntudatban.

— Laurence, Laurence! — ismétlé Munro ezerszer, mig egyszer neje fölismervén őt, karjaiba omlott.

Egy héttel később a gőzház egykori vendégei a kalkuttai bungalóban ültek együtt. Itt akart Munro ezredes uj életet kezdeni, vajmi különbözőt az egykori buskomor özvegyi háztartástól. Banks ott vala töltendő hivatalos munkái- és vállalkozásaitól szabadon maradó ideit; s Hod kapitány is katonai szabadságát. MacNeil és Gumi a háztartáshoz tartoztak s Munro ezredest holtig nem szándékoztak elhagyni.

Ez időtájt Mauclernek Kalkuttából vissza kelle térnie Európába. Ugyanegy időben volt indulandó Hod kapitány is, a kinek szabadsága épen akkor járt le, s a hű Fox is kisérte őt madraszi állomására.

— Isten önnel, kapitány! mondá Munro ezredes. Örülök, hogy önnek nincs semmi fájlalni valója, hogy velünk tette meg azt az utat északi Indián át, legfölebb, hogy nem ölhette meg az ötvenedik tigrisét!

— De hiszen megöltem, ezredes!

— Hogyan? megölte az ötvenediket?

— Kétség kivül, felelé Hod kapitány, méltóságos kézmozdulattal. Negyvenkilencz tigris — meg Kalagáni: az ugy hiszem ötven!

(Vége.)

Szász Károly.

Egyveleg.

* **A mesterséges virágokból** Lady Burdett-Coutts igen érdekes kiállitást rendezett Londonban, egybeállitva természetes virágokkal, melyektől csaknem lehetetlen volt megkülönböztetni. E virágokat a jótékonyságáról hires nő a virágárusleányokkal készitteti a czélból, hogy télen is legyen keresetök.

* **A halak** nem szünnek meg rögtön élni, a mint a vizből kiveszik, sőt némelyik még sok ideig marad életben. Egy észlelő állitása szerint egy 14 fontos csuka, melyet délben 11 óra után vett ki, este 10 órakor még oly életerős volt, hogy az asztalról leugrott. Más alkalommal szintén déltájban egy kis sigért halászott ki s mivel látta, hogy a hal este 9-kor még élt, vizbe tette: a hal néhány hétig életben maradt. Általában több halnál tapasztalták, hogy nehány óráig a vizen kivül is megélnek s ha ismét vizbe teszik, fölfrissülnek.

* **Az egyiptomi obeliszket New-Yorkban** komoly veszély fenyegette. A ritkaságokat szerető yankeek közül számosan igyekeztek egy-egy darabot ellopni belőle, ugy hogy végül őrt kellett mellé állitani.

* **Viktoria angol királyné** Párisban a franczia lyoni biztositó társaságnál nagy összegig biztositotta életét s a biztositási ügy végett fia, a cambridgei herczeg utazott oda. A királyné általában igen takarékos asszony s többek közt egyik fokföldi kereskedelmi társulatnál a fő részvényesek közé tartozik.

* **Az amerikai városok** nagyon büszkék szoktak lenni arra, hogy népességük gyorsan szaporodik. A Missisippi mellett fekvő hatalmas St. Louis városának lakossága azért rossz néven vette, hogy a juniusban eszközlött népszámlálásnál a városban lakók száma csak 333,000-re ment, holott azt hitték, hogy legalább félmillión vannak. Uj népszámlálást rendeltek tehát, de bár minden lehető erőfeszitést megtettek, hogy nagy szám legyen az eredmény, a lakosok száma «csak» 338,862-nek mutatkozott.

* **New-York** város lakossága a legujabb számitás szerint 1.206,577, a vele csaknem összenőtt szomszéd Brooklyn s más külvárosokkal azonban több mint két millió. 1870 óta 264,285 lélekkel szaporodott a lakosság, habár a bevándorlók száma csak 46,962 volt. A nők feltünőleg nagyobb számot képviselnek, jelenleg 615,815 nő van itt.

* **Igen érdekes őskori leletre** bukkantak Vand kantonban Svájczban. Valószinüleg valamely czölöpépitményhez tartozó csónakot ástak ki, mely teljes épségben maradt meg. A hajó 11 méter s 16 cm. hosszu s egy méternél jóval szélesebb. Hatvan ember és nyolcz ló volt szükséges, mig a corceletesi mocsárokból, hol találtatott, a lausannei muzeum igazgatójának felügyelete alatt kihuzták. Most már Lausannéban van.

* **Francziaországban** az utóbbi 50 év alatt 2400 embert itéltek halálra s közülök 1461-et ki is végeztek, mig 939 vagy kegyelmet nyert, vagy börtönbüntetést.

* **A távirásnál** jelentékeny gyakorlati reformot létesitett egy svájczi feltaláló, ki hosszabb kisérletek után kitalálta, hogy a sodronyokat ugy lehet elhelyezni, hogy az áram ne menjen át a másik sodronyba, bármily közel legyenek is egymáshoz.

* **Japánban** az utolsó hat év alatt sok nyilvános kölcsönkönyvtárt állitottak föl. A legnagyobb Tokiobán Konfucse templomában van s 63,840 khinai és japáni, 5162 angol és mintegy 9000 más európai nyelven irott művet tartalmaz.

Gyulay László

Ő Excellentiája
ma nem fogad!...
c rajza repr.
Vas. Fys. 1881. 180 l.
Nőveg 185 l.

BUDAPEST
1
BUDAPEST
2
NEMZETKÖZI VÁSÁR
BUDAPEST
BUDAPEST
NEMZETKÖZI VÁSÁR
BUDAPEST

Gyulay László

A trónörökös pár
fogadtatása Budapesten

c. rajza rézk.

Vas. Ujs. 1881. 360 l.

Gyulay László

A budai tanítóképezde
növendékeinek lakháza
c. rajza repr.
Vas. Ujs. 1881. 376 l

A budavári tanítóképez-
de c. rajza repr.
U. o. 377. l.

NE OF ARTS
dministration : VIII., Főherceg Sándor-tér 3. Nos 3—4.

TENTS :

cords. Stephen Dömötör. — **Buildings.** Oscar Fuchs. — ie Art in Paris. Dr. Béla Lázár. — **Class-architecture.** proportions. Arthur Bárdos. — **BRIEFS : Exposition** f Fine Arts. — **Art on the Streets and in public** documents. From the files of the Building Department ve". — **Architectural works of Messrs. Bauer and** Architectural draft. Building permit dated from the rait. From the Historical Museum. — **Application for**

; Haus)
ÜR KUNST

istration : VIII , Főherceg Sándor tér 3. 3—4. HEFT

. — **Bauten.** Oskar Fuchs. — **Erinnerungen Josef** in Paris. Dr. Béla Lázár. — **Klassen-Architektur.** Bühnen-Proportionen. Arthur Bárdos. — **NOTIZEN :** ber Barth. Pór und die moderne Kunst. — **Künstler-**zen. — **ILLUSTRATIONEN : Alte Bauprojekte und** eum in Budapest. — **Die Ausstellung der Künstler-**nd Guttmann. — **Die orientalische Ausstellung.** — k. — Barth. Pór, Ölgemälde. — **Portrait der Anikó** t mit Beilagen aus dem Jahre 1815.

Gyulay László

Képviselőválasztások
Budapesten c.
tollrajzai repr.

Vas. Ujs. 1881. 422,
423. l.

Gyulay László

Országos Nőipar kiállítás
A bérésesabai osztály
c. rajza repr.
Vas Ujs. 1881. 550. l.
554. l.

121	„	1.000	121.000
110	„	800	88.000
125	„	600	75.060
285	„	500	142.500
960	„	300	288.000
60	„	200	12.000
33.400	„	175	5,845.000
60	„	150	9.000
2.900	„	140	406.000
2.900	„	105	304.500
2.900	„	70	203.000
44.000	nyeremény		9,758.000

9 millió 758 ezer pengő értékben

30.000 pengőt a 18120 számú,

20.000 pengőt a 15889 számú,

20.000 pengőt a 15882 számú,

20.000 pengőt az 56357 számú.

Sok **10.000** pengős és számos **5000** pengős nyereményeket.

Nb. megrendelését várva, vagyok mély tisztelettel

TEODOROVITS TÓDOR

M. KIR. OSZTÁLYSORSJEGY FŐÁRUSÍTÓ

BUDAPEST, VIII., RÁKÓCZI-ÚT 51. SZÁM

F. k.: Teodorovits T. — 86193. — ATHENAEUM

Gyulay László

Országos Nőipartiskolai
fás. A székely osztály
c. rajza repr.
Vas. Ujs. 1881. 586 l.

Selmeci csipkeverő
leány c. rajza repr.
u. o. 587 l.

POSTATAKARÉK: 58.703

TELEFON: 258—646.

BUDAPEST—KELENFÖLDI REFORMÁTUS EGYHÁZKÖZSÉG

XI., BOCSKAY-U. 42.

Méltóságos
Nagyságos
Tekintetes

Dr. Szentiványi Gyula *úrnak*
úrnőnek

BUDAPEST, XI.,

Gyulay László

Betlehemjárók c.
vers. repr.
Vas. Lip. 1881. 826 l.
827 l.

505 képes

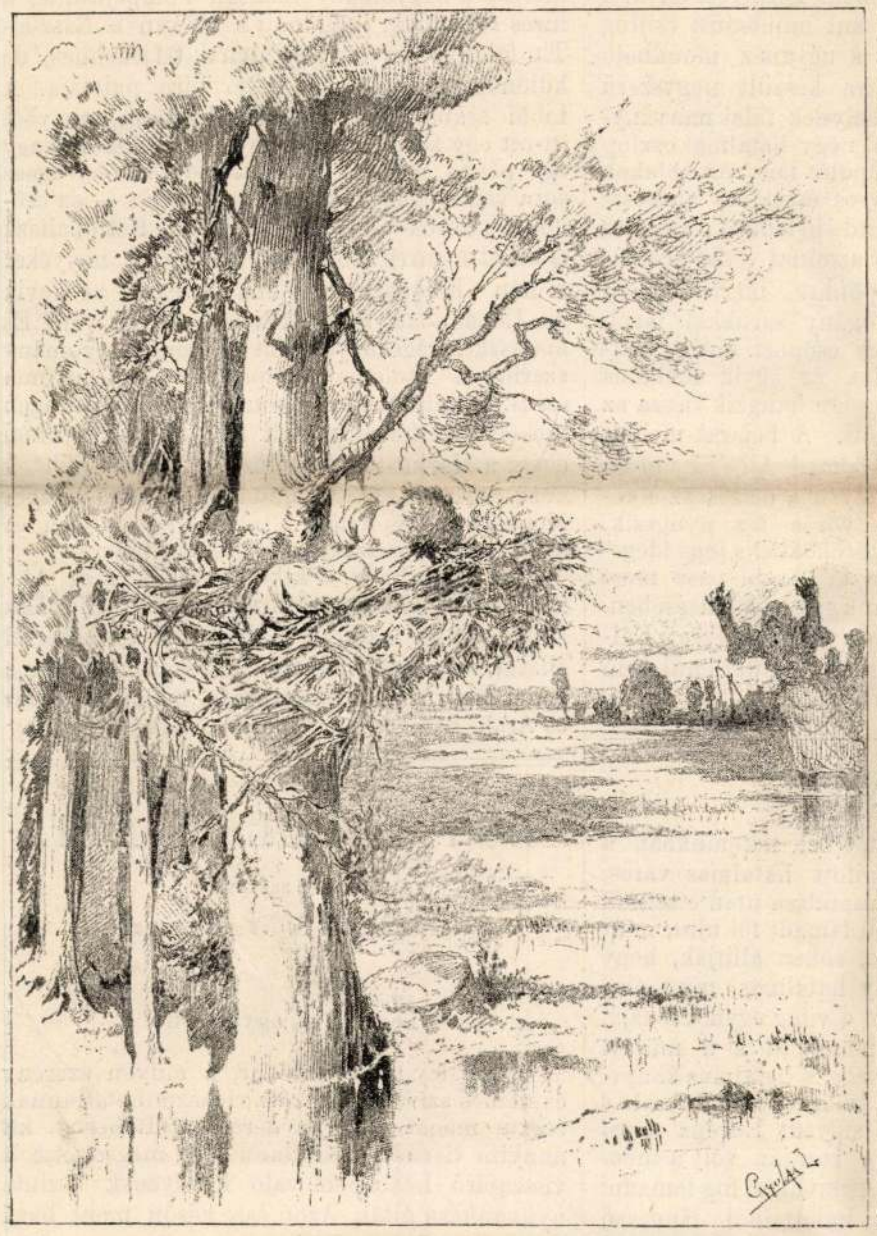

GYERMEK FÉSZEK.

ELTEMETETT GYERMEK.

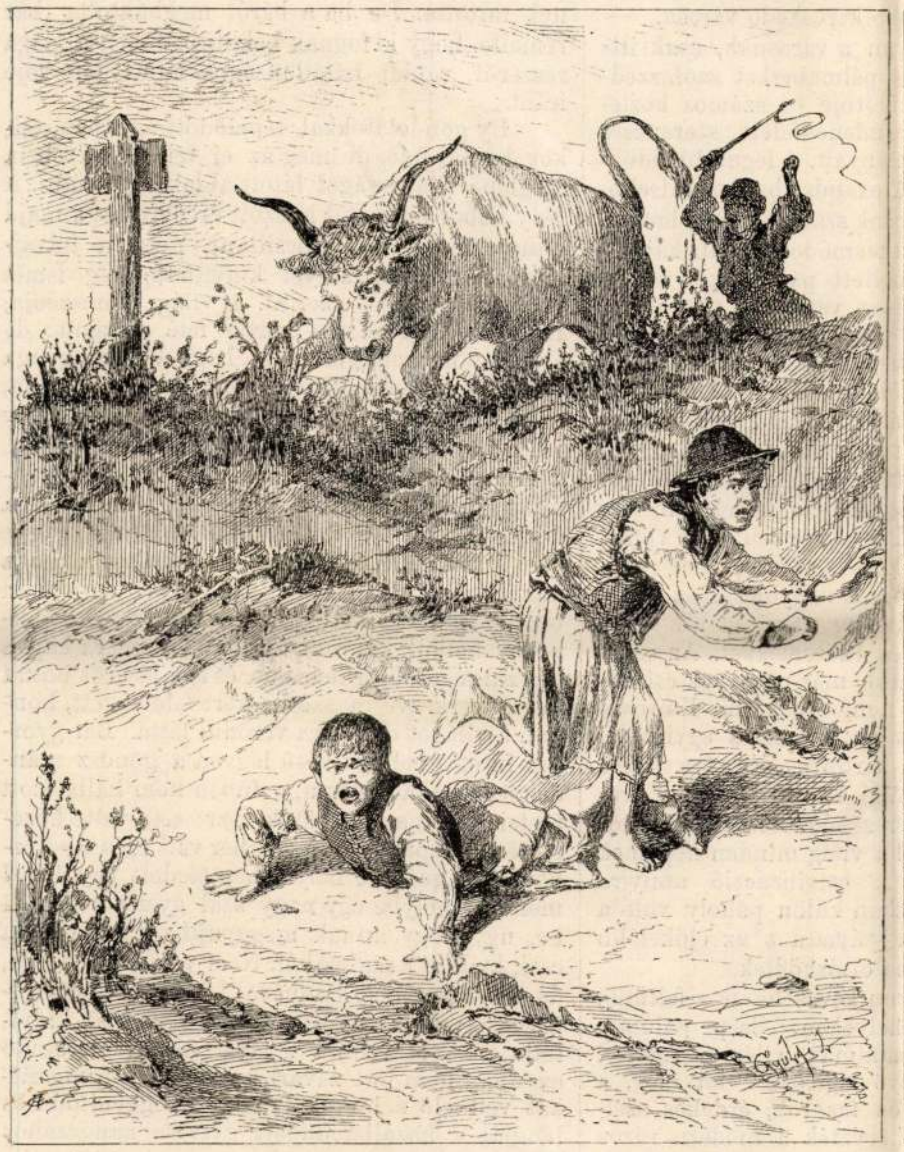

MENEKÜLÉS A BIKA ELŐL.

AKASZTÓSDI.

GYERMEK-TÖRTÉNETEK. — GYULAI LÁSZLÓ RAJZAI.

Idáig tart a mester átalános rajza, melyhez valóban igen keveset kellene hozzátoldanunk, hogy olvasóink e nevezetes városról hű, átalános képet nyerjenek. De mellőzzük is most az utczai koldusok, a szamárhajtó fiuk, a különböző dervisek s más e város lakosságát jellemző alakok leirását, hiszen valószinü, hogy lesz még alkalmunk erre is s megelégszünk azzal, hogy a képünkön külön is észrevehető s alul határozottan megjelölt kiváló épületekről megemlékezzünk.

A *fellegvárt* (citadella), melyet már többször emlitettünk, a keresztes hadjáratok idejéből ismert Szaladin szultán parancsára Karakus épitette két széjjelhordott régi gula köveinek felhasználásával. Nem fekszik kiváló magasan, de bármely irányból közeledünk a város felé, mindenkor szemünkbe ötlik s még mostani állapotában is igen tekintélyes épület. Kacskaringós, jól kezelt kocsiut vezet fel most belé, de még fönmaradt a régi meredek, magas kőfalak által bezárt ut is, utóbbi az el-Azabnak, vagy közönségesen mameluk-kapunak nevezett helyhez visz, mely arról nevezetes, hogy ennek közelében történt a vitéz mamelukok ismeretes lemészárlása Mehemed Ali idejében, az a nevezetes államcsiny, melynek segélyével Egyiptom ujjáalakitója a katonai és arisztokrácziai uralomtól egyszer mindenkorra megszabaditotta magát. Maga a *várpalota*, melyben Szaladin utódai századokon át tartózkodtak, ma már elhanyagolt állapotban van, csak nehány termet diszitettek föl ujabban török izlés szerint, s ezeket is csak nagy ünnepélyességek alkalmával nyitják meg. A legszebb márvány-oszlopokat Szelim török szultán 1517-ben Kairó elfoglalása után Konstantinápolyba vitte át s ma a regi palotából igen kevés maradt fenn. De ujat is sokat épitettek hozzá s nagyságra nézve most is jelentékeny. Mesés terjedelmü udvarok és folyosók, kaszárnyák s paloták valódi tömkelege lepi el a várat, hol idegennek teljes lehetetlen magát tájékozni. Magas minaretek közelében régi mély kutak, majd meredek sziklák, s ismét valódi pompás termek s mellette ismét porladozó mecset állanak. Egyes mecsetek ma már gabnaraktárak s a királyi palota egy részét kaszárnyává alakitották.

Sokkal jobb karban maradt fenn és érdemesebb a megtekintésre a két fő mecset Kairóban. *Hasszán szultán mecsetje* átalában a keleti egyházi épületek között a legszebbek közé tartozik. Melik-en-Naszir-Abul-Maali-Hasszan-Ibn-Mohamed-Ibn-Kilaun szultán épitette a Zaveilekapu városnegyedben s három évi munka után 1357-ben fejezte be. Följegyezték, hogy az épitkezés kiadásai naponkint 20 ezer ezüst drachmára rugtak s maga a szultán is csak álszeméremből nem hagyatta abba a költséges munkát. Maga az épület alaprajza mutatja azt a magas tökélyt, melyen az arab épitészet abban az időben állott. A mecset görög keresztalaku, az udvar négy oldalán boltozott s nyilt csarnokok, a déli csarnokban pedig az imafülke van, az e fülkével szemben fekvő csarnoknak jobb és baloldalán a mecset főkapui vannak elhelyezve, melyek mellett a mellékhelyiségekbe vezető néhány kisebb kapu van. Az imafülkével ellátott nagy csarnok a szultán részére van fentartva, mig a másik három a népnek nyittatik meg. E nagy csarnokok, azok helyes aránya, a hatalmas oszlopok és a czélszerüen fölosztott mellékhelyiségek az épületet valóban nagyszerüvé teszik. Hátsó homlokzata sem áll alább: két tornyán a sir-kupola magas és szép párkányzattal ékesitett falon nyugszik. Méretei szintén igen nagyok. Falai nehány helyen 8 méternyi vastagságuak. A nagy kupola 28 méter magas és 21 méter széles; a háromemeletes déli torony magassága 86 méter. A külső épitészeti diszitmények sajátságosak és nagyszerüek. Az udvar közepén áll az a kut, melynél az igazhivők az ima előtt szokásos mosdásokat végezik; egy 8 méternyi átmérővel biró golyó a világot jelképezi; oszlopokon nyugszik, fölötte félholddal, egy széles övben arab felirat huzódik körüle. A kut mellett egy hasonló, kisebb szökőkut áll.

Szépségben vetekedik e mecsettel az, melyet *Mehemed Ali* e század elején a czitadellában épittetett s melyet két rendkivül karcsu s már a távolból megláthető minaretjével minden utazó fölkeres. E nagyszerü épület, hol annak alapitója is pihen, óriási költséggel épült s különösen a régi egyiptomiak által is használt sárgás alabastrom oly gyakori benne, hogy az egészet alabastrom-mecsetnek hivják. A bolthajtásos csarnokokkal körülvett udvar s az ennek közepén levő kut mindenütt csillog az alabastrom fényétől s ugyanez mondható a Hagia Sofia mintájára készült nagyszerü templomcsarnokról is, melynek falai márványból vannak kirakva s hol négy hatalmas oszlop merészen domborodó kupolát tart. Az ablakok és kupola nyilásai aranyos és szines arabeszkekkel boritvák. A mint belépünk, az ajtó előtt guggoló igazhivők azonnal vörös posztópapucsokat kötnek czipőnkre, mert e szent helyen nem szabad pogány sarukkal járni. A templom közepén egy csoport arab imádkozik és hajtogatja fejét, az egyik mélabús dalt énekel, mely meghatóan hangzik vissza az üres templomfalak között. A bejárat mellett levő kápolnában áll Mehemed Ali, Egy ptom ujjáteremtőjének, márványsirja diszes szőnyegekkel boritva, tetején vörös fez nyugszik. Egyiptom önállóságát a törökökkel s más idegenekkel szemben ő vivta ki, Arabi pasa most csak az ő nyomdokain jár a gyaurok kiüzésében. E sirt a nemzeti büszkeség védi. E helyre s Kairóba az angol, mint ellenség, büntetlenül nem teheti lábát.

ALEXANDRIA.

Harmadszor pusztult el napjainkban a Nagy Sándor által alapitott hatalmas város, Alexandria. Második elpusztulása után e század elején sokkal fényesebben támadt föl ujra, mint első pusztulása után: de, sokan állitják, hogy még akkor sem volt oly hatalmas, mint első virágzási korában, midőn a világ egyik csodája, a pharosi torony még fennállott s a müvelt világ legnagyobb büszkesége, a hatalmas könyvtárak, még egész tudós kolóniát csatoltak ide s a már-már barbárságba süllyedt Európa népei előtt a «sötét világrész» e pontján volt a tudomány világitó fénye. Kétségkivül fel fog támadni a város harmadszor is halottaiból, lángeszü alkotója, kiről példabeszéddé lett, hogy testében volt kicsiny, de annál nagyobb lelkében, a hely gondos kiválasztása által biztositotta fenmaradását, de csaknem biztosra vehető, hogy az uj város ismét az lesz, mi legutóbb volt s a minek kettős ujjászületését köszönhette, a Földközitenger legjelentékenyebb kereskedő városa.

Kopár környéke van a városnak, csak itt-ott lehet látni egy kis pálmaberket szomszédságában, de kitünő kikötője és számos közlekedési eszközei s mindenekfelett szerencsés fekvése elfeledtetik e hiányait. A legutóbbi időkben a mohamedánság Alexandriában már kisebbségben volt, nem a lakosok számát értjük, hanem a szokásokat és épitkezésmódot, az afrikai jelleg és békés fejlődés mellett pár évtized mulva Alexandria egészen olasz városnak tünt volna fel. Már is sok része volt, különösen az ugynevezett európai városnegyed, hol csak az utczán járó tarkabarka népről jutott eszünkbe, hogy nem vagyunk Európában. E negyedben szép magas házak emelkedtek, valóságos déleurópai izlésben készült paloták s a boltok kirakatai, különösen a Mehemed-Ali-tér közelében, oly diszesek voltak, hogy Párisba is beillettek volna. Az arabok lakóhelyei közt is sok van már európai modorban épitve, de a nagyobb rész szük, rendetlen, düledező zig-zug utczából áll, telve piszokkal és kellemetlen csőcselékkel. Az európai volt itt az ur, az arab már-már csak csőcselék számba jött s igy nem csoda, ha Kairóval szemben, Alexandriát az önérzetes egyiptomi csak gyaur városnak tartotta. Utazóra nézve azonban e város is kiváló érdekkel birt. Európából jöve ez élénk kereskedő városban először látta keletet s egyuttal a világ minden népeinek egy pár példányát. A czivilizáczió annyira haladt, hogy a szinházban külön páholy volt a khedive háremhölgyei számára s az előkelőbb törökök európai ruhába öltözködtek.

Ily jellegü városban kevesebb is a feltünő, mint tisztán keleti helyeken. Szép paloták, szökő kutak, egy hatalmas világitó torony, melyet a tengeren jövő legelőször lát meg, a csatornák mellett csinos fasorok, érdekes szélmalmok s más eféle képezték a modern város nevezetességeit, mind oly dolgok, minőket Európában is gyakran találunk. Két kikötője is van, de a régit már csaknem egészen cserben hagyták. Azon a keskeny földcsikon, mely e két kikötőt elválasztja, van az uj világitó torony, van egy közel kétezred éves karcsu oszlop, melyet a hagyomány hibásan Pompejusnak, a hires rómainak, tulajdonit s itt van a Rasz-el-Tin földnyelven az alkirálynak terjedelmes, de különös sajátságokkal nem biró palotája. A többi szabálytalan épületek halmaza, melyből itt-ott egy karcsu imatorony emelkedik ki vagy egy pálma integet. A kikötőnél továbbá egész sora van — vagyis volt a bombázásig — az erődöknek vörös lobogókkal diszitve. Két obeliszk is állott nemrég még ezek közelében, melyeket a nép «Kleopatra tűi»-nek nevezett, az egyik ma Londonban, a másik New-Yorkban van. Ez obeliszkek régi helyén volt egykor a hagyomány szerint a Ptolemeusok palotája, ma nyoma sincs. A hatalmas régi városból átalában igen csekély romtömeg maradt meg s ennek nyomai egész a Mariut-tóig vezetnek. A külső épületek közt legszebb a Mahmudie-csatorna, melyet Mehemed Ali épitett s általa a Nilus folyam és a tenger közt összeköttetést állitva helyre.

E csatorna s a kikötők adják meg Alexandria fő életerejét. Kopár vidéke alig lesz képes valaha lakóit a földmüvelés termékeivel ellátni, de kereskedelme bizonyosan nagy lesz s ismét felvirul jóval azutánra is, midőn Seymour és Arabi hamvai már elporladoznak.

EGY FEDÉL ALATT.

ANGOL REGÉNY.

Irta **PAYN JAKAB.**

XIII. fejezet.

Legjobb az egyenes ut.

Dyneley tisztelendő ur, a milyen szerény és nemes szivü ember volt, vigasztalhatatlannak érezte magát, hogy a derék sir Robertet, kit annyira tisztelt, akaratlanul bár, megsértette, a visszajáró lelkekben való kételyének őszinte nyilvánitása által. Azon este későn ment haza lakására, mindamellett sem jött álom szemeire, s az órák, éjfél előtt és éjfél után, a nélkül suhantak át felette, hogy csak szemeit is lehunyhatta volna. Hogy Walcot-ot kihivta kételyeivel, az legkevésbbé sem bántotta, mivel Arden báró bizalmasát tetőtől talpig hitvány embernek tartotta. De ha a bárót megbántotta (bár remélte, hogy ki fognak békülni), ebben a maga részéről valódi hálátlanságot látott jóltevője iránt.

Ily gondolatokkal tépelődött ágyában, mikor hajnal felé, de még az éj teljes sötétében, meglepő világosságot látott ablakán besütni. A fény kóbor lámpától látszott eredettnek, s majd eltünt, majd ismét kicsillant, mint a tolvajlámpáé szokott, melyet kinyitnak, meg ismét elcsuknak tetszés szerint. A világ szomszédja, Holm Gilbert szérüs kertje felé mozgott: de Dyneley ur nem gondolta, hogy Gilbert maga járna ott lámpával ily órában, mivel ha ő volna, nem tenné azt ily lopva. Inkább hitte, hogy valami gonosz el ensége vagy haragosa lehet, a ki a becsületes majorost — kinek egyébiránt asztagjai biztositva voltak — fel akarja gyujtani.

A tisztelendő ur, nem gondolva a maga kényelmével, ha másnak hasznos vagy átalában becsületes tettet kelle végezni, hosszas gondolkodás nélkül kiugrott ágyából s magára kapva legszükségesebb ruházatát, és egy jó erős bottal fölfegyverkezve, a szérüs kert felé sietett, honnan a világot ablakára verődni látta. Bár gyorsan futott, nehogy késő legyen a gonosz szándékot megakadályozni, a fűben nem hallatszott léptei zaja s a vélt bűnös észre sem vette közeledtét. Középmagasságu ember volt ez, s e perczben épen guggoló helyzetben térdelt egy kazal mellett, melybe egy nagy szál gyertyát dugott be, ugy hogy annak meggyujtható vége épen csak kiállott a szalmából. Nem volt meggyujtva, de a kezében levő lámpával könnyen meggyujthatta. A mint azonban a lámpa ajtaját kinyitotta, a szél elfujta a gyertyát. A merénylő azonban nem jött zavarba, hanem gyujtó szálkát vett elő s lámpását ismét meggyujtotta és lángját a kazalba dugott gyertya kanóczához közelitette.

A lelkész, ki amannak szorosan háta mö-

amott, a kocsizó és lovagló emitt. A kettő együtt teszi a distingvált látogatók jövő-menő, sétáló, szemüvegező, ügető, hajtó, kaczérkodó és hivalkodó részét. Egy egész délután sétálni, járni körben, vagy megpihenni a padokon, — erre fölötte alkalmas a köröndd. Ez a széle megvan most is, és meg is lesz. De a közepe nincs meg, az a falusi mező, tavaszkor vad virágokkal, sóskarengőkkel, aztán finom szénaillattal, apró boglyákkal, s az év nagy részében száraz tarlóval. Egy ilyen kaszáló bizony ritkaság. Az idén nekimentek a köröndnek, meglineázták, áthasogatták utakkal, vetettek czivilizált gyepet, ültettek bokrokat, rózsát; csináltak virágos szőnyeget, az utakat megporondozták, s most olyan kertészeti kellemetességekkel van tele, hogy fölvidul rajta a szem. A közepére pedig hatalmas szökőkutat épitettek, mely épen aug. 20-ikára készült el, s ugyancsak megnézték a főváros első, valamire való szökő-kutját, nemcsak a vidékiek, hanem a liget helybeli rendes látogatói is. A középről fölugró nagy sugárhoz oldalról 15—20 vékonyabb sugár löveli még vizét. Minden délután egy óra hosszat fogják a vizet ugratni. A szökőkut jót tesz a tóval is, melynek állott vize a liget egyik szerencsétlensége. Egy kicsit megmozgatja, fölfrissiti, s a partjának még látványosságot is szerzett, mert a hol a tóba ömlik, azon a helyen zuhatagot csináltak, sziklákból.

A Stefánia-ut kedveért sok helyen fákat kellett kivágni. Se baj, mert a hol kivágták, ott a jó levegőnek mindannyi forrása fakad. Széles nagy ut ez, nemcsak kihasitva a fák közt, hanem valósággal épitve, tört sziklából, aztán apróra tört kövekkel makadámozva, s lenyomtatva kavicsos poronddal. Két szélén emeltebb járda a sétálóknak. Szegélyébe fákat ültettek, a mik ha megnőnek, az ut nem hagy semmi kivánni valót. Benyilik a sugárutnál, érinti a köröndöt, aztán végig vonul a liget sürűjében a lóversenytérhez. Elegáns fogatok dübörögnek rajta s a sétálók tarka csoportja lepi el széleit. A köröndegyed-uralmának vége. Az uj ut magával viszi az elegáns világot. A liget egy eleven vonást kapott a párisiak hires boulognei erdőjéből.

GYERMEK-TÖRTÉNETEK.

V.

A palicsi eset.

A mult év nyarán, anyai vigyázatlanság miatt, egy rémitő családi dráma folyt le a palicsi fürdőben.

Radocsányi Imre, egy ott lakó napszámos, aratni ment; feleségét két kis gyermekével otthon hagyta, mivel az asszony épen kenyeret akart sütni.

A kenyér a derék és munkás asszony kezei alatt már meg volt dagasztva; meg is kelt szépen s a két kis gyermek, az öt éves Imrécske s a négy éves Juliska, már szájokban érezték a jó turós és kapros lepény izét, melylyel anyjok őket biztatta.

A jó asszony már épen be akart fűteni a sütő kemenczébe, mely a konyhában terült el; be is hozta a szalmát a begyujtáshoz, midőn észrevette, hogy a vetőlapát szárnya le van törve; e szerint nincs más mód, mint valamelyik szomszéd asszonytól másikat kérni kölcsön.

— Na gyermekek — mondá — jól viseljétek magatokat; ugy kaptok majd jó turós bélest, ha semmihez sem nyultok. En csak ide megyek a szomszéd asszonyhoz egy lapátot kérni s nyomban itthon leszek.

Radocsányiné kiment a házból s hogy a gyermekeken baj ne essék, vagy idegen be ne menjen, a pitvarajtót reájok zárta.

Ugy kell lenni, hogy a szomszéd asszony valami érdekeset mesélt neki; mert hosszasabban kimaradt; a gyermekek elunták a tétlen várakozást s hogy a lepénysütést siettessék, valahonnan előkeresték a gyufát s meggyujtották a kemencze előtt felhalmozott szalmát.

Szegény Radocsányiné csak a «tűz» kiáltásra lett figyelmessé; s midőn a szomszédból előrohant, rémülettel látta, hogy házának nádfedele egészen lángba van borulva!.. Életével semmit sem törődve rohant az ajtónak, hogy kedves gyermekeit a veszélyből kiragadja; be is tört az ajtón, de a füst és láng közül már csak szenesedett hulláit hozta ki gyermekeinek.

Midőn kiért, ruhája, haja lángolt: de ő mit sem gondolt azzal, csak karjára vett kedves halottjait csókolgatta; az odagyült emberek olták el a tüzet rajta.

Sem az égő házzal, sem saját sebeivel nem gondolt a szerencsétlen; csak rohant őrülten egy közel fekvő csűrbe, hol kedveseit keltegette, csókolgatta — mind hiában.

Ezalatt a gazda is meghallotta a rémhirt a mezőn s baltáját karjára vetve, mint egy fiavesztett tigris rohant hazafelé, hogy lélegzete majd kiszakadt futása közben.

A szerencsétlen ember rendkivül szerette gyermekeit; észre sem vette, hogy kalapját lefujta a szél; még égő háza felé se tekintett; csak annyit kiáltott hörgő hangon: «hol az az asszony?»

Kérdésére senki sem felelt; mindenki az oltással volt elfoglalva.

Megtalálta ő maga is ott a csürben. Őrült indulatában mint tigris rohant áldozatára s a szerencsétlen anyát baltája egyetlen csapásával leteritė.

Csak ekkor tért magához és rémült el szörnyü tettén. Kétségbeesetten borult reá a három hullára; sorba csókolgatta mindeniket; azután arra gondolt: mire neki már tovább az élet, hisz ugy sincs családja és csak örökös rabság, vagy gyalázatos halál vár reá.

Szemei egy kötélen akadtak meg, mely valami jászolféléről csüggött alá; odament, leoldotta; hurkot vetett reá; azután felmászott s a csűr egyik gerendájára megerősité a másik végét...

A következő pillanatban ott függött ő is kihalt családja felett, élettelenül.

VI.

Családi tragédia.

Még müvelt emberek között is gyakran megtörténik, hogy a ház nagyjai: a szülők, rokonok, vendégek nem mindig ügyelnek arra, hogy sikamlós adomáikat, rágalmazó vagy szitkozódó szavaikat gyermeki fülek is hallják. Pedig ezen füleken át csatorna nyilik a gyermeki sziv kedélyvilágába s egy gonosz vagy illetlen szó megmérgezheti azt örök időkre.

Hát még kevésbbé müvelt emberek között, hol a szükség és nyomor, vagy épen korlátlan szenvedélyek, heves vitákra s nem egyszer tettlegességekre, verekedésekre nyujtanak alkalmat.

A háznál lévő gyermekek aztán mindezt végignézik és végighallgatják.

Ime Kis János uram is, ki egyébiránt becsületes csizmadia-mester, összezörrent az ő oldalbordájával, Borbála asszonynyal, a legközelebbi országos vásár nem egészen igazolt deficitje fölött; szóból szó került ki; a kifejezések egyre élesebbekké lettek, miglen Borbála asszony végre a «gazember» szót is kiejté, mire a különben is bepálinkázott májsztram annyira felindult. hogy nem épen válogatott kifejezések közben, melyek között a «haszontalan utczai személy» s több efféle még a finomabbak voltak, botot ragadott fel a szögletből s a fakanállal védekező asszonyt ugyancsak ütlegeli; mi nyilván mutatja a hősi bátorságot, hogy Kis János uram saját oldalbordáját épen nem félti.

A gyermekeknek kicsinye és nagyja szépen végig nézi ezt a szomoru komédiát és lelkében kételyek támadnak azok iránt, miket szülőitől és szülőiről békés időkben hallott. Ha első félelme az iránt, hogy a nagy harcz közben az ütlegekből az ő számára is kijut, eloszlott, e képen kezd magában okoskodni: Az én szülőim e szerint vagy igazat mondanak s akkor az én atyám «gazember» lenne; az édes anyám pedig «haszontalan személy»; vagy nem mondanak igazat és akkor rágalmazzák egymást; pedig a tanitó bácsi, meg a tiszteletes ur azt mondotta, hogy az bűn.

Ilyenformán aztán minden egyes jelenet alkalmával alább száll szivében a szülők iránt táplált tisztelet; s mire felnőnek s magukat erősebbeknek érzik gyarló szülőiknél, azoknak rendesen nyakára ülnek s megtörténik, hogy késő vénségökben édes atyjokat, anyjokat kiverik a házból.

Az egészből pedig az a tanulság, hogy a szülők igazitsák peres dolgaikat egymás között, vagy ha indulataikat épen nem tudják fékezni: jobb ha a gyermekeket minél kevesebbet tartják otthon, hanem elküldik iskolába, óvodába.

VII.

A molnár gyermeke.

Kedvesebb gyermek nem igen volt a faluban, mint a «molnárék Pistikája». Ismerte s kényeztette is az egész falu; apja, anyja pedig az egyetlen kis fiut oda nem adta volna a «világért»; — és mégis oda kellett adni egy kis gondatlanságért.

Pistika igen eleven természetü gyermek volt, ki sohasem tudott tétlenül maradni. Pistikának mindent meg kellett nézni tövéről hegyére, a mi csak eléje akadt és figyelmét fölkeltette. Atyja elégszer is csodálkozott rajta, hogy a fiu, bár alig töltötte be az öt évet, már az egész malomnak minden «masináját» ugy ismerte, hogy le is tudta rajzolni a porban. Azonkivül rajzolt Pistika krétával meg szénnel ajtóra, ház oldalára annyi czifra épületet, meg masinát, hogy a rajz látására maga a tiszteletes ur is megcsóválta fejét s azt mondotta: «Meglássák kendtek, ebből piktor lesz, vagy valami hires inzsellér.»

Pedig egyik sem lett szegényből s hogy miért nem lett, annak rövid története ez:

Pistika egy hétfőn magára volt hagyva egész nap. Ez nem is lehetett másképen, mert hisz anyja délelőtt piaczon, konyhában volt elfoglalva, délután pedig mosáshoz fogott, mely minden idejét és figyelmét igénybe vette; a molnár pedig ugyancsak sürgött-forgott a garat körül, mivel hosszu száraz idő után, egy istenadta záporesőre épen tegnap indult meg ujra a malom s az egész vidék sietett őrleni.

No de Pistikát mindenki elég okosnak tartotta arra, hogy magát minden bajtól megőrizze; aztán vele volt a nagy lompos házi komondor, a hű Bodri kutya, ki a fiut mindenütt nyomon szokta kisérni.

Pistika egész nap járta a kertet és a közeli berket; most madárfészket keresett, majd nyulat ugratott ki a bokorból s gyönyörködött benne, hogy a nehéz öreg komondor milyen nagy fáradsággal igyekszik utána; azután lepkéket fogdosott össze; s midőn végre estére mindenből kifáradott, lassan haladt haza a Bodrival, melynek szintén elég volt a mulatságból.

Már épen a malomhoz értek, midőn annak falábai alól egy gyönyörü kis fehér menyétke ugrott ki, melyet valószinüleg a lisztes zsákok szaga vonzott volt oda. Bodri előtt ez állat már régi ismerős volt; de Pistika ilyen csinos karcsu jószágocskát most látott először s azonnal nyomában volt, hogy Bodri segitségével elfogja.

A menyétke azonban ügyesebb volt üldözőinél; hirtelen a malom árkához szaladt és elrejtette magát a part alá. De Pistika sem akarta oda engedni zsákmányát, hanem azonnal a part megjegyzett pontjához szaladt, végig hasalt és behajolt, hogy a szép kis állatot megfogja.

Most azonban a viztől alá mosott part a gyermek sulya alatt leszakadt és a szegény Pistika, egy éles jajkiáltás mellett, fejjel esett a mély vizbe, mely nagy sebességgel vitte a kerekek alá.

A hű Bodri kutya szükölt és futkosott le s fel a viz partján; azután pedig szomoruan kezdett vonitani. Ezt aztán meghallották a malomban is; és a kutya utmutatása után meg is találták a szerencsétlen gyermeket, de már csak a malom gátja alatt, egész testében összetörve a kerék-lapátok által, mely alatt a viz átsodorta.

Képzelhetni az apának s különösen az anyának jajgatását s kétségbeesését, midőn életök egyetlen reményét igy összetörve látták! Az őrlők vigasztalták a szerencsétlen szülőket: de egymás között kimondák, hogy a szegény Pistikából soha sem lesz többé ember.

Nem is lett... másnapra ki volt teritve.

VIII.

A disznó-ölősdi.

Nagy disznótor volt Szalontán Turós András uraméknál; részt is vett benne az egész Turóshad apraja-nagyja; jól is lakott fris kolbásszsal, tüdőssel, májassal az egész frekvenczia. Még mester uramat is elhivta a szives házigazda, hogy ha már a kis Andris esztergályozásában része van, legyen része a disznótorban is; mondott is az értte olyan hosszu pohárköszöntőket,

CSALÁDI TRAGÉDIA.

A DISZNÓ-ÖLŐSDI.

A MOLNÁR GYERMEKE.

A PALICSI ESET.

GYERMEK-TÖRTÉNETEK. — GYULAY LÁSZLÓ RAJZAI.

Vas. Ujs. 1883. 795. l.

vart mudor.

«Költők lugasa» a czime annak az anthologiának, melyet Mehner Vilmos adott ki a magyar költészet ujabb termékeiből. Hatvannyolcz versköltő jelesebb darabjai vannak benne szemelvénybe csoportositva s egyes költeményeket eredeti rajzok is illusztrálnak Greguss János, Aggházy Gyula, Gyulay László és Greguss Imre ónjából, melyeket mind Morelli ügyes vésője dolgozott ki. Szóval a kiállitás diszessége ellen kifogás nem volna emelhető, ha számos sajtóhiba nem zavarná a hatást, melyre egy ily ünnepi ajándékul és szalonok asztalaira szánt műnek számitania kell. Erre a körülményre vonatkozik Vajda Jánosnak, mint a kötet egyik költőjének nyilatkozata is, mely a lapokban legközelebbről megjelent, s melyben megütközéssel konstatálja, hogy a gyüjteménybe fölvett kilencz költeményében összesen 31 értelemzavaró sajtóhiba fordul elő, s ezek közt több olyan, mely már a mult évben megjelent «Virágos kert» czimü anthologiában kifogásoltatott. Mindenesetre nem árt e helyütt is hangsulyoznunk az iró jogát arra nézve, hogy műveinek hű és ferditetlen alakban leendő közzétételét igényelje. A domboru nyomásu, aranyos és ezüstös czifrázatu kötéssel ellátott kötet ára 4 frt.

Miskovits István, Temesvár

FOLYÓSZÁMLA A PESTI MAGYAR KERESKEDELMI BANKNÁL. VEGYIGYÁR-TELEP: VI, ORSZÁGBÍRÓ UCCA 61. SZ. TELEFON-SZÁM: LIPÓT 913-84

S HUPPERT

ST, 192...

Reiter László

JOLÁN. — A LEÁNY A LAPOK OLVASÁSÁBA MERÜLT EL.

«Szudán» név alatt egyesitette. Mindamellett a meghóditott törzsek soha sem nézték jó szemmel az egyiptomi kormányzást, s mindegyre elárulták hajlandóságukat fölkelni elnyomóik ellen.

És valóban, most már az angolok is bevallják maguk közt, hogy e tartományokra Egyiptom adminisztrációja nagyon áldástalan volt. A rabszolga-kereskedés, melyet különösen dongolai kalandorok üztek, behatolva a Fehér-Nilus videkeire s áldozatokat szedve magoknak e szegény, elhagyatott törzsek közül, különösen Szudánnak Egyiptomhoz való kapcsolása óta virágzott fel. Egyiptom kormányzó és vezető körei személyileg is vannak érdekelve az elnyomatás e rendszerének fentartásában, annyival is inkább, mert Szudán évenként mintegy öt millióval járult Egyiptom jövedelmeihez. Birtokbavétele és megtartása háromszor akkora hadsereg készentartását tette szükségessé, mint a mekkorát Egyiptom védelme igényel, daczára annak, hogy ujonczokat csak erővel lehet fogni, mert a tropikus éghajlati viszonyok kellemetlenségei közt a szolgálatot ott, mint kész halált tekintik.

Szudánnak összes lakossága 9—10 millió lehet, s legsürübb a Nilus partjaihoz közel. E lakosság között, a hosszu önállóság következtében, egész sereg főnök maradt még fenn s ily főnökök alkudozását ábrázolja jelen képünk is.

Mindkét kép bizonyos tekintetben jellemző a hadviselésre nézve. Patriarkhális s lassu mozdulatok, fontoskodás az apró dolgokban uralkodnak mindenütt s ha hozzászámitjuk még a talaj és közlekedés nehézségeit, beláthatjuk, hogy bármely nagy legyen is a máhdi csapatjainak fanatizmusa, e csapat előnyomulása Egyiptom felé még a messze jövőben van s igen sok véletlen léphet közbe gátlólag.

JOLÁN.

ANGOL REGÉNY.

Irta **BLACK WILLIAM.**

HUSZONKETTEDIK FEJEZET.

Kalandok s készületek.

Sors könyvében meg volt irva, hogy a lynni urfi, elszánt utjában London felé, ne maradjon kaland nélkül — oly kaland nélkül pedig, mely kicsibe mult, hogy komolyan nem végződött. Az éjjeli vonat Invernessből délnek menőben, hajnalban megáll Perthben, s csatlakozásra várva majd egy órát időz, mialatt az utasok megmosdólkozhatnak, megreggelizhetnek, kinyujthatják zsibbadt tagjaikat s magukat a további utra reggeli és heti lapokkal is elláthatják. Archie mindezt megtette, s a mikor I. osztályu helyére vissza akart ülni — hát egy II. osztályu kocsi ablakában kit pillant meg? Stewart kisasszonyt, a szép Shena Ván-t, régi kedvesét, a ki szint' azon vonattal ment délnek, a melylyel ő.

Egy pillanat elhatározása volt Archie részéről, megszólitani a szép leányt, megkérdeni, hová utazik, — Carlisle-ba, bátyja menyasszonyának családjához, a hol őt az állomásnál fogják várni, — engedelmet kérni tőle, hogy odáig kisérhesse, be se várni a zavarba jött leány válaszát, s beugrani a kocsiba, melyben miss Stewart egyes-egyedül ült, vele szemben helyet foglalni, őt a magával hozott lapokkal megkinálni, — s mire a vonat megindult, — nehány órai négyszem-köztre egy vasuti kocsiba bezárva lenni a szép hajadonnal...

A leány természetesen nagyon tartózkodólag viselte magát s nemcsak előnyöket nem adott az ifjunak, midőn ez a multra s régi viszonyokra kezdte forditani a beszédet, hanem egyenesen visszautasitott minden ilyes kisérletet s a lapok olvasásába merült el, hogy annak ostromai elől meneküljön. Archie azonban, ki egészen megkönnyebbültnek érezte magát Jolánnal való eljegyzésének fölbontása folytán, s másfelől hajlandó egy rossz tréfával boszúlni meg magát saját családján, — egyre komolyabban ostromolta a leányt s egy csomó, elég világosan érthető czélzás után Gretna-Greenre — a skót és angol határon, a melyhez a gőz-paripa egyre közelebb ragadta, — végre nyilt házassági ajánlattal lépett föl, szökés kiséretében s komolyan rá akarta birni a leányt, hogy a határ előtti utolsó állomáson szálljanak ki, menjenek papphoz s keljenek egybe.

A helyzet meglehetősen veszélyes fordulatot látszott venni Stewart kisasszonyra nézve is, a kinek szivében talán még nem aludt ki végkép s most uj lobbot vethetett a régi láng. De Shena Ván még sem volt az a könnyü teremtés, a ki ily kalandos tervekre ráadja magát — s szerencsésen ellenállott a kisértetnek. A vasut pedig csak robogott, a gőzparipa tüszkölt, átszáguldott a Tweed hidján — angol határon voltak, a hol az ilyféle kalandos kisérletek már nem járják.

Az utolsó állomáson Carlisle előtt miss Stewart arra kérte udvarlóját, hagyja őt magára, hogy ismerősei, a kik az állomásnál várják, ne lássák őt egy idegen ifju társaságában, a mi reá nézve kellemetlen magyarázatokra adhatna alkalmat. S Archie, meghiusult kisérlete fölötti szégyenében, engedett kérésének.

Jolán — mikor Archie két levelét megkapta — alig tudott hová lenni örömében. Mintha lidércznyomás alul szabadult volna fel, oly nagy kő esett le szivéről. S hálás szivvel irta meg válaszát az ifjunak, biztositva őt mindenkori barátságáról. Örömében apjának is boldogságtól sugárzó levelet irt, melyben — eljegyzése felbontásáról mit sem szólva — anyja állapotának napról-napra javulását s a beteg erősbülését talán túlságosan is erős szinekkel ecsetelve, a legvérmesebb reményeinek adott kifejezést.

Nyugalmát egy perczre megzavarta a Grahamné levele, melyet pár nappal utóbb kapott, s melyben a kedves asszony kétségbeesetten kérdezte: igaz-e, a mi előtte hihetetlennek tetszett, hogy fivére s kedves Jolánja közt felbomlott a viszony — és sürgetőleg kérdezé annak okát és felvilágositást: hogyan történhetett a dolog. Ő bizonyos volt benne, hogy abban egyedül az ő hebehurgya öcscse a hibás!

Jolánnak eszébe jutott, a mire őt Archie oly sürgetőleg kérte, hogy a viszony felbomlásának okát és módját ne tudassa a lynniekkel; s Jolán azért gyöngéden, de kitérőleg felelt érzékeny szivü barátnőjének:

«Kedves Mari! Sietek tudatni veled, hogy fivéred magaviselete irányomban a legnemesebb, kifogástalanabb és lovagiasabb volt: s a mit te az ő hebehurgyaságának nevezsz, az ép a legtiszteletreméltóbb férfiasság. Miután a dolog elmult — s végkép és egészen — miért a viszony felbomlásának okait kérdezni már? Nyugodj meg benne. Eljegyzésünk felbomlott, barátságunk s kölcsönös becsülésünk nem, sőt — ha lehetséges, még erősbödött. Remélem, veled szemben s a te részedről is igy lesz; s talán még a felvidéken is látjuk egymást, oly vidáman, vagy vidámabban mint ez évben. Kérlek add át tiszteletem kedves férjednek is — te pedig emlékezzél rólam mindig oly szeretettel, mint rólad emlekszik

hű barátnéd

Winterbourne Jolán».

S ezzel Jolán életének ez epizódját egészen s örökre befejezettnek tekintette, s most már igazán egész szivvel és lélekkel anyjának szentelhette magát. A tél felé gyorsan közelgő ősz valóban sürgette is, hogy Worthingból elsiessenek, mihelyt anyjának lassan gyarapodó ereje egy nagyobb utazás fáradalmait kiállani képesnek mutatkozik. Ez azonban napról-napra csak haladt. Az anya nem tudott szabadulni a beteges, de annál gyötrőbb rögeszmétől, hogy leánya őérte egészen föláldozza magát s napról-napra megujitotta a kérést: hagyja őt Jolán magára, ő már egészen jól van, még csak erősbödnie kell, de a visszaesés veszélyétől már nincs mit tartania. Jolán erről természetesen hallani sem akart, s a maga vidám, nyájas, szeretetteljes módján igyekezett meggyőzni róla anyját, hogy a mit áldozatnak nevez, az neki a legédesebb gyönyör.

Egy nap oly valami történt, a mi aztán anyját is megtéritette s teljesen megrendité önbizalmát a mellett, hogy Jolánt is a legnagyobb ijedelembe ejtette. Az anya az ablaknál ült, kényelmes zsöllyeszékében, melyből a tengerparton s az utczán sétálókat szokta gyakran órahosszant szemlélni — midőn egyszerre rémülten kiáltott föl:

— Jolán! szivem —

Jolán ijedten ugrott fel és sietett anyjához kérdezni rémülése okát.

— Azt az embert láttam — tudod — Romfordot, — suttogá Winterbourne-né, még remegve minden tagjában.

— No's aztán?

— A ház körül kóválygott s gyanusan tekintgetett fel az ablakokra, mintha engem keresne. Bizonyosan felfedezte rejtekhelyünket s most érettem jött. Ne hagyj el Jolán, ne hagyj el.

— Mitől se tarts anyám. Ez embernek semmi hatalma fölötted.

Csak nehezen nyugtathatta meg anyját. Titkon azonban irt Lang és Lawrence uraknak, atyja ügyvédeinek Londonba s kérdést intézett hozzájok, ki van-e elégitve azon embernek minden követelése. Válasz helyett Lang ur maga, az egyik üzlettárs jött másnap Worthingba, hogy teljesen megnyugtassa a leányt s általa az anyát is. Romfordéknak nem csak kielégitve volt minden követelésük, de háromszorosan is s tőle ünnepélyes elismervény erről az ügyvéd kezeiben. Ez elismervényt Lang ur magával hozta s felmutatva azt a rendőrségnek, intézkedett, hogy a gazember netaláni merénylete erővel is meghiusittassék. Csak annyi elővigyázat szükséges, hogy ez ember, ha mégis itt ólálkodnék, tanutlanul ne beszélhessen egykori áldozatával, a mit Jolán egészen biztositható is, mivel ő soha sem engedé anyját egyedül menni ki.

— S most magamra vonatkozólag szeretnék valamit kérdezni Lang ur, — mondá Jolán. — Kérem, mondja meg, mikor én Londonba jöttem, ki volt az, a ki önöket előre értesitette? Ámbár azt hiszem, magam is kitalálom.

— Megmondhatom kisasszony, annál is inkább, mert maga is sejtheti. Melville ur volt, a ki az óta is járt nálunk, alig pár hete, s ujra erősen meghagyta és szivünkre kötötte, hogy kegyednek mindenben segitségére s parancsára legyünk.

— Gondoltam, hogy ő volt. Remélem jól volt, mikor látták?

— Oh, egészen jól.

— Köszönöm Lang ur! igazán lekötelezett.

— Kérem, szót se érdemel, — felelt az ügyvéd, bucsuzva, — s ő is gondolt valamit magában.

Romford urat azonban nem látták többé s nem is hallottak felőle. Bizonyosan meggyőződött, hogy nincs mit keresni Worthingban s nem olyan fajta ember volt, a ki hiába vesztegesse idejét egy drága tengeri fürdőben. Igy ez a félelmes epizód minden rossz következés nélkül vonult el Jolán és anyja feje fölött. De annál inkább sarkalta őket, hogy oda hagyják a helyet s délre meneküljenek. Winterbourne-né azonban még mindig oly gyönge volt, hogy a tengerre s átalában nagyobb utra indulás veszélyessé válhatott volna rá nézve. Jolán orvostól szeretett volna tanácsot kérni, talán erősitőszereket, chinint, vagy mást; de anyja határozottan ellenezte.

— Elég volt nekem a mesterséges italokból, — mondá szomoru mosolylyal. — Irtózom az orvosoktól, nem is kell nekem más orvos — rajtad kivül — te gyógyitottál meg, ne hagyj el, ne bizz másra.

— Azt nem is akarom, anyám, — szólt Jolán megnyugtatólag. — Már meg is csináltam uti tervünket. Kocsin megyünk Newhavenig; jól beburkollak, hogy meg ne ártson a hideg. Onnan könnyen megyünk Lewesig, s ott bevárjuk az alkalmas időt, egy szép napot — hogy tengerre szállhassunk s átkeljünk a csatornán. Dieppe-től Párisig rövidebb az ut, mint Calaistól. De onnan Marseillig, az rettentő hosszu ut, attól félek. Nagyon aggódom miattad, anyám. Nem gondolod-e, hogy jó volna tanácsot kérni valakitől, segitségünkre hivni valakit?

— Orvosra gondolsz? Mondom, irtózom az orvostól.

— Nem, nem. De lásd, atyám minden levelében panaszkodik, hogy semmit sem tehet érettünk, semmi részt nem engedünk neki gyógyulásodban. Hátha —

— Nem, nem! — kiálta anyja elijedve. — Arra gondolni sem lehet! Nem — ő soha sem bocsáthat meg nekem!

— Megbocsátni? Arra semmi szükség; minden meg van bocsátva, el van feledve.

— Nem, az lehetetlen. Ha ide jő, csak azért jöhet, hogy téged magával vigyen. Nem, ne hagyj el! Csak veled akarok lenni, egyedül csak veled.

Jolán, látva anyja borzasztó idegességét, a mely mindentől visszariadt, mindenben rémet látott, elejtette a beszéd fonalát s az uti készületek rendezéséhez látott. Mindent megállapitottak. Három nap mulva indulnak — a kocsi meg volt rendelve — kis napi járatokban fognak utazni, nagy pihenőket tartanak, mig a beteg a fáradságból felüdül. Jolán még leveleket irt, mielőtt Angliát elhagynák — apjának, tudatva vele mindent, Lang és Lawrence uraknak, az uti költségre szükséges utalványok rendbehozása végett, s még mrs. Bellnek, hogy tőle is bucsut vegyen — s mellesleg, hogy válaszából megtudjon valamit arról — a kire szünetlenül gondolt.

A mrs. Bell válasza az indulásra kitüzött előtti nap érkezett meg. A jó asszony hálától és örömtől áradozott a megtiszteltetés fölött, mely őt azzal érte, hogy Jolán irt neki. Örömmel tudatta vele, hogy a Monaglen-ügy is szerencsésen be van fejezve; a Melvillek ősi birtoka visszaváltva s bármely perczben átadható jogszerü birtokosának. — De hajh, ő, szegény asszony, hogy merje ezt neki megmondani? Nem meri — csak a jó véletlenre vár, — de az nem akar jelentkezni. Melville ur délről, a hol járt, pár hét előtt hazaérkezett Gressbe; de oly szótlan és magába zárkozott, hogy a jó asszony nem mer szólni neki — s igy nem is tudja, mi lesz az egész dologból.

Jolánnak, e levelet olvasva, első gondolata volt, hogy irjon Melville urnak s kérje meg őt, legyen irgalmas a szegény mrs. Bell iránt s kegyeskedjék elfogadni tőle a neki szánt ajándékot. De bővebb megfontolás után letett e szándékáról. Hogy illenék az hozzá, bele ártani magát a Melville ur dolgaiba? A mi elmult, elmult — s neki nincs más kötelessége, mint anyjára gondolni.

(Folyt. köv.)

Gyulai László rajza.

ARANY JÁNOS DALAIBÓL. — A HEGEDÜ SZÁRAZ FÁJA . . .

EGYVELEG.

* **Nők, mint feltalálók.** A nőknek nagyobb mértékben alkalmazása az ipar terén előidézte, hogy a nők mint feltalálók lépnek fel. Előbb sem volt példátlan az ily dolog, de természetesen csak elszórva. A legnevezetesebb feltaláló volt Metcalf kisasszony, ki 1798-ban alapitotta az első szalmakalap-gyárat Massachusetts államban s oly sikerrel, hogy fél év alatt már 500,000 dollár értékü kalapot adott el. Később szintén egy amerikai nő tett nevezetes találmányt. Green Littlefield Katalin, egy tábornok özvegye, feltalálta a nyers gyapot tisztitására szolgáló első gépet, mely már oly jó volt, hogy 200 kilogramm gyapotot volt képes ugyanannyi idő alatt megtisztitani, mig a kézi munkás egy fél kilogrammnyit. Egy harmadik amerikai nő, Burden, oly gépet talált fel, mely három percz alatt készit egy patkót s melynek segitségével, egy statisztikai kimutatás szerint, 14 év alatt 32 millió dollár termelési költséget kiméltek meg. Siarnel-Minain asszony 1847-ben érdekes aratógépet talált fel. Ezután már rohamosan szaporodnak a feltaláló n k. Az ő leleményességük eredménye többek közt egy fonógép, mely egyszerre 12—40 fonalat ad, egy szövőszék, mely háromszor többet dolgozik, mint a rendes szövőszékek, javitott fürészgépek, gyapotmérő osztógép, tűzjelző, olvasztó, irógépek stb. A nevezetesebb dolgok közé tartoznak: a tenger alatti teleszkop, melynek segitségével az elsülyedt hajókat könnyen meg lehet vizsgálni, a «Heüreka» nevü ismert utczaseprő gép, továbbá Walton asszony érdekes találmánya, mely által a vasutak és gyárak kellemetlen kigőzölgését mellőzni lehet. Hofmer Harriet, ki mint szobrász is eléggé ismert, sok találmányt tett, antik márványutánzatra, állandó mágnestü motorként alkalmazására, mely utóbbit igen dicsérik.

* **Naponként egy millió tonna kőszén** fogy el jelenleg a világon. Egy tonna 100 kilogramm. E kőszén elégése által egy évben oly sok erőt alkotunk, mint az összes emberiség izomereje, azaz az ember erejét megháromszorozzuk. A fölhasznált kőszénnél azonban hasonlithatlanul több az, a mi a kürtőkön át a levegőbe megy. A kőszént különben már a XII-ik században használták egyes zárdákban s 1340-ben Zwickau tanácsa szabályzatot is alkotott a kőszén használatáról.

* **Egészségügyi muzeumot** nyitnak meg Berlinben. Az eszmét s alapot e muzeumra az ott tartott egészségügyi és életmentési kiállitás nyujtotta. Egyes kiállitók több tárgyat ajánlottak fel a muzeum számára, különösen a porosz kormánynak az ipari s iskolai egészségügyre vonatkozó gyüjteménye itt marad. A muzeumot a kiállitási épületben helyezik el, melyet a kormány megvett s 300,000 márka költségen átalakit. Ez épület egy részében lesznek különben a művészeti s másnemü kiállitások is.

* **Ügyes repülőgéppel** tett kisérletet nemrég egy angol feltaláló. Kicsiny gőzmozdony hajtotta óriási atlasz-szárnyait. A repülés sikerülni látszott kezdetben, de csakhamar kitünt, hogy csak előre repül, de nem felfelé. Mindig egyenes irányban hatolt előre s oly erősen, hogy midőn egy nagyobb folyóhoz közeledett, barátai utána futottak s erőszakkal vonták le, nehogy véletlenül a folyóba essék.

* **Az idegen szokásokat** erősen üldözik Koreában, Kelet-Ázsia ez idegenek számára nemrég megnyitott országában. A reformpárt feje az udvarnál kegyvesztett lőn, mert családjában divatba hozta a japán fürdő használatát.

* **Az utcza-gyermekek** védelmére Rómában Borghese herczeg elnöklete alatt társaság alakult. A szegény római szülők nyáron a mezőn foglalkoztatják gyermekeiket, novembertől fogva azonban az utczákra küldik őket koldulni gyufa- és virágárulás czime alatt; nehányan festőknek mintául szolgálnak.

* **Furfangos orvosról** emlékezik meg doktor Guarvonius 1610-ben megjelent művében, mely az emberi ostobaságokról szól. Ez utazó orvos egykor megalkudott egy városi hatósággal, hogy a kórházban levő minden beteget meggyógyit. A kórházban erre minden beteget sorba látogatott s egyenként ezt mondta nekik: «Legyen nyugodt, a maga baja még nem oly nagy, mert a leggyengébb beteget holnap porrá égetik, hogy a többin segitsenek. Maga elég erős, hogy elhagyja az ágyat, mert holnap délben jő a hatóság, hogy kiszemelje a leggyöngébbet.» A következmény az lett, hogy másnap, midőn az orvos által meghivott előljáróság a kórházban megjelent, a betegek mind kiugrottak az ágyból s a hatóság az orvost a kialkudott béren kivül még jól megjutalmazta. Mire észrevették, hogy a betegek állapota az ijedtség s erőltetés miatt még rosszabb lett, a doktor eltünt s valószinuleg más városban ismételte ugyanezt a fogást.

pedagogiummal kapcsolatban az első állami gipszöntő-
műhelyt. A pedagogiumi rajztanfolyam megszüntetése után
1897. az orsz. mintarajziskola alakrajzi tanszékére nevezték
ki, melyen 1906-~~1913~~ig, nyugalomba vonulásáig, tanított. Gy.
legjobb mint illusztrátor keltett figyelmet. A Vasárnapi
Ujságnak 1872–84. rendes rajzolója volt s Vörösmarty, Petőfi,
Arany, Jókai, Vas Gereben, Gyulai Pál, Tompa Mihály, Mik-
száth és mások műveihez számos szövegrépet készített. Fa-
lun vége c. olajfestménye (és több rajza) a Szépm. Múzeum tulajd. Ma-
gyar és cigány élet-, továbbá tájképeivel gyakran vett részt
a fővárosi kiállításokon. ~~Az 1896-ban~~ Számos arcképet
festett, melyek közül említésreméltók Kiss Áron ref. püspök,
Rudnay Béla v. főispán (Selmecbánya tulajd.), Nyiry Sándor
honvédelmi miniszter (honvédelmi minisztériumi tulajd.) képmásai.
Az 1896. bpesti és 1900. párisi kiállításokon két bronz és egy ezüst
érmet, nyugalomba vonulásakor kir. tanácsosi címet kapott.
(Kacziány Ö., Művészet 1911. 261. l., Várdai Sz., Képzőművész. főisk. évk. Bp 1911. 35. l.)

Paris II. 169.

19 IX.6) V.7.

Gyulai László festő * 1843 Békésgyulán † 1911 Budapesten.

Nagyváradon ~~végezte~~ járta a középiskolát; 1865–67. a bécsi akadémián (Geiger, Engerth, Wurzinger) és 1867–69. a münchení akadémián (Wagner) tanult. Akadémiai tanulmányait Munkácsy Mihállyal együtt végezte, kinek lakótársa is volt. 1869. hazatérve Békés- és Aradmegyében népéleti és tájkép tanulmányokat végzett és több arcképmegrendelésnek tett eleget. 1870–2. a nürnbergi iparművészeti iskolán Raup, Freling és Jäger tanárok osztályait látogatta. 1873. ismét Münchenben képezte magát, hol ekkor már saját műterme volt, melyben műkereskedőknek magyar életképeket festett. 1874. a selmecbányai iskolák rajztanári állását vállalta; 1877. szerezte meg a rajztanári oklevelet. 1878. az újvidéki főgimnáziumhoz, 1880. a budapesti I. ker. áll. polgári iskolai tanítóképzőhöz helyezték át. Ez utóbbi fejlesztése céljából Ausztriába és Németországba tanulmányutra küldték, melynek eredményéről terjedelmes emlékiratban tett jelentést a közokt. minisztériumnak. Gy. létesítette a

49

Poldi-Pezzoli Museum, Milano

II. 168.

2157. Gyulai László.

Sz. Békés-Gyulán 1843 szeptember 6-án.

Falu vége.

A sík vidék előterét víz foglalja el, melynek partján jobbról három beszélgető alak képez csoportot, míg a háttérbeli falu végén nádfedeles házak vannak közelökben fákkal. Az égbolt könnyen felhőzött. Jelzése alól jobbra: »*GyvlAi L.*«.

Fa, méretei 26·5 : 50 cm.— Lelt. sz. 2157. — Értéke 600 K. — Perlaky Kálmán hagyománya 1901 július 1-én (350–902).

Kifüggesztésére vonatkozó adatok a Szépművészeti Múzeumban. 1906: XVI. 26. — 1907: XVI. 26. — 1908: XVI. 26. 1910: XVI. 26.

III

297 (2157)
616 (199).

Kstverein Gyula 297

Hagy

Hagy. 1901.
Perlaky

Gyulay László, festő; szül. 1843 szeptember 6-án Békés-gyulán, megh. 1911 május 7-én Budapesten.

Tanulmányait a bécsi, nürnbergi, majd a müncheni akadémián (1868) végezte. Mesterei Geiger, Engerth, Wurzinger /Bécs/, Raup, Kreling, Jäger /Nürnberg/ és Wagner Sándor/München/ voltak. Münchenben 1873-ban saját műterme volt, ~~Ez évben~~ ahol berlini és müncheni műárusok megbizásából a magyar népélet különféle mozzanatait festette. Még ez évben Bécsen át visszatért hazájába ~~Műveit szivesen vették s a müncheni Kunstvereinben kiállitott képeit a kritika elismerően emlitette fel.~~ s mint keresett arcrépfestő közel egy évet Aradon töltött el. 1874-ben a selmeczbányai kir.gymnasiumhoz rajztanárrá nevezték ki, majd 1878-ban Ujvidékre, ~~két év mulva~~ 1880-ban pedig a budapesti I.ker.áll.paedagogiumhoz helyezték át. ~~Két czikluson át mint az orsz.rajztanárvizsgáló bizottság tagja működött. 1882-ben a közoktatásügyi kormány a művészeti oktatás behatóbb tanulmányozása czéljából Németországba küldte ki.~~ 1897-~~ben~~ 1906 az Orsz.mintarajziskola és rajztanárképző ben az alakrajz~~i tanszékét nyerte el, a melytől 1906-ban megválván, a művészeti oktatás terén~~ tanára volt 32 évi működése alatt szerzett érdemeiért a király kitüntet~~ése~~te. Egyéb kitüntetései: két bronz és egy ezüst érem, a melyeket a budapesti /1896/ illetőleg a párisi ~~/1902/~~ kiállitáson nyert. (1906-tól találáig csendes visszavonultságban Budán élt.) Gy. főleg mint illusztrátor keltett figyelmet, s tanárkodásának ideje alatt

nemcsak a hazai és külföldi képeslapok számára, hanem egyes magyar írók műveinek illusztrált kiadásához is számos rajzot készitett. Illusztrálta Jókai, Mikszáth, Vas Gereben, P. Szathmáry Károly elbeszélő műveit, Vörösmarty Zalán futását, Arany János dalait, s ezenkivül Arany, Petőfi, Gyulai Pál, Szász Károly, Tompa Mihály és mások költeményeihez készitett rajzokat. A Vasárnapi Ujságnak hosszabb időn át /1872-1884-ig/ rendes rajzolója volt. Tanári működése mellett önálló műveivel is rendszerint felkereste a Képzőművészeti Társulat és a Nemzeti Szalon kiállitásait.

Müncheni tartozkodása alatt (1873) festett jelentékenyebb művei: Csárda előtt, megvette a müncheni Kunstverein; Sátoros czigányok, Javas asszony, Oláh czigányok, Czigány szerenád, Kezdet és vég, valamennyi amerikai vevőkre talált a berlini Konrath és Wauberli műkereskedők utján; Ajtatoskodás (magántulajdon); Fáradt vadász (megvette a Képzőművészeti Társulat) és nehány fejstudium (1868-72).

~~Budapesti tartozkodása alatt /1880-1908/ készült nevezetesebb festményei: Falu vége, a Szépművészeti Museum tulajdona, Budapest, Száraz malom, Szögyény Marich László.~~

Rajzolat készitett továbbá a Magyarország és a Nagyvilág, Hazánk s a Külföld, Képes Családi Lapok, Magyar Ifjuság és Ország-Világ cr. Képes lapok számara.

1874-ben festette Czigányleányát, Petőfi István és neje, Szénásy Károly, dr. Kovács István és neje, Tamássy Adolf, a Fehér-, Szontagh- és Márki-családok tagjainak arcképeit, Oláh czigány, magyar czigány cz. képét, 1875-ben Farbaky Istvánné és fia, 1876-ban Deák Ferenc, 1877-78-ban felesége, továbbá lovag Berks és neje, 1879-ben Paulik arcképét.

Budapesti tartózkodása alatt készült jelentékenyebb festményei: Falu vége (a Szépművészeti Múzeum tulajdona) Temetőben, Csárda előtt (1882), Száraz malom (1883), Kertek alatt, Esti hangulat, Egy ital bor, Alkonyatkor (1884), Betlehemesek, Alföldi hangulat, Falusi muzsikusok, Holdvilágos este, Vihar előtt, Körösparti tájrészlet, Aratólányok, Vetés között (1885), Száraz malom előtt, Czigánytábor, Kiss Áron püspök arcképe, Felesége és fiai arcképe, Fábry Margit, Kratochvill Róza és Gyula arcképe (1886–1890), A négy évszak (plafond-freskó), Tájkép, I. Ferenc József király arcképe (az ujvidéki főgimnázium tulajdona), Kukoricza-csősz, Naplemente, I. Ferenc József király arcképe (Ujvidék sz. kir. város tulajdona), a nagypeiteki ref. társaságnak adományozott festmény, Fáta és a purdé, Gondócs Benedek, Deák Ferenc, I. Napoleon, dr. Ihray Ferenc arcképei, Családi arcképcsoport, Alföldi halász, A tanya körül, Körös partján, Dülő út, Körös alja, Rosszerdei tanya (1891–1895), I. Ferenc József király arcképe (Békésgyula) Rudnay Béla v. főispán arcképe (Selmecbánya szab. kir. város tulajdona), Ocsovszky Vilmos arcképe (Selmecbánya város tulajdona), Heinz Ádámné, Csopey Lászlóné, Király Pálné Preisinger György

Gyulay László 4

arczképei, Körőspart, Alföldi táj, Tanyai ház, Gémes kút (1896–1900), Csókás Gusztáv és neje arczképe, Fiú-arczkép, Búzaföldön, Körös mentén, Faluvégi ház (1901–1905), Bihar Ferenczné, Nyiry Sándor (a m. kir. honvédelmi miniszterium tulajdona), Bihar Elemérné, Kiss Áron paed. igazgató, Erkel János, Szénásy József, Bodrogi Lajos arczképei, Mulató czigánylányok, Csabai út (1906–1911. Ezeken kívül számos virágcsendéletet, tanulmányt és vázlatot festett olajban. Aquarelljei közül említésreméltók: Etetés, Szélaknai kepu (Selmeczbánya), Természet-tanulmány, Gyulai temető, Körösi halász, Vizparti ház, Kamrasarok, Rosszerdei tanya, Szénaboglyák, Pusztai alkonyat, Libapásztor, Majorház, Lugas, Kanászgyerek, gr. Almássy várrészlet (Békésgyula), Csutorás Gyurka, Gyulai sorompó, Paraszt konyha, Vártornácz, Várudvar, Kastély Csákón és Várbástya.

105. Gyulai László, betlehemjárás.

1885. ooo. kiáll. Eat

Gyulai László

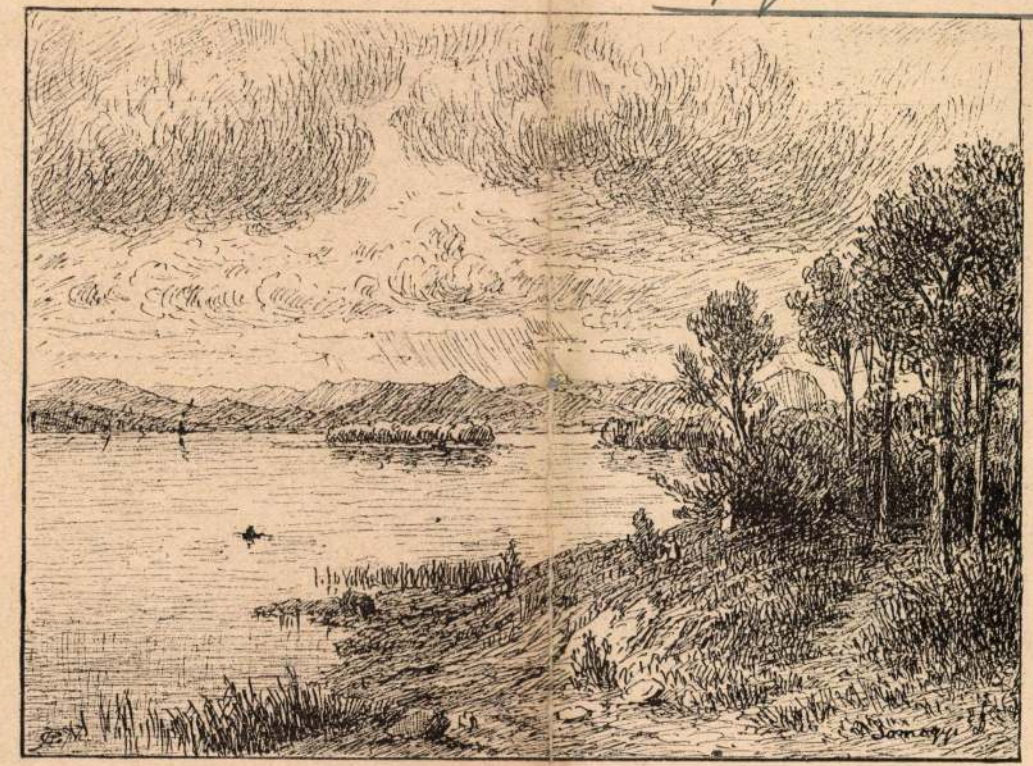

331. SOMOGYI DÁNIEL. A STAHREMBERGI TÓ FELDAFING MELLETT.

Gyulay László

Hún és magyar mondák.

A magyar ifjusággal közli Gaal Mózes. Gyulay László rajzaival. Gazdagon illusztrált kiadás. Ára diszkötésben 6 K. — Gaal Mózes, a magyar ifjuság kedvelt elbeszélője legujabb művében azokat a mondákat irta meg, melyek

a régi krónikákban csak töredékek gyanánt maradtak meg. Az avatag irásokban levő száraz krónikákat uj köntösbe öltöztette, színessé, költői szárnyalásuvá tette. Helyesen mondja, hogy e mondák avarján ritkán akadni virágra, hisz avatatlan kezek mind letépték s az irás közben mondavirágunk minden szirma, illata elveszett. A töredékeket igazságos kézzel és becsületes hüséggel összerakosgatni, ábrázatának ifju bájt adni, de ügyelni, hogy ezenközben régi zománczát se veszitse: ez volt a szerzőnek nehéz czélja. És a ki ezeket a mondákat elolvassa, tanuságot tehet róla, hogy az iró czélját elérte. A Hún és Magyar Mondák felnőtteknek és az ifjuságnak egyaránt valók. Régies, színes, magyaros elbeszélői hang üti meg fülünket a kötet minden lapján és az egész a régiség naivitásának közvetlenségével hat reánk. Kezdve Hunor és Magyartól Csaba királyfiig, a Gaal Mózes

Vas. Ujs. 1900. 843 1

bájos, vonzó elbeszélésekké válnak összes hún mondáink és nem csekélyebb irói virtuozitással, a fajszeretet rajongásával és hatalmas nevelői hatással irta meg Szent Istvánig a magyar mondákat is. Még értékesebbé teszik a könyvet Gyulay László-nak rajzai. Gaal Mózes nyelve erős tősgyökeres magyar nyelv, rajta van a krónikák nyelvének ódon zománcza, csupa merő zene, mely a népies époszok naiv hangját jutatja eszünkbe.

(Egyetértés, 1900 márcz. 1.)

GYAR
OMDA

27. hét

2 Vasárnap	
3 Hétfő	
4 Kedd	
5 Szerda	
6 Csütörtök	
7 Péntek	
8 Szombat	

Gyulai László

1.

Végvári Szolnoki

20.66.l.

1852-1952

1952

Dec. 13, 1948.

III.

What do you do in the morning?

In the morning I (do) get up, I wash my body, comb ~~the~~ my hair and put on my clothes.

What do you wash in the bathroom?

I wash in the bathroom my body, my arms and my head.

What do we brush and comb?

egyik ellenzéki lap Rosetti halála alkalmával irott czikkének végzetét: «Rosetti halálával az egész szabadelvü párt megsemmisült». Ez azonban nem áll; mert ha állana, ugy Rosetti igen kevés eredményt ért volna el egész életében oly erélyesen folytatott munkájával. De Rosetti jól gondoskodott arról, hogy legyen, a ki örökségét átvegye; mert ebben a pártban vannak eszes, erélyes, tudós természetü férfiak, kik a vezérük által hordozott zászlót elhanyatlani nem engedik, hanem tovább vezetik abban az irányban, mely a román nemzetre üdvösnek bizonyult.

Rosetti idealista volt, soha nem birta magát a miniszteri széken sokáig tartani, mert eszméit, egyszer elhatározott akaratát sokszor szenvedélyes modorban akarta másokra erőszakolni. E tekintetben nagyobb sikert tudott fölmutatni nála Bratianu, ki ugyanazokat az elveket mindig keresztülvitte a körülményekhez alkalmazkodásával s ha párhuzamot kellene vonnunk Románia e két kiváló fia közt, azt kellene mondanunk, hogy Rosetti eszmékben gazdagabb, de Bratianu a végrehajtás körül sokkal ügyesebb államférfia volt az átalakulás korszakának.

Az ő munkájuk volt Oláhország és Moldova egyesitése Kuza fejedelem alatt; az ő munkájuk Kuza megbuktatása; midőn látták, hogy a fejedelem hatalmi prapotentiára törekszik, a mit Rosetti diktaturára törekvésnek nevezett; — az ő munkájuk a román hadaknak Bulgáriába bemenetele az oroszok segitségére, csak hogy mig Rosetti már a háboru előtt vitatta a közös akczió szükségét, Bratianu azt csak feltételesen engedte meg; — az ő munkájuk a Hohenzollern család egy ágának a román trónra, utóbb Romániának királyságra emelése; — szóval az ő munkájuk, — melyből Rosettinek oroszlánrész jut — Romániának egész ujjászületése.

Rosetti tiszta honfiui erényekkel ékeskedő, önzéstelen jellem vala. Vagyona nem maradt. Minden jövedelme csak lankadatlan munkásságának dija volt, melyet, nagy családdal levén megáldva, föl is emésztett. Szép végrendelete legendaszerüvé teszi e férfiut a román nép előtt, és sok idő fog elmulni, mig ismét akad egy ily minden tekintetben tiszta jellemü férfiu, a ki Románia közügyeire oly befolyást birna gyakorolni, a minőt Rosetti gyakorolt.

Mult évben elveszté nagyreményü legidősb fiát, Mircsát, s ez mélyen leverte az addig törhetetlennek vélt férfiut. Mig azelőtt a kamara üléséből gyalog haza ballagva, vidoran beszélgetett barátaival s otthon a legszeretetreméltóbb házastárs és apa volt: ettől kezdve búsan, leverve tette meg esti sétáját s otthon is komorabbá, zárkozóttá vált. Ehhez járult még, hogy az utóbbi időben pártjának nagy része egy kamarai ülésen leszavazta és cserben hagyta, s ugy tetszett neki, mintha ezzel 40 évi munkájának gyümölcse hullott volna porba. Leszállt az elnöki székről, leköszönt, és ott hagyta azokat gazdának, kiknek addig ő volt lelki éltetőjök, vezérök.

«Még egyszer kifejezem csodálattal határos érzelmeimet, szeretetemet és elösmerésemet kedves nőm iránt és kérem gyermekeimmel együtt, hogy teljesitse végkivánságomat. Temetésem legyen szertartás nélkül. Egy világi pap, ugy mint Mircsánál; egy halottas kocsi két lóval; nem kell gyász sem a kamarában, sem a kapun, sem a lovakon. Nem kell meghivó, csak egy egyszerü hirlapi jelentés. Semmi paradé, semmi csendőr, — mert legyen meggyőződve a rendőrség, hogy a nép tudja, mi az illendőség zsandár nélkül is».

Igy szól végrendelete. De mégis, a mint elhunytának lesujtó hire elterjedett: a boltok bezárultak, gyász-lobogók ezerei hirdeték a nemzet gyászát, s a nép ezereitől kisérve indult a gyászmenet a Serban Voda temetőbe, hol örök nyugalomra tették az ősz hazafi tetemeit. — *R. l.*

EGY ENCYCLOPEDIA MEGALKOTÁSA.

Sokat iró korunkban, midőn még a legegyszerübb szaktudomány művelője sem képes a szakjához tartozó müveket átolvasni vagy épen tanulmányozni, mindinkább nélkülözhetlenné, sőt valódi házi baráttá lettek az encyclopediák, konversationslexiconok, közhasznu ismeretek tárai, orbis pictusok avagy más efféle néven nevezett gyüjteményes munkák, melyekben mindenki röviden, de kellő alapossággal irt tájékoztatást talál mindenféle dologról, a mire akár a közéletben, akár a tudományos kutatások közben szüksége van. Minél inkább kifejlődnek azonban az ismeretek a tudományok egyes ágaiban, annál nehezebb feladat egy ily jó encyclopediát késziteni s ezért talán nem lesz felesleges, ha olvasóinkat megismertetjük egy ily «irodalmi műhely» benső berendezésével és vezetésével.

Például a hires lipcsei czég, Brockhaus irodáját választjuk, hol már közel egy század óta folytonosan készitenek ily encyclopediákat, melyekből a világ minden részében s igy hazánkban is sok példány található. Az első ily nemü mű 1810-ben jelent meg hat kötetben, ma már a tizenharmadik kiadás van sajtó alatt 16 óriási kötetben.

Brockhaus Frigyes Arnold, a jelenlegi tulajdonos nagyatyja (mellékesen mondva, a mai Brockhaus a mi jó öreg Weisz Bernát Ferenczünknek, a magyar iskolai takarékpénztárak alapitójának veje) 1808-ban jött Lipcsébe Amsterdamból. Lipcsében a Leupold-czég már 1796-ban meginditott egy konversations-lexikon vállalatot, azonban e művet pártolás hiánya miatt nem fejezhette be. Brockhaus, felismerve a vállalat nagy fontosságát, megszerezte annak kiadási jogát, az egészet befejezte, de rögtön uj kiadást is rendezett tökéletesebb alakban, mely lényegileg a mai gyüjteményes vállalatok mintája is.

Magától érthető, hogy encyclopediát, melyben minden elképzelhető tárgyról több ezer czikk van, egy ember nem irhat. A Brockhaus-czég dicsősége, hogy e czélra a legtekintélyesebb szakembereket tudta maga körül egyesiteni. De az egyes czikkek megbirálása s összeállitása még nagyobb munka s ezt Brockhaus irodájában dr. Stockmann végzi évtizedek óta három segéddel. Stockmann már öreg ur, de rendkivül tevékeny ember. Már két teljes kiadást szerkesztett a hozzájok tartozó pótkötetekkel s oly pontossággal, mely minden szakértő bámulatát képes volna felkelteni. Minden egyes czikket itt rendelnek és sürgetnek meg, a beérkezett czikkeket gondosan megbirálják s szabályszerüleg megröviditik. E megrövidités a legnehezebb munka. A dolgozó-társak ugyanis oly kiváló szakemberek, hogy közleményeik tárgyi hűségében meg lehet bizni, azonban csaknem mindenik a legfontosabbnak tartja tárgyát s hajlandó sokkal több tért venni igénybe, mint a mennyi a szükséghez képest kijelöltetett. A lexikonnál továbbá vigyázni kell, hogy vallásos vagy politikai pártszinezete ne legyen. A szerkesztőnek mind e miatt igen sok baja s összeütközése van érzékeny tudósokkal. Stockmann levelei közt többek közt van a hires Humboldt Sándornak egy haragos levele is, ki sehogy sem tudott belenyugodni abba, hogy 16 nyomtatott lapra terjedő életrajzát négy lapra röviditsék meg s csak ugy békitették ki, hogy egyik pótfüzetben az egész életrajzot kiadták. Sok szerző pénzbirsággal, sajtóperrel is fenyegetőzik a miatt, hogy valamely czikkét megröviditik avagy egyik-másik kifejezését megváltoztatják.

Brockhaus lipcsei üzlete két egymás mögött fekvő hatalmas háznégyszögből áll, a hol naponkint, sőt részben éjjel is, több mint hatszáz ember foglalkozik; kő- és könyvnyomda, betüöntés, galvanoplastika, rajzok, térképek előállitása, könyvkötés, réz- s fametszet s könyvkereskedés képezik a fő üzlet-ágakat. A szedők óriási termében vasuti sin is közlekedik s e teremben legalább huszféle nyelven szednek és nyomatnak. A főmunka azonban a lexikon. Egy lap két hasábos, mindeniken hatvankilencz sor. Külön betüket öntöttek a mű számára tisztán oly czélból, hogy ez által is minél több tért nyerjenek. Egy ily óriási munkánál ugyanis, ha egy hasábra csak egy sorral több jutna is, ez az egész műnél 10 ivet, avagy egy félkötetet tenne. Gondosan kell tehát őrködni, hogy az egyes czimek végénél lehetőleg félsornyi üres helyek se forduljanak elő s minden lehetőt röviditsenek. Ez okból minden szedést nem kevesebbszer, mint tizenegy izben javitanak ki és pedig 9—9 ember, ugy, hogy sajtóhiba lehetőleg ne forduljon elő.

A kiszedett és kijavitott dolgozatot rögtön stereotypirozzák s a gépek számára elkészitik. Brockhaus üzletében a gépteremben 26 gép működik folytonosan, melyek mindegyike a szakszerü találmányok s javitások egy-egy mozzanatát jelzi. A legnagyobb forgó gép egyszerre már öt, mindkét oldalt lenyomott ivet képes lehető csinnal és zaj nélkül előállitani.

A lexikon ujabb kiadásaiban azonban térképek, szines rajzok, fametszetek s más a szöveget megvilágitó műtárgyak nagy számmal fordulnak elő. E művészi részt külön osztály késziti Siegfried nevü vezetővel élén. Ő ügyel föl a művészekre, a könyomatokra, a galvanoplastikára s más műhelyekre. A rajz és nyomás elkészülvén, az egyes ivek hatalmas hydraulikus simitó sajtókba tétetnek, hogy annál csinosabban jelenjenek meg.

Mielőtt azonban valamely füzet vagy kötet a könyvkötő-műhelybe menne, a szerkesztők még egyszer átvizsgálják azt. Különös szabályok állanak fenn e tekintetben. Egyetlen egy kötetnek sem szabad például latin szóval vagy egy más szóra hivatkozással végződni. Pár évvel ezelőtt véletlenségből megtörtént, hogy egyik kötet utolsó szava «Ekel» volt. Ez magában véve jelentéktelen dolog, habár a szó nem valami szép, de kisült, hogy egy ugyanakkor megjelenő versenyző vállalat hasonló kötetet «Eleganz» szóval kezdett. A szerkesztőség félve, hogy ebből szatirikus fegyvert készitenek, nagy költséggel gondoskodott, hogy az illető kötet végére más szó jusson.

Ha megtörtént az utolsó revizió, az ivek és rajzok a könyvkötő-műhelybe kerülnek, hol százhuszonkilencz ember foglalkozik. Számos gép segitségével hajtogatnak, körülvágják a füzeteket, a fedelet elkészitik, összenyomják, megaranyozzák, egyszóval a műnek alakot adnak, hogy a határozott időre megjelenhessen. Egyetlen napig sem szabad késni, mivel a meghatározott napon egész sereg teherkocsi jelenik meg az épület előtt, hogy a több száz kéz által készitett művet a közönség közé kivigyék. Meg kell jegyeznünk e mellett, hogy a lexikonból egyszerre jelenik meg a német és hollandi kiadás.

AZ ORSZÁGOS KIÁLLITÁSRÓL.

A trónörökös ajándéka a király születése napjára. A trónörökös királyunknak közelgő születése napján a magyar országos kiállitásról származó ajándékot szándékozik átnyujtani, a miért is gróf Zichy Jenőhöz fordult, hogy alkalmas tárgyat vegyen a kiállitáson. Zichy gróf a kiállitási műcsarnokból *Bihari* Sándor fiatal festőművészünk «*Kereszt-tűzben*» czimű szép genre képét vette meg e czélra, mely legközelebb az igazgatóság engedélyével rendeltetése helyére fog szállittatni.

József főherczeg a héten majd mindenik napon több órát időzött a kiállitáson, részletesen megszemlélve az egyes pavillonokat.

A kiállitás látogatása a szeles és kellemetlen időben nagyon apadt. Julius 27-én 3000 körül volt a napi látogatók száma. Vidékiek átalában kevesen időztek az utóbbi napokban Budapesten. Csak a tanitók jöttek nagyobb számmal. Augusztusban, az aratás teljes bevégzésével, minden valószinüség szerint megint nagy élénkség támad. E hó 10-én jönnek a *párisi* vendégek, 15—20 közt a csehországi *csaszlaui* gazdasági egyesület; aztán a rendes évi fővárosi kirándulók az ország minden részéből szent István napra; később pedig *Lembergből* és *Krakóból* vagy kétezeren, ugyanily számmal készülnek *Münchenből* is.

Franczia irók és művészek Budapesten. Augusztus elején jönnek Párisból Budapestre a franczia vendégek. Eddig a következők igérték meg eljövetelüket: *Lesseps* Ferdinand, a szuezi csatorna nagynevü létesitője, s ama bizottság elnöke, mely Párisban a magyar látogatókat fogadta; *Ulbach* regényiró, a nemzetközi irodalmi társaság elnöke, ki Jókaitól több regényt forditott le, *Delibes*, *Massenet* zeneszerzők, kiktől nálunk is játszanak operákat, s kik már jártak Budapesten, valamint *Gouzien*, ki szintén az Arrogante-ünnepélykor időzött Budapesten; *Lermina* regényiró, az irodalmi társaság titkára, *Ebling* másodtitkár, Louis *Ratisbonne* szenátor, Dante-forditó; Alphonse *Pages* tanár, *Badin* a «Nouvelle Revue» segédszerkesztője, *Daubrée* akadémikus, Ábrahám *Dreyfuss* vigjátékiró, *E. Yung* a «Revue politique et littéraire» főszerkesztője, Tony Robert *Fleury* festő, a művészeti társulat alelnöke, *Lichtenstein* alezredes, Grévy hadsegéde, Emile *Blavet* az opera vezértitkára, *Escalier* épitész, *Pozzi* orvos, *Hengel* zenekiadó, Paul *Ollendorf* műbiráló, a

a szépművészetek miniszteriumának titkára, Georges *Clairin*, Gaston *Berardi* az «Indépendance Belge» szerkesztője; Félicien *Rops* festő, *Lockroy*, Hugo Viktor fia özvegyének férje és *Hugo* Georges, a nagy költő unokája, *Naquet* szenátor, *Lévy* zeneműkiadó, *Bernard* a köztársaság elnökének unokaöcscse, *Durand*, Ulbach veje.

Könyv a kiállításról. Mint emlitettük, a kiállitás országos bizottsága *Keleti* Károlyt, az orsz. statisztikai hivatal elnökét bizta meg a kiállitásról készitendő nagy monografia szerkesztésével. E mű feladata lesz, hogy kiindulva az ország jelen közgazdasági és miveltségi állapotából, állapitsa meg a haladást, melyet Magyarország az 1873-iki bécsi, az 1878-iki párisi nemzetközi s az ez időtől fogva az ország több vidékein rendezett országos ugyan, de mégis inkább helyi érdekü kiállitások óta tett; továbbá hivatva lesz e mű, hogy megismertesse az 1885-iki kiállitás eredményeit az őstermelés, az ipar, művészet, tudomány, népnevelés, közegészségügy, sőt ezzel kapcsolatosan még a közigazgatás és államháztartás terén is; emelje ki az egyes kiállitóknak nem annyira csak tárgyait, mint inkább az általuk képviselt termelés irányát, mennyiségét s az ország közviszonyaira vonatkozó fontosságát; tüntesse ki a hiányokat, terjeszsze ki tanulmányozását a külföld hasonló viszonyaival való összehasonlitásra. A mű egyes szakaszainak megirásával az egyes kiállitási csoportok legjelesebb szakférfiai bizatnak meg; a főszerkesztő Keleti Károly pedig az átalános áttekintést és végkövetkeztetést irja meg. Keleti mellett egy szerkesztői bizottság fog müködni, az egyes részek megirására hivatott szakférfiakból.

A milliomodik látogató. Az országos kiállitási bizottság elhatározta, hogy a milliomodik látogatót értékes ajándékkal fogja meglepni. Azon a napon, a mikor a látogatók száma már oly nagy lesz, hogy bizton lehet következtetni a milliomodik eljövetelére, a főkaput kivéve, a kiállitás összes kapuit bezárják, a főkapunál pedig háromtagu bizottság fogja titokban számlálni a bejövőket. Mikor azután belép az, a kire lesnek, a mitsem sejtőnek tudtára fogják adni, hogy őt illeti meg a bizottság ajándéka, 100 db kiállitási sorsjegy. Jelenleg körülbelül 860,000 jegy van már eladva és igy a milliomodik jegy valószinüleg aug. hó 10. és 20-ika között fog kiadatni.

Szaid pasa, a török nagyvezir augusztus végén vagy szeptember elején meglátogatja a kiállitást.

A vidéki tanitók tömegesen látogatják a kiállitást s a fővárost. A szilágy-solymóvidéki tanitók, kik öt napig voltak a fővárosban, már eltávoztak. A csongrádmegyei tanitók pedig augusztus 2-án érkeznek az országos kiállitás megtekintésére, egy hétig fognak itt maradni. Itt voltak a mult héten a kolozsvári tanitók, számra mintegy 30-an. A fogadóbizottságnál még több erdélyi testület és község jelentette be érkezését. A tanitók fogadó és kalauzoló bizottsága pedig minden lehetőt elkövet, hogy csekély költséggel kellemes napokat szerezzenek a látogató kartársaknak.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

A «Budapesti Szemle» augusztusi kötete is a jeles vállalat szokott tartalomgazdagságával bir. Első közleménye «Egy olasz kalandor a mult században», Huszár Imrétől, ki gróf Gonani József életrajzával ismertet meg egy franczia könyv után. Gorani élete valóságos regény, ki mint osztrák tiszt vett részt a hétéves háboruban, megfordult Európa számos udvarainál, jó barátságban élt Voltaire-rel, Mirabeauval; Bécsben Mária Terézia figyelmét és magára vonta eszével, Katalin czárnő pedig egyenesen konstantinápolyi császárnak szemelte ki arra az esetre, ha a törököt kiüzheti onnan. Hunfalvy Pál folytatja polemikus czikkét Xenopol román tanár ellen «A rumun történetirásról,» számos nagyérdekü adatot sorolva föl a románok erdélyi letelepedésére. Simonyi Jenő befejezi «A francziák Hátsó-Indiában» czimü czikkét, mely a tonkingi és anami viszály alkalmából tájékoztat. A szépirodalmi részt Pálffy Albert «Ne hallja hirét az anyjának» czimü regényének folytatása és Radó Antalnak négy olasz költőből (Felicaja, Alfieri, Stecchetti és Monti) adott sikerült forditása képviseli. Heltai Ferencz pedig nagyobb közleményt kezd meg «Az országos tárlat és tanulságai» czimen, rámutatva a fogyatkozásokra. — Egy névtelen közlés «Aristocratia Amerikában» czimmel Gaillardet ily czimü müve nyomán jellemzi az amerikai életet és közszellemet. Az «Értesitő»-ben két magyar és négy franczia könyv van ismertetve, u. m. Petz Gedeon «Magyar hun-mondá»-ja, e tudományos becscsel biró dolgozat; «A szegedi zsidók 1785-től 1885-ig», Lőw Immanuel és Kulinyi Zsigmond könyve; Martha tanár «La delicatesse dans l'art»-ja, mely a művészet gyöngéd szépségeit tárgyalja, szemben a nyers naturalizmussal; stb. A «Budapesti Szemle» előfizetési ára egész évre 12 frt, félévre 6 frt.

Vas Gereben összes munkáit Mehner Vilmos adja ki diszes füzetekben, és illusztrációkkal. Száznál több kép lesz e munkában, Gyulay Lászlótól. Az első füzetek már nemsokára elhagyják a sajtót.

Grant emlékiratai. Eddigelé már kétszázezer példányt rendeltek meg Grantnak sajtó alatt levő emlékirataiból. A munka előszava julius első napjáról van keltezve. Grant igy ir:

«Ember tervez, Isten végez. Az emberi életnek csakis nagyon kevés fontos eseménye van, a mely kizárólag saját egyéniségéből származik. Bár barátaim sokszor unszoltak arra, hogy emlékirataimat papirra tegyem, — soká abban a határozatban voltam, hogy semmit sem irok a nyilvánosság számára. Hatvankét éves koromban egy baleset következtében olyan sérülést szenvedtem, mely a házhoz szegezett, bár teljesen egészségesnek éreztem magamat. E körülmény a tanulmányt kellemes szórakozássá tette előttem, nem sokára pedig üzletem egyik részesének gazsága miatt sulyos anyagi veszteség ért. Ebben az időben keresett fel a «Centary Magazin» kiadóhivatala, azzal a kéréssel, hogy folyóirata számára néhány közleményt irjak. Hogy keresetmódhoz juthassak, elfogadtam az ajánlatot, mert ebben az időben kölcsönpénzből éldegéltem. Kellemesnek találtam a munkát és elhatároztam, hogy folytatom. Midőn a közönség számára készitettem elő művemet, az az őszinte ohaj vezetett, hogy lehetőleg tárgyilagos legyek, s kerüljem az igazságtalanságot mindenki irányában. Az első kötetet, valamint a második kötet első felét a nélkül irtam, hogy tudtam volna egészségem veszélyes állapotát. Később mind jobban közeledtem a halálhoz, s voltak hetek, midőn semmivel sem foglalkozhattam. Időközben javult állapotom, ugy hogy ismét dolgozhattam annyit, a mennyit nézetem szerint a munka megkövetelt. Azt hiszem, jobban kielégithettem volna a közönség várakozásait, ha több idő áll rendelkezésemre. Odatörekedtem, hogy legidősebb fiam segitségével minden felhozott tényt a jelentésekkel hitelesitsem. A kommentárok egyéni felfogásomat jelzik és azt mutatják, hogy miként fogtam fel az egyes eseményeket. E megjegyzések kiséretében adom át könyvemet a közönségnek, s kérem egyuttal annak jóakaratát».

Folyóiratok. A heraldikai és genealogiai társaság közlönye, a «*Turul*» legutóbbi számában dr. Réthy László azt a kérdést fejtegeti, hogy «Oláh eredetüek-e a Hunyadiak». Igenlőleg válaszol rá, de magyarázza egyszersmind, hogy a középkorban az oláh név voltaképen pásztorembert jelentett. Dr. Szendrey János «A Miskócz-nemzetségről» szóló czikkét folytatja, gróf Lázár Miklós, báró Nyáry Albert régibb családokról értekeznek, Tagányi Károly pedig az országos levéltárban őrzött vagy följegyzett nemesi oklevelek lajstromából a hatodik közleményt adja közre. Könyvismertetések, apróbb közlemények egészitik ki a tartalmas füzetet, melyben szines nyomásu családi czimert és pecsétrajzokat is találunk. — A «*Természettudományi Közlöny*» juliusi füzetében a számos kisebb közlemények mellett három nagyobb értekezés van. Ezek közt dr. Fodor Józsefnek a tud. akadémia nagygyülésén tartott érdekes felolvasásából «A hosszu életről» bő kivonat; továbbá az «Alföldi zsombék», dr. Borbás Vinczétől; «A tejsav a nép táplálékában», Petrovics Dömétől. — A «*Földtani Közlöny*» jun.-szeptemberi vastag füzetét nagy részben a földtani társulat legutóbbi közgyülésének tárgyai foglalják el; nevezetesen a földtani intézet jelentése 1884-ről; igazgatósági jelentés Böckh Jánostól; fölvételi jelentések Matyasovszky Jakabtól, Lóczy Lajostól, dr. Pethő Gyulától, dr. Koch Antaltól, Roth Lajostól, Halaváts Gyulától, dr. Schafarzik Ferenctől és Gesell Sándortól. — A *Magyar Philosophiai Szemle* juliusi számában dr. Buday József befejezi érdekes tanulmányát dr. Petőcz Mihály bölcseleti rendszeréről. Ezt követi Böhm Károly magvas fejtegetése «A formai logika reformjáról», különös tekintettel a magyar iskolákban használt logikai könyvekre. A harmadik nagyobb közlemény «Antonio Rosmini filozófiájának tendenciája.» Bokor József hosszabb kritika alá veszi Pulszky Agostnak «A jog- és állambölcsészet alaptanai» czimü művét.

Előfizetési felhivás. Szegedről Molnár György szinmüvész, a nemzeti szinház volt tagja, előfizetést hirdet «Lear király»-ról, «Othello»-ról és «Tartuffe»-ről irt tanulmányaira, egyenkint 50 kr, együtt 1 frt áron; a pénzek nevére küldendők (Széchenyi-tér 8. sz.) aug. 25-éig.

Az operaszinházban, melynek minden este nagy közönsége van, most magyar emberek vendégszerepelnek, *Ernst* Henrik, *Manheit* Jakab és *Bély* Hermin kisasszony. Bély k. a. a hamburgi szinház tagja, s a budapesti szini iskolában tanult. Képzett hangja van, s mint kolloratur énekesnő, a szerep énekrészeit jól kidolgozza. *Manheit* Jakab szintén az opera-iskola növendéke volt, vendégszerepelt is nálunk, s derék énekes vált belőle. Legtöbb rokonszenvvel azonban *Ernst* Henrik találkozik, operánk egykori primadonnájának, Kaiser-Ernstnek fia. Évek előtt Ernst Henrik is tagja volt operánknak, mint kezdő, de akkor bariton szerepeket énekelt, most pedig mint tenorista sok izléssel és kifejezéssel énekelt «Lohengrin»-ben és «Carmen»-ben.

A budai szinházak igazgatóságától októbertől kezdve Feleki Miklós visszalép. A szintársulat jelenleg a gyapju-utczai német szinházban is játszik, s ezen kivül a krisztinavárosi szinkörben; téli szállása pedig a várbeli szinház. A társulat lépéseket tett, hogy október 1-től kezdve a szinházak a további szerződési időre egy konzorcziumnak adassanak ki, melynek tagjai volnának Makó, Rónaszéki és a társulat több elsőrendü tagja. Ugy az állam, mint a főros részéről továbbra is számitanak arra a segélyre, a mit Feleki élvez.

KÖZINTÉZETEK ÉS EGYLETEK.

A régészeti közgyülésen aug. 3-án Pulszky Ferencz fog elnökölni. Ugyan ő vezeti azokat az értekezleteket is, melyeken a muzeumok és régészeti társulat közös érdekei fölött fognak tanácskozni. A tudományos előadásokat a kiállitás hangversenycsarnokában tartják. Egy nap Czobor Béla szolgál magyarázattal a kiállitott régiségekről. Az utolsó nap Ó-Budára is kirándulnak megnézni a kiásott római épületeket.

A közgyülés a kiállitás területén levő hangversenyteremben e hó 3-án reggel 10 órakor nyilik meg; előbb az ugyane terem első emeleti helyiségeiben levő anthropologiai kiállitást tekintik meg, Czobor Béla vezetése mellett. Az elnöki megnyitó beszédet *Pulszky* Ferencz tartja; azt követi a társulati küldöttségek bemutatására, majd pedig az értekezések, és pedig ifj. *Kubinyi* Miklós az árvamegyei régészeti emlékekről; *Wosinszky* Mór: kőkori telep Tolnagyében; *Lehóczky* Tivadar bemutatja beregmegyei bronzgyüjteményét; dr. *Lipp* Vilmos: a keszthelyvidéki leletekről; *Iványffy* Ede: avarkori maradványok Sopronmegye területén; dr. *Sötér* Ágost: a szentpéteri és nemesvölgyi temetőkről. 12 órakor társas ebéd a kiállitás területén levő Dreher-féle vendéglőben. Délután 3 órakor a tanszerpavillonban a Lanfranconi-féle gyüjtemény, azután a mezőgazdasági csarnokban a Herman Ottó-féle halászati eszközgyüjtemény megtekintése. Kedden, aug. 4-én reggel 8—9 óra közt a művészcsarnokban dr. Czobor Béla magyarázza a régiség-kiállitást. 9 órakor a hangverseny-teremben dr. *Rómer* F. Flóris elnöklete alatt ülés, melyen dr. *Ortvay* Tivadar: «Észrevételek a «zsarnok-gyilkosok» néven ismert ó-görög szoborcsoport felállitásához» czimü értekezést ad elő; *Téglás* Gábor: «a római bányászatról Erdélyben», dr. *Réthy* László: «Daczia nemzetiség viszonyairól a rómaiság idején», König Pál: «Mithras-emlékekről a dévai muzeumban.» 12 órakor társas ebéd. Délután 3 órakor a népipari gyüjtemény, a bosnyák pavillon, a horvát s a keleti kiállitás megtekintése. Szerdán, aug. 5-én reggel 8—9 óra közt a műcsarnokban a műemlékek orsz. bizottsága kiállitásának megtekintése. 9 órakor a hangverseny-teremben br. Nyáry Albert elnöklete alatt ülés következő értekezésekkel: Könyöki József: «Magyarország nyugoti határvárairól a középkorban;» dr. *Czobor* Béla a kiállitáson levő latin és görög szertartásu egyházi emlékekről; dr. *Szendrei* János: «Dürer Albrecht származásáról és művészetéről,» *Haan* Lajos: «A Dürer-féle magyarországi családról.» 12 órakor társas ebéd a kiállitás területén levő munkácsi csárdában. Délután 3 órakor dr. *Torma* Károly ó-budai ásatásaiból származó régiségek megtekintése a főváros pavillonjában. — Csütörtökön, aug. 6-án reggel 8 órakor találkozás a nemzeti muzeum régiségtárában; a gyüjtemények megtekintése *Pulszky* Ferencz és *Hampel* József kalauzolása mellett. 10 órakor a főrendiház termében Pulszky Ferencz elnöklete alatt értekezlet: 1. A régiségleletek állami kezeléséről, előadó Galamb István kir. járásbiró Zirczről. 2. Az országban létező muzeumok és régészeti társulatok közös érdekeiről, előadó Hampel József. 12 órakor diszebéd a Szikszay vendéglőben s végül délután 3 órakor kirándulás Ó-Budára a régészeti ásatások megtekintése végett.

Az erdélyi közmüvelődési egylet végrehajtó bizottsága lelkes felhivást küldött szét a hazai fürdők orvosaihoz, összesen 47 fürdőhelyre. Felhivta párt-

Gyulay Lauló

Lásd

Őriél

..... nevü munkás igazolta.

a művezető aláírása.

élyezem:

vagy helyettesének
áírása.

. — Endrényi Imre, Szeged.

Gyulay László

festő

szül 1843 –

+ 1911. V. 7.

ród

z

Krück. I. 435, l

Als G. im Jahre 1905 in Pension ging, wurde er mit dem Titel eines kön. Rates ausgezeichnet.

~~Sirkövek, ékori zsidó II. 99~~

1903 VII. 13.

Debreczen

A tiszántuli ev.-ref. tisztaszemélyek ~~Kiss Dron~~ püspökjuk. Utasítások az ~~1902~~ debreczeni ~~borskolai~~ kongolai és 1903 évi ~~könyvtár~~ segélyeinek a felhasználása tárgyában. – (352/903)

Gyulay László

MAGYAR MŰVESZET

1927. 237

Baross testvéri üdvözlettel hívé:

Budapest, 1933. junius 15.

Gyulai László

Művészet 1912

181

Sátoraljaújhelyi piarista rendház könyvtára VI·252.

Gyulai László

Tert.

Card

Univerzet, 912. 181.

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

Gyulay László

Művészet. 1911

261–265, 276

III.

13. Zsigmond király arcképe XV sz.

olajfestmény

Ismeretlen művész

XVII. sz.-ból 58/52

Gyulay László

írta

Kacziány Ödön: Gyulay László. Vasárnapi Ujság

1911. jun. 4.

(Művészet 1911. 276. l.)

Tk. 385

II
606

385. Ismeretlen festő.

A XIX. századból.

M. Somogyi János.

Mellig látható, kissé jobbra fordult, de szembe néz. Haja szürke, szemöldöke barna, szeme sárga, bajusza és szakálla leberetvált. Körülcsavart nyakkendője fehér, ingének fodra csipke, mellénye és prémes mentéje kék, zsinórzása arany.

Elefántcsont miniature, átmérői 7·5 : 6·2 cm. — Át. Képt. 337. — Gróf Wallis Gyuláné ajándéka 1884.

Gyula i László

Szód

Korosiány Ö dön. Gyulai László (1844–1911.) Vas. Ujs 1911. 23 4

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhely

Miután keresményemnek 191 ..... é

tésénél .....

jelenhetek, keresményemnek átvételére

nevü munkástársamat szóbelileg megbizt

Kelt ....., 191 .....

.....

tanu.

.....

tanu.

államformák kérdéscsoportjának törté … néleti anya-
rát, különös tekintettel a monarchia és … mpontjaira.
ód-
ány
net
gy-
ro-
né-
no-
ők-
its-
eg-

kir.
leni
tött
-ike
nyi
géd,

Gyulai László
festő

l. Scherer
II. 169. 1.

iskolai tanár, az Apponyi Kollégium I. éves tagja Szegedről (Schmidt Henrik professzor), néprajzi tanulmányokat folytatott, mint a berlini egyetem hallgatója A. Spamer és K. Hahn professzoroknál. Népdal- és összehasonlító népzenekutatásban W. Danckert és G. Frotscher professzoroknál dolgozott doktori értekezésén. A Staatliches Institut für Deutsche Musikforschung a népzenei kölcsönhatások tanulmányozására a szemeszterközi szünetben, márciusban gyüjtőkörútra küldte a somogy-baranyai magyar-német nyelvhatár falvaiba. Gyűjtésének zenei szempontból való teljes feldolgozását az anyag nagysága miatt még nem fejezte be. Erről a vidékről származó gyűjteménye darabjaiból tartott előadást a berlini egyetem Magyar Intézetében a magyar kanászok élő népdalköltészetéről. Külön tanulmányozta a berlini néprajzi és népzenei intézetek és múzeumok berendezését és anyagfeldolgozó és rendszerező eljárásmódjait. A Staatliches Institut für Deutsche Musikforschung Magyarországra vonatkozó teljes anyagát áttanulmányozta. Spamer prof. intézetében népdalgyüjteménye szövegi részének eredetmeghatározását végezte el. A Berlinben található anyag alapján kiegészítette a „Somogymegyei balladahősök életrajza" című készülő munkáját, továbbá kiegészítő adatokat gyüjtött Somogy megye népmozgalmi

Gyulai László

A Képzőművészeti Társulat tárlatain a Következő műveivel vett részt: 1876 (tused) A fáradt vadász, of

1878. júl. kiáll.: Pihenő vadász.

1884. őszi kiáll.: Tanyai kép, olajf.

1885. orsz. ált. kiáll.: Betlehemjárás, olajf., 350 frt. — Esti ájtatoskodás, olajf., 300 frt.

1886. őszi kiáll. II. sor.: Malom előtt, olajf. — Alkony, olajf.

1887. őszi kiáll. II. sor.: Egy ital bor, olajf., 200 frt.

1889 (Arad): Körös partján, of

KÉPES TÁBLÁK

Gyulai László

1843 – 1911.

188. Tájkép
olaj. 74 x 100

P 250.–

Almásy-Teleki X. 1942

Gyulai László

Műcsarnok

1927. magyar táj 477, 539

Betlehemesek

Alkonyatkor

~~1934 szept. okt. (N. Munkahét)~~

Ernst Mur. 1932 dec.

Szárazmalom, of

~~Uj Szalon 1934. dec.~~

Aukciók. Szt. György Cék. 1910. jun.

Falusi Tanya, of

Ernst. 1929 dec. 43. Parasztpár, of

~~Ars Csarn.~~

Alm. Tel. 1942. X.

Tájkép, of

Kanta-pataka VIII.172

Gyulai László rajzai ~~[illegible]~~

„Kutyakaparó" Petőfi Sándor hasonczimű költeményéhez, megjelent a Hazánk s a külföld 1868 év 648 lapján és ugyanott „Családi kép" czimű rajza is a ~~[illegible]~~ 809ik lapon. és „Honvéd előörsök" 1849 telén. 841 lapon

Munkácsi Mihály arczképe 1868 év 42. sz. 657. lapján

AZ ORSZÁGOS RÉGÉSZETI

VÁLASZTÁS ALÁ NEM ESŐ ÁLLA

1. *Budapesten* : Dr. Boncz Ödön, Dr. Cz László, Fraknói Vilmos, Dr. Hampel József, Ferencz, Radisics Jenö, Dr. Réthy László, Kálmán, gr Zichy Jenö, Dr Eber László.

2. *Vidéken*: Apponyi Sándor gróf Len Arthur hg. Szkiczó, Radvánszky Béla br. S

IDEIGLENES VÁLASZTMÁNY.

(*Most három évre ujra választandó.*)

1903, 1904, 1905-re.

a) *Budapesten:* Dedek Crescens Lajos, Dr. Gerecze Péter, Gohl Ödön, Huszka József, Halaváts Gyula, Kunvári Fülöp, Nagy Géza, Seemajer Vilibáld, Dr. Török Aurél, Vásárhelyi Géza, Varju Elemér, Dr. gr. Vigyázó Ferencz.

b) *Vidéken:* Bunyitay Vincze Nagyvárad, Csoma József Devecser, Darnay Kálmán Sümegh, Foltin János Eger, ifj. Kubinyi Miklós Árva-Váralja, Kandra Kabos Eger,

Magyarország és a Nagyvilág 1868 No 36. –
Hazánk s a Külföld 1868. No 41. –
Vasárnapi Ujság 1868 p 32, 1870 p 421, 1872 p. 660, 1874 p. 20, 1876 p. 772, 774, 1879 p. 414, 1880 p. 220, 1882 p. 328, 465, 1883 p. 810, 812, 1911 p. 464. –
Fővárosi Lapok 1873 p. 10, 11. –
Süddeutsche Presse ~~1873~~ 28. 7. 1873. –
Ország-Világ 1884 p. 795. –
Katalog Millenniums Ausstellung 1896. –
Pallas Lexikon VIII. 464. –
Művészet 1911 261–265, 276, 1912 181. –
Várdai Sz., Az orsz. magy. kir. mintarajziskola és rajztanárképző története, 1908. –

? ? Gyulai László vodalmi

Gyulay

Illusztráció. Az ecsedi várfokról levelet nyilazó magyar győz. Tuss.

Gulay László, festő

M.D.K.

Tájképeit emliti a cikkiró az Országos Kiállitás képző művészeti beszámolójában.

Budapester Ausstellungs-Zeitung, Bp.1885. XI.8.a.376.o.

M.D.K.

Gyulay László

Petöfi -illusztrációja a Hubay-albumban / 1880 /

Berkovits Ilona_ Zichy Mihály .. Bp. 1964. 203. l.

.

MDK

Gyulai László, festöm.

Körös alatt. Vevöje: Kéler Napoleon.

Nincs - Téli kiáll. 1897-98.

Vásárlások. - Mücsarnok. 1898. 54.l.

Magánosok vásárlása.

Gyulai László

Az Ernst-múzeum retrospektív kiállításán
szereplő művei.

EK. 1932. XII. 25.

Gyulai Lánló

Az Ernst-museum retrospektiv kiállításán
szereplők művei.

M. ~~1933~~. 1932. XII. 18.

Gyulai László (1844-1911)

festő és rajztanár, Székely Bertalan tanártársa. Székely véleménye: „nem figuralista. Ide dugta be a kormány. Jóindulatú, de maga mutatva nem korrigál.

Székely Bertalan válogatott művészeti írásai. (Vál. és bev.: Marsay László.) Bp. 1962. Képzőműv. Alap Kiadó. – 214 l., 32 t. (A művészettörténet forrásai) – 179. l., 211. l.

Gyulai László

Mintán Széhely Bertalan és Greguss János a Mintarajztanoda és rajztanárképezde megnövekedett számú növendéke miatt az alakrajz oktatását nem tudta elvátni, 1897-től Gyulai Lászlót is megbízták alakrajz tanításával.

Széhely Bertalan válogatott művészeti írásai. (Vál. és bev.: Maksay László.) Bp. 1962. Képzőmüv. Alap Kiadóv. – 214 l., 32 t. (A művészettörténet forrásai.) – 196. l.

Gyulai László MDK

Faluvége, olf.

Mücsarnok 1959 Az Alföld a festészetben

M.D.K.

Gyulai László

eredeti családi nevén Kratochvill, félévvel volt idősebb a Gyulán asztalos-inaskodó Munkácsy (Lieb) Mihálynák, akivel együtt tanult festeni Fischer Károly, műhelyében. A két fiu meleg barátsága révén, Munkácsy, elhanyagolt és szomorú családi körülményei mellett, a Kratochvill-éknél második otthonára lelt. Az akvarell, mely az 1961. ápr. 24.-máj 5.-én Gyulán megtartott Munkácsy két alkalmából került kiállításra, jelenleg ifj. dr. Márki-Zay Lajos Gyulai Lajos. /.

Dankó Imre: Gyulai László Munkácsy akvarellje

Művészettörténeti Értesitő, Bp. 1963. XII.évf.

1. sz. 55. old. 1-2. ábra 56-57. old.

. . . .

Dnnká Imre: Gyulai Lázsló Munkásay akvarelljei

. . . . . .

M.D.K.

Gyulai László

... tulajdonában van. Munkácsy 1 fiatal-
kora dacára megtört, öreges testtartás-
ban ábrázolja, kissé balra fordulva,
a korabeli mester legényes jellemző
pantallójában és kötényében, „mint
koravén, sok mindenen átment, elcsi-
gázott fiatalembert". Abból, hogy Munká-
csy még az asztalossággal nem szakitott,
de betkezében egy elnagyoltan megfestett
paletta látható, szerző a képet 1861-re datálja

Dankó Imre: Gyulai László Munkácsy akvarellje

Művészettörténeti Értesitő, Bp. 1963. XII.évf.

1. sz. 55. old. 1-2. ábra 56-57. old.

Dano Imre: Gyula László Munkácsy akvarelljei

Gyulai László MDK

Szatmáron a Városi Muzeum gondozásában rendezett helyi képzőművészek tárlatán kiállitott.

UTUNK, KOLOZSVÁR. 1958. dec. 11.

Gyulai László ötvös M.D.K.

XVIII. sz. Kolozsvár.

Szakáll Jánossal közösen készitett Urmutató a kolozsvári Szt. Mihály templomban

Lampis Antal: A képzőművészetek története 668.1

A Kultura Világa Kp. 1963.

M.D.K.

Gyulai László, Ötvös

és Szatiall János, a 18. századi erdélyi mesterek legrivábbjainak közös műve a kolozsvári Szt. Király templomban levő szentségtartó: 1759-ből.

Antal Kampis: Kunst in Ungarn,
Bp. 1966. Corvina

194. old.

GYULAI László ötvös

1756-1759 ben a ekoborsvári Szt. Mihály templom ürfelmutatóját Leszíti Szakál János ötvössel.

Herepei J.: A ~~ka~~ hársongárdi temető régi sírkövei. Bp. 1988. 111. p.

MDK

Gyulai László ötvösmester

Szépművészet 1941. 331.l.

Gyulai László

és szakáll János a 18. század
legnagyobb ötvöse Kolozsvárt.
Közösen hénitették 1759-ben a
kolozsvári szt. Mihály templom
úr mutatóját.

Kampis Antal: A magyar müvészet a XIX. századig.
Bp. 1968. 167 l., képes. /Minerva zsebkönyvtár/

155.1.

Gyulai Natália

Magyar Iparművészet az
ezredfordulón 2003

87.l.

s akkor idején hírt hall

lig is

ondol Magára

MDK

Gyulai László

Tarló ősszel, olajf.

c.művét megvásárolta az Orsz.Magy.Képzőm. Társ.1904.évi tav.kiallitasan Gy.L. Bpest. társulati nyaró tag.

Művészet, 1904. 280.l.

M.DK

Gyulai László
festő

A gyulai Erkel Ferenc Múzeum programját Gyulai László emléktáblájának leleplezéskvel nyitotta meg.

—: Hírek

Művészet, 1964. január – 46 lap.

MDK

Gyulai Lázaló, festöm.

Tarló öszszel. Olf.
Vetés mellett. "

Mücsarnok. 1904 Tavaszi kiáll. Kat. 34.l.

Gyulai László MDK

Egy ital bor, olf.

Műcsarnok 1887. őszi kiáll.
II. sorozat

Gyulai László MDK

Tarló ősszel, olf.

Vetés mellett, olf.

Műcsarnok 1904. tavaszi kiáll.

Gyulai László

MDK

Malom előtt, olf.
Alkony, olf.

Műcsarnok 1886. őszi kiáll. II. sorozat

MDK

Gyulai László

Kőrös partján, of.

Képzőműv. Társ. kiáll. Arad, 1889.

5 l.

MDK

Gyulai László

Mücs. őszi kiáll. Vas, Újs. 1884. 46.sz. 741 l.

Veszprém

Béke-tér, Szt. Anna-kápolna, homl
oromzattal, félnyolcszögü szentéll
Anna Máriát festeni tanitja, 1834.
Áldoztató kehely és úrmutató, 1735
tette Salomváry János táblabiró 17
oratóriuma ekkor épült, oltára a s

(Friedreich Endre: A veszprémi Ez
pekkel — Korompay György: Veszpr
165. kép)

Gyulai László MDK

Kukorica csővek, olf.

Műcsarnok 1899/1900. téli kiáll.

MDK

Gyulai László

Gyulai Lászl, Vidovszky Béla mestere

Vidovszky Béla. Müvészet, XII. évf. 1913. 194.

Gyulai László MDK

Gyulai várrészlet

Mücsarnok 1929 őszi kiállitás

GYULAI LÁSZLÓ

1o5. Betlehemjárás. Olajf.

1885.orsz.kiáll.kat.46.oldal

Gyulai László

A fáradt vadász /Selmeczbánya/

Orsz.Magyar Képzőművészeti Társulat által
Szegeden rendezett kiállítás, 1876.katalogusa

MDK

Gyulai László

illusztráció

Disses szemmel ... Vas. Ujs. 1860. 51.sz.
840 l.

MDK

Gyulai László

Magyar dalok illusztrálva. Vas. Ujs. 1882.
2o.sz. 313-314 l.

M. D. K.

Gyulai László festő

Esti áhítatoskodás.

Bródy. Sárgymus. Bp. 1885. 58. l.

M. D. K.

GYULAI László festő

Betlehemjárás. Repr.

Brák. Tárgymuz. Bp. 1885. 46./143. l.

MDK

Gyulai László, 1843-1911

Parasztpár

Ernst Mus. 43. aukc. 1929. dec.

48.1.

Gyulai László MDK

festő

Vasárnapi Ujság 1889. 53o.o.

MDK

Gyulai László festő

„Tanyai képe"-ét eladta (KT-nek?)1884.

MDK-A-I-1/135.

MDK

Gyulai László, festö
1843 -1911

Kötö öreg asszony.

Tavaszi Tárlat. 1923 ápr.-máj. A magy uttörö mesterek gyüjt. kiáll. OMKT-Műcsarnok. Kat. 7.1.

MDK

Gyulai Lajos festő

„Kert alján" c képét megvették 1892

MDK-A-I-1/3025.

MDK

Gyulai László, 1843-1911.

Parasztudvar

Ernst Muz. aukc. 43. 1929. 48 l.

Ybl.

Grafika XIX.sz. Aquvarell.

Gyulai László: Kossuth-apoteozisa,
vizfestmény a Kossuth-albumban.

Budapesti Hirlap 1882.VII.26.
2o4.sz. Melléklet 2.o.

Ybl.

Gyulai László festőművész /1843-1911/

Kossuth-album aquvarell-rajza

Budapesti Hirlap 1882.VII.26
2o4.sz. Melléklet 2.o.

Gyulai László festő

Pesti Hirlap. 1880. nov. 9. 4.

15 eredeti magyar dal

Gyulai (Kratochvíl) László
festő

M.D.Y.

„Arató lányok", „A betlehem-járok", „Esti hangulat" c. képei. Illusztrációi „Petőfi, Arany, Vörösmarty, Jókai, Miknáth művét díszíti. Tolb-k arabeli lapnak is dolgozott.

Danhó Imre: Gyulai László
Művészet, 1962. augusztus – 11 lap.

M.D.K.

Gyulai (Kratochwill) Károly
festő

Alföldi képei „Szárazmalom előtt",
„Csárda előtt", „Falu vége", „Kertek alatt",
„Kőrös partján" című képei

Dauhó Imre: Gyulai Károly
Művészet, 1962. augusztus — 11 lap

Gyulay László festő

Pesti Hirlap. 1880. jun. 20.

Haas Ivor: Magyar festők

MDK

Gyulay László, festö

Falusi tanya. Of.

Szent György-Céh,M.Am.és Gyüjt.Egy. Második mütárgy árveréséenek Katal. Szüry Dénes hagyat.-Divald Kornél gyüjt. a Szt.Gy.C. számára. 1910.jun.17-18.
Katal.5.l.

MDK.

Gyulay László fantó

„Egy ital bor" c. képe KT-tárlatom 1987.

MDK-A-1-1/2055.

MDK.

Gyulay Lajló fető

„Alkony" c képét 1887. KT-vonalon Isor Emília nyeri.

MDK-A-1-1/2119

MDK

Gyulay László

A kiáll. műcsarnokából... Vasárnapi Ujság, 1885. 32.sz. 520 l.

MDK

Gyulay László, 1843-1911.

Szárazmalom.

Márk Lajos festőművész . . . gyüjt. kiáll.
Ernst Muz. 135.kiáll. 1932. dec.

15 l.

MDK

Gyulay László

Magyar kiállitó művészek névsora. Műcsarnok, 1899. 22.sz. 346-348 l.

Hbl

Grafika, a Kossuth-album

Cimlapja, Gyulay László tól

Budapesti Hirlap, 1882, VI. 29.

177. n. 3. o. (Nyiri k.)

MDK

Gyulay László

Gyulai vár. (Gyulai Dezső tul.)

Gyulai várrészlet. (Gyulai Dezső tul.)

KMTárs. 1929. őszi kiáll. 19.1.

MDK

Gyulay László

Betlehemesek

KMTárs. Magyar táj-és életkép kiáll. kat. 1927. 29.1.

MDK

Gyulay László, festö

Száraz malom.

Műcs.-ből 1934.évi Magyar Kiállitás. 1934.szept.27.-okt.
Kat. 7.1. 28.

Gyulay László

nyugalomba vonul, 1905.

Képzőm.Műsk.évk.1921-22, 22-23, 23-24, 24-25.
Bp. 1926.

Gyulay László

1911.máj.7. meghalt

Képzőm.Főisk.Évk. 1921-22, 22-23, 23-24, 24-25.
Bp. 1926.

Gyulay László MDK

áthelyezik a budai pedagogiumból

Képzőm.Főisk.Évk.1921-22, 22-23, 23-24, 24-25.
Bp. 1926.

Gyulay László festőművész

Szárazmalom

Magyar kiállitás tárgymutatója. Műcsarnok. 1934.

Gyulay László MDK

Gyulai vár

Műcsarnok 1929 őszi kiállitás

Gyulay László MDK

Betlehemesek, olf.

Mücsarnok 1927 táj- és életképkiállitás

Gyulay László MDK

Alkonyatkor, olf.

Mücsarnok 1927 táj- és életképkiállitás

Gyulay László

MDK

Sylveszter estéje, olf.

Micsarnok 1894/95. téli kiáll.

MDK

Gyulay László

Tanyai út, olajf. Mgt.
Dülő uton, " "
Tanya, " "

KMT 1901. tav.nemzetk.kiall. 35.l.

Gyulay László MDK

Tanyai ut, olf.

Dülő uton, olf.

Tanya, olf.

Műcsarnok 1901. tavaszi nemzetközi kiáll.

MDK

Gyulay László

Az aradi vértanuk kivégeztetési helye a Vár előtti téren, amint a hetvenes években meg volt jelölve. Gyulay László rajza. Repr.

Vasárnapi Ujság, 1890. 37.évf. 640.l.

MDK

Gyulay László, illusztr.

Arany János dalai. Bp. 1884.

Vörösmarty Mihály: Zalán futása. Bp. 1886.

Dr. Szemlér Mihály gyüjteményének aukciója. Bp. 1936.
Könyvdiszek _ Könyvillusztrációk.
Árv. Közlöny. 1936. 5.rk.sz. 70.l.